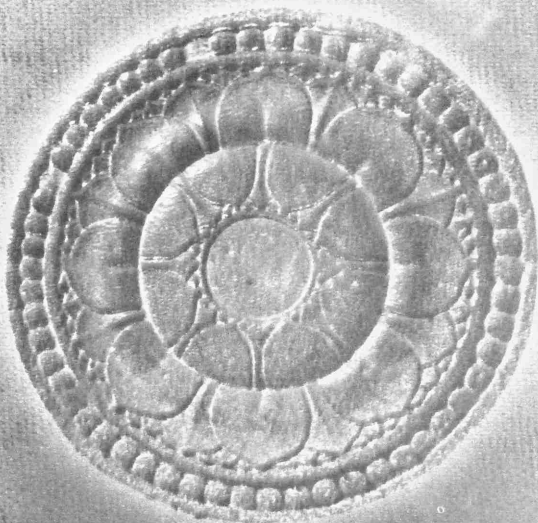

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව - 3

ධර්මවිනය දහත් පණ්ඩිත මහාසථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය

ඒ. ජී. ද කොයිකා

විසිත් සිංහලව පරිවර්තනය කරන ලදී.

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

3

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

අනුශාසක මණ්ඩලය

පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පරිවෙණාධිපති ගරු කිරිවත්තුඩුවේ
පඤ්ඤාසාර නායක මාහිමියන්වහන්සේ

මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනේ B.A., PH.D. උපාධිධාරී පණ්ඩිත
ගරු දෙහිගස්සේ පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කළුතර පුලිනතලාරාමාධිපති ගරු බේරුවල ශ්‍රීසුමංගල
ශ්‍රීතිවාසාභිධාන මහානායක මාහිමියන්වහන්සේ

අම්බලම්ගොඩ සුනන්දාරාම මහා විහාරස්ථ විද්‍යාලොක
විද්‍යාලයාධිපති ශ්‍රී සද්ධර්ම භාරතීශ්වර ධර්මකීර්ති ශ්‍රී පණ්ඩිතාවාර්ය
විල්ලේගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක
මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

බළන්ගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද පරිවෙණාධිපති ගරු ආනන්ද මෙමනෙය
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බෙල්ලන ධර්මපාල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත බෙල්ලන ඤාණවිමල
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

රන්දොමේ මහාවේනිය පරිවෙණාධිපති ගරු වලගෙදර පණ්ඩිත
සොමාලොක නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

වැලිතර අභිගහපිටියේ සුගත ශාසනොදය පරිවෙණාධිපති අනුංගල්ලේ
පණ්ඩිත විමලකීර්ති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

අම්බලන්ගොඩ අග්ගාරාමාධිපති අග්ග මහා පණ්ඩිත ගරු
පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ

ගාල්ලේ ගල්වඩුගොඩ විද්‍යාරාජ පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත සුමංගල
නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බම්බලපිටියේ වජිරාරාමවාසී ගරු නාරද මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ
මාදම්පේ සුනන්දොදය පරිවෙණාධිපති ගල්පොත්තාවෙල ශ්‍රී

පඤ්ඤානන්ද ප්‍රධාන නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

මරදානේ ශ්‍රීලංකා විද්‍යාලයාධිපති ගරු බද්දේගම පණ්ඩිත විමලවංශ
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

පණ්ඩිත එච්. නන්දසාර මහතා
ආචාර්ය ආචාර්ය රේරුකාන මහතා
ආචාර්ය ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

3

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සීමාසහිත

ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 1962

දෙවැනි මුද්‍රණය - 2015

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3

© කුමාරි ජයවර්ධන

ISBN 978-955-30-3653-7

පිටුවැසුම සැකසුම :

පාලිත සේනානායක

අක්ෂර සංයෝජනය:

නෙල්කා අබේවික්‍රම

ප්‍රකාශනය:

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම
661,665,675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

මුද්‍රණය:

චතුර මුද්‍රණාලය

69, කුමාරදාස පෙදෙස, වැල්ලම්පිටිය.

14876/2327/500

ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසූ ධර්මය මූලින්ම සඳහන් වූයේ මාගධී භාෂාවෙන් හෙවත් පසුකලක 'පාළි' නමින් හැඳින්වුණ භාෂාවෙනි. ප්‍රථම ද්විතීය හා තෘතීය ධර්ම සංගායනාවලින් සංගෘහිත වූයේත් ශ්‍රී ලංකාවේදී ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේත් මෙම පාළි ත්‍රිපිටකයමය. පසුකාලවලදී එම ත්‍රිපිටකයට අවිධිකථා හා ටීකා ඉතා වැඩි කොටසක් ලියවුණේ එම පාළි භාෂාවෙන් මය, ශ්‍රී ලංකාවේ දී මය. සිංහල භික්ෂූන් වහන්සේලාගේ ප්‍රමුඛත්වයෙනි. මේ නිසා මූලික ලෙස බුදුදහම හදාළ හැකිව පැවැතුණේ පාළි භාෂාවෙන් මය. සන්න සහ පිටපොත් වශයෙන් සමහර පාළි පොත්වල කොටස් සිංහල භාෂාවට නගා ලියා තිබුණ නමුත් සම්පූර්ණ පරිවර්තනයක් සිදුවී නොතිබිණ. ජාතකවිධි කථාව හා චිත්තය පොත්වල කොටස් බොහෝ දුරට සිංහල භාෂාවට පරිවර්තිතව පැවැතිණ. ශ්‍රී ලංකාවේ මුද්‍රණ ශිල්පය පටන්ගැනුනේ මේ තත්ත්වය මතය. වටිනා ඥාණ සම්භාරයක් ඇතුළත්වන සිංහල ජාතිය සන්නකයැයි කිව හැකි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල පාඨකයන්ට කියවා තේරුම් ගත හැකි තත්ත්වයේ වැඩ පිළිවෙළක අවශ්‍යතාව බෙහෙවින් දැනෙන්නට විය.

මේ අවස්ථාවේ නොයෙක් විෂයයන් කෙරෙහි මනස යොමු කළ පඬිවරයෙක් මෙදෙසට යොමු විය. එනම් ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාය. නීතිය, දර්ශනය, විවිධ භාෂා ආදිය ප්‍රගුණ කොට දේශපාලනයට පිවිසි ඒ මහතා දකුණු කොළඹ ආසනයෙන් රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවට තේරුණේය. එක්වරකින්ම එම මග අත්හල එතුමා යොමුවූයේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වෙතටය. එහි ඵලයක් වූයේ පාළි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමය.

සිංහලයන් සතුව පැවැතුණද ඉතා සුළු පිරිසකට තේරුම් ගත හැකිව තුබූ පාළි ත්‍රිපිටකය හා ඒ සඳහා ලියැවුණ අවිධිකතා ද ඒවා සඳහා ලියැවුණ ටීකා ග්‍රන්ථද ගත් කල විශාල පොත් සමූහයකි. එම පොත් සමූහය තනිවම සිංහල භාෂාවට නැගීමට කෙනෙකු සිහිම පවා ආශ්චර්යයකි. එම අසිරිමත් කාර්යයට සිතත් අතත් යොමු

කළ විරයා වූයේ ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා ශ්‍රීමතය. එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ටික දෙනෙකුට ලැබිය හැකිව තුබූ එංගලන්තයට ගොස් පශ්චාත් උපාධියක් ලැබීමට වරම් ලත් එතුමා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ පිය තැබූ නීති වෘත්තිය මෙන්ම දෙවන වරට යොමු වූ දේශපාලනය ද සිත් නොගත් නිසාදෝ ඒවා වෙනුවට ග්‍රන්ථ රචනයට බැස්සේ තමාගේම තෝරාගැනීමක් ලෙසය.

විසිවන සියවසේ මැද භාගය වනවිට එංගලන්තයේ පාළි පොත් සමාගම පාළි ත්‍රිපිටකයෙන් බොහෝ කොටසක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පෙරළා මුද්‍රණය කර තිබිණ. ඉංග්‍රීසි භාෂාව පිළිබඳ ප්‍රවීණ බවක් ලබා සිටි ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා බෞද්ධ සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ සිංහලට නැගීමේදී ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන උපයෝගී කරගත්තේද ඈත. ඒ සමග එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි ධර්මවිනයධර මහතෙරවරුන්ගේ උපදෙස් ද ලබා ගත් බව එතුමාම පවසා ඇත. මුද්‍රණ පහසුකම් අඩුවෙන් පැවැති එම කාලයේ නිරවුල්ව ස්වකීය ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශනය කිරීමට සිතූ එතුමා ධර්මසමය නමින් මුද්‍රණාලයක් ද පටන්ගත්තේය. පාළි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවල සිංහල පරිවර්තනයේ සමහර තැන් වියතුන්ගේ විවේචනයටද භාජනද විය.

පාළි භාෂාවෙන් සඳහන් වී ඇති කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවධානයට පවා මතභේද සහිත තැන් දක්නට ඇත. මේ සෑම ආගමකම දක්තා දෙයකි. බුදුසසුනද වෙන වෙන නිකායවලට බෙදුනේ බුද්ධ දේශනාවන් විවිධව තේරුම් කිරීම නිසාය. විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ ඇතුළත් වෙන ගැඹුරු අදහස් වෙනත් භාෂාවකින් පැවැසීම සුළුපටු කාර්යයක් නොවේ. ඒ ගැන සලකන විට ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාට ලොකු සම්මානයක් හිමිය. අධිසියවසකින් පැරැණි වූ එම ග්‍රන්ථ මේ වන විට වෙළඳපොළේ දක්නට නැති බව සලකා ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා සූරින් පළ කළ සිංහල ත්‍රිපිටකය නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙන් එම අඩුව පිරවීමට සිරිසුමන ගොඩගේ සිරිමතාණන් ගත් පියවර ප්‍රශංසනීයය. ඇතැම් පොත් සොයා ගැනීමත් දුෂ්කරය. අපහසුකම් නොසලකා ගත් මෙම පියවර නොපමාව නිම කිරීමට එතුමාට හැකිවේවායි මම ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බෙල්ලන ඤාණවිමල මහානායක ස්ථවිර

තෙරවදන

බෞද්ධ ග්‍රන්ථ අතර මුද්‍රන්මල්කඩ ත්‍රිපිටකයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය මුළුමනින්ම ග්‍රන්ථාරූඪ කර ඇති ත්‍රිපිටකය පළ වී ඇත්තේ පාළි භාෂාවෙනි. එනිසාම වැඩිදෙනෙකුට ත්‍රිපිටකය කියවා අවබෝධ කර ගැනීම බලවත් ගැටලුවක් විය. 2500 බුද්ධ ජයන්තිය වෙනුවෙන් සංස්කරණය කරන ලද ත්‍රිපිටකය බොහෝවිට උගතුන්ට පමණක් සීමා විය. පසුකාලයේ බොහෝ වියතුන් ත්‍රිපිටකය සිංහලට නැගුවද එම පරිවර්තන ද එතරම් ලිහිල් බසින් පළ නොවිනි.

මෙරට විසූ ප්‍රකට බුද්ධිමතකු මෙන්ම සිංහල, පාළි හා ඉංග්‍රීසි භාෂාත්‍රයෙහි මනා ප්‍රවීණත්වයක් ලද විද්වතකු ද වූ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එවක මෙරට විසූ ධර්ම විනය උගත් පණ්ඩිත මහස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතිව ත්‍රිපිටකය සරල බසින් සිංහලට නැගුවේ එබැවිනි. ත්‍රිපිටකයේ දැනට පළ වී ඇති සිංහල පරිවර්තන අතුරෙන් කියවා පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි, කාටත් වැටහෙන බසින් ලියැවුණ පොත් පෙළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ මෙම පොත් පෙළ බව අපගේ වැටහීමයි. ත්‍රිපිටකය මෙතරම් සරල සිංහලෙන් ලියැවුණ වෙනත් ග්‍රන්ථ මාලාවක් බිහිවී නැත. එබැවින් බොහෝ දෙනා අපෙන් කළ ඉල්ලීම් ද සලකා බලා ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කර ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට අප අදහස් කළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය සරල සිංහලෙන් කියවා අවබෝධ කරගනු රිසි පාඨකයන් වෙනුවෙනි.

මෙම බැරෑරුම් කටයුත්තේදී අප මුහුණ දුන් බලවත් ගැටලුව වූයේ පනහ දශකයේ මුල් භාගයේ කාණ්ඩ 48 කින් පළවූ එම සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථ මාලාව සොයා ගන්නේ කෙසේද යන්නයි. ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එම පොත් පෙළ සංස්කරණය කරන සමයෙහි එම කාර්යය සඳහා ඒ මහතාට මඟ පෙන්වූ

මහතෙරුන් වහන්සේලා අතුරෙන් අද ජීවතුන් අතර වැඩසිටින එකම හික්මුත් වහන්සේ වන කොල්ලුපිටියේ වාලුකාරාමාධිපති අතිපූජ්‍ය බෙල්ලන ඤාණවිමල මහනායක ස්වාමීපාදයාණන් වහන්සේගේ මඟ පෙන්වීම මෙහිදී අපට විශාල ශක්තියක් විය.

ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටකය සරල සිංහල පොත් පෙළ අප වෙත ලබාදීමට කටයුතු කළ විද්‍යෝදය පරිවේණාධිපති බලන්ගොඩ සෝහිත නාහිමිපාණන් වහන්සේටත්, දොඩන්දුව පූජ්‍ය පණ්ඩිත ගංතලාවේ ගුණානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, පූජ්‍ය විද්‍යානිධි අම්බලන්ගොඩ සුමේධානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, අරිසෙන් අනුබුදු මහත්මියටත්, ශ්‍රීනාත් ගනේවත්ත මහතාටත්, ජනාධිපති ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශක මිලින්ද මොරගොඩ මහතාට සහ එස්. අයි. ගමගේ මහතාටත් අපගේ කෘතගුණපූර්වක ස්තූතිය හිමිවේ.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව යළි මුද්‍රණය කිරීමට අනුමැතිය පළ කළ ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාගේ දියණිය වන ආචාර්ය කුමාරි ජයවර්ධන මහත්මියටත්, පරිගණක අක්ෂර සංයෝජනය කළ නෙල්කා අබේවික්‍රම මහත්මියටත්, මුද්‍රණ සම්බන්ධීකරණයෙන් දායක වුණු පාලිත සේනානායක මහතාටත්, සෝදුපත් කියැවූ මිල්ටන් මද්දුමගේ මහතාටත් අපගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

සිරිසුමන ගොඩගේ

2015 මැයි

සංඥාපනය

පපඤ්ච සූදනී නම් මජ්ඣිමනිකායවීඨ කථා බුද්ධඝෝෂ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් "හෙළවුවා" නොහොත් මහාවිහාර අටුවාව මාගධ භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලදී. සිංහලෙන්ම ලියන ලද අටුවා පොත් පහක් හයක් තිබුන බව පෙනේ. ඒ අටුවාවලින් ප්‍රධාන පොත "මහාපච්චරියවීඨ කථාව"යි.

පැරණි පිරිවෙන් මගින් පාලිභාෂාවෙන් ලියා තිබෙන අටුවා පොත් සිංහල භාෂාවට පෙරලා ලිවීම සිරිතක්ව තිබුන බව පෙනේ. ඒ පැරණි අටුවාවක් වූ පපඤ්ච සූදනීය ධර්ම කීර්ති ශ්‍රී ධර්මාරාමාභිධාන නායක ස්වාමීන් වහන්සේ සංශෝධනය කර සිංහලෙන් ලියා තිබේ.

මේ පොත පරිවර්තනය කිරීමේ වැඩට පණ්ඩිත ඒ. ඇස්. බී. නානායක්කාර මහතා ආධාර වූ බව ස්තූතිවන්තව මතක් කරමු.

මේ පොත් ලිවීමට නොයෙක් උපදෙස් සහිත ලියුම් එවා තිබෙන උගත් හික්මුන් වහන්සේලාටත්, බෞද්ධ උපාසක පින්වතුන්ටත්, සාමාජිකයින් වශයෙන් පොත් ගැනීමෙන් ආධාර කරන පින්වතුන්ටත් අපේ ස්තූතිය පිරිනමමු.

මීට,

ඒ. පී. ද සොයිසා

පටුන

පටුනේ නම් මත click කිරීමෙන් අදාළ පිටුව වෙත යන්න

පිටුව

1. කන්දරක සූත්‍ර වර්ණනාව	1
2. අට්ඨක නාගර සූත්‍ර වර්ණනාව	10
3. සෙබ සූත්‍ර වර්ණනාව	14
4. පොතලිය සූත්‍ර වර්ණනාව	30
5. ජීවක සූත්‍ර වර්ණනාව	38
6. උපාලි සූත්‍ර වර්ණනාව	44
7. කුක්කුරවතිය සූත්‍ර වර්ණනාව	83
8. අභයරාජ සූත්‍ර වර්ණනාව	90
9. බහුවේදනිය සූත්‍ර වර්ණනාව	95
10. අපණ්ණක සූත්‍ර වර්ණනාව	96
11. අම්බලවිධික රාහුලෝවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	103
12. මහාරාහුලෝවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	107
13. මාලුඛකා සූත්‍ර වර්ණනාව	117
14. මහා මාලුඛකා සූත්‍ර වර්ණනාව	119
15. හද්දාලි සූත්‍ර වර්ණනාව	123
16. ලට්ඨකිකොපම සූත්‍ර වර්ණනාව	135
17. වාතුම සූත්‍ර වර්ණනාව	142
18. න්දකපාන සූත්‍ර වර්ණනාව	146
19. ගුලිස්සනි සූත්‍ර වර්ණනාව	150
20. කිට්ඨාගිරි සූත්‍ර වර්ණනාව	152
21. තෙවිජ්ජවච්ඡ සූත්‍ර වර්ණනාව	159
22. අග්ගිවච්ඡ සූත්‍ර වර්ණනාව	160
23. මහාවච්ඡ සූත්‍ර වර්ණනාව	162
24. දීඝනඛ සූත්‍ර වර්ණනාව	165
25. මාගන්දික සූත්‍ර වර්ණනාව	170
26. සන්දක සූත්‍ර වර්ණනාව	179
27. මහාසකුලදායී සූත්‍ර වර්ණනාව	190

28. සමානමණ්ඩික සූත්‍ර වර්ණනාව	212
29. චූලසකුලදායී සූත්‍ර වර්ණනාව	216
30. වේධනස්ස සූත්‍ර වර්ණනාව	221
31. සථිකාර සූත්‍ර වර්ණනාව	222
32. රට්ඨපාල සූත්‍ර වර්ණනාව	230
33. මධ්‍යදෙව සූත්‍ර වර්ණනාව	246
34. මධුර සූත්‍ර වර්ණනාව	253
35. බෝධිරාජකුමාර සූත්‍ර වර්ණනාව	255
36. අංගුලිමාල සූත්‍ර වර්ණනාව	260
37. පියජාතික සූත්‍ර වර්ණනාව	273
38. බාහිනිය සූත්‍ර වර්ණනාව	275
39. ධම්මවේනිය සූත්‍ර වර්ණනාව	276
40. කණ්ණකත්ථල සූත්‍ර වර්ණනාව	282
41. බ්‍රහ්මායු සූත්‍ර වර්ණනාව	287
42. සේල සූත්‍ර වර්ණනාව	317
43. අස්සලායන සූත්‍ර වර්ණනාව	324
44. ඝොටමුඛ සූත්‍ර වර්ණනාව	328
45. වඩ්ඪි සූත්‍ර වර්ණනාව	329
46. එසුකාරි සූත්‍ර වර්ණනාව	341
47. ධානඤ්ජානි සූත්‍ර වර්ණනාව	342
48. වාසෙට්ඨ සූත්‍ර වර්ණනාව	344
49. සුභ සූත්‍ර වර්ණනාව	355
50. සංගාරව සූත්‍ර වර්ණනාව	361

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව මජ්ඣිම පණ්ණාසකය.

නමොත්තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. කඤ්ඤානු චරිතනාව

මා විසින් මේ සූත්‍රය මෙසේ අසන ලදී යනු කඤ්ඤානු සූත්‍රයයි. එහි 'චම්පාවෙහි' යනු මෙනම් ඇති නගරයෙහියි. ඒ නගරයේ අරම පොකුණු ආදී ඒ ඒ තන්හි සපුගස්හුම බහුල වූහ. එහෙයින් චම්පායයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. 'ගර්ගරා පොකුණුතෙර' යනු ඒ චම්පා නගරයට නුදුරෙහි ගර්ගර නම් රාජමෙහෙසිය විසින් සාරවන ලද බැවින් ගර්ගරායයි ලැබූ ව්‍යවහාරය ඇති පොකුණක් ඇත. ඒ පොකුණුතෙර භාත්පසින් නිලාදී පාට පසින් යුතු මල්වලින් සැදුම්ලත් මහත්වූ සපුවනය වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මල්සුවදින් සුවදවත්වූ ඒ සපුවනයෙහි වැඩ වසන සේක. ඒ සඳහා ගර්ගරා පොකුණුතෙරයයි කියන ලදී. 'මහත්වූ හික්ෂු සංඝයා සමග' යනු නොදැක්වූ සීමාව ඇති මහත්වූ හික්ෂු සංඝයා සමග යනුයි. 'පෙස්ස' යනු ඔහුගේ නාමයයි. 'හත්ථාරොහ පුත්‍රයා' යනු ඇතරු පුත්‍ර තෙමෙයි. 'කඤ්ඤානු පරිබ්‍රාජකයා' යනු කඤ්ඤානු මෙනම් ඇති ඡන්ත පරිබ්‍රාජක තෙමෙයි, 'මනාකොට වැද' යනු සවණක් ඝන බුදුරැස් අතරට පිවිස පැහැදුනු ලාකඩ දියෙහි ගිලෙන්නාක් මෙන් රන්වන්වූ උතුම් වස්ත්‍රය දිගුකොට හිස සහිතව පෙරවත්තාක් මෙන් පාවිත්ත හා සුවදින් යුතු සපුමල් හිසින් පිළිගන්නාක් මෙන් මහමෙර පතුළට පැමිණෙන්නාවූ පුත්සඳ මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සක්ලකුණෙන් යුතු ලාකඩ පාට ඇති පිපි පිපුමක සිරියා ඇති පාදයන් වැඳ යනු අර්ථයි. 'එකත්පසෙක හුන්නේය' යනු හිදිම දෙස් සයින් වීරහිත එක් ඉඩ ඇති තැනෙක හුන්නේය යනුයි.

‘තුෂ්ණිභුතව තුෂ්ණිභුතව’ යනු යම් යම් හෙයකින් අනුවිලෝකනය (වටපිටා බැලීම) කෙරේද ඒ ඒ හේතුවෙන් තුෂ්ණිභුත වූයේමය යන අර්ථයි. එහි වනාහි එක් හික්ෂුචකගේද හත්ථකුක්කුච්චයක් හෝ (අත් එහා මෙහා දිගුකිරීමක්) නැත. සියල්ලෝම භාග්‍යවතුන් වහන්සේටම ගෞරවයෙන් තමාගේ ද හික්මීමෙන් හික්මුණු බැවින් ඔවුනොවුන් හා පහවූ කථාබස් ඇති යටත් පිරිසෙයින් කැරීම් ශබ්දයක්වත් නොකරන්නාහු මනාව සිටුවන ලද ඉන්ද්‍රබීලයක් මෙන් වාතය නැති තැන ඇති මහ සමුදුර ජලය මෙන් නිශ්චල වූවාහු සිතින්ද නොවිසුරුනාහු සිතෙරු කුටය රතුවලා මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා හුන්න. මෙසේ සිටි පිරිස දැක මහත්වූ ප්‍රීති සොම්නස උපන්නේය. උපන්නේම සිත ඇතුළත රඳවා ගන්නට නොහැකි ප්‍රියවූ වචන නිකුත් කළේය. එහෙයින් ‘පින්වත, පුදුමයෙකි.’ යනාදිය කීවේය. එහි අන්ධයාගේ කඳු නැගීම මෙන් නිතර නොවේනුයි පුදුමයයි. පළමුකොට මේ ශබ්ද නිතියයි. මේ වනාහි අටුවා කථා නිතියයි. පුදුමයට යොග්‍යනුයි. අවිජරිය නම්. අසුර ගැසීමට සුදුසුය යන අර්ථයි, නුවුවක් විනුයි අභිභූතයයි. මේ දෙකම විෂ්මයටම කියන වෙනත් වචනය, මෙය වනාහි ගැරහිම් අවිජරිය ප්‍රශංසා අවිජරියයයි දෙවැදෑරුම් වෙයි.

‘අතින් ඇල්ලීම’ නම් ඒ මොස පුරුෂ තෙමේ බලාපොරොත්තු වන්නේය. යන මෙය ගැරහිම් අවිජරිය නම්. ‘නන්දමාතාවෙනි, අවිජරියකි. නන්දමාතාවෙනි, අභිභූතයකි. යම් තැනක වනාහි චිත්තෝත්පාදයකුදු පරිශුද්ධ වන්නේ යයි යන මෙය ප්‍රශංසා අවිජරිය නම්. මෙහිද මෙයම අදහස් වෙයි, මේ තෙමේ වනාහි ප්‍රශංසා කරන්නේ මෙසේ කිය, ‘යම් පමණ මෙය’ යන තන්හි ‘මෙය’ යනු නිපාත මාත්‍රයයි. යම් පමණ යනු ප්‍රමාණ පරිච්ඡේදයයි. යම් පමණ මනාකොට පිළියෙළ කරණ ලද යම් බදු ප්‍රමාණයකින් මනාකොට පිළියෙළවූ ඔහුගේ ගුණ කථනය කීමට නොහැකිය. එහෙයින් මෙය අවිජරියකි, මෙය අභිභූතයකි. කියන ලද්දේ වෙයි.

‘මෙයම ප්‍රමාණකොට ඇති’ යනු මෙසේ මනාකොට පිළිපැදීමේ හික්ෂු සංඝ තෙමේ උන්වහන්සේගේ ද හික්ෂු සංඝයාට ප්‍රමාණ නුයි මෙය ප්‍රමාණ නම්. ඒ මේ ප්‍රමාණයයි. යම්සේ මේ හික්ෂු සංඝ තෙමේ පිළිපදින කරණලදද, මෙසේ පිළිපැදීම පිළිපැද්දහ. මෙයින් වැඩියක් නොවේය යන අර්ථයි. දෙවැනි ක්‍රමයෙහි, මෙසේ පිළිපැදීම කරත්. මෙයින් වැඩියක් නොවේ යයි යෙදිය යුතුය, එහි ප්‍රතිපාදනය කළේය යනු ආභිසමාවාරික වන මුල්කොට මනාකොට නිවැරදි ප්‍රතිපදාවෙහි යොදන ලද්දේය යනුයි. කුමක් හෙයින් මේ පරිබ්‍රාජක තෙමේ අතීතානාගත බුදුවරයන් දක්වාද? කීමෙක්ද මොහුට තුන්කල් දන්නා නුවණක් ඇත්තේද? නැත. නයග්‍රාහයෙහි වනාහි සිට යම් ආකාරයකින් මේ හික්ෂු සංඝ තෙමේ දැමුනේ, විනිතවුයේ, උපශාන්ත වුයේ වැඩසිටි සේක්ද අතීත බුදුවරයෝද මෙයම ප්‍රමාණ කොට පිළිපැද්දහ. අනාගත බුදුවරයෝද පිළිපදින්නාහ. මෙයින් මත්තෙහි පිළිපැදීමක් නැතැයි හඟින්නේ බුද්ධියට අනුව මෙසේ කිය.

‘කන්දරකය, එය එසේමය’ යනු වෙන වෙනම අනුසන්ධි යයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි එය අසා ‘කන්දරකය ඔබ හික්ෂු සංඝයා උපශාන්තයයි කියන්නෙහිය. මේ හික්ෂු සංඝයාගේ උපශාන්ත කාරණය ඔබට අප්‍රකටය. ඔබ සමක්‍රීයාගේ පාරමීන් පුරා කුශල මූලයන් මෝරවා බෝධිපර්යංකයෙහි සර්වඥතාඥනය අවබෝධ නොකෙළෙහිය. මා වනාහි පාරමීන් පුරා ඥාතර්ථ වර්යාවෙහිද ලෝකාර්ථ වර්යාවෙහිද බුද්ධිවර්යාවෙහිද කෙළවරට පැමිණ බෝධිපර්යංකයෙහි සර්වඥතාඥනය අවබෝධ කළෙමි, මට මොවුන්ගේ උපශාන්ත කාරණය ප්‍රකටයයි’ දක්වන්නට මේ දේශනාව පටන් ගත් සේක.

‘කන්දරකය, ඇත්තානුමය’ යන මෙයද වෙනම අනුසන්ධි යයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වනාහි මේ අදහස විය මේ පරිබ්‍රාජක තෙමේ මේ හික්ෂු සංඝයා උපශාන්තයයි කියයි. මේ හික්ෂු සංඝ තෙමේද කටයුතු නොකොට කුහකභාවයෙන් ඉරියව් තබන්නේ සිතින් උපශාන්ත නොව ශාන්තවූ ආකාරයක් දක්වයි. මෙහි වනාහි හික්ෂු සංඝයා කෙරෙහි ප්‍රතිපදාව පුරන්නෝද

වෙති. ප්‍රතිපදාව පුරා මුදුන් පැමිණියාහු තමා විසින් ප්‍රතිවෙධ කරණ ලද ගුණයන් ගෙන්ම උපශාන්තයෝය, ප්‍රතිපදාව පුරන්තාහු මතු මතු මාර්ගයාගේ විදර්ශනාවෙන් උපශාන්තයෝය, මෙයින් මිදුනාහු වනාහි සෙසු සතර සතිපට්ඨානයන්ගෙන් උපශාන්තයෝය, එසේ හෙයින් ඔවුන්ගේ උපශාන්ත කාරණය දක්වන්නෙමිසි' මේ මේ කාරණයෙන්ද මේ හික්ෂු සංඝ තෙමේ උපශාන්තයයි දක්වන්නට 'කන්දරකය ඇත්තාහුය' යනාදිය දෙශනා කළ සේක. එහි ක්ෂිණාශ්‍රවච්ඡ රහත්හු' යනාදී තන්හි කියයුතු යමක් ඇත්නම් එය මූලපරියාය සුත්‍රවර්ණනාවෙහිම කියන ලද්දේය, සෙබ ප්‍රතිපදාවද එහිම විස්තර විය.

'සන්තත සිල' යනු සතතයෙන් සිල් ඇත්තාහු නිරන්තර සිල් ඇත්තාහු යනුයි, 'සන්තත චුත්තිනෝ' යනු එහිම පරියාය වචනයයි. නිරන්තර ජීවිකාව ඇත්තේය කියා හෝ යන අර්ථයයි. ඒ නිරන්තර ශීලයෙහි සිටම ජීවිකාව කරත්, දුසිල් මරණයට නොපැමිණේය යන අර්ථයි.

'නිපක (ප්‍රඥවත්)' යනු නුවණින් යුක්තවූ ප්‍රඥවන්තයෝ යනුයි. 'නිපක චුතිනෝ හෙවත් ප්‍රඥවෙන් ජීවත් වන්නෝ' යනු ප්‍රඥවෙන් ජීවත් වන්නෝ ප්‍රඥවෙහි සිට ජීවිකාව කරත්, ඒ මෙසේය, ඇතැම් කෙනෙක් ශාසනයෙහි පැවිදිවද ජීවත්වීම හේතුවෙන් අගෝචර ස්ථාන සයෙහි හැසිරෙත්. වෙශ්‍යාවන් වසන තැන්වල හෝ හැසිරෙයි. වැන්දඹුවන්, පතිකුලයට නොගිය කුමාරීන් වසන තැන්වල හෝ හැසිරෙති, සුරාසැල්වල හෝ හැසිරෙයි. හික්ෂුණින් වසන තැන්වල හෝ හැසිරෙයි, රජුන් රජ මහ ඇමතියන් නිර්ථකයන් නිර්ථක ශ්‍රාවකයන් හා නොසුදුසු ගිහිසංසර්ගයෙන් ගැටුනාහු වෙසෙති, වෙදකම් කරත්, දුතකර්ම කරත්, ගණ්ඩයන් පලත්, (අරුමක්ඛනය) වණවලට බෙහෙත් ගෑම ආදිය කරති. යටකය පිළිබඳ විරේචනය දෙති, උඩුකය පිළිබඳ විරේචනය දෙති, නශ්‍යතෙල් සිඳිති, බොන තෙල් සිඳිති උණ ගස් දීම කරති, කොළ දීම, මල් දීම, ගෙඩි දීම, නෑමේදී ඇඟ ඉලීමට ගන්නා සුණුවර්ග දැහැටි දඬු දීම, මුවදෝනා පැන්දීම, සුණුවර්ග දීම, මැටි දීම කරත්, වාටුබස් කීම කරත්, මිශ්‍ර ඇට

ඇති මුග්ගසුපය මෙන් සැබෑ බොරු මිශ්‍ර කථාකරත්, ගිහියන්ගේ දරුවන් නැළවීම කරත්, පණිවුඩ පණත් එහා මෙහා ගෙන යාම කරත්, යන එක්විසි නොසුදුසු දෙයින් ජීවිකාව කරන්නේ අනිපකවුත්ති හෙවත් නුනුවණින් ජීවත් වන්නේ නම් වෙයි. ප්‍රඥාවෙහි සිට ජීවත් නොවෙති. එයින් කඵරිය කොට ග්‍රමණ යක්ෂයෙක්ව 'ඔහුගේ සඟළ සිවුරද මනාකොට ඇවිළෙමින් ගිනිගත්තේ වෙයි' කී ආකාරයෙන් මහා දුක් අනුභව කරයි. මෙසේ නොව ජීවිත හේතුවෙන්ද ශික්ෂාපදය නොඉක්ම වන්නේ චතුපාරිශුද්ධ ශීලයෙහි පිහිටා ශක්ති පරිදි බුද්ධ වචනය ඉගෙන රථවිනිත ප්‍රතිපදාව, මහාගොසිංග ප්‍රතිපදාව, මහාසුඤ්ඤාන ප්‍රතිපදාව අනංග යන ප්‍රතිපදාව, ධම්මදයාද ප්‍රතිපදාව, නාලක ප්‍රතිපදාව තුවටක ප්‍රතිපදාව, වන්දෙපම ප්‍රතිපදාව දැයි මේ ආර්ය ප්‍රතිපදාව පුරන්නේ සිවුපසය පිළිබඳ සන්තොෂය හා භාවනාවෙහි ඇලීමද ඇතිව ආර්යවංශ ප්‍රතිපත්තියෙහි කාය ශාක්ෂිව තනිව නික්මුණු ඇතෙකු මෙන්ද රළෙන් වෙන්වූ සිංහයකු මෙන්ද බඩු හිස් කොට බැඳ තැබූ මහ තැවක් මෙන්ද ගමනාදියෙහි එක විහාරී වූයේ විදර්ශනා පිහිටුවා අද අදම රහත් බව යයි පැවති උත්සාහ ඇත්තේ වාසය කෙරෙත්ය යන අර්ථයි. 'මනාකොට තබන ලද සිත් ඇත්තේ' යනු සතර සතිපට්ඨානයන්හි මනාකොට තබන ලද සිත් ඇත්තෙක්ව යනුයි. සෙසු සතිපට්ඨාන කථා යට විස්තර කරණ ලද්දේමය. මෙහි වනාහි ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රවූ සතිපට්ඨානයෝ කියන ලදහ. මෙපමණකින් හික්ෂු සංඝයාගේ උපශාන්ත කාරණය කියන ලද්දේ වෙයි.

'යම්තාක් මනාකොට පැණවීම' යනු යම්තාක් මනාකොට තබන ලද මනාකොට දෙසන ලද යනුයි.

"ස්වාමීනි, අපි වනාහි" යනු මෙයින් මේ තෙමේ තමාගේ කාරකභාවය දක්වයි. හික්ෂු සංඝයාද උපෙක්ෂපනය කරයි. මේ වනාහි මෙහි අභිප්‍රායයි. ස්වාමීනි, අපි වනාහි ගිහි පෙ මනාකොට තබනලද සිත් ඇතිව වාසය කරමු. හික්ෂු සංඝයාට වනාහි මෙයම සී සැමද බිජු වැපිරීමද වෙයි. එහෙයින් හික්ෂු සංඝ තෙමේ හැම කල්හි සතිපට්ඨානය පිහිට කොට ඇත්තේ වෙයි. අපි වනාහි කලින් කල ඉඩ ලැබ මෙය සිහි කරමු.

සර්වප්‍රකාරයෙන් නොවිසුරුන කර්මස්ථානයෙන් යුක්ත වූවෝමය.

'මනුෂ්‍ය ග්‍රහණයෙහි' යනු මිනිසුන්ගේ අදහස් ගැනීමෙන් ග්‍රහණතාවයි අදහස පිළිබඳවද ඔවුන්ගේ කෙලෙස් ගැනීමෙන් ගැනීම දතයුතුය. කසට සායේයා (කසට හා කෙරාටික) යන තන්හිද ක්‍රමය මෙසේමය. එහි අපරිශුද්ධාර්ථයෙන් කසට බවයි. කෙරාටිකාර්ථයෙන් සය්බව දතයුතුය.

'සත්ත්වයන්ගේ හිතාහිත දැන ගනියි' යනු මෙසේ ගහණ කසට කෙරාටික මිනිසුන්ගේ හිතාහිත ප්‍රතිපදාව යම්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැන ගනියි.

'යම් ඒ තිරිසන්තු' යනු මෙහි සියලු සතර පාද ජාතිහු පශුහු වෙත්යයි අභිප්‍රේතය. 'පහොමි' යනු හැකිවෙමි යනුයි. 'යම් පමණ අන්තරයකින්' යනු යම් පමණ ක්ෂණයකින් යනුයි. 'වම්පාවට යාම ඊම කරන්නේය' යනු අස්ස මණ්ඩලයේ සිට වම්පානුවර දෙර දක්වා ගමනද ආගමනයද කරන්නේය යනුයි. 'සායේයා' (සය්බව) යනු කෙරාටික කමයි. 'කටෙය්‍යාති' යනු කුට බවයි. 'වංකෙය්‍යාති' යනු වංක බවයි. 'ජම්භබව' යනු ඇද බවයි. 'පහළ කරන්නේය' යනු ප්‍රකාශ කරන්නේය දක්වන්නේය යනුයි. ඔහුට ඒවා මෙපමණ ක්ෂණයකින් දක්වන්නට නොහැකිය. එහි යම්කිසි තැනක සිටිනු කැමති යමෙකුට මිනිසුන්ගේ බිය සහිත යම්කිසි ස්ථානයකට පෙරටුව ගොස් රවටා සිටීමයි අදහසක් නොවෙයි, සිටිය යුතු තැනට සිටවූ කණුවක් මෙන් සතර පාදයන් නිශ්චල කොට සිටියි. කිසියම් තැනක යමෙකුගේ කරෙහි ඇති දෙයක් පැහැර බිම හෙළනු කැමති යමෙකුට මිනිසුන්ගේ භය ඇති යම් ස්ථානයකට පෙරටුව ගොස් රවටා හෙළන්නෙමියි අදහසක් නොවෙයි එතන්හිදීම පැහැර බිම හෙළයි, මේ තෙමේ කුටයා නමි. කිසියම් තැනක මගින් ඉවත්ව නැවතී අනික් මාර්ගයකට බසිනු කැමති යමෙකුට මිනිසුන්ගේ භය සහිත යම්කිසි තැනකට පෙරටුව ගොස් රවටා මෙසේ කරන්නෙමියි අදහසක් නොවෙයි. එහිම මගින් ඉවත්ව නැවතී අනික් මාර්ගයකට නගියි. මේ තෙමේ වංකයා නමි. කලක් වමින් කලක් දකුණින් කලක් සෘජු

මාර්ගයෙන් යනු කැමති යමෙකුට වනාහි මිනිසුන්ගේ භය සහිත යම් කිසි ස්ථානයකට පෙරටුව ගොස් රවටා මෙසේ කරන්නෙමිසි අදහසක් නොවෙයි. එහිම කලක් වමින් කලක් දකුණින් කලක් සෘජු මාර්ගයෙන් යයි. එසේ බෙටි හෝ මුත්ර හෝ විසුරුවනු කැමැත්තනුට මෙතැන පිරිසිදුය. මිනිසුන්ගෙන් ගැවසීගත්තේය, සිත්තඵය, මෙතැන මෙබන්දක් කරන්නට යුතු නැත. පෙරටුව ගොස් වැසුහ. තැනක එය කරන්නෙමිසි අදහසක් නොවෙයි. එහිම කරයි. මේ තෙමේ ජිමිහ නම් මෙසේ මේ ක්‍රියා සතර නිසා මෙය කියන ලදී.

සියලු ඒ සාධේයායෝ කුටෙයායෝ වකෙංයායෝ ජම්භෙයායෝ පහළ කරන්නේය' යනු මෙසේ කරන්නේම ඒ කෙරොටික ආදීහු ඒ සාටෙයාදිය ප්‍රකට කෙරෙත් නම්. මෙසේ තිරිසන් සතුන්ගේ උත්තාන භාවය දක්වා දැන් මිනිසුන්ගේ ගහණ භාවය දක්වන්නේ ස්වාමීනි, අපගේ වනාහි යන ආදිය කිහි. 'දසයෝ' යනු ඇතුළත උපන් හෝ ධනයෙන් මිළට ගත් හෝ යුද්ධයකින් අල්වාගත් හෝ තෙමීම දස භාවයට පැමිණියේ හෝ යනුයි. 'පෙස්ස' යනු පණිවුඩකරුවෝයි. කම්කරුවෝ' යනු බත් වැටුප් ලබන බැලයෝයි. 'අනික් ආකාරයකින් කයින්' යනු අනික් ආකාරයකින් කයින් හැසිරෙත් අනික් ආකාරයකින් වචනයෙන්, ඔවුන්ගේ අනික් ආකාරයකින් සිත සිටියේ වේයයි දක්වයි. එහි යමෙක් තුමු සම්මුඛ වූ හිමියන් දැක පෙර ගමන් කරත්. අතින් බඩු ගනිත්, මෙය ගන්නෝ සෙසුද ආසන පැනවීම් තල් වැටින් පවත් සැලීම් පාද දෙවන ආදී සියලු කටයුතු කරත්. පරාංමුඛ (පිටුපැ) කල්හි ඉතිරෙන තෙල්ද නොබලත්, සියයක් වටිනාවූද දහසක් වටිනාවූද කර්මයන් පිරිහෙද්දී නැවති බලන්නටද නොකැමති වෙත්. මොවුහු අනික් ආකාරයකින් හැසිරෙත් නම්. යමෙක් තුමු සම්මුඛවූ කල්හි අපගේ ස්වාමියාය, අපගේ ආර්යයන් වහන්සේය. යනාදිය කියා ප්‍රශංසා කරත්. පිටුපැ කල්හි නොකියන දෙයක් නැත. යමක් කැමති වෙත්ද එය කියත්, මොවුහු අනික් ආකාරයකින් වචනයෙන් හැසිරෙත් නම්.

‘පණිවුඩකරු පුද්ගලයෝ මොවුහු සතරදෙනෙක් වෙති’ යන මෙයද වෙනම අනුසන්ධියයි. මේ පණිවුඩකරු තෙමේ ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මෙසේ මනුෂ්‍ය ගහණයන් මෙසේ මනුෂ්‍ය කසටයන්, මෙසේ මනුෂ්‍ය සාධේයායන් පවත්නා කල්හි සත්ත්වයන්ගේ සිතාහිත දැනගතියයි කිය. මුලින් කී පුද්ගලයෝ තිදෙන අහිත ප්‍රතිපදාවට පිළිපන්නෝ වෙති. මත්තෙහි සතර වැන්නා හිත ප්‍රතිපදාවට පිළිපන්නේ වෙයි. මෙසේ මම සත්ත්වයන්ගේ හිතා හිත දනිමිසි දක්වන්නට මේ දේශනාව පටන් ගත් සේක. යටකී කන්දරකයාගේ කථාව සමග යොදන්නටද වටියි. යම්තාක් මේ භවත් ගෞතමයන් වහන්සේ විසින් මනාකොට හික්ෂු සංඝ තෙමේ ප්‍රතිපාදිකවූයේ (සකස් කරණ ලද්දේ) වෙයි. ඉක්බිති ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුලින් කී තුන් පුද්ගලයන් හැර මත්තෙහිවූ සතර වැනි පුද්ගලයාගේ හිත ප්‍රතිපත්තියම පිළියෙළ කර දෙමිසි දක්වමින් මේ දේශනාව පටන් ගත් සේක. ‘සත්පුරුෂ තෙමේ’ යන මෙය ‘විද්‍යාමානසහ’ යන පදයාගේම පරියාය වචනයකි ‘ශාන්තවූවෝ වෙත්, සමතවූවෝ වෙත්, සංසිදුනෝ වෙත්’ යන මෙහි වනාහි නිරුද්ධවූවෝ ශාන්තවූවෝ යයි කියන ලදහ. ශාන්ත විහරණ ඇති මොවුහු ආර්ය චිත්තයෙහි කියත් යන මෙහි නිබ්බූතයෝය. ‘ඒකාන්තයෙන් ශාන්තවූ තැනැත්තේම සත්පුරුෂයායයි ප්‍රකාශ කරත්’ මෙහි පණ්ඩිතයෝය. මෙහි වනාහි විද්‍යාමානවූවෝ ලැබූවෝ යන අර්ථයි. ‘තමා තැවීමේ යෙදෙන’ යනු ‘අත්තපරිතාපනානුයොග යයි අන්‍යයා තවානුයි ‘පරන්තප’ නම්. අනුත් තැවීමේ යෙදෙන යනු ‘පර පරිතාපනානුයෝග’ යයි ‘දිට්‍ඨදැමියෙහි’ යනු මේ ආත්මභාවයෙහි යි. ‘නිව්ඡාතො’ යනු ජාත යනු තෘෂ්ණාවට කියයි. ඔහුට ඒ තෘෂ්ණාව නැත්තේනුයි නිව්ඡාත නම්. සියලු ක්ලේශයන්ගේ නිවීම ඇති බැවින් ‘නිබ්බූත’ නම්. ඇතුළත තවන ක්ලේශයන්ගේ අභාවයෙන් ශිතල වූයේනුයි. සිතිහුත් නම්. ධ්‍යාන මාර්ග ඵල නිබ්බාණ සුඛයන් විඳිනුයි ‘සුඛ පටිසංවෙදී’ නම්. ‘බ්‍රහ්මභූතවූ ආත්මභාවයෙන්’ යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ ආත්මභාවයෙන් යනුයි. ‘සිත සතුටු කරයි’ යනු සිත සම්පාදනය කරයි, සම්පූර්ණ කරයි,

ගනියි. පහදවයි යන අර්ථයි. 'දුක්ඛ පටික්කුල' යනු දුක්ඛ පිළිකුල්වූ යනුයි. වෙනම සිටි දුක්ඛ ප්‍රාර්ථනා නොකරණ යන අර්ථයි. 'පණ්ඩිතයා' යනු මෙහි සතර කාරණයෙන් පණ්ඩිතයායි නොකිය යුතුය. සිහිය පිහිටුවා වැඩ කෙරේනුයි. පණ්ඩිතයයි කීමට වටියි. 'මහාප්‍රාඥයා' යන මෙයද මහත්වූ අර්ථයන් වටකොට ගනිනුයි ආදීවූ මහා ප්‍රාඥ ලක්ෂණයෙන් නොකිය යුතුය. සතිපට්ඨානය වටකොට ගත් ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූ බැවින් මහාප්‍රාඥයයි කීමට වටියි. 'මහත්වූ අර්ථයෙන් යුක්තවූයේ පැමිණෙන්නේය' යනු මහත්වූ අර්ථයෙන් යුක්තව ගියේ වන්නේය. සොතාපත්ති ඵලයට පැමිණෙන්නේය යන අර්ථයි. කීමෙක්ද යම් කෙනෙකුන්ට මාර්ග ඵලයන්ට හේතු සම්පත් ඇත්නම් බුදුවරයන් හමුවූ කල්හිද ඔවුන්ට අනතුරක් වේද? එසේය වෙයි. බුදුන් නිසා නොවෙයි එසේ නමුදු කටයුතු පිරිහීමෙන් හෝ පවිටු මිතුරන් නිසා හෝ වෙයි. එහි කටයුතු පරිහානියෙන් වෙයි යනු මෙසේය. ඉදින් වනාහි ධර්මසේනාපති සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ ධනඤ්ජානී බමුණාගේ අදහස් දැන ධර්මය නොදෙසුවේ නම් ඒ බ්‍රාහ්මණ තෙමේ සෝවාන් නොවන්නේය. මෙසේ පළමුකොට ක්‍රියා පරිහානිය වෙයි. පාප මිත්‍රත්වයෙන් වෙයි යනු මෙසේය. ඉදින් අජාසත් තෙමේ දෙව්දතුගේ වචනය ගෙන පිතෘඝාතක කර්මය නො කෙළේ නම් සාමඤ්ඤ ඵල සූත්‍රය දේශනා කළ දවසෙහිම සෝවාන් වන්නේය, ඔහුගේ වචනය ගෙන පිතෘඝාතක කර්මය කරණ ලද බැවින් නොහැකිවිය. මෙසේ පාප මිත්‍රත්වයෙන් වෙයි. මේ උපාසකයාටද ක්‍රියා පරිහානිය උපත. දේශනාව නොනිමි කල්හිම නැගිට ගියේය.

'මහණෙනි, එසේ නමුදු මෙපමණකින්ද හත්ථාරොහ පුත්‍ර වූ පණ්ඩිතකරු තෙමේ මහත්වූ අර්ථයෙන් යුක්තවූයේ වෙයි. කවරවූ මහත්වූ අර්ථයකින් ආනිශංස දෙකකින් යනුයි. ඒ උපාසක තෙමේ වනාහි සංඝයා කෙරෙහිද ප්‍රසාදය ලැබුවේය. හාත්පසින්ම සතිපට්ඨානය ගැනීම පිණිස ඔහුට අභිනව ක්‍රමයක්ද පහළ විය. එහෙයින් මහත්වූ අර්ථයෙන් යුක්තයයි' කියන ලදී. කන්දරක තෙමේ වනාහි සංඝයා කෙරෙහි ප්‍රසාදයම ලැබුවේය.

‘භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මෙයට කාලයයි’ යනු මේ ධර්ම දේශනයට සතර පුද්ගලයන් හෝ බෙදීමට කාලයයි. ඕරබ්හික යනාදියෙහි උරබාගයයි එළුවන්ට කියත්.

එළුවන් මරන්නුයි ‘ඕරබ්හික’ නම්. සුකර්ක යනාදියෙහිද ක්‍රමය මෙසේමය. ‘ලුද්ද’ යනු දරුණු කර්කශ යනුයි. “‘මච්ඡසාතකයා’ යනු මසුන් අල්ලන කේවට්ටයායි. ‘බන්ධනාගාරකයා’ යනු බන්ධනාගාර ආරක්ෂකයායි. “කෘර කර්මාන්තයෝ” යනු දරුණු කර්මාන්තයෝයි. මුද්ධායිසිත්ත’ යනු ක්ෂත්‍රියාභිෂෙකයෙක් මුදුනෙහි අභිෂෙක ලද්දේයි ‘නගරයට පෙරදිගින්’ යනු නගරයෙන් පූර්ව දිශාවෙහියි. ‘සන්ථාගාරය යනු යාග ශාලාවයි. ‘බරාජිත හැඳ පොරවා’ යනු කුර සහිත අඳුන් දිවිසුම හැඳ පෙරවා, ‘සප්පි තෙලින්’ යනු ගිතෙලෙන්ද තෙලින්ද යනුයි. ගිතෙල් හැර සෙසු යම්කිසි තෙලක් තෙල් යයි කියයි. කැසීම කරණු ලබන්නේ’ යනු නිය සුන් බැවින් කැසිය යුතු කාලයෙහි එයින් කසනු ලබන්නේ යනුයි. ‘අනන්තර හිත’ යනු කිසිවක් නැති යනුයි. ‘වස්සාට සරුපවු’ යනු වස්සාට සමාන යනුයි. ඉදින් දෙන සුදුවේද වස්සාද සුදුය. ඉදින් නිල් රන්වන්වූ හෝ රතු වූ හෝ දෙන වේද වස්සාද එබඳුමය, මෙසේ සමාන වස්සා ඇති යනුයි. ‘හෙතෙම මෙසේ කිය’ යනු ඒ රජ තෙමේ මෙසේ කියයි. ‘වච්ඡතරයෝ’ යනු තරුණ වසු බැව් ඉක්මවූ බලවත් වස්සෝ යනුයි. ‘වච්ඡතරී’ යන්නෙහිද මේ ක්‍රමය මැයි. මොණර පිල්වලින් යනු වටකිරීමටද යාග භූමියෙහි ඇතිරීම පිණිස ද යනුයි. සෙස්සයට ඒ ඒ තන්හි විස්තර කොට කියන ලද්දේමය.

(කන්දරක සූත්‍ර වර්ණනාව නිමි.)

2. අට්ඨක නාගර සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සුතං’ යනු අට්ඨක නාගර සූත්‍රයයි. එහි බෙලුව ගමෙහි’ යනු විශාලා නුවරට දකුණු පස ඊට නුදුරෙහි බෙලුව නම් ගමක් ඇත. එය ගොදුරු ගම් කොට යන අර්ථයි. ‘දසවැන්නා’ යනු හෙතෙම වනාහි ජාතිගොත්‍ර වශයෙන්ද

සාරප්‍රාප්තවූ කුල ගණනාවෙන්ද දසවැනි ස්ථානයෙහි ගණිනු ලැබේ. එහෙයින් ඔහුට දසට යයි නමක් උපත. 'අට්ඨක නාගර' යනු අට්ඨක නගර වාසීවූ යනුයි. 'කුක්කුටාරාමය' යනු කුක්කුට සිටුහු විසින් කරවන ලද ආරාමයයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පෙ ප්‍රකාශ කරණ ලදී යනු මෙහි මේ සංක්ෂේපාර්ථයයි. යම් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමිතිස් පෙරුම් පුරා සියලු කෙලෙස් බිඳ දමා නිරුත්තරවූ සමයක් සම්බෝධිය මනා කොට අවබෝධ කළේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ආම්සයානුසය දන්තාවූ අත් තලෙහි තබන ලද නෙල්ලි ගෙඩියක් මෙන් සියලු ඥෙය්‍ය ධර්මය දක්නාවූ නැවත පූර්වෙනිවාසාදියෙන් දන්තාවූ දිවැසින් ධර්මයන් දක්නාවූ ත්‍රිවිද්‍යාවෙන් හෝ ඡඩ්ද්‍රව්‍යවෙන් හෝ දන්තාවූ සියලු තන්හි පසුබට නොවන සමතැසින් දක්නාවූ සියලු ධර්මයන් දැනීමට සමර්ථ බැවින් ප්‍රඥවෙන් දන්තාවූ සියලු සත්ත්වයන්ගේ වක්ෂු විෂය ඉක්මවූ බිත්ති ආදියෙන් පිටත ඇති රූප හෝ ඉතා පිරිසිදු මසැසින් දක්නාවූ තමාට හිත සලසන්නාවූ කරුණාව ආසන්න කාරණය කොට ඇති දෙයනා ප්‍රඥවෙන් දක්නාවූ කෙලෙස් සතුරන් නසන ලද බැවින් ප්‍රත්‍යයාදියටද සුදුසු බැවින් අර්හත්වූ මනාකොට තෙමීම සත්‍යයන් අවබෝධ කරන ලද බැවින් සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ විසින් අන්තරායික ධර්මයන් හෝ දන්තාවූ නෛර්යානික ධර්මයන් දක්නාවූ කෙලෙස් සතුරන් නසන ලද බැවින් අර්හත්වූ තෙමීම සියලු ධර්මයන් අවබෝධ කරණ ලද බැවින් සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ විසින් යනුයි. චතුර්වේසාරඡ්ඡ වශයෙන් සතර කාරණයකින් ස්තුති කිරීමෙන් යනුයි. 'එකම ධර්මයක් ප්‍රකාශ කරණ ලද්දේ ඇත්තේද' යන තන්හි 'අභිසංස්කෘතය' යනු කරණ ලද්දේය. උපදවන ලද්දේය යනුයි. 'අභිසංවේතයිත' යනු සිත සිහිම යනුයි. 'හෙතෙම එහි සිටියේ' යනු හෙතෙම එහි සමථ විදර්ශනා ධර්මයෙහි සිටියේ යනුයි. 'ධර්ම රාගයෙන් ධර්ම නන්දියෙන්' යන පද දෙකෙහි සමථ විදර්ශනා ඡන්දරාගය කියන ලදී. සමථ විදර්ශනාවන්හි වනාහි සියල්ලෙන් සියල්ල ඡන්දරාගය මැඩපවත්වන්නට හැකිවන්නේ රහත් වෙයි.

නොහැකි වන්නේ අනාගාමී වෙයි. හෙතෙම සමථ විදර්ශනාවන්හි ඡන්දරාගය ප්‍රතීණ නොකළ බැවින් චතුර්ථධ්‍යාන චේතනාවෙන් සුද්ධාවාසයෙහි උපදියි. මේ ආචාර්යවරුන්ගේ සමාන කථාවෝයි. විතණ්ඩ වාදියා මෙසේ කිය.

‘ඒ ධර්ම රාගයෙන් යන වචනයෙන් අකුශලයෙන් සුද්ධාවාසයෙහි උපදියි යනුයි. හෙතෙම සූත්‍රයක් ගෙනහැර දක්වයි කිය යුතුය. ඒකාන්තයෙන් අනිකක් නොදක්වේ මෙයම ගෙන හැර දක්වන්නේය. එහෙයින් කීමෙක්ද මේ සූත්‍රය නෙය්‍යාර්ථයද නිතාර්ථයද? ඒකාන්තයෙන් නිතාර්ථයයි කියයි. එහෙයින් කිය යුතුය. මෙසේ ඇති කල්හි අනාගාමී ඵලය කැමැත්තහු විසින් සමථ විදර්ශනාවන්හි ඡන්දරාගය කටයුතු වන්නේය. ඡන්දරාග ඉපදවූ කල්හි අනාගාමී ඵලය ලැබුවා වන්නේය. සූත්‍රය වුවමනා නැත. මා විසින් ලබන ලදැයි යම් ඒ දෙයක් ප්‍රකට කරව. ප්‍රශ්නය කියන්නහු විසින් ආචාර්යවරයා සමීපයෙහි ඉගෙන අර්ථරසය අවබෝධ කොට කියන්නට වටනේය. අකුශලයෙන් ස්වර්ගයෙහි හෝ කුශලයෙන් අපායයෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධියක් නම් නැත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය දෙශනා කරණ ලදී.

‘මහණෙනි, ලොභයෙන් උපන් කර්මයෙන් දෙසයෙන් උපන් කර්මයෙන් මෝහයෙන් උපන් කර්මයෙන් දෙවියෝ නොපෙනෙති, මිනිස්සු නොපෙනෙති, යම් ඒ අනිකුළු දුගතියක් නොපෙනේ. මහණෙනි, එසේ නමුදු ලෝභයෙන් උපන් කර්මයෙන් දෙසයෙන් උපන් කර්මයෙන් මෝහයෙන් උපන් කර්මයෙන් නරකය පෙනෙයි. තිරිසන් යෝනිය පෙනෙයි, ප්‍රේත විෂය පෙනෙයි. යම් ඒ අනිකුළු කිසියම් දුගතියක් ඇද්ද මෙසේ හැඳින්විය යුතුය. ඉදින් හැඳින ගනිද හැඳින ගනිවා. ඉදින් හැඳින නොගනිද යව, උදයම විහාරයට ගොස් කැඳ බොන්නයයි’ පිටත් කටයුතුය. යම්සේ වනාහි මේ සූත්‍රයෙහි දක්වන ලද්ද මෙසේ මහා මාලුංකා වාදයෙහිද, මහා සතිපට්ඨානසෙහිද කායගතාසනි සූත්‍රයෙහිද, සමථ විදර්ශනා කියන ලදහ.

එහි මේ සූත්‍රයෙහි සමථ වශයෙන් යන්නහුගේද විදර්ශනා වශයෙන් යන්නහුගේද සමථ ධූරයම ප්‍රධාන වෙයි. මහා මාලුකොවාදයෙහි විදර්ශනාවම ප්‍රධාන වෙයි. මහා සතිපට්ඨානයෙහි වනාහි විදර්ශනාව උසස් යයි කියන ලදී. කායගතාසති සූත්‍රයෙහි සමථය ප්‍රධාන වෙයි. 'ගෘහපතිය පෙ මේ එකම ධර්මය ප්‍රකාශ කරණ ලද්දේය' යන එකම ධර්මය විචාරන්නහු විසින් මේ එකම ධර්මය තෙමේ මෙසේ ප්‍රවිෂ්ඨ වශයෙන් කියන ලද බැවින් එකොළොස් ධර්මයෝ එකම ධර්මය නමැයි විය, මහා සකුලුද්ධි සූත්‍රයෙහි වනාහි එකුත්විසි පර්වයෝ ප්‍රතිපදා වශයෙන් එකම ධර්මයයි නම් වූහ. මෙහි ප්‍රශ්න එකොළොසක් වශයෙන් එකම ධර්මයයි ආවාහ. අමතයි ඉපදීම් අර්ථයෙන් හෝ සියල්ල එකම ධර්මයයි කියන්නට වටියි. 'නිධි මුඛය සොයන්නේ' යනු නිදනය සොයන්නේ, 'වරක්ම' යනු ඒකප්‍රයෝගයෙන්ම යනුයි. කෙසේ වනාහි එකම ප්‍රයෝගයෙන් එකොළොස් නිධීන්ගේ අධිගමය වේද? මෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් වනයෙහි නිදන සොයන්නේ හැසිරෙයි. වස්තු සොයන්නෙක් ඒ ඔහු දැක 'පින්වත, කුමකට හැසිරෙහි දැයි' විචාරයි. හෙතෙම 'ඒවිකා වෘත්තියක් සොන්නෙමි'යි කිය. අනිකා එසේ විනම් යහළුව, එව්. මේ ගල පෙරළුවයි' කීවේය. හෙතෙම එය පෙරළා මතුමත්තෙහි තැබුයේ කුසෙන් කුස හැපී සිටියේ නිදන් සැළි එකොළොස දක්නේය. මෙසේ එකම ප්‍රයෝගයෙන් අධිගම එකොළොස වෙයි.

'ආවරිය ධනය සොයන්නේ' යනු අන්‍ය තීර්ථකයෝ වනාහි යමෙකුගේ සමීපයෙහි වනාහි ශිල්ප උගණ්ද්ද ඔහුගේ ශිල්ප ඉගෙනීමෙන් පෙර හෝ පසුව හෝ අතරතුරෙහි හෝ ගෙයින් නික්ම ධනය දෙත් යම් කෙනෙකුන්ගේ ගෙයි නැද්ද ඔවුහු ඤාතීන්ගෙන් හා සමග හැසිරෙන්නන්ගෙන් සොයත්, එසේ නොලබන්නාහු සිඟා හැසිරද දෙත්මය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'කුමක් හෙයින් වනාහි මම' යනු බාහිරකයෝ අනෙයර්යානිකවූද ශාසනයෙහි ශිල්ප මාත්‍රයක් දෙන්නහුට ධනය සොයත්. මම වනාහි මෙබඳු වූ නෙයර්යානික ශාසනයෙහි අමෘතය උපදවන්නාවූ එකොළොස් වැදෑරුම්

ප්‍රතිපදාව දෙශනා කරන්නාවූ ඇදුරහුට කුමක් හෙයින් පූජාව නොකරන්නෙමි දැයි කියයි.

‘වෙන වෙන වස්ත්‍ර යුගලයකින් හැන්දවිය.’ යනු එක් එක් භික්ෂුවට එක් එක් වස්ත්‍ර යුගලය බැගින් දුන්නේය යන අර්ථයි. ව්‍යවහාර වචනය වනාහි මෙහි මෙබඳු වෙයි. එහෙයින් හැන්දවියයි කියන ලදි. ‘විහාර පන්සියයක්’ යනු පන්සියයක් අගනා පන්සලක් කරවිය යන අර්ථයි, සෙසු සියල්ල කියන ලද්දේමය.

(දෙවෙනි අට්ඨක නාගර සූත්‍රය නිමි)

3. සෙබ සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු සෙබ සූත්‍රයයි. එහි ‘අලුත් සන්ථාගාරයක්’ යනු අලුත කරවන ලද සන්ථාගාරයක්, එක් මහා ශාලාවක් යන අර්ථයි. (යුදහමුද ආදිය) පිටත් කරණ කාලයන්හි රජවරු එහි සිට මෙපමණ පෙරටුව යෙත්වා, මෙපමණ පසුව, මෙපමණ දෙපස, මෙපමණ ඇතුන්පිට නගිත්වා. මෙ පමණ අසුන්පිට මෙපමණ රථයන්හි සිටිත්වායි මෙසේ නියම කරත්, සීමාව බදිත්, එහෙයින් එතන සන්ථාගාරයයි කියයි. පිටත් කරණ තැනින් අවුත් යම්තාක් ගේවල ගොම පිරිබඩ කෙරෙත්ද, ඒතාක් දෙතුන් දිනක් රජවරු එහි හැසිරෙන්නුයි සන්ථාගාර නම්. ඒ රජවරුන්ගේ එකතුව අර්ථානුශාසනය කරණ ගෙය යනුයි සන්ථාගාර නම්, ඔවුහු ගුණ රජවරුය, එහෙයින් උපන් වැඩක් එකෙකුගේ ලගින් තීරණය නොවේ. සියල්ලන්ගේ ඡන්දය ලබන්නට වටීයි, එහෙයින් සියල්ලෝම එහි රැස්ව අනුශාසනය කරත්, එහෙයින් සමග අර්ථානුශාසනය කරණ ගෙය නුයි සන්ථාගාර නම්. යම් හෙයකින් මොවුහු එහි රැස්ව මේ කාලයෙහි සී සාන්නට වටීයි, මේ කාලයෙහි වසුරන්නට වටීයි, මේ ආදී ක්‍රමයෙන් ගෘහවාසය පිළිබඳ කටයුතු සම්මත කර ගනිත්, එහෙයින් සිදුනු බිදුනු ගෘහවාසය පිළිබඳ කටයුතු එහිදී විස්තර කොට තීරණයට පැමිණෙන්නුයි හෝ සන්ථාගාර නම්.

‘අවිර කාරිත වෙයි’ යනු ලිවැඩ, සිත්තම්, ගල්වැඩ යනාදී වශයෙන් මනාකොට තනන ලද දෙව් විමනක් මෙන් මැනදී නිමවන ලද යනුයි, ‘ශ්‍රමණයන් විසින් හෝ’ යනු මෙහි යම් හෙයකින් ගෘහවස්තු අයිතිකොට ගත් කාලයෙහි දේවතාවෝ තමන්ගේ වසන ස්ථාන ගනිත්. එහෙයින් දෙවියන් විසින් යයි නොකියා ශ්‍රමණයන් විසින් හෝ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් හෝ මනුෂ්‍යවූ කිසිවකු විසින් හෝ යයි කියන ලදී.

‘භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනකද එතනට පැමිණියාහ’ යනු සන්ථාගාරය නිමවන ලදැයි යනු අසා යමු. එය බලන්නෙමුයි ගොස් දෙර කොටුවෙහි පටන් සියල්ල බලා මේ සන්ථාගාරය දිව්‍යවිමානයක් සේ සිත් අලවයි, ශෝභනය, කවරකු විසින් පළමුව පරිභෝග කරණ ලද නම් අපට දිගු කලක් හිතසුව පිණිස වන්නේදැයි සිතා අපගේ ශ්‍රේෂ්ඨයාට පළමුව දෙනු ලබන කල්හිද ශාස්තෘන් වහන්සේටම සුදුසුය, පිදීමට යොග්‍යයෙකුට දෙනු ලබ කල්හිද ශාස්තෘන් වහන්සේටම සුදුසුය. එහෙයින් පළමුව ශාස්තෘන් වහන්සේටම පරිභෝග කරවන්නෙමු. හික්ෂු සංඝයාගේ පැමිණවීම කරන්නෙමු. හික්ෂු සංඝයා පැමිණි කල්හි ත්‍රිපිටක බුද්ධ වචනය පැමිණියේ වන්නේය. අපි තුන්යම් රැය ශාස්තෘන් වහන්සේ ලවා ධර්මකථා කියවන්නෙමු. මෙසේ රත්නත්‍රය පරිභෝග කළ කල්හි පසුව අපි පරිභෝග කරන්නෙමු මෙසේ අපට දිගු කලක් හිතසුව පිණිස වන්නේයයි සනිටුහන් කොට පැමිණියාහ,

‘සන්ථාගාරය යම් තැනකද එතනට පැමිණියාහ,’ යනු එදවස වනාහි සන්ථාගාරය හුදෙක් රාජකුලයන්ගේ දැක්ම පිණිස දෙව් විමනක් මෙන් සරසන ලද්දේ වෙයි. මනාකොට පිළිදැගුම කරණ ලද්දේ වෙයි. බුදුන්ට සුදුසු කොට වනාහි නොපනවන ලදී. බුදුවරයෝ වනාහි අරණ්‍ය වාසයෙහි අදහස ඇත්තෝය. අරණ්‍යයෙහි ඇලුනෝය, ඇතුළු ගම වසන්නාහු නම් හෝ නොවසන්නාහු නම් (එය දැනගත යුතුය.) එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත දැනගෙනම පනවන්නෙමුයි සිතා ඒ කාරණයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත පැමිණියහ. දැන් වනාහි සිත ලැබ පනවනු කැමැත්තෝ සන්ථාගාරය යම් තැනකද

එතැනහි පැමිණියහ. සියලු ඇතිරීම් වලින් සන්ථාගාරය අතුරවා යනු යම්සේ සියල්ලම අතුරන ලද්දේ වේද මෙසේ එය අතුරවා සියල්ලට පළමුව ගොම නම් සියලු මංගලයන්හි වටියයි සුණු පිරියම් කරණ ලද භූමිය පවා තෙත ගොමින් උලවා පිරිසුදු බව දැන යම්සේ පැගූ තැන පස පෙනේද මෙසේ සිව්දැගදින් ගාවා මත්තෙහි නොයෙක් පාට ඇති පැදුරු අතුරා ඒවා මත විශාල පලස් ආදිය කොට අසුන් පිට අතුරණ සිංහයන් පිට අතුරණ ව්‍යාග්‍රයන් පිට අතුරණ පලස් හෝ අශ්වාදී රූප ඇති පලස්ද රන් නූල් ආදියෙන් කරණලද සූර්යයාගේ සටහන ඇති විසිතුරු ඇතිරි ආදියෙන්ද නොයෙක් පාට ඇති ඇතිරිලිවලින් ඇතිරිය යුත්තක් ඉඩ ඇති සෑම තැනම ඇතිර වූහ. 'එසේ හෙයින් සියලු ඇතිරීම්වලින් සන්ථාගාරය අතුරායි' කියන ලදී.

'අසුන් පනවා' යනු මධ්‍යස්ථානයෙහි පළමු කොට මගුල් කණුව ආශ්‍රය කොට ඉතා අගනා බුද්ධාසනය පනවා එහි යම් යම් තැනක් පැද්ද මෘදුද මනොරමයවූද පසතුරුණු ඒ ඒ තැන පතුරුවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට රතු පාට මනා දැකුම් ඇති කොට්ටයක් තබා මත්තෙහි රන් රිදී තාරකා චිත්‍ර ඇති වියන් බඳවා ගන්ධදම් පුෂ්පදන පත්‍රදමාදියෙන් අලංකාර කොට වටේ දෙළොස් රියන් තැන මල් දැලක් කරවා තිස් රියන් පමණ තැන් පටතිරයකින් වටකරවා පශ්චිම භික්තිය නිසා ඇදිනැති පිටු හේත්තුවන ලැලි ඇති පුටු ආදී ඇඳ පුටු ආදිය පනවා මත්තෙහි සුදු පසතුරුණුවලින් අතුරවා නැගෙනහිර භික්තිය නිසා තමාගේ මහා පිටිඨික නම් පලස පනවා භංසලෝමාදිය පිරවූ කොට්ටි තැබූහ. මෙසේ කරදරයකට නොපැමිණෙමින් සියලු රැය බණ අසන්නෙමුයි යනුයි. අසුන් පනවා යනු මේ සඳහා කියන ලදී. උදකමණික යනු ඇතුළත මහත්වූ දියසැළියයි. 'මනාකොට තබා' යනු මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද භික්ෂු සංඝයා ද කැමති පරිදි අත් හෝ සෝදන්, පා හෝ සෝදන්, මුත්‍රණ හෝ සෝදන් ඒ ඒ තන්හි මැණික් වන් දිය පුරවා සුවඳ පිණිස නොයෙක් මල් ද දිය සුවඳ කිරීමේ කුඩු වර්ගද බහා කෙසෙල් කොළවලින් වසා තැබූහ. මේ සඳහා 'මනාකොට තබා' යයි කියන ලදී. 'තෙල් පහන් තංවා' යනු රන් රිදී ආදියෙන්

කළ දඬු ඇති පහන්හි එබිබු යෝනක රූපාදීන්ගේ අනෙහි තබන ලද රන් රිදී ආදී පහන් කබල්වල තෙල් පහන් දල්වා යන අර්ථයි. 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ' යම් තැනකද එතැනට පැමිණියාහ' යනු මෙහි වනාහි ඒ ශාක්‍ය රජවරු හුදෙක් සන්ථාගාරය පමණක් සැරසුවෝ නොවෙති. එසේම යොදුනක් වටවූ කපිලවාස්තු පුරයෙහි නගර විචිත්ද හමද්දවා ද්වජයන් උස්සවා ගෙදෙරවල පුන්කලස්ද කෙසෙල් ගස්ද තබ්බවා සියලු නුවර පහන් මාලාවලින් විසුරුණ තාරකාවක් මෙන් කොට කිරි පොවන ළමයින්ට කිරි පොවා කුඩා ළමයින්ට ටික ටික ආහාරදී නිදි කරවව්, උසස්ව ශබ්ද නොකරව්. අද එක රැයක් ශාස්තෘන් වහන්සේ ඇතුළු ගමෙහි වාසය කරන්නාහ. බුදුවරු නම් අල්ප ශබ්දයට කැමැත්තෝ යයි' බෙර හසුරුවා තුමු දඬුවට පහන්ගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනෙක්හිද එතනට පැමිණියාහ.

'ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිවුරු හැඳ පොරවා පාත්‍ර සිවුරු ගෙන හික්ෂු සංඝයා සමග සන්ථාගාරය යම් තැනෙකද එතනට එළඹියාහ.' යනු 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යමකට දැන් කාලය හැඟේ යයි' මෙසේ වනාහි කාලය දැන්වූ කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලාකඩ දියෙන් රතු කරණ ලද කොබෝලිල මල්වත්වූ රන්වූ, දෙපට සිවුර කතුරෙන් පියුමක් කපන්නාක් මෙන් යහපත් සේ තබා නිමඩුලු වසන්නේ හැඳ පොරවා රිදී හවඩියකින් පියුම් මිටියක් වට කරන්නාක් මෙන් විදුලියක් බදු කායබන්ධනය බැඳ රන් කම්බිලියකින් ඇත් කුඹක් වසන්නාක් මෙන් රියන් සියයක් උසැති රන් පහන් කණුවෙක පබළු දැලක් බහන්නාක් මෙන් රන්සෑයක රන් කම්බිලි සැට්ටියක් යොදවන්නාක් මෙන් යන්නාවූ පුන්සඳ රතු වලාකුලකින් වසන්නාක් මෙන්, රන් පුව්වක මුදුනෙහි මනාකොට උණු කරණ ලද ලාකඩදිය ඉසින්නාක් මෙන් චිත්‍රකුට පර්වත මස්තකය විදුලියෙන් වට කරන්නාක් මෙන්ද සිනෙරු යුගන්ධර සහිත චක්‍රවාල මහා පෘථිවිය සොලවා ගන්නා ලද නුගපල සමාන වර්ණවූ උතුම් රතු පංසුකුල සිවුර පෙරවා ගෙකිළි දෙරිත් නික්මුනේය. රන් ගුහාවෙන් සිංහයකු මෙන්ද උදය පර්වත

කුටයෙන් පුන්සඳ මෙන්ද නික්ම වනාහි ගඳකිළිය ඉදිරියෙහි සිටියේය. ඉක්බිති උන්වහන්සේගේ කයින් මේස මුඛයෙන් විදුලිය කලඹක් මෙන් රැස්වූ නික්ම ආරාමයෙහි ගස් රන් රස දරා ඉසින ලද රතුවන් කොළ, මල්, ගෙඩි ඇති බෙදිගිය අතු ඇත්තවුන් මෙන් කළහ. එකෙණෙහිම තම තමන්ගේ පාත්‍ර සිවුරු ගෙන මහා භික්ෂු සංඝ තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවැරිය. ඒ පිරිවරා සිටි භික්ෂූහු මෙබඳු වූහ. එනම් අප්පිවාරවූ, සන්තුට්ඨවූ, පච්චිත්තවූ, අසංසට්ඨවූ, පටන්ගත් වීරය ඇති, චෝදක වූ සතර වචනයන් ඉවසන්නාවූ, පාපයට ගරහන්නාවූ ශීල සම්පන්නවූ සමාධි සම්පන්නවූ පඤ්ඤා විමුක්ති විමුක්තිඤ්ඤ දස්සන සම්පන්නවූ යනුයි, උන්වහන්සේලා විසින් පිරිවරණ ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රන් කම්බිලියකින් වටකළාක් මෙන් රන්වන් ශරීර ඇත්තේ රන් පියුම් සමූහයක් මැදට ගියාක් මෙන්ද රන් නැවක් ප්‍රචාල වේදිකාවකින් වට කරන්නාක් මෙන් ද රත්රන් ප්‍රාසාදය බැබළිණ. වැමැරු රාග ඇති, බිඳුනු කෙලෙස් ඇති ලිහන ලද අවුල් ඇති සිඳුනු බැඳුම් ඇති කුලයා කෙරෙහි හෝ ගණයා කෙරෙහි නොඇළුනු සැරියුත් මුගලන් ආදී මහතෙරවරුන්ද මැණික් ඇඳුම් අන්දවන ලද මහා නාගයන් මෙන් මේසවර්ණවූ පංශුකුල සිවුරු පෙරවා පිරිවැරූහ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙමේද චිත්තරාග වූයේ චිත්තරාග වූවන් හා චිතඳෙසවූයේ චිතඳෙසවූවන් හා චිතමෝහ වූයේ චිතමෝහ වූවන් හා තෘෂ්ණා නැත්තේ තෘෂ්ණා නැත්තවුන් හා කෙලෙස් නැත්තේ කෙලෙස් නැත්තවුන් හා තෙමේ බුදු වූයේ බුදුශ්‍රැත බුදුවරයන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේය. පත්‍ර පිරිවරණ ලද කෙසරුන් මෙන් කෙසරු පිරිවරණ ලද කර්ණිකාව මෙන් අටදහසක් ඇතුන් විසින් පිරිවරණලද ඡද්දත්ත හස්තිරාජයා මෙන්, අනුදහසක් හංසයන් විසින් පිරිවරණ ලද ධුතරාෂ්ට්‍ර හංසරාජයා මෙන්, සේනාංගයන් විසින් පිරිවරණ ලද සක්විති රජ මෙන් දිව්‍ය සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලද ශක්‍රදෙවෙනියා මෙන්, බ්‍රහ්ම සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලද භාරිත මහා බ්‍රහ්මයා මෙන්, තාරකා සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලද පූර්ණ චන්ද්‍රයා මෙන් අසම්පූර්ණ බුද්ධ වෙශයෙන් අපරිමාණවූ බුද්ධච්චාසයෙන්

කපිලවාස්තුවට යන මගට පිළිපත්තේය. ඉක්බිති උන්වහන්සේගේ පුරන්වීමකායයෙන් රන්වන් රශ්මීන් නැග අසුරියන් පමණ තැන් ගත්තේය. පසු කයින්, දකුණු අතින්, වම් අතින් රන්වන් රශ්මී නැඟ, අසුරියන් පමණ තැන් ගත්තේය, කෙශාන්තයෙහි පටන් සියලු කෙස් වටවූ මොනර කරක් මෙන් රශ්මී නැඟ ගුවන් තෙලෙහි අසුරියන් පමණ තැන් ගත්තේය. මෙසේ භාත්පස අසුරියන් පමණ තැන් සවනක් බුදුරැස් බබළන්නාහු කම්පනය වන්නාහු රන්දඩු ඇති පහන් වලින් නික්මී අහසට පැනගත් ජාලා මෙන් සතර දිවයින පුරා වස්නා මහා මේසයෙන් නික්මුණු විදුලියක් මෙන් ඒ මේ තැන දිවුහ. සියලු දිශාභාගයෝ රන් සපුමල් විසුරුවන්නාක් මෙන් රන් කළයකින් නික්මුණු රන් රසධාරා දිගහරින ලද රන් පටක් වටකරන්නාක් මෙන් වෙරම්බ වාතයෙන් උඩට නඟන ලද එරබදු කිණිහිරි මල්සුණුවලින් ගැවසුනාක් මෙන් ප්‍රකාශිත වූහ. භාග්‍යාවතුන් වහන්සේගේද අසීනි අනුබ්‍යඤ්ජන ධ්‍යාමිප්පභා දෙතිස් ලකුණුවලින් දිළිසෙන ශරීරය අඩට නැගි තාරකාවක් මෙන් ගගන තලයෙහි පිපුණු පියුම් වනයක් සෙයින්ද යොදුන් සියයක් ඇති පරසතුගසක් යහපත්ව පිපුණාක් මෙන්ද පිළිවෙලින් තබන ලද සඳ දෙතිසකගේ හිරු දෙතිසකගේ සක්විති රජවරුන් දෙතිසකගේ දෙවරදවරුන් දෙතිසකගේ මහබඹුන් දෙතිසකගේ සිරියෙන් සිරිය මඩින්නාක් මෙන් බැබළිණි.

යම්සේ දශපාරමීන්ගෙන් දශ උපපාරමීන්ගෙන් දශ පරමාර්ථපාරමීන්ගෙන් යන පුරුණ ලද සමක්‍රීංශත් පාරමීන්ගෙන් අලංකාර කරණ ලද කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති සතර අසංඛ්‍යයක් දෙන ලද දනය රැකි ශීලය කළ කළාණ කර්මය එක් අත්බැවෙක රැස්ව විපාක දෙන්නට තැනක් නොබන්නේ සම්බාධයට පැමිණියාක් මෙන් විය.

හැට දහසක බඩු එක නැවක පටවන කලක් මෙන් කරත් දහසක බඩු එක කරත්තයක පටවන කලක් මෙන් ගංගා පස් විස්සකගේ සැඟ පහර මුවදෙර එකට එක් වූවාක් මෙන්ද විය.

මේ බුද්ධශ්‍රියෙන් බබළන්නාවූද භාග්‍යාවතුන් වහන්සේට පෙරටුව නොයෙක් වර්ගවල දණ්ඩ දිපිකා දහසක් එසවූහ.

එසේම පසුපසින් වම් පසින් දකුණු පසින් දැසමන්, සපු, සමන්, රතුපුල්, නිලුපුල්, මුනමල් යනාදී මල්වලද නිළ පිතාදී වර්ණයෙන් යුතු සුවදින් සුගන්ධවත්වූ සුණුවලද වාතූර්ද්වීපික මේසයෙන් විසුරුවන ලද වැස්සක් මෙන්ද විසුරුණාහ. පසඟ තුරු නදින් හා බුදුන්, දහම්, සඟුන්ගේ ගුණ යුත් තුති ගොසින්ද සියලු දිශාවන් පිරවූහ. දිව්‍ය මනුෂ්‍ය නාග සුපර්ණ ගන්ධර්ව යක්ෂාදීන්ගේ ඇස්වලට අමාත පානය දුටුවාක් මෙන් විය. මේ ස්ථානයෙහි සිට පද සියයකින් පද දහසකින් පද ලක්ෂයකින් ගමන වර්ණනාව කියන්නට වටියි. මේ මුඛ මාත්‍රයක් පමණකි.

"මෙසේ සියලු අංගයන් සම්පූර්ණවූ ලෝක විනායකයන් වහන්සේ පෘථිවිය කම්පා කරමින් ප්‍රාණින් නොවෙහෙසමින් ගමන් කරයි."

"සිරියෙන් යුතු දෙපා ඇත්තවුන්ට අග්‍රවූ තරඟ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ ප්‍රථම කොට දකුණු පස ඔසවමින් වඩිනසේක් හොබනේමය."

"වඩින්නාවූ බුදුන් වහන්සේගේ යට පාද තලය මෘදු වූයේ භූමිය මනාව ස්පර්ශ කරයි. රජසින් ඇලීම නොවෙයි."

"ලෝක නායකයන් වහන්සේ වඩින කල්හි අවේතනවූ පෘථිවිය පහන් තැන් උස්වෙයි, උස් තැන් සමවෙයි."

"ලෝක නාථයන් වහන්සේ වඩින කල්හි ගල්ද බොරළුද කැබලිතිද කණු කටුද යන සියල්ල මගින් ඉවත්වෙති."

"ඉතා නුදුරෙහි නොඔසවයි, ඉතා ආසන්නයෙහි බහා නොතබයි, දණ දෙක ද ගොපවිකයන්ද නොගාටමින් වඩයි."

"වරණ ධර්මයන්ගෙන් යුත් මුනිතෙමේ ඉතා ඉක්මණින් නොවඩයි. සමාහිතව වඩන්නේ ඉතා සෙමින් නොවඩයි."

"ඒ මුනින්ද්‍රයන් වහන්සේ උඩද, යටද, සරසද එසේම දිශාවිදිශාවන්ද නොබලන්නේ විය දණ්ඩක් පමණ බලයි."

"ඇතෙකුගේ වික්‍රමය ඇති හැසිරීම් ඇති ලෝකාග්‍ර වූ ඒ ජිනයන් වහන්සේ දෙවියන් සහිත ලෝකයා සතුටු කරවමින් මනොඥ සේ ගමන් කරයි."

"වතුචාරී කෙශර සිංහයකු මෙන්ද උසභ රාජයකු මෙන්ද බොහෝ සත්ත්වයන් සතුටු කරවමින් උතුම් පුරයට පැමිණියේය."

වණිකා කාලය නම් මෙයයි. මෙබඳු කාලයන්හි බුදුන්ගේ ශරීර වර්ණනයෙහි හෝ ගුණ වර්ණනයෙහි හෝ ධර්ම කපිකයකුගේ උත්සාහයට ප්‍රමාණ වෙයි. ප්‍රමාණය වෙන්වූ වචනවලින් හෝ ගාථාබන්ධනයෙන් හෝ යම් පමණ හැකිද එපමණ කිය යුතුය. දුෂ්කරව කියන ලදැයි නොකිය යුතුය. බුදුවරයෝ වනාහි, අප්‍රමාණ වර්ණනා ඇත්තෝය. උන්වහන්සේලාගේ ඒ වර්ණනය බුදුවරුද ඉතිරි නොකොට කියන්නට අසම්ප්‍රදාය. සෙසු ප්‍රජාව ගැන කියනුම කිම? මේ ශ්‍රී විලාසයෙන් අලංකාරව පිළියෙළ කරණ ලද ශාක්‍ය රාජපුරයට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිවිස පැහැදුනාවූ ජනයා විසින් සුවද සුණු ආදියෙන් පුදනු ලබන්නේ සත්ථාගාරයට පිවිසි සේක.

‘ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හැද පොරවා පාත්‍ර සිවුරු ගෙන හික්ෂු සංඝයා සමග සත්ථාගාරය යම් තැනකද එතැනට පිවිසි සේක.’ යනු එහෙයින් කියන ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේම පෙරටු කොට යනු එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හික්ෂුන්ටද උපාසකයන්ටද උපාසිකාවන්ටද, මධ්‍යයෙහි වැඩසිටි සේක් සුවද දියෙන් නහවා දුහුල් සඵලකින් දිය රහිත කොට දැහිගුල්වලින් මැද රත් කම්බිලි වෙළු පුටුවෙහි තබන ලද රතු වූ ඝන රත් ප්‍රතිමාවක් මෙන් අතිශයින් බැබළුණේය. මේ වනාහි පෞරාණිකයන්ගේ වචන මාර්ගයයි.

“ලෝකාග්‍රවූ ඇතෙකුගේ වික්‍රමය ඇති ලෝකාග්‍රයන් වහන්සේ බබළමින් උතුම් ආසනයෙහි වැඩසිටි සේක.”

“දෙවියන්ට දෙවිවූ සියක් පින් ලකුණෙන් යුත් නරදම්ම සාරථී තෙමේ පඩි පැහැති කම්බිලියක තැබූ ස්වර්ණ නිෂ්කයක් මෙන් බබළයි.”

“පඩුවන් කම්බිලියක තබන ලද ජම්බු නදියගේ ස්වර්ණනිෂ්කයක් මෙන්ද මල විරහිත වෛචුර්ය මැණිකක් යම්සේද එසේ බබළයි.”

“හොඳට පිපුණු මහසල් ගසක් මෙන්ද, අලංකෘතවූ නේරු රාජයා මෙන්ද, රත්වන් යාගස්ථම්භයක් මෙන්ද, යහපත්ව පිපි පියුමක් මෙන්ද බැබළුණේය.”

“බබළන්නාවූ පහන් රූකක් මෙන්ද, පර්වත බුදුනක මොනරකු මෙන්ද, සැමතැන මල් පිපී දෙවියන්ගේ පරසතු රූක මෙන්ද බැබළුනේය.”

“කපිල වාස්තුවෙහි ශාක්‍යයන් බොහෝ දවසක් දැහැමි කථාවෙන් යනු මෙහි දැහැමි කථා නම් සන්ථාගාරානු මොකද ප්‍රතිසංයුක්තවූ ප්‍රකීර්ණක කථා දත යුතුය. එකල්හි වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආකාශ ගංගාව බස්වන්නාක් මෙන් පඨවි ඕජාව අදින්නාක් මෙන් මහදඹරුක මස්තකයෙහි ගෙන සොලවන්නාක් මෙන් යොදුන මී වදයක් වක්‍ර යන්ත්‍රයෙන් පෙළා මිපැණි බොන්නාක් මෙන් කපිලවාස්තුවෙහි ශාක්‍යයන්ට හිත සුව ගෙන දෙන්නාවූ ප්‍රකීර්ණක කථා දෙශනා කළසේක. “මහරජවරුනි, ආවාස දනය නම්වූ මෙය මහත්වූකි. තොපගේ ආවාසය මා විසින් පරිභෝග කරණ ලදී. හික්ෂු සංඝයා විසින් පරිභෝග කරණ ලදී.

මා විසින්ද හික්ෂු සංඝයා විසින්ද පරිභෝග කරණ ලද්දේ ධර්මරත්නය විසින්ද පරිභෝග කරණ ලද්දේමය. මෙසේ රත්නත්‍රයය විසින්ම පරිභෝග කරණ ලද්දේ වෙයි. ආවාස දනය දුන් කල්හි සියලු දනය දුන්නේම වෙයි. බිම කරණ ලද පන්සලක හෝ ශාඛා මණ්ඩපයක හෝ ආනිශංසය නම් සීමා කරන්නට නොහැකි වෙයි, යනාදීන් නානා නය විචිත්‍රවූ බොහෝ ධර්මකථාව දේශනා කොට

“ශීතයද, උෂ්ණයද, එසේම ව්‍යාළ මෘගයෝද, දීර්ඝ ජාතිහුද, මිදුරුවෝද, ශීතල වර්ෂාවද දුරු වෙති.”

“එසේම සොරවූ වාතයද අවිවද හටගත්තේ ශරීරයෙහි හැපෙයි. (එය දුරු වෙයි.) ආරක්ෂාව පිණිසද සැප පිණිසද ධ්‍යාන කරන්නටද විදර්ශනා කරන්නටද සුදුසු වේ.”

“සංඝයාට විහාර දනය අග්‍රයයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වර්ණිතය.”

“රමයවූ විහාරයක් කරවූ කල්හි බහුශ්‍රැතවූ හික්ෂුන් මෙහි වාසය කරවන්නේය.”

“සෘජුවූ පැහැදුනාවූ සිතින් ඔවුන්ට ආහාරද පානද වස්ත්‍ර සේනාසනයද දෙන්නේය.”

“ඔවුහු ඔහුට සියලු දුක් දුරුකිරීම පිණිස ධර්මය දේශනා කරති. හෙතෙමේ යම් ධර්මයක් මෙහිදී දැනගෙන කෙලෙස් රහිත වූයේ පිරිනිවෙයි.”

මෙසේ මෙයද ආවාසයෙහි ආනිශංසය මෙයද ආනිශංසයයි. රාත්‍රී බොහොමයක් අතිරේකව යාම එකභමාරක් ආවාසානිසංස කථා දෙසූහ. එහි මේ ගාථා වනාහි සංග්‍රහයට නැගුනාහු ප්‍රකීර්ණක දේශනාව වනාහි සංග්‍රහයට නොනැගෙයි.

‘සන්දර්ශනය කරයි’ යනාදිය කියන ලද අර්ථ ඇත්තේමය. ‘ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේට ආමන්ත්‍රණය කළ සේක. යනු ධර්ම කථාවක් කියවනු කැමැත්තේ දැන්වීය. කුමක් හෙයින් සැරියුත් මහමුගලන් මහකසුප් ආදී අසූ මහා ශ්‍රාවක තෙරුන් වහන්සේලා ඇති කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනදතෙරුන්ට භාර කළ සේක්ද පිරිසගේ අදහස් වශයෙනි.

ආයුෂ්මත් ආනන්දතෙම බහුශ්‍රැතයන්ට අග්‍රය. වට කොට ඇති පද බ්‍යඤ්ජනයන් ගෙන් මිහිරි ධර්මකථා කියන්නට දක්ෂය, ශාක්‍ය සමූහයා කෙරෙහි ප්‍රකටය. ශාක්‍යරාජයන් විසින් විහාරයට ගොස්ද ධර්ම කථා ඇසුවීරුය. ඔවුන්ගේ අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන්ට කැමති පරිදි විහාරයට යන්නට නොලැබෙයි. අපගේ ඤාති ශ්‍රේෂ්ඨවූ ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේට භාර කරන්නේයයි ඔවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උන්වහන්සේටම භාර කළහ.

‘සෙබ පටිපදාවෙන් යුක්ත වූයේ’ යනු පටිපත්තකවූ සෙබ සමණ තෙමේයි. හෙතෙම ඔබට උපස්ථාන කෙරේවා, ‘ඔහුට ප්‍රතිපදාව දේශනා කරව’ යනු ප්‍රතිපදාවෙන් පුද්ගලයා නියම කොට දක්වයි.

කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රතිපදාව නියම කළ සේක්ද? බොහෝ කරුණුවලින් යනුයි. ප්‍රථම කොට මේ ශාක්‍යයෝ මංගල ශාලාවෙහි මංගලය බලාපොරොත්තු වෙති. අභිවෘද්ධිය කැමති වෙති, මේ සෙබ ප්‍රතිපදාව මාගේ ශාසනයෙහි මංගල ප්‍රතිපදාවකි. අභිවෘද්ධියක ප්‍රතිපදාවට යයිද මේ ප්‍රතිපදාව නියම කළසේක.

ඒ පිරිසෙහි බොහෝ සෙයට හුන්හ. ඔවුන් තමන් අවබෝධ කළ තැන කියනු ලබන කල්හි වෙහෙස නොවී විමසා බලතියිද මේ ප්‍රතිපදාව නියම කළ සේක. ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙමේ සෙබ පටිසම්භිදාවට පැමිණියේම හෙතෙම තමන් පිළිපදි ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ තැන් කියන්නේ වෙහෙස නොවී හඳුන්වන්නට හැකි වන්නේයයිද මේ ප්‍රතිපදාව නියම කළ සේක. මේ සෙබ ප්‍රතිපදාවෙහිද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෝ ඇතුළත් කරණ ලදහ. එහි අධිශීල ශික්ෂාව කී කල්හි සියලු විනය පිටකය කියන ලද්දේ වෙයි. අධිචිත්ත ශික්ෂාව කී කල්හි සියලු සූත්‍රාන්ත පිටකය කියන ලද්දේ වෙයි.

අධිපඤ්ඤ ශික්ෂාව කී කල්හි සියලු අභිධර්ම පිටකය කියන ලද්දේ වෙයි. ආනන්ද ස්ථවීර තෙමේ ත්‍රිපිටකධර වූයේ ඔහු ශ්‍රැත වූයේ ත්‍රිපිටකයෙහි ත්‍රිවිධ ශික්ෂා කියන්නට දක්ෂ වෙයි. මෙසේ කී කල්හි ශාක්‍යයන්ට මංගලයම වර්ධනය වූයේ වන්නේය. ඒ නිසාද මේ ප්‍රතිපදාව නියම කළ සේක.

‘මාගේ පිට රිදෙයි’ යනු කුමක් හෙයින් රිදේද? සවසක් දුෂ්කරක්‍රියා කරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මහත්වූ කාය දුක්ඛයක් විය. ඉක්බිති උන්වහන්සේට අපරභාගයෙහි මහලු කල පිටේ වාතයක් උපන්නේය, මෙය කරුණක් නොවෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපන් වේදනාව සංසිඳුවා ගත්තාහ. එකක් හෝ දෙකක් එකම පර්යංකයෙන් සිටින්නට හැකි සේක. සන්ථාගාර ශාලාව වනාහි සතර ඉරියව්වෙන් පරිභෝග කරණු කැමැත්තේ විය. එහි පාදේනා තැන පටන් ධර්මාසනය තෙක් වැඩිසේක. මෙපමණ තැනක ගමන ඇතිවිය. ධර්මාසනයට පැමිණියේ ටික වේලාවක් සිට වැඩහුන් සේක. පෙමණ තැනක් යාම එකහමාරක් ධර්මාසනයෙහි වැඩහුන් සේක. මෙපමණ තැනක හිඳීම ඇතිවිය. දැන් දකුණුපසින් ටික වේලාවක් හොත්තේ සයනය කිරීම සිදුවන්නේයයි මෙසේ ඉරියාපට් සතරින් පරිභෝග කරණු කැමැත්තේ විය, උපාදින්නක ශරීරය නම් නොරිදේයයි නොකිය යුතුය. එහෙයින් බොහෝ වේලාවක් වැඩහිඳීමෙන් හටගත් ස්වල්පවූ රිදීමද ගෙන මෙසේ කිය.

'සඟලා සිටුවර පනවා' යනු සන්ථාගාරයට එක් පසෙක වනාහි ඒ රජවරු පටතිරයක් වටකරවා කැප ඇඳක් පනවා කැප පසතුරුණු අතුරවා මත්තෙහි රත්තරු සුවඳ මාලාදාම යුක්ත වියන බඳවා සුවඳ තෙලින් යුත් පහන් නැගූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ ධර්මාසනයෙන් නැගිට ටික වේලාවක් විඩාහරින්නේ මෙහි වැදහෙන්නේ නම් ඉතා යෙහෙක කියායි. මෙසේ අපට මේ සන්ථාගාරය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සතර ඉරියව්වෙන් පරිභෝග කරණ ලද්දේ දිගු කලක් හිතසුව පිණිස වන්නේය. ශාස්තෘන් වහන්සේද එයම සඳහා එහි සඟල සිටුවර පනවා වැදහෙන්නේ සේක. 'උට්ඨානසංඤ්ඤාව මෙනෙහි කොට' යනු මෙපමණ කලක් ඉක්මවා නැගිටින්නෙමිසි නැගිටීමේ සංඥාව සිතේ තබා ගනුයි.

'මහානාම ශාක්‍යයාට ආමන්ත්‍රණය කළසේක.' යනු හෙතෙම වනාහි ඒ කාලයෙහි ඒ පිරිසෙහි ශ්‍රේෂ්ඨයා ප්‍රමුඛයා විය. ඔහුට සංග්‍රහ කළ කල්හි සෙසු පිරිසට සංග්‍රහ කළේම වෙයයි ස්ථවිර තෙමේ ඔහුම ඇමතු සේක.

'සීලසම්පන්න වූයේ' යනු ශීලයෙන් යුක්ත වූයේ සම්පන්න ශීල වූයේ පරිපූර්ණ ශීල වූයේ යන අර්ථයි. 'සද්ධර්මයෙන්' යනු සුන්දර ධර්මයෙන් සත්පුරුෂයන්ගේ ධර්මයෙන් යනුයි. 'කෙසේද මහානාමය' යනු උන්වහන්සේ විසින් මෙපමණ තැනෙකින් සෙබ ප්‍රතිපදාවෙහි මාතෘකාව තබා පිළිවෙළින් විස්තර කරණු කැමැත්තේ මෙසේ කීහ. එහි ශීලසම්පන්න වූයේ යනාදිය "මහණෙනි, ශීලසම්පන්න වූයේ වාසය කරව්' යන ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍රාදියෙහි කී ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුය.

'කායදුශ්චරිතයෙන්' යනාදී තන්හි තෘතීයාර්ථයේ කරණ වචනයයි. ලජ්ජා විය යුතු කාය දුශ්චරිතාදියෙන් ලජ්ජා වේනුයි පිළිකුල් කෙරේනුයි යන අර්ථයි. ඔත්තප්ප නිර්දේශයෙහි හෙත්වර්ථයෙහි කරණ වචනයයි. කාය දුශ්චරිතාදියෙන් බියට හේතුහුන කරුණින් බියවෙය යන අර්ථයි. 'ආරද්ධ වීරිය' යනු මනාකොට ගන්නා ලද වීරිය ඇත්තේ නොපසුබස්නා සිත් ඇත්තේ යනුයි. පහකිරීම පිණිස' යනු දුරුකිරීම පිණිසයි.

'උපසම්පදය' යනු ලැබීම පිණිස යනුයි. 'ථාමවා' යනු විරියථාමයෙන් යුක්ත වූයේ යනුයි. 'දැඩි පරාක්‍රම ඇති' යනු ස්ථිර පරාක්‍රම යනුයි. 'කුශල ධර්මයන්හි අනික්ෂිප්ත ධුර ඇත්තේ' යනු කුශල ධර්මයන්හි බහා නොතැබූ උත්සාහ ඇත්තේ බහා නොතැබූ විරිය ඇත්තේ යනුයි. 'පරමවූ' යනු උතුම්වූ යනුයි. 'සනිතෙපක්කයෙන්' යනු සිහියෙන්ද නිපක (ප්‍රඥ) භාවයෙන්ද යනුයි. කුමක් හෙයින් සිහිය බෙදීමෙහි ප්‍රඥාව පැමිණියේද? සිහියෙහි බලවත් බැව් දැක්වීමටයි. ප්‍රඥවෙන් වෙන්වූ සිහිය දුර්වල වූයේ වෙයි. එය හා දුර්වල වූයේ බලවත් වෙයි. 'බොහෝ කලක් කරණ ලද' යනු තමා විසින් හෝ අනුන් විසින් හෝ කයින් බොහෝ කලක් කරණ ලද වෙතියංගනවත් ආදී අසුමහා වත්වලට අයත් ප්‍රතිපත්ති පුරණයයි.

'බොහෝ කලක් කියන ලද' යනු තමා විසින් හෝ අනුන් විසින් හෝ වචනයෙන් බොහෝ කලක් කියන ලද ධර්මය ඉගෙනීම, ඉගැන්වීම සිහිකිරීම, ධර්ම දේශනාව ලංව හිදීම, පරිකථා අනුමෝදනාදී වශයෙන් පැවති වචිකර්මය. 'සරිතාව අනුස්සරිතාව' යනු එහි කයින් බොහෝ කල් කරණ ලද යනුයි. 'කය' නම් කාය විඤ්ඤාත්තියයි. 'විරහාසිතයෙහි වචනය' නම් වචිවිඤ්ඤාත්තියයි. ඒ දෙකම රූපයයි. එය උපදවන චිත්තවේතසික අරූපය යනුද වෙයි. මේ රූපා රූප ධර්මයෝ මෙසේ ඉපද මෙසේ නිරුද්ධ වූවාහුයයි සිහි කරයි, අනුව සිහි කරයි, සති සම්බොජ්ක්ධංගය උපදවයි, යන අර්ථයි බොජ්ක්ධංගයෙන් උපන් සිහිය මෙහි අදහස් කරයි. ඒ සිහියෙන් මේ තෙමේ වරක් සිහි කිරීමෙන් සරිතායයිද නැවත නැවත සිහිකිරීමෙන් අනුස්සරිතායයිද දත යුතුය.

'උදයත්ථ ගාමිනී' යනු පංචස්කන්ධයන්ගේ උදයවය ගාමිනීවූ උදයද වයද අවබෝධ කරන්නට සමර්ථවූ යනුයි. ආර්යවූ යනු විෂ්කම්භන වශයෙන්ද සමුවිෂේද වශයෙන්ද ක්ලේශයන්ගෙන් දුරුව සිටියාවූ පිරිසිදුවූ යනුයි. ප්‍රඥවෙන් යුක්ත වූයේ යනු විදර්ශනා ප්‍රඥවෙන්ද මාර්ග ප්‍රඥවෙන්ද යුක්තවූයේ යනුයි. නිබ්බේධිකවූ යනු එයම විනිවිද බැලීමෙන් නිබ්බේධිකයයි කියයි. එයින් යුක්ත වූයේ යන අර්ථයි. එහි

මාර්ග ප්‍රඥාව සමුච්ඡේද වශයෙන් විනිවිද නොබැලුවේ වෙයි. නො පැලුවේ වෙයි. ලෝභ සමූහය දෙස මොහ සමූහය විනිවිද දමානුයි. පලාදමානුයි. 'නිබ්බේධික' නම්. විදර්ශනා ප්‍රඥාව තදංග වශයෙන් නිබ්බේධික මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් ලැබීම ඇතිවේනුයි. විදර්ශනාව නිබ්බේධිකයයි කියන්නට වටියි මනාකොට දුක ක්ෂය කිරීමට පැමිණෙන්නාවූ යනු මෙයද මාර්ග ප්‍රඥාවයි. මනාකොට හේතුවූ නයින් වට්ටදුක්ඛය නැති කරමින් යේනුයි සම්මා දුක්ඛක්ඛය ගාමිනී නම්. විදර්ශනාව තදංග වශයෙන් වට්ටදුක්ඛයද කීලෙස දුක්ඛයද නැතිකරමින් යේනුයි. දුක්ඛක්ඛයගාමිනී නම්. දුක්ඛක්ඛය ගාමිනීවූ මාර්ගප්‍රඥාවෙන් ප්‍රතිලාභය ඇතිකරවන්නාවූද මෝනොමෝ දුක්ඛක්ඛය ගාමිනියයි දත යුතුය.

'ආතිවෙතසිකවූ' යනු උසස් සිත ශ්‍රේෂ්ඨ සිත ආශ්‍රිතවූ නිශ්‍රිතවූ යනුයි. 'දිට්ඨධම්ම සුඛචිතාරවූ' යනු සුඛ පටිලාභ හේතූන්ගේ අර්පිත අර්පිත ක්ෂණයෙහි යනුයි. 'නිකාමලාභී' යනු කැමති කැමති ක්ෂණයෙහි සමවදින්නාවූ. 'අකිච්ඡලාභී' යනු නිදුකින් ලබන්නාවූ, 'අකසිරලාභී' යනු 'විප්‍රල ලාභී' යනුයි. ප්‍රගුණ භාවයෙන් එක් පුද්ගලයකුට කැමති කැමති කාලයෙහි සමවදින්නට හැකි වෙයි. සමාධියට උවදුරු ධර්මයන්ද වනාහි වෙහෙස නොවීම දුරුකරන්නට නොහැකි වෙයි. හෙතෙම තමාගේ නොකැමැත්තෙන් වහාම නැගිටියි. කොටස් වශයෙන් සමාපත්තිය තබන්නට නොහැකි වෙයි. මේ තෙමේ කිච්ඡලාභී කසිරලාභී නම්. එක් පුද්ගලයෙකුට කැමති කැමති කාලයෙහි සමවදින්නට හැකිවෙයි. සමාධියට උවදුරු ධර්මයන්ද වෙහෙස නොවීම දුරුකරයි. හෙතෙම කොටස් වශයෙන්ම නැගිටින්නට හැකි වෙයි. මේ තෙමේ අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී නම්. 'මහානාමය. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සෙබ ප්‍රතිපදාවෙන් යුක්තවූයේ මේ යයි කියනු ලැබේ' යනු මහානාමය, මේ ආර්ය ශ්‍රාවකයා නම් සෙබ ප්‍රතිපදාවෙන් යුක්තවූයේ විදර්ශනා ගර්භයෙන් වැඩෙන්නාවූ ප්‍රතිපදාවෙන් යුක්තවූයේය යනු කියනු ලැබෙයි දක්වයි. 'කුණු නොවූ දණ්ඩය බැවින්' යනු කුණු නොවූ බිජුවටය බැවින් යනුයි. 'පලාදමන්නට සුදුසු' යනු ඤාණ ප්‍රභේදයෙන්

සුදුසුය 'සම්බෝධිය පිණිස' යනු ආර්ය මාර්ගය පිණිස යනුයි. 'අනුත්තරවු යෝගක්ෂෙමවු' යනු අර්හත්වය අනුත්තරවු යෝගක්ෂෙම වූයේ නම්. එය ලැබීමට සුදුසුයයි දක්වයි.

මෙහිලා අර්ථ ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස යම් උපමාවක් දක්වන ලදද එය වෙනොබිල සූත්‍රයෙහි කියන ලද පරිද්දෙන්ම දත යුතුය. හුදෙක් එහි ඒ කිකිළියගේ අණ්ඩයන්හි ත්‍රිවිධ ක්‍රියාකරණය මෙන් මේ හික්ෂුවගේ උත්සාහය පසළොස් අංගයන්ගෙන් යුක්ත බව (වෙනසයි) මෙසේ යම්බඳු උපමා සංසන්දනයක් ආවේද එය මෙහි මෙසේ සීලසම්පන්න වේයයි යනාදී වචනයෙන් ඒ කිකිළියගේ අණ්ඩයන්හි ත්‍රිවිධ ක්‍රියා කරණය මෙන් මේ හික්ෂුවගේ සීලසම්පන්නතාදීවූ පසළොස් ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත බවයයි මෙසේ යොද දතයුතුය. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

'මෙයම නිරුත්තරවු උපෙක්ඛා සති පාරිශුද්ධිය' යනු මේ ප්‍රථම ධ්‍යානාදියෙන් අසදාශවූ උතුම්වූ චතුර්ථ ධ්‍යානික උපෙක්ඛා සති පාරිශුද්ධිය යනුයි. 'පඨමා අභිනිබ්බිද' යනු ප්‍රථමවූ ඤාණ හෙදයයි. දෙවැනි ආදී තන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි කුකුළුපරියා වනාහි එක්වරක් මවූ කුසින්ද එක්වරක් අණ්ඩකොෂයෙන්දැයි දෙවරක් උපදියි. ආර්ය ශ්‍රාවකතෙමේ ත්‍රිවිද්‍යාවෙන් තුන් වරක් උපදියි. පුබ්බෙනිවාසය වසන අඳුර දුරුකොට පූර්වෙනිවාස ඥානයෙන් පළමුව උපදියි. සත්වයන්ගේ වුතිපටිසන්ධිය වසන අඳුර දුරුකොට දිව්‍යාවක්ෂුර්ඥානයෙන් දෙවැනිව හටගනියි. චතුරාර්ය සත්‍යය වසන අඳුර දුරුකොට ආශ්‍රවක්ෂය ඥානයෙන් තෙවැනිව උපදියි.

'මෙයද ඔහුට වරණය වෙයි' යනු මෙයද ශීලවන්ත හික්ෂුවට වරණය නම් වේයයි යන අර්ථයි. 'වරණය' නම් බොහෝ අනෙකවිධවූ ශීලාදීවූ පසළොස් ධර්මයෝයි. එහි මෙයද එක් වරණයක්ය යන අර්ථයි. පදාර්ථ වශයෙන් වනාහි හැසිරෙයි. ඔහු විසින් නොගියවිරු දිශාවට යේ නුයි. වරණ නම්, සැමතන්හි මේ ක්‍රමයයි. 'මෙයද ඔහුගේ විද්‍යාව වෙයි' යනු මේ පූර්වෙනිවාස ඤාණය ඔහුගේ විද්‍යාව නම් වේය යන අර්ථයි. 'විද්‍යාව' නම් බොහෝය, නන්වැදැරුම්ය, විදර්ශනා ඥානාදී ඥාන අටක් වෙති. එහි මේ ඥානය ද එක් විද්‍යාවක්ය යන අර්ථයි. පදාර්ථ වශයෙන්

වනාහි විනිවිද මෙයින් දැකගන්නුයි, විද්‍යා නම්. සැමතන්හි මෙම ක්‍රමයමැයි, 'මේ කාරණයෙන්ද විද්‍යාසම්පන්නය' යනු කාරණයෙන්ද පඤ්ච දශ ධර්මයන්ගෙන් වරණ සම්පන්නවූයේ යනුයි. ඒ කරුණු දෙකින් විද්‍යාවරණ සම්පන්නවූයේ මේ කාරණයෙන් යනුයි.

'සනං කුමාරයා විසින්' යනු බොහෝ කලක පටන් කුමරුවායයි පැනවීම ඇති පෞරාණික කුමාරයා විසින්, හෙතෙම වනාහි මනුෂ්‍ය පථයෙහි පන්සිළු කුමාර කාලයෙහි ධ්‍යානය උපදවා නොපිරිහුණු ධ්‍යාන ඇත්තේ බ්‍රහ්මලොව උපන්නේය. ඔහුට ඒ ආත්මභාවය ප්‍රියවිය. මනාප විය. එහෙයින් එබඳුමවූ ආත්මභාවයෙන් හැසිරෙයි. එහෙයින් ඔහු සනං කුමාරයයි හඳුන්වන. 'ජනිතස්මිං' යනු උපන්නාවූ ප්‍රජාවෙහි යන අර්ථයි. 'ගොත්‍රය සිහිකරන්නාවූ යම් කෙනෙක් තුමු' යනු යම් ජනකෙනෙක් මම ගොතම වෙමි, මම කාශ්‍යප වෙමි යි ගොත්‍රය සිහි කරත්, ලෝකයෙහි ගොත්‍රය සිහිකරන්නාවූ ඔවුන් අතුරෙන් ක්ෂත්‍රිය තෙමේ ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි. 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරණ ලදී' යනු මාගේ ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණය සමග ගලපා දෙශනා කරණ ලදී. දේය යනුයි. අම්බට්ඨ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් 'අම්බට්ඨය, මම ද මෙසේ කියමි.'

"මිනිසුන් අතුරෙහි ගොත්‍රය සිහිකරන්නාවූ යම් කෙනෙක් ඇද්ද ඔවුන්ගෙන් ක්ෂත්‍රිය තෙමේ ශ්‍රේෂ්ඨය. දෙවි මිනිසුන් අතුරෙහි විද්‍යාවරණ සම්පන්න වූයේ යමෙක් නම් හෙතෙම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි."

මෙසේ දේශනා කරමින් අනුදන්තා ලදී. අනුමෝදනා කරන ලදී. සාධු! සාධු! ආනන්දය යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි මූල පටන් නිද්‍රාවට නොබැසගෙනම මේ සූත්‍රය අසා අනඳ තෙර විසින් සෙබ් පටිපදාවෙහි කෙළවර ගන්නාලදැයි" දැන නැගිට පළඟ බැඳ වැඩ සිටි සේක් සාධුකාර දුන්නේය. මෙපමණකින් වනාහි මේ සූත්‍රය බුද්ධභාෂිතය නම් විය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(තුන්වැනි සෙබ් සූත්‍රය නිමි.)

4. පොතලිය සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවං මේ සූතං’ යනු පොතලියපුත්‍රයයි එහි අංගුත්තරාපයෙහි යනු ඒ ජනපදය අංග නම්. මහින්දියට උතුරෙන් ආපයයි. එයට නුදුරෙහි බැවින් උත්තරාපයයි කියයි. කවර මහි නදියට උතුරෙන් ඒ ආපය වේද මහාමහියටයි. මේ එහි උත්පත්ති කථාවය, මේ ජම්බුද්වීපය වනාහි දසදහසක් යොදුන් ප්‍රමාණය වෙයි. එහිද සාරදහසක් යොදුන් ප්‍රමාණ වූ ප්‍රදේශය ජලයෙන් වැසුනේ සමුද්‍රයයයි. ව්‍යවහාරයට ගියේය. තුන්දහසක් යොදුන් ප්‍රමාණයෙහි මිනිස්සු වෙසෙති. තුන්දහසක් යොදුන් ප්‍රමාණයෙහි හිමාලය පිහිටියේය. උසින් යොදුන් පන්සියයක් වූයේ අසුහාර දහසක් කුටයන්ගෙන් යුක්ත වූයේ හාත්පස ගලාබස්නා විචිත්‍රවූ පන්සියයක් නදිහූ වෙති. එහි දිගින් හා පළලින්ද ගැඹුරු බැවින්ද පණස් පණස් යොදුන් ඇති යොදුන් එකසියපනශක් වටවූ අනොතත්ත විල කර්ණමුණ්ඩ විල, රථකාර විල, ඡද්දත්ත විල, කුණාල විල සහ මන්දකිනී, සීහප්‍රතාපකය යන මහා විල් සහ පිහිටියහ. ඔවුනතුරෙන් අනොතත්තය, සුදර්ශන කුටය, චිත්‍රකුටය කාළකුටය, ගන්ධමාදන කුටය, කෙලාස කුටයයි මේ පඤ්ච පර්වතයන්ගෙන් වටකරණ ලද්දේය, එහි සුදර්ශන කුටය රන්මුවා වූයේ යොදුන් දෙසියයක් උස ඇත්තේ ඇතුළත වක්වූයේ කාකමුඩාකාරව ඒ විල වසා සිටියේය. චිත්‍රකුටය සියලු රුවන් මුවාය, කාලකුටය අඳුන් මුවාය ගන්ධමාදනකුටය සානුමයය, අභිභ්‍යන්තරයෙහි මුංවන්ය. මූලගන්ධය, සාරගන්ධය, ඵෙග්ගු (ඵලය) ගන්ධය, තච (සිවිය) ගන්ධය, පපටික (පොතු) ගන්ධය, රසගන්ධය, පත්තගන්ධය, පුප්ඵගන්ධය, ඵලගන්ධය, ගන්ධ ගන්ධයයි මේ දශ ගන්ධයන්ගෙන් උත්සන්නය, නන්වැදෑරුම් ඖෂධයන්ගෙන් වැසුනේ කාල පක්ෂයෙහි උපොසථ දවසෙහි අගුරු ගිනිගත් තාක් මෙන් දිලිසි සිටියි. කෙලාශකුටය රිදීමය වෙයි. සියල්ල සුදර්ශනය සමානවම උස සටහන් ආදිය වෙයි. ඒ විල වසා සිටියාවූ ඒ සියල්ලට දේවානුභාවයෙන් වැසි වසයි. ඒවායින් ගංගා ගලාබසින්. ඒ සියලු ජලයම අනොතත්තවිලටම පිවිසෙයි.

සඳ හිරු දකුණු දිගින් හෝ උතුරු දිගින් හෝ යන්නාහු පර්වත අතුරෙන් එහි ආලෝකය කෙරෙහි. කෙළින් යන්නාහු ආලෝකය නොකෙරෙහි. එහෙයින් එයට අන්‍යෝන්‍යතයයි නමක් උපත. එහි මනෝහර පා තබන ගල්ද මස්කැස්බන් නැති පළිගුවන් නිර්මල ජලයද නහන තොටවල්ද පිළියෙළ වූවාහු වෙති. යම් තැනෙක බුදු පසේබුදු රහත්හුද සෘද්ධිමත්වූ සෘෂිවරු ද නාන්ද දේව යක්ඛාදීහු උයන් කෙළි කෙළින්, එහි සතර පසෙහි සීහමුඛය, හස්තිමුඛය, අශ්ව මුඛය, උසභ මුඛය යන මුඛ සතරක් වෙති. යමකින් ගංගා සතර ගලද්ද සීහ මුඛයෙන් නික්මුණු නදීතීරයෙහි සිංහයෝ බොහෝ වෙති, සීහමුඛාදියෙහි හස්ති, අශ්ව, උසභ මුඛයෝ වෙති, පෙරදිගින් නික්මෙන නදී තොමෝ අන්‍යෝන්‍යතය තුන්වරක් ප්‍රදක්ෂිණාකොට සෙසු තුන් නදීන් කරා නො පැමිණ පෙරදිග හිමවතින්ම අමනුෂ්‍ය පඨයට ගොස් මහා සමුද්‍රයට පැමිණෙයි. පශ්චිම දිශාවෙන්ද උත්තර දිශාවෙන්ද නික්මෙන්නාවූ නදීහුද එසේම ප්‍රදක්ෂිණා කොට පශ්චිම හිමවතින්ද උත්තර හිමවතින්ද අමනුෂ්‍ය පඨයට ගොස් හිමවතට පිවිසෙත්, දකුණු දිශාවෙන් නික්මුණු නදී තොමෝ ඒ විල තුන්වරක් ප්‍රදක්ෂිණා කොට දකුණෙන් කෙලින්ම ගලක් මතුයෙහිම සැට යොදුනක් ගොස් පර්වතයක වැදී නැගිට වටින් තුන් ගව්වක් පමණ ජලධාරාවක්ව අහසින් සැට යොදුනක් ගොස් නියග්ගල නම් ගලක වැටී ගල ජල ධාරා වේගයෙන් බිදුනේ එහි පණස් යොදුනක් පමණ නියග්ගල නම් පොකුණක් ඇතිවිය. පොකුණෙහි ඉවුර බිඳී ගලට පිවිස සැට යොදුනක් ගොස් ඉක්බිති සන පෘථිවිය බිඳ උමගින් සැට යොදුනක් ගොස් වින්ධ්‍යා නම් තිරශ්චීන පර්වතයට පැහැර අත් තලෙහි ඇඟිලි පස සමාන ධාරා පසක්ව පවතිත්. ඒ ගංගා තොමෝ තුන්වරක් අන්‍යෝන්‍යතය ප්‍රදක්ෂිණා කොට ගිය තැන ආවාට ගංගාවයයි කියයි. කෙලින්ම ගල මතුයෙන් සැට යොදුනක් ගිය තැන ආකාශ ගංගාවයයිද නියග්ගලා නම් ගලෙහි පණස් යොදුනක් ඉඩ ඇති තැන සිටියේ නියග්ගලා පොකුණයයිද ඉවුර බිඳ ගලට පිවිස සැටයොදුනක් ගිය තැන බහල ගංගාවයයිද උමගින් සැට යොදුනක් ගිය තැන උම්මග්ග ගංගායයිද කියයි.

‘විත්ඛාසා’ නම් තිරශ්චිත පර්වතය පැහැර පඤ්ච ධාරාවක්ව පැවති තැන වනාහි ගංගා යමුනා, අවිරවතී, සරහු, මහී යන පස්වැදෑරුම් ව්‍යවහාර විය. මෙබඳු මේ පඤ්ච ගංගාවෝ හිමවතින් ගලාබසින්, ඔවුනතුරෙන් මේ පස්වැන්න මහී නම්. ඒ ගංගාව මෙතන්හි මහා මහියයි අදහස් කරණ ලදී. ඒ නදියට උතුරෙන් යම් ආපයක් ඇද්ද එයට නුදුරු බැවින් ඒ ජනපදය තෙමේ අංගුත්තරාපයයි දතයුතුය. ඒ අංගුත්තරාප නම් ජනපදයෙහි ‘ආපණ නම්’ යනු ඒ නිගමයෙහි ආපණ මුඛ විසිදහසක් වූහ.

මෙසේ ඒ නිගමය තෙමේ ආපණයන්ගෙන් අධික බැවින් ආපණයයි ව්‍යවහාරයට පත්විය. ඒ නිගමනයට නුදුරෙහි නදී තිරයෙහි ඝන සෙවනැලි ඇති රමණීයවූ භූමිභාගයක්වූ මහා වන සංඝඨයක් වෙයි. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩවසන සේක. එහෙයින්ම මෙහි වසන තැන නියමිත නොවේයයි දතයුතුය.

‘නාමයෙන් අප්‍රසිද්ධ වනසංඝඨය යම් තැනකද එතන්හි පැමිණියේය.’ යනු හික්ෂු සංඝයා වසන තැනට යවා පොත ලිය ගහපතියා නිසා තනිවම එළඹිසේක. ‘පොතලිය’ නම් ගහපතියාද වනාහි’ යනු පොතලිය නම් මේ නම් ඇති ගහපතියායි. ‘සම්පන්න නිවාසන පා පුරණ’ යනු පරිපූර්ණවූ නිවාසන පා පුරණ ඇත්තේ යනුයි. එක් දික් සාටකයක් හැඳ එකක් පෙරවා යන අර්ථයි.

‘ඡත්‍ර උපාසනයන් ගෙන්’ යනු ඡත්‍රය ගෙන උපාසනයට නැග යන අර්ථයි. ‘ආසනයෝ’ යනු පර්යංග පීඨ පලහල පීඨකාදියයි, යටත් පිරිසෙයින් කඩාදැමූ කොළ අතු පවා ආසනයයි කියයි. ‘ගහපති වාදයෙන්’ යනු ගහපති යන මේ වචනයෙන් ‘සමුද්ධාර කෙරෙයි’ යනු ව්‍යවහාර කරයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය කීය. ‘යනු තුන්වැනිව ගහපතියයි යන වචනය ඉවසන්නට නොහැකි වන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මේ භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ විසින් යනාදී වචන කීය. එහි ‘අනුච්ඡවික නොවූ’ යනු නොසුදුසුවූ ‘ප්‍රතිරූප නොවූ’ යනු සාරූප්‍ය නොවූ යනුයි. ආකාරයෙන්

යනාදී සියල්ල කාරණයෙන් යන්නට සමාන වචනයෝයි. දික්වූ වස්තු දැරීම හිසකේ රැවුල් කැපීම නිය තැබීම ආදී සියල්ල ගිහි ලක්ෂණයෝයි. ඔහුට ගිහි බව ප්‍රකට කෙරෙන්නුයි ආකාරයෝයි. ගිහි සටහනින් සටහන්වූ බැවින් ලිංගයෝයි. ගිහි බව හැඳින්වීමට නිමිති බැවින් නිමිත්තයෝ යයි කියන ලදහ. 'යම්සේ ගෘහපතියාට එය' යනු යම්සේ ගෘහපතියාට ආකාර ලිංග නිමිත්තයෝ වන්නාහුද එසේම ඔබටද යනුයි. මෙසේ මම එසේ ව්‍යවහාර කරමි'යි දක්වයි. හෙතෙම යම් කාරණයකින් ගෘහපති වාදය නොඉවසයිද එය ප්‍රකාශ කරන්නේ මා විසින් එසේ වනාහි' ආදිය කිය. 'නිය්‍යාත' යනු නික්මවන ලද යනුයි. 'අනොවාදී අනුපවාදී' යනු දරුවෙහි, සීඝ්‍රාව, වජ්‍රාව, වෙළඳමෙහි යෙදෙව් යනාදී ක්‍රමයෙන් අවවාද කරන්නේ ඔවාදී නම් වෙයි. තෙපි නොසීසාන්නහුද නොවජ්‍රරන්නහුද වෙළඳමේ නොයෙදෙන්නහුද කෙසේ ජීවත් වන්නහුද අඹුදරුවන් හෝ අත්හරින්නහුද? මේ ආදී ක්‍රමයෙන් උපවාද කරන්නේ උපවාදී නම්. 'මම ඒ දෙකම නොකරමි, එහෙයින් මම එහි අනෝවාදී අනුපවාදී යයි' දක්වයි.

'සාසවිජාදන පරමව වාසය කරමි' යනු කෑමද ඇඳීමද පමණක් උතුම්කොට වාසය කරමි, ඉන් එහා බලාපොරොත්තු නොවෙමියි දක්වයි. 'ගිජු වූ ලෝභය දුරුකට යුතුය' යනු ගෙඩිතුනු ලෝභය දුරු කටයුතුය. 'අනින්ද රෝස' යනු අනින්ද හුනු නොගැටෙන්නාවූ යනුයි. 'නින්දරොස' යනු නින්ද වූ ගැටෙන්නාවූ යනුයි. 'ව්‍යවහාර' සමුච්ඡේදයෙන් යන මෙහි 'වොහාර' යනු ව්‍යවහාර වොහාරයද ප්‍රඥප්තියද වචනයද වෙනතාවද යනුයි.

"මිනිසුන් අතුරෙහි යම් කිසිවෙක් වොහාරය කොට ජීවත් වේද වාසෙට්ඨය, මෙසේ හෙතෙම වෙළෙන්දයයි දතයුතුය. බ්‍රාහ්මණයෙක් නොවේ' යන තන්හි මේ ව්‍යවහාර වොහාරය නම්. සංඛ්‍යාව, නාමය, පඤ්ඤාත්තිය, වොහාරය යන මෙයින් මේ පණ්ණත්ති වොහාරය නම්. ඒ ඒ පරිදි ව්‍යවහාර කරයි. පරමාර්ථය නොකරයි. යන මෙය වචන වොහාරය නම්. අටවැදෑරුම් අරිය වොහාරය අට වැදෑරුම් අනරිය වොහාරය

යන මෙය වේතනා වොහාරය නම්. මෙය මෙහි අදහස් කරන ලදී. යම් හෙයකින් හෝ පැවිදිවූ කාලයෙහි පටන් ගිහියයි වේතනාවක් නැද්ද, ශ්‍රමණයයි වේතනාවක් වේද ගිහියයි. වචනයක් නැද්ද ශ්‍රමණයයි වචනයක් වේද, ගිහියයි පණ්ණත්තියක් නැද්ද ශ්‍රමණයයි පණ්ණත්තියක් වේද ගිහියයි ව්‍යවහාරයක් නැද්ද ශ්‍රමණයයි හෝ ප්‍රවුජ්ඣයයි හෝ ව්‍යවහාරයක් වේද එහෙයින් මේ සියල්ලම ලබන්.

'යම් කෙනෙකුන්ගේ සංයෝජනයන්ට වනාහි හේතුව පාණාතිපාතයයයි මම' යනු මෙහි පාණාතිපාතයට සංයෝජනයයි පාණාතිපාතයාගේ හේතුවෙන්ම පාණාතිපාත ප්‍රත්‍යයෙන් පාණාතිපාති නම් වෙයි. පාණාතිපාතයන්ගේ වනාහි බොහෝ බැවින් යම් කෙනෙකුන්ගේ වනාහි මමයයි කියන ලදී.

'මම ඔවුන්ගේ සංයෝජනයන්ට' යනු මම ඔවුන්ගේ පාණාතිපාත බන්ධනයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස සමුව්ඡෙදය පිණිස පිළිපත්තෙමි යනු මේ පාණාතිපාත නම්වූ කායික ශීල සංවරයෙන් ප්‍රභාණය පිණිස සමුව්ඡෙදය පිණිස පිළිපත්තේ වෙමි.

'තෙමීම (මා ම) මට උපවාද කරන්නේය' යනු කුහුඹු ආදී කුඩා සත්තු පවා ජීවිතයෙන් තොර නොකරණ ශාසනයෙහි පැවිදිව පාණාතිපාතයෙන්වත් වෙන් වන්නට නොහැකි වීමි. මට පැවිද්දෙන් කම් කිම්දැයි මෙසේ තෙමීම තමාට උපවාද කරන්නේය. 'නුවණැත්තෝ දැන ගර්භා කරත්' යනු මෙබඳුව ශාසනයෙහි පැවිදිව පාණාතිපාතය පමණකින් පවා වෙන් වන්නට නොහැකි වෙයි. මොහුට කුමන පැවිද්දක් දැයි දැන සමකොට බලා වටකොට අනෙක් නුවණැත්තෝද ගර්භා කරති.

'මෙයම වනාහි සංයෝජනය වෙයි. මෙය නිවරණය වෙයි' යනු දශ සංයෝජනයන්හිද පංචනිවරණයන්හිද ඇතුළත් නොවූ නිවරණ අටකැයි දෙශනා වශයෙන් මෙය වට්ටයෙහි බැඳීමි අර්ථයෙන්ද යහපත වැසීමි අනර්ථයෙන්ද සංයෝජනයයිද නිවරණයයිද කියන ලදී. 'ආසව' යනු පාණාතිපාත හේතුවෙන් එකම අවිද්‍යාසවය උපදියි.

‘විසාක පරිළාභයෝ’ යනු විසාකයෝද පරිළාභයෝද යනුයි. එහි විසාකය ගැනීමෙන් ක්ලේශ දුක්ද විපාක දුක්ද ගන්නා ලදී. පරිළාභය ගැනීමෙන් ක්ලේශ පරිදහයද විපාක පරිදහයද ගන්නා ලදී. මේ උපායයෙන් සෑම තත්ති අර්ථය දනවුණුය. මේ වනාහි වෙනසයි. ‘මම ඒ සංයෝජනයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස’ යන මේ පදයෙහි මෙයින් ‘දුන් ගැනීම’ නම්වූ කායික ශීල සංවරයෙන් සත්‍යවචන නම්වූ වාචසික ශීල සංවරයෙන් අපිසුණාවාචා නම්වූ වාචසික ශීල සංවරයෙන් ලොභයට ගිජු නොවීම නම්වූ මානසික ශීල සංවරයෙන් කෝපයෙන් නින්ද නොකිරීම නම්වූ කායික වාචසික සංවරයෙන් උපායාසයෙන් අක්‍රොධ කිරීම නම්වූ මානසික ශීල සංවරයෙන් අනතිමාන නම්වූ මානසික ශීල සංවරයෙන් දුරු කිරීම පිණිස සමුච්ඡේදය පිණිස පිළිපන්නේ යයි මෙසේ සියලු වාරයන්හි යෝජනා කටයුතුය.

‘තෙමේම තමාට උපවාද කරන්නේය, නුවණැත්තෝ මා දැන නින්ද කරන්නාහුය’ යන මේ පදයන්හි වනාහි තණ කෙත්දක ඉටුවක පමණුවත් නොදුන් දෙයක් නොගන්නා ශාසනයෙහි පැවිදිව අදින්නාදන මාත්‍රයෙන්වත් වෙන් වන්නට නොහැක්කෙමි. මට පැවිද්දෙන් කම් කිම්දැයි මෙසේ තමාට තමහට උපවාද කරන්නේය.

මෙබඳු වූ ශාසනයෙහි පැවිදිව අදින්නාදන මාත්‍රයෙන් වෙන්වන්නට නොහැකි වෙයි. මොහුට පැවිද්දෙන් කම් කිම්දැයි මෙසේ නුවණැත්තෝ දැන නින්ද කරන්නාහුය. සිතහවිම් හේතුවෙන් හෝ ක්‍රීඩා පිණිස හෝ මුසාවාද නොකියන ශාසනයෙහි පැවිදිව, සියලු ආකාරයෙන් කේළාමි නොකියන ශාසනයෙහි පැවිදිව, ස්වල්පවූද ගිජු ලෝභය නොකරණ ශාසනයෙහි පැවිදිව, කියතින් ශරීරය ඉරණ කල්හිද අනුන්ට නින්ද ක්‍රොධ මාත්‍රයක් හෝ නොකරණ ශාසනයෙහි පැවිදිව, කණු කටුවලටවත් ක්‍රොධයක් බද්ධ වෛරයක් නොකරණ ශාසනයෙහි පැවිදිව, අධිමාන මාත්‍රකවූ මානයක් වත් නොකරණ ශාසනයෙහි පැවිදිව, අතිමාන මාත්‍රයක්වත් දුරු කරන්නට නොහැකි වීම. මට පැවිද්දෙන් කම් කිම්දැයි මෙසේ තෙමේද තමාට උපවාද කරන්නේය, මෙබඳු වූ ශාසනයෙහි පැවිදිව

අතිමාන මාත්‍රයක්වත් දුරුකරන්නට නොහැකි වෙයි. මොහුට පැවිද්ද කුමක් පිණිසදැයි මෙසේ නුවණැත්තෝ දැන ගර්භා කරන්නාහ. මෙසේ සියලු වාරයන්හි යෙදීම කටයුතුය.

'ආශ්‍රවයෝ' යන මේ පදයෙහි අදින්නාදන කාරණයෙන් කාමාශ්‍රවය, දිට්ඨාශ්‍රවය, අවිද්‍යාශ්‍රවය යන ආශ්‍රව තුන උපදිත්. එසේම මුසාවාද කරණයෙන්ද පිසුණාවාච කාරණයෙන්ද ගිජු ලොභ කාරණයෙන්ද දිට්ඨාසවයද, අවිච්ඡාසවයද නින්ද කෝප කාරණයෙන් අවිද්‍යාශ්‍රවයද එසේම කොටුපායාස කාරණයෙන් අතිමාන කාරණයෙන් භවාසවයද අවිද්‍යාසවයද යන ආසව දෙක උපදිත්. මෙසේ ආසව ඉපදීම දතයුතුය. මේ අට වාරයෙහි නොමුළාව පිණිස නැවත මේ සංක්ෂේප විස්තරයයි. පළමුකොට මුලින් කී සතරෙහි විරමනය කරන්නට නොහැකි වෙමිසි කිව යුතුය. පසුව කී කරුණුවල දුරුකරන්නට නොහැකි වෙමිසි කිව යුතුය. පාණාතිපාත නින්දකෝප ක්‍රොධ උපායාසයන්හි එකම අවිද්‍යාසවය වෙයි. අදින්නාදන මුසාවාද පිසුණාවාචයන්හි කාමාසව දිට්ඨාසව අවිච්ඡාසවයෝ වෙති. ගිජු ලෝභයෙහි දිට්ඨාසව අවිච්ඡාසවයෝයි. ප්‍රාණසාත නොකිරීම, දුන් දේ ගැනීම, කායික ශීලයයි. බොරු නොකීම, කේළාම් නොකීම, වාචසික ශීලයයි. අනින්දරෝසය හැර සෙසු තුන මානසික ශීලයෝයි. යම් භෙයකින් වනාහි කයින්ද, චචනයෙන්ද ගැටෙයි. කෝපවෙයි. එහෙයින් අනින්ද කෝපය දෙතැනකට යයි. කායික ශීලයද වාචසික ශීලයද වෙයි. මෙපමණකින් කුමක් කියන ලද්ද? ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර ශීලයයි. ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර ශීලයෙහි හික්ෂුට්ට පටිසංඛා පහාන වශයෙන් ගිහි ව්‍යවහාරයාගේ සිදීම කියන ලද්දේයයි දතයුතුය. විස්තර දෙශනාවෙහි වනාහි ඒ ඔහු දක්ෂයයි යන පදයට 'උපච්ඡම්භෙය්‍ය' යන මේ පදය සමග සම්බන්ධය දතයුතුය.

මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ඒ බලු කුකුරුවා වෙත උපච්ඡම්භනය කරන්නේය යනු ඔහුගේ සමීපයෙහි දමන්නේය යන අර්ථයි.

'අට්ඨි කංකල' යනු කලවා ඇටය හෝ පිටකටුව හෝ හිස ඇටය හෝ එය වනාහි මස් නැති බැවින් කංකලයයි කියයි.

‘සුනිකන්ත නිකන්ත’ යනු යම් සේ මනාකොට කපන ලද්දේ වෙයිද එසේ කපන ලද ලියනලද යනුයි. තෙත මස් ඇත්තේද ඒ සියල්ල කපා ඇට පමණක්ම කරණ ලද්දේය යන අර්ථයි. එහෙයින් ‘මස් නැති’ යනු කීහ. ලේ වනාහි තවරා සිටියි, එහෙයින් ‘ලෙයින්’ තවරන ලදැයි’ කියන ලදී. ‘බොහෝ දුක් ඇත්තේ’ බොහෝ උපායාස ඇත්තේ යනු මේ ලොව පරලොව දුක්වලින් බොහෝ. දුක් ඇත්තාවූ කෙලෙස් හා උපායාසයන්ගෙන් යුක්තනුයි බොහෝ උපායාස ඇත්තානු යනුයි. යම් ඒ උපෙබා නානත්වයෙන් නානත්ත සිත යන යම් බඳු මේ පංචකාම ගුණරම්මණ වශයෙන් වෙන බවක් ඇද්ද ඒ ආරම්මණයෝ නිශ්‍රිත බැවින් නානත්ත නිස් සිතයයි කියයි. පංචකාම ගුණ උපෙක්ෂාවක් ඇද්ද එය හැරයි. එකත්ත වූයේ එකත්ත සිත වූයේ යනු චතුර්ථධ්‍යාන උපෙක්ෂාවයි, එය වනාහි දවසකුළු එක් අරමුණක ඉපදී මෙන් එකස්වභාව ඇත්තේ එයම එක් අරමුණක නිශ්‍රිත බැවින් එකත්ත සිත නම්. ‘එහි සර්වප්‍රකාරයෙන් ලෝකාමිස උපාදනයෝ ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධ වෙත්’ යනු යම් තැනක චතුර්ථධ්‍යානුපෙක්ෂාව පිණිස යම් උපෙක්ෂාවක් පැමිණ යමක් නිසා සියල්ලෙන් සියල්ල ඉතිරි නොවූ ලෝකාමිස නම්වූ පඤ්චකාම ගුණාමිසයෝ නිරුද්ධ වෙති. ‘පඤ්චකාම ගුණාමිසයෝ’ යනු කාමගුණාරම්මණවූ ඡන්දරාගයෝ ඇද්ද ගැනීම අර්ථයෙන් ඒවාම උපාදනයෝයයි කියන ලදහ.

‘ඒ උපෙක්ඛාවම වඩයි’ යනු ඒ ලෝකාමිසූපාදනයට ප්‍රතිපක්ෂ භූතවූ චතුර්ථධ්‍යානුපෙක්ෂාවම වඩයි. ‘උච්චෙය්‍ය’ යනු උඩට පැන යන්නේය යනුයි. ‘අනුපන්නය කොට’ යනු අනුබන්ධනය කොට (ලුහුබැඳ) ‘විගත ච්ඡේද්‍යං’ යනු මුව තුඩෙහි ඩැහැගෙන යන්නානුය. ‘විරාජෙය්‍යං’ යනු මාංශ පෙශීන් නියෙන් කඩා හෙළන්නානුය.

‘පොරොසෙය්‍ය යානය’ යනු පුරුෂයන්ට සුදුසු යානයයි. පවරමණි කුණ්ඩල යනු නානාප්‍රකාර උත්තම මැණික්ද කුණ්ඩලාභරණද යනුයි.

‘ඒවා ගනිත්’ යනු තමාගේ භාණ්ඩයන් ගනිත් යනුයි. ‘සම්පන්න ඵලය’ යනු මධුර ඵලයයි. ‘උප්පන්න ඵල’ යනු

එලුපපන්නවු බොහෝ ගෙඩියි. 'අනුත්තර' යනු නිරුත්තරවු ප්‍රභාස්වරවු උපක්ලේශ රහිතවු යනුයි. ස්වාමීනි, මට දුරය යනු පොළොවට අහස මෙන් සමුද්‍රයාගේ මෙතෙරට එතෙර මෙන් ළඟ හා දුර වූයේ වෙමි. 'නොදන්නේ' යනු ගිහි ව්‍යවහාරය සිදු දැමීමේ කාරණයක් නොදන්නාවූ, 'ආනිය භොජන' යනු කරුණු දන්නවුන් විසින් බුදියයුතු බොජුනයි. 'අනාජානිය භොජනය' යනු කරුණු නොදන්නවුන් විසින් බුදිය යුතු බොජුනයි. සෙසු සියල්ල කියන ලද පරිදීමය.

(සතරවැනි පොතලිය සූත්‍රය නිමි.)

5. ජීවක සූත්‍ර වර්ණනාව

'එවං මෙ සූතං' යනු ජීවක සූත්‍රයයි, එහි 'කෝමාර භව්ව නම් ජීවකයාගේ අභිව්‍යාසයෙහි' යනු මෙහි ජීවත් වේනුයි ජීවක නම්. කුමරුවා විසින් පොෂණය කරණ ලදනුයි කොමාරභව්ව නම්, ඒ මෙසේ කියන ලදී. 'කොලෙති' මේ කවුඩන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ කුමක්ද? 'දේවයන් වහන්ස දරකයෙකි.' 'කොලෙති, ජීවත්ව සිටියිද?' 'ස්වාමීනි ජීවත්ව සිටියි.' 'කොලෙති, එසේ වීනම් ඒ දරුවා ඇතුළු පුරයට පමුණුවා පොෂණය කරන්නට කිරීමවුරුන්ට දෙව්. ඔහුට ජීවත්ව සිටියි යන අර්ථයෙන් ජීවකයයි නමක් කළහ. මේ එහි සංක්ෂේපයයි, විස්තර වශයෙන් වනාහි බන්ධකයෙහි ජීවක වස්තුවෙහි ආවේමය, මෙහි විනිශ්චය කථාව සමන්තපාසාදිකා නම් විනය අටුවාවෙහි කියන ලදී. මේ ජීවක තෙමේ එක් කලෙක දෙස් උත්සන්නවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කය ස්වල්ප විරේචනයක් කරවා සිවෙය්‍යක නම් වස්ත්‍ර දෙකක් දී වස්ත්‍රානුමෝදනාව අවසානයෙහි සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටා මෙසේ සිතිය, මා විසින් දවසට දෙවරක් බුද්ධොපස්ථානයට යායුතුය, මේ වේළවනයද ඉතා ළඟය, මගේ උයනවූ අභි වනය ඉතාම ආසන්නය. මම මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට විහාරයක් කරවන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙක කියායි. හෙතෙම ඒ අභි වනයෙහි රාත්‍රිස්ථාන, දිවා ස්ථාන, ලෙන්, කුටි, මණ්ඩපාදිය සම්පාදනය කරවා

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සුදුසු ගෙකිළියක් කරවා අඹ වනය දහඅට රියන් උස තඹ තහඩු ආකාරයෙන් පවුරකින් වටකරවා බුදුන් ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයා සිවුරු සහිත බිතින් සන්තර්පණය කරවා දක්ෂිණොදකය දී විහාරය පාවා දුන්නේය, කොමාරභව්ව නම් ජීවකයාගේ අඹවනෙහියයි ඒ සඳහා කියන ලදී.

‘ආරහන්ති’ යනු නස්වත් ‘උද්දිස්සකත’ යනු උද්දේශනය කොට ‘කරුණ ලද, ‘පටිච්චකම්ම’ යනු තමා නිසා කරුණ ලද නොහොත් පටිච්චකම්ම යනු නිමිත්ත කර්මයට මෙය තවත් වචනයකි.

පටිච්ච කර්මය මෙහි ඇත්තේනුයි මාංශය පටිච්ච කර්මය යයි කියන ලද්දේ වෙයි. යමෙක් වනාහි මෙබඳු මාංශයක් පරිභෝග කෙරේද, එයද ඒ කර්මයාගේ දයාදය වෙයි. වධකයාට මෙන් ඔහුටද ප්‍රාණඝාත කර්මය වේයයි ඔවුන්ගේ ලබ්ධිය වෙයි.

‘ධර්මයට අනුධර්මය ප්‍රකාශ කරත්’ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කියන ලද කාරණයට අනුකාරණය කියත්, මෙහි වනාහි කාරණය නම් ත්‍රිකොට්පරිශුද්ධ මත්ස්‍ය මාංශ පරිභෝගයයි. අනුකාරණය නම් ත්‍රිකොට්පරිශුද්ධ මත්ස්‍ය මාංශ පරිභෝගයයි. අනුකාරණය නම් මහජනයාට එසේ කීමයි. යම් හෙයකින් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා කරුණ ලද භෝජනය පරිභෝග නොකෙරේද එහෙයින් ඒ කාරණය නොමවෙයි. තීර්ථකයන්ට එසේ කීමට අනුකාරණයක් නැත. යහධම්මික වූයේ වාදනුවාද වූයේ යනු අනුන් විසින් කියනලද කාරණයෙන් කරුණු ඇත්තෙක්ව තොපගේ වාදය හෝ අනුවාදය හෝ නුවණැත්තන් විසින් ගර්භා කටයුතු කරුණකි. කිසියම් ස්වල්පමාත්‍ර වුවක්ද කිම, නොපැමිණේද? මෙය කියන ලද්දේ වෙයි කිම, සියලු ආකාරයෙන් තොපගේ වාදයෙහි ගැරහියයුතු කරුණු නැද්ද, ‘අබ්භාවික්ඛනය කෙරෙත්’ යනු අභිභවනය කොට ප්‍රකාශ කරත්

‘යානයන්ගෙන්’ යනු කාරණයන්ගෙන් යනුයි, ‘දිට්ඨි’ ආදියෙහි දිට්ඨි (දැක්කේ) නම් භික්ෂූන් නිසා මුවන් හා මසුන් මරා ගනු ලබන්නේ දිට්ඨි නම්. ‘සුත’ නම් භික්ෂූන් නිසා මුවන් හා මසුන් මරා ගන්නා ලදැයි අසනලද පරිසංකිත නම් දිට්ඨි

පරිසංකිතය, සුතපරිසංකිතය, ඒ දෙකින් වෙන්වූ පරිසංකිතයයි ත්‍රිවිධ වෙයි. එහි මේ සබ්බසංගාතිකවූ චිතිශ්වයයි. මිනිසුන් දැල් වරදැල් ආදිය ගත් අතැතිව ගමින් හෝ නික්මෙනු අනික් තැනක හෝ හැසිරෙණු මෙහි හික්ෂුහු දනිත්. දෙවෙනි දවසෙහිද ඔවුන්ගේ ඒ ගමට පිඩු පිණිස හැසුරුණාවූ ඒ හික්ෂුන්ට මත්ස්‍ය මාංශ සහිත පිණ්ඩපාතය බෙදත්. එය දැකීමෙන් ඒ හික්ෂුහු හික්ෂුන් නිසාම මෙය කරණ ලද දැයි සැක කරත්. මේ දිට්ඨපරිසංකිතය නම් මෙය ගන්නට නොවටියි. මෙසේ යමක් සැක නොවේද එය වටියි. ඉදින් වනාහි ඒ මිනිස්සු 'ස්වාමීනි, කුමක් හෙයින් නොගන්නහුදැ'යි විචාරා ඒ කාරණය අසා 'ස්වාමීනි, මෙය හික්ෂුන් නිසා නොකරණ ලදී. අප විසින් තමන් පිණිස හෝ රාජපුත්‍රාදීන් පිණිස හෝ කරණ ලදැයි' කියත් නම් කැපය.

මිනිස්සු දැල් වරදැල් ආදිය ගත් අත් ඇත්තෝව ගමින් හෝ නික්මෙන්නාහුය. වනයෙහි හෝ හැසිරෙන්නාහු යයි හික්ෂුහු නොමඳකිත්මය, එසේ නමුදු අසත්, දෙවැනි දවසෙහි ඔවුන්ගේ ඒ ගමට පිඩු පිණිස හැසුරුණු ඒ හික්ෂුව මත්ස්‍යමාංශ සහිත පිණ්ඩපාතය බෙදත්. ඔවුහු ඒ ඇසීමෙන් මත්ස්‍යමාංශ සහිත පිණ්ඩපාතය බෙදත්. ඔවුහු ඒ ඇසීමෙන් හික්ෂුන් උදෙසා ම කරණ ලදදැයි සැක කරත්. මේ සුතපරිසංකිතය නම්. මෙය ගන්නට නොවටියි. මෙසේ යමක් සැක නොකරණ ලදද එය වටියි. ඉදින් වනාහි ඒ මිනිස්සු 'ස්වාමීනි, කුමක් හෙයින් නොගන්නාහුදැ'යි විචාරා ඒ කාරණය අසා 'ස්වාමීනි මෙය හික්ෂුන් පිණිස නොකරණ ලදී. අප විසින් තමන් පිණිස හෝ රාජනියුක්තයන් සඳහා කරණ ලදැයි' හෝ කියත් නම් කැප වෙයි. නොමඳකිත්මය නොම අසත්මය, එසේ නමුදු ගමට පිඩු පිණිස පැමිණි ඔවුන්ගේ පාත්‍ර රැගෙන මත්ස්‍යමාංශ සහිත පිණ්ඩපාතය පිළියෙල කොට ළඟට පමුණුවත්. ඔවුහු හික්ෂුන් සඳහා කරණ ලදදැයි සැක කරත්. මේ ඒ දෙකින්ම වෙන්වූ පරිසංකිතය නම්. මෙයද ගන්නට නොවටියි. මෙසේ යමක් අපරිසංකිතද එය වටියි. ඉදින් වනාහි ඒ මිනිස්සු 'ස්වාමීනි, කුමක් නිසා නොගන්නහුදැ'යි විචාරා ඒ කාරණය අසා 'ස්වාමීනි,

මෙය හික්ෂුන් සඳහා නොකරණ ලදී. අප විසින් තමන් සඳහා හෝ රාජනියුක්තයන් සඳහා කරණ ලද පවත්නා මාංශයකි. කැප වුවකම ලැබ හික්ෂුන් සඳහා සම්පාදනය කරණ ලදැයි කියත්, කැප වෙයි.

මළවුන්ගේ මතකබත් පිණිස මංගලාදිය පිණිස හෝ කරණලද කල්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි. යමක් යමක් හික්ෂුන් උදෙසාම නොකරණ ලදද යමක සැකයක් නැද්ද ඒ සියල්ල කැපවෙයි. ඉදින් වනාහි එකම විහාරයෙහි හික්ෂුන් උදෙසා කරණ ලදද ඔවුහුද තමන් පිණිස කරණ ලද බව නොදනිද්ද අනික් කෙනෙක් දනිත්ද ඔවුන්ට නොවටීයි. අන්‍යයන්ට වටීයි. අන්‍යයෝ නොදනිද්ද ඔවුහුම දනිද්ද ඔවුන්ට නොවටීයි. ඔවුහුද තමන් පිණිස කරණ ලදැයි දනිද්ද සියල්ලන්ටම නොවටීයි. සියල්ලෝම නොදනිද්ද සියල්ලන්ටම වටීයි. පංච සහධාර්මිකයන් අතුරෙහි යම්කිසිවකු පිණිස උදෙසා කරණ ලද සියල්ලන්ට කැප නොවෙයි ඉදින් වනාහි කිසියම් එක් හික්ෂුවක් උදෙසා සතුන් මරා ඒ හික්ෂුවගේ පාත්‍රය පුරවා දේද හෙතෙමේද තමා පිණිස කළ බව දන්නේම ගෙන අන් හික්ෂුවකට දෙයි. හෙතෙම ඔහු අදහා පරිභෝග කරයි. කවරෙකුට ඇවැත් වේද? දෙදෙනාටම ඇවැත් නොවේ. යමෙකු උදෙසා කරණ ලදද ඔහු පරිභෝග නොකළ බැවින් ඇවැත් නොවේ අනිකාට නොදන්නා බැවින් ඇවැත් නොවේ කැප මාංශ පිළිගැන්මෙහි ඇවතක් නැත. උදෙසා කරණ ලද්දේද නොදැන පරිභෝග කළහුට පසුව දැන ඇවැත් දෙසීමක් නැත. අකප්පියමාංසය වනාහි නොදැන පරිභෝග කළහු විසින් පසුව දැනද ඇවැත් දෙසිය යුතුය. උදෙසා කරණ ලද්දේ වනාහි දැන පරිභෝග කරන්නේම ඇවැත් වේ අකැප මස නොදැන පරිභෝග කරන්නහුට ඇවැත් වේමය. එහෙයින් ඇවැත් ගැන බිය වන්නහු විසින්ද රූපය සලකන්නහු විසින්ද විචාරාම මස් පිළිගත යුතුය. පරිභෝග කාලයෙහි විචාරා පරිභෝග කරන්නෙමිසි හෝ ගෙන විචාරාම පරිභෝග කටයුතුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? නොදන්නවුන්ට අශ්ව මාංශද උරුරුමස් සමානම වෙයි. දිවිමස් ආදියද මුව මස් සමාන වෙයි, එහෙයින් විචාරා ගැනීමම වටීයයි කියත්.

‘අදිට්ඨ’ යනු භික්ෂුන් උදෙසා මරා ගන්නා ලදැයි නොඅසනලද යනුයි. ‘අපරිසංකිත’ යනු දිට්ඨපරිසංකිතාදී වශයෙන් සැක නොකරණ ලද යනුයි. ‘පරිභොගයයි කියමි’ යනු මේ කරුණු තුනෙන් පිරිසිදුවූ මාංශය ත්‍රිකොට්පරිශුද්ධ නම් වෙයි. ඒ මස්වල පරිභොගය වනයෙහි හටගත් කෑ යුතු කොළ පලා ආදිය පරිභොග කරන්නාක් මෙනි. මෙෙත්‍රී විහරණ ඇති එසේ පරිභොග කරන්නාවූ භික්ෂුවට දෙෂයක් හෝ වරදක් හෝ නැත. එහෙයින් එය පරිභොග කටයුතුයයි කියමි යන අර්ථයි. දැන් එබඳු පරිභොගයෙහි මෙෙත්‍රී විහරණ ඇත්තනුටද වරදක් නොවන බව දක්වන්නට ‘ජීවකය, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුහු’ යනාදිය වදළසේක. එහි හුදෙක් නියමයක් නොකොට භික්ෂුහුයයි කියන ලදී. එසේ නමුදු තමන්ම සඳහා මෙය කියන ලදැයි දතයුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වනාහි මහා වච්ඡගොත්ත සූත්‍රයෙහි, වඩ්ඪි සූත්‍රයෙහි, මේ සූත්‍රයෙහි යන තුන් තන්හි තමන් සඳහාම දෙශනාව කරණ ලදී.

‘ප්‍රණීතවූ පිණ්ඩපාතයෙන්’ යනු යට අනංගන සූත්‍රයෙහි යම්කිසි මහඟු පිණ්ඩපාතයක් ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයයි අදහස් කරණ ලදද, මෙහි වනාහි මාංසුප සේවනයම අදහස් කරණ ලදී. ‘නොගොතන ලද යනු තෘෂ්ණාවෙන් නොගොතන ලද යනුයි, ‘මූර්ච්ඡා නොවන ලද’ යනු තෘෂ්ණා මූර්ච්ඡාවෙන් මූර්ච්ඡා නොවන ලද, ‘එකට එකතු නොකොට’ යනු එක් නොකරණ ලද, සියල්ල ගුලිගසා එක්වරම ගිලිනු කැමැත්තෙකු මෙන් නොවෙයි යන අර්ථයි.

‘ආදීනව දක්නාසුළු’ යනු එක් රැයක් විසීමෙන් උදර පටලයෙහි පැසි වණ මුඛ වනයෙන් නික්මෙන්නේයයි ආදීවූ ක්‍රමයෙන් ආදීනව දක්නේ යනුයි. නිස්සරණ පඤ්ඤාවෙන් පරිභොග කරන්නේ යනු මෙම අර්ථය ආහාර පරිභොගයයි නුවණින් පිරිසිදු පරිභොග කරයි. ‘අත්තව්‍යාබාධ වශයෙන් සිතයි’ යනු ආත්ම දුක්ඛය වශයෙන් සිතයි. ‘මා විසින් මෙය අසන ලදී’ යනු මා විසින් මෙය අසන ලදී. පූර්වයෙහි මෙය මාගේ ශ්‍රවණ මාත්‍රයක්මයයි දක්වයි. ‘ජීවකය, ඉදින් වනාහි තට මේ සඳහා කියන ලදී’ යනු ජීවකය, මහාබ්‍රහ්මයාගේ ව්‍යාපාදිය

විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණ වශයෙන් ප්‍රතිණය, එහෙයින් හෙතෙම මෙත්තාවිහාරී නම්. මාගේ සමුවිජේද ප්‍රභාණයෙන් ප්‍රතිණය, ඉදින් තා විසින් මේ සඳහා කියන ලදද, මෙසේ ඇති කල්හි තාගේ මේ චචනය අනුදන්මිසි යන අර්ථයි. හෙතෙම පිළිගත්තේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඔහුට සෙසු බ්‍රහ්මචිහාර වශයෙන්ද මත්තෙහි දෙශනාව වඩන්නේ 'ජීවකය, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂූන්' යයි ආදිය දෙශනා කළසේක. එය කී පරිදිමය, ජීවකය, යම් ඒ යන මෙය වෙනම අනුසන්ධියයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙතන දෙර වසයි. සත්වානුකම්පාව දක්වයි. ඉදින් වනාහි කිසිවෙකුට මෙසේ ඔහුගේ එකම රස පිණ්ඩපාතය දී කල්ප ලක්ෂයක් ස්වර්ග සම්පත්තිය ලබන්. යම් කිසිවක් කොට අන්‍යයා මරාද රස පිණ්ඩපාතය දිය යුතුය යන එය වළක්වන්නේ ජීවකය, යමෙක් වනාහි තථාගතයන් වහන්සේට හෝ යනාදිය දෙශනා කළසේක. එහි 'මේ පළමුවෙනි කරුණෙන්' යනු මේ ආණත්ති මාත්‍රයෙන්ම පළමුවෙනි කරුණෙන්ම යනුයි. 'බෙල්ලෙහි බැඳීමෙන්' යනු යොතින් බෙල්ලෙහි බැඳ අදින්තේ බෙල්ලෙන් ඇඳීමෙන් යනුයි. 'හිංසා කරනු ලබන්නේ' යනු මරණු ලබන්නේ, 'අකැප දෙයින් හිරිහැර කරයි' යනු වලස්මස් උග්‍රමස්සයි, දිවිමස් මුවමස්සයි කවා කිමෙක්ද තෝ ශ්‍රමණයෙක් නොවෙහිද? අකැප මස් තා විසින් කන ලදැයි නින්ද කරයි. යමෙක් වනාහි දුර්භික්ෂාදියෙහි හෝ ව්‍යාධියක් නැතිකිරීම පිණිස හෝ වලස්මස් නම් උග්‍ර මස් සමානය, දිවිමස් මුවමස් සමානයයි දැනගන්නාහු උග්‍ර මස් මුවමස් මේයයි කියා හිත අදහසින් කවන්. මේ ඒ සඳහා නොකියන ලදී. ඔවුන්ට වනාහි බොහෝවූ පිනක්ම වෙයි.

ස්වාමීනි, ඒ මම භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ධර්මයද භික්ෂු සංඝයාද සරණ යමි, යනු මේ තෙමේ පැමිණි ඵල ඇත්තේ, දැනගත් ශාසනය ඇත්තේ, දැකි සත්‍යය ඇත්තේ, ආර්ය ශ්‍රාවක වූයේ මේ ධර්ම දේශනාවට වනාහි බැසගත්තේ පැහැදීම උපදවා ධර්ම කථාවට ස්තුති කරන්නේ මෙසේ කිය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(පස්වැනි ජීවක සූත්‍රය නිමි.)

6. උපාලි සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සූතං’ යනු උපාලි සූත්‍රවර්ණනාවයි. එහි ‘නාලන්දවෙහි’ යනු මෙනම් ඇති නගරයෙහියි. ඒ නුවර ගොදුරුගම් කොට පාර්වත අභිවනයෙහි යනු දුස්ස පාර්වත සිටුවනුගේ අභිවනයෙහියි. ඒ වනාහි ඔහුගේ උයන විය හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්මදෙශනාව අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙරෙහි පැහැදුනේ ඒ උයනෙහි කුටි ලෙන් මණ්ඩපාදියෙන් යුක්තවූ විහාරයක් කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පාවා දුන්නේය. ඒ විහාරය ජීවකම්බ වනය මෙන් පාර්වත අභිවනය නමින් ව්‍යවහාරයට පත්විය. ඒ පාර්වත අභිවනයෙහි වාසය කරණ සේක. යන අර්ථයි.

‘දීඝ තපස්සී’ යනු දික්වූ බැවින් මෙසේ ලැබූ නම ඇත්තේ පිණ්ඩපාත පටික්කත්ත යනු පිණ්ඩපාතයෙන් ඉවත් වූයේ ශාසනයෙහි මෙන් බාහිරායතනයෙහි පිණ්ඩපාතයයි ව්‍යවහාරයක් නැත. ‘පනවයි’ යනු දක්වයි, තබයි.

‘දඬුවම් පමුණුවයි’ යනු මෙය නිසංඝ්ඨ සමයෙන් විචාරන්නේ මෙසේ කිය. ‘කායදණ්ඩය, වච්ඳණ්ඩය, මනොදණ්ඩය’ යන මෙහි පළමු කියන දඬුවම් දෙන ඔවුහු අවිතර්කව පණවත්, යම්සේ වනාහි වාතය හමන කල්හි අතු සෙලවෙයි. ජලය සෙලවෙයි. ඒවාට සිතක් නැත, මෙසේ කාය දණ්ඩයද අවිත්තක වෙයි, යම්සේ වනාහි වාතය හමන කල්හි විජිනිපත් ආදිය ශබ්ද කරත්, ජලය ශබ්ද කරයි. එහි සිතක් නැත, මෙසේ වච්ඳණ්ඩයද අවිත්තක වේද? මේ දඬුවම් දෙකම අවිත්තකයයි පණවත්.

විත්තය වනාහි මනොදණ්ඩයයි පණවත්, ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වචනය පිහිටුවනු කැමැත්තේ ‘කිමෙක්ද?’ තපස්සියයි යන ආදිය කිය.

‘කථාවස්තුවෙහි’ යනු මෙහි කථාවම කථා වස්තුවයි කථාවෙහි පිහිටුවිය යන අර්ථයි. කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ කළ සේක්ද?

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ දක්නා සේක.

මේ තෙමේ මේ කථාව ගෙන ගොස් තමාගේ ශාස්තෘවූ මහා නිසංඝ්ඨයාට කියන්නේය, ඔවුන්ගේ පිරිසෙහි උපාලි ගෘහපති තෙමේ සිටින්නේ හෙතෙම මේ කථාව අසා මා හා වාදයට එන්නේය, මම ඔහුට දහම් දෙසන්නෙමි. හෙතෙම තුන්වරක් සරණ යන්නේය. ඉක්බිති ඔහුට සිවුසස් ප්‍රකාශ කරන්නෙමි හෙතෙම සත්‍යදෙශනාවගේ අවසානයෙහි සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටන්නේය. අනුන්ට සංග්‍රහ කිරීම පිණිසම මා විසින් පාරමිහු පුරණ ලද්දහුයයි' මේ කාරණය ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙසේ කළසේක.

'කර්මයන් පැනවුයේය' යනු මේ කරුණ නිසංඝ්ඨ තෙමේ බුදුසමයෙන් විචාරන්නේ කායකර්මය, චරිකර්මය මනෝකර්මයයි කිය.

මෙහි කායද්වාරයෙහි ගැනීම, අල්වාගැනීම, මිදීම යන චලනයන්ට පැමිණියාවූ අටවැදෑරුම් කාමාවචර කුශල චේතනාද දෙළොස් අකුශල චේතනයයි යන විසිචේතනාවෝ කායකර්මය නම්. ගැනීම් ආදියට නොපැමිණ වච්චාරයෙහි වචන හෙදය පමුණුවමින් උපන්නාවූ ඒ විසි චේතනාවම චරිකර්ම නම්, උභයද්වාර වොපනයට (චලනයට) වනාහි නොපැමිණ මනෝද්වාරයෙහි උපන් එකුන්තිස් කුශලාකුශල චේතනාවෝ මනෝකර්ම නම්. නැවතද සංක්ෂේප වශයෙන් ත්‍රිවිධ වෙයි, කය දුශ්චරිතය කායකර්ම නම්. චතුර්විධ වාග් දුශ්චරිතය චරිකර්ම නම්. ත්‍රිවිධවූ මනෝ දුශ්චරිතය මනෝකර්ම නම්. ඒ සූත්‍රයෙහි කර්මය ධුරයයි. අනන්තර සූත්‍රයෙහි පුණ්ණය, මේ සතර කර්මයෝ මා විසින් තෙමේ මනාකොට දැන ප්‍රකාශ කරණ ලදහ, යන මෙසේ ආ කල්හිද චේතනාව ධුරයයි. යම්කිසි තැනක වනාහි පැවති චේතනාව කණ්හය, කණ්හකණ්හ විපාකය යනාදී හෙද ලබයි.

නිද්දෙස වාරයෙහිද ඔහුගේ 'වාග්පාද සහිතවූ කාය සංඛාරය රැස්කරයි' යනාදී ක්‍රමයෙන් මි කියන ලද්දීය, කාය වාරයෙහි පැවති චේතනාව වනාහි මෙහි කාය කර්මයයි අදහස් කරණ ලදී. වාග්ද්වාරයෙහි පැවති චේතනාව වාග් කර්ම නම්. මනෝද්වාරයෙහි පැවති චේතනාව මනෝකර්ම නම්. මේ

සූත්‍රයෙහි කර්මය ධුරයයි අනන්තර සූත්‍රයෙහි චේතනාවයයි එහෙයින් කියන ලදී. කර්මයම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කර්මයයි පනවයි. මේ සූත්‍රයෙහි යම් සේද එමෙනි. චේතනාවද කර්මයයි පනවයි. ඒ මෙසේය. "මහණෙනි, මම චේතනාව කර්මයයි කියමි. චේතනය කොට කර්මය කරයි, යනුවෙනි. කුමක් හෙයින් චේතනාව කර්මයයි කියන ලද්ද, චේතනාව කර්මයට මූලික බැවිනි, මෙහිද අකුශලයට පැමිණ කායකර්මය, වාග්කර්මය මහත්යයි කියන්නේ නොවෙහෙසෙයි. කුශලයට පැමිණ මනාකර්මය වෙයි. ඒ එසේමය, මවු මැරීම ආදී සතර කර්මයන් කයින්ම උපක්‍රම කොට කයින්ම කරයි.

තරකයෙහි කල්පයක් සිටින්නාවූ සංඝභෙදය කර්මය වාග් ද්වාරයෙන් කරයි, මෙසේ අකුශලයට පැමිණ කායකර්මය වාග්කර්මය මහත්යයි කියන්නේ වෙහෙස නොවෙයි' නමි.

එක් ධ්‍යාන චේතනාවක් වනාහි කල්ප අසූසාර දහසක් ස්වර්ග සම්පත්තිය ගෙන දෙයි, එක් මාර්ග චේතනාවක් සියලු අකුසල් මූලිනුපුටා අර්හත්වය ගන්වයි. මෙසේ කුශලයට පැමිණ මනාකර්මය මහත්යයි කියන්නේ නොවෙහෙසෙයි නමි. මෙතැන්හිදී වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අකුශලයට පැමිණ මනාකර්මය මහාසාවද්‍යයයි කියන සේක් නියත මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටිය සඳහා කියති. එහෙයින් මෙසේ කිහ. "මහණෙනි, යම් ඒ මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටියක් ඇද්ද මෙසේ මහා සාවද්‍යවූ එකම ධර්මයකුදු මම නොදකිමි. මහණෙනි, මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටිය මහත්වූ වරදකි' යනුයි. දැන් නිසංඝ්ඨ තෙමේ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් කියන ලද මාර්ගය පිළිපදින්නේ කිසියම් අර්ථ නිෂ්පත්තියක් නොදක්නේද කිමෙක්ද ඇවැත් ගෞතමයෙනියයි යනාදිය කිහ.

'බාලකිනියාහි' බාලකිනියා යනු උපාලි ගෘහපතියාට වනාහි බාලක ලෝනකාර ග්‍රාමය නමි ගමක් ඇත. ඒ ගමින් අයබදු ගෙන මිනිස්සු පැමිණියහ.

හෙතෙම එව් අපගේ ශාස්තෘවූ මහානිසංඝ්ඨයන් දකින්නෙමුයි ඒ පිරිස පිරිවරා එහි ගියේය. ඒ සඳහා 'බාලකිනියා පරිසායාහි' බාලකිනියෙහි පිරිස සමග යනු බාලක ගම් වැසියන් සමග යන අර්ථයි. උපාලි පමුබායාහි' උපාලි ප්‍රමුබ කොට යනු

උපාලි ජ්‍යෙෂ්ඨ කොට ඇති යනුයි. නැවතද බාලකිනියා යනු බාලයින් ඇති බාලයින් බහුල කොට ඇති යනුයි, 'උපාලි පමුබායාති' උපාලි ගෘහපතියාම එහි යනුයි. ස්වල්පයක් ප්‍රඥ සහිතවූ හෙතෙම ඒ පිරිසගේ ප්‍රමුඛ වූයේ ජ්‍යෙෂ්ඨ වූයේ එහෙයින්ද උපාලි ප්‍රමුඛයයි කියන ලදී. 'හන්ද' යනු ව්‍යවසානාර්ථයෙහි නිපාතයයි. 'ඡව' යනු ලාමක යන අර්ථයි. 'ඔළාරිකස්ස ඉති' ඔළාරික යනු මහත්වූ යන අර්ථයි, 'උපනිදය' යනු ළඟ තැන් පත්කොට යනුයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. කායදණ්ඩයාගේ සම්පයෙහි බහා තබා යනුයි. මේ තෙමේ වනාහි මහත්ය මේ තෙමේ මහත්යයි මෙසේ බලන්නේ ලාමකවූ මනොදණ්ඩය කීම හොබිද? කුමකින් හොබින්නේද හොබනේ නොවෙයි. උප නික්ෂෙප මාත්‍රයකුදු නොසැහේයයි දක්වයි.

'සාධු සාධු භත්තෙ තපස්සී' යනු දීඝතපස්සියාට සාධුකාර දෙන්නේ ස්වාමීනි'යි නාම පුත්‍රයාට ආලපනය කරයි. 'ස්වාමීනි, මෙය මට රුචි නොවේ. ස්වාමීනි, මෙය මට රුචි නොවෙයි' යනුයි 'මායාචී' යනු මායාකාරවූ යනුයි. 'ආවට්ට නිමායං' යනු ආවර්තනය වී ගන්නා මායාවමයි 'ආවට්ටෙති'ති' යනු ආවර්තනය කොට වටකොට ගනියි. 'ගච්ඡත්ථං ගපති ඉති' 'ගෘහපතිය තෝ යව යනු' කුමක් හෙයින් මහා නිසංඝ්ඨ තෙමේ ගෘහපතියා තෙවන වර දක්වාත් පිටත් කෙරේද? දීඝ තපස්සියා වනාහි වළක්වාද? මහානිසංඝ්ඨයා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමූහ එක් නගරයක් ඇසුරුකොට වාසය කරන්නනු විසින්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නොදක්නා ලද විරූය. යමෙක් වනාහි ශාස්තෘන් වහන්සේ හා වාදයට ප්‍රතිඥ ඇත්තේ වේද, ඒ ප්‍රතිඥව නොහැර බුදුන් දැකීමෙහි අභව්‍යය එහෙයින් මේ තෙමේ බුද්ධ දර්ශනය නොලද විරු බැවින් දශබලයන් වහන්සේගේ දර්ශනසම්පත්තියද නෛයර්යානික කථා ඇති බවද නොදන්නේ තුන්වර දක්වාද යැවූයේ මය. දීඝතපස්සී තෙමේ කලික් කල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත කලින් කල ගොස් සිටින්නේද හිඳින්නේද ප්‍රශ්නද විචාරයි. හෙතෙම තථාගතයන් වහන්සේගේ දර්ශන සම්පත්තියද නෛයර්යානික කථා ඇති බවද දනියි. ඉක්බිති ඔහුට මේ අදහස විය, 'මේ ගෘහපති තෙමේ

පණ්ඩිත වූයේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් ළඟට ගොස් දැක්මෙහිද පැහැදෙන්නේය. නෛයර්යානික කථාව අසාද පහදින්නේය, එහෙයින් අප ළඟට නැවත නොඑන්නේය, යනුවෙනි. එහෙයින් තෙවන වර දක්වාත් වළකාමය.

‘අභිවාදෙන්වා’ යනු වැද යනුයි. තථාගතයන් වහන්සේ දැක පැහැදුනොද නොපැහැදුනොද බොහෝසෙයින් වදිත්මය, ස්වල්ප දෙනෙක් නොවදිත්, කුමක් හෙයින්ද?

ඉතා උසස් කුලයෙහි උපන්නේ ගිහිගෙයි සිටින්නේද, වැදිය යුතුමය සිතයි. මේ ගෘහපති තෙමේ පැහැදුනේම වැන්දේය, දැකීමෙන්ම පැහැදුනේ විය. ‘ආගමානුකෞටිධ යනු මෙහි පැමිණියේද යනුයි. ‘සාධු සාධු හත්තෙ තපස්සි’ යනු දීඝ තපස්සියාට සාධුකාර දෙන්නේ ස්වාමීනියයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ආමන්ත්‍රණය කරයි.

“සච්චෙ පතිට්ඨාය” සත්‍යයෙහි පිහිටා යනු බොල් ගොඩෙහි සිටවූ කණුවක් මෙන් (නොවී) ස්ථිරව වාග් සත්‍යයෙහි පිහිටා යනුයි.

‘සියානො’ යනු අපට වන්නේය යනුයි.

‘ඉධ’ යනු මේ ලෝකයෙහි යනුයි ‘අස්ස’ යනු වන්නේය යනුයි. ‘සීතොදක පටික්ඛිත්තො’ ශීතල ජලය ප්‍රතික්ෂෙප කරන්නේ යනු නිසංශ්ඨයෝ සත්ව සංඥාවෙන් ශීතල ජලය ප්‍රතික්ෂෙප කරත්. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. ‘මනො සත්තානාම දෙවාති’ මනොසත්ත නම් දෙවියෝ යනු සිතෙහි ඇලුනාවූ ලැගුනාවූ යනුයි. ‘මනො පටිබද්ධොති’ මනො පටිබද්ධ යනු යම් හෙයකින් සිතෙහි ඇලීම ඇතිව කඵරිය කෙරේද එහෙයින් මනොසත්ත දෙවියන් අතුරෙහි උපදියයි දක්වයි. ඔහුට පිත්තජ්වර රෝගයක් වන්නේය. එහෙයින් ඔහුට උණදිය බොන්නට හෝ අත් පා ආදිය සේදීමට හෝ ඇග සේදීමට හෝ ගෙන එන්නට නොවටියි. රෝගය ඉතා බලවත් වෙයි. සිහිල් දිය වටියි රෝගය සංසිඳෙයි. මේ තෙමේ උණදියම සේවනය කරයි. එය නොලබන්නේ බිහිත් කළ කැඳ සේවනය කරයි. සිහින් වනාහි ශීතල ජලය බොනු කැමැත්තේද පරිභෝග කරණු කැමැත්තේද වෙයි. එහෙයින් ඔහුගේ මනෝදණ්ඩය එහිම

බිඳෙයි. හෙතෙම කායදණ්ඩය වාග්දණ්ඩය රකින්නෙමි යි ශීතල ජලය බොහු කැමැත්තෝ හෝ පරිභෝග කරණු කැමැත්තෝ හෝ සිහිල් දිය මට දෙවයි සමර්ථ නොවෙයි. ඔහු එසේ රකින්නේද කායදණ්ඩ වාග්දණ්ඩයෝ චුතියක් හෝ ප්‍රතිසන්ධියක් හෝ අදින්නට නොහැකි වෙති, මනෝදණ්ඩය වනාහි බිඳුනේද චුතියද පටිසන්ධියද අදීමය, මෙසේ ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කායදණ්ඩ වච්ඡිදණ්ඩයෝ දුර්වලය, පහත්ය, ලාමකය මනෝදණ්ඩයම බලවත්ය මහත්යයි කියවූ සේක. ඒ උපාසකයාටද මේ අදහස විය. මුර්ච්ඡා වශයෙන් අසඤ්ඤී භූතයන්ට වනාහි සන්දිනකුදු ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයෝ නොපවතිත් විත්ත සන්තතිය පැවති මාත්‍රයෙන්ම වනාහි ඔවුහු මළහයි නොකියත්. යම් කලෙක ඔවුන්ගේ සිත නොපවතින්ද එකල්හි ඔවුහු මළාහු නම් වෙති. මෙය බැහැරකොට ඔවුහු ධ්‍යාන කරවී යයි කියයුතු බවට පැමිණෙත්, කායදණ්ඩය උත්සාහ නැත්තේ අව්‍යාපාර වූයේ වෙයි. වාග්දණ්ඩයද එසේමය.

සිතින්ම වනාහි ඔවුන්ගේ චුතියද පටිසන්ධියද වෙයි. මේ කාරණයෙන්ම මනෝදණ්ඩයම මහත් වූයේ වේ ද ව්‍යුති ප්‍රතිසන්ධිය අදින්නේ මේ තෙමීම මහත්ය, අපගේ මහා නිසංඝ්ඨයාගේ කථාව අනෙයර්යානිකයයි සැළකිය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විචිත්‍රවූ ප්‍රශ්න ප්‍රතිභානයන් අසනු කැමැත්තේ ඒතාක් කැමැත්ත නොදෙයි. 'නබොතෙ සන්ධියති' තාගේ (වචනවල) සන්ධානයක් නොවෙයි. තාගේ (වචනවල) ගැටීමක් නොවෙයි යනුයි. 'පුරිමෙනවා පච්ඡිමන්ති' මුලින් වචනය හා පශ්චිම වචනය යනුයි. කාය දණ්ඩය මහත්යයි මේ මුලින් වචනය සමග දැන් මනෝදණ්ඩය මහත්යයි මේ වචනය 'පච්ඡිමෙනවා පුරිමන්ති' අගින් කී වචනය හා මුලින් වචනය යනුයි. ඒ පශ්චිම වචනය හා මේ මුල් වචනය නොගැටෙයි. දැන් ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනිකුදු කාරණයන් ගෙනහැර දක්වන්නේ එය කිමැයි හගින්නෙහිද යනාදිය කිය.

එහි 'වාතුයාම සංවර සංවුතො' වාතුයාම සංවර සංවුත වූයේ යනු ප්‍රාණඝාත නොකරයි. ප්‍රාණඝාත නොකරවයි, ප්‍රාණඝාත කිරීමට එකඟ නොවෙයි. සොරකම් නොකරයි.

සොරකම් නොකරවයි, සොරකම් කිරීමට එකඟ නොවෙයි, බොරු නොකියයි, බොරු නොකියවයි, බොරු කීමට එකඟ නොවෙයි. පංචකාම ගුණය බලාපොරොත්තු නොවෙයි, පංචකාම ගුණය බලාපොරොත්තු නොකරවයි, පංචකාම ගුණය බලාපොරොත්තු වන්නහුට එකඟ නොවෙයි.

මේ සතර කොටසක්වූ සංවරයෙන් සංවර වූයේ යනුයි. මෙහි 'භාවිත' යනු පංචකාම ගුණයෝයි. 'සබ්බචාරි චාරිතෝ' සියලු ජලය වැළැක්කේ යනු වැළැක්වූ සියලු ජලය ඇත්තේ සියලු ශීත ජලය ප්‍රතික්ෂෙප කළේ යන අර්ථයි. හෙතෙමේ ශීතල ජලයෙහි සත්ව සංඥ ඇත්තේ වෙයි. එහෙයින් එය පරිභෝග නොකරයි, නෙහොත් 'සබ්බචාරි චාරිත' යනු සියලු පච්ච දුරුකිරීමෙන් දුරුකළ පච්ච ඇත්තේ යනුයි. 'සබ්බචාරියුතෝ' යනු සියලු පච්ච දුරුකිරීමෙන් යුක්තවූ, 'සබ්බචාරි ධුත' යනු සියලු පච්ච දුරුකිරීමෙන් නැසූ පච්ච ඇත්තේ 'සබ්බචාරිච්චොති' යනු සියලු පච්ච දුරුකිරීමෙන් පැතුරුණු යනුයි.

'බුද්දකෙ පාණෙ සංඝාතං ආපාදෙති' යනු කුඩා පණුවන් මැරීම කරයි යනුයි. හෙතෙම එකිනිඳිය ප්‍රාණිය දුටුනිඳිය ප්‍රාණියයි පනවයි. වියලි දඬු පරණ කොළ කැට කැබලිති ආදියද ප්‍රාණීන්යයි පනවයි. එහි කුඩා දියබින්දු කුඩා ප්‍රාණිය, මහත් දියබිඳු මහත් ප්‍රාණියයි හැඟීම ඇත්තේ වෙයි. එහි කවර කොටසක පනවාද? 'මනොදණ්ඩස්මිං' මනොදණ්ඩයෙහි යනු "ස්වාමීනි, මනොදණ්ඩ කොට්ඨාසයෙහිය යනුයි. මේ උපාසකතෙමේ කථාකරන්නේම අපගේ මහා නිසංඝ්ඨතෙමේ අසඤ්චෙනනික කර්මය අල්පසාවද්‍යය සඤ්චෙනනිකය මහා සාවද්‍යයයි පනවා චේතනාව මනොදණ්ඩයයි පනවයි.

මොහුගේ කථාව අනෙයර්යානිකය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කථාව නෙයර්යානිකයයි සැලකිය.

'ඉද්ධං' යනු සමාද්ධවූ යනුයි. 'පිත' යනු අතිශයින් සමාද්ධවූ සියලු තැන මල් පිපුණ (ගසක්) මෙන් යනුයි 'ආකිණ්ණමනුස්ස' යනු ජනසමූහයාගෙන් ගැවසිගත් යනුයි. 'පාණා' ප්‍රාණීහු යනු ඇත් අස් ආදී නිරිසන්ගතයෝද ස්ත්‍රී පුරුෂ, ළමයි ආදී මනුෂ්‍ය ජාතිකයෝ ද යනුයි. 'එකමංස බලං' යනු එකම මස් රාශිය යනුයි.

‘පුඤ්ජං’ යනු එහිම පරියාය වචනයයි. ‘ඉද්ධිමං’ යනු ආනුභාව සම්පන්නවූ යනුයි.

‘වෙනො වසිප්පත්තො’ යනු සිතෙහි වසග බවට පැමිණියේ යනුයි. ‘භස්මිං කරිස්සාමි’ යනු අඵකරන්නෙමි යනුයි. ‘කිංහි සොභනි එකාස්වා නාලන්ද ති’ එකම පහත්වූ නාලන්දව කිම නොබිඳ යනු මෙසේ කියන්නේ කාය ප්‍රයෝගයෙන් පණසක් පමණවූද මිනිස්සු එකම නාලන්දව එකම මස් ගොඩක් කරන්නට නොහැකි වෙති. එක් සෘද්ධිමතෙක් වනාහි එකම මනොපදෙසයකින් භෂ්ම කරන්නට සමර්ථය, අපගේ මහා නිසණ්ඨයාගේ කථාව අනෙයර්යානිකය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කථාවම නෙයර්යානිකයයි සැළකිය. ‘අරඤ්ඤං අරඤ්ඤභුතං’ යනු අගාමකවූ අරණ්‍යයම අරණ්‍යයක්ව ඇතිවිය. ‘ඉසීනං මනොපදෙසෙන’ යනු සෘෂිත් පිණිස කරණ ලද මනොපදෙසයෙන් ඒ මනොපදෙසය සිත දුෂ්‍යවීම නොඉවසන්නාවූ දේවතාවන් විසින් ඒ රටවල් විනාශ කරණ ලදහයි එය සිතත්. එහෙයින් මේ ලෝකවාදයෙහි සිටීම මේ වාදරොපනය කරණ ලදැයි දතයුතුය. එහි දණ්ඩකී අරණ්‍යාදීන්ගේ මෙසේ අරණ්‍ය බවට පැමිණි කාරණය දත යුතුය.

සරභංග බොධිසත්වයන්ගේ පිරිස විශාල බවට ගිය කල්හි බෝසතුන්ගේ අතවැසි කිසවච්ඡ නම් තාපසතෙමේ විවේක වාසය බලාපොරොත්තු වන්නේ සමූහය හැරදමා ගෝදවරී ගංතෙරින් ගොස් කලිගුරටෙහි දණ්ඩකී රජුගේ කුම්භපුරය නම් නගරය ආශ්‍රය කොට රජුගේ උයනෙහි වාසය කරයි. ඔහුට සේනාපති තෙමේ උපස්ථායක වූයේ වෙයි. එකල්හි එක් ගණිකාවක් රථයට නැගී පන්සියයක් ගැහැනුන් පිරිවරා නගරය හොබවන්නී හැසිරෙති. මහාජන තෙමේ ඇයම පිරිවරා ගමන් කරයි. නගරවිටීභූ ප්‍රමාණ නොවෙති. රජ තෙමේ කවුළුව විවෘතකොට සිටියේ ඇය දැක, මෝ නොමෝ කවරිදැයි විචාළේය. ‘දේවයන්වහන්ස, ඔබගේ නගර ශෝභිතියයයි’ කීවේය. තෙතෙම ඊර්ෂ්‍යා කරන්නේ කිමෙක්ද මැය නිසා නගරය හොබිඳ නගරය තෙමේම හොබින්නේදැයි තනතුර නැති කළේය.

ඔ ඵතැන් පටන් එකිනෙකා සමග සන්ථවිය කොට තනතුරක් සොයන්නී එක් දිනක් රජුගේ උයනට පැමිණ සකමන් කෙළවර එල්බෙන පුවරුව නිසා ගල්පුවරුවෙහි වැඩහුන් තවුසා දැක මෙසේ සිතුය, මේ තාපසතෙම අපිරිසිදුය, සැරසීම රහිත වූයේ දික්වූ උඩුරුවලින් මුඛය වැසුනේ යට රැවුලින් පපුව වැසුනේ කිසිළි දෙකෙහි රෝම දික්වූයේද වේ යයි ඇයට දෙමිනසක් උපත. 'මම එක් වැඩකට හැසිරෙමි, මා විසින් මේ කාලකණ්ණියෙක් දක්නා ලදී. ඇස් සෝදන්නෙමි, දිය ගෙනෙවියයි' දිය දැහැටි ගෙන්වා දැහැටි කා තාපසයාගේ ශරීරයෙහි කෙළ කැටි කැටි හෙළා දැහැටි ජටාමතුයෙහි දමා කට සෝදන ජලය තවුසාගේ හිසෙහිම ඉස මාගේ යම්බඳු ඇස්වලින් කාලකණ්ණියෙක් දක්නා ලද්ද ඒ පව් සෝදන ලදී. පාකොට හරිනලදැයි නික්මුණාය, එදිනම රජ තෙමේ සිහි ලැබ එමිබා කොලෙනි, නගර ශෝභිතිය කොහිදැයි විචාළේය. දේවයන්වහන්ස, මේ නගරයෙහිමය, ඇයගේ තනතුර දෙනු මැනවයි තනතුර දෙවිය. ඇය පූර්වයෙහි කළ යහපත් කර්ම නිසා ලැබූ තනතුර තාපසයාගේ ශරීරයෙහි කෙළ දැමීමෙන් ලැබියයි සිතුව. ඉන් කීප දිනක් ගිය පසු රජතෙමේ පුරෝහිතයා තනතුරෙන් ඉවත් කළේය, හෙතෙම නගර ශෝභිතිය ළඟට ගොස් සොහොයුරිය, කුමක් කොට තනතුර ලැබූයෙහිදැයි විචාළේය. බමුණ, අන් කුමක් කටයුතුද? රාජොද්‍යානයෙහි අපිරිසිදු එක් කාලකණ්ණි කුට ජටිලයෙක් ඇත. ඔහුගේ ශරීරයෙහි කෙළ දමුව, මෙසේ කළ කල්හි තනතුර ලැබෙන්නේයයි කීහ. හෙතෙම සොහොයුරිය, එසේ කරන්නෙමියි එහි ගොස් ඇය කළ පරිදිම සියල්ල කොට නික්මුනේය, රජ තෙමේද එදිනම සිහිය ලැබ 'එමිබා කොලෙනි, බමුණා කොහිදැයි' විචාළේය. 'දේවයන් වහන්ස, මේ නගරයෙහිමයයි' කිය. අප විසින් සිහි නොකොට මේ වරද කරණ ලදී. එහෙයින් ඔහුට තනතුර දෙනු මැනවිය' දෙවිය. හෙතෙමේද පින් බලයෙන් ලැබ 'මා විසින් තාපසයාගේ ශරීරයෙහි කෙළ ගැසීමෙන් ලද්දේයයි' සිතිය ඉන් කීප දිනක් ගියපසු රජුගේ පිටිසර ප්‍රදේශයක කැරැල්ලක් ඇති විය. රජ

තෙමේ පිටිසර ප්‍රදේශය සංසිදුවන්නෙමිසි චතුරංගිනි සේනාව සමග නික්මුනේය. පුරෝහිතයා ගොස් රජුගේ ඉදිරියෙහි සිට 'මහරජතුමනි, ජයවේවා, මහරජතුමනි, ඔබවහන්සේ ජය පිණිස යන්නහුදැයි' විචාළේය. 'එසේය බමුණ' යයි කීය. 'එසේ නම් රාජොද්‍යානයෙහි අපිරිසිදු කාලකණ්ණි එක් කුට ජට්ටයෙක් වසයි, ඔහුගේ ශරීරයෙහි කෙළ ගසවයි' කීය. රජ තෙමේ ඔහුගේ වචනය ගෙන යම්සේ ගණිකාව විසින්ද බමුණා විසින්ද කරණ ලදද එසේ සියල්ල කොට අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන්ටද මේ කුට ජට්ටයාගේ ශරීරයෙහි කෙළ ගසවයි අණ කළේය. ඉක්බිති අන්තඃපුර ස්ත්‍රීහුද අන්තඃපුර පාලකයෝද එසේම කළහ.

ඉක්බිති රජතෙමේ උයන්දෙර ආරක්ෂා තබවා රජ සමග නික්මුණාවූ සියල්ලෝම තවුසාගේ ශරීරයෙහි කෙළ නොගසා නික්මෙන්නට නොලබන්නාහුයයි අණ කළේය. ඉක්බිති සියලු යුදහටයෝද සේනාවද ඒ ක්‍රමයෙන්ම තවුසා මත්තෙහි කෙළද, දැහැට්ද, කට සේදූ ජලයද දැමූහ. කෙළද දැහැට්ද ශරීරයෙහි තැවරුනාහ. සේනාපති තෙමේ සියල්ලට පසුව අසා 'මාගේ ශාස්තෘවූ භාග්‍යවත්වූ පින්කෙතට ස්වර්ගසෝපානයට මෙසේ ගැටීම් කළහයි උණුසුම් හෘදය ඇත්තේ සුසුම්ලත්තේ වේගයෙන් රාජොද්‍යානයට අවුත් එසේ ව්‍යසනයට පැමිණි ඍෂිවරයා දැක කැසිපට කවා දැතින් දැහැටි ඉවත් කොට ඔසවා වාඩිකොට දිය ගෙනවුත් නාවා සියලු ඖෂධයන්ගෙන්ද සිවුදෑ සුවදින්ද ශරීරයෙහි උලා සිසුම් සඵවකින්ද පිසද ඉදිරියෙහි ඇඳිලි කොට සිටියේ මෙසේ කීය. 'ස්වාමීනි, මිනිසුන් විසින් අයුත්තක් කරණ ලදී. මොවුන්ට කුමක් වන්නේද? 'සේනාපතිය, දෙවියෝ කොටස් තුනකට බෙදුනාහ. ඇතැම්හු රජුම නසන්නෙමුයි කියත්. සමහරු පිරිස සමග රජු මරමුයි කියති. කෙනෙක් රජුගේ සියලු විජිතය නසන්නෙමුයි කියති, යනු මෙසේ කියා තාපස තෙමේ ස්වල්පවූද කෝපයක් නොකොට ලෝකයාට සෙත දීමේ උපායයම ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙසේ කීය.

'අපරාධය නම් වරද දෙසන්නහුට (සමාකරවන්නහුට) දන්නහුට ප්‍රකෘතිමත් වේයයි යනුවෙනි.

සේනාපති තෙමේ ක්‍රමය ලැබ රජු ළඟට ගොස් වැද මෙසේ කීය, 'මහරජතුමනි, ඔබවහන්සේලා විසින් නිරපරාධ වූ මහිද්ධිකවූ තාපසයන් කෙරෙහි අපරාධ කොට බැරැරුම් කර්මයක් කරණ ලදී. දෙවියෝ කොටස් තුනකට බොදුනාහ. මෙසේ කියන්නයි' සියල්ල කියා සමාකළ කල්හි ප්‍රකෘතිමත් වෙයි, රට නොනසනු මැනව, තවුසා සමාකරවනු මැනව, මහරජතුමනි, යි කීය. රජතෙමේ තමා කෙරෙහි කළ දෙසය දැක මෙසේ කියයි. 'ඔහු සමා නොකරවන්නෙමි' කීය. සේනාපති තෙමේ තුන්වන වර දක්වාත් යාවිඤ්ඤාකොට නොකැමැත්තනුට මෙසේ කීය. "මහරජ, මම තවුසාගේ බලය දනිමි, හෙතෙම බොරු කියන්නෙක් නොවේ. කිපියේද නොවේ, සත්වයන්ට අනුකම්පාවෙන්ම මෙසේ කීය. මහරජ, ඔහු සමා කරවනු මැනව" යි යනුයි. 'සමා නොකරවමි.' 'එසේ නම් සේනාපති තනතුර අතිකෙකුට දෙනු මැනව.' මම ඔබගේ අණ පවත්නා තැනක නොවසන්නෙමි.' 'තෝ කැමති තැනකට යව, මම සේනාපතියකු ලබන්නෙමි' කීය. ඉක්බිති සේනාපති තෙමේ තවුසා ළඟට අවුත් "ස්වාමීනි, කෙසේ පිළිපදිම් දැයි' ඇසීය. "සේනාපතිය, යමෙක් තුමු තොපගේ වචනය අසද්ද සියල්ලෝ බාහිර බඩු ධනය දෙපා සිවුපා සතුන්ද ගෙන සත් දවසක් ඇතුළත රාජ්‍ය සීමාවෙන් පිටතට යව, දෙවියෝ අතිශයින්ම කිපුණාහ, ඒකාන්තයෙන් රටට පීඩා කරන්නාහ.' සේනාපති තෙමේ එසේ කළේය. රජතෙමේ ගිය මාත්‍රයෙන්ම සතුරන් මර්දනය කොට ජනපදය සංසිදුවා අවුත් ජය කඳවුර ඇති තැන හිඳ නගරය පිළිදැගුම් කරවා ඇතුළු නුවරට පිවිසියේය. දෙවියෝ පළමුකොට දිය වර්ෂාවක් වැස්වූහ. මහාජන තෙමේ සතුටු විය. 'කුට ජට්ටියාට වැරදි කළ කාලයෙහි පටන් අපගේ රජුට අභිවෘද්ධියක්ම විය. සතුරන් මැඩිය. පැමිණි දිනට වැසි වැස්සේයයි' කියන්නට වන. දෙවියෝ නැවත සමන් මල් වැස්සක් වැස්වූහ. මහාජන තෙමේ අතිශයින්ම සතුටු වූහ. 'දෙවියෝ නැවත මෑ ඇට වර්ෂාවක් වැස්වූහ. ඉක්බිත්තෙන් කහවණු වර්ෂාවක්ද කහවණු පිණිස නොතික්මෙන්නාහුයයි සිතා අතෙහි පයෙහි පළඳින්නාවූ සාදන ලද ආහරණ වර්ෂාවක්

වැස්වූහ, මහාජන තෙමේ සත්බුමුපහවලින් පවා බැස ආහරණ පළඳින්නාහු සතුටට පත්විය.

‘කුට ජට්ටයාට කෙළ දැමීම සුදුසුවූයේ නොවේද? ඔහුගේ මත කෙළ දැමූ කාලයෙහි පටන් අපගේ රජුට අභිවෘද්ධියක්ම විය. සතුරන් මඩින ලදී. පැමිණි දවසේම වැසි වැස්සේය. ඉක්බිති සමන් වැසි කහවණු වැසි, කළ ආහරණ වැසි, යන සතර වර්ෂා ඇතිවූහ යන අප්‍රිය වචන කියමින් මහජන තෙමේ රජු කළ පාපයෙහි සතුටු විය. එකල්හි දේවතාවෝ එකම ධාරාවක් වශයෙන් ධාරා දෙකක් වශයෙන් නත් වැදෑරුම් ආවුධ මහාජනයා මත්තෙහි පුවරුවෙහි මස් කොටන්නාක් මෙන් හෙළුහ. එයට අනතුරුව ඉතා උණුසුම් දිළියෙන කැල මල් වර්ණවූ අඟුරුද ඊට අනතුරුව කුළුහෙල් සමාන ගල්ද එයට අනතුරුව මට ඇතුළත නොරඳනා කරම් සියුම් වැලි වර්ෂා ද වස්වන්නාහු අසූ රියන් උසට ගොඩ කළහ. රජුගේ විජිතයෙහි කිසවච්ඡ තවුසාද සේනාපතියාද රාම නම් මවු පොෂණය කරන්නෙක් ද යන තිදෙනා පමණක් ඉතිරි වූහ. සෙසු ඒ කර්මයෙහි සම්බන්ධ නොවූ තිරිසනුන්ට පැන් ඇති තැන පැන් නොවිය, තෘණ ඇති තැන තෘණ නොවිය, ඔහු යම් තැනක පැන් තෘණ ඇත්තාහුද ඒ තැන්වලට ගොස් නොලබන්නාහු සත්වැනි දිනයෙහි රාජ්‍ය සීමාවෙන් පිටතට ගියහ. සරහංග බෝසතාණෝ එහෙයින් මෙසේ කීහ.

“දණ්ඩකී රජ තෙමේ කිසවච්ඡ තවුසාකෙරෙහි වැරදි ක්‍රියා කොට රට සහිතව ජනයා සහිතව මුලුසුන්වූයේ කුක්කුල නම් තරකයෙහි පැසෙයි. ඔහුගේ ශරීරයෙහි ගිනිඅඟුරු වැටෙති.”

මෙසේ පළමු කොට දණ්ඩකී රජුගේ විජිතය අරණ්‍යයක්වූ බව දත යුතුය.

කලිගුරුවෙහි නාලිකෙර රජු රජකරණ කල්හි හිමවතෙහි පන්සියයක් තාපයෝ අනිත්‍යන්ධවූවෝ ජටාමඬුලු ඇත්තෝ වැහැරී සිවුරු දැරුවෝ වනමුල් ඵලාහාර ඇත්තෝව කලක් වැස ලුණු ඇඹුල් සෙවීම පිණිස මිනිස් පෙදෙසට බැස ජටාමඬුලු වැහැරී මනාසේ තබා පැවිද්දන්ට අනුරූපවූ සත්සුන් සිරිය දක්වන්නාහු නගරයට පිඬු පිණිස පිවිසියහ. මිනිස්සු බුදුන්

නූපත් කලෙක පැමිණි තාපස පැවිද්දන් දැක පැහැදුනාහු වැඩහිදිනා තැන් පිළියෙළ කොට අත්වලින් හික්මා භාජන ගෙන වඩාහිදුවා හික්මාව සම්පාදනය කොට දුන්න. කරණලද බත්කිස ඇති තවුසෝ අනුමෝදනය කළහ. මිනිස්සු පැහැදුණු සිත් ඇත්තෝව 'ස්වාමීනි, කොහි යන්නහුදැයි' විචාළහ. 'ඇවත්ති, පහසු තැනකට යමුයි' කීහ. 'ස්වාමීනි, අන් තැනක යාමෙන් වැඩක් නැත. රාජොද්‍යානයෙහි වාසය කරණු මැනව, අපි උදය ආහාර අනුභව කොට බණ අසන්නෙමු' තවුසෝ එය ඉවසා උයනට ගියහ. නුවර වැස්සෝ උදය ආහාර අනුභව කොට පිරිසිදු වස්ත්‍ර හැඳ සමූහ සමූහව උයනට අභිමුඛව ගියහ. රජතෙමේ පහය මතුයෙහි සිටියේ එසේ යන්නාවූ ඔවුන් දැක උපස්ථායකයානේ මෙසේ විචාළේය. 'සගය, නුවර වැස්සෝ සුදු වත් හැඳ සුදු උතුරු සඵ පෙරවා උයන බලා යෙති කිමෙක්ද? මෙහි සමජ්ජයක් හෝ නැටුමක් හෝ ඇද්ද?' යනුවෙනි. 'නැත, දේවයන් වහන්ස, මොවුන් තවුසන්ගේ සම්පයෙහි බණ අසන්නට යෙති'යි කීය. 'එසේනම් සගය, මමද යන්නෙමි. මා සමග යෙත්වා'යි කීය. ඒ උපස්ථායකයා ගොස් 'රජුද යන්නට කැමතිය. රජු පිරිවරා යවියයි' ඔවුන්ට දැන්වීය, නුවර වැස්සෝ ප්‍රකෘතියෙන්ම සතුටින් යන්නෝ වුවද එය අසා 'අපගේ රජ තෙමේ අග්‍රද්ධාවත්ය, අප්‍රසන්නය, දුශ්ශීලය, තාපසයෝ ධාර්මිකයෝය, ඔවුන් ළඟට පැමිණ රජු ද ධාර්මික වන්නේයයි' අභිශයින්ම සතුටු වූහ. රජ තෙමේ නික්ම ඔවුන් පිරිවැරුයේ උයනට ගොස් තවුසන් සමග පිළිසඳරකොට එකත්පසෙක හුන්නේය. තාපසයෝ රජු දැක විස්තරකොට කීමෙහි දක්ෂවූ එක් තවුසෙකුට රජුට දහම් දෙසවයි අණ කළහ, තාපස තෙමේ පිරිස බලා පඤ්ච දුශ්ශීලයෙහි ආදීනවද පංචශීලයන්හි ආනිශංසයද කියන්නේ සතුන් නොමැරිය යුතුය. සොරකම් නොකළ යුතුය, කාමයන්හි වරදවා නොහැසිරිය යුතුය. බොරු නොකිය යුතුය, සුරාපානය නොකට යුතුය. පාණාතිපාතය නරකය ගෙන දෙන්නේ වෙයි. තිරිසන් යෝනිය ගෙන දෙන්නේ වෙයි. ප්‍රේත විෂය ගෙන දෙන්නේ වෙයි. අදින්නාදනාදියෙහිද එසේමය. පාණාතිපාතයෙන් නිරයේ පැසී මිනිස් ලොවට

පැමිණියේ ද විපාක ඉතිරිවීමෙන් ස්වල්පායු ඇත්තේ වෙයි, අදින්නාදනයේ ඉතිරි විපාකයෙන් ස්වල්ප භොග ඇත්තෙක් වෙයි. කාමමිත්ථභාවාරයේ ශෛ විපාකයෙන් බොහෝ සතුරන් ඇත්තෙක් වෙයි. මුසාවාදයෙහි ශෛ විපාකයෙන් තමා නොකළ වැරදිවලට අසුවන්නෙක් වෙයි. මද්‍යපානයෙහි ශෛ විපාකයෙන් උම්මන්තක භාවය ඇත්තෙක් වෙයි. යනාදීන් පංච දුශ්ශීලයෙහි මේ ආදීනව කියේය.

රජ තෙමේ ප්‍රකෘතියෙන්ම අශ්‍රද්ධාවන් වූයේ දුශ්ශීල වූයේ වෙයි. දුශ්ශීලයාට ශීලකථා නම් අවැඩ කථා වෙති. කණෙහි උල් ගසන්නාක් මෙන් වෙයි. එහෙයින් හෙතෙම මෙසේ සිතීය. මම මොවුන්ට සංග්‍රහ කරන්නෙමිසි ආවෙමි. මොවුහු ආවේලේ පටන් මටම ගටන්නාහු විදින්නාහු පිරිස මැද කියති. ඔවුන්ට කටයුත්තක් කරන්නෙමිසි හෙතෙම ධර්ම කථාව අවසානයෙහි ආචාර්යවරුනි, හෙට මාගේ ගෙදර හික්ෂාව ගනු මැනවයි ආරාධනා කොට ගියේය, හෙතෙම දෙවෙනි දවස්හි මහත් මහත්වූ සැළි ගෙන්වා අසුවි පුරවා කෙසෙල් කොළවලින් ඒ සැළිවල කටවල් වසා බඳවා ඒ ඒ තැන තැබීබවීය. නැවත ආටෝපය ඇති මිනෙල් සමග නාග බලා නම් සෙවෙල් ආදියෙන් යුත් කළ පුරවා හිණිම. මතුයෙහි තැබීබවීය. එතැනම කැසපට කවාගත් ශක්තිමත් පුරුෂයෙකු මහ මුගුරක් අතෙහි ගත්වා එහි සිටුවා මෙසේ කීය. 'කුට තාපසයෝ අතිශයින්ම මට වෙහෙස කළහ. ඔවුන් පහයට නැග බසින කාලයෙහි කළවල සෙවෙල් සෝපාන මතුයෙහි විහිදුවා මුගුරෙන් හිස්වලට ගසා බෙල්ලෙන් අල්ලා සෝපානයෙහි ඇද දමවයි' කියා හිණිපාමුල වණ්ඩවූ බල්ලන් බැන්දවූහ. තාපසයෝද හෙට රජගෙයි වළඳන්නෙමුයි ඔවුනොවුන්ට අවවාද කළහ. තවුසෙති රජගෙයි නම් සැක සහිතය. බිය සහිතය. පැවිද්දන් විසින් නම් සඳෙරින් අරමුණු ගැනීමෙහි සිහි ඇති විය යුතුය. දැකි දැකි අරමුණෙහි නිමිති නොගත යුතුය. ඇස් නමැති දෙරෙහි සංවරය තබාගත යුතු යයි දෙවන දිනයෙහි පිඬු සිගත වේලාව සලකා වැහැරි සිවුරු හැඳ අඳුන්දිවි සම් එකස්කොට ජටාමඬුලු පිහිටුවා හික්ෂා භාජන ගෙන පිළිවෙළින් රාජ නිවේසනයට නැංගාහ. රජ තෙමේ

නැගි බැව් දැන අසුවි සැළි මුඛවලින් කෙසෙල් පත් බැහැර කරවිය.

දුර්ගන්ධය තවුසන්ගේ නාසාපූටය පැතිර හිස් මොළ වැටෙන්නාක් මෙන් විය. මහ තවුස් තෙමේ රජුගේ මුහුණ බැලීය. එවිට රජ පින්වත්ති, මෙය කැමති තාක් වළඳන්වා! පිටතද ගෙන යන්වා! නුඹලාට මෙය සුදුසුය, ඊයේ මම නුඹලාට සංග්‍රහ කරන්නෙමියි ගියෙමි. නුඹලා මාම සටා විද පිරිස් මැද කීය. නුඹලාට මෙය සුදුසුය වළඳවියයි මහා තාපසයාට හැන්දකින් අසුවි බෙදීය. තාපස තෙමේ 'චි, චි යයි' කියන්නේ නැවතුනේය. 'තෙපි දැන් යවියයි' සෝපානයෙහි සෙවෙල් විසුරුවා ශක්තිමත් පුරුෂයන්ට අණ දුන්නේය. ඒ පුරුෂයෝ මුගුරෙන් හිස්වලට ගසා බෙල්ලෙන් අල්ලා සෝපානයෙහි ඇඳ දැමූහ. එක් තවුසෙකුටද සෝපානයෙහි සිටින්නට නොහැකිවිය. පෙරළෙන්නාහු පා මුලටම පැමිණියහ. පැමිණි පැමිණියවුන් එක්වූ බල්ලෝ පට පට යන අනුකරණයෙන් සැපූහ. යම් තවුසෙක් වනාහි නැගිට පලායේද හෙතෙමේද වළෙහි වැටෙයි එතැන ඔහු බල්ලෝ ලුහුබැඳ කන්මය. මෙසේ බල්ලෝ ඔවුන්ගේ ඇටසැකිළි පමණක් ඉතිරිකළහ. මෙසේ ඒ රජතෙමේ හික්මුණු පන්සියයක් තවුසන් එක්දිනකින්ම මැරවිය. ඉක්බිති ඔහුගේ රටෙහි දෙවියෝ පෙර පරිද්දෙන්ම වර්ෂා නවයක් වැස්වූහ. ඔහුගේ රාජ්‍යය සැට යොදුන් උසට වැලි තලයෙන් වැසුනේය. සරභංග බෝසත් තෙමේ එහෙයින් මෙසේ කීය.

"යමෙක් හික්මුණු පැවිද්දන් වංචාකළේද බණ කියන්නාවූ ශ්‍රමිණයින්ට දෙස් කියේද ඒ නාලිකෙර රජු පරලෙව්හිදී බියෙන් දඟලන්නාවූ ඔහු වෙත පැමිණ බල්ලෝ කති."

මෙසේ කාලිංගාරණ්‍යයාගේ අරණ්‍යගතභාවය දැන යුතුය. අතීතයෙහි බරණැස් රජුගේ සතළිස්කෝටියක් ධනය ඇති සිටුහුගේ දිට්ඨමංගලිකා නම් එකම දුවක් වූහ. දැකුම් කලු පැහැපත්වූ ඇය බොහෝ දෙනෙක් බලාපොරොත්තුවූහ. යමෙක් ඇය විවාහ ගිවිස ගැනීමට පැමිණේද ඔහු දැක ඔහුගේ ගොත්‍රයෙහි හෝ අත් පා ආදියෙහි හෝ යම්කිසි දෙසක් ගෙනහැර දක්වා මේ නරක කුල ඇත්තා කවරෙක්ද? පැහැ

සටහන් නැත්තා කවරෙක්ද යනාදිය කියා මොහු බැහැර කරවියයි බැහැර කරවා මෙබන්දෙකු දැක්කෙමි. දිය ගෙනෙව්, ඇස් සෝදන්නෙමිසි ඇස් සෝදයි. ඇ දැකි දැකි පුරුෂයා විප්‍රකාරයට පැමිණියකුසේ බැහැර කරවන බැවින් දිට්ඨමංගලිකායයි ඇයට ව්‍යවහාරයක් විය. මුල් නම නැති විය. ඇ එක් දිනක් ගඟෙහි දියකෙළි කෙළින්නෙමිසි තොට සරසවා බොහෝ කෑ යුතු බුදිය යුතු දේ ගැල්වල පුරවා බොහෝ සුවඳ මල් ආදිය ගෙන වැසුන යානාවකට නැගී නෑ සමූහයා පිරිවරා ගෙයින් නික්මුණහ. ඒ කාලයෙහි මහ බෝසත් තෙමේ චණ්ඩාල කුලයෙහි උපන්නේ නගරයෙන් පිටත සම්ගෙයක වසයි. මාතංගයයි යන නමක් විය. හෙතෙම සොළොස් වස් ඇත්තෙක්ව කිසියම් වැඩක් නිසා ඇතුළු නුවරට පිවිසෙනු කැමැත්තේ එක් නිල් රෙදිකඩක් හැඳ එක් අතෙහි බැඳ එක් අතකින් පැසක්ද ගෙන එක් අතකින් සණ්ටාවක් ගෙණ ආර්යවරු ඉවත් වෙනු මැනවි, මම චණ්ඩාලයෙක්මිසි' ඇදින්වීම පිණිස ඒ සණ්ටාව නාද කරවමින් නිව බව සිහි කරවා දැකි දැකි මිනිසුන්ට වදිමින් නගරයට ඇතුළු වී මහාවිටියට ගියේය.

දිට්ඨමංගලිකා තොමෝ සණ්ටා ශබ්දය අසා තිරය අතරින් බලන්නී 'මොහු කවරෙක්දැයි' ඇසූහ, 'ආර්යාවනි, මාතංගයායයි' කීහ.

.. 'එම්බා පරිවාරිකාවෙනි, කුමන අකුශලයක් කෙළෙමිද? මේ කවරෙකුට මෙලොව වශයෙන් පැමිණෙන විපාකයක්ද? මාගේ විනාශයක් එළඹ සිටියේය. මංගල කාර්යයකට යන කල්හි චණ්ඩාලයෙකු දැක්කෙමි. යනාදිය කියා ශරීරය කම්පාකොට පිළිකුල් කරන්නී 'කෙළ ගසා කිරි මවුවරුන්ට මෙසේ කීහ. 'චණ්ඩාලයෙකු දැක්කෙමි. ඉක්මණින් දිය ගෙනෙව්, ඇස්ද නම කී මුඛයද සෝදන්නෙමිසි' සෝද රථය නවත්වා සියලු භාණ්ඩ ගෙට යවා පහයට නැංගාහ. බේබදු මිනිස්සුද ඇයගේ උපස්ථායකයෝද "පින්වත්නි, දිට්ඨමංගලිකාව කොහිද මෙතෙක් වේලා නොපැමිණියහ. විවාරන්නාහු එය අසා එම්බා මිනිසුනි, මහත්වූ මස් සූරා සුවඳ මල් ආදී සත්කාරයන් සැබොලා

නිසා නොලැබීමු. චණ්ඩාලයා ගනුවයි ගිය තැන සොයා වරදක් නැති මාතංග පණ්ඩිතයන්ට තර්ජනය කොට "එම්බල මාතංගය, තොප නිසා මේ මේ සත්කාර විදීමට නොහැකිවීමුයි කෙස්වලින් ගෙන බිම හෙලා දණ වැලමිටි ගල් ආදියෙන් ගසා මළේයයි' සිතා පාවලින් ගෙන කසළ ගොඩට ඇද දැමූහ. මහාපුරුෂ තෙමේ සිහිය ලැබ අත් පා අත ගා මේ දුක කවරෙකු නිසා උපන්නේ දැයි සිතන්නේ අත් කිසිවකු නිසා නොව දිට්ඨ මංගලිකාව නිසායයි දැන 'ඉදින් මම පුරුෂයෙක් නම් ඇය මා පාමුල හෙළන්නෙමි' සිතා වෙවුලන්නේ දිට්ඨමංගලිකාවගේ ගෙදරට ගොස් දිට්ඨමංගලිකාව ලබන්නේ නැගිටින්නෙමි නොලබන්නේ නම් මෙහිම මරණය වන්නේයයි ගෙය ඉදිරිපිට මිදුලෙහි වැදහොත්තේය.

ඒ කාලයෙහි දඹදිව මෙබඳු කරුණක් විය. එනම් යමෙකුට චණ්ඩාලයෙක් කිපුනේ ඔහුගේ ගබඩා දෙරකඩ මැරෙද් ඒ ගබඩාවෙහි සිටින සියල්ලෝම චණ්ඩාලයෝ වෙති, ගෙයි මැද මළ කල්හි සියලු ගෙයි වැස්සෝද දෙරකඩ මළ කල්හි ගෙවල් දෙකක් අතර ගෙවල වැස්සෝද මිදුලෙහි මළ කල්හි මේ පසින් සතක්ද මේ පසින් සතක්දැයි දෙපසින් ගෙවල් දසසතරක වැස්සෝද චණ්ඩාලයෝ වෙති, බෝසත් තෙමේ වනාහි මිදුලෙහි වැදහොත්තේය, 'ස්වාමීනි, මාතංග තෙමේ ඔබගේ ගෙමිදුලෙහි වැටුනේයයි' සිටාණන්ට දැන්වූහ.

"කොලෙනි, යථි කරුණ කුමක්දැයි අසා එක් මසුරමක් දී නැගුවයි සිටාණෝ කීහ. ඔවුහු ගොස් 'මේ මසුරම ගෙන නැගිටුවයි' කීහ, 'මා මසුරන් සඳහා වැදහොත්තේ නොවෙමි. දිට්ඨමංගලිකාව නිසා වැදහොත්තේ වෙමි'යි කීය. 'දිට්ඨමංගලිකාවගේ කවර දෝෂයක්දැයි' ඔවුහු ඇසූහ. 'ඇයගේ දෝෂයක් නොදක්නුද? නිරපරාධවූ මම ඔවුන්ගේ මිනිසුන් විසින් ව්‍යසනයට පමුණුවන ලද්දෙමි. ඇය ලබන්නේ නැගිටින්නෙමි, නොලබන්නේ නොනැගිටින්නෙමි'යි කීය, ඔවුහු ගොස් සිටාණන්ට කීහ. සිටුතෙමේ දියණියගේ දෝෂය දැන 'යථි එක් කභවණුවක් දෙවියයි' යැවීය. 'කභවණු නොකැමැත්තෙමි කන්‍යාවම කැමැත්තෙමි'යි කීය. එය අසා

සිටාණෝද සිටු භාර්යාවද එකම අපගේ ප්‍රියවූ දියණිය වෙයි. කුලපරම්පරාව ගෙන යන අන් ළමයකු නැතැයි සංවේගයට පැමිණියාහු 'යච්ඡි දරුවනි, මොහු මළොත් කිසිවෙක් අපට නොඉවසන්නේය. මොහු මළ කල්හි අපි සියල්ලෝම නටුවෝ වෙමු. මොහුට ආරක්ෂා යොදවයි' වටකොට ආරක්ෂා යොදා කැඳ යැවූහ. බන්ද ධනයද යැවූහ. හෙතෙම සියල්ල ප්‍රතික්ෂේප කළේය. මෙසේ එක් දිනක් ගතවිය, දෙදවසක්, තුන්දවසක් සතර දවසක්, පස්දවසක් ගතවූහ. ඉක්බිති සතක් සතක්වූ ගෙවල් වැසියෝ උනන්දුව 'නුඹලා නිසා අපට වණ්ඩාලයින් වන්නට නොහැකිය, අප නොනසව්' නුඹලාගේ දැරිය දී මොහු නැගුටුවෙයි' කීහ.

මවුහු සියයක්ද දහසක්ද යැවූහ. හෙතෙම ප්‍රතික්ෂේප කළේමය, මෙසේ දින සයක් ගතවූහ. සත්වෙනි දිනයෙහි දෙපසින් ගෙවල් දසසතරක වැස්සෝ රැස්ව 'අපට වණ්ඩාලයින් වන්නට නොහැකිය. නුඹලාගේ අකැමැත්තෙන් වුවද අපි මොහුට දැරිය දෙන්නෙමුයි' කීහ. මවුපියෝ ශොක නමැති හුල ඇණුනෝව විසංඥව සයනවල වැටුනාහ. දෙපස ගෙවල් දසසතරේ මිනිස්සු පහයට නැගී පිපුණු කැලමල් අත්තක් කඩන්නාක් මෙන් ඇයගේ සියලු අබරණ මුදා නියවලින් ඉරිගසා කෙස් බැඳ නිල් සඵවක් හඳවා අතෙහි නිල් රෙදි කඩක් බැඳ කන්වල රියම් පට්ටකයන් පළඳවා තල් කොළ පැසක් දී පහයෙන් බස්වා බාහු දෙකින් ගෙන ඔබගේ හිමියා රැගෙන යවයි' කියා ඇය මහබෝසතාණන්ට දුන්න. නිලුපුලකුද බොහෝ බරයයි ඔසවා නොගත් සුබ්බමාල දැරිය 'නැගිටිනු මැනව හිමියනි, යමුයි' කීවාය. බෝසත් තෙමේ වැදහොත්තේම මෙසේ කීය.

'මම උපට්ඨන නම් නොවෙමි' එසේ නම් කුමක් කියමිද හිමියනි,' ආර්යවූ මාතංගයෙනි, නැගුටුවයි එසේ මට කියවයි' කීය. ඇ එසේ කීවාය, 'තියේ මිනිස්සු මට නැගිටින්නට නොහැකියේ කළහ බාහුවෙන් ගෙන නැගුටුවයි' කීය. ඇ එසේ කළාය. බෝසත් තෙමේ නැගිටින්නාක් මෙන් පෙරළී බිම වැටී 'දිට්ඨමංගලිකාව විසින් මම නසන ලදිමි, මිනිසුන් ලවා මට පළමුව තලවා දැන් ඇය පීඩා කරන්නියයි' හඬ දුනි.

ඇ 'කුමක් කරමිද, ආර්යයෙනි'යි දෙඅතින් ගෙන නැගිටිනු මැනවයි' නැගුටුවා වාඩිකරවා 'හිමියනි, (ගච්ඡාම) යමුයි, කීවාය. 'ගච්ඡා නම් වනයෙහි වෙති, අපි මිනිස්සු වමිහ. තිගේ මිනිසුන් විසින් බොහෝ තලනු ලැබුවේ වෙමි, පයින් යන්නට නොහැකිය, පිටු උඩ තබා මා ගෙන යවයි' කිය ඇ නැමි පිටු දුන්නිය, බෝසත් තෙමේ නැංගේය.

කොහි ගෙන යමිද? හිමියෙනි'යි විවාළ වීට පිට නුවරට ගෙන යවයි කිය. ඕතොමෝ පෙරදිග දෙරටුවට ගොස්, "හිමියනි, ඔබගේ වාසස්ථානය වෙහිදැයි විවාළාය. 'මේ කවර ස්ථානයක්දැයි' ඇසූ කල්හි 'හිමියනි, මෙය පෙරදිග දෙරටුවයයි' කීවාය. පෙරදිග දෙරටු පෙදෙසෙහි වණ්ඩාල පුත්‍රයෝ නොවෙසෙත්යයි තමාගේ වාසස්ථානය නොකියාම සියලු දෙරටුවලම ඇවිද්ද විය. කුමක් හෙයින්ද? භවාග්‍රප්‍රාප්ත ඇයගේ මානය හෙළන්නෙමිසි සිතීමෙනි.

මහජන තෙමේ 'ඔබ වැන්නවුන් හැර මැයගේ මානය බිඳ හෙළන්නට කෙනෙකු නැතැයි' මහජන තෙමේ ප්‍රීතිනාද පැවැත්විය. ඕ තොමෝ බටහිර දෙරටුවට පැමිණ හිමියනි, මෙහි ඔබගේ වාසස්ථානයදැයි' විවාළාය. 'මේ කවර ස්ථානයක් දැයි' (බෝසත් තෙමේ) ඇසීය. "හිමියනි, බටහිර දෙරටුවයයි" කීවාය. 'මේ දෙරටුවෙන් නික්ම සම්ගෙය බලා යවයි' කිය. ඕ තොමෝ එහි ගොස් මෙසේ කීවාය. 'හිමියනි, මේ සම්ගෙය ඔබ වසන ගෙයද?' යනුවෙනි. 'එසේයි' පිටින් බැස සම්ගෙට පිවිසියේය, එහි සත් අට දිනක් වසන්නේ එපමණ දවසක්ම සර්වඥතාඥනය සොයන්නාවූ පණ්ඩිතතෙම ජාතිසම් හෙදයක් (ඇයගේ කුලගොත්‍රය බිඳීමක්) නොකළේය. මහා කුලයක දියණියක් ඉදින් මා නිසා මහත්වූ කීර්තියට නොපැමිණෙන්නී නම් මම සුවිසි බුදුවරයින්ගේ අතවැස්සෙක් නොවෙමි. මැයගේ පා දෙවූ ජලයෙන් සියලු දඹදිව රජුන්ගේ අභිෂෙක කෘත්‍යය කරවන්නෙමිසි නැවත සිතිය.

ගිහිගෙයි වාසය කරන්නේ එය නොහැක්කෙමි. පැවිදිව හැක්කෙමිසි සිතා ඇය ඇමතීය. 'දිට්ඨමංගලිකාවෙනි, මා පෙර තනිව බැවින් වැඩක් කොටද නොකොටද ජීවත් වන්නට

හැකිවිය. දැන් වනාහි අමුචක පොෂණය කරන්නට වීමි. වැඩක් නොකොට ජීවත් වන්නට නොහැකිය. මම යම්තාක් එම්ද එතාක් තී කනගාටු නොවෙයි' අරණයට පිවිස සොහොන් ආදියෙහි, තිබුණ රෙදිකැබලි ආදිය එක්කොට නිවාසන පාරාපනයන් පිළියෙළ කොට ශ්‍රමණක ප්‍රවුජ්ජාවෙන් පැවිදිව තනිව භැසිරෙන්නේ ලැබූ කාය විවේකය ඇත්තේ කිසුණු පිරියම් කොට අණ්ඨ සමාපත්තිද පංචාහිඤ්ඤ උපදවා දැන් දිට්ඨමංගලිකාවට උදව් වන්නට මට හැකැයි බරණැස් නුවර බලා ගොස් සිවුරු පොරවා පිඬු සිඟන්නේ දිට්ඨමංගලිකාවගේ ගෙදරට ගියහ.

දෙරකඩ සිටි ඕ තොමෝ ශ්‍රමණයන් වහන්සේ දැක "ස්වාමීනි, දිය යුතු දෙයක් නැත, මේ චණ්ඩාලයින් වසන තැනයයි' කීවාය.

බෝසතාණෝ එහිම සිටියේක. ඕ නැවත නැවත බලන්නී හැදින දෙ අතින් පසු පෙදෙසට ගසාගෙන හඬන්නී පාමුල වැටී මෙසේ කීවාය. "ඉදින් හිමියනි, ඔබගේ මෙබඳු සිතක් ඇතිවූයේ නම් කුමක් හෙයින් මා මහත්වූ යසසින් පිරිහෙලා අනාථ කළේදැයි' නොයෙක් අයුරින් හඬාවැළප දෙඅතින් කඳුළු පිස නැගිට හික්මාභාජනය ගෙන ඇතුළු ගෙයි වඩා හිඳුවා හික්මාව දුන්නීය.

මහා පුරුෂ තෙමේ බත් කිස කොට මෙසේ කීය. 'දිට්ඨමංගලිකාවෙනි, ශොක නොකරව, නොහඬව මම ඔබගේ පා දෙවූ ජලයෙන් සියලු දඹදිව රජුන්ගේ අභිෂෙක කෘත්‍යය කරන්නට හැකි වෙයි. තී වනාහි මාගේ එකම වචනයක් කරව, නගරයට පිවිස මාගේ හිමියා චණ්ඩාලයෙක් නොවේ. මාගේ හිමියා මහබඩුය, කියා ඝොෂණය කරමින් සියලු නුවර හැසිරෙව' යනුයි. මෙසේ කී කල්හි "ස්වාමීනි, මම ප්‍රකෘතියෙන්ම මුඛ දෝෂයෙන් ව්‍යසනයට පැමිණියා වෙමි. මෙසේ කියන්නට නොහැක්කෙමියි' කීවාය. කිමෙක්ද තා විසින් මා ගිහිගෙයි වසද්දී බොරු කියනු අසන ලදද? මම එකල්හිද බොරු නොකිමි. කිම දැන් පැවිදි වූයේ කියමිද?

මම සත්‍යවාදී පුරුෂයෙක්මි, අද අටවක් පොහෝ දිනයයි. තී මෙයින් සත්වෙනි දින ඇවෑමෙන් පොහෝ දිනෙහි

මාගේ හිමිවූ මහාබ්‍රහ්ම තෙමේ සද්මඬල පලාගෙන මා සමීපයට එන්නේයයි සියලු නුවර සොෂා කරවයි' කියා ගියේය.

ඇ සතුටුව ධේරුයවත්ව උදය සවස නගරයට පිවිස එසේ උද්ඝෝෂණය කළාය. මිනිස්සු අතින් අත පැහැර බලවී අපේ දිව්‍යමංගලිකා තොමෝ වණ්ඩල පුත්‍රයා මහා බ්‍රහ්මයා කරන්නියයි සිතනවෙන්නාහු කෙළි කවට කරන්.

දෙවන දවසෙහිද එසේම උදය සවස ඇ පිවිස දැන් සද්වසකින් පස්දවසකින්, සතරදවසකින්, තුන්දවසකින් දෙදවසකින් එක් දවසකින් මාගේ හිමියාවූ මහාබ්‍රහ්ම තෙමේ සද්මඬල පලාගෙන මා සමීපයට යන්නේයයි සොෂණය කළාය. බමුණෝ මෙසේ සිතූහ. 'මේ දිව්‍යමංගලිකා තොමෝ ඉතා ධේරුයවත්ව කියයි. ඇතැම්විට මෙසේ වන්නට හැකිය. එවි අපි දිව්‍යමංගලිකාව වසන තැන පිළිදැගුම් කරන්නෙමුයි' සම්ගෙයට බාහිරවූ භූමිය වටේ තෘණාදිය සස්වා වැලි විසිරවූහ, ඇ ද පොහෝ දිනෙහි නගරයට පිවිස අද මාගේ ස්වාමියා එන්නේයයි සොෂණය කළාය. අද මහා බ්‍රහ්මයා එන්නේය, දුර නොවේයයි මෝ තොමෝ ශාක්ෂ්‍ය කොට දක්වන්නිය, වසන තැනක් පිළියෙළ කරමුයි සම්ගෙය හමදවා කොළ පැහැති පත්‍රාදිය කොට ඉතා උතුම් පර්යංකයක් අතුරා අලුත් වස්ත්‍රයන්ගෙන් වටකොට මත්තෙහි රෙදිවියනක් කොට සුවද මල්දම් ආදිය එල්ලූහ, ඔවුන් පිළිදැගුම් කරද්දීම හිරු බැස ගියේය. ඉක්බිති මහාපුරුෂ තෙමේ සද නැගුන කල්හි අභිඥාපාදක ධ්‍යානයට සමවැද ඉන් නැගිට කාමාවචර සිතින් පරිකර්ම කොට සෘද්ධි සිතින් දෙළොස් යොදුන් බ්‍රහ්මාත්ම භාවයක් මවාගෙන අහසට පැන නැග සද්විමන ඇතුළට වැද සද පලාගෙන ව්‍යුච්චානය අත්හැර ඉදිරියට අවුත් මහජන තෙමේ මා දකිවායි අධිෂ්ඨාන කළේය. මහජන තෙමේ දැක "පින්වතුනි, දිව්‍යමංගලිකාවගේ වචනය ඇත්තකි. මහාබ්‍රහ්ම තෙමේ එයි. බ්‍රහ්මයා පුදන්නෙමුයි" සුවද මල් ගෙන් දිව්‍යමංගලිකාවගේ ගෙය පිරිවරා සිටියහ.

මහාපුරුෂ තෙමේ මස්තක මස්තකයෙන් සත්වරක් බරණැස අහසේ කැරකී මහාජනයා විසින් දක්නාලද බැව්

දැන දෙළොස් යොදුන් ආත්මභාවය අත්හැර මිනිස් ප්‍රමාණයටම මවාගෙන මහාජනයා දකිද්දීම සම්මගට පිවිසියේය. මිනිස්සු දැක අපගේ මහබමු බැස්සේයයි තිරයක් ගෙනෙව් යයි' ඒ ගෙය මහ තිරයකින් වටකොට පිරිවරා සිටියහ. මහා පුරුෂ තෙමේද සිරිසයනය මැද හුන්නේය, දිට්ඨිමංගලිකාව සම්පයෙහි සිටියාය. ඉක්බිති ඇයගෙන් මෙසේ විචාළාය. 'දිට්ඨිමංගලිකාවෙනි, තිගේ සෘතුසමය මේදැයි යනුවෙනි.' 'එසේය, ආර්යයෙනයි' කීවාය. 'මා විසින් දෙනු ලබන පුත්‍රයා ගනුවයි' සුළඟිල්ලෙන් නාභිය ස්පර්ශ කළේය. ඒ ස්පර්ශය සමගම ගැබක් පිහිටියේය. මහාපුරුෂ තෙමේ 'මේ පමණකින් තිගේ පාදෝනා දිය දඹදිව රජුන්ගේ අභිෂෙක ජලය වන්නේය, හි සිටුවයි' කියා බ්‍රහ්මාත්මභාවය මවා මහා ජනයා දකිද්දීම නික්ම අහසට නැග සදමඬලටම පිවිසියේය. ඇට එතැන්පටන් බ්‍රහ්ම පජාපති යයි' නම් විය. ඒ පා දෙවුන් දිය ලබාගැනීම පවා දුෂ්කර විය. බමුණෝ බ්‍රහ්ම පජාපතිය ඇතුළුවර වස්වන්නෙමුයි ස්වර්ණසිවිකාවකට නංවා පිළිවෙළින් සත්කුල පරම්පරාවෙකින් පිරිසිදු නොවූවෙකුට සිවිකාව ගෙන යන්නට අවසර නොදුන්හ. සොළොස් ජාතිමත්වූ බමුණෝ එය උසුලා ගත්හ. සෙස්සෝ සුවද මල් ආදියෙන් පුදන්නාහු නුවරට ඇතුළු කොට පින්වතුනි, ඉදුල් කළ ගෙයක බ්‍රහ්ම පජාපතියට වසන්නට නොදිය හැක. ඉඩමක් ගෙන ගෙයක් සාදන්නෙමු. යම්තාක් ඒ අවසන්වේද ඒතාක් මණ්ඩපයෙහි සිටිවායි මණ්ඩපයෙහිම වාසය කරවූහ. එතැන් පටන් යන්නම් පෙනෙන දුර තැන සිට වදිනු කැමැත්තෝ කහවණුවක් දී වදින්නට ලබන්, කථා කිරීම ඇසෙන ප්‍රමාණයෙහි සිට වදිනු කැමැත්තෝ සියයක් දී එය ලබන්, පා පුටුවට හිස තබා වදිනු කැමැත්තෝ දහසක් දී එය ලබන්, පාදෙවුන් දිය කැමැත්තෝ ලක්ෂයක් දී එය ලබන්. පිට නුවර සිට ඇතුළු නුවරට මණ්ඩපය ගෙන එද්දීම ලත් ධනය කෝටි සියයක් පමණ විය.

සියලු දඹදිව කැළඹී ගියේය. ඉක්බිති සියලු රජවරු බ්‍රහ්ම පජාපතියගේ පාදෙවුන් දියෙන් අභිෂෙකය කරන්නෙමුයි ලක්ෂයක් එවා එය ලැබූහ.

මණ්ඩපයෙහි වසද්දීම දරු පුසුතය විය. මහා පුරුෂයා නිසා ලැබූ කුමාර තෙමේ දුටුවන් පහදවන රුව ඇත්තෙක් විය. ලක්ෂණ විය, බලිහුට පුතෙක් ලැබුණේ යයි සියලු දඹදිව එකම කැළඹීම විය. කුමරුට කිරි මිල පිණිස වේවායි ඒ ඒ තැනින් ලැබුණ ධනය කෙළ ලක්ෂයක් පමණ විය. මෙපමණකින්ම ගෙයද සාදා නිම විය. කුමරුට නමක් තබන්නෙමුයි ගෙය සරසා කුමරු සුවද දියෙන් නාවා අලංකාර කොට මණ්ඩපයෙහි උපන් බැවින් මණ්ඩව්‍යයි නම් කළහ. කුමරුවා සැපෙන් වැඩෙන්නේ විය. ඔහුට ශිල්ප ඉගැන්වීමට වයස පැමිණියේ සියලු දඹදිව ශිල්පය දන්නෝ ඔහු සම්පයට අවුත් ශිල්ප උගන්වත්. නුවණැති කුමාර තෙමේ අසන අසන ලද්ද තුළක මුතු අමුණන්නාක් මෙන් උගණියි. උගත් උගත් දෙය රන් කළයෙහි තැබූ තෙලක් මෙන් සිටියි. යම්සේ පාඩම් කිරීමෙන් උගත යුතු දෙයක් ඇද්ද එයින් නූගත් දෙයක් නම් නොවීය.

බමුණෝ ඔහු පිරිවරා හැසිරෙත්, හෙතෙමේද බමුණන් පොෂණය කරන්නෙක් විය. ඔහුගේ ගෙයද ද්වාර කොට්ඨක සතක්වූ විශාල වූවක් විය. ගෙයි මගුල් දිනෙහි දඹදිව වාසින් විසින් එවනලද ධනය කෝටි දහක් පමණ විය. බෝසතාණෝද කුමර තෙමේ ප්‍රමාද වූයේද අප්‍රමාද වූයේ දැයි ආවර්ජනා කරණසේක් කුමර තෙමේ බ්‍රාහ්මණයන් පොෂණය කරන්නේය, ප්‍රමාදයයි දැන 'යම් තැනක දෙන ලද්ද මහත්ඵලයයි ඔහු නොදනියි' යෙමි, ඔහු දමනය කරමියි සිවුරු පොරවා හික්ෂාභාජනය ගෙන දෙර කොටුව අතිසම්බාධය කොටුවෙන් පිටිසෙන්නට නොහැකියයි අහසින් ගොස් බමුණන් අසුදහසක් වළඳන තැන ආකාශාංගනයෙහි බැස්සහ. මණ්ඩව්‍ය කුමාර තෙමේද රන් සැන්ද ගෙන මෙතැනට සුපය බෙදවී, මෙතැනට බත්යයි නියම කරමින් සිටින්නේ බෝසතුන් දැක දණ්ඩකින් ගැසූ නයෙකු මෙන් කිපී මේ අදහස් ඇති ගාථාව කිය.

1 "අපිරිසිදු වස්ත්‍ර ඇති ලාමකවූ පාංශු පිශාවයකු මෙන් තොප කොහි සිට එන්නෙහිද? කසලගොඩින් ලබාගත් වස්ත්‍රයක් බොටුවෙහි බහාගෙන දැන් පිළිගැනීමට නුසුදුසුවූ තෝ බොල කවරෙක්ද?"

ඉක්බිති මහබෝසත් තෙමේ නොකිපී අවවාද කරන්නේ මෙසේ කිය.

2 "යසස් ඇත්තාවූ මණ්ඩව්‍ය කුමාරය, ඔබගේ මේ ආහාරය පිළියෙළ කරණ ලදී. එය කනු ලබත්, අනුභවද කරණු ලබත්. පානයද කරණු ලබත් අනුන් දුන් දෙයින් සැපෙන්නාවූ මා නුඹ දන්නෙහිය. එළඹ සිට ලැබිය යුතු ආහාරය චණ්ඩාල තෙම ලබන්නේය."

හෙතෙම මෙය ඔබවැන්නවුන්ට පිළියෙළ කරණ ලද්දක් නොවේ යයි දක්වන්නේ මෙසේ කිය.

3 "මාගේ මේ ආහාරය ජාති සම්පන්න බමුණන් සඳහා කරණ ලදී. ඇඳහිලිමන්වූ මාගේ මේ දනය තමහට වැඩ පිණිස වේ. චණ්ඩාලය, මෙතැනින් ඉවත්ව යව කුමකට මෙහි සිටින්නෙහිද? මා වැන්නෝ තොපට දනය නොදෙති."

ඉක්බිති බෝසත් තෙමේ දනය නම් ගුණ ඇති හෝ නැති කාට නමුත් දිය යුතුය ඒ එසේමය. ගොඩද පහත් බිමද පිහිටවූ බීජය පෘථිවි රසයටද ආපෝ රසයටද පැමිණ වැඩෙමය. මෙසේ නිෂ්ඵල නම් නැත, මනා කෙතෙහි වපුරණ ලද බීජය මෙන් ගුණවත්තයාට දෙන දනය මහත් ඵල වේයයි දක්වන්නට මේ ගාථාව කිය.

4. "ගොඩබිමද, වළ තැනද, ජල බහුල බිමෙහිද බිජුවට වපුරත් මෙබඳුවූ අදහීමෙන් දනය දෙව. මෙසේ දක්ෂිණාර්භයන් සතුටු කරන්නෙහි නම් ඉතා මැනව"

ඉක්බිති කුමාර තෙමේ ක්‍රෝධයෙන් මඩනා ලද්දේ මේ මුඩු ශ්‍රමණයාට ඇතුළුවන්ට ඉඩදුන්නේ කවරකු විසින්දැයි දෙරටුපල්ලන්ට තර්ජනය කොට

5 "ලෝකයෙහි ක්ෂෙත්‍රයෝ මට ප්‍රකටයහ ජාතියෙන්ද මන්ත්‍රවලින්ද යුක්තවූ යම් බ්‍රාහ්මණ කෙනෙක් වෙද්ද ඉතා ප්‍රියශීලීවූ ඔවුහු මේ ලෝකයෙහි ක්ෂෙත්‍ර වෙති."

මේ (අදහස් ඇති) ගාථාව කියා මේ හිතයා උණපත්තෙන් තලා බෙල්ලෙන් අල්ලා දෙර කොටු සහ ඉක්මවා බැහැර කරවයි කිය. ඉක්බිති ඔහුට මහාපුරුෂ තෙම මෙසේ කිය."

6 "නුඹ නියෙන් පර්වතය සාරන්නෙහිය. දැනින් යකඩය කන්නෙහිය. ගිනි ගිලිනට උත්සාහ කරන්නෙහිය."

මෙසේද කියා ඉදින් මේ තෙමේ මාගේ අතින් හෝ පයින් හෝ අල්ලවා දුක් උපදවන්නේ නම් බොහෝ පව් රැස් කරන්නේයයි සිතා සත්ත්වානුකම්පාවෙන් අහසට නැගී ඇතුළු වීවියට බැස්සේය. සර්වඥත්වයට පත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ කාරණය ප්‍රකාශ කරමින් මෙසේ දේශනා කළසේක.

7 "සත්‍යවූ පරාක්‍රම ඇති මාතංග සෘෂිතෙම මේ වචනය කියා බමුණන් බලා සිටියදීම අහසට නැග ගියේය"

එකෙණෙහිම නගරාරක්ෂක දේවතාවන්ගේ ප්‍රධාන දිව්‍ය රාජ තෙමේ මණ්ඩව්‍ය කුමරුගේ බෙල්ල පෙරළුණේය. ඔහුගේ මුඛය පෙරළී පසුපස මුඛය ඇතිවිය. ඇස් පෙරළුණේය. මුඛයෙන් කෙළ වැගුරුණේය. ශරීරය තදව හුලක් ඇත්තාක් මෙන් විය, පරිවාරක අසුදහසක් යක්ෂයෝ බමුණන් අසුදහසටද එසේම කළහ. (මිනිස්සු) වේගයෙන් ගොස් බුහුම පජාපතියට දැන්වූහ. ඕ තොමෝ වහාම අවුත් ඒ විප්‍රකාරය දැක මේ අදහස් ඇති ගාථාව කිය.

8 "හිස පිටුපසට පෙරළන ලදී. කිසිවක් නොකට හැකි පරිදි අතද දිගහරියි. මළහුගේ මෙන් ඇස් සුදුවන් වූහ. කවරෙක් නම් මාගේ පුතුට මෙසේ කළේද?"

ඉක්බිති එහි සිටි ජනයා ඇයට මෙසේ කීහ.

9 "අපිරිසිදු වස්ත්‍ර දරන්නාවූ ළාමකවූ පාංශු පිශාවයකු මෙන් කසලගොඩ තිබිගත් වස්ත්‍රයක් බොටුව සිට පෙරවාගෙන ශ්‍රමණයෙක් මෙහි ආවේය, හෙතෙම ඔබගේ පුතුට මෙසේ කළේය."

ඇ මෙය අසා 'මට වැඩදයකවූ ආර්ය්‍ය තෙමේ පුත්‍රයාගේ ප්‍රමාදභාවය දැන අනුකම්පාවෙන් පැමිණියේ වන්නේයයි' ඉක්බිති උපස්ථායකයන්ගෙන් මෙසේ විචාළේය.

10 "බොහෝ ප්‍රඥ ඇති ඒ ශ්‍රමණයන් වහන්සේ කවර දිශාවකට ගියේද? මේ කාරණය මට කියවී, ඔහුගේ සම්පයට ගොස් ඒ වරදට පිළියම් කරන්නෙමු. පුත්‍රයාගේ ජීවිතය ලබන්නෙමු නම් ඒ ඉතා යෙහෙකැයි' කිය. ඔවුහු මෙසේ කීහ.

‘බොහෝ ප්‍රඥ ඇති උන්වහන්සේ අවකාශපථ නම් මාර්ගයාගේ මැද සිටියාවූ පසළොස්වක්හි සඳ මෙන් අහසට නැග ගියේය. තවද සත්‍යවූ ප්‍රතිඥ ඇති යහපත් ස්වභාව ඇති ඒ සාක්ෂිතෙම නැගෙනහිර දිශාවට ගියේයයි’ එහි සිටි මානවකයෝ කීහ.

මහාපුරුෂ තෙමේද ඇතුළු විවීයට බැස්ස තැන් පටන් මාගේ පා සටහන් ඇත් අස් ආදීන්ගේ පාවලින් අතුරුදහන් නොවෙත්වා, දිට්ඨමංගලිකාවටම ඒවා පෙනෙත්වා, අතිකෙකුට නොපෙනෙත්වා’යි අධිෂ්ඨාන කොට පිඬු පිණිස හැසිර යැපෙන පමණක් මිශ්‍ර ආහාර ගෙන ඉවත්ව ශාලාවක නොඉඳ වළඳා ඉතිරි ආහාරයෙන් ටිකක් හික්ෂා භාජනයෙහිම තැබීය. දිට්ඨමංගලිකාවද ප්‍රාසාදයෙන් බැස ඇතුළුවීයට එන්නී පා සටහන් දැක මේ මට වැඩ සිදුකළාවූ ආර්යාන් වහන්සේගේ පා සටහන්යයි පිය අනුව ගොස් වැද මෙසේ කීය. නුඹ වහන්සේගේ දසයා විසින් කරනලද අපරාධයට මා වෙනුවෙන් සමාවුව මැනව නුඹවහන්සේ ක්‍රොධ ඇත්තේ නොවෙයි. මාගේ පුත්‍රයාට ජීවිතයට දෙනු මැනවි’යි මෙසේද කියා

“හිස පිටුපසට පෙරළන ලදී. කිසිවක් නොකට හැකි පරිදි අතද දිගහරීයි. මළහුගේ මෙන් ඇස් සුදුවන් වූහ. කවරෙක් නම් මාගේ පුතුට මෙසේ කළේද?” යන (අදහස ඇති) ගාථාම කීයේය. මහාපුරුෂයාණෝ මෙසේ කීහ. ‘අපි එසේ නොකරමු, පැවිද්දට හිංසා විහිංසා කරන කල්හි පැවිද්දන්ට ගරුකරන භූත යක්ෂ දේවතාවන් විසින් එසේ කරන ලද්දේ වන්නේය,’ ‘හුදෙක් ඔබ වහන්සේගේ චිත්තදූෂණයක් නොවූයේ වේවා! සුවය ලබාදෙනු මැනවි එසේ වුවද කෙසේ පිළිපදිමිද?’

‘එසේ නම් තිට ඔෟෂධයක් කියන්නෙමි මාගේ හික්ෂා භාජනයෙහි වළඳා ඉතිරි බත් ඇත. එහි ටිකක් වතුර ඉස එයින් ස්වල්පයක් ගෙන තිගේ පුත්‍රයාගේ කටෙහි තබව’ යනුයි. ‘එසේ කරන්නෙමි’යි බත් ගෙන මහාපුරුෂයා වැද ගොස් එසේ කළාය, මුඛයෙහි තැබූ කල්හිම දෙටු දෙවරද තෙමේ ‘ස්වාමීන් වහන්සේම බෙහෙත් කරද්දී අපට කුමක්වත් කරන්නට නොහැකිය’යි’ කුමරුවා අත්හැරියෝය.

තෙතෙම දමාගසා (නැගිට) කිසි දුකක් නොපැමිණියකු මෙන් ප්‍රකෘති ගති ඇත්තෙක් විය. ඉක්බිති ඔහුට මවු නොමෝ මෙසේ කීවාය. 'දරුව' විලිබිය රහිත විප්‍රකාරයට පැමිණි තොපගේ කුලූපග (බමුණන්ගේ) සැටි බලව ශ්‍රමණයෝ මෙසේ වෙද්ද දරුව, ශ්‍රමණයන් වළඳවව' යනුයි ඉක්බිති ඉතිරි දිය සැළිය කළඹා (ස්වල්පය බැගින්) බමුණන්ගේ මුඛයෙහි තැබූහ. යක්ෂයෝ එකෙනෙහිම එතැන හැර දමා පලා ගියහ. බමුණෝ දමාගසා නැගිටියාහු 'අපගේ මුඛයෙහි කුමක් තබන ලදදැයි' විචාළහ. 'මාතංග සෘෂිවරයාගේ ඉඳුල් බත්යයි' කීහ, ඒ බමුණෝ 'වණ්ඩාලයාගේ ඉඳුල් බත් අපට කැවූවෝය. අපි දැන් බමුණෝ නොවමු. මේ පහත් බමුණෝයයි එක්ව කටයුතු කරන්නට ඉඩ නොදෙති. එයින් පලාගොස් මධ්‍යයෙහි රටකට වැද මේධව්‍ය රජුගේ නගරයෙහි අපි අග්ගාසන්නික බමුණෝ වෙමුයි' කියා රජගෙදර වළඳන්.

එසමයෙහි බෝසත් තෙමේ පව්ව නිග්‍රහ කරන්නේ මාන ජාතිකයන් මාන නැතියන් කරමින් හැසිරෙයි. ඉක්බිති ජාතිමත්ත නම් තාපසතෙමේ මා හා සමාන ජාතිවත්තයෙක් නැතැයි අනික් කෙනෙක් ගැන සඳහන් කිරීමක් වත් නැත. බෝසත් තෙමේ ගං තෙර වසන ඔහු දැක මොහුගේ මාන නිග්‍රහ කරන්නෙමිසි එහි ගියේය. ජාතිමත්ත තාපස තෙමේ ඔහුගෙන් මෙසේ විචාළේය. 'කිමෙක්ද? ජාති මතෙක් වෙහිද 'ඇඳුර, මම වණ්ඩාලයෙක්මි' වණ්ඩාලය. ඉවත් වෙව, වණ්ඩාලය, ඉවත් වෙව, ගංගාවෙහි පහත පෙදෙසේ වසව, උඩුගඟ ජලය ඉඳුල් නොකරවයි' කිය. යහපත ඇඳුර, ඔබ විසින් කියන ලද තැන වසන්නෙමි. යටි ගඟ වසන්නෝ ගංගාවෙහි ජලය උඩ පෙදෙසට ගලා බසිවායි අධිෂ්ඨාන කළේය.

ජාතිමත්ත තාපස තෙමේ උදයට ගඟට බැස ජලයෙන් මුහුණ අත්පා සෝදයි. ජටාව සෝදයි. බෝසත් තෙමේ දැහැටි කන්නේ කෙළ පිඩු පිඩු ජලයෙහි දමයි. සපා අවසන් කළ දැහැටි කුරද ජලයෙහි පා කොට හරියි. ඒවා අත් තැනක නොලැගි තවුසාගේම ජටාවෙහිම පිහිටයි. තවුස්තෙමේ එසේ අධිෂ්ඨාන කළේය. කෙළද දැහැටිද තවුසාගේ ජටාවෙහිම පිහිටයි. තවුස් තෙමේ මෙය වණ්ඩාලයාගේ වැඩක්යයි විපිළිසරව

ගොස් විචාළේය. 'එම්බා වණ්ඩාලය, මේ ගංගා ජලය නා විසින් උඩු පෙදෙසට හරවන ලදද?' 'එසේය ඇඳුර' 'එසේ නම් තෝ යටි ගඟ නොවසව, උඩු ගඟ වසවයි' කීය 'යහපත ඇඳුර, ඔබ විසින් කියනු ලබන තැන වසන්නෙමි' එසේ කොට සෘද්ධිය අත්හැරීය, ජලය ස්වභාව පරිදි යට පෙදෙසට ගමන් කළේය. නැවත තාපස තෙමේ එපරිද්දෙන්ම වාසනයට පැමිණියේය. තෙතෙම නැවත ගොස් බෝසතුන්ගෙන් විචාළේය. 'එම්බා වණ්ඩාලය, තෝ මේ ජලය කලක් යට පෙදෙසට බසින සේද කලක් උඩ පෙදෙසට යන සේද කරන්නෙහිද? එසේය ඇඳුර', වණ්ඩාලය, තෝ සැපසේ වසන්නා වූ පැවිද්දන්ට සුවසේ ඉන්ට නොදෙන්නෙහිය, සත්වෙහි දවසෙහි තාගේ ඉස සත්කඩකට පැලේවායි ශාප කළේය. 'යහපත ඇඳුර, මම හිරු උදවන්ට නොදෙන්නෙමි.' ඉක්බිති මහසත් තෙමේ මෙසේ සිතීය. මොහුගේ ශාපය මොහු මතම වැටෙන්නේය. සත්ත්වානුකම්පාවෙන් දෙවන දිනයෙහි සෘද්ධියෙන් හිරු නැගීමට ඉඩ නුදුන්නේය. සෘද්ධිමතුන්ගේ සෘද්ධි විෂය සිතිය නොහැකිය. එතැන් පටන් අරුණ නැගීම නොපෙනෙයි. ඊ දවල් කෙළවරක් නැත ගොවිතැන් වෙළඳාම් ආදී වැඩවල යෙදීමක් නැත. මිනිස්සු මේ යක්ෂ වර්තියක්ද හුන දේවතා නාග, සුපර්ණාදීන්ගේ ආවේශයක්ද කුමක් නම් කටයුතුදැයි සිතන්නාහු රාජ කුලය නම් මහා භාග්‍ය සම්පන්නය ලෝකයාට හිත දේ සිතන්නට හැකිය. එහි යමුයි, රාජ කුලයට ගොස් ඒ කාරණය කිහි. රජ තෙමේ එය අසා බිය වූයේද බියනොවූ ආකාරයක් දක්වා 'දරුවෙහි, බිය නොවව්. මේ කාරණය ගංගාතිර වාසී ජාතිමත්ත තාපස තෙමේ දනියි. ඔහු විචාරා සැක නැත්තෝ වන්නෙමුයි ලඟ හැසිරෙන මිනිසුන් කිහිප දෙනෙකුත් සමඟ තවුසා වෙත ගොස් කරන ලද පිළිසඳුර ඇත්තේ ඒ කාරනය විචාළේය. 'තාපස තෙමේ මෙසේ කීය. 'එසේය මහරජ, එක් වණ්ඩාලයෙක් ඇත තෙතෙම මේ ගංගාවෙහි ජලය කලක් පහළ පෙදෙසටද කලක් ඉහළ පෙදෙසටද යන සේ කරයි. මා විසින් ඒ කාරණය කිසිවෙකුට කියන ලද්දේ වෙයි. ඔහුගෙන් විචාරව, ඔහු දනියි.' රාජ තෙමේ මාතංග සෘෂිවරයා ළඟට ගොස් 'ස්වාමීනි, ඔබ

වහන්සේ අරුණ නැගෙන්නට ඉඩ නොදෙන්නහුදැයි' විවාළේය. 'එසේය මහරජ,' කුමන කරුණකින්ද ස්වාමීනි.' 'ජාති මන්ත තාපසයා අවුත් මා වැඳ සමාකළ කල්හි එයට ඉඩදෙමි, මහරජ යයි' කීය. රජ තෙමේ ගොස් ඇඳුර 'එසේ තවුසා සමා කරවවයි' කීය. 'මහරජ, මම චණ්ඩාලයෙකුට නොවදිමි. ඇඳුර, එසේ නොකරනු මැනවි. ජනපදයේ සෙත බලනු මැනවි.' හෙතෙම නැවත ප්‍රතික්ෂේප කළේමය. රජතෙමේ බෝසතුන් වෙත ගොස් 'ඇඳුර, සමා කරන්නට නොකැමැත්තේයයි' කීය. 'සමා නොකළ කල්හි මම හිරු නොමුදන්නෙමි,' රජතෙමේද 'මේ තෙමේ සමා කරවන්නට නොකැමති වෙයි. මේ තෙමේ සමා නොකළ කල්හි මම හිරු නොමුදයි. ඒ තවුසා අපට කුමටද? ලෝකය දෙස බලමුයි. සඟයෙනි. ඒ තවුසා යනුවයි අත්පාවලින් ගෙන මාතෘග සෘෂිහුගේ පාමුල පමුණුවා වැදහොවා 'මේ ජනපදයට අනුකම්පාවෙන් මොහුට සමා කරවයි' කීය 'මම සමා විය යුතුය. සමාවෙමි එසේ නමුදු මොහුගේ කථාව මොහු මතම වැටෙන්නේය. මා හිරු මුදන කල්හි හිරුගේ රැස් මොහු මුදුනට වැටෙන්නේය එහෙයින් මොහුගේ මුදුන සත්කඩකට පැලෙන්නේය. ඒ ව්‍යසනය නොපැමිණේවා, තෙපි මොහු බෙල්ල පමණ දියෙහි ගිල්වා මහත්වූ මැටිපිඩක් ඔහුගේ හිසෙහි තබව්, එවිට මම හිරු මුදන්නෙමි හිරු රැස් මැටිපිඩෙහි වැටී එය සත්කඩකට බිඳෙන්නේය. ඉක්බිති මේ තෙමේ මැටි පිඩ හැරදමා ගිලී වෙන තොටකින් එතර වේවා යනුයි. මේ කරුණ ඔහුට කියව් සැපවත් වන්නේය යනුයි.' ඒ මිනිස්සු එසේ කරන්නෙමුයි එපරිදි කරවූහ. ඔහුටද එසේම සැපත විය. හෙතෙම එතැන් පටන් ජාතිය නම් කරුණක් නොවෙයි. පැවිද්දන්ගේ අභ්‍යන්තරයෙහි ගුණයම කාරණයයි ජාති ගොත්‍ර මානය හැර මාන නැත්තෙක් විය.

මෙසේ ජාතිමන්ත තාපසයා දමනයවූ කල්හි මහාජන තෙමේ බෝසතුන්ගේ ශක්තිය දන්නේය. මහත්වූ උද්ඝෝෂණයක් ඇතිවිය, රජ තෙමේ තමාගේ නගරයට එන්නට බෝසතුන්ට ආරාධනා කළේය. මහසත් තෙමේ එන්නෙමිසි පොරොන්දු දී ඒ අසූ දහසක් බමුණන් දමනය කරන්නෙමි පොරොන්දුවද ඉටු

කරන්නෙමිසි මේධව්‍ය රජහුගේ නගරයට ගියේය. බමුණෝ බෝසතුන් දැකම 'එම්බා තවුසෙනි, මේ මහ භොරා පැමිණියේය, දැන් මේ තෙමේ 'මේ සියල්ලෝ මාගේ ඉදුල් බත් කා අචුත්මණයින් (බමුණන් නොවූවෝ) වූහයි' අප ගැන විස්තර කරන්නේය. මෙසේ වුවොත්' අපට මෙහිද විසීම නැති වන්නේය කලින්ම එළවා දමන්නෙමුයි රජු වෙත ගොස් මෙසේ කීහ. 'මහරජතුමනි, ඔබ මේ සැබොල් පැවිද්ද යහපත් අයෙකැයි නොසිතව, මේ තෙමේ මහා මන්ත්‍ර දැනිය පොළොව ගෙන අහස කරයි අහස පොළොව දුරට ගෙන ළඟ සේ කරයි. ළඟවූ දුරවූ ගඟ නවත්වා ඉහළ පෙදෙසට යනසේ කරයි. කැමති නම් පොළොව ඔසවා හෙළන්නටද හැකිවෙයි. අනුන්ගේ හිත හැමදම ගන්නට නොහැකිය. මෙහි නැවතීමට ඉඩ ලදෙත් මේ තෙමේ ඔබගේ රාජ්‍යයද නසන්නේය. ජීවිතයට අනතුරක් හෝ මෙහි වාසය නැති කිරීම හෝ කරන්නේය, අපගේ වචනය කරව. මහරජ, අදම මොහු බැහැර කරන්නට වටනේය' යනුයි රජවරු වනාහි අන්‍යයන්ගේ කීම් අසන්නෝ වෙති. මෙසේ හෙතෙම බොහෝ දෙනාගේ කීම් වශයෙන්ම තීරණයට බැස්සේය. බෝසත් තෙමේද නුවර පිඬු පිණිස හැසිර දිය පහසු තැනෙක හිඳ මිශ්‍ර ආහාරය වළඳා රාජොද්‍යානයට ගොස් අපරාධ කරුවකු නොවන බැවින් සැක නැත්තේ මගුල් ගල් තෙලෙහි වැඩ හුන්නේය. අතීතයෙහි සතළිසක් හා අනාගතයෙහි සතළිසක් දැයි අසුකල්පයක් සිහිකරන්නට සමත්වූ තවුසාට ආවර්ජනයක් නොවූ බැවින් මොහොතක් පමණ කාලයක් සිහිය නැති විය. රජ තෙමේ අන්‍යයකු නොඅණවා තෙමීම ගොස් ආවර්ජනයක් නැති බැවින් ප්‍රමාදයෙන් සිටි මහා පුරුෂයා කඩුවෙන් පැහැර දෙපලු කළේය. මේ රජුගේ විජිතයෙහි අටවැනි ලෝහ අළු වැස්සද වැස්සේය. නව වැනි මඩ වර්ෂාවදැයි මේ රටෙහි වැසි නවයක් වැස්සාහ. ඒ රජතෙමේද පිරිස් සහිතව මහා නරකයෙහි උපන්නේය. එබැවින් සංකිච්ච පණ්ඩිතයාණෝ මෙසේ කීහ.

'මේධව්‍ය රජ තෙමේ කීර්තිමත් මාතංග සෘෂිවරයා කෙරෙහි සිත දූෂ්‍ය කොට පිරිස් සහිතව විනාශයට පත් වූයේ මෙධ්‍යාරණ්‍යය එකල්හි විය.'

මෙසේ මෙධ්‍යාරණයාගේ ආරණ්‍ය බවට පැමිණීම දත යුතුය. මාතංග සෘෂිවරයාගේ නම වශයෙන් මාතංගාරණය යයිද කියන ලදී.

‘පඤ්ඤ පටිභාගාති යනු ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණයෝය (ප්‍රශ්න විසඳීමිය) යනුයි. ‘පච්චනිකාතබ්බං’ යනු විරුද්ධ ඡේ කටයුතුය යනුයි. ‘අමඤ්ඤස්සං’ හඟින්නේ යනු විලෝම (විරුද්ධ) භාගය ගන්නාක් මෙන් යන අර්ථයයි. ‘අනුච්චිකාරං’ යනු ප්‍රකට කොට දැන සිතා, සමකොට බලා කටයුතු කරව යනු කියන ලද්දේ වෙයි. ‘සාධුභොති’ යනු යහපත් වූයේ වෙයි යනුයි. ඔබ වැන්නවුන් විසින් මා දැක මාගේ සරණ යන කල්හි නිඝණ්ඨයකු දැක නිගණ්ඨයකු සරණ යන කල්හි කීමෙක්ද මේ උපාලි තෙමේ දුටු දුටුවහුම සරණ යේයයි නින්ද උපදියි එහෙයින් අනුච්චිකාරය (මනාකොට දැන කිරීම) තොප වැන්නවුන්ට යහපතියි දක්වයි.

‘පටාකං පරිහරෙය්‍යං’ (පතාකයක් පරිහරණය කරන්නාහුය) යනු ඔවුහු වනාහි මෙබඳු ශ්‍රාවකයකු ලැබ අසවල් නම් රජ හෝ රාජමහාමාත්‍යයෙක් හෝ සිටුවරයා හෝ අපගේ සරණ ගියේය. ශ්‍රාවකවූයේයයි පතාකය ඔසවා නගරයෙහි සෝභා කරන්නාහු ඇවිදිත්. මෙසේ අපගේ මහත් බව ප්‍රකට වන්නේය යනුයි. ඉදින් ඔහුට කීමෙක්ද මම මොවුන්ගේ සරණ ගියේයයි විපිළිසරක් උපදින්නේ නම් එයද හෙතෙම මා විසින් මොවුන්ගේ සරණගිය බව බොහෝ දෙනා දනිත්, දැන් ආපසු හැරෙන්නටද දුකයයි දුරුකොට ආපසු නොහැරේය යනුයි. පතාකය පරිහරණය කරන්නාහු යනු එහෙයින් කීහ.

‘ඔපාන භුත’ යනු පිළියෙල කළ ලිඳක් මෙන් සිටියාවූ යනුයි. ‘කුලං’ (කුලය) යනු තාගේ නිවෙසනය යනුයි. ‘දතබ්බං මඤ්ඤයාහි’ (දියයුතු කොට සිතන්නේය) යනු පෙර දස විසි, සැටදෙනා ආකල්හිද දැක නැතැයි නොකියා දෙයි. දැන් මා සරණ ගිය කරුණෙන්ම මොවුන්ට දෙන දේ නොතසව්, පැමිණියවුන්ට දියයුතුයයි අවවාද කරයි. ‘සුතං’ මෙතං භනෙන’ (ස්වාමීනි, මා විසින් මෙය අසන ලදී) යනු කොතැනින් අසන ලදද? නිඝණ්ඨයන් සමීපයෙනි. ඔවුහු කුල ගෙවල මෙසේ ප්‍රකාශ කරත්.

අපි පැමිණි යම් කිසිවකුට දියයුතුයයි කියමු.

‘ශ්‍රමණ භවත් ගෞතම තෙමේ මටම දන් දිය යුතුය පෙ අනික් ශ්‍රාවකයන්ට දුන් දෙය මහත්ඵල නොවේයයි කියායයි ඒ සඳහා මේ ගෘහපති තෙමේ මා විසින් මෙය අසන ලදැයි’ කිය.

‘ආනුපුබ්බි කථං’ (පිළිවෙළ කථාව) යනු දනයට අනතුරුව ශීලය, ශීලයට අනතුරුව ස්වර්ගය, ස්වර්ගයට අනතුරුව මාර්ගයයි මෙසේ අනුච්ඡිවෙල කථාවයි. එහි දන කථාව නම්

මේ දනය නම් සුඛයන්ට නිදනයයි. සම්පත්තින්ට මූලයි, භෝගයන්ට ප්‍රතිෂ්ඨාවයි, විසමගතයාට ප්‍රතිෂ්ඨා ස්ථානයකි, ආරක්ෂා ස්ථානයකි. පරලොව ගමනට පිහිටකි. මෙලොව පරලොව දෙකිහි දනය සමාන අවස්සයක් පිහිටක්, අරමුණක්, තානයක්, ලෙනයක්, ගතියක්, පරායනයක්, නැත. මෙය පිහිට ඇති තැන යන අර්ථයෙන් රනින් කළ සිංහාසනයක් සමානය. ප්‍රතිෂ්ඨානාර්ථයෙන් මහපොළොව සමානය. ආරම්භිකාර්ථයෙන් එල්බෙන රැහැනක් සමානය. මෙය දුකින් එතරවීම් අර්ථයෙන් නැවක් සමානය. අස්වැසීම් අර්ථයෙන් සංග්‍රාම සුරයෙකි. භාත්පසින් බිය ආරක්ෂා කරන අර්ථයෙන් මනාකොට තැනූ නගරයකි මසුරුමල ආදිය හා නොතැවරෙන අර්ථයෙන් පියුමකි ඒ මසුරුමල දැවීම් කරන අර්ථයෙන් ගින්නකි. ළං වීමට නොහැකි අර්ථයෙන් ආසිවිසයෙකි, බිය නොවීම් අර්ථයෙන් සිංහයෙකි, බලවත්තාර්ථයෙන් ඇතෙකි, මංගල සම්මතාර්ථයෙන් සුදු ගොතෙකි. ක්ෂේමාන්ත භූමියට පමුණුවන අර්ථයෙන් සුදු ගොතෙකි. ක්ෂේමාන්ත භූමියට පමුණුවන අර්ථයෙන් වළාහක අශ්ව රාජයෙකි. මේ දනය නම් මා විසින් ගිය මාර්ගයයි, මාගේම වංශයයි දශපාරමි පුරන මා විසින් වෙලාම මහා යාගය, මහා ගෝවින්ද මහායාගය, මහාසුදස්සන මහායාගය, වෙස්සන්තර මහායාගය, යන නොයෙක් මහා දන යාගයෝ පවත්වන ලදහ, සා ජාතියෙහි සිටිකල දැල්වෙන ගිනි කඳෙහි තමා පැන පාවාදීමෙන් පැමිණි යාවකයන්ගේ සිත ගන්නා ලදී.

ලෝකයෙහි දනය වනාහි ශක්‍ර සම්පත්තිය දෙයි. මාර සම්පත්තිය දෙයි. බ්‍රහ්ම සම්පත්තිය, චක්‍රවර්ති සම්පත්තිය,

සාවකපාරමී ඥාණය. පච්චෙක බොධි ඥාණය, අභිසම්බොධි ඥාණය යන මේ ඥාණයන් දෙයි. මේ ආදී දන ගුණයෙන් යුත් කතාවයි යම් හෙයකින් දන් දෙන්නේ සිල්සමාදන් වන්නට හැකිවෙයි. එහෙයින් එයට අනතුරුව ශීල කතාව වදළුසේක.

ශීල කථාව මෙසේය, ශීලය නම් මෙය ආරක්ෂා ස්ථානයකි. පිහිට ඇති අරමුණකි, තානයකි, ලෙනයකි, ගති පරායනයකි 'මේ ශීලය නම් මාගේ වංශයයි. මම සංඛපාල නාග රාජ කාලයෙහි, භූරිදත්ත නාගරාජ කාලයෙහි, වම්පෙය්‍ය නාගරාජ කාලයෙහි, ශීලව නාග රාජ කාලයෙහි, මාතුපොසක හස්තිරාජ කාලයෙහි, ඡද්දත්ත හස්තිරාජ කාලයෙහි, යන නොයෙක් ආත්මභාවයන්හි ශීලය පිරුවෙමි.

මෙලොව පරලොව සැප අතුරෙන් ශීලය සමාන ආරක්ෂාවක්, ශීලය සමාන පිහිටක්, අරමුණක්, තානයක්, ලෙනයක්, ගතියක්, පරායනයක්, නැත. ශීලාලංකාරය සමාන අලංකාරයක් නැත, සිල්මල සමාන මලක්, සිල් සුවඳ සමාන සුවඳක් නැත. ශීලාලංකාරයෙන් අලංකාර කරනලද සිල් මල් පැළඳූ සිල්සුවඳ නමැති ආලේපය ඇත්තාහු දෙවියන් සහිත ලෝවැස්සා බලන්නේ තෘප්තියකට නොපැමිණෙයි' සිල් ගුණ යුත් කථාව මේ ආදියයි මේ ශීලය නිසා මේ ස්වර්ගය ලබන්නේයයි දක්වන්නට ශීලයට අනතුරුව ස්වර්ග කථාව දේශනා කළ සේක.

ස්වර්ග කථාව මෙසේය. මේ ස්වර්ගය නම් ඉෂ්ටය, කාන්තය, මනාපය, නිතර මෙහි ක්‍රීඩාවෝය, නිතර සුවලබත්, චාතුර්මහාරාජික දෙවියෝ අනුලක්ෂයක් හවුරුදු දිව්‍ය සුබය, දිව්‍යසම්පත්තිය අනුභව කරති, තවුනිසා' දෙවියෝ තුන්කෝටි සැටලක්ෂයක් හවුරුදු ඒ සැප අනුභව කරති.

මේ ආදිය ස්වර්ග ගුණ යුත් කථාවයි. ස්වර්ග සම්පත්තිය දේශනාකරන්නට බුදුවරයන්ගේ මුඛ ප්‍රමාණ නොවෙති.

"මහණෙනි, මම නොයෙක් ප්‍රකාරයෙන්ද ස්වර්ග කථාව කියන්නේ නමුදු' යන ආදී මෙය දේශනා කරන ලදී. මෙසේ ස්වර්ග කථාවෙන් පොළඹවා ඇතා අලංකාරකොට ඔහුගේ සොඳි කපන්නාක් මෙන් මේ ස්වර්ගයද අනිත්‍යය, අස්ථිරය,

මෙතන බලවත් රාගය නොකට යුතුයයි දැක්වීම පිණිස කාමය අල්පවූ ආශාවද ඇත්තේය, බොහෝ දුක් ඇත්තේය. බොහෝ උපායාස ඇත්තේය, මෙහි බොහෝ ආදීනව ඇත්තේයයි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් කාමයන්ගේ ආදීනවද පහත් බවද කිලුටු සහිත බවද දේශනා කළසේක.

‘එහි ආදීනව’ යනු දෝෂයයි ‘ඔකාර’ යනු පහත් බවයි. ලාමක බවයි. සඩකිලෙස’ යනු ඒ කාමයන්ගෙන් සත්ත්වයන්ගේ කිලුටුවීමයි. සත්ත්වයෝ ඒකාන්තයෙන් කිලුටු වෙත්, යනාදිය මෙසේ දේශනා කළසේක මෙසේ කාමාදීනවයෙන් තැතිගන්වා නෛෂ්කාමයයෙහි ආනිසංස දේශනා කළ සේක.

‘කලල චිත්තං’ (යොග්‍ය සිත) යනු ආරෝගවූ සිතයි.

‘සමුක්කා සික’ (තෙමීම මතුකොට ගත්) යනු තෙමීම ඇතිකරගත් තමා විසින්ම උද්ධරණය කරන ලද ස්වයම්භූ ඥානයෙන් දක්නාලද අනුතට අසාධාරණ වූ යනුයි ඒ කුමක්ද? ආර්යාසත්‍ය දේශනාවයි, එහෙයින් මෙසේ කීහ. දුක්ඛ, සමුදය, නිරොධ, මාර්ග යනුවෙහි ‘විරජං චිතමලං’ යනු රාග රජස් ආදීන්ගේ අභාවයෙන් විරජවූ රාග මලාදීන් පහව ගිය බැවින් චිතමලවූ යනුයි. ‘ධම්ම චක්ඛුං’ (දහම් ඇස) යනු මත්තෙහි කී බුන්මායු සූත්‍රයෙහි මාර්ගත්‍රයටද වුල්ල රාහුලෝවාදයෙහි ආශ්‍රව ක්ෂයටද මේ නම්. මෙහි වනාහි සෝවාන් මාර්ගය අදහස් කරන ලදී. එහි ඉපදීමේ ආකාරය දැක්වීම පිණිස ‘යං කිඤ්චි’ සමදය ධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්මං’ යම්කිසි හටගැනීමේ ස්වභාවය ඇති ධර්මයක් ඇද්ද ඒ සියල්ල නිරොධ ධර්මයෙයි කියමි) යනු දේශනා කළසේක.

ඒ නිරොධ අරමුණු කොට කෘත්‍ය වශයෙන් මෙසේ ඒ සියලු සංඛ්‍යා අවබෝධ කරන්නනුට උපදියි. මොහු විසින් ආර්යාසත්‍ය ධර්මය දක්නාලදනුයි ‘දිට්ඨ ධම්ම’ නම්. සෙසු පදවලද මෙම ක්‍රමයමැයි. මොහු විසින් තරණය කළ විචිකිච්ඡාව ඇත්තේනුයි ‘තිණ්ණ විචිකිච්ඡා නම්. මොහුගේ ‘කථං කථං’ නම් සැකය දුරුව ගියේනුයි ‘විගත කථංකථ’ නම්. ‘වේසාරජ්ජප්පතෙතා’ (වේසාරද්‍යත්වයට පැමිණියේ) යනු කවර ශාස්තෘශාසනයකද? ඔහුට අන් පිහිටක් නැත. අන්‍ය ශාසනයක්

පිළිබඳ ශ්‍රද්ධාවක් මෙහි නොපවතිනුයි අපරප්පච්චය නම්. සිතින් පිළිගනු ලබන්නේ සතුටුව, වචනයෙන් ප්‍රශංසා කරන්නේ අනුමෝදනය කොට 'ආචරාමී' යනු වසම්, පිසම්, යනුයි.

'අනාවට' යනු නොවසනලද විවෘතවූ වැසුම් හරින ලද යනුයි

'අසෙසාසි බො දීඝතපස්සී' යනු දීඝතපස්සී තෙමේ (මෙසේ) ඇසුවේමය.

ඒ දීඝතපස්සී තෙමේ ඒ ගෘහපතියා ගිය කාලයෙහි පටන් ගෘහපති තෙමේ පණ්ඩිතය, ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ දැකුම්කථය, නෛයර්යානික කථා ඇත්තේය. ඔහුගේ දර්ශණයෙන්ද පහදින්නේය.

දහම් කථාවෙන්ද පහදින්නේය. පැහැද සරණ යන්නේය, ගියේ නම් සරණ යන්නේය, තවම නොගියේදැයි නැමු කණ ඇත්තේව වාසය කරයි. එහෙයින් පළමුකොටම ඇසුවේමය. 'තෙතනි සම්ම' (එහෙයින් යහළුව) යනු බලවත් ශෝකයෙන් මැඩුනේ මෙහිම සිටුවයි වචනය අසාද අර්ථය නොසලකන්නේ දෙරටුපල්ලා සමග කතා කෙරේමය.

'මජ්ඣිමාය ද්වාර සාලය' (මධ්‍යමවූ ද්වාර ශාලාවෙහි) යනු යම් ගෙයක දෙර කොටු සතක් ඇද්ද ඒ ගෘහයේ සියලු අභ්‍යන්තරිකවූ හෝ සියල්ලෙන් බාහිරවූ තැන පටන් සතරවන දෙර කොටුවයි. යම් ගෙයකට දෙරකොටු පසක් ඇද්ද එහි තෙවැන්නයි, යමක තැනක් ඇද්ද එහි දෙවැනි දෙර කොටුව මධ්‍යම ද්වාරශාලා නම් එක් දෙර කොටුවක් ඇති ගෙයි මධ්‍යස්ථානයෙහි මංගල්ස්ථම්භය නිසා මධ්‍යම ද්වාර ශාලාව වෙයි. ඒ ගෙයි දෙර කොටු සතක් වෙයි, පසක් යයිද කියන ලදී. 'අග්ගං' (අග්‍රය) යන ආදී සියල්ල අන්‍යෝන්‍ය පරියාය වචනයෝයි.

'යංසුදං' යනු මෙහි යං යනු යම් නාථපුත්‍රයකු යනුයි, 'සුදං' යනු නිපාත මාත්‍රයයි. 'පරිග්ගහෙන්වා' යනු ඒ උතුරුසඵලෙන් උදරය වටකොට ගෙන යනුයි. 'නිසීදපෙනි' (වාඩි කරවයි) යනු ඇදුර සෙමින් ඇදුර සෙමින් යයි මහත්වූ තේල් කළයක් තබන්නාක් මෙන් වාඩිකරවයි.

'දනෙතාසි' යනු කිම, මෝඩයෙක් වූයේද යන අර්ථයි. 'පට්ඨකික' යනු හිස වටකොට ගත් අණ්ඩභාරකයාය ආදී නරක වචනද සමානවූ උපස්ථායකයාගේ වෙනස්වීමෙන් හටගත් බලවත් ශෝකයෙන් මෙය කියමිසි නොසළකාම කියයි.

'හද්දිකා භනෙන ආවට්ටනී' (ස්වාමීනි, ආවට්ටනී මායාව යහපත්ය) නිසංශ්ඨ තෙමේ මායාව සඳහා කියයි. උපාසක තෙමේ තමා ලැබූ සොනාපත්ති මාර්ගය ගැනයි. 'තෙනෙහි' (එසේ නම්) යනු මෙය නිපාත මාත්‍රයකි, ස්වාමීනි, ඔබට උපමාවක් කරන්නෙමිසි යන මේ අර්ථය ඇති කාරණ වචනය හෝ වෙයි. යම් කරුණකින් ඔබගේ ශාසනය අනෙර්ථයානිකය මාගේ ශාසනා ශාසනය නෙර්ථයානිකය, ඒ කාරණයෙන් ඔබට උපමාවක් කරන්නෙමිසි කියන ලද්දේ වෙයි.

'උපච්ඡඤ්ඤ' යනු වදන කාලය ළංවූවා යනුයි.

'මක්කටච්ඡාපක' යනු වඳුරුපැටියා යනුයි.

'කිණින්වා ආනෙහි' යනු මුදල්දී ගෙනෙව යනුයි.

කඩවල පණ ඇති නැති වඳුරුපැටව් ආදී කෙළිබඩු ඒ සඳහා මෙය කිය. 'රඤ්ජිතං' (සායම් පොවනලද) යනු ඝන ඝනවූ කහපාට සායම් ගෙන පොවා දෙන ලද්ද කැමැත්තෙමි යනුයි. 'ආකොට්ඨය' (සායම් කිරීම්) කරණලද නැවත නැවත පෙරළා සායම් කරණලද. 'උභතොභාග විමට්ටං' (දෙපස මට්ටම් කරණලද) යනු මැණික් ගලින් දෙපස මනා කොට මට්ටම් කොට ගටා උපදවනලද ඔපවූ සිවිය ඇත්තේ. 'රංගක්ඛමොහි ඛො' (සායම් පෙවීමට සුදුසු) යනු සවිඤ්ඤාණකයටද අවිඤ්ඤාණකයටද සායම් බොයි. එසේ හෙයින් මෙසේ කීහ (නො ආකොට්ඨක්ඛමො) ආකොට්ඨක්ෂම නොවූයේ යනු සවිඤ්ඤාණකයා ආකොට්ඨ ඵලකයෙහි තබා කුස ආකොට්ඨය කරණ කල්හි කුස බිඳෙයි, මල නික්මෙයි, හිස සායම් කරණ කල හිස බිඳෙයි, හිස් මොළ නික්මෙයි, අවිඤ්ඤාණක වූයේ කැබිලිවලට බිඳෙයි.

එහෙයින් මෙසේ කිය. මැදීමට යෝග්‍ය නොවෙයි. පණ ඇති කෙළිබඩුව මැණික්ගලින් මදිනු ලබන්නේ ලොෂ නැති වෙයි, සිවිය නැති වෙයි, අවිඤ්ඤාණක කෙළිබඩුව කුඩා

කැබලිවලට බිඳෙයි, එහෙයින් මෙසේ සායම් පෙවීමට සුදුසු යනු කීය. 'බාලානං' යනු බාලයින්ට දුර්බුද්ධීන්ට සායම් පෙවීමට යොග්‍යවූ දෙය රාග මාත්‍රයක් උපදවයි, ප්‍රිය වෙයි, පණ්ඩිතයන්ට වනාහි නිසංඝ්ඨ වාදය හෝ අනිකක් හෝ භාරත රාමායනාදී නිරර්ථක කථා මාර්ගය අප්‍රිය වූයේ වෙයි. 'අනුයෝගක්ෂම වූයේ නොවෙයි, විමජ්ජනක්ෂම වූයේ නොවෙයි, බොල් කොටා හාල් සොයන්නාක් මෙන්ද කෙසෙල් ගසේ හරය සොයන්නාක් මෙන්ද හිස්වූයේ වෙයි.

'රංගක්ඛමො වෙව පණ්ඩිතානං' (රංගක්ෂමයද පණ්ඩිතයන්ට) යනු චතුසව්වකථාව පණ්ඩිතයන්ට ප්‍රිය වෙයි. අවුරුදු සියයක් අසන්නේද තෘප්තියකට නොපැමිණෙයි. එහෙයින් මෙසේ කීය. බුද්ධවචනය වනාහි යම් යම් පරිද්දකින් සාරා සොයාබලාද මහසමුදුර මෙන් ගැඹුරුම වේනුයි අනුයෝගක්ෂම වූයේද විමජ්ජනක්ෂම වූයේද වෙයි යනු කීය, සුභාහි යස්සාහං සාවකො තස්ස ගුණෙ සුභාහි'ති (ශ්‍රාවක වූ මම යමෙකුගේද උන්වහන්සේගේ ගුණයන් අසවයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගුණයන් කියන්නට පටන් ගත්තේය. 'ධීරස්ස' යන්නෙහි ධීර යනු පණ්ඩිතයාට කියයි. යම් ප්‍රඥවක් පජානනයක් පෙ සම්මාදිට්ඨියක් ඇද්ද එයින් යුක්තවූ ධාතු ආයතන පටිච්ච සමුප්පාද ධාතාධානයන්හි දක්ෂවූ පණ්ඩිතයන් වහන්සේගේ මම ශ්‍රාවකයෙක් වෙමි. උන්වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙයි. මෙසේ සියලු පදයන්හි සම්බන්ධය දත යුතුය. 'පහින්න බිලස්ස' යනු බිඳ දැමූ පංචවේණොබ්ලයන් ඇති යනුයි.

සියලු පෘථග්ජනයන් පරදවා ජය ගත්ත, ජයගනිත්, ජයගත්තහු නු යි විජයයෝ යි. ඔවුහු කවරහුද? මෘත්‍යුමාරක්ලේශමාර, දේවපුත්‍ර මාරයෝ යි.

මුත්වහන්සේ විසින් ඔවුහු ජයගන්නා ලදනුයි විජිත විජය නම්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යි. 'ඒ විජිත විජයන් වහන්සේගේ යනුයි 'අනිසස්ස' යනු ක්ලේශ දුක්ඛයෙන්ද, විපාක දුක්ඛයෙන්ද නිදුක්වූ 'සුසම චිත්තස්ස' යනු දේවදත්ත ධනපාලක, අංගුලිමාල, රාහුල ථේර දීන් කෙරෙහිද දෙවි මිනිසුන් කෙරෙහිද මනාකොට

සමසිත් ඇත්තහුගේ යනුයි. 'වුද්ධසීලස්ස' යනු වැඩු ආචාර ඇත්තහුගේ යනුයි. 'සාධු පඤ්ඤස්ස' යනු සුන්දර ප්‍රඥ ඇත්තහුගේ යනුයි. 'වෙස්සන්තරස්ස' යනු රාගාදී විසම තැන් තරණය කොට සිටියහුගේ යනුයි. 'චන්ත ලොකාමිස්සක' යනු වමාරා දැමූ කාමගුණ ඇත්තහුගේ යනුයි. 'මුදිතස්ස' යනු මුදිතාවිහාර වශයෙන් මුදිත වූවහුගේ යනුයි. නැවත කිමි වශයෙන් හෝ ප්‍රශංසා වශයෙන් හෝ එකම ගුණයක් නැවත නැවත කියාමය, 'කත සමණස්ස' කරන ලද සාමඤ්ඤ ධර්ම ඇත්තහුගේ මස්තකප්‍රාප්ත ශ්‍රමණ ධර්ම ඇත්තහුගේ යන අර්ථයි. 'මනුජස්ස' යනු ලොකවාචහාර වශයෙන් එක් සත්ත්වයකුගේ යනුයි.

'නරස්ස' යනු කී දෙය අතික් ආකාරයකින් කියනු ලබන කල්හි එක එක ගාථාවකින් ගුණ දශයක් සම්පූර්ණ නොවේ. 'වෙනයිකස්ස' යනු සත්ත්වයන් හික්මවන්නහුගේ, 'රුචිර ධම්මස්ස' යනු යහපත් ධර්ම ඇත්තහුගේ, 'පහස්සරස්ස' යනු ඔහාස ඇත්තහුගේ, 'විරියස්ස' යනු විරිය සම්පන්නහුගේ, 'නිසභස්ස' යනු උසභ වසභ නිසභයන් අතුරෙන් සෑම තන්හි සමානයකු නැති අර්ථයෙන් නිසඟ හෙවත් අති ශ්‍රේෂ්ඨ වූවහුගේ, 'ගම්හිරස්ස' යනු ගම්හිර ගුණ ඇත්තහුගේ ගුණයෙන් හෝ ගම්හිර වූවහුගේ 'මොනපත්තස්ස' යනු ඥානයට පැමිණියහුගේ, 'වෙදස්ස' යනු වෙදය ඥානයයි කියයි. එයින් යුක්තවූවහුගේ, 'ධම්මට්ඨස්ස' යනු ධර්මයෙහි සිටියහුගේ, 'සංවුත්තස්ස' යනු වැසුනු ආත්මභාව ඇත්තහුගේ, නාගස්ස යනු කරුණු සතරකින් නාගවූවහුගේ, 'පත්ත සෙනෙහස' යනු වචනයෙහි දුර සෙනසුන් (ප්‍රාන්ත සේනාසන) අත්තහුගේ, 'පටිමන්තකරස්ස' යනු පටිමන්තන ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවහුගේ, 'ධොතස්ස' යනු ධොත යනු ඥානයට කියයි. එයින් යුක්තවූවහුගේ, කම්පා කරනලද කෙලෙස් ඇත්තහුගේ හෝ, 'දන්තස්ස' යනු සේවනය නොකරන්නහුගේ 'ඉසි සත්තමස්ස' යනු විපස්සි ආදී සෑහින් සදෙනා පටන් සත්වැන්නහුගේ, බ්‍රහ්මපත්තස්ස යනු ශ්‍රේෂ්ඨත්වයට පැමිණියහුගේ, 'නභාතකස්ස' යනු කෙලෙස් පිරිසිදු කොට නැවැවූ, 'පදකස්ස' යනු අක්ෂරාදිය එක්කොට

ගාථාපද කිරීමෙහි දක්ෂ වූවහුගේ විදිත වෙදස්ස' යනු දන්නා ලද ඥාන ඇත්තහුගේ 'පුරිත්දස්ස' යනු සියල්ලට පළමුව ධර්ම දනය දෙන්නහුගේ 'සක්කස්ස' යනු සමර්ථ වූවහුගේ 'පත්ති පත්තස්ස' යනු යම් පැමිණිය යුතු ගුණයෝ වෙත් නම් ඒවාට පැමිණියහුගේ, 'වෙය්‍යාකරණස්ස' යනු විස්තර කොට අර්ථ ප්‍රකාශ කරන්නහුගේ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වනාහි විස්තර නොකළාවූ තන්හි පදයක් නම් නැත. සියල්ලෙහිම අර්ථය කියන ලද්දේමය. 'විපස්සිස්ස' යනු විදර්ශනා ඇත්තහුගේ, 'අනභිනතස්ස' යනු රහත්වූවහුගේ 'නො අපත තස්ස' යනු දූෂ්‍ය නොවූවහුගේ 'අනනුගතන්තරස්ස' ක්ලේශයන් අනුව නොගිය සිත් ඇත්තහුගේ, 'අභිතස්ස' නොබැඳුනහුගේ, 'භුරිපඤ්ඤස්ස' භුරියයි පෘථිවියට කියයි. ඒ පෘථිවිය සමාන විපුලවූ, මහත්වූ පළල්වූ ඥානයෙන් යුක්තවූයේය යන අර්ථයි. 'මහාපඤ්ඤස්ස' මහාප්‍රඥාවෙන් යුක්තවූවහුගේ, 'අනුපලිත්තස්ස' තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි ක්ලේශයන්ගෙන් නොඇලුනහුගේ, 'ආනුනෙය්‍යස්ස' පූජාවන් පිළිගැනීමට යෝග්‍යවූ, 'යක්ඛස්ස' ආනුභාව දැකීමේ අර්ථයෙන් හෝ නොපෙනීමේ අර්ථයෙන් හෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යක්ෂ නම්. එහෙයින් යක්ෂ වූවහුගේ යනු කිහි. 'මහතො' මහත් ගුණ ඇත්තහුගේ,

'සාවකො හස්මි' මම මෙබඳු ගුණ ඇති ඒ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයෙක් වෙමියි යනුයි. උපාසකයාට සොකාපත්ති මාර්ගයෙන්ම ප්‍රතිසම්භිද්ධි පැමිණියේය. මෙසේ ප්‍රතිසම්භිද්ධි විෂයෙහි සිට පියවර සියයකින් දශබලයන් වහන්සේගේ ක්ලේශ ප්‍රහාණයෙහි වර්ණනය කියන්නේ ගෘහපතිය, කවරකුගේ ශ්‍රාවකයකුසේ දරවුදැයි' යන ප්‍රශ්නයට අර්ථය විසඳිය. 'කද සඤ්ඤාල්හා' කවර කලෙක සම්පිණ්ඩනය කරණ ලදද යනුයි. ඔහුට මෙසේ අදහස් විය. 'මේ තෙමේ දැන් මම ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ සමීපයට ගොස් ආවෙය.

කවර වේලාවක මොහු විසින් මේ වර්ණනයෝ එකතු කරණ ලදදැයි සිතා එහෙයින් මෙසේ කිය. 'විචිත්‍ර මාලංගන්ථෙය්‍යානි' තෙමේද දක්ෂ බැවින් නානාවර්ණවූ මල් ඇති බැවින් එකට නටු ඇති ආදී හෙද ඇති විසිතුරු මල් මාලා

ගොතන්නේය. 'එවමෙව බො' (එපරිද්දෙන්ම) යන මෙහි නානා පුෂ්පයන්ගේ ගොඩක් මෙන් නානාවිධවූ වර්ණයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මහමෙර ප්‍රමාණ ගුණ රාශිය දකපුතුය. උපාලි ගෘහපති තෙමේ දක්ෂවූ මාලාකාරයා මෙනි. ගෘහපතියාගේ තථාගතයන් පිළිබඳ දගුණ වර්ණනය මාලාකාරයාගේ මාලා ගෙතීම මෙනි.

'උණ්භ ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජි' යනු (උණු ලේ මුඛයෙන් නික්මුනේය.) යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කරණ සත්කාරය නොඉවසන්නාවූ ඔහුට මේ අදහස විය. දැන් මේ ගෘහපති තෙමේ අපට අනර්ථයක් කළේය. මම හෙට පටන් පණස්, සැට ජනයන් ගෙන ගොස් මොහුගේ ගෙට ඇතුළුව වළඳන්නට නොලබන්නෙමි. මාගේ බත් සැළිය බිඳුනේය. ඉක්බිති උපස්ථායක විපරිණාමයෙන් බලවත් ශෝකය උපන්නේය. මේ සත්වයෝ තම තමා ගැනම සිතති. ඔහුට ඒ ශෝකය උපන් කල්හි අභ්‍යන්තරය උණුවිය. ලේ වියළුනේය මහාවාතයෙන් විසිරියන්නට ගල්කුළෙක බහා දැමූ සායමක් මෙන් පාත්‍රයක් පමණ ලේ මුඛයෙන් නික්මුණේය. නිදන ගත ලේ වමනය කොට ජීවත්වන්නට හැකිවනුයේ ස්වල්ප දෙනෙකුට පමණකි. නිසංශ්‍ය තෙමේ එහිම දණින් වැටුනේය. ඉක්බිති පාවංකියයෝ ඔහු පිට නගරයට ගෙන ඇඳක තබා සිටිකාවකින් පාවානුවරට ගෙන ගියහ. හෙතෙම නොබෝ දිනකින්ම පාවායෙහිදී කථරිය කළේය.

මේ සූත්‍රයෙහි උගසට්තඤ්ඤ පුද්ගලයාගේ වශයෙන් ධර්ම දේශනාව නිමවිය.

(සවෙනි උපාලි සූත්‍රය නිමි.)

7. කුක්කුරවතිය සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' යනු කුක්කුරවතිය සූත්‍රයයි. එහි 'කොලියෙසු' (කෝලිය නගරයෙහි) යනු මෙබඳු නම් ඇති නගරයෙහිය. හෙතෙම හුදකලා වූයේද කොල නගරයෙහි පිහිටියාවූ කොලිය රාජ කුමාරයන්ගේ නිවාස ස්ථානයවූ බැවින්

මෙසේ කියයි. ඒ කෝලිය ජනපදයෙහිය. 'හලිද්දවසනං' (කහපාට වස්ත්‍රය) ඒ නගරය තැනූ කාලයෙහි කහවත් වත් හැඳි මිනිස්සු නැකැත් කෙළි කෙළියහ. ඔවුහු නැකැත් කෙළි අවසානයෙහි ගඟ පහළ නියම් ගමකට නමක් ආරෝපනය කරන්නේ හලිද්දවසනයයි නම් කළහ. එය ගොදුරු ගම් කොට වාසය කෙරේය යන අර්ථයි. මෙහි විහාරය වනාහි හුදෙක් නියම වශයෙන් නැත. එසේ නමුදු බුදුවරයන්ට අනුරූප සේනාසනයෙහිම වාසය කළහයි දතයුතුය. 'ගොවනික' සමාදන්වූ ගොවුන ඇත්තේ හිසෙහි අං තබා නගුවක් බැඳ දෙනුන් සමඟ තණ කන්නේ ඇවිදියි. 'අවෙලක' යනු තග්නවූයේ වස්ත්‍ර නැත්තේ යනුයි. 'සේනිය ඔහුගේ' නමයි. "කුක්කුරවනික" සමාදන්වූ කුක්කුර වන ඇත්තේ සියලු ශූන්‍ය ක්‍රියා කරයි. මේ දෙදෙනම වැලි කෙළියෙහි පටන් මිත්‍රයෝය.

'කුක්කුරොව පලිකුජ්ජිත්වා ති' (බල්ලකු මෙන් හකුලා ගෙන) යනු ශූන්‍යකයා නම් හිමියාගේ සම්පයෙහි වාඩිවී සිටින්නේ පා දෙකින් බිම අවුස්සා බලු හඬ හඬන්නේ වාඩිවී සිටියි. මේ තෙමේද කුක්කුර ක්‍රියාව කරන්නෙමිසි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග සකුටුව දෙපයින්, බිම අවුස්සා හිස කම්පා කරන්නේ භූං භූං යයි කොට අත්පා හකුළුවා ශූන්‍යකයකු මෙන් හුන්නේය. 'ජමානිකධිත්තං' බිම තබන ලද යනුයි. 'සමත්තං සමාදිණ්ණං' පරිපූර්ණකොට ගන්නා ලද 'කාගති (ගතිය කවරිද) නිෂ්පත්තිය කවරිද යනුයි.

'කො අභිසම්පරායො පරලොවද ඉපදීම කොහිද? යනුයි. 'අලං' ඔහුට අලිය වන්නේයයි තුන්වර දක්වා වළක්වයි. 'කුක්කුරවන' කුක්කුර වුන සමාදනයයි. 'භාවෙති' වඩයි යනුයි. 'පරිපුණ්ණ' අඩුනොවූ යනුයි. 'අබ්බොකිණ්ණ නිරතුරු යනුයි. 'කුක්කුර සීල' කුක්කුර ආචාරයයි 'කුක්කුර චිත්තං (කුක්කුර සිත) අද පටන් බල්ලන් කරණ දෙය කරන්නෙමිසි මෙසේ උපන් සිතයි. 'කුක්කුරාකප්ප' බල්ලන්ගේ ගමනාකාරයයි සිටිම් ආකාරය ඇත හිඳිම් ආකාරය ඇත. නිදන ආකාරය ඇත. මල මුත්‍ර කිරීම් ආකාරය ඇත. අනික් බල්ලන් දැක දත් විලිස්සා ගමනාකාරයක් ඇත. කුක්කුරා කල්පය නම් එය වඩයි යන අර්ථයි.

‘ඉමිනාහං සිලෙනාති (මට මේ ශීලයෙන්) යන මේ ආදී තනි මම මේ ආචාරයෙන් හෝ චුත සමාදානයෙන් හෝ දුෂ්කර තප වරණයෙන් හෝ මෙමුච්ඡා විරති බ්‍රහ්ම වරියෙන් හෝ යන අර්ථයි. ‘දෙව’ ශක්‍ර සුයාමාදීන් ගෙන් එක්තරා යනුයි. ‘දෙවඤ්ඤතරො’ යනු ඔවුන්ට දෙවෙනි තුන්වෙනි තැන් ආදීවූ එක්තරා දෙවියෙක් යනුයි. ‘මිච්ඡාදිට්ඨි’ දේවලෝක ගාමී නොවන මාර්ගයම දේවලෝකගාමී මාර්ගයයි ගෙන උපන් බැවින් ඒ ඔහුගේ මිට්ඨාදාෂ්ටිය නම් වෙයි. ‘අඤ්ඤතරගතිං වදමි (එක්තරා ගතියක් කියමි)’ ඔහුට වනාහි නිරයෙන් හෝ තිරිසන් යෝනියෙන් හෝ අන්‍යවූ ගතියක් නැත එහෙයින් මෙසේ කිය ‘සම්පජ්ජමාන’ දෘෂ්ටියෙන් අසම්මිශ්‍රව වැද හෝනා ලබන්නාවූ ‘නාහංභන්තෙ එතං රොදමි’ “ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්බඳු මට මෙසේ කීසේක්ද? ‘මම මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විස්තරයට නොහඬමි නොවැළපෙමි ශොකාතුර නොවෙමි යන අර්ථයි. මෙසේ සකර්මක වශයෙන්ම මෙහි අර්ථය දත යුතුය. කඳුලු නොමිදිමි මාත්‍රයෙන්

“යමෙක් හෝ ජීවත්වූයේ නොපෙනේද? මෑතියනි; මැරුනේ හෝ අඩද්ද? මෑතියනි, ජීවත් වූ මා පෙනෙත්. කුමක් හෙයින් මෑතියනි අඩද්ද?”

මෙය මෙහි යෙදෙයි ‘අපිව මෙ ඉදං භන්තෙ ති’ (ස්වාමීනි, එසේ නමුදු මෙය මා විසින්) ස්වාමීනි, එසේ නමුදු මා විසින් මේ කුක්කුර චුතය දිගු කලක් සමාදන් වන ලදී. එහි යෙදෙන කල්හිද නොයෙදෙන කල්හිද වෘද්ධියක් නැත. මෙසේ මෙපමණ කල් මා විසින් කරන ලද කර්මය හිස්වූයේයයි තමාගේ විපත්තිය සිහිකර බලන්නේ ‘ස්වාමීනි, හඬමි’ යනුයි ගොවුත යනාදියද කුක්කුර චුතයට කී පරිදිම දත යුතුය ගො කප්පං’ ගො ආකල්පයයි සෙස්ස කුක්කුර කප්පයෙහි කී පරිදිමය. යම්සේ වනාහි එහි අනික් බල්ලන් දැක දත් විලිස්සා යන ආකාරයක් වේද එසේ මෙහි අනික් ගවයන් දැක කන් ඔසවා යන ආකාරය දත යුතුය. සෙස්ස එපරිදිමය.

‘චන්තාරිමානි පුණ්ණ කම්මානි (පුණ්ණය, මේ කර්ම සතරක් වෙති) යන මේ දේශනාව කුමක් හෙයින් ඇරඹී සේක්ද?

මේ දේශනාව එකවිච්ඡිකම්ම කිරිය වශයෙන් ආයේය. මේ කර්ම චතුෂ්කය කී කල්හි මොවුන්ගේ ක්‍රියාවෝ ප්‍රකට වන්නාහැයි මේ දේශනාව පටන් ගත්තේය. නැවතද මේ කර්ම චතුෂ්කයට දේශනා කරණ කල්හි මොවුහු හැදින් ගතින් ඉක්බිති එකෙක් සරණ යන්නේය එකෙක් මහණව අර්හත්වයට පැමිණෙන්නේයයි මෙයම ඔවුන්ට සප්පාය යයි දැනට මේ දේශනාව පටන් ගත් සේක. එහි 'කණ්හ, කච්චු දස අකුශල කර්මපථ කර්මයයි. 'කණ්හවිප්පක' අපායයෙහි ඉපදීමෙන් කාළක විපාකයයි. 'සුක්කං සුදුචු දශ කුසල කර්මපථ කර්මයයි. 'සුක්ක විපාකය' ස්වර්ගයෙහි ඉපදීමෙන් පණ්ඩර විපාකයයි 'කණ්හසුක්ක' මිශ්‍රක කර්මයයි. කණ්හ සුක්ක විපාකං' සුබදුක්ඛ විපාකයයි. මිශ්‍රක කර්මය කොට අකුසලයෙන් තිරිසන් යෝනියෙහි මංගල ඇත්කුල ආදියෙහි උපන්නේ කුසලය පැවති කල්හි සුඛය විඳියි. කුසලයෙන් රාජ කුලයෙහි උපන්නේ අකුසලය පවත්නා කල්හි දුක් විඳියි.

අකණ්හං අසුක්කං කර්මක්ෂය කරවූ චතුමග්ග චේතනා කර්මයයි අදහස් කරණ ලදී. ඉදින් එයද කණ්හ (අකුසල) වන්නේ නම් කණ්හ විපාක දෙන්නේය. ඉදින් සුක්ක (කුසල) වන්නේ නම් සුක්ක විපාකය දෙන්නේය. විපාක දෙකම නොදීමෙන් අකණ්හ අසුක්ක විපාක බැවින් 'අකණ්හ අසුක්ක' යයි කියන ලදී. මේ උද්දෙසාර්ථය පමණකි. නිද්දෙසයෙහි වනාහි 'සව්‍යාපජ්ඣං (ව්‍යාපාද සහිතවූ)' දුක් සහිතවූ කාය සංඛාරාදියෙහි කායද්වාරයෙහි ගැනීම් ආදී වශයෙන් වොපනයට පත්වූ දෙළොස් අකුසල චේතනාවෝ සව්‍යාපජ්ඣං කාය සංඛාර නම්. වච්ච්චාරයෙහි හනු සඤ්චොපන වශයෙන් වච්චි හෙදයෙහි පැවති ඒ ද්වාරයයම වච්චි සංඛාරය නම්. උභය වොපනකයට නොපැමිණ රහසිගතව සිතන්නහුගේ මනෝ ද්වාරයෙහි පැවති චේතනාව මනෝ සංඛාරය නම්. මෙසේ තුන් දෙරෙහි කාය දුශ්චරිතාදී හෙදවූ අකුසල චේතනාව සංඛාරයයි දත යුතුය. මේ සූත්‍රයෙහි චේතනා ධුරය උපාලි සූත්‍රයෙහි කර්මයයි.

‘අභිසංඛරිත්වා’ සංඛඩ්ඪිනිය කොට පිඬුකොට යන අර්ථයි. ‘සවායපජ්ඣං’ ලොකං දුක් සහිතවූ ලෝකයෙහි උපදිත් යනුයි. ‘සවායපජ්ඣා එස්සාච්ඡසන්ති’ සදුක්ඛ විපාක ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ කරත්. ‘එකන්තදුක්ඛං’ නිරන්තර දුක්ඛ වූ යනුයි. ‘භූතාහෙන්ථකර්ථයෙහි පංචමී වචනයයි. භූත කර්ම හේතුවෙන් භූතවූ සත්වයාගේ උත්පත්තියවෙයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ‘යථාභූත කර්මය සත්වයා කරද්ද එබඳුවූ කර්මයෙන් කර්මසභාව වශයෙන් ඔවුන්ගේ උප්පත්තිය වේ ය යි යනුවෙන් ‘යංකරොති තෙන උප්පජ්ජති ති (යමක් කෙරේද එයින් උප්පත්තිය වේයයි’) එහෙයින් කිය. මෙහි ‘වතෙන (වුතයෙන්) කර්මයෙන් මෙන්යයි කියන ලදී. උප්පත්තිය නම් විපාකයෙන් වෙයි. යම් හෙයකින් විපාකයට කර්මය හේතු වේද එහෙයින් ඒ මූල හේතුභූතවූ කර්මයෙන් උපදිය යනු මෙහි අර්ථයි ‘එස්සාච්ඡසන්ති’ ති (ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ කරත්’) යම් කර්ම විපාකයකින් උපන්නේද ඒ කර්ම විපාකය ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ කෙරෙත් යනුයි. කම්ම දයාද කර්ම දයාදය කර්මයම ඔවුන්ගේ දයාද භාණ්ඩය ‘කැයි කියමි යනුයි. ‘අවායපජ්ඣං අවායපාද’ දුක්ඛොවූ යනුයි. මේ වාරයෙහි කායද්වාරයෙහි පැවති අෂ්ට කාමාවචර කුශල චේතනා කාය සංඛාරය නම්. ඒවාම වච්ච්චාරයෙහි පැවති කල්හි වාග් සංස්කාරය නම්. මනොද්වාරයෙහි පැවති එයද අටක්ද තුනක්ද යන හෙට්ඨිමක්ඛාන චේතනා අවායපජ්ඣං මනො සංඛාරය නම් වූ බැවින් කසිණය පිළියෙළ කරණ කාලයෙහිද සේවන කාලයෙහිද ලබත්.

කාමාවචර චේතනාව පටිමජ්ඣක්ඛාන චේතනාව සමග සටනය වූවිට චතුර්ථජ්ඣක්ඛාන චේතනාව තතියජ්ඣක්ඛාන චේතනාව සමග සටනය වෙයි යන තුන් දෙරෙහිම කායසුචරිතාදී හෙද ඇති කුශල චේතනාව සංඛාරයයි දත යුතුය. තුන්වැනි වාරය උභය මිස්සක වශයෙන් දත යුතුය. සෙය්‍යථාපි මනුස්සා (මිනිස්සු යම්සේද) යන ආදියෙහි මිනිසුන්ට කලක් සුඛයද කලක් දුක්ඛයද ප්‍රකටමය. දෙවියන් අතර වනාහි භූමිම දේවතාවන්ටද විනිපාතිකයන් අතුරෙහි වෙමානික ප්‍රේතයන්ටද කලක් සුඛයද කලක් දුක්ඛයද වේයයි දත යුතුය. ඇත් ආදී

තිරිසන් ගතයන් කෙරෙහිද ලැබීමය. 'තත්‍ර' (එහි) ඒ තුන් කර්මයන්හි 'තස්ස පහානාය යාවෙනතා' (එය දුරු කිරීම පිණිස යම් චේතනාවක් ඇද්ද) එය දුරු කිරීම පිණිස මාර්ග චේතනාව වෙයි. කර්මයට පැමිණියාවූම මාර්ග චේතනාව හැර අනික් පණ්ඩිතර (ඉතා සුදු හෙවත් කුශල) ධර්මයක් නම් නැත. මෙය වනාහි කර්ම චතුෂ්කයට පැමිණ කණ්හවූ ද්වාදශ කුශල චේතනා නම්වෙයි. ඉන් භූමික කුශල චේතනා සුක්ක නම්. මාර්ග චේතනාව අකණ්හ අසුක්කයයි පැමිණියේය. 'ලභෙය්‍යාහං හන්තෙ' (ස්වාමීනි, මම ලබන්නෙමි) යන මෙය හෙතෙම මා අනියානික පක්ෂයෙහි යොදවා ආත්මයට දුක් දෙමින් බොහෝ කලක් ගතවිය. පිරිසිදු ගංතෙරක නහන්නෙමි යි සිතිය. මනාකොට පරිවර්තනය කරන්නකු මෙන් බොල් කොටන්නකු මෙන් කිසියම් වැඩක් සිදු නොවීය. එහෙයින් මම ආත්මය යෝගයෙහි යොදමි යි සිතා මෙසේ කීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් ඒ බන්ධකයෙහි තීර්ථය පරිවාසය පණවන ලද ද යම් හෙයකින් කලින් අන්‍ය තීර්ථක වූවෙක් සාමණේර භූමියෙහි සිටියේ "ස්වාමීනි, මම පෙර මෙනම් ඇති අන්‍ය තීර්ථකයෙක් වීමි. මේ ශාසනයෙහි උපසම්පදව බලාපොරොත්තු වෙමි, ස්වාමීනි, ඒ මම සංඝයාගෙන් සාර මාසයක් පිරිවෙස් ඉල්ලමි, මේ ආදී ක්‍රමයෙන් සමාදන්ව පිරිවෙස් වසයි. ඒ සඳහා 'යො බො සෙනිය අඤ්ඤා තීර්ථය පුබ්බො, (සෙනිය, යම් ඒ පෙර අන්‍ය තීර්ථකවූවෙක්) යනාදිය කීය. එහි 'පබ්බජ්ජං' (පැවිද්ද) යනු ලිහිල් වචන යෙදීම වශයෙන් කියන ලදී. පිරිවෙස් නොවැසම පැවිද්ද ලබයි. නියමිත කාලයෙහි හැර ගමට පිවිසීම ආදී අටවත් පුරන්තනු විසින් පිරිවෙස් විසිය යුතුය. 'ආරද්ධ චිත්ත' අටවැදෑරුම් වත් පිරිමෙන් සතුටු සිත් ඇති යනුයි. මේ මෙහි කෙටි විස්තරයයි විස්තර වශයෙන් මේ තීර්ථය පරිවාසය සමන්ත පාසාදිකා විනය අටුවාවේ පබ්බජ්ජා බන්ධක වර්ණනාවෙහි කී පරිද්දෙන් දත යුතුය. 'අපි ව මෙත්ථානි' (නැවතද මා මෙහි) යනුයි.

'පුග්ගල වෙමත්තතා විදිතාති' පුද්ගලයන්ගේ නානත්වය දන්නා ලදී. යනු පුද්ගල නානත්වය දන්නා ලදී. මේ පුද්ගල

තෙමේ පරිවාසයට සුදුසුය. මේ පුද්ගල තෙමේ පරිවාසයට නුසුදුසුය. මෙය මට ප්‍රකටයයි දක්වයි. ඉක්බිති සේනිය තෙමේ මෙසේ සිතීය. 'බුද්ධ ශාසනය අශ්වර්යවත්ය. යම් තැනක මෙසේ ගටා කොටා යුත්තක්ම ගනිත්. අයුක්තිය දුරු කරත්. එහෙයින් පැවිද්දට හටගත් උත්සාහය ඉතා යහපත් යයි සිතා 'සචෙ භන්තේ' (ඉදින් ස්වාමීනි) යනු කීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ බලවත් ආශාව දැන සෙනිය තෙමේ පරිවාසයට නුසුදුසුයයි එක්තරා හික්ෂුවකට ආමන්ත්‍රණය කළ සේක. "මහණ, යව සෙනියයා නහවා මහණකරවා මෙහි කැටුව එව" යනුයි. හෙතෙම එසේ කොට මහණ කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට කැඳවාගෙන ආවේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගණයා කෙරෙහි වැඩිහිඳු උපසම්පද කරවූ සේක. එසේ හෙයින් කියන ලදී. 'අලත්ථකො අචෙලො සෙනියො හගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පදන්ති' අචෙලවූ සෙනිය තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි පැවිද්ද ලැබීය. උපසම්පදව ලැබීය යනුයි. 'අවිරුපසම්පන්න' උපසම්පදවී කලක් නොගියේම යනුයි.

'වූපකට්ඨ' කයින් හා හිනින්ද වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයන්ගෙන්ද වෙන්වූයේ 'අප්පමත්ත' කර්මස්ථානයෙහි සිහිය නොහරින්නේ යනුයි. 'ආතාපී' කායික චෛතසික නම්වූ චිරය තාපයෙන් තවන්නේ, 'පහිතත්ත' කයෙහිද ජීවිතයෙහිද අපෙක්ෂා රහිත බැවින් හරින ලද ආත්මභාව ඇත්තේ මුද හළ ආත්මභාව ඇත්තේ යනුයි. 'යස්සත්ථාය' යමෙකු නිසා යනුයි. 'කුලපුත්තා ආචාර කුල පුත්‍රයෝ, 'සම්මදෙව' හේතුවෙන්ම කාරණයෙන්ම යනුයි 'තදනුත්තරං' එයම ශ්‍රේෂ්ඨකොට ඇති 'බ්‍රහ්මචරිය පරියොසනං' මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාවගේ අවසාන භූතවූ අර්හත් ඵලයයි එය නිසා කුල පුත්‍රයෝ පැවිදිවෙත්. 'දිට්ඨෙව ධම්මෙ' මේ ආත්ම භාවයෙහි යනුයි. 'සයං අභිඤ්ඤ සච්ඡිකත්වා' (තෙමේ අභිඤ්ඤෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දැනගත් තමාගේ ප්‍රඥාවෙන්ම ප්‍රත්‍යක්ෂකොට දැන අනුන්ගේ පිහිටකින් නොදැන යන අර්ථයි. 'උපසම්පජ්ජ විහාසි, පැමිණ සම්පාදනය කොට වාසය කළේය යනුයි.

මෙසේ වාසය කරන්නේම ජාතිය ක්ෂය වූයේය පෙ දැනගත් සේක. මෙසේ ඔහුගේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා භූමිය දක්වා අරහත්ත කුටයෙන් (කෙළවරට රහත් බව දක්වා) දේශනාව අවසන් කරන්නට 'අඤ්ඤාතරො ඛො පනායස්මා සෙනියො අරහතං අහොසි' (ආයුස්මත් සේනිය තෙමේ රහතුන් අතුරෙන් එක්තරා කෙනෙක් විය.) කියන ලදී එහි 'අඤ්ඤාතරො' යනු එක් යනුයි 'අරහත්තං' රහතුන් අතුරෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක වූ රහතුන්ගේ අබිභ්‍යන්තරයෙක් විය. මේ මෙහි අදහසයි සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

සත්වැනි කුක්කුර වතිය සූත්‍රය නිමි

8. අභය රාජ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' අභය සූත්‍රයයි එහි 'අභය' යනු ඔහුගේ නාමයයි. 'රාජ කුමාරොති' (රජ කුමරුවා) බිම්බිසාර රජුගේ පුත්‍රයායි. 'වාදං ආරොපෙති' දෝසයක් ආරෝපනය කරව (වරදක් ගෙනහැර දක්වව) යනුයි. 'නෙරයික' නිරයෙහි උපන්නෙක් යනුයි. 'කප්පට්ඨ' කල්පයක් ආයු ඇති යනුයි. 'අතෙකිච්ඡ' බුදුවරුන් දහසකිනුදු බෙහෙත් කරන්නට නොහැකි යනුයි. 'උග්ගිලිතුං' බැහැර කරන්නට අන්තදෙක මුදු කියන්නට නොහැක්කේ වමාරන්නට බැහැර කරන්නට නොහැකි විය. ඔගිලිතුං (ගිලින්නට) භාරගන්නට නොහැක්කේ. ගිලින්නට හෙවත් ඇතුළට ප්‍රවේශ කරන්නට නොහැකි විය.

'එවං හත්තෙ ති' (එසේය ස්වාමීනි නිසංඝ්ඨ තෙමේ වනාහි මෙසේ සිතිය. ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ මාගේ ශ්‍රාවකයන් බිඳ ගන්නේය. එහෙයින් මම එක් ප්‍රශ්නයක් පිළියෙල කරමි. යමක් විචාරණ ලද්දේ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ උක්කුටිකව සිටියේ නැගිටින්නට නොහැකිවන්නේයයි හෙතෙම අභය රාජ කුමාරයාගේ ගෙයින් දෙන බත් ඇත්තේ සිනිඳු බොජුන් අනුභව කොට බොහෝ ප්‍රශ්න රැස් කොට මෙනන ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ මේ දෝෂය නම් දකියි. මෙනන මේ දෝෂයයයි සියල්ල දුරුකොට සාරමසකදී මේ ප්‍රශ්නය දැක්කේය. ඉක්බිති ඔහුට

මේ අදහස විය. මේ ප්‍රශ්නය විවාර්මෙහි හෝ විස්සර්ජනයෙහි හෝ දෙසක් දෙන්තට නොහැකිය. මෙය ඔව්වික සාර නම්. කවරෙක් නම් මෙය ගෙන ශ්‍රමණ ගොතමයන්ට වාද නගන්නේද යනුයි. ඉක්බිති අභයරාජ කුමාරයාට හැකිවන්නේයයි ඔහුට උගන්වාලීමයි තීරණයට බැස ඉගැන්වීය. හෙතෙම වාදයට අදහස් ඇති බැවින් ඔහුගේ වචනය පිළිගෙන 'එවං භන්නේ' (එසේය ස්වාමීනිය) කිය. 'අකාලො බො අප්පාති' (අද අකාලයයි) මේ ප්‍රශ්නය සාරමසකින් පිළියෙළ කරන ලදී. එහිදී මෙය ගෙන විසඳනු ලබන්නේ දවල් කාලය ප්‍රමාණ නොවන්නේ යයි සිතන්නේ මෙසේ සිතිය. 'සොදනි' දැන් හෙට යනුයි. 'අත්ත චතුත්ථො' කුමක් හෙයින් බොහෝදෙනා සමග නිමිත්තණය නොකළේද? ඔහුට මෙබඳු අදහසක් විය. බොහෝදෙනා වාඩිගත් කල්හි ටිකක් මෝඩ වූවහුට අනික් සූත්‍රයක්, අනික් කාරණයක්, අනික් එබඳු වස්තුවක් ගෙන හැර දක්වයි මෙසේ ඇති කල්හි කලහය හෝ කෝලාහලයම හෝ වන්නේද එසේ නමුදු එකකුටම නිමිත්තණය කරන්නෙමි. මෙසේද මට නින්ද උපදින්නේය. මේ අභය තෙමේ මසුරෙක දිනපතා හික්මුන් සියයක්ද අහසක්ද සමග හැසිරෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැකද එක් අයෙකුටම නිමිත්තණය කළේයයි මෙසේ වනාහි දෙස් නොවන්නේයයි තවත් තුන්දෙනෙකුත් සමග තමා සතර වැනි කොට නිමිත්තණය කළේය. 'නබ්බවත්ථ රාජ කුමාර එකං සෙනාති'. රාජ කුමාරය, මෙහි ඒකාන්තයෙන් ප්‍රශ්න විස්සර්ජනය නොවෙයි. මෙබඳු වචනයක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කියන්නේ නමුදු නොකියන්නේ නමුදු කියන ලද ආකාරයෙන්ම අර්ථය දක්වන කියන්නේය නොදක්වන නොකියන්නේය. යන අර්ථයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිසංශ්ඨයා විසින් සාරමසක් පිළියෙළ කරණ ලද ප්‍රශ්නය හෙණ පහරින් පර්වත කුටයක් මෙන් එක වචනයෙන්ම සුණු විසුණු විය. 'අනස්සුං නිසංශ්ඨා' නිසංශ්ඨයෝ නැසුනහ යනුයි.

'අඞ්ඛෙ නිසින්තො හෝති'ති (ඇකයෙහි වාඩිගත්තේ වෙයි.) කලවාචල වාඩිගත්තේ වෙයි යනුයි. යම්තම් දෙයක් දත් වාදකරුවෝ වාදය තබන්නාහු කිසි ගෙඩියක් හෝ මලක් හෝ

පොතක් හෝ ගෙන හිඳ ගනිති. ඔවුහු තමන්ගේ ජය ඇති කල්හි අන්‍යයා මඬිත්. අන්‍යයාට ජය ඇති කල්හි ගෙඩි කන්නාක් මෙන් මල් සිඹින්නාක් මෙන් පොත කියවන්නාක් මෙන් වික්ෂේපය දක්වත්. මේ තෙමේ මෙසේ සිතිය. සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ පරවාදීන් මථනය කරන සේක් බැසගත් සංග්‍රාම ඇතිසේක් ඉදින් මට ජයක් වන්නේද මෙය යහපති. ඉදින් එසේ නොවන්නේ නම් මේ දරුවාට රිදවා හඬවන්නෙමි. ඉක්බිති බලවී පින්වන්නි, මේ දරුවා අඬයි. එහෙයින් නැගිටිවී පසුව දැනගන්නෙමුයි යනුවෙනි.' එහෙයින් දරුවකු ගෙන හිඳගත්තේය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රාජ කුමාරයාට වඩා දහස් ගුණයෙනුදු ලක්ෂ ගුණයෙනුදු ඉතා උතුම් වාදියෙක් වනසේක. මේ ඔහුගේ ම දරුවා උපමා වාදය බිඳිමිසි සිතා රාජකුමාරය, එය කුමක්යයි හඟින්නෙහිද යන ආදිය දෙසූහ. එහි 'මුඛෙ ආහරෙය්‍ය' මුඛයෙහි තබන්නේය යනුයි. 'ආහරෙය්‍යස්සාහං' මම ඔහුගේ (වාදය) දුරු කරන්නෙමි යනුයි 'ආදිකෙත' පළමු ප්‍රයෝගයෙන් යනුයි. 'අභුතං' අභූතාර්ථයයි. 'අකච්ඡං' සත්‍ය නොවූ යනුයි. 'අනත්ථසංහිතං' යනු අනර්ථයට හේතුවූ අභිවෘද්ධියට හේතු නොවූ යනුයි.

'අප්පියා අමනාපා' ප්‍රිය නොවූ මනාප නොවූ යනුයි. මේ කුමයෙන්ම සෑම තන්හි අර්ථය දත යුතුය. එහි අප්‍රිය පක්ෂයෙහි ප්‍රථම වචනය නොසොරාම සොරායයි ආදසයාම දසයායයි යහපත්ව යෙදූ දෙය නරකට යෙදූ දෙයයයි පැවතියේය. එබඳු යමක් ඇත්නම් එය තථාගත තෙමේ නොකියයි. දෙවෙනි වචනය සොරාම මේ සොරායයි ආදී වශයෙන් පැවැත්තේය එයද තථාගත තෙමේ නොකියයි දැන් තුන්වැනි වචනය කියයි. කළ පින් නැති බැවින් දිළිඳුවූයේ දුර්වර්ණවූයේ අල්පේශාක්‍ය වූයේම මෙහි සිටද නැවත පින් නොකරන්නෙහිද? දෙවෙනි සිත් වාරයෙහි කෙසේ සතර අපායයෙන් නොමිඳෙන්නේද මෙසේ මහාජනයාට අර්ථය පෙරටු කිරීමෙන් ධර්මය පෙරටු කිරීමෙන් අනුශාසනය පෙරටු කිරීමෙන් කියයුතු වචනයෝයි. එහි 'කාලඤ්ඤා තථාගතො' (තථාගත තෙමේ කාලය දන්නේ

වෙයි) යනු ඒ තුන්වැනි කිමෙහි ඒ වචනය ප්‍රකාශ කිරීමෙහි ඒ ඒ පරිද්දෙන් කාලය දන්නේ වෙයි. මහාජනයා එය පිළිගන්නා කාලය මැනවයි ගන්නා කාලය දැන එසේ ව්‍යවහාර කෙරෙහි යන අර්ථයි. ප්‍රිය පක්ෂයෙහි පළමු වචනය අවධානය කථා නම් එය මෙසේ දත යුතුය.

එක් ගම්වැසි මහලු මිනිසකු නගරයට පැමිණ සුරාහළෙහි සුරා බොන කල්හි බොහෝ ධුර්නයෝ ඔහු රවටනු කැමතිව පිය තනතුරෙහි තබා ඔහු සමග සුරා බොන්නාහු මොහුගේ හැඳි වතද පොරොත්තා වතද බඩුද යන සියල්ල ගන්නෙමුයි සිතා කතිකාවක් කළහ. එනම්, 'අපි එකිනෙකාම තමාට ප්‍රත්‍යක්ෂ කථාවක් කියමු. යමෙකු එය බොරුය කියා කියයිද කියන ලද්ද හෝ නොඅදහාද ඔහු දසයකු කොට ගන්නෙමුයි, කියායි. එය මහල්ලාගෙන්ද විවාළහ. 'දරුවෙනි, නුඹලාට රුවිවේද එය වේවායි' මහල්ලා කීය. එක් ධුර්නයෙක් මෙසේ කීය. 'මා කුසෙහි සිටි කල්හි මාගේ මවට දිවුල් පල දෙළක් උපන. ඕ අනික් දිවුල් පල ගෙනෙන්නකු නොලබන්නී මාම යැවුවාය. මම ගොස් ගසට නැගෙන්නට නොහැක්කේ මම ම මාගේ පාදෙක ගෙන මුගුරක් මෙන් ගස මතු වෙහි විසි කළෙමි. ඉක්බිති ගසෙහි අත්තෙන් අත්තට යන්නේ ගෙඩි කඩාගෙන බසින්නට නොහැකිවිමි. එවිට ගෙට ගොස් හිණිමඟක් ගෙන වුත් ගසින් බැස මව සමීපයට ගොස් ඒ ගෙඩි මවට දුනිමි. ඒවා සැලි පමණ ලොකුවූහ. ඉක්බිති මාගේ මව විසින් එක් අසුනෙකම හිඳ ගෙඩි හැටක් කන ලද්දීය. මවිසින් එක ඔඩොක්කුවෙන් ගෙනෙන ලද ගෙඩිවලින් ඉතිරි ඒවා ගෙවල් සියයක් ඇති ඒ ගමේ කුඩා අයට ද මහල්ලන්ටද දුන්හ. අපේ ගෙය සොළොස් රියන් ප්‍රමාණ ඇත්තකි. සෙසු ඇඳ පුටු ආදී දේ ඉවත් කොට දිවුල් ගෙඩිවලින් ම වහල දක්වාම පුරවන්නට හැකිවිය. එයින් ඉතිරිවා ගෙන ගෙයි දෙරකඩ ගොඩක් ගැසූහ. එය අසුරියන් පර්වතයක් මෙන් විය. පින්වතුනි, මෙබන්දක් අදහන්ට හැකිදැයි ඇසූ කල ගැමි මහල්ලා නිශ්ශබ්දව හිඳ සියල්ලන්ගේම කථා අවසන්හි විචාරණ ලද්දේ මෙසේ කීය. දරුවෙනි, එසේ වන්නේය. මහත්වූ රට මහත් බැවින් අදහන්නට හැකිය' යනුයි.

සෙස්සන් විසිනුදු මෙසේ බොරු කථා කී කල්හි මහල්ලා මෙසේ කිය. 'දරුවෙනි, මගේ කථාවද අසව්. නුඹලාගේ කුලයෝම මහා කුලයෝ නොවෙති. අපගේ කුලය ද මහා කුලයක් වෙයි. අපගේ වනාහි සෙසු කෙත්වලට වඩා කපු කෙතම ඉතා ලොකුය. කිරිය ලක්ෂයක් පමණ ඇති ඒ කෙත මධ්‍යයේ එක් මහා කපු ගසක් අසූ රියන් පමණ උස්විය. එහි අතු පසක් වෙති. ඒ අතු වල එකක හැර සෙසු අතු වල ගෙඩි නොසෑදෙති. බස්නාහිර අත්තවූ එහි මහ සැළියක් පමණ එක් ගෙඩියක් විය. ඒ අත්තේ තවත් අතු රිකිලි සයක තවත් කපු මල් පොකුරු සයක් පිපී තිබිණි. මම රැවුල බා නා විලවුන් ගා කෙතට ගියේ ඒ කපු මල් පොකුරු පිපී තිබෙනු දැක නැගිට සිටියේම අත දිගුකොට ඒවා ඇල්ලීමි. ඒ කපු පොකුරුවල ශක්තිමත් දසයෝ සදෙනෙක් වූහ. ඒ සියල්ලෝම එවේලේ මා තනිකොට දමා පලා ගියහ. මෙපමණ කල් නොදිටීමි. අද දැක්කෙමි. තෙපි ඒ දසයෝ වෙති. තෝ නන්දයා නම් වෙති. තෝ පුණ්ණයා වෙයි. තෝ වඩ්ඨමානයා වෙති, තෝ ඡත්තයා වෙති, තෝ මංගල නම් වෙති, තෝ සෙට්ඨිය නම් වෙති යයි මෙසේ කියා ඔවුන් වාඩිවී සිටියදීම හිස් මුදුන බැඳී කුඩා කොණ්ඩා හෙවත් සිඛාවන් අල්ලා ගත්තේය. ඔවුහු 'අපි' දසයෝ නොවූයයි' කියන්නට පවා නොහැක්කෝ වූහ. ඉක්බිති ඔවුන් විනිශ්චයට පමුණුවා ශරීරයෙහි ඉරි ඇඳ ලකුණු තබා දිවි ඇති තාක් දසයන් කොට පරිභෝග කළේය. මෙබඳු, කථාවක් තථාගත තෙමේ නොකියයි දෙවෙනි වචනය ආමිස හේතුවෙන් හෝ වාටුකමයතාවෙන් හෝ වෙයි. දවසකින් හෝ නානාප්‍රකාරවූ අනුන්ට ස්තුති වචන හෝ වෝර කථා රාජ කථා ආදී ක්‍රමයෙන් පැවති තිරවිෂාන කථා වෙත්නම් එයද තථාගත තෙමේ නොකියයි. තුන්වැනි වචනය ආර්ය සත්‍ය සන්නිශ්‍රිත කථාවයි. පණ්ඩිතයෝ යමක් අවුරුදු සියයක් අසන්නාහුද තෘප්තියකට නොපැමිණෙද්ද මෙසේ තථාගත තෙමේ අප්‍රිය වචනවූ සියල්ල නොකියයි. ප්‍රිය වූයේද නොකියයි තුන්වැනි වචනය කියයුතු කාලය නොඉක්මවා කියයි. එහි තුන්වැනි අප්‍රිය වචනය සඳහා යට දහර කුමාර උපමාව ආ බැව් දත යුතුය.

(අටවැනි අභය රාජ කුමාර සූත්‍රය නිමි.)

'පඤ්චකො ඉමෙ අනන්ද කාම ගුණ' (ආනන්දය මේ කාම ගුණයෝ පසක් වෙති) වෙනම අනුසන්ධියයි. හඳෙක්

දෙකක් ආදී කොට වේදනා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නොපණවන ලදී. පරියායෙන් එකම වේදනාවක් කියන ලදී. එය දක්වන්නේ පඤ්චකංග ථපතියාගේ වාදය නගාසිටුවන්නට මේ දේශනාව අරමිහ කළ සේක. 'අභික්කන්තතර' සුන්දර තර යනුයි. 'පණිතතර' අතෘප්තිකතර යනුයි. මෙතන්හිද සතරවන ධ්‍යානයෙහි පටන් අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවයි එයද ශාන්තාර්ථයෙන්ද ප්‍රණීතාර්ථයෙන්ද සැපයයිද කියන ලදී. නිරොධය අවේදයිත සුඛ වශයෙන් සුඛය නම් විය. පඤ්චකාම ගුණ වශයෙන්ද අෂ්ට සමාපත්ති වශයෙන්ද උපන්නේ වේදයිත සුඛය නම්. නිරොධය අවේදයිත සුඛය නම්. මෙසේ වේදයිත සුඛය වේවා අවේදයිත සුඛය වේවා නිදුක් බව යයි කියන ලද සුඛාර්ථයෙන් එකම සුඛයක්ම උපන, 'යත්ථ යත්ථ' යම් යම් තැනක යනුයි. 'සුඛං උපලබ්භති' වේදයිත සුඛය වේවා අවේදයිත සුඛය වේවා ලබයි, 'තත්තං තථාගතො සුඛස්මිං යෙව පඤ්ඤපෙති' (තථාගත තෙමේ ඒ ඒ දෙය සැපයෙහිම පණවයි) තථාගත තෙමේ ඒ සියල්ල නිදුක් බව ඇති සැපයෙහිම පණවයි යනුයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහි නිරොධ සමාපත්ති සීඝ්‍ර කොට නෙය්‍ය පුත්තල වශයෙන් අරහත්ත කුටයෙන්ම දේශනාව අවසන් කළ සේක.

(නවවැනි බහු වේදනීය සූත්‍රය නිමි)

10. අපණ්ණක සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' අපණ්ණක සූත්‍රයයි. එහි 'චාරිකං, අතුරිත චාරිකාවයි. 'අත්ථිපන වො ගහපතයො' කුමක් හෙයින් කියේද? ඒ ගම වනාහි අටවිදෙර පිහිටියේ නානාවිධ සමණ බ්‍රාහ්මණයෝ දවසක් මාර්ගයේ ගොස් සවස ඒ ගමට වාසය පිණිස පැමිණෙති. ඔවුන්ට ඒ මිනිස්සු ඇඳ පුටු අතුරුවා පා දෙවා තෙල් ගල්වා කැප පානාදිය දී දෙවන දවසෙහි නිමන්ත්‍රණය කොට දන් දෙත්. පැහැදුනාවූ සිත් ඇති ඔවුහු ඔවුන් සමග පිළිසඳර කථා කරන්නෝ, මෙසේ කියත්. "ගෘහපතිවරුනි, තෙපි කිසියම් දර්ශනයක් ගන්නා ලදද යනුයි" 'ස්වාමීනි නැත යනුයි.

ගෘහපතිවරුනි දර්ශනයකින් හැර ලෝකය තෙමේ (යහමගකට) නොපමුණුවයි. එක් දර්ශනයක් රුචි කොට එය ඉවසා පිළිගන්නට වටනේය. ලෝකය සාශ්වතය (සදකාලිකය) යන දර්ශනය ගනුවයි." කියා ගියහ. අනික් දවසක තවත් පිරිසක් ආහ. ඔවුහුද එසේම විවාළහ. තවත් දවසක තවත් පිරිසක් ආහ. ඔවුහුද එසේම විවාළහ. ඔවුහු ඔවුන්ට "එසේය ස්වාමීනි. පෙර දිනක නුඹ වහන්සේලා වැනි ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ අවුත් ලෝකය සාශ්වතයයි අපට මේ දර්ශනය ගත්වා ගියහයි" දැන්වූහ. "ඒ මෝඩයෝ කුමක් දනිද්ද මේ ලෝකය විනාශ වෙයි. උච්ඡේද දර්ශනය ගනුවයි" ඔවුහුද උච්ඡේද දර්ශනය ගත්වා ගියහ. මේ උපායයෙන් තවත් කෙනෙක් එකවිච සස්සතයද අයෙක් අමරා වික්ෂෙපයදැයි මෙසේ දෙසැට දෘෂ්ටියම ඉගැන්වූහ. ඔවුහු එකම දෘෂ්ටියකවත් පිහිටන්නට නොහැකි වූහ. සියල්ලන්ට පසුව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩිසේක. උන්වහන්සේ ඔවුන්ට හිත පිණිස විචාරන්නේ "ගෘහපතිනි, නොපට දර්ශනයක් ඇද්ද?," යනාදිය විවාළ සේක. එහි "ආකාරවනී" කරුණු ඇති සහේතුකවූ යනුයි. "අපණ්ණක" අවිරුද්ධවූ දෙකක් නොවූ ඒකාන්ත ගැන්මයි "නත්ථි දින්නං" (දුන් දෙයෙහි විපාක නැත.) යනාදී දශ වස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටියට සාලෙයාක සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලදී. එසේම එයට විරුද්ධ සම්මාදිට්ඨියද එහිමය 'නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං' යමෙක් ඔවුන්ගේ අකුලලයෙන් හික්මීමේ ආනිසංසයයි. *

..වොදන පක්ෂය නම්වූ විශුද්ධි පක්ෂය යමක්වේද එය නොදකිත් යන අර්ථයයි. "අසද්ධම්ම සඤ්ඤන්ති" අභූත ධර්ම හැදින්වීමයි "අත්තානං උක්කංසෙති" (තමා උසස් බැවිනි තබයි) මා හැර අනික් කවුරු තමාගේ දර්ශනය අන්‍යයන් වෙත ගන්වන්නට සමත් දැයි තමා උසස් කොට තබයි. 'පරං වම්හෙති' මෙපමණ ජනයන් ගෙන් එකෙක් වත් තමන්ගේ දර්ශනය අන්‍යයන් වෙත ගන්වන්නට නොහැක්කේයයි අන්‍යයා පහත් තැන තබයි. 'පුබ්බෙව ඛො පන' පෙර මිථ්‍යා දර්ශනය ගන්නහුට යහපත් සිල් ඇති බව ප්‍රණීත වූයේ වෙයි. දුස්සිල් බව එළඹ සිටියේය. 'එවමස්සිමෙ' මෙසේ ඔහුගේ මේ මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ආදී සිත අනිකකින් අනිකක් ඉපදීම් වශයෙන් ඒ මිථ්‍යා දෘෂ්ටි

හේතුවෙන්ම නොයෙක් ලාමකවූ අකුශල ධර්මයෝ උපදිත්තම්. 'තනු' ඒ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ලබ්ධිනිති, 'කලිග්ගහො' පරාජය භාරගැනීම 'දුස්සමත්තො සමාදින්නො, නපුරුසේ ගන්නාලද නපුරු සේ පරාමර්ශනය කරන ලද, 'එකං' සම්පරිත්වා තිට්ඨති, එක් පැත්තක එක් කොටසක ස්වකීය වාදයම පතුරුවා එයම ස්ථිර සේ ගෙන සිටියි "සවෙ ඛො නත්ථි පරලොකො' (ඉදින් පරලොවක් නම් නැත) යන මෙසේ ඇති කල්හිම යහපත් බව ගෙන දෙන්නේ වෙයි. 'රිඤ්චති' දුරු කරයි, 'සද්ධම්ම සඤ්ඤං' භූතධර්ම හැදින්වීමයි. 'කටග්ගාහ' ජයග්‍රාහයයි. 'සුසමත්තො සමාදිණ්ණො' මනාකොට ගන්නා ලද මනාකොට පරාමර්ශනය කරන ලද යනුයි. 'අභයං, සම්පරිත්වා තිට්ඨති,' 'උභයං සම්පරිත්වා තිට්ඨති' අන්ත දෙකකවූ කොටස් දෙකකවූ ස්වකීය වාදයද පරවාදයද පතුරුවා එහි ගැලී සිටියි. 'සවෙඛො අත්ථි පරලොකො' මෙසේ ඇති කල්හිද ඉදින් නැත, මෙසේ ඇති කල්හි යහපත ගෙනදීම වෙයි. අන්‍ය මතයෙන්ද එක් කොටසක් ඇති හා කොටස් දෙකක් ඇති යන මේ කොටස්හි මේ ක්‍රමයෙන්ම අර්ථය දත යුතුය. 'කරොතො' යනු සියතින් කරන්නහුට 'කාරයතො' ඇතවීමෙන් කරන්නහුට, 'ඒන්දතො' අනුන්ගේ අත් ආදිය සිදින්නහුට හෝ යනුයි. 'සොචයතො' අනුන්ගේ බඩු පැහැර ගැනීමේ ආදියෙන් ශෝකය තෙමීම කරන්නහුටද අනුන් ලවා කරවන්නහුටද යනුයි 'කිලමයතො' ආහාර වැළකීම බන්ධනාගාරයට පැමිණීම ආදියෙන් තෙමීම වෙහෙසට පත් වරන්නහුටද අනුන් ලවා වෙහෙස කරවන්නහුටද, 'පාණාතිපාතයතො, සතුන් මරන්නහුටද, මරවන්නහුටද යනුයි මෙසේ සෑම තනි කිරීම් කරවීම් වශයෙන්ම අර්ථය දත යුතුය. 'සත්ඨං' ගෘහ සත්ඨයයි 'නිල්ලොපං' මහා පැහැර ගැනීමයි 'එකාහාරික' එකම ගෙයක් පිරිවරා විලම්පනයයි (බඩු ආදිය පැහැර ගැන්මයි) පරිපත්ථෙ' ආ ආවුන් අල්ලා ඔවුන්ගේ බඩු ආදිය ගැනීම පිණිස මාර්ගයෙහි සිටියහුට 'කරොතො න කරියති පාපං' යම්කිසි පවක් කරමියි සංඥ කරන්නහුටද පව නොකෙරේ නම් පාපයක් නැත. සත්වයෝ වනාහි කරමුයි මෙසේ සංඥ ඇත්තෝ වෙත්ය යන අර්ථයි. 'බුර පරියන්තෙන' දැලිපිහිය

අගින් හෝ දැලිපිහියේ මුවහත වැනි කෙළවරින් හෝ යනුයි. 'එකමංස බලං' එක මස් ගොඩක් යනුයි 'පුඤ්ජ' එයටම පරියාය වචනයයි 'තතොනිදනං' (ඒ හේතුවෙන්) එක් මස්ගොඩක් කිරීමේ හේතුවෙන්, දකුණු තෙර මිනිස්සු කර්කශය, දරුණුය, ඒ සඳහා 'ගනන්තො' යනාදිය කියන ලදී. උතුරු තෙර මිනිස්සු සැදැහැන්නෝ වෙති. පැහැදුනු බුද්ධ මාමක ධම්ම මාමක සංග මාමකයෝය. ඒ සඳහා 'දදන්තො' යනාදිය කියන ලදී. එහි 'යජන්තො' මහා යාග කරන්නේ යනුයි. 'දමෙන්' ඉන්ද්‍රිය දමනයෙන් උපොසථ කර්මයෙන් යනුයි. 'සංයමෙන්' ශීල සංයමයෙන් යනුයි. 'සච්චවාචෙන්' සත්‍ය වචනයෙන්, 'ආගමො' ආගමනය පවතිය යන අර්ථයි. සර්වප්‍රකාරයෙන්ම පවු පින් පිළිබඳ ක්‍රියාවම ප්‍රතික්ෂෙප කරණ ලදී යනුයි. ශුක්ල (යහපත්) පක්ෂයෙහි කී පරිද්දෙන්ම දත යුතුය. සෙස්ස මෙහි පුරිම චාරයෙහි කී පරිදීමය. 'නත්ථි හේතු නත්ථි පච්චයො' මෙහි පච්චයො යනු හේතුවටම අනික් වචනයකි විද්‍යමානවූ මේ කරුණු දෙකින්ම කාය දුශ්චරිතාදී සංකිලෙස ප්‍රත්‍යයද කාය සුචරිතාදී විශුද්ධි ප්‍රත්‍යයද ප්‍රතික්ෂෙප කරත්. 'නත්ථිබල නත්ථි විරියං නත්ථි පුරිසත්ථාමො නත්ථි පුරිස පරක්කමො' යනු සත්වයන්ගේ කෙළෙසීමට හෝ පිරිසිදුවීමට හෝ බලයක් හෝ පුරුෂයා විසින් කටයුතු පුරිසථාමයක් හෝ පුරිස පරක්කමයක් හෝ නැත. 'සබ්බ සත්තා' (සියලු සත්වයෝ) ඔවුගෙන් කොටස් ආදිහු අනවසෙසයෙන් දක්වත් 'සබ්බපාණා' (සියලු ප්‍රාණීහු) එකිනඳිස ද්විතඳිස සත්ව ආදී වශයෙන් කියත් සියලු 'භූතයො' අණ්ඩකොස වස්තිකොසයන්හි හටගන්නා සත්වයන් සඳහා කියත්. සියලු 'ජීවයෝ' යනු හැල්, යව, තිරිඟු ආදී ධාන්‍ය සඳහා කියත්. ඔවුන්ගෙන් මොවුහු වැඩිමී ඇති කරවන බැවින් ජීව සංඥ ඇත්තෝ වෙත්. 'අවසා අබලා අවරියා' ඔවුන්ගේ තමන් පිළිබඳ වසය හෝ බලය හෝ විරිය හෝ නැත.

නියති සංගති භාව පරිණතා මෙහි නියාති යනු ගෙන යනු ලැබේ යනුයි. 'සංගති' සවැදූරුම් උසස් උත්පත්තිය ඇතියවුන්ගේ ඒ ඒ තන්හි ගමනයි 'භාව' ස්වභාවයයි. මෙසේ නියතියෙන්ද සංගතියෙන්ද ස්වභාවයෙන්ද පරිණතවූ නානා

ප්‍රකාරයට පැමිණියා වූ යනුයි. යම් පරිද්දෙකින් වනාහි සිදුවිය යුත්තක් ඇද්ද එය එසේම සිදුවෙයි. නොසිදුවිය යුත්තක් ඇද්ද එය සිදු නොවේයයි දක්වයි. 'ජස්සෙවාහිජාතිසු' ඒ අභිජාතින් හෙවත් උසස් උත්පත්තිය ඇතියවුන් හැර සැපද දුකද උපදිත් අතික් සුඛ දුක්ඛ භූමියක් නැත්තේ යයි දක්වත්. එහිද අභිජාතිහු නම්, කණ්භාහිජාති, නිලාහිජාති, ලෝහිතාහිජාති, හලිද්දහිජාති, සුක්කාහිජාති, පරම සුක්කාහිජාති යනුයි. එහි සාකුණියාද (ලිහිණිවැද්ද) සුකරිකයාද (ඌරන් මරන්නා) ලුද්දයා (වැද්ද) ද මව්ජ සාතකයා (මසුන් මරන්නාද) සොරාද සොරුන් මරන්නාද යම් ඒ අන්‍යවූද කුරිරුකමිහි නියැලියෙක් වෙද්ද මේ කණ්භාහිජාතික නම් හික්ෂු තෙමේ නිලාහිජාතියයි කියත්. ඒ හික්ෂුහු සිවුපසයෙහි කටුක දේ බහා වළඳත්. 'හික්ඛුච කණ්ටක චුත්තිකොති' මේ වනාහි ඒ පිළිබඳ පාළිපාඨයයි. නොහොත් කටුක පැවතුම් ඇත්තෝ මෙසේ නම් ඇතැම් පැවිද්දෝ යයි කියත්. 'කණ්ටක චුත්තිකාතිපි' යනුද එහි පාළියයි.

'ලොහිතාහිජාති' නිසණ්ඨයෝයි එක් ස්ඵවක් ඇත්තෝ යයි කියත්. මොවුහු වනාහි මූලින් දෙදෙනාට වඩා පණ්ඩරතරයෝයි. හිහිවූ නිර්වස්ත්‍ර ශ්‍රාවකයෝ හලිද්දහිජාතියයි කියත්. මෙසේ තමන්ගේ ප්‍රත්‍යයදයකයන් නිසණ්ඨයන්ට වඩා ශ්‍රේෂ්ඨතරයයි කියත්. නන්ද, වච්ජ, සංකිච්ච යන මොවුහු සුක්කාහිජාතියයි කියත්. මොවුහු පෙර කී සතරදෙනාට වඩා පණ්ඩරතර වෙති. ආජීවකයෝ පරම සුක්කාහිජාතියයි කියත්. ඔවුහු වනාහි සියල්ලන්ට වඩා පණ්ඩරතර වෙති. එහි සියලු සත්වයෝ පළමුව ලිහිණි ආදීහුම වෙති. එයට වඩා පිරිසිදුවූවෝ ශාක්‍ය ශුමණයෝ වෙති. එයටත් වඩා පිරිසිදු වූවෝ නිසණ්ඨයෝයි. එයටත් වඩා පිරිසිදු වූවෝ ආජීවක ශ්‍රාවකයෝයි. ඊටත් වඩා පිරිසිදු වූවෝ නන්දදීහුයි. එයටත් වඩා පිරිසිදුවූවෝ ආජීවකයෝයි. මේ ඔවුන්ගේ ලබ්ධියයි. ශුක්ල පක්ෂය (පිරිසිදු පැත්ත) කී කරුණුවල විරුද්ධ පැත්තෙන් දත යුතුය. මෙහිද ඒ සියල්ල මූලින් වාරයෙහි කී පරිදීමය මේ තුන් දෘෂ්ටි අතුරෙන් නාස්තික දෘෂ්ටිය විපාකය වළක්වයි. අක්‍රියා දෘෂ්ටිය කර්මය වළක්වයි. අහේතුක දෘෂ්ටිය දෙකම වළක්වයි. එහි කර්මය

වළක්වන්නහු විසින් විපාකයද වළක්වයි. විපාකය වළක්වන්නහු විසින් කර්මය වළක්වයි. මෙසේ මේ සියල්ලම අර්ථ වශයෙන් උභය පටිබාහකයෝය. අහේතුක වාදයෝ ද අකිරිය වාද හා නාස්තික වාදයෝද වෙති. යමෙක් වනාහි ඔවුන්ගේ ලබ්ධිය ගෙන රාත්‍රි ස්ථානයෙහි දිවාස්ථානයෙහි සිටියාහු සප්තකායනා කරත්. විමංසනය කරත් ඔවුන්ට දුන් දෙයෙහි විපාක නැත. පවක් කරන්නෙමිසි සංඥ ඇතත් පවක් නොකෙරේ යයි හේතුවක් නැත. ප්‍රත්‍යයක් නැතැයි ඒ අරමුණෙහි මිච්ඡා සතිය පිහිටුවයි. සිත එකඟ වෙයි. ජවනයෝ දුවත්. පළමු ජවනයෙහි සතේ කිව්ෂ වෙති. දෙවෙනි ජවන් ආදියෙහිද එසේමය සත්වැන්නෙහි බුදුවරුන්ටද අනෙකිව්ෂයහ. නොනවතින්නේය. නපුරු කටුවක් මෙනි. එහි කිසියම් එක් දර්ශනයකට බැස ගනියි. කිසිවෙක් දෙකකටද, කිසිවෙක් තුනකටද බැස ගනියි. එකකට බැස ගන්නා කල්හිද දෙකකට තුනකට බැස ගන්නා කල්හිද නියත මිථ්‍යාදෘෂ්ටිකවූයේ වෙයි. එයට පැමිණියේ ස්වර්ග මාර්ගවරණයද මොක්ෂ මාර්ගවරණයද වෙයි. ඒ ආත්මභාවයට අනතුරුව ස්වර්ගයට යාමටද අවශ්‍යය මොක්ෂය ගැන කියනුම කවරේද? මේ තෙමේ පට්ඨි ගොපකවූ වට්ටබාණු කය නම් කීමෙක්ද මේ තෙමේ එකම ආත්මභාවයකම නියත වූයේ වේද? නැතහොත් අනික් ආත්ම භාවයක්ද? එකම ආත්ම භාවයකම නියතවූයේ වෙයි. ආසෙවන වශයෙන් වනාහි භවාත්තරයෙහිද ඒ ඒ දෘෂ්ටිය රුවි කෙරේමය. මෙබන්දහට බොහෝ සෙයින් භවයෙන් නැගිටීමක් නම් නැත. "එහෙයින් තමහට වැඩකැමති නුවණැත්තේ බලවත් විෂ ඇති නාගයකු මෙන් කලාණ නොවූ ජනයා දුරින්ම බැහැර කටයුත්තේය." 'නත්ථි සම්බසො ආරුප්පා' සර්වප්‍රකාරයෙන් අරුප බ්‍රහ්ම ලෝකය නම් නැත. 'මනොමය' ධ්‍යාන සිතින් ඉපදවූ, 'සඤ්ඤමය' අරුපධ්‍යාන සංඥාවෙන් සංඥමයවූ යනුයි.

'රූපානං යෙව නිබ්බිදය විරාගය නිරොධාය පටිපන්නො භොති' රූපයන්ගේම කළකිරීම පිණිස විරාගය පිණිස නිරොධය පිණිස පිළිපන්නේ වෙයි යනු මේ තෙමේ ලාභියෙක් හෝ වෙයි. තාර්කිකයෙක් හෝ වෙයි. ලාභිනම් රූපාවචර ධ්‍යානලාභිය

ඔහුට රූපාවචරයෙහි සැකයක් නැත. අරූපාවචර ලෝකයෙහි ඇත. හෙතෙම මම අරූපය ඇතැයි කියන්නන්ගේද නැතැයි කියන්නන්ගේද වචනය අසමි. ඇත්තේය නැත්තේයයි නොදනිමි. කිසුණු පිරියම්කොට සතරවන ධ්‍යානය උපදවා එය පද්ධිධානකොට, අරූපාවචර ධ්‍යානය උපදවන්නෙමි. ඉදින් ආරුප්පය ඇද්ද එහි උපදින්නෙමි, ඉදින් නැද්ද රූපාවචර බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි උපදින්නෙමි. මෙසේ මාගේ අපණ්ණක ධර්මය තෙමේ අපණ්ණක වූයේම අවිරුද්ධ වූයේ වන්නේය එසේ පිළිපදියි.

‘භවනිරොධො’ නිබ්බානයයි ‘සරාගාය සත්තිකේ’ රාග වශයෙන් වට්ටයෙහි ඇලුනු සම්පයෙහි යනුයි ‘සංයෝගාය’ තෘෂ්ණා වශයෙන් සංයෝජනය පිණිස, ‘අභිනන්දනය’ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් අභිනන්දනය පිණිස ‘පටිපත්තො හොති’ මේ තෙමේද ලාභියෙක් හෝ වෙයි. තාර්කිකයෙක් හෝ වෙයි. ලාභියානම් අෂ්ට සමාපත්ති ලාභියායි. ඔහුට අරූපයෙහි සැකයක් නැත. නිබ්බානයෙහි ඇත හෙතෙම මම නිරොධය ඇතැයිද නැතැයිද අසමි. ස්වකීයවූයේ නොදනිමි. සමාපත්තිය පාදකකොට විදර්ශනාව වඩමි. ඉදින් නිරොධය වන්නේ නම් රහත් බවට පැමිණ පිරිනිවෙන්නෙමි. ඉදින් නොවන්නේ නම් අරූපයෙහි උපදින්නෙමියි මෙසේ පිළිපදියි. තාර්කිකයා වනාහි එක සමාපත්තියක්ද නොලැබුවේ ඔහුට අරූපයෙහි කංඛාවක් නැත. භවනිරොධයෙහි ඇත.

හෙතෙම මම නිරොධය ඇතැයිද නැතැයිද අසමි. ස්වකීය වූයේම නොදනිමි. කිසුණු පිරියම්කොට අෂ්ට සමාපත්ති උපදවා සමාපත්ති පද්ධිධානවූ විදර්ශනාව වඩන්නෙමි. ඉදින් නිරොධය වන්නේනම් රහත් බවට පැමිණ පිරිනිවෙන්නෙමි. ඉදින් නොවන්නේ නම් අරූපයෙහි උපදින්නෙමියි මෙසේ පිළිපදියි. ‘අත්ථිදින්නන්ති ආදිහි තාව අපණ්ණකානි භවන්තු නත්ථි දින්නන්ති ආදිහි පන කථං අපණ්ණකානිති’ යනු මෙහි කිහි. (අත්ථි දින්නං යනාදිය අපණ්ණක වෙත්වා නත්ථිදින්නං යනාදිය වනාහි කෙසේ අපණ්ණකවේද) ගැනිමි වශයෙන් ඒවා අපණ්ණකය අපණ්ණකයයි මෙසේ ගන්නාලද බැවින්

අපණ්ණකයයි නමක් ඇතිවිය. 'වත්තාරොමේ' (මේ සතර) යනු මෙය වෙනමවූ අනුසන්ධියයි. නාස්තික වාදය, අක්‍රියවාදය, අහේතුකවාදය, ආරුප්පයෝ නැත නිරොධය නැතැයි යන දෙදෙනාද මේ පස් දෙනාද යන පුද්ගලයෝ යටකී තුන් පුද්ගලයෝම වෙති. අස්තික වාදදීවූ පස එකම සතරවැනි පුද්ගලයාම වෙයි. මේ කාරණය දක්වන්නට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දේශනාව පටන් ගත්සේක එහි සියල්ල අර්ථ වශයෙන් කී පරිදීමය.

(දශවන අපණ්ණක සූත්‍රය නිමි.)

(පළමු වර්ගය නිමියේය)

දෙවැනි වර්ගය.

11. අම්බලට්ඨික රාහුලොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' අම්බලට්ඨික රාහුලොවාද සූත්‍රයයි. එහි 'අම්බලට්ඨිකායං විහරති' වෙළඳවන විහාරයට ප්‍රත්‍යන්තයෙහි පධාන සරයක් මෙන් විවේකය කැමැත්තන් පිණිස කරණ ලද අම්බලට්ඨිකා නම් ප්‍රාසාදයෙහි ප්‍රකර්ෂ විවේකය කැමැත්තේ වැඩවාසය කරයි. කටුව ඇතිවූ කාලයෙහි පටන් තියුණු වූයේ වෙයි. එපරිද්දෙන්ම මේ ආයුෂ්මත් තෙමේද සත්වයස් ඇති. සාමණේර කාලයේම ප්‍රකර්ෂ විවේකය කැමැත්තේ එහි විසිය. 'පටිසල්ලානා චුට්ඨිතො' එල සමාපත්තියෙන් නැගිට යනුයි. 'ආසනං' මෙහි ප්‍රකෘතියෙන්ම පණවන ලද ආසනයක් වෙයි. එය ගසා දමා තැබුවේය. 'උදකාධානෙ' දිය භාෂනයෙහි යනුයි. දිය ඇති ස්ථානයෙහි යනුද කියයි.

'ආයස්මන්තං රාහුලං ආමන්තෙසි' (රාහුල ආයුෂ්මතුන්ට ඇමතුවෙස්ක) යනු අවවාද දීම පිණිස ආමන්ත්‍රණය කළසේක. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් රාහුල තෙරුන්ට බොහෝ ධර්ම දේශනා කරණ ලදී. සාමණේර ප්‍රශ්නයෝ තෙරුන් විසින්ම කරණ ලදහ. එසේම රාහුල සංයුත්තය, මහා රාහුලොවාද සූත්‍රය, චුල්ලරාහුලොවාද සූත්‍රය මේ අම්බලට්ඨික රාහුලොවාද සූත්‍රයද

යන මේවාද වෙති. මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ සත් අවුරුදු කාලයෙහි සිවුරු කොණ ගෙන ශ්‍රමණය, මට දයාද දෙවයි. දයාද ඉල්ලන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්ට භාරදී පැවිදි කරවන ලදී. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහර කුමාරයෝ නම් යුක්තායුක්තියක් කෙසේ කියත්ද? ඔහුට අවවාද දෙමිසි රාහුල කුමරුට ඇමතු සේක. 'රාහුලය, ශ්‍රමණයන් විසින් තිරිසන් කපා කියන්නට නොවටියි. තා කියනු ලබන්නේ මෙබඳු වූ කපාවක්යයි සියලු බුදුවරුන් විසින් දුරු නොකරණ ලද ප්‍රශ්න දශයක් ඇති, පස්පණස් විසඳුම් ඇති, එක් ප්‍රශ්නයක් ඇති එක් උද්දේසයක් ඇති, එක් වෙය්‍යාකරණයක් ඇති, ප්‍රශ්න දෙකක් ඇති පෙ දශ ප්‍රශ්නයක් ඇති. දශ උද්දේශයක් ඇති, දශ වෙය්‍යාකරණයෝ වෙති. එක නම් කුමක්ද? සියලු සත්වයෝ ආහාරය පැවතුම් කොට ඇත්තෝය. පෙ දශය නම් කුමක්ද? අංග දශයකින් යුත් රහත් බව කියනු ලැබෙයයි මේ සාමණේර ප්‍රශ්නය දේශනා කළ සේක. නැවත සිතුවේක. දහර කුමාරයෝ නම් ප්‍රිය මුසාවද ඇත්තෝ වෙති. නොදැකි දෙය අප විසින් දැක්කේයයිද දැකි දෙය අප විසින් නොදැක්කේයයිද කියති. මොහුට අවවාද දෙමිසි ඇස්වලින් බලාද හැඳිනීම පිණිස පළමුවෙන්ම සතර දියබඳුන් උපමාද ඉක්බිති හස්ති උපමා දෙකද එක් ආදසුපමාවක්ද දක්වා මේ සූත්‍රය දේශනා කළ සේක. සිවුපසයෙහි තෘෂ්ණාව ඉවත් කිරීමද පඤ්චකාම ගුණයන්හි ඡන්දරාග ප්‍රභානයද කළ්‍යාණ මිත්‍ර උපනිශ්‍රයගේ මහත් බවද දක්වා රාහුල සූත්‍රය දෙසූසේක. ආ ආ තන්හි භවයන්හි ඡන්දරාග නොකට යුතුයයි දක්වන්නට රාහුල සංයුත්තය දේශනා කළ සේක. 'මම ශෝභන වූවෙක් වෙමි මාගේ වර්ණායතනය ප්‍රශන්නයයි ආත්ම භාවය නිසා ගෙහ සිත ඡන්දරාගය නොකටයුතුයයි' මහා රාහුලොවාද සූත්‍රය දේශනා කළ සේක. එහි රාහුල සූත්‍රය මේ කාලයෙහි කියන ලදැයි නොකිය යුතුය. එය නිතර අවවාද වශයෙන් දේශනා කරණ ලදී. රාහුල සංයුත්තය සත් අවුරුදු කාලයෙහි පටන් වසක් නොවූ හික්ෂු කාලය දක්වා කියන ලදී. මහා රාහුලොවාද සූත්‍රය දහඅට වස්. සාමණේර කාලයෙහි කියන ලදී.

චුල්ලරාහුලොවාද සූත්‍රය අවස්සික භික්ෂු කාලයෙහි කියන ලදී. කුමාර ප්‍රශ්නයද මෙයද අම්බලට්ඨික රාහුලොවාද සූත්‍රය ද සත්වස් සාමණේර කාලයෙහි කියනලදී. එයින් රාහුලොවාද සූත්‍රය නිතර අවවාද වශයෙන්ද රාහුල සංයුත්තය තෙරුන්ගේ විදර්ශනාව සම්පූර්ණවීම පිණිසද මහා රාහුලොවාදය ගෙන සිත ඡන්දරාගය දුරුකිරීම පිණිසද චුල්ල රාහුලොවාදය තෙරුන්ගේ පඤ්ච දශ විමුක්ති පරිපාවනිය ධර්ම පරිපාක කාලයෙහි අර්හත්වය ගැන්වීම පිණිස කියනලදී. මේ සඳහා රාහුලතෙර තෙමේ භික්ෂු සංඝයා මැද තථාගතයන් වහන්සේගේ ගුණය කියන්නේ මෙය කිය.

‘කිරල් දෙනක් බිජු රකින්නේ යම්සේද, උතුම්වූ වලිගය රක්තා සෙමර මුවක යම්සේද, සීලසම්පන්නවූ ප්‍රඥවත්වූ තථාගත තෙමේ මා රැක්කේය.’

සාමණේර ප්‍රශ්නය අයුතු වචන දුරු කිරීම පිණිසද මේ අම්බලට්ඨික රාහුලොවාදය සූත්‍රය සම්පජානමුසාවාද නොකීම පිණිසද කියන ලදී.

එහි ‘පස්සසිනො’ දැක්කෙහි නොවේද? යනුයි. පරිත්තං’ ස්වල්පයයි. ‘සාමඤ්ඤං’ ශ්‍රමණ ධර්මයයි. ‘නික්කුජ්ජත්වා’ මුව යටිකුරු කොට යනුයි. ‘උක්කුජ්ජත්වා’ උඩුකුරු කොට යනුයි. ‘සෙය්‍යථාපි රාහුල රඤ්ඤෙ නාගො’ (රාහුලය යම්සේ රජුගේ ඇතා) යන මේ උපමාව සම්පජාන මුසාවාදයෙහි සංවර රහිත වූවහුට උපමාව දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. එහි ‘ඊසාදන්ත’ කරත්තයේ ප්‍රධාන ලිය (ඒරියා කඳ මෙන් වූ දත් ඇති යනුයි. උබ්බුළ්භවා’ යනු මනාකොට වැඩිනු හොඳට උස ඇති යනුයි. ‘අභිජාත’ යනු මනාව උපන් ජාතිසම්පන්න යනුයි. ‘සංගාමාවචර, සංග්‍රාමයට බැසගත් යනුයි. ඉදිරි කය ආදියෙහි වනාහි ඉදිරිකයින් පුවරු කොටු මුණ්ඩ ප්‍රාකාරාදිය පෙරළා දමයි. පසු පෙදෙස කයින්ද එසේය හිසින්. වැඩ නියම කොට මේ ප්‍රදේශය මඩින්තෙමියි නැවතී බලයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියයක් දහසක් නමුදු දෙකට බිඳියි. කණින් කර්මය නම් ආ ආ ඊ සැර කණින් පහර දී පෙලීමයි. දනින් වැඩ නම් විරුද්ධ පාර්ශවයේ ඇතුන්ද, අසුන්ද, අශ්වාරොහකයන්ද, පාබළු සෙනගද විදීමයි. නගුටෙන්

කර්ම නම් නගුටෙහි බැඳී දික්වූ යෂ්ටියෙන් හෝ යකඩ මොහොලෙන් සිඳි බිඳ දැමීමයි. රක්ඛතෙව සොණ්ඩං' (සොඩ රක්ඛමය) යනු සොඩ මුඛයෙහි බහා රකියි. 'තත්ථ' ඒ ඇතාගේ වැඩෙහි යනුයි. 'අපරිච්චත්තං' බැහැර නොකළ අන්‍යයන්ට ජයද අපට පරාජයද දැක්කේ යයි හඟයි. 'සොණ්ඩායපි කම්මං කරොති' (සොඩින්ද වැඩ කරයි) යකඩ මුගුරු හෝ කිහිරි මොහොල හෝ ගෙන වටේ දහඅට රියන් තැන මඩියි. 'පරිච්චත්තං' (හැර දැමූ යනුයි.) දැන් හත්ටියෝදදින් අතුරෙන් කිසිවෙක් බිය නොවෙයි. අපට ජයද අන්‍යයන්ට පරාජයද දැක්කේයයි හඟයි. 'නාහංතස්ස කිඤ්චිපාපං' ඔහුගේ දුෂ්කටාපත්ති නීති කැඩීමෙහි හෝ මවු මැරීම් ආදී කර්මයන්හි හෝ නොකට හැකි කිසි පවක් නම්නැත. 'තස්මාතිහ මෙ' යම් හෙයකින් සම්පජන මුසාවාද කියන්නා විසින් නොකොට හැකි පවක් නම් නැත. එහෙයින් තා විසින් 'හස්සායපි' ක්‍රීඩා පිණිසවත් බොරු නොකියන්නෙමියි හික්මිය යුතුය. 'පච්චවෙක්ඛනත්ථො' දැකීම පිණිස යම් කිසි මුඛයෙහි වරදක් වේද එහි දැකීම් පිණිසයයි කියන ලද්දේ වෙයි. 'පච්චවෙක්ඛත්ථා' පච්චවෙක්ඛත්ථා' බල බලා යනුයි. 'සසක්කං න කරණියං' ඒකාන්තයෙන්ම නො කටයුතුය යනුයි. 'පටිසංහරෙය්‍යාසි' නො පවතින්නෙහිය නොකරන්නෙහිය යනුයි. 'උපත්ථම්භෙය්‍යාසි' නැවත නැවත කරන්නෙහිය යනුයි. 'අට්චිතබ්බං' අට්ටයෙන පීඩාවෙන් විය යුතු 'හරායිතබ්බං' ලජ්ජාවිය යුතු ජගුව්ජ තබ්බං' අසුව දැක මෙන් පිළිකුල් උපදවා යනුයි. 'අහොරත්තානු සික්ඛි' රාත්‍රිය ද දවාලද හික්මෙන්නේ මනොකර්මයාගේ වනාහි අදෙසනා වස්තුක බැවින් මෙහි දෙසනා කටයුතුයයි නොකියන ලදී. කෙතෙක් තැනක කාය කර්ම වච්කර්මයෝ පිරිසිදු කටයුතුද? කෙතෙක් තැනක මනො කර්මද? කාය කර්ම වච්කර්මයෝ පළමුකොට එක් පෙරබතකම (උදයවරුවේ) පිරිසිදු කටයුතුය. බත්කිසකොට දිවාස්ථානයෙහි සිටින්නානු විසින් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කටයුතුය. අරුණෝද්ගමනයෙහි පටන් යම්තාක් මෙතන හිඳගැනීමක් වේද මේ අතර අනුන්ට අප්‍රියවූ කාය කර්මයක් හෝ වාග් කර්මයක් හෝ ඉදින් ඇතැයි දැනිද දෙසීමට සුදුස්සක්

නම් දෙසිය යුතුය. ප්‍රකාශ කළ යුත්තක් නම් ප්‍රකාශ කටයුතුය ඉදින්නැත්නම් ඒ සතුටෙන්ම විසිය යුතුය මනාකර්මය වනාහි එක් පිණිසපාත සෙවීම ස්ථානයක පිරිසිදු කටයුතුය. කෙසේද මාගේ අද පිණිසපාත සෙවීම් ස්ථානයෙහි රූපාදීන්හි ඡන්දයක් හෝ රාගයක් හෝ පටිසයක් හෝ ඉදින් ඇද්ද නැවත මෙසේ නොකරන්නෙමිසි සිතින්ම අධිෂ්ඨාන කටයුතුය. ඉදින් නැද්ද ඒ සතුටෙන්ම විසිය යුතුය.

‘සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා’ යම් හෙයකින් අතීතයෙහිද මෙසේ පිරිසිදු කළාහුද අනාගතයෙහිද පිරිසිදු කරන්නහුද දැනුදු පිරිසිදු කෙරෙද්ද එහෙයින් තොප විසිනුදු මේ කරුණුවල හික්මීම පිණිස මෙසේ හික්මිය යුතුය යන අර්ථයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දෙශනාව භවාග්‍රය තෙක් උස්වූ රුවන්ගොඩක යොදනක් උස්වූ මැණික් ගොඩකින් මුදුන තබන්නාක් මෙන් නෙය්‍ය පුද්ගල වශයෙන් නිමවූ සේක.

(අම්බලට්ඨික රාහුලොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව නිමි.)

12. මහාරාහුලොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

එවං මේ සුතං’ පෙ මහා රාහුලොවාද සූත්‍රයයි. ‘තත්ථ පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි’ දර්ශනය නොහැර ගමන කඩනොකොට පස්සෙන් පස්සෙන් ඉරියව් අනුව ලුහුබැන්දේය. එදින වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පාදයෙහි පාදය බහා තබන්නේ විලාසිත ගමනින් පෙරටුව පෙරටුව වඩන සේක. රාහුල තෙර තෙමේ බුදුන්වහන්සේගේ පිය අනුගතව පස්සෙන් පස්සෙන් යයි. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මනාව පිපුණු සල්වනයක් මැදින් යහපත් බිම්පෙදෙසකට බැසීම පිණිස නික්මුණු මතැතකු මෙන් බැබළුණුසේක. සොදුරු රාහුල තෙමේ මතැතකුගේ පස්සෙන් නික්මුණු ගජ පොතකයකු මෙන් විය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සවස් කාලයෙහි මැණික් ගුහාවෙන් නික්ම ගොදුරු පිණිස පිළිපත් කේසරසිංහයකු මෙන් විය. සොදුරු රාහුල තෙමේ මෘගාරජවූ සිංහයකු අනුව යන නික්මුණු සිංහ පොතකයකු මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මැණික් පර්වතයක

සිරිය ඇති වන ලැහැබින් නික්මෙන බලවත්වූ දළ ඇති මහා ව්‍යාසුයකු මෙන්ද, සොදුරු රාහුල තෙමේ ව්‍යාසුරාජයා අනුව ගිය ව්‍යාසු පොතකයකු මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉමුල් වනයෙන් නික්මුණු ගුරුළු රාජයකු මෙන්ද සොදුරු රාහුල තෙමේ ගුරුළු රජු පස්සෙන් නික්මුණු ගුරුළු පොතකයකු මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ චිත්‍රකුට පර්වතයෙන් ගගන තලයට පියැඹූ ස්වර්ණහංස රාජයකු මෙන්ද, සොදුරු රාහුල තෙමේ හංසාධිපතියා අනුව පියැඹූ ස්වර්ණහංස පෝතකයකු මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහාවිලකට පැමිණි මහා රන් නැවක් මෙන්ද, සොදුරු රාහුල තෙමේ රන්නැව අනුව ගිය පොඩි නැවක් මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සක්කරුවනෙහි ආනුභාවයෙන් ගගනතලයට පැමිණි සක්විති රජු මෙන්ද සොදුරු රාහුල තෙමේ රජු අනුව ගිය පරිනායක රත්නය මෙන්ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පහවූ වළා ඇති අහසට පිළිපත් තාරක රාජයකු මෙන්ද, සොදුරු රාහුල තෙමේ තාරකාධිපතිහුගේ මගට අනුව පිළිපත් ඔසාධි තාරකාව මෙන්ද විය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද මහාසම්මත වංශයෙහි වූ ඔක්කාක රාජවංශයෙහි උපන්සේක. සොදුරු රාහුල තෙමේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේද සකෙහි වත්කළ කිරි සමාන සුපරිසුද්ධ ජාතික්ෂත්‍රිය කුලෙහි උපන්න. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද රාජ්‍යය හැර මහණවූ සේක. සොදුරු රාහුල තෙමේද එසේමය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේද ශරීරය දෙතිස් මහාපුරුෂලක්ෂණයෙන් යුක්තය. දෙවිනුවර නැගූ රන් තොරණක් මෙන්ද සම්පූර්ණයෙන්ම පිපුණු පරසතු රුකක් මෙන් වූහ. සොදුරු රාහුලද එසේමය.

මෙසේ දෙදෙනම අභිනිහාර සම්පන්නය, දෙදෙනම රාජ ප්‍රච්ඡිතයෝය, දෙදෙනම ක්ෂත්‍රිය සුබ්බාලයෝය, දෙදෙනම රන්වන් වෙති, දෙදෙනම ලක්ෂන සම්පන්නයෝය. එකම මගට පිළිපන්නෝය. පිළිවෙළින් යන සද්මඬල දෙකකගේ හිරුමඬල දෙකකගේ ශක්‍ර සුයාම, සන්තුසිත පරනිර්මිත වසවර්ති මහාබ්‍රහ්මයන් දෙදෙනෙකුන්ගේ සිරියෙන් සිරිය මඩින්නාක් මෙන් බැබළුනහ. එහි රාහුල ආයුෂ්මත් තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පිටුපසින් පිටුපසින් යන්නේම පාදතලයෙහි සිටි

කෙශාන්තය දක්වා තථාගතයන් වහන්සේ අවලෝකනය කළේය. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බුද්ධවෙස විලාසය දැක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙතිස් මහාපුරිස් ලකුණින් යුත් සිරුර ඇත්තේ ව්‍යාම ප්‍රභාවෙන් වටකළ බැවින් විසුරුණු රුවන් සුණු මැදට ගියාක් මෙන් හොබනේය, විදුලියෙන් වටකළ රන් පව්වක් මෙන්ද යන්නු සූත්‍රයන්ගෙන් අදින ලද රුවනින් විසිතුරු රන් ඇගයක් මෙන්ද, රත්පවුල් සිවුරකින් වැසුනේද රතු කම්බිලියකින් වටකළ ස්වර්ණ පර්වතයක් මෙන්ද, පබ්බලිය යුතු රන් ඇගයක් මෙන්ද, රත්සිරියල් සුණු පුදනලද රන් සෑයක් මෙන්ද, ලාක්ෂා රසය තවරණලද රනින් කළ යාගස්ථම්භයක් මෙන්ද, රත්වළා අතරට ගිය එකෙණෙහි නැගුණු පුත්සදක් මෙන්ද වූ සමතිස් පැරැම් බෙලෙන් සැදුණු ආත්මභාවයාගේ ශ්‍රී සම්පත්තිය ආශ්චර්යයි සිතුවේය.

ඉක්බිති තමා දෙසද බලා 'මමද හොබනේ වෙමි. ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සතර මහදිවයිනෙහි සක්විති රජය කරවී නම් මට පරිනායක තනතුර දෙන්නේය. මෙසේ ඇති කල්හි ජම්බුදීප තලය ශෝභන වන්නට තුබුනේයයි' ආත්ම භාවය නිසා ගෙහ සිත ඡන්දරාගය උපන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද පෙරටුව වඩින්නේ මෙසේ සිතුවේය. 'දැන් රාහුලයාගේ ආත්මභාවය ඔවුනොවුන් හා එකට බැඳුනේ විය. ඇලුම් කරවන රූපාරම්මණාදියෙහි චිත්තයාගේ පැතීම ඇතිකරවන කාලය ඇතිවිය, කුමක් බහුලව ගෙන රාහුල තෙමේ කාලය ගෙවහිද ඉක්බිති ආවර්ජනය සමගම පැහැදුනු දියෙහි මසුන් මෙන් පිරිසුදු ආදස මණ්ඩලයෙහි මුඛ නිමිත්ත මෙන්ද ඔහුගේ ඒ චිත්තෝපදාය දුටුසේය. දැක 'මේ රාහුල තෙමේ මට ද පුතකුව මාගේ පිටුපසින් එන්නේ මට හොබනේ වෙමි, මාගේ පැහැසටහණ ප්‍රශන්නයයි ආත්මභාවය නිසා ගෙහ සිත ඡන්දරාගය ඉපදවූයේය, නියම තොට නොවන තන්හි පැන්නේ තරක මාර්ගයට පිළිපන්නේ අගෝවරයෙහි හැසිරෙයි. යායුතු තැන නොදත් දිශාමුඩ්වූ මගියෙකු මෙන් නොයායුතු දිශාවට යයි. මොහුගේ කෙලෙස් අබිභ්‍යන්තරයෙහි වැඩෙන්නේ ආත්මාර්ථයද තතුසේ දකින්නට නොහැකි වෙයි. පරාර්ථයද

උභයාර්ථයද එසේමය. එහෙයින් නිරයෙහිද ප්‍රතිසන්ධිය ගන්වන්නේය. තිරිසන් යෝනියෙහිද ප්‍රේත විෂයයෙහිද අසුර නිකායයෙහිද මවුකුස සම්බාධයෙහිද උපදවා කෙළවරක් නැති සංසාර චට්ටයෙහි හෙළන්නේය, මෙය වනාහි,

“ලෝභය අනර්ථය උපදවන්නකි. ලෝභය සිත කෝප කරවන්නකි. ඇතුළතින් භය ඇති වෙයි. එය ජන තෙමේ අවබෝධ නොකරයි. ලොභොබියා අර්ථය නොදනියි. ලොභොබියා ධර්මය නොබලයි. ලොභය තෙමේ යම් මිනිසකු ඉවසාද එකල්හි අන්ධවූයේ වෙයි.”

‘යම්සේ වනාහි නොයෙක් රුවන් පිරු මහ නැවක් බිදුනු පුවරු අතුරින් දිය අදිනු ලබන්නේ මොහොතක්වත් මධ්‍යස්ථ විය යුතු නොවෙයි, ඉතා වේගයෙන් ඒ විවරය වසන්නට වටියි. එපරිද්දෙන්ම මේ තෙමේද මධ්‍යස්ථ නොවිය යුතුය. යම්තාක් මොහුගේ මේ ක්ලෙශය අඛණ්ණතරයෙහි සිල් රුවන් ආදිය විනාශ නොකෙරේද එයට කලින් ඔහුට නිග්‍රහ කරන්නෙමියි’ අදහසක් කළ සේක.

මෙබඳු තන්හි බුදුවරුන්ට නාග විලෝකනය නම් වෙයි. එහෙයින් යන්ත්‍රයෙන් පරිවර්තනය කරණලද රන් පිළිමයක් මෙන් සියලු කයින්ම පෙරළා සිටිසේක් සොදුරු රාහුලයන් වහන්සේට ඇමතුවේක. ඒ සඳහා ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘අපලොකෙත්වා’ (විචාරා) ආදිය කියන ලදී. එහි ‘යංකිඤ්චි රූපං’ (යම්කිසි රූපයක්) යනාදිය සර්වාකාරයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි බන්ධනිද්දේසයෙහි විස්තර කරණ ලදහ. ‘නෙතං මම’ යනාදිය මහා භත්ථිපදෙපම සූත්‍රයෙහි කියන ලදහ. ‘රූපමෙවනුබො භත්තෙ’ (ස්වාමීනි රූපයමද) යනු කුමක් හෙයින් විචාරයිද? ‘මේ සියලු රූපය මට අයිති නොවේ. මම ඒ රූපය නොවෙමි, ඒ ආත්මය මාගේ නොවේ යනු අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු රූපය විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් මෙසේ දතයුතුයයි’ කියන සේක.

වේදනාදියෙහි කෙසේ පිළිපැදිය යුතුදැයි නයක් පහළවිය. එහෙයින් ඒ නයෙහි සිටියේ මෙසේ විචාරයි.

මේ ආයුෂ්මත් රාහුල තෙමේ නයයෙහි දක්ෂයෙක, මෙය නොකට යුතුයයි කී කල්හි මෙයද නොකට යුතුය. මෙයද නොකට යුතුයයි නය සියයකින්ද නය දහසකින්ද අවබෝධ කරයි. මෙය කටයුතුයයි කී කල්හිද එසේමය. ශික්ෂාවට කැමති මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ උදෑසනම ගඳකිළි පිරිවෙණෙහි පාත්‍රයක් පමණ වැලි විසුරුවයි. 'අද සම්මා සම්බුදුන් සමීපයෙන් මාගේ උපාධ්‍යායයන් සමීපයෙන් මෙපමණ අවවාද මෙපමණ පරිභාසයන් ලබමිසි සිතයි. සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේද ඔහු එතදග්‍ර ස්ථානයෙහි තබන්නේ "මහණෙනි, ශික්ෂාකාමීවූ මාගේ හික්ෂුන් අතුරෙන් යම් ඒ රාහුලතෙමේ අග්‍රයයි' ශික්ෂාවෙහිම අග්‍ර කොට තැබූසේක. ඒ ආයුෂ්මත් තෙමේද බික්සගත මැද ඒ පිළිබඳව සිංහනාද (මෙසේ) කරයි.

'මාගේ පියවූ ධර්මරාජයන් වහන්සේ මේ සියල්ල දැන හික්ෂු සංඝයා ඉදිරියෙහි (මා) එතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබූ සේක. ශික්ෂා කාමීන්ගෙන් මම අග්‍රවෙමි, ධර්මරාජයන් වහන්සේ විසින් ස්තුති කරණ ලදී. ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදි වූවන්ට සහායවූ උතුම්වූ මාගේ පියා ධර්මරාජවූ සේක. පියාගෙන් ලැබූණ ඒ ධර්මය ආරක්ෂා කරන්නේ වෙමි.

ශාරීපුත්‍රයන් වහන්සේ උපාධ්‍යාය සේක. මාගේ ජීන ශාසනය පිළිබඳ සියල්ල මෙසේය.'

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් රූපය පමණක් මෙසේ නොවෙයි වේදනාදියද මෙසේ දතයුතුය. එහෙයින් 'රූපමිපි රාහුල' (රාහුල රූපයද) යනාදිය දෙසූ සේක. 'කොනජ්ජා' 'අද කවරෙක්ද' යනුයි. තෙරුන්ට වනාහි මේ අදහස විය, සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ 'මාගේ ආත්මභාව නිශ්‍රිත ඡන්දරාගය දැන ශ්‍රමණයා විසින් නම් මෙබඳු විතර්කයක් විතර්කනය නොකට යුතුයයි' පරියාය කථාව නොකී සේක. 'හික්ෂුව යව, රාහුලයාට කියව, නැවත මෙබඳු විතර්කයක් විතර්කනය නොකරවයි' දූතයෙකු පිටත් නොකළ සේක, හමුවෙහි සිටම බඩු සහිත සොරා සඵවෙන් අල්ලා ගන්නාක් මෙන් සම්මුඛයෙහිම සුගතොවාදය දුන් සේක. 'සුගතොවාදය' නම් අසංඛ්‍ය කල්පයකින් පවා ලැබීමට දුර්ලභය, මෙබඳුවූ

බුදුකෙනෙකු සමීපයෙන් අවවාදය ලැබ කවර නම් පණ්ඩිතයෙක් අද ගමට පිඬුපිණිස හැසිරෙන්නේ දැයි ඉක්බිති මේ තෙමේ අහරකිස හැර යම් තැනක වැඩසිටියේ නම් එතැන සිට අවවාදය ලැබුයේ එතැනින් ආපසු හැරී එක්තරා රුක් මූලක හුන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද නැවතුනු ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ දැක මෙසේ නොකී සේක. "රාහුලය නොනවතුව, තාගේ භික්ෂාවාර කාලයයි" යනුවෙනි කුමක් හෙයින්ද අද කායගතාසති අමෘත භෝජනය පමණක් වළඳවායි මෙසේ උන්වහන්සේට අදහස් වූසේක.

'අද්දසා බො ආයස්මා සාරිපුත්තො' (ආයුෂ්මත් සාරිපුත්ත තෙර තෙමේ දැකියේක්මය) යනු භාග්‍යවතුන් වැඩි කල්හි පසුව වඩින්නේ දැකියේක. මේ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ තනිව වඩිනවිට අන්‍යවූ වතකි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග වැඩවෙසෙනවිට අනිකකි, යම් කලෙක අග්‍ර ශ්‍රාවක දෙනම තනිව වැඩ වෙසෙද්ද එකල්හි උදයම සේනාසනය සැමද සිරුර පිළිදැගුම් කොට සමාපත්තිය අර්පණා කොට වැඩ සිටියාහු තමන්ට කැමති පරිදි භික්ෂාවාරයට වඩිති, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග වාසය කරණ කල්හි වනාහි තෙරුන් වහන්සේලා මෙසේ නොකරත්. එදින භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බික්සගන පිරිවරා පළමුව පිඬු පිණිස හැසිරෙන සේක. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩි කල්හි ස්ථවිර තෙමේ ස්වකීය සේනාසනයෙන් නික්ම බොහෝදෙනා වසන තැන නම් සියල්ලෙන්ම පැහැදුනවුන් කරන්නට හැකි වෙති. එසේම නොහැකි වෙතියි ඒ ඒ තැන ගොස් නොහැමදි තැන් හමදියි. ඉදින් කසළ ඉවත් නොකළේ වේද එය ඉවත් කරයි. පැන් තැබියයුතු තැන පැන් භාජනය නැති නම් එතැන එය තබයි, ගිලනුන් ළඟට ගොස් "ඇවැත්නි, නුඹවහන්සේලාට කවර දෙයක් ගෙන එමිද නුඹවහන්සේලා කුමකට රුවිදැයි" විචාරයි. වස් නොවසන දහර භික්ෂූන් සමීපයට ගොස් 'ඇවැත්නි, ශාසනයෙහි ඇලෙව්, නොකළකිරෙව්, බුද්ධ ශාසනය ප්‍රතිපත්ති සාරකයයි" අවවාද කරයි. මෙසේ කොට සියල්ලන්ට පසුව පිඬු පිණිස හැසිරෙයි. යම්සේ වනාහි චක්‍රවර්ති රජතෙමේ කොහි හෝ යනු කැමැත්තේ සෙනඟ පිරිවරා පළමුව නික්මෙයි.

පරිත්‍යාස කරන්නා සෙනාංගයන් සංවිධානය කොට පසුව නික්මෙයි. මෙසේ සද්ධර්ම චක්‍රවර්ති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බික්සංගණ පිරිවරා පළමුව නික්මෙයි. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිත්‍යාසක රත්නය සමානවූ ධර්මසේනාපති තෙමේ මේ කටයුතු කොට සියල්ලට පසුව නික්මෙයි, උන්වහන්සේ මෙසේ නික්මෙන සේක් එදවස එක්තරා රුක්මුලෙක වැඩසිටි සොඳුරු රාහුල හිමියන් දැකිසේක.

‘පච්ඡා ගච්ඡන්තො අද්දස’ එහෙයින් කියන ලදී.

ඉක්බිති කුමක් හෙයින් ආනාපාන සතිය නියම කළ සේක්ද? හිඳගැනීමට සුදුසු බැවිනි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මොහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් රූපකර්මස්ථානය කියන ලදැයි ආචර්ජනය නොකොටම යම් ආකාරයකින් මේ තෙමේ නොසෙල්වෙන ආසනයක් බැන්දෙක්ව හුන්නේ ඔහුට මේ එක් වැඩහිඳීමෙහි කර්මස්ථානයක් සුදුසුයයි සිතා මෙසේ කිය. එහි ‘ආනාපාන සතිං’ යනු ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් වටකොට එහි චතුත්ථ පඤ්චක ධ්‍යානයන් උපදවා විදර්ශනා වඩා අර්හත්වය ගනුවයි දක්වයි.

‘මහප්ඵලා හොති’ කොපමණ මහත්ඵල වේද? මේ ශාසනයෙහි හික්මු තෙමේ ආනාපාන සතියෙන් යුක්තවූයේ එක් අසුනෙහි සිටියේම සියලු ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කොට අර්හත්වයට පැමිණෙයි. එසේ නොහැකි වන්නේ මරණ කාලයෙහි සමසීසී වෙයි. එසේ නොහැකිවන්නේ දෙව්ලොව ඉපිද ධර්ම කපික දිව්‍යපුත්‍රයකුගේ ධර්මය අසා අර්හත්වයට පැමිණෙයි. එය වැරදුනේ බුදුන් නූපන් කල්හි ප්‍රත්‍යෙක බොධිය ලබයි. එය නොලබන්නේ බුදුන් හමුවූ කල්හි බාහිය තෙර ආදීහු මෙන් බීජපාහිඤ්ඤ වූයේ වෙයි. මෙසේ මහත්ඵලය මහානිසංසය යනු එහිම පරියාය වචනයයි, එය මෙසේද කියන ලදී.

“බුදුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද පිළිවෙළින් පුරුදුවූ මනාකොට වඩන ලද පරිපූර්ණවූ ආනාපාන සතියක් යමෙකුගේ වේද, හෙතෙම වළාවලින් මිදුනු ව්‍යුයා මෙන් මේ ලෝකය බබුළුවයි.”

මේ මහත්ඵල භාවය මනාකොට දක්නාවූ ස්ථවිරතෙමේ සද්ධිවිහාරිකයා එහි යොදවයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රූප කර්මස්ථානයද ස්ථවිර තෙමේ ආනාපාන සතියදැයි කර්මස්ථාන දෙකම කියා වැඩිසේක. සොදුරු රාහුල තෙමේ විහාරයෙහිම නැවතුනේයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ නැවතීම දන්නේද තමන් වහන්සේ විසින් කැපුතුදේ බුද්ධිය යුතුදේ රැගෙන නොවැඩිසේක. අනෙකු තෙරුන් නොයැවූ සේක. කොසොල් රජුටද අනාථ පිණ්ඩිකාදීන්ටද නොදැක්වූ සේක. යන්තම් දැනීමක් ඇතිවූවාහු නම් ඔවුහු බත් කදක් යවන්නාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද සැරියුත්තර තෙමේද කිසිවක් නොකළ සේක. රාහුල තෙර තෙමේ නිරාහාර වූයේ සුන්බත් ඇත්තෙක් විය. ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේට වනාහි 'මා විහාරයෙහි නැවතුණු බව දන්නේද තමන් ලැබූ පිණ්ඩපාතය තමන් වහන්සේ රැගෙන නොආසේක. අනෙක් කෙනෙකු අත නොඑවූහ. මිනිසුන්ටද නොදැන්වූහ. මාගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේද මාගේ නැවතීම දන්නා සේක් එසේම කිසිවක් නොකළහයි' සිතකුදු නොඋපන්නේය. ඒ හේතුවෙන් ඕමානයක් හෝ අනිමානයක් හෝ කෙසේ උපදවන්නේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේම දේශනා කළ කර්මස්ථානය පෙරබතද පසුබතද මෙසේ රූපය අනිත්‍යය, මෙසේද දුක්ඛය, මෙසේද අසුභය, මෙසේද අනාත්මයයි ගිහි මොලවන්නාක් මෙන් නිතර මෙනෙහි කොට සවස් කාලයෙහි මෙසේ සිතීය. 'මම උපාධ්‍යායයන් විසින් ආනාපාන සතිය වඩවයි කී කල්හි උන්වහන්සේගේ වචනය නොකරන්නෙමි. ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන්ගේ වචන නොකරන්නා දුර්වචයෙක් වෙයි රාහුලයා දුර්වචය උපාධ්‍යායයන්ගේ වචනය නොකෙරේයයි' ගැහිමක් ඉපදීමෙන් කෲරවූ පීඩාවක් නම් නැත්තේ යයි භාවනා විධානයක් විචාරණු කැමැත්තේ භාග්‍යවතුන් සමීපයට ගියේය. එය දක්වන්නට ඉක්බිති 'ආයස්මා රාහුලො' යනාදිය කියන ලදී. එහි පටිසල්ලානා' යනු ඒකිභාවයෙන් යනුයි. 'යංකිඤ්ච රාහුල' (රාහුලය යම්කිසිවක්) විචාරණ ලද්දේ රූප කර්මස්ථානය කී සේක්ද? රූපයෙහි

ඡන්දරාගය දුරුකිරීම පිණිසයි. මෙසේ වනාහි උන්වහන්සේට අදහසක් විය. 'රාහුලයාට ආත්ම භාවය නිසා ඡන්දරාගයක් උපන්නේය. කලින් ඔහුට සංක්ෂෙපයෙන් රූප කර්මස්ථානය කියන ලදී. දැන් ඔහුට දෙ සතළිස් ආකාරයකින් ආත්මභාවය දුරු කොට ලෝකික දෙයින් වෙන්කොට ඒ ලෝකික දෙය නිශ්‍රිත ඡන්දරාගය නො ඉපදීමේ ධර්මයට පමුණුවන්නෙමි' යනුයි. ඉක්බිති ආකාශ ධාතුව කුමක් හෙයින් විස්තර කරණ ලද්දේද යත් උපාදරූපය දැක්වීම පිණිසයි. කලින් සතර මහා භූතයෝම කියන ලදහ. උපාද රූපය නොවේ. එහෙයින් මේ මුඛයෙන් එය දක්වන්නට ආකාශ ධාතුව විස්තර කළ සේක. නැවතද ආධ්‍යාත්මික ආකාශයෙන් පරිච්ඡින්න රූපයද ප්‍රකට වෙයි.

'ආකාශයෙන් පරිච්ඡින්නවූ රූපය විභූත බවට යයි. එයම ප්‍රකට කිරීම පිණිස (ලෝක) නායක තෙමේ එය ප්‍රකාශ කළ සේක.'

මෙහි වනාහි පෙර සතර ධාතූන් පිළිබඳව යමක් කියයුතු නම් එය මහා හත්ථිපදෙපමයෙහි කියන ලද්දේමය. 'ආකාස ධාතූයං ආකංසගතං' ආකාශ බවට ගියාවූ යනුයි. 'උපාදිණ්ණං' ආදිණ්ණවූ ගන්නා ලද පරාමර්ශ කරණ ලද ශරීරයට අයත් යන අර්ථයි. 'කණ්ණවිජ්දං' මස් ලේ ආදියෙන් අසම්ප්‍රිට්ඨවූ කන් විවරය යනුයි. නාස් සිදුරු ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි යෙනවා' යම් සිදුරකින් යනුයි. 'අජික්ඛොහරති' ඇතුළට ප්‍රවේශ කරයි. ජීවිතා බන්ධනයේ පටන් උදරපටලය තෙක් මිනිසුන්ට වියතක් හා සතර අඟලක්වූ සිදුරු තැනක් වෙයි, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'යත්ථවා' යම්කිසි ඉඩ ඇති තැනක යනුයි. 'සන්තිට්ඨති' පිහිටයි මිනිසුන්ට මහත්වූ පෙරහනක් සමාන උදර පටලයක් වෙයි. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'අධොභාගානි මක්ඛති' යටින් නික්මෙයි. දෙතිස් රියන් පමණවූ එක්විසි තැනකින් වක්වූ අන්ත්‍රයක් (බඩවැළක්) වෙයි. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'යංවාපන අඤ්ඤම්පි' (යම් ඒ අන්ත්‍රවූද) මෙයින් සියුම් සියුම්වූද සම් මස් ආදී අන්ත්‍ර ගතවද ලොමකුප භාවයෙන්ද සිටියාවූ ආකාශය දක්වයි. සෙසු අර්ථයද පඨවි

ධාතු ආදී තන්හි කී පරිද්දෙන්ම දතයුතුය. දැන් ඔහුගේ තාදිභාව ලක්ෂණය ප්‍රකාශ කරන්නේ 'පට්ඨිසමං' යනාදිය කිහි. ඉටු අනිටු දෙයෙහි නො ඇලෙන්නේ දූෂ්‍ය නොවන්නේ තාදී නම්. 'මනාපා මනාපා' මෙහි අෂ්ට ලොභ සහගත චිත්ත සම්පයුත්තයෝ මනාපයෝ නම්. දෙමනස්ස චිත්ත සම්පයුත්ත දෙකද අමනාපයෝ නම්, න පරියාදය 'ධස්සන්ති' යනු මේ ස්පර්ශයෝ ඉපද තාගේ සිත මීට ඇතුළතට කරන්නාක් මෙන්වට කොට ගෙන සිටින්නට නොහැකි වෙති, මම හොබනේ වෙමි මාගේ වර්ණායතනය ප්‍රශන්නයයි නැවත ආත්ම භාවය නිසා ඡන්දරාගය නූපදින්නේය. 'ගතං' යනාදියෙහි ගුප්‍යම ගුප්තයයි, සෑම තන්හි එසේය.

'න කත්ථවි පතිට්ඨිතො (කිසියම් තැනක නොපිහිටියේ) පට්ඨි පබ්බත රුක්ඛාදීන්හි එක්තැනකද නොපිහිටියේ යනුයි. ඉදින් පාට්ඨියෙහි පිහිටියේ නම් පාට්ඨිය බිඳෙන කල්හි එයද බිඳෙන්නේය. පර්වතය වැටෙන කල්හි එයද වැටෙන්නේය. ගස කැඩෙන කල්හි එයද කැඩෙන්නේය. 'මෙත්තං රාහුල' කුමක් හෙයින් පටන් ගත් සේක්ද?

තාදී භාවයාගේ කරුණු දැක්වීම පිණිසය. පළමුද තාදිභාව ලක්ෂණය දක්වන ලදී. මම තාදීද වෙමිසි අකාරණයෙන් වන්නට නොහැකිය. උසස්කුල යුක්තවූයේද නොවේමය. බහුශාතවූයේ ලාභිවූයේ මා රාජ රාජ මහාමාත්‍යාදීහු සේවනය කරත්, එහෙයින් මම තාදී වෙමිසි මේ කිසි කරුණකින් තාදී නම් නොවෙයි. මෙමුත් ආදී භාවනාවෙන් වේයයි තාදී භාවයට කරුණු දැක්වීම පිණිස මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක. එහි 'භාවයතො' (වඩන්නහුට) යනු උපචාරයට හෝ අර්පණාවට පමුණුවන්නහුට යනුයි.

'යො ව්‍යාපාදෙ' (යම් ව්‍යාපාදයක්) යම් සත්වයන් කෙරෙහි කෝපයක් ඇද්ද එය දුරුකරන්නේය යනුයි. 'විහෙසා' අත් ආදියෙන් සත්වයන්ට හිංසා කිරීමයි.

'අරති' නො ඇල්මයි, වනයෙහි දුර සේනාසනයන්හිද අධිකුල ධර්මයෙහිද කලකිරුණු 'පටිස්' යම් තැනක හැපෙන ක්ලේශයයි. 'අසුභ' උද්ධමාතකාදීන්හි උපචාර අර්පණය මේ උද්ධමාතකාදී අසුභ භාවනා විස්තර වශයෙන් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි

කියන ලද්දේමය. 'රාග පඤ්චකාම ගුණික රාගයයි. 'අනිච්ච සඤ්ඤාං' අනිච්ච සංඥාව හා එකට උපන් සඤ්ඤාව ඇති විදර්ශනාවම හෝ වෙයි මෙය අසඤ්ඤාව වුවත් සංඥා නමින්ම කියන ලදී. අස්මිමාන යනු රූපාදීන්හි මම වෙමි යන මානයයි. දැන් තෙරුන් විසින් විචාරණ ලද ප්‍රශ්නය විස්තර කරන්නේ 'ආනාපාන සති යනාදිය කීය.

එහි මේ කර්මස්ථානයද කර්මස්ථාන භාවනාවද පාලි අර්ථයද ආනිශංස කථාව සමග සියල්ල සියලු ආකාරයෙන් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි අනුස්සති නිද්දෙශයෙහි විස්තර කරණ ලද්දේමය. මේ දේශනාව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නෙය්‍ය පුද්ගල වශයෙන් නිමවූ සේක.

(දෙවැනි මහා රාහුලොවාද සූත්‍රය නිමි.)

13. මාලුංකා සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' මාලුංකා සූත්‍රයයි. එහි මාලුංකා පුත්‍රයාට යනු මෙබඳු නම් ඇති තෙරුන්ට යනුයි. ථිප්පානි පටික්ඛිත්තානි දිට්ඨිගතානි නාම 'නව්‍යාකත්තඛිබ්බානි'ති' මෙස් තබන ලද්දහුද ප්‍රතික්ෂේප කරණ ලද්දහුද යනුයි, 'තථාගත' සත්වයායි, 'තංමෙන රූච්චති' (එය මට රූචි නොවෙයි.) ඒ අව්‍යාකරණය මට රූචි නොවෙයි.

'සික්ඛං පච්චක්ඛාය' ශික්ෂාව ප්‍රතික්ෂේප කොට යනුයි.

"කොසන්තාකං පච්චාචික්ඛසී ති' කවර නම් සත්පුරුෂයෙක් කවරකු පච්චාචික්ඛනය කෙළේද යාවකයෙක් හෝ යාවිතකයා පච්චාචික්ඛනය කරන්නේය. යාවිතකයා හෝ යාවකයා පච්චාචික්ඛනය කරන්නේය. නුඹ යාවකයෙකුත් නොවේමය. යාවිතයෙකුත් නොවේ. දැන් ඒ තෝ කවර සත්පුරුෂයෙක් වෙහිද කවරකු පච්චාචික්ඛනය කරන්නෙහිද? යන අර්ථයි.

'විද්ධො අස්ස' පරසේනාවෙහි සිටියහු විසින් විදියේ වන්නේය.

'ගාළිත පලෙපන්නේ' බහල ලේපනයෙන් යනුයි. 'භිසක්ක වෙදයි. 'සල්ලකත්තං' සල්ල වෛද්‍යවරයායි. සලා කර්ම කිරීමේ

සූත්‍රපාඨකයායි. 'අක්කස්ස' වරාපට්ඨා ගෙන දුනුදිය කරන්, එහෙයින් 'අක්කස්ස' යනු කියන ලදී. සණ්ඨස්ස' උණපතුරුවලින්, යනුයි. 'මරුවා බීර පණ්ණිනම්පි' මරුවා වරාවල වැහැරවලින්ම කරන්, 'යදිවා මරුවාය යදිවා බීරපණ්ණිනො' එහෙයින් කියන ලදී. 'කච්ඡ' පබ්බත කච්ඡ නදී කච්ඡාදියෙහි උපන්, 'රෝපිම' රොපනය කොට වඩනලද බට වනයෙන් බටගෙන කරණලද, සිටීල හනුනො' මෙසේ නම් අති පක්ෂියාට, 'රොරුවස්ස' කාලසිංහයාට සෙම්භාරස්ස යනු වඳුරාට, 'එවංනො' මේ දෘෂ්ටිය ඇති කල්හි නොවේය යන අර්ථයි. 'අත්ථෙව ජාති' මේ දෘෂ්ටිය ඇති කල්හි බ්‍රහ්මවරිය වාසයක් නැත, ජාතිය (ඉපදීම) වනාහි ඇත්තේමය, එසේම ජරා මරණාදියද දක්වයි. 'සෙසාහං' යම් කෙනෙකුන්ට මම යනුයි. 'නිසාත' උපසාතයයි විනාශයයි. මොවුන් අතුරෙන් මාගේ ශ්‍රාවකයෝ කලකිරුණාහු මෙහිම නිවනට පැමිණෙත් යන අදහසයි. 'තස්මාතිහ' යම් හෙයකින් මෙය අව්‍යාකෘතද, මා විසින් චතුරාර්යසත්‍යයම ප්‍රකාශ කරණ ලදී. එහෙයින් යන අර්ථයි. 'න හෙතං මාද්‍රංකාපුත්ත අත්ථසංහිතං' මේ දෘෂ්ටිගැන්ම මේ ව්‍යාකරණය (ප්‍රකාශය) කරුණු ආශ්‍රිත වූයේ නොවෙයි, 'න ආදි බ්‍රහ්මවරියකං' බලසරට ආදි මාත්‍රයද පූර්වභාගයෙහි ශීල මාත්‍රයද නොවෙයි, 'න නිබ්බිදය' යන ආදියෙහි වට්ටයෙහි (සසර) කලකිරීම පිණිස හෝ නොඇලීම පිණිස හෝ වට්ටනිරොධය පිණිස හෝ රාගාදිය සංසිදුවීම පිණිස හෝ අවබෝධ කටයුතු ධර්මයන් අවබෝධ කිරීම පිණිස හෝ චතුර්මාර්ග සංඛ්‍යාතවූ අවබෝධය පිණිස හෝ අසංඛත නිබ්බානය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස හෝ නොවෙයි. 'එතං හි' මේ චතුසව්ව ව්‍යාකරණය 'ආදි බ්‍රහ්මවරියකං' බ්‍රහ්මවරියට ආදිභූතවූ පුබ්බ පද්ධිත්‍යායයි සෙස්ස කී දෙයට විපක්ෂ වශයෙන් දතයුතුය. භාග්‍යචතුත් වහන්සේ මේ දෙශනාව නෙයා පුද්ගලයා වශයෙන් නිමවූ සේක.

(තුන්වැනි මාද්‍රංකා සූත්‍රය නිමි.)

14. මහාමාලුංඛ්‍ය සූත්‍ර වර්ණනාව

‘එවං මෙ සූතං’ මහා මාලුංක්‍ය සූත්‍රයයි. එහි ඔරම්භාගියානි’ යට කොටසට අයත් කාමභවයෙහි ඉපදීම ඇති කරවන්නාවූ යනුයි. ‘සංයෝජනානි’ බන්ධනයෝ යනුයි. ‘කස්ස ඛො නාමානි’ කවර දෙවියෙකුට හෝ මිනිසෙකුට යනුයි. දෙසිතානි ධාරෙසි’ (දෙසන ලද්ද දැරුවෙහිද) යනු කීමෙක්ද නුඹම තනිව ඇසූයෙහිද අන් කිසිවකු නැත්තේද යනුයි.

‘අනුසෙති’ අප්‍රහිත බැවින් අත් නොහැර පවතියි. අත්නොහැර පවතින්නේ සංයෝජන නම් වෙයි.

මෙහිද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සංයෝජනය විචාරණ ලදී තෙරුන් විසින්ද සංයෝජනයම ප්‍රකාශ කරණ ලදී. මෙසේ ඇති කල්හිද ඔහුගේ වාදයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙසයම ආරොපනය කරණ ලදී. එය කුමක් හෙයින්ද යත්, තෙරුන් වහන්සේගේ එබඳු ලබ්ධියක් ඇති බැවිනි. මේ වනාහි ඔහුගේ ලබ්ධියයි. සමුද්‍යවාර ක්ෂණයෙහි ක්ලේශයන්ගේ සංයුක්ත වූයේ නම් වෙයි. සෙසු ක්ෂණයෙහි අසංයුක්ත වූයේ වෙයි. එහෙයින් ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙසය ආරොපනය කරණ ලදී.

ඉක්බිති ආනන්ද ආයුෂ්මත්තෙමේ මෙසේ සිතීය. භාග්‍යවතුන් විසින් හික්ෂු සංඝයාට ධර්මය දෙශනා කරන්නෙමි’යි තමාගේ ධර්මතාවෙන්ම මේ ධර්ම දේශනාව ආරම්භ කරණ ලදී. එය මේ අපණ්ඩිත හික්ෂුව විසින් වැරදි සේ යොදන ලදී. එබැවින් මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේට යාවිඤ්ඤා කොට හික්ෂුන්ට ධර්මය දේශනා කරන්නෙමි’ හෙතෙම මෙසේ කළේය, එය දක්වන්නට එවංචුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දෙ’ (මෙසේ කී කල්හි ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙමේ) යනාදිය කියන ලදී. එහි ‘සක්කායදිට්ඨි පරිසුට්ඨිතෙන’ යනු සක්කාය දිට්ඨියෙන් ගන්නා ලද මැඩගන්නා ලද යනුයි. ‘නිස්සරණං’ දිට්ඨිනිස්සරණ නම්වූ නිබ්බානයයි, එය තත්වූ පරිදි නොදනියි. ‘අප්පටි විනීතා’ දුරු නොකරණ ලද බැහැර නොකරණලද යනුයි. ඔරම්භාගිය

සංයෝජන' යට පෙදෙසෙහි වූ සංයෝජන නම් වෙයි. සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි. මෙහි යහපත් පැත්ත කී පරිදීමය. 'සානුසයා පභියති' (අනුසය සහිතව දුරුවෙයි) යන වචනයෙන් වනාහි මෙහි ඇතැම් කෙනෙක් සංයෝජනය අනිකෙකු අනුසය අනිකෙකැයි කියත්. යම්සේ වනාහි සවාඤ්ජන භත්තයයි කී කල්හි බිහිත් අන්‍යවූ වාඤ්ජනය වෙයි. මෙසේ සානුසයයයි වචනයෙන් පරිපූර්ණ සක්කාය දිට්ඨියෙන් අනික් අනුසයකින් විය යුතු යයි ඔවුන්ගේ ලබ්ධි යයි. ඔවුහු හිස පටන් පෙරවායයි මේ ආදියෙන් ප්‍රතික්ෂේප කටයුතුය. හිසින් අන්‍යවූ පුරුෂයෙක් නැත්තේමය, එසේ නමුදු වන්නේය ඒ සංයෝජනයම ඒ අනුසය වෙයි. මෙසේ ඇති කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් තෙරුන්ගේ තරුණුපමා උපාරම්භය නරක සේ ආරෝපනය කරණ ලද්දේද? නරක සේ ආරෝපනය කරණ ලද්දේ නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? මෙසේ ලබ්ධි ඇත්තේ යයි විස්තර කරණ ලදී.

එහෙයින් ඒ කිලෙසයට බන්ධනාර්ථයෙන් සංයෝජන නම්. අප්‍රහිනාර්ථයෙන් අනුසයයයි මේ අර්ථය සඳහා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සානුසයයෝ දුරුකෙරෙයයි මෙසේ කියන ලදැයි දත යුතුය.

'තචංජේත්වා' (සම සිඳ) මේ ආදී තන්හි මේ උපමා සංසන්දනයේ සම සිදීම මෙන් සමාපත්තිය දතයුතුය. එළය සිදීම මෙනි. විදර්ශනාව, හරය සිදින්නාක් මෙනි. මාර්ගය, ප්‍රතිපදාව වනාහි ලෝකික ලෝකෝත්තර වූයේ වටියි.

'එවමෙනෙ දට්ඨබ්බ' මෙබඳුවූ පුද්ගලයෝ මෙසේ දත යුතුය යනුයි. 'උපධි විවේකා' උපධි විවේකයෙන් යනුයි. මෙයින් පංචකාම ගුණ විවේකය කියන ලදී. 'අකුසලානං ධම්මානං පහානාය' (අකුසල ධර්මයන්ගේ දුරුකිරීම පිණිස) යනු මෙයින් නිවරණ ප්‍රභාණය කියන ලදී. 'කායදුට්ඨුල්ලානං පටිපපස් සද්ධියා' යන මෙයින් කය පිළිබඳ අලස බවෙහි සංසිදීම කියන ලදී.

'විචිච්චෙව කාමෙහි' (කාමයන්ගෙන් වෙන්වම) යනු උපධි විවේකයෙන් කාමයෙන් වෙන්ව 'විචිච්ච අකුසලෙහි'

අකුශලයන්ගෙන් වෙන්ව) අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් දුටුල්ල පටිපස්සද්ධියෙන්ම අකුශලයන්ගෙන් වෙන්ව යනුයි.

'යදෙව තත්ථ හොති' යම් හෙයකින් මෙහි අන්තො සමාපත්තියෙහි සමාපත්ති ක්ෂණයෙහිද සමාපත්ති සමුට්ඨිතවූද රූපාදී ධම්මචර්තය වෙයි. 'තෙ ධම්මෝ' රූපගතවූ ආදී ක්‍රමයෙන් කියන ලද ඒ රූපාදී ධර්මයෙහි 'අනිච්චතො' නිත්‍ය නොවූ වශයෙන්, දුක්ඛතො' සුඛනොවූ වශයෙන්, 'රොගතො' ආබාධාර්ථයෙන් රෝග වශයෙන්, ඇතුළතෙහි දෙස් වශයෙන් 'ගණ්ඨතො' (ගණ්ඨ වශයෙන්) යනු වෙයි. ඇතුළට පිටිසිම් අර්ථයෙන් හා දුක් ඉපදවිම් අර්ථයෙන්ද, 'සල්ලතො' (හුල් වශයෙන්) දුක්ඛාර්ථයෙන් අසතො' (අස වශයෙන්) යනු වේ. රෝගාර්ථයෙන්, 'ආබාධතො' (ආබාධ වශයෙන්) යනු වේ. ස්වකීය නොවන අර්ථයෙන් 'පරතො' (අන්‍යයා වශයෙන්) යනු වේ. බිඳීම් අර්ථයෙන් 'සලොකතො' යනු වේ. නිස්සත්තාර්ථයෙන්, 'සුඤ්ඤතො' යනු වේ. ආත්මය නොවන අර්ථයෙන් 'අනත්තතො' යනු වේ.

එහි අනිච්චතො, පලොකතො, යන පද දෙකින් අනිත්‍ය ලක්ෂණය කියන ලදී. දුක්ඛතො යනාදී සයින් දුක්ඛ ලක්ෂණය කියන ලදී, පරතො, සුඤ්ඤතො අනත්තතො, යන තුනින් අනාත්ම ලක්ෂණය කියන ලදී.

'සොතෙහි ධම්මෙහි' (හෙතෙම ඒ ධර්මයන්ගෙන්) හෙතෙම ඒවායින් මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණයට නගා අන්තො සමාපත්තියෙහි පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයන්ගෙන් යනුයි. චිත්තං පටිච්චාපෙති' චිත්තය පටිසංහරණය කරයි. මුදයි. පහ කරයි. 'උපසංහරති' විදර්ශනා සිත දක්වා සවන වශයෙන් ථූති වශයෙන් පරියත්ති වශයෙන් පඤ්ඤාත්ති වශයෙන් ශාන්ත නිර්වාණයයි මෙසේ අසංඛත අමෘත ධාතුවෙන් උපසංහරණය කරයි.

මාර්ග සිතවූ නිර්වාණය අරමුණු කිරීම වශයෙන් මෙය ශාන්තය මෙය ප්‍රණීතයයි මෙසේ නොකියයි. මේ ආකාරයෙන් එය ප්‍රතිවේධ කරන්නේ එහි සිත උපසංහරණය කරයි, යන අර්ථයි. 'සො තත්ථ ධීතො' (හෙතෙම එහි සිටියේ) යනු ඒ ත්‍රිලක්ෂණ අරමුණු ඇති විදර්ශනාවෙහි සිටියේ යනුයි.

‘ආසවානං ඛයං පාපුණාති’ (ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයට පමුණුවයි) අනුක්‍රමයෙන් සතර මාර්ගයන් වඩා පමුණුවයි. ‘තෙ තෙව ධම්මරාගෙන’ (ඒ ධර්මරාගයෙන්ම) සමථ විදර්ශනා ධර්මයෙහි ඡන්දරාගයෙන් යනුයි. සමථ විදර්ශනාවන්හි සර්වප්‍රකාරයෙන් ඡන්දරාගය මඬින්නට හැකිවන්නේ රහත් බවට පැමිණෙයි. නොහැකි වන්නේ අනාගාමී වෙයි. යදෙව ‘තත්ථභොති වේදනාගතං’ මෙහි රූපය නොගන්නා ලදී. කුමක් හෙයින්ද ඉක්මවූ බැවිනි. මේ තෙමේ යට රූපාවචරධ්‍යානයට සමවැද රූපය ඉක්මවා අරූපාවචර සමාපත්තියට සමවැදුනේ යයි සමථ විදර්ශනා වශයෙන් රූපය ඉක්මවන ලදී. යට රූපය සම්මර්ශනය කොට ඉක්මවා දැන් අරූපය සම්මර්ශනය කෙරේ යයි විදර්ශනා වශයෙන්ද මොහු විසින් රූපය ඉක්මවන ලදී. අරූපයෙහි වනාහි සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපය නැතැයි ඒ සඳහාම මෙහි රූපය නොගන්නා ලදී. ‘අථ කිංචරහි’ කුමක් විචාරම දැයි විචාරයි. සමථ වශයෙන් යන්නහුට සැකයක් නැත. මේ සරස ධර්මයම සමථ වශයෙන් වනාහි යන කල්හි එක් පුද්ගලයෙක් චේතොවිමුත්ත නම් වෙයි, එක් පුද්ගලයෙක් පඤ්ඤා විමුත්ත නම් වෙයි. විදර්ශනා වශයෙන් යන කල්හිද එක පුද්ගලයෙක් පඤ්ඤාවිමුත්ත නම් වෙයි. එක් පුද්ගලයෙක් චේතොවිමුත්ත නම් වෙයි. මෙහි ‘කිං කාරණං’ කුමන කරුණක්දැයි විචාරයි. ‘ඉන්ද්‍රිය වෙමත්තතං වදාමි’ ඉන්ද්‍රිය නානත්තතාව කියමි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ‘ආනන්දය තෝ දගපාරමීන් පුරා ඒ සියල්ල අවබෝධ නොකෙළෙහිය. එහෙයින් තට එය අප්‍රකටය. මම අවබෝධ කළෙමි. එහෙයින් මට එය ප්‍රකටය. මෙහි ඉන්ද්‍රිය නානත්තතාව කාරණයයි. සමථ වශයෙන්ම යන කල්හි එක් හික්ෂුචකට චිත්තෙකන්ගතාව ධුරය වෙයි. හෙතෙම චේතොවිමුත්ත නම් වෙයි. මහ මුලගත් තෙර තෙමේ චේතොවිමුත්තය යනුයි. ඉන්ද්‍රිය වෙමත්තතාව මෙහි කාරණයයි දතයුතුය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(සතරවැනි මහාමාලංකා සූත්‍රය නිමි.)

15. හද්දලී සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සූතං’ යනු හද්දලී සූත්‍රයයි. එහි ‘එකාසන භොජනය’ එක් පෙරබතක වළඳන භොජනය වැළඳිය යුතුය යන අර්ථයි.

‘අප්පාබාධං’ යනාදිය කකවොපම සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලද්දේය, ‘න උස්සහාමි’ නොහැකි වෙමි යනුයි. කුකුස වන්නේය. විප්පට්ඨාරය වන්නේය, යනු මෙසේ වළඳන්නේ දිවි ඇතිතාක් බඹසර රකින්නට හැකිවන්නෙමිද නොහැකි වන්නෙමිදැයි මට විප්පට්ඨාරය කුකුස වන්නේයයි යන අර්ථයි.

‘එකං දෙසං භුඤ්ජිත්වා’ පුරාණ තෙරවරු වනාහි පාත්‍රයෙහි බත් බැහැර කොට ගිතෙල් දුන් කල්හි ගිතෙල්වලින් ටිකක් උණු උණුවීම වළඳ අත සෝධා සෙස්ස පිටත ගෙන ගොස් සෙවන හා දිය ඇති පහසු තැනක වැඩ හිඳ වළඳත්, මේ සඳහා ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ දෙශනා කළසේක.

හද්දලී තෙමේ මෙසේ සිතිය. ‘ඉදින් වරක් පාත්‍රය පුරවා දුන් බත වළඳ නැවත පාත්‍රය සෝද බත් පුරවා ලැබූන විට පිටත ගෙන ගොස් සෙවන හා ජලය ඇති තැනක වළඳන්නේනම් මෙසේ වටනේය යනුයි.’ අනික් ආකාරයකින් කුමක් හැකිවේදැයි එහෙයින් ‘එවම්පිබො අහංමහන්තෙ න උස්සහාමි’ යනු කිය.

මේ තෙම අතීතයෙහි අනතුරු ජාතියක කාක යෝනියෙහි උපන්නේය. කාකයෝ නම් මහා බඩගිනි ඇත්තෝය. එහෙයින් මහා ජාතක තෙරයයි නමක් ඇති විය. ඔහු හඬද්දීම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එය මර්දනය කොට ‘යම්කිසි හික්මුවක් විකාලයෙහි කැපුතු දෙයක් හෝ බුදියුතු දෙයක් හෝ කන්නේ නම් හෝ බුදින්නේ නම් හෝ පවිත්‍ර ඇවැත් වේ යන ශික්ෂාපදය පැනවූ සේක. එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී. ‘අප්බො ආයස්මා හද්දලී පෙ අනුස්සාහං පචෙදෙසි.’ ඉක්බිති ආයුෂ්මත් හද්දලී තෙමේ පෙ අනුත්සාහයක් දැක්වූසේක. යථාතං’ යම්සේ අන්‍යවුද ශික්ෂාවන් සම්පූර්ණ නොකරන්නේ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ හමුවට නොයන්නේය. එසේම (මුහුණ) නුදුන්නේය යන අර්ථයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපස්ථානයට නොගියේය. ධර්මදෙශනා ස්ථානයටද විතර්ක මාලකයටද නොගියේය. එක හික්මාවාර මාර්ගයට නොපිළිපත්තේය.

යම් කුල ගෙයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩවසන සේකද ඒ ගෙදෙරද නොසිටියේය. ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු වසන තැනට වඩි නම් හෙතෙම කලින්ම දැන මේ තෙමේ ශුද්ධාවෙන් මහණවූවෙක. පිරිසිදු සිල් ඇත්තෙක. එහෙයින් ඔහුට අන්‍ය විතර්කයක් නොවීය. මා විසින් බඩ නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පැණවූ ශික්ෂාපද දුරු කරණ ලදී මා විසින් නුසුදුස්සක් කරණ ලදී යන මේ විතර්කය ඇති විය. එහෙයින් එක විහාරයෙහි වසන්නේද ලජ්ජාවෙන් ශාස්තෘන් වහන්සේ හමුවට නොගියේය.

"විවර කම්මං කරොන්ති" යනු මිනිස්සු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සිවුරු පිණිස සළුවක් පිදූහ. එය ගෙන විවරයක් කරත්. 'එතං දෙසකං' මේ ඔපාසය මේ අපරාධය ශාස්තෘන් වහන්සේ පැණවූ ශික්ෂාපද ඉක්මවූ කරුණ මනාකොට මෙනෙහි කෙරේය යන අර්ථයි. වස් වැස දිශාවනට ගියවුත්ගෙන් හික්ෂුහු කොහි වාසය කළයුදැයි විචාරත්.

ඔවුන් විසින් 'අපි ජෙනවනයෙහි වාසය කෙළෙමුයි' කී කල්හි "ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ ඇතුළුව ස කවර ජාතකයක් කීසේකද? කවර සූත්‍රාන්තයක් දෙශනා කළ සේකද? කවර ශික්ෂාපදයක් පැනවූ සේකද? හද්දලි නම් එක් තෙර නමක් ඉවත්වී සිටියේයයි" කියත්.

එය අසා හික්ෂුහු ශික්ෂාපද පණවන භාග්‍යවතුන් වහන්සේටද ඉවත්වියයි අයුක්තියකි ආකාරණයකි කියත්. මෙසේ ඔවුහු මේ දෝෂය මහාජනයා අතරෙහි ප්‍රකටව දුෂ්කර සේ පිළියම් කරණ බවට පැමිණෙන්නේයයි හගින්නේද මෙසේ කීහ, නැවතද අනික් හික්ෂුහුද පවාරණය කොට ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයට පැමිණෙත්. එහෙයින් 'ඇවැත්නි, මට නුඹවහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ සමාකරවන්නට සහාය වනු මැනවයි සංඝයා රැස් කරවන්නේය. එහිදී ආගන්තුකයෝ මෙසේ විචාරත්. "ඇවැත්නි, මේ හික්ෂුව විසින් කුමක් කරණ ලදද"

යනුයි. ඉක්බිති මේ කාරණය අසා හික්ෂුව විසින් බැරැරුම් දෙයක් කරණ ලදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වළක්වන්නේයයි මෙය සුදුස්සක් නොවේයයි කියත්.

මෙසේද ඔවුහු මේ අපරාධය මහාජනයා අතරෙහි ප්‍රකටව දුෂ්කරයේ පිළියම් කිරීම් බවට පැමිණෙන්නේ යයි හඟින්නේද මෙසේ කීහ. අප් හගවා පවාරෙත්වා වාරිකං පක්කම්ප්පති' (ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පවාරණය කොට බැහැර වඩිත්) ඉක්බිති තෝ ගිය ගිය තැන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමාකිරීම පිණිස සංඝයා රැස්කරවති. එහි දිශාවාසීවූ හික්ෂුහු මෙසේ විචාරත්. "ඇවැත්නි, මේ හික්ෂුව විසින් කුමක් කරණ ලදද පෙ දුකසේ ප්‍රතිකාර කටයුතු බවට පැමිණෙන්නේයයි' හගින්නාහුද මෙසේ කීහ.

'එතදවොව' මා විසින් වරදක් කරණ ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහත්වූ අගුණයෙහි නොලැගී මාගේ වරද පිළිගන්නේයයි හගින්නේ 'එතං අච්චයො මංහන්තෙති' ආදී වචන කීය. එහි 'අච්චය' අපරාධය යනුයි. 'මං අච්චගමා' මා ඉක්මවා මැඩපැවතියේය.

'පතිගණ්හාතු' යනු සමාවේවා යනුයි. 'ආයතිං සංවරාය' අනාගතයෙහි සංවර පිණිස යනුයි නැවත මෙබඳු අපරාධයක් දෙසයක් වරදක් නොකිරීම පිණිස 'තග්ඝ' යනු ඒකාන්තයෙන් 'යථාධම්මං කරොසි' යථා ධර්මයෙහි සිටියේ එසේම කරන්නෙහි. සමා කරනු මැනවයි කියන ලද්දේ වෙයි. 'තංතෙමයං පතිගණ්හාමති' ඒ තාගේ අපරාධයට අපි සමා කරමු. 'චුද්ධි තෙසා හද්දලි අරියස්ස චිතයෙ' හද්දලිය මෙය ආර්ය චිතයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ශාසනයෙහි වැඩීම නම් වෙයි. කුමක්ද? වරද වරද වශයෙන් දැක ධර්මය පරිද්දෙන් පිළියම් කොට නැවත සංවරයට පැමිණීමයි.

දෙශනාව වනාහි පුද්ගලාධිෂ්ඨානය කරන්නේ 'යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථා ධම්මං පටිකරොති ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති' යනු කීය. යමෙක් වරද වරද වශයෙන් දැක සුදුසු පරිද්දෙන් ප්‍රතිකර්ම කෙරේද නැවත සංවරයට පැමිණෙයි. 'සමයොපි ඛො තෙ හද්දලි' හද්දලිය, තා විසින් අවබෝධ කිරීමට

යුතු වූ එක් කාරණයක් ඇත එය ද අවබෝධ නොකරණ ලදී. නොසලකන ලදැයි දක්වයි.

‘උභතොභාග විමුත්ත’ යනාදියෙහි ධම්මානුසාරී සද්ධානුසාරිය යන දෙදෙනා එක චිත්තක්ෂණිකවූ මග්ග සමංගී පුද්ගලයෝයි. මේ ආර්ය පුද්ගලයන් සත් දෙනා කෙරෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද මෙසේ අණවන්නට යුතු නොවේ. භාග්‍යවතුන් විසින් ඇණවූ කල්හි ඔවුන් විසින් එසේ කරන්නට යුතු නැත අස්ථාන පරිකල්ප වශයෙන් අරිය පුද්ගලයන්ගේ සුවච භාවය දැක්වීම පිණිස හද්දලි තෙරුන්ගේ දුර්වල භාවය දැක්වීම පිණිසද මෙය දෙශනා කරණ ලදී. අපිනු ත්වං තස්මිං සමයෙ උභතොභාග විමුත්තොති යන දෙශනාව කුමක් හෙයින් පටන් ගත් සේක්ද? හද්දලිට නිග්‍රහ පිණිසයි. මේ මෙහි අදහසයි. ‘හද්දලිය, මේ සප්තාර්ය පුද්ගලයෝ ලෝකයේ දක්ෂිණාර්ථ පුද්ගලයෝය. මාගේ ශාසනයට හිමියෝය. මා ශික්ෂාපද පණවන කල්හි බැහැර කළ යුතු කරුණක් ඇති කල්හි මොවුන්ගෙන් බැහැර වන්නට යුතුය. තෝ වනාහි මාගේ ශාසනයෙන් පටිබාහිරක වූයෙහි මා ශික්ෂාපද පණවන කල්හි තොප බැහැරව සිටින්නට අයුතුය.’

රිත්තො තුව්ඡො’ ඇතුළත ආර්ය ගුණයන්ගේ අභාවයෙන් තුව්ඡ වූ හිස් වූ යනුයි. අධිපති වචනයෙහි කිසිවක් නොවිය යනුයි. ‘සත්ථාපි උපවදති’ ‘අසවල් විහාර වාසී අසවල් තෙරුන්ගේ සද්ධිවිහාරිකවූ අසවලාගේ අතවැසිවූ මෙබඳු නම් ඇති හික්ෂු තෙමේ ලොකොත්තර ධර්මය උපදවන්නට අරණයෙට පිවිසියේයයි අසා ඔහුට අරණ්‍යවාසයෙන් ප්‍රයෝජන කිම්ද? හෙතෙම මාගේ ශාසනයෙහි ශික්ෂාවන් සම්පූර්ණ නොකරන්නේයයි’ මෙසේ අපවාද කියයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. නැවතද මෙහි දේවතාවෝ හුදෙක් අපවාද කරත්. භය අරමුණු දක්වා පලායන ආකාරයක්ද කරත් ‘අත්තාපි අත්තානං’ සිල් ආවර්ජනය කරන්නහුට කිළිටු තැන් ප්‍රකට වෙයි, සිත දුවයි, කර්මස්ථානයෙහි නො ඇලෙයි. හෙතෙම මා වැන්නෙකුට ආරණ්‍ය වාසයෙන් කවර ප්‍රයෝජනදැයි විචලිසර වූයේ නැතිට බැහැර යයි. ‘අත්තාපි අත්තානං උපවාදිතො’

(තෙමේද තමාට අපවාද කියන්නේ) යනුයි. පාඨයම හෝ මෙයයි. මෙහි යහපත් පක්ෂය කී දෙයම විරුද්ධ ක්‍රමයෙන් දහයුතුය. 'සොවිච්චිචේව කාමෙහි' (හෙතෙම කාමයන්ගෙන් වෙන්වම) යනාදිය මෙසේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේ යයි දැක්වීම පිණිස කියනලදී. 'පචය්හ පචය්හ කාරණං කරොන්ති' ස්වල්පවූද දෙෂයන්ට නිග්‍රහ කොට නැවත නැවත කෙරෙත්, 'නොතථා' මහත්වූ අපරාධයන් යම්සේද සෙස්ස මෙසේ නැවත නොකෙරෙත්. හෙතෙමේ වනාහි 'භද්දලිය නොසිතව තෝ මෙබඳු ආකාර වෙයි. එව ශාස්තෘන් වහන්සේ සමාකරවවයි' යනුවෙනි. 'භික්ෂු සංඝයා කෙරෙත්ද කිසි භික්ෂුවක් යවා තමන්ගේ ළඟට කැඳවා භද්දලිය නොසිතව, මෙබඳු ආකාරයක් නම් වේයයි' මෙසේ ශාස්තෘන් වහන්සේ සම්පයෙන්ද අනුග්‍රහයක් බලාපොරොත්තු වෙයි. ඉක්බිතිතෙන් භික්ෂු සංඝයා විසින්ද අස්වැසුමක් නොලද්දේ ශාස්තෘන් වහන්සේගෙන් (ලැබෙනැයි) සිතා මෙසේ කිය.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ භික්ෂු සංඝයාද ශාස්තෘන් වහන්සේද අවවාද කටයුත්තටම අවවාද කරයි. අනෙකෙකුට නොවේයයි දක්වන්නට 'ඉධ භද්දලි එකච්චො' යනාදිය දේශනා කළ සේක. එහි 'අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං' (අනිකකින් අනික) යනාදිය අනුමාන සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලද සේක. න සම්මා චත්තන්ති මනාව නොපවතිත් යනු මනාව පැවතීමෙහි නොපවතියි. න ලොමං පාපෙතීති' අනුලොම පැවැත්මෙන් පවතියි. විලොමයම ගතියි යනුයි. 'න නිත්ථාරංචත්තති' යනු නිත්ථරණක වනෙහි නොපවතියි. ඇවතින් නැගිටීම පිණිස වහ වහාම කැමැත්ත ඇත්තේ නොවෙයි. 'තත්තු' ඒ දුර්වලකාරණයෙහි යනුයි. අභිණ්භාපත්තිකො නිතර ඇවැත් ඇති යනුයි. 'ආපත්ති බහුලො' සාපත්ති කාලයම ඔහුගේ බහුලය ඉද්ධවූ නිරාපත්ති කාලයම ස්වල්පය යන අර්ථයි.

'න ඛිප්පමෙව චූපසම්මති' වහා නොසංසිදෙයි බොහෝ කල් ගතවෙයි. විනයධරයෝ පාදෙවනකාලයෙහි ආවහුට 'ඇවැත්ති යව. වත් වේලාවයයි' කියත්. නැවත කාලය දැන ආවහුට යව ඇවැත්ති, නොපගේ විහාර වේලාවය. යව ඇවැත්ති. සාමණේරාදීන්ට උද්දේසය දෙන වේලාවය. අපගේ නහන

වේලාවය. තෙරුන්ට උවටැන් කරණ වේලාවය, මුහුණ දෝනා වේලාවයයි' ආදිය කියා දිවා භාගයෙහි රාත්‍රි භාගයෙහිද ආවුහු පිටත් කෙරේමය. 'ස්වාමීනි, කවර වේලාවක ඉඩක් ඇති වන්නේදැයි' කී කල්හිද 'යව ඇවැත්නි තෝම මේ කාරණය දනුව අසවල් නම් විනයධර තෙමේ ස්නේහ පානය බොයි, අසවලා විරේචන කරයි. කුමකට ඉක්මන් වන්නේදැයි කියා කල්ගත කරන්නේ වෙයි. උත්සුක බවට පැමිණි භික්ෂුහු ඇවැත්නි මේ සුවච භික්ෂුහුය. ජනපද වාසීහුනම් ගාමසේනා සනයෙහි වසන තැන් ආදිය පහසු නොවෙත්, භික්ෂාවාරයද දුක්ඛයේ වෙයි. ඉක්මණින් මොහුගේ අධිකරණය සංසිදුවමුයි රැස්ව ඇවිතින් නැගුටුවා පිරිසිදු බවෙහි පිහිටුවත්.' 'අධිවිවාපත්තිකො' කිසියම් කිසියම් කලෙක ඇවතට පැමිණෙයි හෙතෙම හුදෙක් ලප්ප් වූයේ වෙයි. ප්‍රකෘති ස්වභාවය ඇත්තේ වෙයි. මොහුගේ දුර්වල බව නිසා භික්ෂුහු එසේ පිළිපදිත්.

'සද්ධා මත්තකෙන වහති පෙම මත්තකෙන' ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි ස්වල්ප මාත්‍රවූද ගෞරවය ශ්‍රද්ධාවෙන් ස්වල්ප මාත්‍රවූ ගෞරවය ප්‍රේමයෙන් යැපෙයි. මේ පැවිද්ද නම් ප්‍රතිසන්ධි ගැනීම මෙනි අලුත් පැවිද්ද පැවිද්දෙහි ගුණ නොන්නේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි ප්‍රේමමාත්‍රයෙන් වසයි. එබැවින් මෙබඳු වූවන්ට සංග්‍රහ කටයුතුය, අනුග්‍රහ කටයුතුය ස්වල්පමාත්‍රවූද සංග්‍රහයක් ලැබ පැවිද්දෙහි සිටියාහු අභිඤ්චට පැමිණි මහා ශ්‍රමණයෝ වන්නාහ. මෙපමණවූ කථා මාර්ගයකින් අවවාද දියයුත්තහුට අවවාද කරන්. අනිකකුට එසේ අවවාද නොකරති. මෙසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලදී. 'අඤ්ඤය සණ්ඨතිංසු' අර්හත්වයෙහි පිහිටියහ. 'සත්තෙසු නායමානෙසු' (සත්වයන් පිරිහෙන කල්හි යනු ප්‍රතිපත්ති පිරිහෙන කල්හි සත්වයෝ පිරිහෙත්මය 'සද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙ' ප්‍රතිපත්තිය හා සද්ධර්මය අතුරුදහන් වන කල්හි ප්‍රතිපත්තියද සද්ධර්මයද ප්‍රතිපත්ති පූරක සත්වයන් නැති කල්හි අතුරුදහන් වෙත්මය 'ආසවට්ඨානියා' මොවුන් කෙරෙහි ආසව ඇති කරණ දේ තිබෙන්නුයි ආසවට්ඨානිය නම්. යම් කෙනෙකුන් කෙරෙහි දිට්ඨධම්මිකවූද සම්පරායිකවූද පරෑපවාද

විස්පටිසාර වධ බන්ධනාදීවූද අපාය දුක්ඛ විශෙෂභූතවූද ආශ්‍රවයෝ සිටිත්මය යම්හෙයකින් ඔවුන්ට ඒ කාරණය වේය යන අර්ථයි. ඒ ආසවට්ඨානිය ධර්මයන්ගෙන් වෙන් වන යම්තාක් සංඝයා කෙරෙහි පහළ නොවෙද්ද ඒතාක් ශාස්තෘන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයින්ට ශික්ෂාපද නොපණවත්, මෙහි මේ යෝජනාවයි, මෙසේ අකාලය දක්වා නැවත කාලය දක්වන්නට 'යතොව ඛො හද්දලි' යනාදිය දෙශනා කළ සේක. එහි 'යතො' යම් දිනක යම්කිසි කාලයකැයි කියන ලද්දේ වෙයි. සෙස්ස කී පරිද්දෙන්ම දතයුතුය. මේ මෙහි සංක්ෂෙපාර්ථය හෝ වෙයි. යම් කලෙක ආසවට්ඨානියයෝයයි ගණන් ගත්තාවූ විනික්කම දෝෂයෝ සංඝයා කෙරෙහි පහළ වෙද්ද එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයන්ට ශික්ෂා පද පණවයි. එහෙයින් ඒ ආසවට්ඨානිය ධර්මයයි ගණන් ගත් විනික්කම දෙයයන් දුරු කිරීම පිණිසයි. මෙසේ ආසවට්ඨානිය ධර්මයන්ගේ නොඉපදීම ශික්ෂාපද පැණවීමට අකාලයයි. ඉපදීම කාලයයි කියා දැන් ඒ ධර්මයන්ගේ අනුක්පත්තිකාලයද උත්පත්ති කාලයද දක්වන්නට 'න තාව භුද්දලි ඉධෙවෙ කච්චෙති' යනාදිය කීහ. එහි 'මහත්තං මහත් ඛවයි. සංඝ තෙමේ යම්තාක් ථෙර නව මජ්ඣිම වශයෙන් මහත් ඛවට පත්වූයේ නොවේද ඒතාක් සේනාසනයෝ ප්‍රමාණ වෙත්. සේනාසනයන් නිසා ආසවට්ඨානිය ධර්මයෝ නූපදිත්. මහත්වූ කල්හි වනාහි ඒවා උපදිත්. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශික්ෂාපද පණවයි. වැඩීම මහත්වූ කල්හි සංඝයා කෙරෙහි පැනවූ ශික්ෂා පද මෙසේය. 'යම් භික්ෂුවක් අනුපසම්පන්නයකු සමග දෙතුන් රැයකට වඩා සහසෙය්‍යාව (එක ගබඩාවෙහි නිදීම) කෙරේ නම් පවිති වේ.' 'යම් භික්ෂුණියක් වර්ෂයක් පාසා උපසම්පද කරවන්නේ නම් පවිති වේ.' 'යම් භික්ෂුණියක් වර්ෂයකට දෙවරක් උපසම්පද කරවන්නේ නම් පවිති වේ' මේ ක්‍රමයෙන් දතයුතුය.

'ලාභග්ගං' ලාභයට අග්‍රවූ යනුයි. සංඝතෙමේ යම් තාක් ලාභයට නොපැමිණියේ වේද ඒතාක් ලාභය නිසා ආසවට්ඨානිය ධර්මයෝ නූපදිත්. පැමිණි කල්හි වනාහි උපදිත්. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශික්ෂාපද පණවති.

‘යම් භික්ෂුවක් තෙමේ අවේලකයෙකුට හෝ පරිව්‍රාජකයෙකුට හෝ පරිව්‍රාජිකාවකට හෝ සියතින් කෑමක් දෙන්නේද පවිති වේ’ මෙය වනාහි ලාභයට පැමිණි සංඝයා කෙරෙහි පැණවූ ශික්ෂාපදයකි. කීර්තිය ප්‍රධානවිනුයි ‘යසග්ග’ නම්. සංඝ තෙමේ යම්තාක් කීර්තියට නොපැමිණියේ වේද, ඒතාක් කීර්තිය නිසා ආසවට්ඨානිය ධර්මයෝ නූපදිත්, පැමිණි කල්හි උපදිත්. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශික්ෂාපද පණවති.

‘සුරාමේරය පාතයෙහි පවිති වේ’ මේ සංඝයා කීර්තියට පැමිණි කල්හි පණවන ලද ශික්ෂාපදයකි. ‘බාහුසච්චං’ බහුශ්‍රැත භාවයයි. සංඝ තෙමේ යම්තාක් බහුශ්‍රැත භාවයට නොපැමිණියේ වේද, ඒතාක් ආසවට්ඨානිය ධර්මයෝ නූපදිත්. බහුශ්‍රැත භාවයට පැමිණි කල්හි වනාහි යම් පරිද්දෙකින් එක් නිකායක් දෙකක්ද පසක්ද නිකායයන් ඉගෙන නුනුවණින් ඉල්පෙන්නාවූ පුද්ගලයෝ රසයෙන් රසය සංසන්දනය කොට ධර්මය නොවූ දෙය, විනය නොවූ දෙය, ශාස්තෘ ශාසනයයි ප්‍රකාශ කරත්. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘යම්කිසි භික්ෂුවක් මෙසේ කියන්නේද මම එසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරණ ලද ධර්මය දනිමි. පෙ සමුනුද්දෙස තෙමේද මෙසේ කියන්නේය’ මේ ආදී ක්‍රමයෙන් ශික්ෂාපද පණවයි. රත්තඤ්ඤානං පත්තො’ මෙහි රාත්‍රිහු දැනගනින්නුයි රත්තඤ්ඤා නම්. තමා පැවිදිවූ දින පටන් බොහෝ රාත්‍රින් දනිත්, මහණවී බොහෝ කල්වේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. රාත්‍රින් දන්නවුන්ගේ ස්වභාවය රත්තඤ්ඤා බව නම්. එහි සංඝයා කෙරෙහි රත්තඤ්ඤා බව පැමිණි කල්හි වංගන්ත පුත්‍රවූ උපසේන තෙරුන් අරඹයා ශික්ෂාපදය පණවන ලදැයි දත යුතුය.

ඒ ආයුෂ්මත් තෙමේ දසවසට අඩු භික්ෂුන් උපසම්පද කරවනු දැක එක්වසක්වූ සද්ධිවිහාරිකයකු උපසම්පද කරවීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශික්ෂාපද පැනවූසේක. “මහණෙනි, දසවසකින් අඩුව උපසම්පද නොකට යුතුය, යමෙක් උපසම්පද කෙරේද දුකුළා ඇවැත් වේ.

මෙසේ ශික්ෂාපද පැණවූ කල්හි දසවස්සී දශවස්සයි බාලවූ අව්‍යක්තයෝ උපසම්පද කරවත්. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ

තවත් ශික්ෂාපදයක් පැණවූ සේක. "මහණෙනි, බාලවූ අව්‍යක්තයා උපසම්පද නොකට යුතුය. යමෙක් උපසම්පද කරවන්නේ නම් දුකුළා ඇවැත් වේ." "මහණෙනි, දශවස්ථ හෝ අතිරේක දශවස්ථ හෝ ව්‍යක්තවූ භික්ෂුව උපසම්පද කටයුතුය" යනු රත්තැන්ඤ්ඤ බවට පැමිණි කාලයෙහි ශික්ෂාපද පැණවූහ. 'ආජානිය සුසුපමං ධම්ම පරියායං දෙසෙසි' තරුණ ආජානිය උපමාව කොට ධර්මය දෙශනා කෙළෙමි 'තනු' ඒ අසරණයෙහි, 'න ඛො හද්දලි එසෙව හේතුනි' මේ ශික්ෂාවන් අපරිපුරකාරිභාවයම එක් හේතුවක් නොවෙයි. 'මුඛාධානෙ කාරණං කාරෙහිති' කට කලියා බැඳීම ආදියෙන් මුඛය තැබීමෙහි මනාකොට ශ්‍රීවය ගන්වන්නට කාරණය කරවයි. 'විසුකායිතානි' යන ආදියෙන් වනාහි විසෙවනාවාරය කීවේය. මේ සියල්ල අඤ්ඤමඤ්ඤ සමාන වචනයෝයි. 'තස්මිං ධානෙ' ඒ විසෙවනාවාරයෙහි 'පරිනිබ්බායති' නිබ්බි සේවනය වෙයි. ඒ විසේවනය දුරුකෙරෙයි යන අර්ථයි.

'යුගාධානෙ' විය ගසෙහි තැබීමෙහි, වියගස මනාකොට ගැනීම පිණිසයි. 'අනුක්කමෙ' සතර පාදයන් එක පහරින් ඉස්සීමෙහිද බහා තැබීමෙහිද පරසේනා යම් ආවාටයක සිට කඩුව ගෙන එන්නාවූ අභ්වයාගේ පා කපයි. එසමයෙහි මේ තෙමේ එක පහරින්ම සතර පාදයන්ම ඔසවන්නේය, 'රජ්ජුබන්ධන' (රැහැන් බැඳීමේ) විධානයෙන් මේ කරුණ කරේ.

'මණ්ඩලෙ' යම්සේ අසුපිට සිටියේම බිම වැටුන ආවුඛය ගන්නට හැකිවේද, මෙසේ මණ්ඩලය කිරීම පිණිස කරුණක් කරයි. 'බුරකාසෙ' කුර අගින් පෘථිවිය ස්පර්ශ කිරීමෙහි රාත්‍රියෙහි බැස ගැනීමෙහි යම්සේ පද ශබ්දය නොඇසේද ඒ පිණිස එක ස්ථානයක පදශබ්දය දී කුර අගින්ම ගමන උගන්වන.

ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'ධාවෙති' ශිෂ්‍ය දිවීමෙහි යන පාඨයයි තමාගේ පරාජය ඇති කල්හි පලායෑම පිණිසද පලායන අන්‍යයා ලුහුබඳවා ගැනීම පිණිසද මෙසේ කටයුතු කරයි. 'රචත්ථෙ' රචය පිණිස යනුයි. යුද්ධකාලයෙහි ඇතුන් කුඤ්චනාද කරද්දී අසුන් හෙෂාරවය කරද්දී රථ හෝ නැගෙද්දී යෝධයන් හෝ මහත් ඝොෂා කරද්දී ඒ ශබ්දයට බිය නොවී පරසේනාව

වෙන පිවිසීමට මේ කරුණ කරනු ලැබේ. 'රාජගුණ' රජු විසින් දතයුතු ගුණයෙහියි, කුට කණ්ණ රජුගේ ගුළුවණි නම්වූ අශ්වයෙක් සිටියේය. රජු පෙරදිග දෙරිත් නික්ම සැගිරියට යන්නෙමියි කොළොන්නදී තෙරට පැමිණියේය. අශ්ව තෙමේ තීරයෙහි සිට දියට බසින්නට නොකැමිති වෙයි. රජ තෙමේ අස් ඇදුරා අමතා 'පුදුමයකි' නා විසින් අශ්වයා හික්මවන ලද්දේ දියට බසින්නට නොහැකිවේය' යනුයි. ඇදුරු තෙමේද දේවයන් වහන්ස, මනාකොට හික්මවන ලදී. අශ්ව තෙමේ මෙබඳු සිතක් සිතන්නේ වෙයි, ඉදින් මම ජලයට බසින්නෙමි නම් වලිගය තෙමෙන්නේය, වලිගය තෙත්වූ කල්හි රජුගේ ඇඟෙහි දිය ඉසෙන්නේය, මෙසේ ඔබගේ ශරීරයෙහි දිය ඉසීමේ බියෙන් නොබසියි. වලිගය ගත්වනු මැනවියි කිය, රජ තෙමේ එසේ කරවූයේය, අශ්වයා වේගයෙන් බැස පරතෙරට ගියේය, මේ පිණිස කටයුතු කෙරේය යන අර්ථයි.

'උත්තමෙ ජවේ' යනු ජවසම්පන්නියෙහි යම්සේ උත්තම ජවයක් වේද, මෙසේ කටයුතු කරවයි යන අර්ථයි. 'උත්තමේ භයෙ' උතුම් භය භාවයෙහියි. යම්සේ උතුම් අශ්වයෙක් වේද මෙසේ කටයුතු කෙරේය යන අර්ථයි, එහි ප්‍රකෘතියෙන්ම උතුම් අශ්වයාම උතුම් අශ්ව බවට සුදුසු වෙයි, අනෙකෙක් නොවේ, මෙහි එක් කථාවක් වෙයි.

එක් රජකෙනෙක් අශ්ව පොතකයකු ලැබ සෙන්නට අශ්වයකු බව නොදැනම මොහුට උගන්වයි, ඇදුරෙකුට දුන්නේය. ඇදුරු තෙමේද උගේ ශෛන්ධව බව නොදැන කුළු අසුන් මෙහෙයවන අයුරින් කටයුතු කරයි. උභ්‍යුසු දෙය නොපිළිපදියි, හෙතෙම උභ්‍යු හික්මවන්නට නොහැකිවන්නේ 'මහරජ, මු කුළු අශ්වයෙකැයි' අත හැරියේය, එදවස කලින් අස් ඇදුරකු වූ නවකයෙක් ආචාර්යවරයාගේ බඩු ගෙන යන්නේ අගල්පිටෙක හැසිරෙන උභ්‍යු දැක 'ස්වාමීනි, වටිනා ශෛන්ධව පෝතකයෙක් ඇත්තේයයි' කියේය. 'ඉදින් රජු දන්නේ නම් මගුල් අසකු කරන්නේයයි' කිය. ඇදුරු තෙර මෙසේ කිය, 'දරුව, රජතෙමේ මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටිකය. බුද්ධ ශාසනයෙහි පැහැදුනේ නම් යෙහෙක රජුට කියවයි' කිය. හෙතෙම ගොස්

‘මහරජ, වටිනා ගෞතමයාට පොතකයෙක් ඇත්තේයයි’ කීය. ‘දරුව, තා විසින් දක්නා ලදද?’

‘එසේය, මහරජ, ‘ඌට දෙන්නට කුමක් උවමනාද? ‘නුඹවහන්සේ වළඳන රත්තලියෙහි නුඹවහන්සේ වළඳන බන්ද, නුඹවහන්සේ බොන රසයද නුඹවහන්සේගේ සුවඳ ද, නුඹවහන්සේගේ මල්මාලද වුවමනාය’

රජතෙමේ සියල්ල දෙවිය. දහර තෙමේ ඒවා ගෙන්වා ගෙන ගියේය, අශ්වයා සුවඳ ආඝ්‍රාණය කොටම ‘මාගේ ගුණය දන්නා ඇදුරෙක් සිටින්නේයයි හගිමිනි’ හිස ඔසවා බලන්නේ සිටියේය.

නවකයා ගොස් බත් අනුභව කරවයි අසුරක් ගැසීය. අශ්වයා අවුත් රත්තලියෙහි බත් කෑවේය. රසය බිවේය, ඉක්බිති ඌ සුවඳින් සුවඳවත් කොට රාජපිලන්ධන පළඳවා පෙරටුව යවයි අසුරක්ගැසීය. ඌ නවකයාගේ පෙරටුව පෙරටුව ගොස් මගුල් අසුගේ ස්ථානයෙහි සිටියේය. නවක තෙමේද මේ ඔබගේ වටිනා ගෞතමයාට පොතකයෙකි. මු මේ කුමයෙන් කීප දිනක් පෝෂණය කරවයි’ කියා නික්මුනේය. ඉක්බිති කීපදිනකට පසු අවුත් මහරජ, අසුගේ ආනුභාවය දක්නට කැමැත්තෙහිද? ‘යහපත ඇදුර, කොහි සිට බලන්නෙමුද?’ ‘මහරජ, උයනට යවයි’ කීය. රජු අශ්වයා ගෙන්වා ගෙන ගියේය. නවකයා අසුරක් ගසා මේ ගස වටේට යවයි අශ්වයාට සංඥාවක් දුන්නේය. අශ්වයා පැන ගස වටේ දුව ආවේය. රජු ඌ යන බවවත් එන බවත් නොදැක්කේය.

‘මහරජ ඌ දක්නාලදද?’ ‘දරුව, නොදක්නා ලදී.

සලකුණු දණ්ඩක් මේ ගස නිසා තබවයි කියා සලකුණු දණ්ඩ ගෙන එවයි අසුරක් ගැසීය, අසු පැන එය කටින් ගෙන ආවේය. ‘මහරජ, දක්නා ලදද?’ ‘දක්නා ලදී’ උයනෙහි ප්‍රාකාර මස්තකයෙන් හැසිර එවයි නැවත අසුරක් ගැසීය, අශ්වයා එසේ කළේය. ‘මහරජ දක්නා ලදද?’ ‘දරුව, නො දක්නා ලදී’ රත්කම්බිලියක් ගෙන්වා අශ්වයාගේ පයෙහි බඳවා එසේම සංඥාව දුන්නේය, අශ්වයා උඩින් පැන ප්‍රාකාර මස්තකයෙහි පැන දිවිය.

බලවත් පුරුෂයකු විසින් කරකවන ලද ගිනිපෙතෙල්ලක ගිනිසිඵවක් උයනෙහි ප්‍රාකාර මතුයෙහි පෙනුණේය. අශ්වයා ගොස් සම්පයෙහි සිටියේය. 'මහරජ, දක්නා ලද්ද?' දරුව, දක්නා ලදී' මගුල් පොකුණු ප්‍රාකාර මතුයෙහි දුව එවයි සංඥාව දුන්නේය.

තැවත පොකුණට බැස පියුම්පත්වල හැසිරෙවයි සංඥාව දුන්නේය, පොකුණට බැස සියලු පියුම් පත්වල හැසිර ගියේය. එක් පත්‍රයකදු පැගූ තැනක් හෝ පැළුන තැනක් හෝ සිදුනු තැනක් හෝ කැඩුනු තැනක් හෝ නොවීය. මහ රජ, දක්නා ලද්ද?' 'දරුව, දක්නාලදී' අසුර ගසා අත්තලය දික්කළේය. සතරපයින් උඩට නැග අත්තලයෙහි සිටියේය. 'මහරජ, දක්නා ලද්ද?' 'දරුව, දක්නා ලදී' මෙසේ උතුම් අශ්වයා උතුම් කාරණාවෙන් උතුම් ජවයට පිළිපදියි.

'උත්තමෙ සාකල්ලෙ' යනු මෘදු වචනයෙන්, මෘදු වචනයෙන් වනාහි 'දරුව නුඹ නොසිතව, රජුගේ මංගල අශ්වයා වන්නෙහි, රාජභෝජනාදිය ලබන්නෙහි උතුම් අශ්වයකු කෙරෙහි කටයුතු කරවිය යුතුය. එහෙයින් 'උත්තමෙ සාකල්ලෙ' යනු කිය.

'රාජ භොග්ගො' රජුට උපභොග යනුයි.

'රඤ්ඤො අංගනෙන්වච සංඛං ගච්ඡති.' (රජුගේ අංගයක්යයි ගණනට යෙයි) යනු යම්කිසි තැනක යන කල්හි අත මෙන් පය මෙන් කැටුවම යායුතු වෙයි. එහෙයින් අංගයයි ගණනට යෙයි. සතර සේනාංගයන් අතුරෙන් එක් අංගයක් වෙයි. අපෙබවූ සම්මාදිට්ඨියෙන් යනු අරහත්ත ඵල සම්මාදිට්ඨියෙන් සම්මා සංකප්ප ආදීහුද එයට සම්ප්‍රයුක්තයෝය 'සම්මා ඤාණය' යනු පෙර කී සම්මාදිට්ඨියමය, අෂ්ට ඵලාංගයන් හැර සෙසු ධර්මයෝ සමයක් විමුක්තියයි දත යුතුය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය. මේ දේශනාව උග්ගට්ඨකඤ්ඤ පුද්ගලයාගේ වශයෙන් අර්හත්වයෙන් මුදුන්ගත්වා නිමවන ලද්දේය.

(පස්වැනි හද්දලි සූත්‍රය නිමි.)

16. ලටුකිකොපම සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සූතං’ යනු ලටුකිකොපමයයි. එහි ‘යෙනසො වන සණ්ඨො’ (ඒ වනසණ්ඨය යම් තැනෙකිනි ද) යනු මේ මහතෙර තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග පිඬු පිණිස හැසිර සමගම ආපසු ගියේය. එහෙයින් ‘යෙන සො භගවතා උපසංකමන්තො වනසණ්ඨො තෙනුපසංකම්’ (භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග යන්නේ වනසණ්ඨය යම් තැනකද හෙතෙම එතනිනි පැමිණියේයයි දත යුතුය.) ‘අපහත්ත’ ඉවත් කරන්නා යනුයි. ‘උපහත්ත යනු’ ගෙන එන්නායි.

‘යං භගවා’ යම් කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යනුයි.

‘පටිසල්ලාණා චුට්ඨිතො’ එලසමාපත්තියෙන් නැගිටියේ යනුයි.

‘ඉංස’ ඇණවීමේ නිපාතයකි. ‘අඤ්ඤාථත්තං’ යනු සිතෙන් අනික් ආකාරයක්, ඒ භාග්‍යවතුන් නිසා මෙබඳු ප්‍රණීත භෝජන නොලබන්නේ කෙසේ යැපෙන්නෙමුදැයි මෙසේ ප්‍රණීත භෝජන ලාභය නිසා කෙසේ යැපෙන්නෙමුදැයි මෙසේ ප්‍රණීත භෝජන ලාභය නිසා වියයි දත යුතුය. ‘භුතපුබ්බං’ (පෙර වූවක්) මෙයින් රාත්‍රි භෝජනයේ ප්‍රණීතභාවය දක්වයි.

‘සුපෙය්‍යං’ මත්ස්‍යමාංස කලිපාදී සුපයන් එලවා තැබිය යුතුය. ‘සමග්ගා භුඤ්ජිස්සාමි’ එකතුව බුද්ධිනෙමු. ‘සංඛතියො’ රැස්කළ කෑ යුතු දේ. ‘සබ්බා තා රත්ති’ ඒ සියලු සංඛතිහු රාත්‍රියෙහිම වෙත්, දවල් වනාහි අල්පව පරිත්තව ථොකිකව වෙති. (ස්වල්පය යන අර්ථයි.) මිනිස්සු දවල් කැඳ යාගු ආදියෙන් යැපී රාත්‍රියෙහි ශක්ති පරිදි ප්‍රණීත සේ අනුභව කරත් නැවත ‘භුතපුබ්බං’ මෙයින් රාත්‍රි විකාල භෝජනයෙහි ආදීනව දක්වයි.

එහි ‘අන්ධකාරතිමිසාය’ බහල අන්ධකාරයෙහි යනුයි. ‘මාණවෙහි’ සොරුන් විසින් ‘කතකම්මෙහි කරණලද සොරකම්වලින් කරණලද කර්ම ඇති ඔවුහු යම්බඳු ඔවුන්ගේ දෙවියෙකුට ආයාචනා කොට කර්මය සම්පූර්ණ විය. ඔහුට භාරය පිණිස මිනිසුන් මරා බෙල්ලේ ලේ ආදිය ගනිත්. ඔවුන් අනික් මිනිසුන් මරණ කල්හි කෝලාහලය ඇතිවෙයි. පැවිද්දකු

සොයන කෙනෙක් නම් නැතැයි හගින්නාහු භික්ෂූන්ගෙන් මරන්, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘අත්ත කම්මේහි’ වනයෙන් ගම්මානයට ආ කාලයෙහි කරණ වැඩ සම්පූර්ණවීම පිණිස පළමුවෙන් බලිකර්ම කරණ කැමැත්තත් විසින් යනුයි. ‘අසද්ධම්මෙන නිමන්තෙති’ භික්ෂුව, මෙහි එව, අද එක රැයක් මෙහි වළඳ මෙහි වැස සැපවිඳ හෙට යන්නෙහියයි මෙමුන ධර්මයෙන් නිමන්ත්රණය කරයි. නැවත ‘භුතපුබ්බං’ මොහු විසින් තමා දැකි කාරණය කියයි.

‘විජ්ජත්තරිකාය’ විදුලිය බබළනක්ෂණයෙනි. ‘විස්සරමකායි’ මහා ශබ්දයක් කළේය.

‘අබ්භූමිමෙ’ භූති යනු වැඩීමයි. ‘අභූති’ නොවැඩීමයි. මාගේ විනාශයයි, යන අර්ථය ‘පිසාවො වන මං’ පිසාවයෙක් මා කන්නට ආයේය. ‘ආතුමාරි, මාතුමාරි’ මෙහි ආතු යනු පියායි. ‘මාතු’ මවයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යමෙකුගේ පියා හෝ මව හෝ ඇත්තේද ඔහුට මවු පියවරු අපගේ පුත්‍රයායයි යම්කිසි සිතක් උදවා යම්කිසි කෑයුතු දෙයක් හෝ බුදියයුතු දෙයක් දී එක් තැනක බුදි කරවත්, හෙතෙම මෙසේ රාත්‍රියෙහි පිඬු පිණිස නොහැසිරෙයි. තොපගේ මවු පියවරු මළා වන්නේය. එහෙයින් මෙසේ හැසිරෙන්නෙහිද? ‘එවමෙව’ මෙසේ කිසි ආනිශංසයක් නොදක්නාහු කරුණක් නැතිවම, ‘එවමාහංසු’ ගර්භාකරන්නේ මෙසේ කීය. එහි කිහිප කියත්, ‘කිංපනිමස්ස’ මේ ස්වල්ප මාත්‍ර හේතුවෙන් කුමක් කියයුතු නම් වේද? නොදක්නා නොඇසුනාහු මෙන් විය යුතුය.

‘ඔරමත්තකස්ස’ පරිත්ත (ස්වල්ප) මාත්‍රවූ යනුයි. ‘අධිසල්ලිධතෙවායන්ති’ මේ ශ්‍රමණ තෙමේ නවතින කුඩු කරන්නාක් මෙන් පියුම් තළයේ නූල කියතෙන් කපන්නාක් මෙන් නොකැපිය යුත්තක් කපයි. නොසුදුසු වැයමක් කරයි.

‘සික්ඛාකාමා’ සැරියුත් මුගලන් ආදීහු මෙන් ශික්ෂා කාමවූ යනුයි. ඔවුන් කෙරෙහි නොසුදුස්සක් එළවත්, ඔවුන්ට වනාහි මෙසේ අදහසක් වෙයි. ඉදින් මොවුහු ස්වල්ප මාත්‍ර මේ ගෙනයාම භාග්‍යවතුන් වහන්සේයයි කියන්නාහුය. ශාස්තෘන් වහන්සේ කුමක් නොගෙන යන්නේද මෙසේ නොකියා

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා සිටියාහු 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ, එසේය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ, යහපති, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පණවනු මැනවි.' අතිරේකතර උත්සාහයක් ලබන්යයි එහෙයින් ඔවුන් කෙරෙහි නොසුදුස්සක් නගන්.

'තෙසං' ඒ ඇතැම් මොස පුරුෂයන්ම යනුයි. 'තං' ඒ ස්වල්ප මාත්‍රවූ දුරු කටයුත්ත යනුයි. ථුලො කලිංගරො' (මහත් ලී කොටය) ගෙලෙහි බැඳි මහා ලියක් මෙන් වෙයි. 'ලට්ඨකා සකුණිකා' වාත කිරිල්ලිය. ඒ කිරිල්ලි සියක් රාවයක් නගා නැටුම් සියයක් නටා වරක් ගොදුරු ගන්නිය. අහසින් බිමට බට ඇය දැක වසුපාලකාදීහු ක්‍රීඩා පිණිස රසකිඳු වැල් ආදියෙන් බඳිත්. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'ආගමේති' පැමිණෙයි යනුයි. 'තං හි තස්ස' (එය ඔහුට) ඒ රසකිඳු වැලින් බැඳීම ඒ කිරිල්ලියගේ ස්වල්ප ශරීරය බැවින්ද ස්වල්ප උත්සාහ ඇති බැවින්ද බලවත් බන්ධනයක් නම් වෙයි. මහත් පොල්කෙඳි කඹයක් මෙන් කඩන්නට දුෂ්කර වෙයි.

'තෙසං තං' ඒ මොස පුරුෂයන්ට සැදැහැ මඳ බැවින්ද, නුවණ මඳ බැවින්ද බලවත් බන්ධනයක් නම් වෙයි. දුෂ්කටා පත්ති වස්තු මාත්‍රයද මහත්ය. පාරාජිකා වස්තුවක් මෙන් දුකසේ දුර්ලභ වෙයි. ශුක්ල පක්ෂයෙහි 'පහාතබ්බස්ස' යනු කීමෙක්ද මේ ස්වල්ප මාත්‍රවූ දුරුකිරීමට හේතුව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කියයුතුව ඇත්තේද යම් බදු ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රහාණය දෙසුසේක.

තුනී වූ මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස දැනම දුරුකටයුතුය යන අර්ථයි. 'අප්පොස්සුක්ක' අනුත්සුක (උත්සාහ අඩු යනුයි.)

'පන්නා ලොම' පතිත ලෝම ඇති යනුයි. එය දුරු කිරීමේ බියෙන් උඩට නැගූ ලොම් නැති. 'පරදවුත්තං' අනුත් විසින් දෙන ලද ජීවිකාවෘත්තිය ඇත්තේ අනුත්ගෙන් ලැබෙන දෙයින් ජීවත් වෙයි යන අර්ථයි.

'මගභුතෙන චෙතසා විහරන්ති' යනු අපච්චාසිංසන පක්ෂයෙහි සිටියෝව වාසය කෙරෙති. මුවා පහර ලැබ මිනිස් වාසයට ගොස් බෙහෙතක් හෝ වණ තෙලක් හෝ ලබන්නෙමියි

අදහසක් නොකොට පහර ලැබීම ගමෙන් වෙන්වූ අරණ්‍යයට ගොස් පහර වැදුන තැන යටකොට වැදහෙව පහසුවූ කල නැගිටියයි. මෙසේ මාගයෝ අපව්වාසිංසන පක්ෂයෙහි සිටියෝව වෙසෙති. 'මිහගුනෙන චේතසා විහරන්ති' මේ සදහා කියන ලදී.

'තං හි තස්ස' ඒ වරපට බන්ධනය ඒ ඇතාට මහා ශරීරයක් ඇති බැවින්ද, මහත් ශක්ති ඇති බැවින්ද දුර්වල බන්ධනය නම්. රසකිදු වැලක් මෙන් පහසුවෙන් කැඩිය හැකි වෙයි. 'තෙසං තං' ඒ කුලපුත්‍රයන්ගේ ශ්‍රද්ධා මහත් බැවින්ද, ප්‍රඥ මහත් බැවින්ද, මහත් පාරාජිකා වස්තුවද, දුෂ්ටවස්තු මාත්‍රයක් මෙන් පහසුවෙන් දුරුකරන්නේ වෙයි. 'දලිද්ද දිළිඳු බැවින්' යුක්තවූ යනුයි. 'අස්සක' ධනය නැති යනුයි. 'අනාළ්භිය' ආස්ථි නොවූ යනුයි. 'අගාරක' කුඩා ගෙයයි. 'ඔළුගුණ විලුගුණ' යම් ගෙයක යම්විටු පිටිවිටි වංශයෙන් මිදී මණ්ඩලයෙහි ලැගුනේද මණ්ඩලයෙන් මිදී බිම ලැගුනේද යනුයි.

'කාකාතිදයිං' යම්තැනක කිසි දෙයක් කන්නෙමුයි ඇතුළත වාඩිගත් කල්හි ඇතුළට එන්ට වෙනම දෙරටුවක් නම් නැත. ඒ ඒ තැනින් කවුඩෝ අවුත් පිරිවරන්. පලායන කල්හිද හමුවන තැනකින්ම නික්ම පලායෙති. 'න පරම රූපං' පුණ්‍යවන්තයන්ගේ ගෙයක් මෙන් උත්තම රූප නොවූ 'බටොපිකා' උණ ලී හෝ වැල් ඇඳයි. 'ඔළුගුණ විලුගුණ නැමුනු උස්වූ යනුයි. 'ධඤ්ඤසමවාපකං' ධාන්‍යයද සමවාපකද යනුයි. එහි ධාන්‍ය නම් කුරක්කම් යනුයි. 'සමවාපක' ලබුබීජ (ලබුඇට) කුම්භණ්ඩ බීජ (මෑ ඇට) ආදී ඇට ජාතියි. 'න පරම රූපං' පුණ්‍යවන්තයින්ට යම්සේ සුවද ඇල් ආදී පිරිසිදු බීජයෝ වෙද්ද එබඳු නොවූ යනුයි. 'ජායිකා' දුගී භාර්යාව යනුයි. 'න පරම රූපා' පැසක හියක් මෙන් එල්බෙන තන් ඇති මහත් බඩ ඇති පියාවයින් මෙන් භයානකවූ 'සාමඤ්ඤං' ශ්‍රමණභාවයයි. 'සො වතස්ස යොහං' යමෙක් කෙස් රවුල් කපා පැවිදි වන්නේද යම්බඳු ඒ මම පුරුෂයෙක් නම් වන්නෙමි, යනුයි.

'සො න සක්කුණෙය්‍යාති' හෙතෙම මෙබඳු සිත් ඇත්තේද ගෙට ගොස් පැවිද්ද නම් බරය, දුෂ්කරය, දුරාසදය, ගම් හත

අටකද පිඩු පිණිස හැසිර සේදූ පාත්‍රයෙන්ම ආ යුතුද වෙයි. මෙසේ යැපෙන්නට නොහැකිව නැවත ආවාඩු මා වසන තැනක් කැමති විය යුතුය. තෘණ වැල් ආදී ද්‍රව්‍ය සම්භාරය රැස් කරගන්නට අමාරුයි. කුමක් කෙරෙමිදැයි විමසයි. ඉක්බිති ඔහුට ඒ කුඩා පැළ වෛජයන්හි ප්‍රාසාදය මෙන් වැටහෙයි. ඉක්බිති උණ ලී සිටුවා වැලින් කළ ඇඳ බලා මා ගිය කල්හි මෙය කඩා ලිපේ ගිනි පෙනෙලි බවට පමුණුවන්නේය. නැවත පාවලට ලී උණ පතුරු ආදිය ලැබිය යුතු වෙති, කුමක් කරන්නෙමිදැයි සිතයි. ඉක්බිති එය සිරි සයනය මෙන් වැටහෙයි. ඉක්බිති ධාන්‍ය සැළිය දෙස බලා මා ගිය කල්හි මේ ගෘහණි නොමෝ මේ ධාන්‍ය එකිනෙකා සමග අනුභව කරන්නීය. නැවත ආ කල්හි ජීවිකාවෘත්තියක් නම් නොලබන්නේ වෙයි. කුමක් කරන්නෙමිදැයි සිතයි. ඉක්බිති ඔහුට එය අඩ තෙළෙස් සියයක් කොටු ගුල් මෙන් වැටහෙයි. ඉක්බිති බිරිය දෙස බලා මා ගිය කල්හි මෑ ඇත්ගොව්වෙකුට හෝ අස් ගොව්වෙකුට හෝ යම්කිසිවෙකුට ලෝභ කරන්නීය. නැවත ආ කල්හි බත් පිසන්නියක් ලැබිය යුතු වෙයි. කුමක් කරන්නෙමිදැයි සිතයි. ඉක්බිති ඔහු ඇය රූපිනී දේවියක් මෙන් සිතයි. මේ සඳහා න සක්කුණෙය්‍යාහි ආදිය කියන ලදී.

‘නික්බිගණානං’ යනු ස්වර්ණ නිෂ්ක සියයකගේ යනුයි. ‘වය’ සන්නානකව කරණ ලද රැස් කිරීමයි. ‘ධක්ඛ්ඤාගණානං’ ධාන්‍ය කරත්ත සියයකගේ, ‘චත්තාරොමෙ උදයි පුග්ගලා’ මෙහි කුමක් දක්වාද? යට ඔවුහු එයම දුරු කරත් එයම දුරු නොකරත්. දුරු කරණ දේද දුරු නොකරණ දේද රාශි වශයෙන් දක්වන ලදී. වෙනම නොබෙදන ලදී. දැන් යම්සේ වනාහි ද්‍රව්‍ය සම්භාරය පිණිස ගිය පුරුෂ තෙමේ පිළිවෙළින් ගස් කපා නැවතත් නැවතී වක්වූ තැන් කපා දමා වැඩ ගත යුත්තක්ම ගනියි. මෙපරිද්දෙන්ම දුරු නොකරන්නවුන් හැර ගණන් නොගත යුත්තක් කොට දුරු කරණ පුද්ගලයෝම සතරදෙනෙක් වෙතියි දක්වන්නට මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක.

‘උපධි පහානාය’, යනු බන්ධුපධි, කිලෙසුපධි, අභිසංඛාරූපධි කාමගුණුපධි යන මේ උපධීන්ගේ දුරු කිරීම පිණිස

‘උපධි පටිසංයුත්තා’ යනු උපධිය අනුව දුවන්නෝ යනුයි. ‘සරසංකප්පා’ යන මෙහි සර යනු දුවන්නේනුයි සර නම් සිතානුයි සංකප්ප නම්. පද දෙකින්ම විතර්කයෝම කියන ලදී. සමුද්වරන්නි’ බොහෝවෙති පැතිර පවතියි. ‘සංයුත්ත’ ක්ලේශයන්ගෙන් සංයුක්තවූ යනුයි. ‘ඉන්ද්‍රියවෙමත්තනා’ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නානත්ත තාවය වෙනස් බව, ‘කදවි කරහවි’ බොහෝ කලක් විනිවිතනයකොට නවතා, ‘සතිසම්මොසා’ සිහි මුළා බැවින් යනුයි. ‘නිපාතො’ ලොහෝ කටාරමෙහි වැටීම යනුයි. මෙපමණකින් දුරු නොකරයි. දුරු කරයි. වහා දුරු කරයි යන තුන් රාශිහු දක්වන ලදහ. ඔවුන් අතුරෙන් සතර දෙනෙක් දුරු නොකෙරෙහි නම් වෙති සතර දෙනෙක් දුරු කෙරෙහි නම් වෙති. සතරදෙනෙක් වහා දුරු කෙරෙහි නම් වෙති. එහි පෘථග්ජනයා, සෝතාපන්නයා, සකාදගාමී, අනාගාමී යන මේ සතරදෙනා දුරු නොකෙරෙත් යන නම් වෙති. පෘථග්ජනයා නම් දුරු නොකෙරෙත්වා අනාගාමී තෙමේ කෙසේ දුරු නොකෙරේද? හෙතෙමේ වනාහි යම්තාක් ඔහුගේ භව ලෝභය ඇත්තේද ඒතාක් ‘අහෝ සැපයයි, අහෝ සැපයයි’ සතුව වෙයි. එහෙයින් දුරු නොකෙරෙයි නම්. මේ සතර ජනයෝ දුරු කෙරෙත් නම් වෙති. සෝතාපන්නාදීහු දුරු කෙරෙත්වා! කෙසේ දුරු කෙරේද? ආරද්ධ විපස්සක තෙමේ වනාහි සතිසම්මොසයෙන් වහා කෙලෙස් උපන් කල්හි මාවැනි හික්ෂුවකට කෙලෙස් උපන්නේ යයි සංවේග කොට විරියය දැඩි කොට ගෙන විදර්ශනා වඩා මාර්ගයෙන් කෙලෙස් මූලිනුපුටා දමයි. මෙසේ හෙතෙම දුරු කරන්නේ නම්. ඒ සතර දෙනම වහා දුරු කරන්නෝ නම් වෙති. එහි මේ සූත්‍රයෙහි මහා භක්ටී පදෙපමයෙහි ඉන්ද්‍රිය භාවනයෙහි යන මේ සූත්‍රයන්හි හුදෙක් තුන් වැනි වාරයක් ගන්නා ලදී. ප්‍රශ්නය වනාහි දුතිය වාරයෙහි කියන ලද්දේ නොවේයයි දත යුතුය.

‘උපධි දුක්ඛස්ස මූලං’ යනු මෙහි පඤ්චස්කන්ධයෝ උපධි නම් වෙති. එය දුකට මූලයයි මෙසේ දැන කිලෙසුපධියෙන් නිරූපධි වෙයි. ග්‍රහණයක් නැත්තේ තෘෂ්ණා නැත්තේ යන අර්ථයි. ‘උපධි සංඛයෙ විමුත්තො’ තෘෂ්ණාක්ෂයයෙහි

නිර්වාණයෙහි ආරම්භණයෙන් මිදුනේ යනුයි. මෙසේ පුද්ගලයන් සතරදෙන විස්තරකොට දැන් යමෙක් තුමු දුරුකෙරෙද්ද ඔවුහු මෙනම් ඇති මෙපමණ කෙලෙස් දුරු කෙරෙති. යමෙක් දුරු නොකෙරෙද්ද ඔවුහුද මෙනම් ඇති මෙපමණ කෙලෙස් දුරු නොකෙරෙත්යයි දක්වන්නට 'පඤ්ච බො ඉමේ උදයි කාමගුණාති' යනාදිය දෙසු සේක. එහි 'මිළ්භ සුඛං' අසුචි සුඛයයි. 'අනරිය සුඛං' අනාර්යයන් විසින් සේවිත සුඛයයි. 'භායිතබ්බං' මේ සුඛයට ප්‍රතිලාභයෙන්ද විපාකයෙන්ද බිය නොවිය යුතුය. 'නෙක්ඛම්මසුඛං' කාමයෙන් නික්මෙන සුඛයයි. 'පච්චේක සුඛං' ගණයාගෙන්ද ක්ලේශයන්ගෙන්ද විචේක සුඛ යයි. 'උපසම් සුඛං' රාගාදිය සංසිදවීම පිණිස සුඛයයි. 'සම්බොධි සුඛය' මාර්ග නම්වූ සම්බොධිය ඉපදීම පිණිස සුඛයයි. 'න භායිතබ්බං' මේ සැපයට ප්‍රතිලාභයෙන්ද විපාකයෙන්ද බිය නොවිය යුතුයි. එය වැඩිය යුතුම වෙයි. 'ඉඤ්ජිතස්මිං වදම්' ඉඤ්ජනය වලනය, වන්දනයයි කියමි.

'කිඤ්ච තත්ථ ඉඤ්ජිතස්මිං' එහි ඉඤ්ජනය කුමක්ද? මෙය එහි ඉඤ්ජනය වෙයි. මේ අනිරුද්ධවූ විතක්ක විචාරයෝයි. මේ එහි ඉඤ්ජනයයි. දෙවෙනි තුන් වෙනි ධ්‍යානයන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි. 'ආනෙඤ්ජස්මිං වදම්' මේ සතරවන ධ්‍යානය අනිඤ්ජනය අවලනය නිප්පන්දනයයි කියමි. 'අනලන්ති වදම්' නොකටයුතු ආලයයයි කියමි. මෙහි තණ්හාලය නූපදිය යුතු යයි දක්වයි. නොහොත් ප්‍රමාණ නොවූ කෙළවරක් නැති යනුයි. මෙපමණකින් මෙය ප්‍රමාණයයි සනිටුහන් කටයුතුයයි නොකියමි. 'නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතනම්පි' මෙබඳුවූද සමාපත්තිය ඇති කල්හි ප්‍රභාණයම කියමි. 'අණුවා ථූලංවා' ස්වල්පවූ හෝ මහත්වූ හෝ අල්පසාවද්‍ය හෝ මහාසාවද්‍ය හෝ යනුයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය. දෙසනාව වනාහි නෙය්‍ය පුද්ගලයාගේ වසයෙන් අරහත්ත නිකුටයෙන්ම නිමවන ලද සේක.

(සවැනි ලට්ඨකොපම සූත්‍රය නිමි.)

17. වාතුම සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සුතං’ වාතුම සූත්‍රයයි එහි ‘වාතුමායං’ යනු මෙතම් ඇති ගමෙහි යනුයි. ‘පඤ්චමත්තානි භික්ඛු සත්තානි’ අලුත පැවිදිවූ භික්ෂූන් පන්සියයක් යනුයි. තෙරුන් වහන්සේලා වනාහි මෙසේ සිතුහ. ‘මේ කුලපුත්‍රයෝ බුදුන් නොදැකම පැවිදි වූහ. මොවුන්ට බුදුන් දක්වන්නෙමු, භාග්‍යවතුන් සමීපයෙහි බණ අසා තමාගේ උපනිශ්‍රය පරිදි පිහිටත් යයි’ සිතා එහෙයින් ඒ භික්ෂූහු ගෙන ආවාහ.

‘සමිමොද මානා’ කීමෙක්ද, ඇවැත්නි රුවි වේද? යනාදී පිළිසඳර කථා කරණු ලබන්නාහු. ‘සෙනාසනානි පඤ්ඤපය මානා’ තමන්ගේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන්ගේ වසන තැන් විචාරා දෙර ජනෙල් ආදිය විවෘත කොට ඇඳ පුටු පැදුරු ආදිය බැහැර කොට ගසා දමා තුබූ තැන්වලම තබනු ලබන්නාහු ‘පත්තච්චරානි පටිසාමයමානා’ ‘ස්වාමීනි, මේ පාත්‍රය තබනු මැනව, මේ චීවරය, මේ තලිය, මේ ධබරාව මේ සැරයටියයි’ මෙසේ ශ්‍රමණ පරිෂ්කාරයන් තැන්පත්ව තබන්නාහු. ‘උච්චාසද්දෙ මහාසද්දෙ’ උසස්ව නැගී බැවින් උසස්ව පැතිර ගිය බැවින් මහත්වූ යනුයි. එකට පැවති ශබ්දය කරන්නාහු, ‘කෙවට්ටා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙනි’ කෙවට්ටයන්ගේ මසුන් සහිත කුඩා තැබූ තන්හි මහාජන තෙමේ රැස්ව ‘මෙහි අනික් එක් මසෙකු දෙව, පැලූ මසෙකු දෙව, මොහුට දුන්නේ ලොකු එකෙක, මට කුඩා එකෙක’ යනුවෙන් උසස් හඬ මහ හඬ කරත්. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. මසුන් අල්ලන්නට දැල දැමූ කල්හිද එතන කෙවුලෝද සෙස්සෝද පිටිසියෝද නොපිටිසියෝද ගත්තෝද, නොගත්තෝද මහ හඬ නඟත්, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. ‘පණාමෙමි’ බැහැර කරමි යනුයි.

‘න වො මම සන්තිකෙ නවත්තබ්බං’ (තෙපි මා සමීපයෙහි නොවිසිය යුතුය) යනු ‘තෙපි මා වැනි බුදුන් වසන තැනට අවුත් මෙසේ මහ හඬ නගව්ද? තන් වසන තැන්වල සිටින විට කෙසේ සිටිව්ද? තොප වැන්නවුන්ට මා ළම විසීමක් නැතැයි’ ප්‍රකාශ කරයි. එක භික්ෂුවක්වත් ‘භාග්‍යවතුනි, ඔබවහන්සේ

මහා ශබ්ද මාත්‍රයෙන් පමණක් අප බැහැර කරන්නහුද? කියා හෝ අනික් කිසියම් දෙයක් කියන්නට හෝ නොහැකි විය. සියල්ලෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි එය පිළිගන්නාහු එසේය ස්වාමීනි.' කියා නික්මුණහ, ඔවුන්ට මෙසේ අදහස් විය. 'අපි ශාස්තෘන් වහන්සේ දකින්නෙමු. ධර්ම කථාව අසන්නෙමු. ශාස්තෘන් වහන්සේ ළඟ වසන්නෙමුයි ආවෝ වෙමු. මෙබඳු ගරුකටයුතු ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත අවුත් මහා ශබ්ද කළෙමු. මේ දෝෂයෙන් බැහැර කරණු ලැබුවෝ වෙමු.

අපි භාග්‍යවතුන් සමීපයෙන් කථාවස්තුවක් නොලැබීමු. රන්වන් ශරීරය බලන්නට නොලැබීමු. මිහිරි හඬින් බණ අසන්නට නොලැබීමුයි' බලවත් සේ දෙමිනසට පැමිණියාහු බැහැර ගියහ. 'තෙතුවසං කමිංසු' ඒ ශාක්‍යයෝ අකාලයෙහි එහිම හුන් ඒ භික්ෂූන් නොදැක්කාහ. ඉක්බිති ඔවුන්ට මේ අදහස විය. 'මේ භික්ෂූහු කුමක් හෙයින් ඇතුළුවීම කොට ආපසු ගියෝද මේ කරුණ දැනගන්නෙමුයි' සිතා ඒභික්ෂූහු යම් තැනකද එතනහි ගියාහුය, 'හන්ද' ඒකාන්තයෙන් යන අර්ථයෙහි නිපාතයකි.

'කහං පන තුමිහෙති' තෙපි දැන්ම අවුත් කොහි යව්ද? කිමෙක්ද තොපට කිසියම් උපද්‍රවයක් වීද නොහොත් දශබලයන් වහන්සේට වීද? ඒ භික්ෂූන්ට 'එසේය ඇවැත්නි, අපි භාග්‍යවතුන් දකින්නට පැමිණියෝ වෙමු. අප විසින් භාග්‍යවත්තු දක්නා ලදහ. දැන් තමන් වසන තැන්වලට යමුයි' කීහ. හුදෙක් මෙසේ වචන පරිහාරයක් ඇත මෙබඳු ස්වල්ප මාත්‍ර වෙනසක් නොකොට තත්වූ පරිදි කියන්නාහු 'ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් භික්ෂු සංඝයා බැහැර කරණලද යයි' කීවාහ. ඒ රජවරු ශාසනයෙහි ධුරවාහයෝය. එහෙයින් මෙසේ සිතූහ. 'අගසච්ච දෙනම සමග පන්සියයක් භික්ෂූන් යන කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාද මූලය බිඳෙන්නේයි මොවුන්ගේ නැවතීම ආකාරයක් කරන්නෙමුයි' මෙසේ සිතා තෙනහායස්මන්තො' යනාදිය කීහ. ඒ භික්ෂූන් අතුරෙහිද අපි ශබ්ද මාත්‍ර පමණකින් බැහැර කරණ ලද්දේය, අපි ජීවත්වීමට නොහැකිව පැවිදිවුවෝ නොවෙමුයි එක භික්ෂුවකුදු විරුද්ධ

වචනයක් නොකිය.' සියල්ලෝම එක්ව 'එසේය, ඇවැත්තියි, පිළිගත්ත.

අභිනන්දතු යනු භික්ෂු සංඝයාගේ පැමිණීම කැමතිවන්නේ සතුටු වෙන්නා යනුයි. 'අභිවදතු' භික්ෂු සංඝයා ඒවායි මෙසේ සිත උපදවන්නේ කියාවා යනුයි. 'අනුග්ගහිතො' ආමිසානුග්‍රහයෙන්ද ධර්මානුග්‍රහයෙන්ද අනුග්‍රහකරණ ලද්දේ යනුයි 'අඤ්ඤාපත්තං' දශබලයන් වහන්සේගේ දැකීම නොලබමුයි පැහැදීමේ වෙනසක් වන්නේය. 'විපරිණාම' පැහැදීම වෙනස්වීමෙන් සිවුරු හරිනවුන්ගේ වෙනස්වූ ආකාරයක් වන්නේය. 'බිජානං තරුණානං' තරුණ ධාන්‍ය බීජයන්ගේ 'සියා අඤ්ඤාපත්තං' දිය වුවමනා කාලයෙහි දිය නොලබන විට මැලවීමෙන් වෙනස් වන්නේය. වියලී පිදුරු බවට පැමිණෙන කල්හි වෙනස් වන්නේය. වස්සාට වනාහි කිරි පිපාසයෙන් වියලීම වෙනස්වීම නම් වෙයි. වියලී කථරය කිරීම විපරිණාමය නම්. 'පසාදිතො භගවා' තෙර තෙමේ එහි හුන්නේම දිවැසින් බමුගේ පැමිණීම දැක්කේය. දිව කණින් ආයාචන ශබ්දය ඇසීය.

'වෙනොපරිය ඥානයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පැහැදුණු බව දැක්කේය. එහෙයින් කිසියම් භික්ෂුවක් යවා කැඳවනු ලබන්නන්ගේ ගමන පහසුය. යම්තාක් ශාස්තෘන් වහන්සේ (පණ්ඩුඩය) නොඑවූ සේක්ද එකෙණෙහිම යන්නෙමුයි හඟින්නේ මෙසේ කිය. 'අප්පොස්සුක්කො' අනිත් කෘත්‍යයන්හි අනුත්සුකයෙක්ව යනුයි. 'දිට්ඨ ධම්ම සුඛ විහාරං' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එල සමාපත්ති විහාරයෙහි යෙදුනේ වන්නේයයි හඟමිසි මට මෙබඳු අදහසක් වියයි කියයි.

'මයම්පිදන්' අපි අවවාද කරණු ලබන්නාහු විහාරයෙන් බැහැර කරණ ලදහ. අපට පරොවාදයෙන් කම් කිම්ද? දැන් අපි දිමු දැමියෙහි සුව විහරණයෙන් වාසය කරන්නෙමුයි' ප්‍රකාශ කරයි. තෙරුන් වහන්සේ මෙතැන වැරැද්දුවේ තමන්ගේ භාර භාවය නොදැන ගත් සේක.

'මේ භික්ෂු සංඝ තෙමේ මහතෙරවරු දෙදෙනටම භාර වෙයි. එහෙයින් එය වළක්වන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ

බලාපොරොත්තු වෙව්' යනාදිය කී සේක. මහ මුගලන් තෙරුන් වහන්සේ තමන්ගේ භාර භාවය දන් සේක. එහෙයින් ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාධුකාර දුන් සේක. 'වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ' යනු කුමක් මෙයින් ඇරඹූ සේකද? මේ ශාසනයෙහි සතර භයක් වෙති. යමෙක් ඒවා මඬිද හෙතෙම මේ ශාසනයෙහි පිහිටන්නට නොහැකි වෙයි. සෙසු පුද්ගලයාට වනාහි නොහැකියි. දක්වන්නට මේ දේශනාව පටන් ගත්සේක. එහි 'උදකො රොහන්තෙ' යනු ජලයට බසින්නාවූ පුද්ගලයා කෙරෙහි යනුයි. කුම්භිලභයං' කිඹුල් බියයි. 'සුසුකාභයං' වණ්ඩ මත්ස්‍ය භයයි. 'කොටුපායා සස්සෙනං අධිවචනං' යම්සේ වනාහි බාහිර ජලයට බසින්නේ දිය රැලින් ගිල්වා මරයි. මෙසේ මේ ශාසනයෙහි කොටුපායාසයෙහි ගිලී සිවුරු හරියි. එහෙයින් කොටුපායාසය උෟම් භය යයි කියන ලදී. 'මදරිකත්තස්සෙනං අධිවචනං' යම්සේ බාහිර ජලයට බසින්නේ කිඹුලන් විසින් කන ලද්දේ මැරෙයි. මෙසේ මේ ශාසනයෙහි මදරිකත්තය කිඹුලන් විසින් කනලද්දේ මැරෙයි. මෙසේ මේ ශාසනයෙහි මදරිකත්තය කිඹුල් බියයයි කියන ලදී. අරක්ඛිතෙන කායෙන් හිස සෙලවීම් ආදී කරුණු වලින් නොරකින ලද කය ඇත්තේව 'අරක්ඛිතාය වාචාය' නොමනා වචන කීම් ආදී වශයෙන් නොරක්තා ලද වචන ඇත්තෙක්ව 'අනුපට්ඨිතාය සතියා' කය අනුව ගියාවූ සිතිය නොපිහිටුවා යනුයි. 'අසංවුතෙහි' නොවසන' ලද යනුයි. 'පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානං අධිවචනං' යම්සේ බාහිර ජලයට බසින්නේ සුලියෙහි ගිල්වා මරයිද' මෙසේ මේ ශාසනයෙහි පැවිදි වූයේ පඤ්චකාම ගුණ සුලියෙහි ගිලී සිවුරු හරියි. එහෙයින් පංචකාම ගුණයෝ සුලි භයයයි කියන ලදී. 'අනුද්ධංසෙති' ක්ලාන්ත කරවයි, මලානික කරවයි 'රාගානුද්ධ සෙතන' රාගයෙන් විසුරුණු සිත් ඇත්තහු විසින් යනුයි.

'මාතුගාමස්සෙනං අධිවචනං' යම්සේ බාහිර ජලයට බසින්නේ වණ්ඩ මත්ස්‍යයින් පැමිණ දුන් පහරින් මැරෙයි. මෙසේ මේ 'ශාසනයෙහි ස්ත්‍රිය වෙත උපන් කාමරාගයෙන් සිවුරු හරියි, එහෙයින් ස්ත්‍රී තොමෝ දියසුලි බියයයි කියන ලදී. මේ සතර බියෙන් බියව දියට නොබසින්නහුට ජලය නිසා

අනුසයක් නැත. තෘෂ්ණා පිපාසයෙන් පිපාසිත වූයේ හෝ වෙයි. ධූලි වලින් කිලිටි ශරීරය හෝ වෙයි. යම්සේ වනාහි මේ සතර බියෙන් බිය නොවී දියට බසින්නහුට කී ආකාර කරුණු වෙයි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මෙසේ කී සේක.

‘සතර භයට බියව දියට නොබසින්නහුට ජල පහර දෙබේ කොට පරතෙරට යන්නට නොහැකි වෙයි. බිය නොවී බසින්නහුට හැකිවෙයි. මෙසේ බියව ශාසනයෙහි පැවිදි නොවෙන්නේද තෘෂ්ණා සොතය බිඳ නිර්වාණ පරතීරය දකින්නට නොහැකි වෙයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය. මේ දෙශනාව නෙයා පුද්ගල වශයෙන් නිම කරණ ලදී.

(සත්වැනි වාතුම සූත්‍රය නිම.)

18. නළපාන සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සුතං’ යනු නළපාන සූත්‍රයයි එහි ‘නළපානෙ’ යනු මෙබඳු නම් ඇති ගමෙහියි. පෙර අප බෝසත් තෙමේ වාතර යෝනියෙහි උපන්නේ ලොකු ශරීරයක් ඇති කපි රජෙක්ව නොයෙක් දහස් ගණන් වඳුරන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ පර්වත පාදයක වෙසෙයි, මහා නුවණැති ප්‍රඥ ඇත්තෙක් වෙයි. ‘දරුවනි, මේ පර්වත පාදයෙහි විෂ එලා එලයෝ ඇත්තේවෙති, අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිරිවරණ ලද පොකුණු ඇත්තාහ.

තෙපි පෙර කෑවිරු ගෙඩිම කවි. පෙර බී ජලයම බොවි. මෙහි මාගෙන් විචාරිය යුතු වැඩක් නැත. නොකෑවිරු පලාපල නොබී විරු ජලය මා නොවිචාරා නොකවි. නොබොවි’ ඔවුහු එක් දිනක් හැසිරෙන්නාහු අනික් පර්වත පාදයකට ගොස් ගොදුරු ගෙන පැන් සොයන්නාහු අමනුෂ්‍යයින් විසින් අධිගෘහිත පොකුණක් දැක එක වරටම නොපිවිස වටේ පිරිවරා බෝසතුන්ගේ ඊම බලන්නාහු හුන්හ. බෝසතාණෝ අවුත් ‘කිම දරුවෙනි, පැන් නොබීවහුදැයි’ ඇසූහ. ‘ඔබගේ ඊම බලා සිටියෙමුයි’ ඔවුහු කීහ. ‘හොඳයි දරුවෙනි’ කියා වටේ පා ලකුණු සොයන්නේ බැස්ස පා ලකුණුම දැක්කේය. ගොඩවී ආ පා ලකුණු නොදැක්කේය. බිය සහිතයයි දැනගත්හ. එකෙණෙහිම

එහි සිටි අමනුෂ්‍ය තෙමේ දිය දෙනෙ කොට සිටියේය. සුදු මුවක් ඇති, නිල් බඩක් ඇති, රතු වූ අත් පා ඇති, ලොකු වක්වූ දළ ඇති විරූපවූ අමනුෂ්‍යයෙක්වූ ඔහු මෙසේ කීය. 'කුමක් හෙයින් පැන් නොබොව්ද? මිහිරි ජලය බොව්.' කීමෙක්ද 'තෙපි මොහුගේ වචනය අසන්නාහු දැ'යි මහාසත්ව තෙම කීයේය. (ඉක්බිති යක්ෂයාට කථාකොට) 'තෝ මෙහි වසන අමනුෂ්‍යයා වෙතිද?' 'එසේය.' 'තෝ මෙහි බැස්සවුන් ලබන්නෙතිද?' 'එසේය ලබමි. තොපි සියල්ලෝම කන්නෙමු.' 'යක්ෂය, නොහැකි වෙති.' 'පැන් බොන්නහුද?' 'එසේය, බොන්නෙමි.' 'එසේ ඇති කල්හි තෙපි එකෙකුදු නොමිදෙන්නෙහිය' 'පැන්ද බොන්නෙමු. තාගේ වසගයට නොඑන්නෙමු'යි එක් බටයක් ගෙන්වා කෙළවර ගෙන පිම්බේය. සියල්ල එකට සිදුර විය. ඉවුරෙහි වාඩිවී පැන් බීවේය. සෙසු වඳුරන්ටද වෙන වෙනම නළ ගෙන්වා පිඹ දුන්නේය. සියල්ලෝම යක්ෂයා බලා සිටියදීම පැන් බීවාහ. මෙය කියන ලද්දේද වෙයි.

"බැස්සාවූ පිය දැක ගොඩ නැගි පිය නොදැක නළයෙන් පැන් බොන්නෙමු. තෝ මා නොමරන්නෙහි"

එතැන් පටන් අද දක්වා එතැන බටනළ එකම සිදුරු වූවාහු වෙති. මෙයත් සමග මේ කල්පයෙහි කල්පයක් පවත්නා ප්‍රාතිහාර්ය සතරක් වෙති.

වන්දයාගේ සසලාඤ්ජනය, වට්ටක ජාතකයෙහි සත්‍ය ක්‍රියා ස්ථානයෙහි ගිනි වැළකීම, ඝට්ඨකාර කුම්භකාරයාගේ මවුපියන් වසන තැන වැසි නොවැසීම, ඒ පොකුණු තෙර බටවල එක් සිදුරක්වීම යන කරුණු සතරයි. මෙසේ ඒ පොකුණු නළයෙන් පැන් බී බැවින් නළකපානයයි නමක් ලැබීය. අපරභාගයෙහි ඒ පොකුණ නිසා ගමක් පිහිටියේය. එයටද නළකපානයයිම නමක් විය. ඒ සඳහා 'නලක පානේ' යනු කිහි.

'පලාසවනේ' කැලෑ වනයෙහි යනුයි. 'තග්ඝ මයං භන්නේ' ස්වාමීනි, ඒකාන්තයෙන්ම අපි ඇලුනෝ වෙමු. යම් ඒ අන්‍යයෝද නුඹවහන්සේගේ ශාසනයෙහි ඇලෙත්, ඔවුහු අප සමානවම ඇලෙත්යයි ප්‍රකාශ කෙරෙති. 'තෙව රාජාභිනිතා' එකෙක් රජුට අපරාධයක් කොට පලායයි.

රජ තෙමේ 'එම්බා සහයෙනි, අසවලා කොහිදැයි' අසයි. එවිට 'දේවයන් වහන්ස, පලාගොස්යයි' ඔවුහු කියති, 'පලාගිය තැනින්ද මාගෙන් මිදීමක් නැත, ඉදින් වනාහි පැවිදි වන්නේ නම් මිදේයයි' රජතෙමේ කිය. කිසියම් යහළුවෙක් ගොස් ඒ පුවත කියා 'ඉදින් ජීවත්වනු කැමැත්තෙහි නම් පැවිදිවෙවයි' කිය. හෙතෙම පැවිදිව ජීවිතය රකිමින් වසයි, මේ තෙමේ රාජාභිනිතයා නම්.

එක් පුද්ගලයෙක් වනාහි සොරුන්ගේ මුළු සිදිමින් හැසිරෙයි. සොරු අසල මිනිසුන් ඇති බව ඔහු නොදනියි. ඔහුට දන්වන්නෙමියි කියත්, හෙතෙම ඒ පුවත අසා පලායයි. සොරු ඔහු පලාගියේයයි අසා පලාගිය තැනින්ද අපගෙන් නොමිඳෙන්නේය. ඉදින් වනාහි මහණවන්නේ නම් මිඳෙන්නේයයි කියත්. හෙතෙම ඒ පුවත අසා පැවිදි වෙයි, මේ තෙමේ චෝරාභිනිතයා නම්.

එක් පුද්ගලයෙක් වනාහි බොහෝ ණය කා ඒ ණයින් ඇතිවූ නඩුවෙන් කරදර වූයේ ඒ ගමින් ඔහු පලායේයයි ණය හිමියෝ අසා පලාගිය තැනින්ද ඔහු නොමිඳෙයි. ඉදින් පැවිදි වන්නේ නම් මිඳෙන්නේයයි කියත්, හෙතෙම ඒ පුවත අසා මහණවෙයි. මේ තෙමේ ඉණටියා නම්.

රාජභයාදී එක්තරා භයකින් බියව නඩු නිසා නික්ම පැවිදි වූයේ භයටිය නම්, දුර්භික්ෂාදියෙහි ජීවත්වන්නට නොහැකිව මහණ වූයේ ආජීවිකාපකත නම්. ජීවත්වීම පිණිස කළ එයින් මැඩගත් යන අර්ථයි.

මෙයින් එකෙක්වත් මේ කාරණයන් නිසා පැවිදි වූයේ නොවෙයි. එහෙයින් 'නෙව රාජාභිනිතො' යනාදිය කිය.

'විචෙකං' යනු වෙන්ව විචේකව යනුයි, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. 'කාමයන්ගෙන්ද අකුශල ධර්මයන්ගෙන්ද වෙන්වූවහු විසින් ප්‍රථමධ්‍යාන ද්විතීයධ්‍යාන නම්වූ ප්‍රීති සැපයට පැමිණිය යුතුය. ඉදින් එය වෙන් කොට කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුශල ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ව ප්‍රීති සැපයට නොපැමිණෙයි. අනික් හෝ මත්තෙහිවූ ධ්‍යාන දෙකෙහි සතර මාර්ගයන්ගේ වශයෙන්

අභිශයින් ශාන්තවූ සුඛයට නොපැමිණෙයි. ඔහුගේ මේ අභිධානී සිත මැඩ සිටින්නෙයි දක්වා දැන් යමෙකුගේ ඒ ධර්මයෝ සිත මැඩ සිටිත්ද, හෙතෙමේ ශ්‍රමණ කෘත්‍යය කරන්නට නොහැකි වේයයි නැවත 'විවෙකං අනුරුද්ධා අඤ්ඤං වා තතො සන්න තරන්ති'යි දෙසුසේක.

මෙසේ කෘෂ්ණ පක්ෂය දක්වා දැන් ඒ නයින්ම ශුක්ල පක්ෂය දක්වන්නට නැවත 'විවෙකං' යනාදිය කිය. එහි අර්ථය කී පරිද්දෙන්ම දතයුතුය.

'සංඛාය' යනු දැන යනුයි. 'එකං' යනු එක්තරා යනුයි. 'පටිසේවති' සේවනය කටයුත්තකු සේවනය කරයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. 'උප්පත්තිං සුව්‍යාකරොති' ප්‍රතිසන්ධි සහිතවූත් ප්‍රකාශ කෙරෙත්වා අප්පටිසන්ධිකයන් කෙසේ ප්‍රකාශ කෙරේද? අප්පටිසන්ධිකයාට නැවත භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය නැත්තේයයි කියන්නේ උත්පත්තිය මනාකොට ප්‍රකාශ කෙරෙයි නම්. 'ජන කුහනන්වං' ජනයා පුදුම කරවීම පිණිස 'ජනලපනන්වං' මහජනයාට වාටුබස්කීම පිණිස, 'ඉතිමං ජනො ජානාතු' මෙසේ මා මහජන තෙමේ දැනගත්තේයයි මෙසේ මහාජනයා අතරෙහි මාගේ කීර්ති ශබ්දය පැනනගින්නේයයි මේ කාරණයෙන් ප්‍රකාශ නොකෙරේය යන අර්ථයි. 'උළාරවෙද' මහත් සතුට ඇතිව, යනුයි. 'සොබොපනස්ස ආයස්මා' ඒ අයුෂ්මත් තෙමේ පිරිනිවියේය. මේ සිටි ආයුෂ්මතුවට යනුයි.

'එවං සිලො' යනාදියෙහි ලොකික ලෝකොත්තර මිශ්‍රකව ශීලාදිය දතයුතුය. 'එවං ධම්මො' මෙහි වනාහි සමාධිපාක්ෂික ධර්මයෝයයි අදහස් කරණ ලදී. 'එාසු විහාරො හොති' ඒ හික්ෂුට විසින් පුරණ ලද ප්‍රතිපත්තිය පුරන්නහුට අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඵලසමාපත්ති විහාරයෙන් එාසු විහාරය වේයයි අර්හත්වයට පැමිණෙන්නට නොහැකිවන්නාවූ ප්‍රතිපත්ති පුරමින් හැසිරෙන්නහුගේ එාසු විහාරය නම් වෙයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු වාරයන්හි අර්ථය දතයුතුය.

(අටුවා නිකායාන සූත්‍රය නිමි.)

19. ගුලිස්සානි සූත්‍ර වර්ණනාව.

“එවං මේ සූතං යනු ගුලිස්සානි සූත්‍රයයි. එහි ‘පදර සමාවාරො’ යනු දුර්වල සමාවාරයයි. ඕළාරිකා විවාරයයි ප්‍රත්‍යයන්හි බලාපොරොත්තු ඇති මහාරක්ඛිත තෙරුන් මෙනි. උපස්ථායක කුලෙහි වැඩහුන් උන්වහන්සේට උපස්ථායක තෙමේ මෙසේ කිය. ‘ස්වාමීනි, මා විසින් අසවල් තෙරුන්ට සිවුර දෙන ලදී’ යනුයි.

‘එයම සිතා වාසය කරන්නහුට සිවුර දීමෙන් නුඹ යහපතක් කරණලදී. ‘ස්වාමීනි, එයම සිතන ඔබවහන්සේවද දෙන්නෙමි.’ ‘යහපත එසේ කරවයි’ කිය. මෙයද මෙබඳු ඔළාරික ආචාරයක් විය. ‘සප්පතිස්සෙන’ ජ්‍යෙෂ්ඨයකු සහිත වූවකු විසින් යනුයි, තමා ජ්‍යෙෂ්ඨයකු කොට නොවිසිය යුතුය. ‘සේරි විහාරෙන’ තමා කැමති පරිදි හැසිරීමෙන්, නිරංකුස විහාරයෙන්, ‘නානුපබ්ඡ්ඡ’, ළඟට නොවැදී හිරිහැරවන සේ ළඟට නොපැමිණ, එහි යම් මහතෙර දෙනමක් දෙපසින් සිටියදී ඔවුන් නොවිවාරා සිවුරෙන් හෝ දණින් හෝ ගටමින් හිඳගනියි. මේ ළඟට වැදී හිඳ ගනියි නම්. මෙසේ නො කොට තමන්ට පැමිණි අසුන සමීපයේ සිට හිඳගන්න. ඇවැත්තියි කී කල්හි හිඳගත යුතුය. විවාළ කාලයෙහි පටන් හිඳගනුවයි කී කල්හිද නොකී කල්හිද හිඳගන්නට වටිමය. ‘න පටිබාහිස්සාමි’ මෙහි යමෙක් තමාට පැමිණි අසුන පසෙකට දමා නවකයන්ට පැමිණෙන තන්හි හිඳගනියි. මේ තෙමේ නවක භික්ෂූන් ආසනයෙන් වළක්වයි නම්, එහි එසේ හුන් කල්හි නවක භික්ෂූහු අපට හිඳගන්නට නොදෙතියි දෙස් නගමින් සිටිති. ආසනයක් හෝ සොයමින් ඇවිදිති. එහෙයින් තමන්ට පැමුණුන අසුනේම හිඳගත යුතුය. මෙසේ වනාහි බැහැර නොකළේ නම්. ‘ආභිසමාවාරිකමපි ධම්මං’ ආභිසමාවාරික වතෙහි ප්‍රතිපත්ති මාත්‍රයද ‘නාතිකාලෙන්’ ඉතා උදයෙන්ම නො පිවිසිය යුතුයි. ඉතා දවල් වී ආපසු නොයා යුතුයි. භික්ෂු සංඝයා සමග පිවිසිය යුතුය, නික්මිය යුතුය. ඉතා උදයෙන් පැමිණ ඉතා දවාලෙන් නික්මෙන්නහුට වෙතියංගන බොධියංගන වත් පිරිහෙත්. කලින්ම මුහුණ සොද මකුළුදැල් බිඳිමින් පිනි බිඳු සලමින් ගමට පිවිස

කැඳ සොයා හික්මා කාලය දක්වා ඇතුළු ගමම නන් වැදැරුම් තිරිසන් කවා කියන්නනු විසින් හිඳබන් කිස කොට දවල් නික්ම හික්මුන් පාදෝනා වෙලෙහි විහාරයට ආපසු පැමිණිය යුතු වෙයි. නපුරෙහත්තං පවිජාහත්තං කුලෙසු 'චාරිත්තං ආපජ්ජිතබ්බන්ති,'

"යම්කිසි හික්මුවක් නිමන්ත්‍රණය කරණලද බන් ඇත්තේ විහාරස්ථානයෙහි සිටින හික්මුවක් නොවිචාරා පෙරබත හෝ පසුබත කුලෙහි හැසිරීමට යන්නේද නියමිත කාලය (හෙවත් සමයෙන් වෙන්ව) යන්නේ නම් පවිති ඇවත වේ."

මේ ශික්ෂා පදය රක්තනු විසින් ඔහුට හික්මු විභංගයෙහි කියන ලද පෙරබන් පසුබන් චාරිත්‍රයට නොපැමිණිය යුතුය. 'උද්ධතො හොති වපලො' උඩගුවු ප්‍රකෘති ඇත්තෙක්ද වෙයි. විවර මණ්ඩනය, පාත්‍ර මණ්ඩනය සේනාසන මණ්ඩනය, මේ කුණුකයේ කෙලායන මණ්ඩනයයි මෙසේ කී පරිදි තරුණයකුගේ වපලකමින් යුක්ත වූයේ යනුයි, 'පඤ්ඤාවතා භවිතබ්බං' සිවුරු කිරීම් ආදියෙහි කටයුතු උපාය නුවණින් යුක්තයකු විය යුතුය. 'අභිධම්ම, අභිවිනායේ' අභිධර්ම පිටකයෙහිද, විනය පිටකයෙහිද පාළුවශයෙන්ද අටුවා කවා වශයෙන්ද යෙදීම කටයුතුය, අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන් අභිධර්මයේ දූක තික මාතිකා සමග ධම්මහයද විභංගය හැර නොවටීයි. විනයයෙහි කර්මාකර්ම විනිශ්චය සමග බෙදන ලද ප්‍රාතිමොක්ෂ දෙක හැර නොවටීයි.

'ආරුප්පා' යනු මෙතෙකින් අෂ්ට සමාපත්තිනු කියන ලද්දහු වෙති, එය වනාහි සියල්ලෙන් සියල්ල නොහැක්කනු විසින් සතක්නිද යෙදීම් කටයුතුය. සයකද පසකද අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන් එක් කසිනයක පරිකම්ම කම්මට්ඨානය ප්‍රගුණ කොට රැගෙන හැසිරිය යුතුය. මෙහි එය හැර නොවටීයි.

'උත්තරි මනුස්ස ධම්මෙ' මෙයින් සියලුම ලෝකොත්තර ධර්මයන් දක්වයි. එහෙයින් රහත්ව විසිය යුතුය. අර්හත්වය අවබෝධ නොකරන්නනු විසින් අනාගාමී ඵලයෙහි සකෘදගාමී ඵලයෙහි සොතාපත්ති ඵලයෙහි පිහිටිය යුතුය. අන්තිම පරියායෙන් අර්හත්වය දක්වා එක් විදර්ශනා මුඛයක් ප්‍රගුණ කොට ගෙන හැසිරිය යුතුය. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය. මේ

දෙශනාව සැරියුත් ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ නෙයා පුද්ගලයාගේ වශයෙන් අභිසමාවාරික වතෙහි පටන් පිළිවෙළින් අර්හත්වයට පමුණුවා නිම කළසේක.

(නව වැනි ගුලිස්සානි සූත්‍රය නිම.)

20 කීටාගිරි සූත්‍ර වර්ණනාව.

එවං මෙ සුතං 'කීටාගිරි සූත්‍රයයි. එහි 'කාසිසු' යනු මෙතම් ඇති ජනපදයෙහිය. 'එඵ තුම්හෙ භික්ඛවේ' 'මහණෙනි, තෙපිද එඵ' මේ පස් ආනිශංසයන් බලන්නාහු රාත්‍රී භෝජනය හැර වළඳවි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රාත්‍රී විකාල භෝජනය දිවා විකාල භෝජනයයි මේ භෝජන දෙක එක පහරින්ම දුරු නොකොට එක් කාලයක දිවා විකාල භෝජනයම දුරු කරවූ සේක. නැවත කාලය ඉක්මවා රාත්‍රී විකාල භෝජනය දුරු කරවන්නේ මෙසේ දේශනා කළසේක. කුමක් හෙයින්ද? මේ භෝජන දෙකට සසර පුරුදු වූවෝය. ගඟට බැසගත් ජලයක් මෙන් අනුව යන්නාහු එළිමහනෙහිද ගෙවලද බොදුන් වළඳ වැඩුනු සිවුමැලි කුලපුත්‍රයෝය. මොවුහු භෝජන දෙකක් එකවිටම දුරු කරන්නෝ ක්ලාන්ත වෙති. එහෙයින් එක් පහරින්ම දුරු නොකොට හද්දලි සූත්‍රයෙහි දිවා විකාල භෝජනය දුරු කරවූ සේක. මෙහි රාත්‍රී විකාල භෝජනය දුරු කරන්නේම තර්ජනය නොකොට හෝ නිග්‍රහ නොකොට හෝ ඒවා දුරු කිරීම පිණිස වනාහි ස්වල්පාබාධද හඳුනානනුදැයි මෙසේ අනුසස් දක්වා දුරු කරවූ සේක. අස්සජ්ඣාන පුනබ්බසුකද ෂඩ්වර්ගීය භික්ෂූන් අතුරෙහි ගණාවාර්යයෝ දෙදෙනා වෙති. පණ්ඩුකය, ලොහිතකය, මෙන්තිය, භුම්මජකය, අස්සජ්ඣාන පුනබ්බසුකයයි යන මොවුහු ෂඩ්වර්ගිකයෝ නම් වෙති. ඔවුනතුරෙන් පණ්ඩුක ලොහිතක දෙදෙනා තමන්ගේ පිරිස ගෙන සැවැත්නුවර වසන්. මෙන්තිය හා භුම්මජක රජගහනුවරය, මේ දෙදෙනා කීටාගිරියෙහි ආවාසිකයෝ වෙති.

'ආවාසිකා' යනු නිතර වාසය කරණ එහි බැඳුනෝ නො කරණ ලද සේනාසනය කරති, කැඩී බිඳී ගිය දේ සාදවති, කළ

කල්හි එහි අධිපතියෝ වෙති, 'කාලික' අනාගත කාලයෙහි පැමිණිය යුතු ආනිශංසයයි, 'මයාවෙනං භික්ඛවෙ මෙහි කුමක් දක්වයිද?' 'මහණෙනි, දවසට තුන් වරක් වළඳ සුඛ වෙදනාවම උපදවන්නේ මේ ශාසනයෙහි කිව්වකාරී නම් වෙයි, මෙපමණ වෙදනාවන් සෙවිය යුතුය. මෙපමණ නොසෙවිය යුතුයයි' මේ කාරණය දක්වන්නට මේ දේශනාව පටන් ගත් සේක. 'එවරුපං සුඛං වෙදනං පජ්ජමාති' (මෙබඳු වූ සුඛ වෙදනාව දුරකරව්) යනු මේ සය ගෙහසිත සොම්නස්ස වශයෙන් කියන ලදී. 'උපසම්පජ්ජ විහරට්' (එයට පැමිණ වාසය කරව්) යන මේ සය නෙක්ඛම්ම සිත සොම්නස්ස වශයෙනි, මෙසේ මෙයින් මත්තෙහිද වාර දෙකක ගෙහසිත නෙක්ඛම්ම සිතයන්ගේම දෙමිනස්සයන්ගේද උපෙක්ෂාවන්ගේද වශයෙන් අර්ථය දන යුතුය. මෙසේ සෙවිය යුතු නො සෙවිය යුතු දේශනාව දක්වා දැන් යම් කෙනෙකුන්ට අප්‍රමාදයෙන් කටයුතු කළයුතුය. යම්කෙනෙකුන්ට නොකළ යුතුයයි ඔවුන් දක්වන්නට 'නාහං භික්ඛවෙ සබ්බෙසං යෙව' යනාදිය කිය. එහි 'කතං තෙසං අප්පමාදෙනා 'ති' යනු ඔවුන්ට අප්‍රමාදයෙන් යමක් කටයුතුද එය කරණ ලදී. 'අනුලොමිකානි' යනු ප්‍රතිපත්ති අනුලෝමයෝද කර්මස්ථාන අනුලෝමයෝද යනුයි. යම්තැනක වසන්නහු විසින් මාර්ග ඵලයන්ට පැමිණෙන්නට හැකිවෙද්ද එතැනයි. ඉන්ද්‍රියානි සමන්තානය මානානි' ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයන් සම කරවන්නාහු, යනුයි.

“සත්තිමෙ පුග්ගලා' මෙහි කුමක් දක්වාද යම් කෙනෙකුන්ට අප්‍රමාදයෙන් කටයුත්තක් නැද්ද ඔවුහු දෙදෙනෙක් වෙති. යම් කෙනෙකුන්ට ඇත්තේද ඔවුහු පස් දෙනෙක් වෙති. මෙසේ සියල්ලෝම මේ සජ්ත පුද්ගලයෝ වෙත්යයි මේ කාරණය දක්වයි. එහි 'උභතොභාග විමුක්ත' කොටස් දෙකින් මිදුනේ යනුයි. අරුප සමාපත්තියෙන් රූප කයින් මිදුනේය. මාර්ගයෙන් නාම කයින් මිදුනේය. හෙතෙම සතර සමාපත්තීන් අතුරෙන් එක එකින් නැගිට සංස්කාරයන් සම්මර්ශනය කොට රහත් බවට පැමිණියවුන්ගේද සතර නිරොධයෙන් නැගිට රහත් බවට පැමිණි අනාගාමිහුගේද වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වෙයි. මෙහි පාළිය වනාහි, 'උභතො භාග විමුක්ත පුද්ගලයා කවරේද? මෙහි

ඇතැම් පුද්ගලයෙක් අෂ්ට විමොක්ෂයන් කයින් ස්පර්ශ කොට වාසය කරයි. ඔහුගේ ප්‍රඥවෙන් දැක ආශ්‍රවයෝ ගෙවී ගියාහු වෙති'යි මෙසේ අභිධර්මයෙහි අෂ්ට විමෝක්ෂාලාභිහුගේ වශයෙන් ආවාහ, ප්‍රඥවෙන් විමුක්තවූයේ යනු පඤ්ඤ විමුක්තයායි. ඒ සුක්ඛවිපස්සකයාද සතර ධ්‍යානයෙන් නැගිට අර්හත්වයට පැමිණි සතර දෙනා දැයි මොවුන්ගේ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වූවාහු වෙති, මෙහි පාළිය වනාහි අෂ්ට විමොක්ෂ ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්ම ආවාහ. හේ මෙසේයි අෂ්ට විමොක්ෂයෝ කයින් ස්පර්ශකොට නොම වාසය කෙරෙයි. ඔහුගේ ප්‍රඥවෙන් දැක ආශ්‍රවයෝ ගෙවී ගියාහු වෙති. මේ පුද්ගල තෙමේ පඤ්ඤ විමුක්තයායයි කියනු ලැබේ. ස්පර්ශ කළ දෙය ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේනුයි කායසක්ඛි නම්. යමෙක් ධ්‍යාන ස්පර්ශය පළමුව ස්පර්ශ කෙරේද, පසුව නිරොධයවූ නිබ්බානය අවබෝධ කෙරේද, හෙතෙම සෝතාපත්ති ඵලස්ථයා ආදී කොට අර්හත් මාර්ගස්ථයා තෙක් සවැදෑරුම් වේයයි දතයුතුය. එහෙයින් මෙසේ කිය.

මෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් අෂ්ට විමොක්ෂයන් කයින් ස්පර්ශ කොට වාසය කරයි. ඔහුගේ නුවණින් දැක ඇතැම් ආශ්‍රවයෝ ගෙවී ගියාහු වෙති.

මේ පුද්ගල තෙමේ කාය සක්ඛි නම් යනුයි. දැකි දෙයට පැමිණියේනුයි දිට්ඨිප්පත්ත නම්. ඒ මෙහි සංක්ෂේප ලක්ෂණයයි. සංස්කාරයෝ දුක්ඛයහ. නිරොධය සැපයයි නුවණින් දන්නා ලද්දේ, දක්නා ලද්දේ, ප්‍රකට කරණ ලද්දේ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරණ ලද්දේ වෙයි. ඒ දිට්ඨිප්පත්තයාද විස්තර වශයෙන් කාය ශාක්ෂියා මෙන් සවැදෑරුම් වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කිය.

මෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් මෙය දුක්ඛය තත්වූ පරිදි දැනගනියි. පෙ මෙය දුක්ඛ නිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදාවයයි තත්වූ පරිදි දැන ගනියි. තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරණ ලද ධර්මය ඔහුගේ නුවණින් දැනගන්නා ලද්දේ වෙයි. දක්නා ලද්දේ වෙයි. මේ තෙමේ සද්ධා විමුක්ත පුද්ගලයායයි කියනු ලැබේ.

'නොවකොයථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස' යනු මොවුන් අතුරෙන් සද්ධා විමුක්තයාට පූර්වභාග මාර්ගක්ෂණයෙහි අදහන්නහුට

මෙන් විශ්වාස කරන්නහුට මෙන් මුදන්නහුට මෙන් කිලෙසක්බය වෙයි. දිව්‍යච්ඡන්දයාට පූර්වභාග මාර්ගක්ෂණයෙහි කිලෙසවිෂේදක ඥානය අදන්ධව, තියුණුව, සුරව, උසුලයි. එහෙයින් යම්සේ වැඩි මුහුණක් නැති කඩුවකින් කෙසෙල් කඳක් කපනවිට කැපූ තැන මට්ටම් නොවෙයි, කඩුව ඉක්මණින් නොදරයි, ශබ්දය ඇසෙයි, බලවත් වැයමක් කරන්නට වෙයි. සද්ධා විමුක්තයාගේ පූර්වභාග මාර්ග භාවනාවද එබඳුය.

යම්සේ වනාහි හොඳට මුවහත් ඇති කඩුවකින් කෙසෙල් කඳක් කපනවිට කැපූ තැන මට්ටම් වේද, කඩුව ඉක්මණින් දරාද ශබ්දය නොඇසේද බලවත් වැයමක් නොවේද, පඤ්ඤා විමුක්තයාගේ පූර්වභාග මාර්ග භාවනාවද මෙබඳුයයි දත යුතුය.

ධර්මය සිහිකෙරේනුයි ධම්මානුසාරිනම්. ධර්මය යනු ප්‍රඥාවයි, ප්‍රඥා පූර්වංගම මාර්ගය වඩාය යන අර්ථයි, සද්ධානුසාරියා කෙරෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි. මේ දෙදෙනාම සෝතාපත්ති මාර්ගස්ථයෝ වෙති. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි සොතාපත්ති ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පිළිපත් යම් පුද්ගලයෙකුගේ පඤ්ඤානද්‍රිය අධිමාත්‍ර වේද, නුවණැති හෙතෙමේ ප්‍රඥා පූර්වංගම මාර්ගය වඩාද මේ පුද්ගල තෙමේ ධම්මානුසාරී නම්. එසේම සෝවාන් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පිළිපත් යම් පුද්ගලයෙකුගේ සද්ධිඤ්ඤා අධිමාත්‍ර වේද, ශ්‍රද්ධා ඇති හෙතෙමේ ශ්‍රද්ධා පූර්වංගම ආර්යමාර්ගය වඩයි. මේ පුද්ගලයා සද්ධානුසාරියයි කියනු ලැබේ' යනු මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි විස්තර වශයෙන් වනාහි මේ උභ්‍යොභාග විමුක්තාදී කථා විශුද්ධි මාර්ගයෙහි පඤ්ඤා භාවනාධිකාරයෙහි කියන ලදී.

එහෙයින් කී පරිද්දෙන් දත යුතුය. මොවුන්ගේ විභාග දැක්වීම පිණිස යම් පාළියක් මෙහි ආවේ ද එහි යම් හෙයකින් රූප සමාපත්තින් හැර අරූප සමාපත්ති නම් නැත. එහෙයින් අරූපයයි කී කල්හිද අන්ධ විමොක්ෂයෝ කීවාහුම වෙත් යයි දතයුතුය.

'කායෙන එස්සිත්වා' සහජාත නාම කයින් ස්පර්ශ කොට යනුයි. 'පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා' මොහුගේ ප්‍රඥාවෙන් ආර්ය සත්‍ය ධර්මයන් දැක යනුයි.

‘එකච්චෙ ආසවා’ ප්‍රථම මාර්ගාදියෙන් දුරු කටයුතු එක දෙය ආසවයෝය, ‘තථාගතප්පච්චේදිතා’ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරණ ලද චතුසච්ච ධර්මයෝය. ‘පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති’ මේ ස්ථානයෙහි ශීලය කියන ලදී. මෙහි සමාධියයි, මෙහි විදර්ශනාවයි, මෙහි මාර්ගයයි, මෙහි ඵලයයි. මෙසේ අර්ථයෙන් අර්ථය කාරණයෙන් කාරණය පුරුදු කළ චරිත ඇති බැවින් මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් මනාකොට දක්නා ලද්දහු වෙති. ‘වොචරිතා’ බබළන ලද්දහු යනුයි. ‘සද්ධානිච්චිට්ඨා හොති’ ඔකප්පත ශ්‍රද්ධාව පිහිටියා වෙයි යනුයි. ‘මත්තසො නිජ්ක්ඛතං ඛමන්ති’ ප්‍රමාණයට බැලීම ඉවසයි.

‘සද්ධාමිත්තං’ ශ්‍රද්ධාවමය අනික ඵයටම කියන අනික් නමකි. මෙසේ අප්‍රමාදයෙන් කටයුතු කළ පුද්ගලයන් අතුරෙන් තිදෙනෙක් පටිච්චිද්ධ මග්ගඵල සෙබයෝය.

ඔවුහු අනුලොම සේනාසනය සෙවුනාහු කලාණමිත්‍රයන් සේවනය කරන්නාහු ඉන්ද්‍රිය සමත්වයට පමුණුවන්නාහු පිළිවෙළින් අර්හත්වය ගනිති.

එහෙයින් ඔවුන්ගේ සිටි පරිදිම පාලි අර්ථය වෙයි. අවසානයෙහි වනාහි සෝනාපත්ති මාර්ග සමංගිහු දෙදෙනා වෙති. ඔවුන් විසින් ඒ මාර්ගයට අනුලොම සේනාසනය සෙවුනා ලදී. කලාණ මිත්‍රයෝ භජනය කරණ ලද්දහ. ඉන්ද්‍රියයෝ සම බවට පමුණුවන ලදහ. මත්තෙහි වනාහි තුන් මාර්ගයන් පිණිස සෙවුනා ලබන්නාහු භජනය කරණ ලබන්නාහු සමත්වයට පමුණුවනු ලබන්නාහු පිළිවෙළින් අර්හත්වයට පැමිණෙන්නාහුය යනු මේ මෙහි පාළි අර්ථයයි.

චිත්තණ්ඩවාදියා වනාහි මේ පාලියම ගෙන ලෝකොත්තර මාර්ගය එක චිත්තක්ෂණික නොවේ. බහු චිත්තක්ෂණික යයි කියයි. හෙතෙම ඉදින් අනික් සිතකින් සේනාසනය සේවනය කරයි. අනික් සිතකින් කලාණ මිත්‍රයන් සේවනය කරයි. අනිකකින් ඉන්ද්‍රියයන් සම බවට පමුණුවයි. මාර්ගය චිත්තය අනිකකැයි ඒ සදහා කිය යුතුය. නුඹ මාර්ගය එක චිත්තක්ෂණික නොවේය, බහු චිත්තක්ෂණිකයයි කියන්නෙහි. මෙසේ ඇති කල්හි සේනාසනය සේවනය කරන්නේ නිල්වූ ආලෝකය ඇති

පර්වතයක් දකියි. වනයක් දකියි, මෘග පක්ෂීන්ගේ ශබ්දයන් අසයි. පුෂ්ප එලා එලයන්ගේ සුවඳ ආඝ්‍රාණය කරයි. පැන් බොන්නේ රස විඳියි, හිඳගන්නේ වැදහෙන්නේ ස්පර්ශය ස්පර්ශ කරයි. මෙසේ තාගේ පඤ්ච විඤ්ඤාණ සමංගියාද ලෝකොත්තර ධර්ම සමංගියාම වන්නේය. ඉදින් වනාහි මෙය පිළිගන්නෙහි නම් ශාස්තෘන් වහන්සේ සමග විරුද්ධ වන්නෙහිය. ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් වනාහි පඤ්ච විඤ්ඤාණකායයෝ ඒකාන්තයෙන් ඇතුළත් නොකොටම දෙශනා කරණ ලදී. එය යුක්තයාට කුශලාකුශල ප්‍රතික්ෂිප්තය, ලෝකොත්තර මාර්ගය ද ඒකාන්ත කුශලය, එබැවින් මේ වාදය දුරු කරවයි පැණවිය යුතුය. ඉදින් ප්‍රඥප්තියට නොපැමිණේද යව, උදෑසනම විහාරයට ගොස් කැඳ බොවයි පිටත් කළ යුතුය.

නාහං භික්ඛවෙ ආදිකෙ නෙවාති' 'මහණෙනි මම පළමුවම මැඩියාගේ පැන පැන ගමන මෙන් අඤ්ඤාරාධනය හෙවත් අර්හත්වයෙහි පිහිටීම නොකියමි.

'අනුපුබ්බ සික්ඛා' කරණාර්ථයේ පඨමා විඛතයි. පසුව ඇති පද දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. 'සද්ධාජාතො' ඔකප්පතිය ශ්‍රද්ධාවෙන් හටගත් ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ යනුයි. 'උපසංඛමති' ගුරුන්ගේ සම්පයට යයි. 'පයිරුපාසති' සම්පයෙහි හිඳගනියි, 'ධාරෙති' ප්‍රගුණ කොට දරයි. 'ජන්දෙජායති' කත්තුකම්‍යතා කුශලච්ඡන්දය උපදියි.

'උස්සහති' වීර්ය කරයි. තුලෙති යනු අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා යනුවෙන් තුලනය කරයි.

"තුලයිත්වා පදහති" මෙසේ තීරණ විදර්ශනාවෙන් තුලනය කරන්නේ මග්ග පධානය පිහිටුවයි. 'පහිතත්ත' යවන ලද ආත්මභාවය ඇත්තේ යනුයි. 'කායෙන වෙව පරම සච්චං' නාම කයින් නිර්වාණ සත්‍යය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. 'පඤ්ඤයවාති' නාම කාය සම්ප්‍රයුක්ත මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රතිවේධ කොට දකියි.

දැන් එහෙයින් තාගේ ශාස්තෘවරයාගේ ආගමනය අසා පෙර ගමන් පමණකුදු නොකළහුය. එහෙයින් ඔවුන්ගේ හැසිරීමට ගර්හා කරන්නේ 'සාපිනාම භික්ඛවෙ, සද්ධානාහොසි' යනාදිය කීහ. එහි "කිවදුරෙ වීමේ" කොපමණ දුර තැනක

යොදුන් සියයක්ද යොදුන් දහසක්ද ඇතදැයි කියන්නට වටියි කිසිවක් වනාහි නොකිය. 'චතුප්පදං වෙය්‍යාකරණං' චතුසච්ච ව්‍යාකරණය හෙවත් චතුසච්චයාගේ ප්‍රකාශය සඳහා කියනලදී 'යස්සුද්දිට්ඨස්ස' දක්වනලද යමකගේ යනුයි 'යොපිසො හික්ඛවෙ සත්ථා' බාහිරක ශාස්තෘවරයකු දක්වයි. 'එව රුපී' මෙසේ ජාතිකවූ 'පණෙ පණවියා' පණවියද ඔපණවියද යනුයි.

'න උපෙති' නොවෙයි. ගනුදෙනු කරණ කාලය මෙන් මිළ වැඩිකිරීම අඩුකිරීම නොවෙයි යන අර්ථයි.

මේ ගොණා කොපමණ අගිද විස්සක් අගියයි කියන්නේ 'පණති' නම්. විස්සක් නොවටියි දහයක් අගියයි කියන්නේ ඔපණති නම්. මෙය වළක්වන්නේ 'පණො පණවියාන උපෙති' කිය.

දැන් ඒ පණොපණවිය දක්වන්නට, 'එවඤ්ච නො අස්ස අථං කරෙය්‍යාම නව නො එවමස්ස න තං කරෙය්‍යාමාති කිංපන හික්ඛවෙති' යනු 'මහණෙනි, යම් හෙයකින් තථාගත තෙමේ සර්වප්‍රකාරයෙන් ආමිසයන්ගෙන් වෙන්ව වාසය කරයි. මෙසේ වෙන්වූ ශාස්තෘන් වහන්සේට මෙබඳු පණොපණවියක් (මිළ උස් පහත් කිරීමක්) කීම යෙදෙන්නේද? පරියොගාය වත්තනො' වට කොට ඔසවා ගෙන පවත්නනුට යනුයි, 'අයමනුධම්මො' මේ ස්වභාවයයි, 'ජානාති භගවා නාහං ජානාමි' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එකාසන භෝජනයෙහි ආනිසංසය දනියි. මම නොදනිමිසි මා කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාවෙන් දවසට තුන් වාරයක් භෝජනය හැර එකාසන භෝජනය වළඳයි, 'රුමිභනියං' වැඩිය යුතු යනුයි, 'මජ්චන්ත' ස්තෙහවන්ත යනුයි, 'කාමං තවොවාති' යන මෙයින් චතුරංග චීර්යය දක්වයි.

මෙහි සම එක් අංගයකි නහර එකකි, ඇට එකකි, මස් ලේ එකකිසි මෙසේ චතුරංගයෙන් යුතු චීර්යය අධිෂ්ඨාන කොට අර්හත්වය අර්පණා කොට, 'න උට්ඨතිස්සාමි' මෙසේ පිළිපදියයි දක්වයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය. දෙශනාව වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නෙය්‍ය පුද්ගල වශයෙන් රහත් බව නිමා කොට දේශනා කළසේක.

(දසවැනි කීටාගිරි සූත්‍රය නිම.)

(දෙවැනි වර්ගය නිම)

තුන්වැනි වර්ගය

21. තෙවිජ්ජ වච්ඡ සූත්‍ර වර්ණනාව

'එවං මෙ සූතං' තෙවිජ්ජ වච්ඡ සූත්‍රයයි එහි 'එක පුණ්ඩරිකෙ' යනු පුණ්ඩරිකයයි සෙනම්බරුක්කි සුදු අඹරුකට කියයි. එකම පුණ්ඩරිකයක් ඇත්තේනුයි එක පුණ්ඩරික නම්. 'එතද භොසි' එහි පිටිසීමේ කැමැත්තක් විය. 'වීරස්සං ඛො භන්තෙ ප්‍රකෘතියෙන් පෙර ආවීරු පටන්. 'ධම්මස්ස ච අනුධම්මං' මෙහි සබ්බඤ්ඤාන ඥානය ධම්ම නම්. මහාජනයාට ප්‍රකාශ කිරීම අනුධම්ම නම්. සෙස්ස ජීවක සූත්‍රයෙහි කී පරිදීමය. 'නමෙති' නොකැමැත්තෙහි සිට කැමැත්තද ප්‍රතික්ෂෙප කරයි. 'සබ්බඤ්ඤා සබ්බදස්සාවි අපරියෙසං ඤාණ දස්සනං පටිජානාතී ති' (සියල්ල දක්නා සබ්බඤ්ඤා තෙමේ ඉතිරි නොකොට ඤාන දර්ශනය වටිජානනය කරයි.) යනු මෙය අනුදත යුතුයා හැසිරෙන්නාවූ මට පෙ වැටහෙන ලදැයි මෙය වනාහි නොඅනු දත යුතුය. සබ්බඤ්ඤාන ඥානයෙන් ආවර්ජනා කොටම දැන ගනියි, එහෙයින් නො අනුදැනීමේ සිට අනු දැනීමද ප්‍රතික්ෂෙප කරන්නේ මෙසේ කිය.

'ආසවානං ඛයා' යනු මෙහි වරක් ක්ෂයවූ ආශ්‍රවයන්ගේ නැවත ක්ෂය විය යුතු බවක් නැති බැවින් යාවදෙව (යම්තාක් යයි) නොකියන ලදී. මෙහි පුබ්බෙ නිවාස ඥානයෙන්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අතීතය දන්නා ගුණය දක්වයි. දිබ්බ චක්ඛු ඥානයෙන් පච්චුප්පන්නය දන්නා ගුණය ආසවක්ඛය ඥානයෙන් ලොකොත්තර ගුණය දැයි යන මේ ත්‍රිවිද්‍යාවෙන් සකල බුද්ධ ගුණයන් සංක්ෂෙපකොට දැක්වූ සේක 'ගිහි සංයෝජනය' ගිහි බන්ධනයයි ගිහි පරිජිකාරයන්හි ඇල්මයි. 'නක්ථිඛො වච්ජාති' ගිහි සංයෝජනය දුරු නොකොට දුක් කෙළවර කිරීමක් නම් නැත. යම් ඒ සන්නති මහාමාත්‍යයා, උග්ගසේන සිටු පුත්‍රයා' විතශොක දරකයාදැයි යන මොවුහු ගිහි ලිංගයෙහි සිටියෝම අර්භත්වයට පැමිණියාහුය. ඔවුහු මාර්ගයෙන් සියලු සංස්කාරයන්හි ඇල්ම වියලවාම පැමිණියාහුය. පැමිණද වනාහි ඒ ලිංගයෙන් නොසිටියාහ. ගිහි

ලිංගය යන මෙය හීනය උතුම් ගුණ දරන්නට නොහැකිවෙයි. එහෙයින් එහි සිටියේ රහත්බවට පැමිණ එදවසම පැවිදි වන්නේ හෝ පිරිනිවෙන්නේ හෝ වෙයි. භූමික දෙවියෝ වනාහි සිටිත්. කුමක් හෙයින්ද සැඟවී සිටින්නට ඉඩ ඇති බැවිනි. සෙසු කාම භවයන්හි මිනිසුන් අතර සෝවාන් ආදීහු සිටිත්. කාමාවචර දෙවියන් අතර සෝතාපන්නයෝ සකාදගාමීහුද වෙති. අනාගාමී බිණාසවයෝ වනාහි මෙහි නොසිටිත්. එතැන ක්‍රීඩා සුව ඇති ජනයාට නිවාස ස්ථානයකි. එහි ඔවුන්ට විවේකාගාරයක් වැසුම් ඇති තැනක් නැත. මෙසේ එහි ක්ෂිණාශ්‍රවයා පිරිනිවෙයි අනාගාමී චූතව ශ්‍රද්ධාවාසයෙහි උපදියි. කාමාවචර දෙවියන්ගෙන් මත්තෙහි වනාහි සතර ආර්යයෝ සිටිත් 'සොපාසි කම්මවාදී' හෙතෙමේද කම්මවාදී විය. ක්‍රියාව දුරු නොකෙළේය. එක් අනුවන කාලයකට මතුයෙහි තමන්ම ගෙන කියයි. එකල්හි වනාහි මහා සත්ව තෙමේ පාසාණ්ඩයන් පරික්ෂා කිරීම පිණිස පැවිදිවූයේ ඒ පාසාණ්ඩ බවෙහි නිෂ්පල භාවය දැන විර්යය නොහළේය. ක්‍රියාවාදිව ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය. එහෙයින් මෙසේ කිය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(තෙවිජ්ජ වච්ඡ සූත්‍රය නිමි)

22. අග්ගි වච්ඡ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' අග්ගිවච්ඡ සූත්‍රයයි එහි 'නබ්බො අහං' යනු ප්‍රථම වාරයෙහි මම ශාස්ත්‍රික දෘෂ්ටිකයෙක් නොවෙමියි කියයි දෙවැන්නෙහි මම උච්ඡේද දෘෂ්ටිකයෙක් නොවෙමියි කියයි. මෙසේ අන්තානන්තිකාදී වශයෙන් සියලු වාරයන්හි ප්‍රතික්ෂේපය දත යුතුය. 'හොතිව නව හෝතිවාති' මේ වනාහි මෙහි එකච්ච සස්සත වාදයයි. 'නෙව හොති න නහොති' (නොමවෙයි නොවන්නේ නොවෙයි) යන මෙය අමරා වික්ෂේපයයි දත යුතුය. 'සදුක්ඛං' කිලෙස දුක්ඛයෙන්ද විපාක දුක්ඛයෙන්ද දුක් සහිතවූ, 'සවිසාතං' ඒ දෙදෙනාගේද වශයෙන් උපසාත සහිතවූ 'ස උපායාසං' ඔවුන්ගේ වශයෙන් උපායාස සහිතවූ 'සපරිළාභයං' ඔවුන්ගේ වශයෙන් පරිළාභ සහිතවූ 'කිංචි

දිවියිගතං' කිසියම් එක් දෘෂ්ටියක්ද රූපිකොට ඉවසා ගනු ඇතැයි විචාරයි. 'අපනීතං' බැහැර කළ ඉවත් කළ යනුයි. 'දිවියං' ප්‍රඥවෙන් දක්නා ලද යනුයි. 'තස්මායම් හෙයකින් ස්කන්ධ පසේ ඇතිවීම නැතිවීම දැක්කේද එහෙයින්, 'සබ්බ මඤ්ඤිතානං' සියලු තණ්හා, දිවියි, මාන, යන තුන් මඤ්ඤිතාවෙන් මඤ්ඤිතවුවන්ගේ 'මට්ඨිතානං' එහිම පරියාය වචනයයි දැන් ඒවා බෙද දක්වන්නාහු 'සබ්බ අහංකාර මමංකාර තණ්හාවයි. 'මානානුසයා' මානයයි 'අනුපාද විමුත්තො' සතර උපාදනයන් ගෙන් කිසි ධර්මයක් දැඩි කොට නොගෙන මිදුනේ යනුයි. 'න උපෙති' නොයෙදෙයි. මෙහිද නුපදියි, යන මෙය අනුජානනය කටයුතු වන්නේය. යම් හෙයකින් වනාහි මෙසේ කී කල්හි ඒ පරිබ්‍රාජක තෙමේ උච්ඡේදය ගන්නේය. 'උපදියි' යනු සාශ්වතයමැයි. 'උප්පජ්ජතිව නො උප්පජ්ජති වාති (උපදියිද නොම උපදියිද) යනු එකච්ච සස්සතයයි 'නෙව උප්පජ්ජති න නඋප්පජ්ජති' නොම උපදියි නොම උපදින්නේත් නොවෙයි යනු අමරා වික්ඛෙපයයි එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය නොපිහිටන්නේ නොඑල්බෙන්නේ වේවා සුඛප්පවෙසනට්ඨානයක් නොලබාවායි නො ඇනවීමේ සිට ඇනවීමද ප්‍රතික්ෂේප කළේය. 'අලං' සමර්ථයි. සුදුසුයි 'ධම්මො' පච්චයාකාර ධර්මයයි. 'අඤ්ඤත්ථයොගෙනාති' අන්තෑතක ප්‍රයෝගයෙන්, 'අඤ්ඤත්ථ ආචාරියකෙන්' ප්‍රත්‍යයාකාරයු නොදන්නාවූ අනික් ආචාර්යවරයන් සම්පයෙහි වසන්නහු විසින් තෙතහි වච්ඡ' යම් හෙයකින් නුඹ සම්මොහයට පැමිණියෙමියි කියන්නෙහිද? එහෙයින් නුඹම මෙහි විචාරන්නෙමි. 'අනාහාරො නිබ්බූතො' ප්‍රත්‍ය රහිතවූයේ නිවුනේ යනුයි. 'යෙන රූපෙන' යම් රූපයකින් සත්වයා නම්වූ තථාගතයා රූපීයයි පණවන්නේය.

'ගම්හිරො' ගුණ ගම්හිර බවයි. 'අප්පමෙයො' ප්‍රමාණයක් ගන්නට නොහැකිවන්නේ යනුයි. 'දුප්පරියො ගාහො' අමාරුවෙන් යන්නේ අමාරුවෙන් දැනගන්නේ යනුයි. 'සෙය්‍යථාපි මහා සමුද්දෙ' යම්සේ මහ සමුදුර ගැඹුරුය, ප්‍රමාණයක් දැනගැනීමට නොහැකිය. එපරිද්දෙන්ම ක්ෂිණාශ්‍රව

තෙමේද එය අරඹයා උපදිසි ආදී සියල්ල නොයෙදෙයි කෙසේද? යම්සේ නිවුන ගින්න අරඹයා පෙරදිගට ගියේය. ආදි සියල්ල නොයෙදෙයි. මෙසේ 'අනිච්චතා' අනිත්‍ය බැවිනි, 'සාරොපතිට්ඨිතං' ලෝකෝතර ධර්මසාරයෙහි පිහිටි, සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(අග්ගිච්චිෂ සූත්‍ර වර්ණනාව නිමි.)

23. මහාවච්චිෂ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' යනු මහා වච්චිෂ සූත්‍රයයි. එහි 'සහකරී' යනු සමග වාදයයි. 'බ්‍රහ්මයා තුම්හෙති සද්ධිං කථිත ප්‍රබ්බං' කෙසේ සිහි කරවයිද? මෙමත්‍රිය සට්ඨි පෙර සූත්‍ර දෙකද මොහුටම කියන ලද්දහ. සංයුත්සගියෙහි අව්‍යාකත සංයුත්තය නම් මොහුටම කියන ලදී. කීමෙක්ද ගෞතමයන් වහන්ස, ලෝකය සාශ්වතය මෙයම සත්‍යය සෙසුවාද හිස්ය මෙය අව්‍යාකෘතයයි මෙසේ එකුත්තර නිකායයෙහිද මොහු සමග කී දේ ඇත්තේමය. එහෙයින් මෙසේ කිය. සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේද පැමිණි පැමිණි ඔහුට සංග්‍රහය කොට ආලෝකයක් කළසේක්මය. කවර හෙයින්ද? මේ තෙමේ සාශ්වත දෘෂ්ටිකයෙකි. සාශ්වත දෘෂ්ටිකයෝද ඉක්මණින් ලබ්ධිය දුරු නොකරති. චුරුණු තෙල් තැවරුණ රෙදිකඩක් මෙන් කලක් ගොස් පිරිසිදු වෙති.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේද මේ පරිව්‍රාජකයා කලක් ගිය පසු ලබ්ධිය දුරුකොට මා සම්පයෙහි මහණව අභිඥවන් ප්‍රත්‍යක්ෂකොට දැන උගත් ශ්‍රාවකයෙක් වන්නේයයි දැකීමේක. එහෙයින් ඔහුට ආ ආවිට සංග්‍රහ කොට ඉබ්බුන් සේක්මය මේ ඔහුගේ පශ්චිම ගමනයයි. හෙතෙමේ වනාහි මේ සූත්‍රයෙහි තරණය හෝ මරණය වේවායි සැරයටිය ඔබා දියෙහි වැටෙන්නෙකු මෙන් ශ්‍රමණ ගෞතමයන් ළඟට ගොස් පැවිදිවන්නෙමිසි සනිටුහන් කොට ආයේය. එහෙයින් දහම් දෙසීමට ආරාධනා කරන්නේ. 'සාධුමෙ භවං ගෞතමො' යනාදිය කිය. ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මූල වශයෙන් සංක්ෂිප්ත දෙශනාවද කර්මපටි වශයෙන් විස්තර දෙශනාවද දෙසූ සේක. මෙහි මූල

වගයෙන් සංක්ෂිප්ත කළ දෙශනාව විස්තර දෙශනාව සමානමය බුදුවරයන් වහන්සේලාට වනාහි නිෂ්පරියාය වගයෙන් විස්තර දෙශනාවක් නම් නැත. සුවිස්සක්වූ සමන්ත පටිඨානයද සප්තප්‍රකරණයක්වූ අභිධර්ම පිටකයද සංක්ෂිප්තමය. එහෙයින් මූල වගයෙන්ද කර්මපථ වගයෙන්ද සංක්ෂිප්ත කොටම දෙශනා කළසේකැයි දත යුතුය. එහි පාණාතිපාතා වෙරමණි කුසලං යනාදියෙහි පිළිවෙළින් ධර්ම සතක් කාමාවචර වෙති. අනභිජ්ඣාදී ධර්ම තුනක් චතුකුමිකයෝ වෙති. යතොධො වච්ඡ භික්ඛුනො යනු හුදෙක් නියම නොකොට කියන ලදී. යම්සේ වනාහි ජීවක සූත්‍රයෙහිද, වංකී සූත්‍රයෙහිද වදළසේක්ද මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහිද මෙය තමා සදහාම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙශිතයයි දත යුතුය.

‘අත්ථිපනාති කිං පුච්ඡාමි’ති (අැත්තේද කුමක් විචාරම්ඳ යනු) විචාරයි. මේ ඔහුගේ ලබ්ධියයි. එනම්, ඒ ඒ ශාසනයෙහි ශාස්තෘවරයාම රහත්වෙයි. ශ්‍රාවකයා වනාහි රහත් වන්නට සමර්ථවූයේ නොවෙයි, යනුවෙනි. ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ‘යතො ධො වච්ඡ භික්ඛුනො’ යනු එක් භික්ෂුවකට කියන්නාක් මෙන් කියයි.

‘අත්ථිනුධො සමනස්ස ගෞතමස්ස සාවකො අරහත්තං පත්තෝති’ (රහත් බවට පැමිණි ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෙක් අැත්තේද? යන මේ කාරණය විචාරන්නෙමිසි විචාළේය. එහි ‘තිට්ඨතු’ (සිටිවා) යනු භවත් ගෞතමයන් වහන්සේ සිටිවා! පින්වතුන් වහන්සේ ලෝකයෙහි ප්‍රකට රහත් කෙනෙක යන අර්ථයි. එය කී කල්හි මත්තෙහි භික්ෂුණි ආදීන්ගේ වගයෙන් ප්‍රශ්න විචාළේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ඔහුට ප්‍රකාශ කළසේක. ‘ආරාධකො’ සම්පාදකයායි පරිපූරකයායි. ‘සෙධාය විජ්ජාය පත්තබ්බං’ (සෙබවු විජ්ජාවෙන් පැමිණිය යුතු) යනු අන්තිම ඵල තුනට පැමිණිය යුතුය. ඒ සියල්ලට මා විසින් පැමිණෙන ලැයි කියයි. විතණ්ඩවාදී තෙමේ මෙසේ කීය. ‘කවර ධර්මයෝ සෙබ නම් වෙද්ද? සතර මාර්ගයෝ අපරියාපන්න අන්තිම සාමඤ්ඤඵල තුනදැයි වචනයෙන් අර්හත් මාර්ගයදැයි අන්තයෙහි පැමිණියේම ඵලයට වනාහි

නොපැමිණියේය. එයට පැමිණීම පිණිස මත්තෙහි යෝගය කියවයි' හෙතෙම මෙසේ හැඳින්විය යුතුය.

"යමෙක් ඒකාන්තයෙන් පඤ්චක්ලෙශයන් දුරු කොටපරිපූර්ණ සෙබවුයේ අපහාන ධර්මවූයේ වෙනො වසිප්පත්තවූයේ සමාහිතින්දියවූයේ හෙතෙම ඒකාන්තයෙන් සිටියාවූ මිනිසායයි කියයි" යනුයි.

අනාගාමී පුද්ගලතෙමේ වනාහි ඒකාන්ත පරිපූර්ණ සෙබ වූයේය. ඒ සඳහා මේ තෙමේ සෙබවූ විද්‍යාවෙන් පැමිණිය යුතුයයි කිය. මාර්ගය වනාහි ඒකචිත්තක්ෂණික බැවින් එහි සිටියහුට ප්‍රශ්නයක් නම් නැත. මේ සූත්‍රයෙන් මාර්ගයද 'බහුවිත්තක්ඛණිකො' බහුවිත්තක්ෂණික වෙයයි යන ඉදින් මෙය බුද්ධ වචනය නොවේ. කී ගාථාවෙහිද අර්ථය විරුද්ධ වෙයි. එහෙයින් අනාගාමී ඵලයෙහි සිට අර්හත් මාර්ගයට විදර්ශනාව කියවායයි දතයුතුය. යම් හෙයකින් වනාහි ශුද්ධවූ අර්හත්වයට උපනිශ්‍රය නොවූයේද සැවැදැරුම් අභිඥාවන්ට උපනිශ්‍රය ඇත. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ මේ සමථයෙහි කර්මකොට අභිඥාපස නිපදවන්නේය. විදර්ශනාවෙහි කර්මකොට අර්හත්වයට පැමිණෙන්නේය. මෙසේ ඡටි අභිඥ මහා ශ්‍රාවකයෙක් වන්නේයයි විදර්ශනා මාත්‍රයක් නොකියා සමථ විදර්ශනා ප්‍රකාශ කළ සේක.

'සති සති ආයතනෙ' සති සති කාරණයෙහි යනුයි. මෙහි කිසියම් කාරණයක් අභිඥාව හෝ අභිඥාපාදක ධ්‍යානය හෝ අර්හත්වයට කාරණයවූ විදර්ශනාව හෝ යයි දත යුතුය. 'පරිච්ඡේණො මෙ භගවා' සප්ත ශෙධයෝ භාග්‍යවතුන් පරිවරණය කෙරෙත් නම්, ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් භාග්‍යවතුන් පරිවරණය කටයුතු වෙයි. මෙසේ සංක්ෂේපයෙන් අර්හත්වය ප්‍රකාශ කරන්නේ තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. ඔවුහු වනාහි හික්ෂුන්ගේ අර්ථය නොදත්හ. නොදන්නහුම ඔහුගේ වචනය පිළිගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දැන්වූහ. 'දෙවතා' ඔවුන්ගේ ගුණ ලාභිවූ දෙවතාවෝයි සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(මහාවච්ඡ සූත්‍රය නිමි.)

24. දීඝ නබ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සූතං' යනු දීඝ නබ සූත්‍රයයි. එහි 'සූතර බතායං' උගරන් හැර යන මෙනම් ඇති ලෙණෙහි යනුයි. කාශ්‍යප බුද්ධ කාලයෙහි වනාහි ඒ ලෙණ එක බුද්ධාන්තරයෙහි පෘථිවිය වැඩෙන කල්හි බිම ඇතුළත හටගත්තේය. ඉක්බිති එක් දවසක් එක් උගරෙක් එහි වහළ කෙළවර සමීපයෙහි පස් හැරුවේය. වැසි වට කල්හි පස් ඉවත්ව පිරිසිදුව වහළ කෙළවර ප්‍රකට විය. එක් වන වරකයෙක් දැක 'පෙර සිල්වතුන් පරිභොග කළ ලෙණක්' වියයුතුය. එය පිළිදැගුම් කරන්නෙමි' වටේ පස් ඉවත්කොට ලෙණ පිරිසිදු කොට බිත්තියෙන් වටකොට දෙර කවුළු යොදා සූණු පිරියම් චිත්‍ර කර්ම කොට රිදී පාට වන් වැලි අතුරා ලෙණ පිරිවෙණක්කොට ඇඳ පුටු පණවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට විසීමට දුන්නේය. ලෙණ ගැඹුරු විය. බැස නැගිය යුතුය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'දීඝනබ' ඒ පරිව්‍රාජකයාගේ නාමයයි. 'උපසංකම්' කුමක් හෙයින් එළඹියේද? හෙතෙමේ වනාහි තෙරුන් පැවිදිව අඩමසක් ගිය කල්හි මෙසේ සිතිය. මාගේ මාමා අන්‍යාධිකාරී පාෂාණයෙන් වෙත ගොස් බොහෝ කලක් නොසිටියි. දැන් වනාහි ශ්‍රමණ ගෞතමයන් ළඟට ගිය ඔහුට අඩමසක් විය. ඔහුගේ පුවතක්වත් නොඅසමි. ශාසනය ඔප්වත් වේද? එය දැන ගන්නෙමි යනු කැමැත්තේ විය. එහෙයින් එළඹියේය.

'එකමන්තං ධීතො' යනු එසමයෙහි ස්ථවිරතෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පවත් සලමින් සිටියේ වෙයි. පිරිවැර් තෙමේ මාමා කෙරෙහි විලිඛිය ඇත්තේ නැගිට සිටම ප්‍රශ්න විචාළේය. එකත්පසෙක සිටියේයයි එහෙයින් කියන ලදී. "සබ්බංමේ නක්ඛමති" සියලු උත්පත්තිහු නොඉවසති. ප්‍රතිසන්ධිහු නො ඉවසත්යයි අදහසින් කියයි. මෙපමණකින් මොහු විසින් මම උච්ඡේද වාදියෙක් වෙමි යි දක්වන ලද්දේ වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි අදහස රවටා අක්ෂරයන්හි පළමුව දෙපය දක්වන්නේ 'යාපිබොතෙ' යනාදිය කිහි. එහි 'ඒසාපි තෙ දිට්ඨි නක්ඛමති' තට මෙය පළමුව රුචි වී ඉවසා ගත් දෘෂ්ටිය නො ඉවසාද යනුයි. 'එසා වෙ මේ හො ගෞතම දිට්ඨි

බමෙයහාති' මට වනාහි සියල්ල රුචි නොවේය යන දෘෂ්ටියයි. ඒ මාගේ යම් ඒ දෘෂ්ටියක් ඇද්ද මට ඒ සියල්ල රුචි නොවේය යන දෘෂ්ටියයි. මෙය රුචි වන්නේය. යම් ඒ සියල්ල මට රුචි නොවේයයි කියන ලදී. එයද ඔහුගේ එපරිදිම වෙයි. යම්සේ සියල්ල ගැනීමෙන් ගන්නා ලද්දේද මේ දෘෂ්ටිය රුචි වෙයි. මෙසේ මෙයද රුචි වන්නේය. මෙසේ තමාගේ වාදයෙහි ආරෝපිත දෙයෙකු දැන එය රැක ගනිමිසි සංඥාවෙන් කියයි. අර්ථ වශයෙන් වනාහි ඔහුට මේ දෘෂ්ටිය රුචි නොවේයයි (අදහසට) පැමිණේ. යමෙකුට වනාහි මෙය රුචි නොවේ නම් රුචි නොවෙයි. ඔහුට යමක් ඒ දෘෂ්ටියෙහි සියල්ල මට රුචි නොවේයයි දෘෂ්ටිය රුචි වන ලද්ද ඔහු විසින්ද නො ඉවසීමෙන් අරුචියෙන් විය යුතුය යනුයි. 'සබ්බං බමති රුචිචති' පැමිණෙයි මේ තෙමේ එය නොපිළිගනියි. හුදෙක් ඔහුගේද උච්ඡේද දෘෂ්ටියෙහි උච්ඡේදයම ගනියි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ දෙසූහ. 'අනො බො තෙ අග්ගිවෙස්සන පෙ අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තිති' එහි 'අනො' පජහන (දුරුකිරීමෙහි) පංචමියයි යමෙක් තුමු දුරු කෙරෙද්ද ඔවුන් විසින් යනුයි යමෙක් දුරු නොකෙරෙත්යයි කියන්නාහුද ඔව්හුම ඉතා වැඩිය යන අර්ථයි බහුහි බහුතරා ති යන මෙතැන හිකාරය නිපාත මාත්‍රයකි. බොහෝ ඉතා බොහෝ යන අර්ථයි. මුලින් දැක්වූ තනුහි තනුත්තරා යන පදයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. 'යෙ එවමාහංසු' යමෙක් මෙසේ කියත් ඒ දෘෂ්ටියම දුරු නොකරත්. අනික් දෘෂ්ටියක් ගනිත් යනු මුල් දර්ශනය දුරු නොකරත් අප දර්ශනය ගනිත්, මෙහිද සාශ්වතය ගෙන එය දුරු නොකොට උච්ඡේදය හෝ එකච්චසස්සතය හෝ ගන්නට නොහැකිය. එකච්ච සස්සතයද ගෙන එය දුරු නොකොට සස්සතය හෝ එකච්ච සස්සතය හෝ ගන්නට නොහැකිය. එකච්ච සස්සතයද ගෙන එය දුරු නොකොට සස්සතය හෝ උච්ඡේදය හෝ ගන්නට නොහැකිය. මූල සස්සතය දුරු නොකොට අන්‍යවූ සස්සතයම ගන්නට හැකිය. කෙසේද? එක් කාලයක රූපය සාශ්වතයයි ගෙන අනික් කාලයක ශුද්ධරූපයම සාශ්වත නොවෙයි. වේදනාවද සාශ්වතයයි පෙ විඤ්ඤාණයද සාශ්වතයයි ගනියි.

උච්ඡේදයෙහිද එකවිච සස්සතයෙහිද ක්‍රමය මෙසේය. ස්කන්ධයන්හි යම්සේද ආයතනයන්හිද මෙසේම යෙදිය යුතුය. 'තඤ්චෙව දිට්ඨිං තප්පභන්ති අඤ්ඤාඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්ති' යනු මේ සඳහා කියන ලදී. දෙවෙනි වාරයෙහි 'අතො' අප්පභතකයෙහි පංචමියයි. යමෙක් කුමු දුරු නොකෙරෙද්ද ඔවුන්ගෙන්ම දුරු කෙරෙහියයි කියන්නාහුය. ඔවුහුම ස්වල්පය ඉතා ස්වල්පය යන අර්ථයි.

'තඤ්චෙව දිට්ඨිං ජ්ජහන්ති අඤ්ඤාං දිට්ඨිං න උපාදියන්ති' ඒ මූල දර්ශනයද දුරු කරත්. අනික් දර්ශනයක්ද නොගනිත්. කෙසේද? එක් කාලයක රූපය සාශ්වතයයි ගෙන අනික් කාලයක එහි ආදීනව දැක මේ මාගේ දර්ශනය ඔළාරික යයි දුරුකරයි. හුදෙක් රූපය සස්සත නොවේ. දර්ශනයම ඔළාරිකය වේදනාවද සාශ්වතය විඤ්ඤාණයද සාශ්වතයයි දර්ශනය ඔළාරිකමයයි හැර දමයි. උච්ඡේදයෙහිද එකවිච සස්සතයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. ස්කන්ධයන්හි යම්සේද ආයතනයන්හිද මෙසේ යෙදිය යුතුය. මෙසේ මේ මූල දර්ශනයද දුරු කරත්. අනික් දර්ශනයක්ද නොගනිත්. 'සන්තග්ගිවෙස්සන' කුමක් හෙයින් ඇරඹූ සේක්ද? මේ උච්ඡේද ලබ්ධිකයා තමාගේ ලබ්ධිය සඟවයි. ඒ ලබ්ධියෙහි ගුණය කියනු ලබන කල්හි තමාගේ ලබ්ධිය හෙළි කරන්නේයයි ලබ්ධි තුනම එකට පෙන්වා බෙදන්නට මේ දෙශනාව පටන් ගත්සේක. 'සරාගාය සන්තිකෙ' යන ආදියෙහි රාග වශයෙන් වට්ටයෙහි ඇලීමට ආසන්නවූ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි සංයෝජනය කරණකොටගෙන වට්ටයෙහි සංයෝජනයාගේ සමීපයෙහිය. තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි අභිනන්දනාව තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන්ම ගිල වටකොට ගැනීමට ආසන්නය යන අර්ථයි. 'අසාරාගාය සන්තිකෙ' යන ආදියෙහිද වට්ටයෙහි නොඇලෙන්නහුගේ ආසන්නයයි ආදී ක්‍රමයෙන් අර්ථය දත යුතුය. මෙහිද සාශ්වත දර්ශනය අල්ප සාවද්‍යය, දන්ධ විරාගය, උච්ඡේද දර්ශනය මහා සාවද්‍යය, ධිප්ප විරාගය, කෙසේද? සාශ්වතවාදීන් විසින් වනාහි මෙලොවද පරලොවද ඇතැයි දනියි. යහපත් අයහපත් කර්මයන්ගේ ඵලය ඇතැයි දනියි. කුසල් කරයි. අකුසල් කරන්නේ බිය වෙයි. වට්ටය ආශ්වාදනය

කරයි. සතුටු වෙයි. බුදුන් හෝ බුද්ධශ්‍රාවකයන් හෝ හමුවූයේ ඉක්මණින් ලබ්බිය දුරු කරන්නට නොහැකි වෙයි. එහෙයින් සාශ්වතදර්ශනය අල්ප සාවද්‍යය, දන්ධවිරාගයයි කියයි. උච්ඡේද වාදියා වනාහි මෙලොව පරලොව ඇතැයි නොදනියි. යහපත් අයහපත් කර්මයන්ගේ ඵලය ඇතැයි නොදනියි. කුසල් නොකෙරෙයි. අකුසල් කරන්නේ බිය නොවෙයි. වට්ටය ආශ්වාදනය නොකරයි. සතුටු නොවෙයි. බුදුන් හෝ බුද්ධශ්‍රාවකයන් හමුවුවට ඉක්මණින් දර්ශනය දුරු කරයි. පාරමි පුරන්ට හැකිවන්නේ බුදුව එසේ නොහැකිවන්නේ අභිනිභාරය කොට ශ්‍රාවකව පිරිනිවෙයි. එහෙයින් උච්ඡේද දර්ශනය මහාසාවද්‍ය බිප්ප විරාගයයි කියයි. පරිව්‍රාජක තෙමේ මේ කරුණ නොසලකා මාගේ දර්ශනය වර්ණනා කරයි. ප්‍රශංසා කරයි. ඒකාන්තයෙන් මට සුන්දර දර්ශනයයි සලකා 'උක්කාසතිමෙ හවං' යනාදිය කිය. දැන් යම් හෙයකින් මේ පිරිවැජ් තෙමේ කැඳවලින් තිත්ත ලබුවක් පුරවන්නාක් මෙන් උච්ඡේද දර්ශනයෙන් පිරුණේය. හෙතෙමේ යම්සේ කැඳ ඉවත් නොකොට ලබුවෙහි තෙල් පැණි ආදිය පුරවන්නට නොහැකිවේද, පිරවූයේද එහි තුළට නොවැදේද එපරිද්දෙන්ම ඒ ලබ්බිය දුරු නොකොට අග්‍රඵලයන් ගැන්මට නොහැකිය. එහෙයින් ලබ්බිය දුරු කිරීම පිණිස 'තත්‍රග්ගි වෙස්සන යනාදිය' පටන්ගත් සේක.

'විග්‍රහ' කලහයයි. 'එවමෙතා සංදිට්ඨිතං පහානං හොති' ති' මෙසේ විග්‍රහාදී ආදීනව දැක ඒ දෘෂ්ටීන්ගේ ප්‍රහානය වෙයි. ඒ පරිව්‍රාජක තෙමේද මට මේ විග්‍රහාදියෙන් කවර ප්‍රයෝජන දැයි ඒ උච්ඡේද දර්ශනය දුරු කරයි. ඉක්බිති ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කැඳ ඉවත් කළ ලබුවෙහි ගිතෙල් පැණි ආදිය බහාලන්නාක් මෙන් හෘදයෙහි අමෘතොෂධය පුරවන්නාක් මෙන් විදර්ශනාව කියන්නේ 'අයං ඛො අග්ගි වෙස්සන කායො' යනාදිය කීහ. එහි අර්ථය වම්මික සූත්‍රයෙහි කියන ලදී. 'අනිච්චතො, යනාදියෙන් යට විස්තර කරණ ලද්දේමය. 'යො කායස්මිං ඡන්දෙ' යම්බඳු කයෙහි තෘෂ්ණාව යනුයි. 'ස්නෙහ' තෘෂ්ණා ස්නෙහයයි. 'කායත්වයනා' කායානුගමන භාවයයි කය

අනුව යන කෙලෙස් යන අර්ථයි. මෙසේ රූප කර්මස්ථානය දක්වා දැන් අරූප කර්මස්ථානය දක්වන්නේ 'තිස්සො ඛො' යනාදිය කීහ. නැවත ඒ වේදනාවන්ගේ අසම්මිශ්‍රතාවය දක්වන්නේ, 'යස්මිං අග්ගිවෙස්සන සමයෙ' යනාදිය කීහ. ඒ මෙහි සංක්ෂේපාර්ථයයි. යම් කලෙක සුඛාදීන් අතුරෙන් එක් වේදනාවක් විඳි ද එසමයෙහි අනික් වේදනාවක් තමන්ගේ වාරය හෝ ඉඩ හෝ ලබන්නේ සිටියාහු නම් නැත. එහෙයින් නූපන්නේම වෙයි. බිඳුනු දිය බුබුලක් මෙන් කෙළවරක් නැත්තේ හෝ වෙයි. 'සුඛොපි ඛො' යනාදිය ඒ වේදනාවන්ගේ සුණු විසුණු බව දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. 'න කෙනවි සංවදති' ඔහුගේ එය ගෙන මම සස්සතවාදී වෙමියි සස්සතවාදියා සමග සංවාදනය නොකරයි. එයම ගෙන මම සස්සතවාදී වෙමියි එකවිව සස්සතවාදියා සමග විවාද නොකරයි. මෙසේ වාද තුනම පරිවර්තනය කොට යෙදිය යුතුය. 'යඤ්ච ලොකෙචුත්තං' යමක් ලෝකයෙහි කියන ලදද ව්‍යවහාර කරණ ලදද එයින් ව්‍යවහාර කරයි. පරාමර්ශනය නොකරන්නේ කිසි ධර්මයක් පරාමාශ ගැන්මෙන් නොගන්නේ වෙයි. එය මෙසේ කියන ලදී.

'ක්ෂිණාග්‍රවුද්ධ අන්තිම දේහධාරීවු සිවුමගින් කළ කටයුතු ඇති යම් රහත් භික්ෂුවක්වේද හෙතෙම මම කියමියි කියන්නේය. මට කියන්නේ යයිද හෙතෙම කියන්නේය.

ඒ දක්ෂ තෙමේ ලෝකව්‍යවහාරය දැන ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙන් හෙතෙම ව්‍යවහාර කරන්නේය. අනිකකුදු කියන ලද්දේ වෙයි. 'මිත්‍රය, මේ ලෝක සමඤ්ඤවක් ලෝක නිරුත්තියක් ලෝක ව්‍යවහාරයක් ලෝක පඤ්ඤාතියක් ඇද්ද ඒ යමක් තථාගත තෙමේ පරාමර්ශය නොකරමින් ව්‍යවහාර කරයි."

"අභිඤ්ඤ පහානමාහ' සාශ්වාතාදීන් අතුරෙන් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ සස්සතය මනා නුවණින් දැන සස්සතයාගේ ප්‍රභාතය කිය. උච්ඡේදය ඒකවිව සස්සතය මනා නුවණින් දැන එකවිව සස්සතයාගේ ප්‍රභාතය කියයි. රූපය දැන රූපයාගේ ප්‍රභාතය කියතියි ආදී ක්‍රමයෙන් මෙහි අර්ථය දත යුතුය. 'පටිසඤ්චික්ඛතො' ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාහුට යනුයි. 'අනුපාදය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චති' අනුප්පාද නිරෝධයෙන්

නිරුද්ධ ආශ්‍රවයන්ගෙන් නොගෙන සිත මිදුනේය. පෙමණකින්ද මේ තෙමේ අනුන් පිණිස ගෙනා බතක් කා බඩගින්න දුරු කරන්නාක් මෙන් අනුන් පිණිස පටන් ගත් ධර්ම දේශනාවෙහි ඥානය යවා විදර්ශනා වඩා ශ්‍රාවක පාරමී ඥානය මුදුන්පැමිණියේ රහත් බවට පැමිණියේය. සොළොස් ප්‍රඥවන් අවබෝධ කොට සිටියේය. දීඝනඛ තෙමේ සොතාපත්ති ඵලයට පැමිණ සරණයෙහි පිහිටියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද මේ දෙශනාව නිරු බසින්නට පෙරම නිමවා ගිජික්කුටයෙන් බැස වෙළුවනයට ගොස් ශ්‍රාවකයන් රැස්කළ සේක. චතුරංග සමන්තාගත සන්නිපාතයක් විය. ඒ අංගනම්, මා නැකතින් යුත් පසළොස්වක් පොහෝ දිනය, කිසි කෙනෙකුත් විසින් ආමන්ත්‍රණය නොකොට තමන්ගේ ධර්මතාවෙන් රැස්වූ අඩතෙළෙස් සියයක් බික් සඟනය, උන්වහන්සේලා අතුරෙන් එක් නමක්වත් පෘථග්ජන, සෝවාන්, සකෘද්ගාමී, සුක්කච්චස්සක රහතුන් අතුරෙන් හෝ එක්තරා කෙනෙක් නැත. සියල්ලෝ ඡඩ් අභිඥ ප්‍රාප්තයෝය. මෙහි එක් නමක්වත් ආයුධයකින් කෙස් සිද පැවිදිවූයේ නම් නැත. සියල්ලෝම එහි හික්මුභාවයෙන් පැවිදි වූවෝ වෙති.

(සතරවැනි දීඝනඛ සූත්‍රය නිමි.)

25. මාගන්දික සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු මාගන්දික සූත්‍රයයි. එහි ‘අග්‍යාගාරො’ ගිනිහල්ගෙයි යනුයි. ‘තිණසන්ථරකෙ’ මාගන්දියගේ මාමාද බැනාද යන දෙදෙනෙකි. ඔවුන්ගෙන් මාමා පැවිදිව රහත් බවට පැමිණියේය. බැනාද උපනිශ්‍රය සහිතවූයේ නොබෝ කලකින්ම පැවිදිව රහත් බවට පැමිණෙන්නේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ උපනිශ්‍රය දැන රමණියවූ දෙව් ගබ්බක් සමාන ගන්ධකුටිය හැර එහි අළු තෘණ කසළ කුණු ඇති ගිනිහල්ගෙයි තෘණ ඇතිරියක් පණවා අනුන්ට සංග්‍රහ කිරීම පිණිස කීපදිනක් විසූහ. ඒ සඳහා මෙය කියනලදී, ‘තෙත්‍රපසංකම්’ හුදෙක් ඒ දවසෙහිම පමණක් නොවේ යම් හෙයකින් ඒ

ගිනිහල්ගෙය ගාමුපචාරයෙහි දරක දරිකාවන්ගෙන් ගැවසී ගත්තේය, අවිචේකය. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිතර දවල් කාලය ඒ වන ලැහැබෙහි කල් ගතකොට සවස වාසය පිණිස එහි එළඹෙයි. 'අද්දසා බො තිණසන්ථරකං පඤ්ඤන්තං' යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනික් දිනයන්හි තෘණ ඇතිරිය අකුලා ලකුණක් කොට තබා වඩිති. එදවස පණවාම වැඩි සේක. කුමක් හෙයින්ද? එදින උදෑසන කාලයෙහි ලෝකය බලන්නේ මේ කරුණ දැක්කේය. එනම්, අද මාගන්දියා මෙහි අවුත් මේ තණ ඇතිරිය දැක භාරද්වාජයා සමග තණ ඇතිරිය අරබයා කථා සල්ලාපයක් කරන්නේය. එහෙයින් මම අවුත් ධර්ම දෙශනා කරන්නෙමි. හෙතෙම ධර්මය අසා මා සමීපයෙහි පැවිදිව රහත් බවට පැමිණෙන්නේය. අනුන්ට සංග්‍රහ කිරීම පිණිසම මා විසින් පාරමිත්‍ර පුරණ ලද්දේයයි තණ ඇතිරිය පණවාම වැඩිසේක.

'සමණ සෙය්‍ය රූපං මඤ්ඤෙති' මේ තණ ඇතිරිය ශ්‍රමණයන් වහන්සේට සුදුසු සෙය්‍යාවයයි හගිමි. මෙය නොදැමුණු ශ්‍රමණයෙකු හුන් තැනක් නොවේ. එබැවින්ම අතින් ඇදී තැනක් හෝ පයින් ඇදී තැනක් හෝ හිසින් පහට තැනක් හෝ නොපෙනෙයි. නිරාකුලව නොගැටුනේ නොබිඳුනේ දක්ෂ චිත්‍රකාරයකු විසින් තෙලි තුඩකින් පිරිසිදු පැණවූවාක් මෙන් හික්මුණු ශ්‍රමණයකු වාසය කළ තැන, පින්වත කවරකු විසූ තැනක්දැයි විචාරයි. 'භුනහුනො' වැඩිම දුරුකරන ලද සීමා කාරකයාගේ යනුයි. කුමක් හෙයින් මෙසේ කීයේද? දෙරවල් සය අතුරෙන් වැඩිම පැණවිම් ලබ්ධි ඇති බැවිනි. මේ ඔහුගේ ලබ්ධියයි. ඇස වැඩිය යුතුය. නොදැකී දෙය දැකිය යුතුය. දැකී දෙය ඉක්මවිය යුතුය. කණ වැඩිය යුතුය. නොඇසූ දෙය ඇසිය යුතුය. ඇසූ දෙය ඉක්මවිය යුතුය. නාසය වැඩිය යුතුය. ආඝ්‍රානය නොකළ දෙය ආඝ්‍රානය කටයුතුය. ආඝ්‍රානය කළ දෙය ඉක්ම විය යුතුය. දිව වැඩිය යුතුය. රස නොබැලූ දෙය රස බැලිය යුතුය. රස බැලූ දෙය ඉක්මවිය යුතුය. කය වැඩිය යුතුය. ස්පර්ශ නොකළ දෙය ස්පර්ශකට යුතුය. ස්පර්ශ කළ දෙය ඉක්ම විය යුතුය. මනස වැඩිය යුතුය නොදත් දෙය දත

යුතුය දත් දෙය ඉක්ම විය යුතුය. මෙසේ හෙතෙම ද්වාර සයෙහි වැඩීම පණවයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි

“ඇසින් සංවරවූයේ යහපති. කණින් සංවරවූයේ යහපති. නාසයෙන් සංවර වූයේ යහපති. දිවෙන් සංවර වූයේ යහපති. කයින් සංවර වූයේ යහපති. වචනයෙන් සංවර වූයේ යහපති. සිතින් සංවර වූයේ යහපති. සෑම තන්හි සංවර වූයේ යහපති. සැමතන්හි සංවරවූ හික්ෂු තෙමේ සියලු දුකින් නිදහස් වෙයි.”

මෙසේ දෙරටු සයෙහි සංවරය පණවයි. එහෙයින් ඒ වැඩීම දුරුකරණ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ සීමා කාරකයෙකැයි හඟින්නේ ‘භුනත්‍රුනොයි’ කිය.

‘අරියෙ ඤයෙ ධම්මෙ කුසලෙ’ යනු පිරිසුදු කරණ ධර්මයෙහි නිරවද්‍යවූ වෙහි. මෙයින් කුමක් දක්වයිද? මෙබඳු පැන නැගී පකට කීර්ති ඇත්තහුගේ මතුයෙහි වචන කියනු ලබන්නහු විසින් විමසා සලකා මුඛයෙහි ආරක්ෂා තබා කිය යුත්තේ වෙයි. එහෙයින් ඉක්මන්ව නොකියේය. මුඛයෙහි ආරක්ෂාව තබවයි දක්වයි. ‘එවං ච නො සුත්තෙ ඔවරති යම්සේ අපගේ සූත්‍රයෙහි මෙසේ එයි. අපි කටට ආවක්ම නොකියමු. සූත්‍රයෙහි ආ දෙය කියන්නෝ කවරෙකුට බිය වෙමුද? එහෙයින් හමුවූයේද එය කියන්නෙමුයි යන අර්ථයි. ‘අප්පොස්සුක්කො’ මාගේ රැකීම පිණිස අනුත්සුකවූයේ ව්‍යාවාහ නොවී යන අර්ථයි. ‘චුත්තොව තං වදෙය්‍ය’ මා විසින් කියන ලද්දේ විචාරණ ලද්දේ කථාව උපදවා අඹ ජම්බු ආදීන් ගෙන නොපුරවනු ලබන්නේ මා විසින් කී ක්‍රමයෙන් පින්වත් භාරද්වාජ තෙමේ කියන්නේය. කියවා යන අර්ථයි. ‘අස්සොසි ඛො’ ශාස්තෘන් වහන්සේ ආලෝකය වඩා දිව ඇසින් එහි පැමිණි මාගන්දියා දැක්කේය. දෙදෙනා කථා කරණ ශබ්දයද දිවකණින් ඇසුසේක. ‘පටිපල්ලානා වුට්ඨිතො’ එල සමාපත්තියෙන් නැගිටියේ යනුයි. ‘සංවිග්ගො’ ප්‍රීති සංවේගයෙන් සංවේගවූයේ යනුයි. වලනය වූයේ කම්පනය වූයේ යනුයි. ඔහුට මේ අදහස විය. මාගන්දියා විසින් ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට ආරොචනය නොකරණ ලදී. අප විසින් අප මුදවා මෙහි අනික් තුන් වැන්නෙක්ද නැත. තියුණු කණක් ඇති පුරුෂයා විසින් අපගේ ශබ්දය අසන ලද්දේ

වන්නේය. ඉක්බිති ඔහුගේ අභිභාෂණයෙන් ප්‍රියය ඉපද අනුනව දහසක් රෝම කුපයෝ අග් උඩබලා සිටියහ. 'සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො' යයි එහෙයින් කියන ලදී.

'අථ මාගන්දියො පරිබ්බාජකො' පරිව්‍රාජකයාට බිඳුනු මුව ඇති බීජයක් මෙන් මේරු බවට ගිය ඥානය විය. එහෙයින් සසුන්ව සිටින්නට නොහැකිව ඇවිදින්නේ නැවත ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයට අවුත් එකත්පසෙක හුන්නේය. එය දක්වන්නට 'අථ මාගන්දියො' යනාදිය කියන ලදී. ශාස්තෘන් වහන්සේ 'මාගන්දිය මෙසේ වනාහි මට නොකියවයි නොකියාම 'චක්ඛුං බො මාගන්දිය' යනාදීන් පරිව්‍රාජකයාට ධර්ම දෙශනා කරන්නට පටන්ගත්තේය. එහි වසන ස්ථානාර්ථයෙන් රූපය ඇසට ආරාමයනුයි. ඇස රූපාරාම නම්. රූපයෙහි ඇලුනේනුයි රූපරත නම්. රූපයෙන් ඇස ආමෝදිතනුයි සම්මාදිතනුයි 'රූප සම්මුදිත' නම් 'දන්තං නිබ්බිසේවනයයි 'ගුත්තං' ගොපිතවූයේ ආරක්ෂිතවූයේ යනුයි. 'රක්ඛිතං' තබන ලද ආරක්ෂා ඇත්තේ යනුයි. 'සංවුතං' වසන ලද්දේ යනුයි. 'සංචාරාය' 'සංවරණය' හෙවත් වැසීම පිණිස යනුයි 'පරිවාරිත පුබ්බො' අභිරමණය කළ විරු යනුයි. 'රූප පරිළාහං' රූපය අරබයා උපදනා පරිළාහයයි. 'ඉමස්ස පන තෙ මාගන්දිය කිමස්ස වචනියං' මොහුගේ රූපය වට කොට ගෙන රහත් බවට පැමිණි ක්ෂිණාශ්‍රවයාට තා විසින් කවර වචනයක් කිය යුතුද? ඔහුගේ වැඩීම දුරුකරණ ලදී. සීමාව කරන්නෙකැයි මේ කිය යුත්ත නොකියයුතුදැයි විචාළේය. 'න කිඤ්චි හො ගොතම' ගොතමයෙනි, කිසි කියයුත්තක් නැ යනුයි. සෙසු ද්වාරයන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි දැන් යම් හෙයකින් තා විසින් පඤ්චස්කන්ධයන් විසීම කොට අර්හත්වයට පැමිණි ක්ෂිණාශ්‍රවයාට කිසි කියයුත්තක් නැත. මමද පංචස්කන්ධයන් විමසීමකොට සර්වඥ බවට පිවිසියේ වෙමි. එහෙයින් මමද තට කිසිවක් නොකියන්නේ වෙමියි දක්වන්නට 'අහං බො පන යනාදිය' කීහ.

'තස්ස මය්හං මාගන්දියා' ගිහි කාලයෙහි තමාගේ සම්පත දක්වමින් කීහ. එහි 'වස්සිකං' යනාදියෙහි වස් කාලයෙහි විසීමට

යම් තැනක සැපය වේද මේ වස්සික නම්. අනික් තන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි. මේ මෙහි වචනාර්ථයයි. වැස්සට වසන්තේ වර්ෂාවට යෝග්‍යත්‍වය. වස්සික නම්. අනික් තන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි එහි වැසි කාලයට යෝග්‍ය ප්‍රාසාදය ඉතා උස් නොවූයේ වෙයි. ඉතා මිටි නොවූයේ වෙයි. එහි දෙර ජනෙල් ආදියද බොහෝ නොවෙති. මෙහි බුමුතුරුණු කෑම බෙහෙත් ආදිය මිශ්‍රවූයේම යෝග්‍යවෙයි. හෙමන්තිකයෙහි කුච්ඡුද බිත්තිද මිටිවුවාහු වෙති. දෙර ජනෙල් ආදිය තුනිවුවාහු සියුම් සිදුරු ඇත්තාහු උෂ්ණය ඇතුළුවීම පිණිස බිත්ති සිදුරු විවෘත කරන ලද්දහු වෙති. මෙහි බුමුතුරුණු ඇඳ ඇතිරිලි හඳුනා පොරෝනාද උෂ්ණයට ඔරොත්තු දෙන කම්බිලිවලින්ම සුදුසුය. කෑම බීමද සිනිඳු වූයේ කටුක දෙය හා මිශ්‍රවූයේ හිතය. ග්‍රීෂ්ම කාලයට සුදුසු පහයෙහි කුච්ඡුද බිත්තිද උස්වෙති. දෙර ජනෙල්ද බොහෝ වුවාහු බොහෝ සිදුරු ඇත්තාහුද වෙති. බුමුතුරුණුද ඉතා සියුම් රෙදීම වටිති. කෑම බීම මධුර රසයෙන් යුක්තවුවාහු සීත බල යුත්තවුවාහුද වෙති. මෙහි ජනෙල් ළඟ අළුත් සැළි තබා ජලය පුරවා නිලුපුල් ආදිය තබන්. ඒ ඒ පෙදෙස්වල උදක යන්ත්‍ර කරන්. යම් කිසි යන්ත්‍රයකින් වැසි වසින්නාක් මෙන් ජලය විසිරේද එබඳු යන්ත්‍රය. බෝසතුන්ට වනාහි අට සියයක් රන් කළද රිදී කළද සුවද දියෙන් පුරවා නිලුපුල් ගවසා සයනය පිරිවරා තැබිබවුහ. මහත්වූ ලොහෝ කටාරම්වල සුවද මඩ පුරවා නිලුපුල් හා පියුම් සුදු පියුම් සිටුවා සෘතු ගැන්වීම පිණිස ඒ ඒ තැන තැබිබ වූහ. හිරු රැසින් මල් පිපේ. නන් වැදෑරුම් මීමැසි සමූහයා පහයට අවුත් මල්වල රේණු ගනිමින් හැසිරෙති. පහය ඉතා සුගන්ධවත් වූයේ වෙයි. බිත්ති දෙකක් අතර ලොහෝ නළයක් තබා නව මහල් පහයෙහි මත්තෙහිවූ ආකාසාංගතයෙහි රත්ත මණ්ඩපය මතුයෙහි සියුම්වූ ජාල බන්ධනයක් විය. එක් තැනක සියුම් මීහරක් සමක් අතුරා ඇත්තේ වෙයි. බෝසතුන් උදය ක්‍රීඩා කරණ වේලාවෙහි මී සමෙහි රවුම්ගල් දමති. අහස ගුගුරුන ශබ්දය මෙන් යට දැල් මතුයෙහි වැටෙයි වැසි වසින් කාලය මෙන් වෙයි. එකල බෝසත් තෙමේ නිල් පට සළු හඳියි. නිල්පට සළු පොරවයි. නිල් ඇඟවැසුම්ම හඳියි. සතළිස් දහසක්වූ නාටක පිරිසද නිල්

වස්ත්‍රාභරණ පැළඳ නිල් විලෙපන ගා බෝසතුන් පිරිවරා රතන මණ්ඩපයට යෙති. දවල් කාලය ජල ක්‍රීඩා කරන්නේ ශීතල ඍතු සුඛය අනුභව කරයි. පහසෙහි සතර දිසාවෙහි පොකුණු සතරක් වෙති. දිවා කාලයෙහි නොයෙක් පැහැති පක්ෂි සමූහයා පෙරදිග දෙස විලින් නැගී නාද කරන්නාහු පහය මතුයෙන් බටහිර දෙස විලට යති. බටහිර විලින් නැගී පෙරදිග විලටද උතුරු විලින් දකුණු විලට දකුණු විලින් නැගී උතුරු විලට යෙති. වැසි කාලය අතර මෙන් වෙයි.

හෙමන්තික පහය වනාහි පස්මහල්වූයේ වෙයි. වස්සික පහය සත්මහල්වූයේ වෙයි. 'නිප්පුරුසෙහි' පුරුෂයන්ගෙන් වෙන්වූ යනුයි. පුරුෂ විරහිතවූයේ තුර්යයන් පමණක් නොවෙයි. සියලුතැන්ම පුරුෂ විරහිතවූයේ වෙයි. දෙරටු පාලයෝද ස්ත්‍රීහුමය. නැහැවීම් ආදී පරිකර්ම කරන්නෝද ස්ත්‍රීහුමය. රජවරු වනාහි එබඳු ඵෙශ්වර්ය සුඛ සම්පත්තිය අනුභව කරන්නාවූ පුරුෂයකු දැක සැක උපදවයි. මේ සැප මාගේ පුත්‍රයාද නොවෙත්වායි සියලු වැඩවල ස්ත්‍රීන්ම තැබූහ.

'තාය රතියා රමමානෝ' යන මෙය චතුත්ථක්ඛානික ඵලසමාපත්ති රතිය සඳහා කියන ලදී. 'ගහපතිවා ගහපති පුත්තොවා' යන මෙහි යම් හෙයකින් ක්ෂත්‍රියයන්ගේ සේසතෙහිම ප්‍රාර්ථනාව වේද ඔවුන්ගේ ප්‍රපඤ්චය බලවත්ය. බමුණෝ මන්ත්‍ර පිළිබඳ තෘප්ති රහිතවූවාහු මන්ත්‍ර සොයමින් හැසිරෙති. ගෘහපතිහු වනාහි මුද්ද ගණන මාත්‍රයක් උගත් කාලයෙහි පටන් සැපතම අනුභව කරත්. එහෙයින් ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණයන් නොගෙන යහපතිවා ගහපති පුත්තොවා යනු කීහ. ආවට්ටෙයා මානුෂික කාම හෙතුවෙන් ආවර්ත වන්නේය යන අර්ථයි. 'අභික්කන්තතර' විශිෂ්ඨතර යනුයි. 'පණික තර' ඉතා ප්‍රණීත යනුයි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි.

"කුස තණ අගින් දිය ගෙන මුහුදෙහි දිය ප්‍රමාණ කරන්නේද දිව්‍ය කාමයන් සම්පයෙහි මානුෂික කාමයද එසේය"

'සමධිග්ගස්භ තිට්ඨති' යනු දිව සුව ගෙන එයට වඩා ඉතා උසස්ව සිටියි. උපමා ගැලපීම පිණිස මෙය දත යුතුයි. ගෘහපතියාගේ පඤ්ච කාම ගුණයෙන් සමංගී භූත කාලය මෙහි

බෝසතුන්ගේ ප්‍රාසාද තුනෙහි සතළිස් දහසක් ස්ත්‍රීන් මධ්‍යයෙහි සතුටුවන කාලය ඔහු සුවර්තය පුරා ස්වර්ගයෙහි උපන් කාලය මෙනි. බෝසතුන් අභිනිෂ්ක්‍රමණය කොට බෝපළඟෙහි සර්වඥත්වය අවබෝධ කළ කාලය. ඔහු නන්දන වනයෙහි සැපත අනුභව කරණ කාලය මෙනි. තථාගතයන්ගේ චතුත්ථස්සකානික ඵල සමාපත්ති රතියෙන් ගත කරන කාලය ඔහු මිනිස් පස්කම් ගුණ ප්‍රාර්ථනා නොකරණ කාලය මෙනි. චතුත්ථස්සකානික ඵල සමාපත්තියෙන් කල් ගත කරන්නාවූ ඒ තථාගතයන්ගේ හීන ජන සුඛය ප්‍රාර්ථනා නොකරණ කාලය 'සුඛි' යනු පළමු දුක්ඛිත වූයේ පසුව සුඛිත වූයේ යනුයි.

'සෙරී' පළමු වෙදගේ දෙවැන්නකුට පසුව ගෞරව්‍යව හුදකලා වන්නේය, යනුයි.

'සයංවසී' පළමුව වෙදගේ වසයෙහි පවතින්නේ වෙද විසින් හිඳුවයි කී කල හුන්නේය. වැදහොවයි කී කල වැද හොත්තේය. අනුභව කරවයි කී කල අනුභව කළේය. පානය කරවයි කී කල පානය කළේය. පසුව තමා වසගයට පත් විය.

'යෙන කාමංගමො' පළමු කැමති කැමති තැන්වලට යන්නට ඉඩ නොලැබිණ. පසුව රෝගය සන්සිඳුන කල්හි ගංගා දර්ශන කඳු දර්ශන පර්වත දර්ශනාදී යම් කැමති තැනකට යන්නෙක් විය. යම් යම් තැනකට යන්නට කැමැත්තේද ඒ ඒ අත යන්නේය. මෙතනද මේ උපමා ගැළපීමයි. පුරුෂයාගේ කුෂ්ට කාලය මෙනි බෝසතුන් හිඟ්ගෙයි වසන කාලය. අඟුරු කබල මෙනි කාම වස්තූන්, කබල් දෙක මෙනි වස්තු දෙක. ශක්‍ර දිව්‍ය රාජයාට වනාහි අඩු තුන් කෙළක් අඟුරු කබල් මෙනි. අඩු තුන් කෙළක් නාටිකාවන්, නියවලින් වණ මුඛයන් කසා ගිනි කබලින් තැවීම මෙනි. කාම වස්තු සේවනය. බෙහෙත ලැබ නිරෝගි කාලය මෙනි. කාමයන්හි ආදීනවද හිඟ්ගෙන් නික්මීමේ ආනිශංසද දැක නික්ම බුදුවූ කාලය, හා චතුත්ථස්සකානික ඵල සමාපත්ති රතියෙන් ගත කරණ කාලය. අනික් කුෂ්ට පුරුෂයකු දැක ප්‍රාර්ථනා නොකරණ කාලය මෙනි. ඒ ඇල්මෙන් කල් ගෙවන්නාවූගේ හීන ජන, ඇල්මෙහි නො

පතන කාලය, 'උපහන ඉන්ද්‍රිය' යනු කලක් කුෂ්ටයෙන් ගතවූ කාය ප්‍රසාදයයි.

'උපහනින්ද්‍රිය' උපහන පඤ්ඤින්ද්‍රියයි ඔවුහු යම්සේ ඒ උපහන කායින්ද්‍රිය ඇති කුෂ්ට ඇත්තා දුක්වූ ස්පර්ශය ඇති ගින්නෙන්ම සැපයයි විපරිත සංඥාව ලැබුවෝය. 'අසුචි තරාති වෙව' යන ආදියෙහි ප්‍රකෘතියෙන්ම ඒ අසුචි දුර්ගන්ධ වූයේද කුණුවූයේද දැන් වනාහි බලවත්සේ අසුචි වූයේද අතිශයින් දුර්ගන්ධවූයේද වෙයි. 'කාවි' එහි කවන්තනුගේ කසන්තනුගේ පණුවෝ ඇතුළට පිටිසෙති. තරක්වූ ලේ තරක්වූ සැරව වැගිරෙති. මෙසේ ඔහුට කිසියම් ආශ්වාද මාත්‍රයක් වෙයි. 'ආරොග්‍ය පරමා' යන ගාථාවෙන් යම්කිසි ධන ලාභයක් හෝ යස ලාභයක් හෝ පුත්‍ර ලාභයක් හෝ ඇද්ද ඒවායින් ආරොග්‍යයට වඩා උතුම් වූවක් නැත. එයට වඩා ඉතා උසස් ලාභයක්නුයි. ආරොග්‍යය පරම ලාභයකි යනුයි. යම්කිසි ධ්‍යාන සැපයක් හෝ මාර්ග සැපයක් හෝ ඵල සැපයක් හෝ ඇද්ද ඒවායින් නිර්වාණයට වඩා උතුම්වූවක් නැත. ඒවාට වඩා ඉතා උසස් සැපයනුයි. නිර්වාණය උතුම් සුවයයි 'අට්ඨංගිකො ච මග්ගානන්ති යනු පූර්ව භාග මාර්ගයන්ගේ පූර්ව භාග ගමනින්ම අමත ගාමිනී අට්ඨංගිකයෙහි බෙමයයි එයට වඩා ඉතා උසස් බෙම මාර්ගයක් නැත. නොහොත් 'බෙමං අමත ගාමිනං' යනු මෙහි 'බෙම' යනුද 'අමත' යනුද නිබ්බාණයටම නමෙකි. යම් පමණ බොහෝ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ පරත්ථවාද (බුදුසමයෙන් පිටත්) මාර්ගයෝ ක්ෂෙමගාමීයයිද අමතගාමීයයිද ලබ්ධි වශයෙන් ගන්නා ලද්දහුද ඔවුන්ගේ ඒ ක්ෂෙම අමතගාමී මාර්ගයන් අතුරෙන් 'ආර්ය අෂ්ටාංගිකය පරමය උත්තමය යනු මෙයද මෙහි අර්ථයි.

'ආවරියපාවරියානං' යනු ආචාර්යයන්ගේද, ආචාර්යයන්ගේ ආචාර්යයන්ගේද යනුයි. 'සමෙති, එක නැළියෙක්හි මැන්නාක් මෙන්ද එක තරාදියක මැන්නාක් මෙන්ද සමාන වෙයි. වෙනස කුමක්ද? 'අනොමජ්ජති' අල්ල යට පෙදෙසට බහන්නේ මිදියි. හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, මෙය

ආරොග්‍යයයි මෙය නිර්වාණයයි කියා විටක් හිසද විටක් බඩද පිරිමදින්නේ මෙසේ කිය. 'ජෙක ප්‍රසන්නවු යනුයි. 'සාහුළ විවරෙන්' කළු එළලොමින් කරණලද දළ සිවුරෙන්, කසළ ගොඩ තිබූ වස්ත්‍රයෙන්ය යනුද කියත්. 'වාචං නිච්ඡාරය්‍ය' විටක් දවලු කෙළවර, විටක් වස්ත්‍රයේ කෙළවර විටක් මධ්‍යයේ පිරිමදින්නේද නිච්ඡාරණය කරන්නේය, කියන්නේය යන අර්ථයි.

'පුබ්බකෙ හෙසා' පූර්වයන් විසින්ද මෙය යනුයි. විපස්සි භාග්‍යවතුන් වහන්සේද පෙ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේද සිවුපිරිස මැද වැඩ සිටියේක් මේ ගාථාව දෙශනා කළසේක. 'අත්ථනිස්සිත ගාථා යයි මහජනතෙමේ උගත්තේය.

ශාස්තෘන් වහන්සේ පිරිනිවිකල්හි මෑත පරිව්‍රාජකයන් අතරට පිටිසියාහු ඔවුහු පොත්වල ලියා පද දෙකක්ම රැක ගන්නට සමර්ථ වූහ. එය දැන් පිළිවෙලින් පුළුච්ඡන ගතවියයි එහෙයින් කීහ. 'රොගොව භුතො' රෝග ඇත්තේ යනුයි. සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි 'අරියං චක්ඛං' පිරිසිදු විදර්ශනා ඥායද මාර්ග ඥායද යනුයි. 'පහොති සමර්ථය යන අර්ථයි. 'හෙසජ්ජං කරෙය්‍ය' උාර්ධව විරේචන අධො විරේචන අඤ්ජන පච්චඤ්ජනාදී බෙහෙත් කරන්නේය න චක්ඛුති උප්පාදෙස්‍ය' යමෙකුගේ ඇතුළත පින් සෙම් ආදී පළිබොධයකින් චක්ඛු: ප්‍රශාදය දුර්වලවූයේ වේද හෙතෙම දක්ෂ වෙදකු වෙත පැමිණ සප්පාය බෙහෙත් සේවනය කරන්නේ ඇස් උපදවයි නම්.

ජාත්‍යන්ධයාට වනාහි (චක්ෂු: ප්‍රශාදය) මවු කුසම විනාශ වූයේ වෙයි. එහෙයින් හෙතෙම නොබලයි. එහෙයින් "ඇස් නොලබන්නේය" යනු කියන ලදී. දෙවෙනි වාරයෙහි 'ජච්චන්ධො' උපන් කාලයෙහි පටන් පින්තාදී පළිබොධයෙන් අන්ධවූයේයි. 'අමුස්මිං' පූර්වයෙහි කියන ලද එහි. 'අමිත්තතො දහෙය්‍ය' මේතෙමේ මාගේ අමිත්‍රයායයි මෙසේ අමිත්‍ර වශයෙන් තබන්නේය. දෙවෙනි පදයෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි 'ඉමිනා චිත්තෙන' වට්ටයෙහි අනුගත සිතින්. 'තස්සමේ උපාදන පච්චයා' එක් සන්ධියක් ඇති සංක්ෂෙප දෙකක් ඇති

ප්‍රත්‍යයාකාරය කියන ලද්දේ වට්ටය ප්‍රකට කරණ ලදී. 'ධම්මානුධම්මං' ධර්මයට අනුධර්මය සුදුසු ප්‍රතිපදාව යනුයි.

'ඉමෙ රොගා ගණ්ඨා සල්ලා' පඤ්චස්කන්ධය දක්වයි. උපාදන නිරොධය යනු විවට්ටය දක්වන්නේ කිය. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(පස්වැනි මාගන්දිය සූත්‍රය නිමි.)

26. සන්දක සූත්‍ර වර්ණනාව

'එවං මේ සූතං' යනු සන්දක සූත්‍රයයි. එහි 'පිලක්ඛ ගුහායිං' ඒ ගුහාද්වාරයෙහි පිලක්ඛ රුකක් විය. එහෙයින් පිලක්ඛ ගුහාවයයි ප්‍රකට විය. 'පටිසල්ලානාවුට්ඨිතො' විවේකයෙන් නැගිටියේ යනුයි. 'දෙවකට සොබ්භො' වර්ෂා ජලයෙන්ම බිඳුනු තැන ඇතිවූ මහත් දිය විලයි.

'ගුහාදස්සනාය' මෙහි ගුහා යනු පංශු ගුහාවයි. එය උස් තැන ජලය බැහැර කළ තැන විය. එක්ව උමගක් කොට කණුද පස්ද බැහැර කොට ඇතුළත ටැඹ ඔසවා ලැලි වලින් වසා ගෙයක් මෙන් කරණ ලදී. එහි ඒ පරිව්‍රාජකයෝ වසත්. එය වැසි කාලයෙහි ජලය පිරී තිබෙයි. ග්‍රීෂ්ම කාලයෙහි එහි වසත් ඒ සඳහා 'ගුහා දස්සනාය' යනාදිය කිහි.

විහාර දර්ශනය පිණිසද කෙළවරක් නැති බව සලකා මුහුදු පර්වත දැක්ම පිණිස හෝ යන්නට වටියි.

'උත්තාදිනියා' උසස්ව නාද කරන කල්හි ඒ සමුද්‍රය මෙසේ නාද කරණ කල්හි උඩට නැගීම් වශයෙන් උස් වූයේ දිශාවන්හි පැතිරීම් වශයෙන් මහා ශබ්ද වූයේ උස්හඬ මහ හඬ යනුයි. ඒ උස් හඬ මහ හඬෙහි ඒ පරිව්‍රාජකයන්ට උදයම නැගිට කටයුතු වූ චේතිය වනක් හෝ බොධිවනක් හෝ ආවරිය උපාධ්‍යාය වනක් හෝ යොනිසොමනසිකාරයක් හෝ නැත. එහෙයින් ඔවුහු උදයම නැගිට තරුණ සූර්යරශ්මියෙහි හුන්නාහු සවස හෝ කථා පහසුව පිණිස රැස්වූවාහු මොහුගේ අත යහපත්ය. මොහුගේ පය යහපත්ය. මෙසේ ඔවුනොවුන්ගේ අත් පා ආදිය ගැන හෝ ස්ත්‍රී පුරුෂ දරක දරිකා වර්ණනය හෝ අනික් කාමශ්වාද

භවාශ්වාද කරුණක් හෝ අරබයා කථාවක් උපදවා පිළිවෙළින් රාජ කථාදී තිරවිජාන කථා කියති. ඒ කථා අනෙකුත් රජයානික බැවින් ස්වර්ග මොක්ෂ මාර්ගයන් සරස් කරණ බැවින් එබඳු කථා තිරවිජාන කථා නම්. එහි රජුන් අරබයා කථාව මෙසේය එනම්.

මහා සම්මත මන්ධානු ධම්මාසොක යන රජවරු මෙසේ මහානුභාව ඇතැයි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් පැවති කථා රාජ කථා නම්. වොර කථා යනාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි එයින් අසවල් රජ අභිරූපය දැකුම්කථය මේ ආදී ක්‍රමයෙන් ගෙහසිත කථාම තිරවිජාන කථා වෙයි. මෙසේ මහානුභාව ඇති හෙතෙමේද නැතිවීමට ගියේයයි මෙසේ පැවති කථාව කර්මස්ථාන භාවයෙහි සිටියි.

සොරුන් කෙරෙහිද වූල දෙව තෙම මෙසේ මහානුභාව ඇත්තේය. මෙසමාල තෙම මෙසේ මහානුභාව ඇත්තේයයි ඔවුන්ගේ වැඩ නිසා පුදුම සුරයෝයයි ගෙහසිත කථාම තිරවිජාන කථා නම්. යුද්ධයන්හිද භාරත යුද්ධාදියෙහි අසවලා විසින් අසවලා මෙසේ මරණ ලද්දේය. මෙසේ විදින ලද්දේ යයි කාමාශ්වාද වශයෙන්ම තිරවිජාන කථා නම්. ඔවුහුද ක්ෂයට ගියාහුයයි මෙසේ පැවති සියලු කථා කර්මස්ථානයම වෙයි. නැවතද ආහාර ආදියෙහි මෙසේ වර්ණවත් සුවඳවත් රසවත් ස්පර්ශ සම්පන්න දේ කෑවෙමු, අනුභව කළෙමු. බිවෙමු, පරිභෝග කළෙමුයි කාමාශ්වාද වශයෙන් කියන්නට නොවටියි අර්ථ සහිත කොට වනාහි පෙර මෙසේ වර්ණාදී සම්පන්න අන්ත, පාන, වත්ථ, සයන, මාලාගන්ධ යන මේවා සිල්වතුන්ට දුනිමු. චෛත්‍යයෙහි පූජා කළෙමුයි කියන්නට වටියි.

ඤාති කථාදියෙහිද අපේ නෑයෝ සුරයෝය, සමර්ථයෝය කියා හෝ පෙර අපි මෙසේම යානයන්ගෙන් හැසිරුනෙමුයි ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. සාර්ථක කොට වනාහි ඒ අපේ නෑයෝ විනාශයට ගියාහුයි කියා හෝ පෙර අපි මෙබඳු වහන් ආදිය සංඝයාට දුනිමුයි කියා හෝ කිය යුතුය. ග්‍රාම කථාද යහපත්ව විසූ අයහපත්ව විසූ හෝ සුභික්ෂ දුර්භික්ෂාදී වශයෙන් හෝ අසවල් ගම්වැස්සෝ සුරයෝය. සමර්ථයෝයයි මෙසේ

ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. අර්ථ සහිත කොට සැදැහැ ඇති පැහැදුණු ඔවුහු ක්ෂයට වයට ගියාහුයයි කියන්නට වටියි.

නිගම, නගර ජනපද, කථාවන්හිද මෙම ක්‍රමයමැයි. ස්ත්‍රී කථාද පැහැසටහන් ආදිය නිසා ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. ශ්‍රද්ධා ඇති පැහැදුණු ඒ ස්ත්‍රීහු ක්ෂයට ගියාහුයයි මෙසේ වටියි. සූර කථාද නන්දිමිත්‍ර නම් යෝධයා සූරයෙක් වියයි ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. ශ්‍රද්ධාවන්තයෙක් විය ඔහුද විනාශයට ගියේයයි මෙසේ වටියි. විසිබා කථා අසවල් විටීය යහපත්ව පිහිටි යේය, අයහපත්ව පිහිටියේය, එහි වසන්නෝ සූරයෝය සමර්ථයෝයයි ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. සැදැහැ ඇති පැහැදුණු ඔවුහුද විනාශයට ගියාහු යයි මෙසේ නම් වටියි. 'කුම්භට්ඨාන කථා' දිය තොට පිළිබඳ කථා කියයි. 'කුම්භදසී' කථා පිළිබඳ ඇය දුටුවන් පහදවන්නීය. නටන්නට ගයන්නට දක්ෂයයි ආශ්වාද වශයෙන් නොවටියි. ශ්‍රද්ධා ඇත. පැහැදුනේයයි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් කියන්නට වටියි.

'පුබ්බපෙත කථා' යනු අතීත ඤාති කථාවෝයි. එහි වර්තමාන ඤාති කථා සමානම විනිශ්චයයි. 'නානත්ත කථා' පෙර පසු කථාවලින් මිදුනු සෙසු වෙන්වූ ස්වභාව ඇති නිරර්ථක කථාවෝයි.

'ලොකක්ඛායික' මේ ලෝකය කවුරුන් විසින් නිර්මාණය කරණ ලද්දේ ද අසවලා විසින් මවන ලද්දේය, කවුඩෝ සුදුසු, ඇට රතු බැවින් ලේ රතු බැවින් කොක්කු රතුය. මේ ආදී ලෝකය පිළිබඳ විතණ්ඩසල්ලාප කථාවෝයි. 'සමුද්දක්ඛායිකා' කුමක් හෙයින් සමුදය සාගර රජුන් විසින් සාරණ ලද බැවින් සාගරය වීද මවිසින් සාරණ ලදැයි හස්ත මුද්‍රාවෙන් දන්වන ලද බැවින් සමුදය වූයේයයි මේ ආදී නිරර්ථක සමුදය පිළිබඳ කථාවෝයි. 'ඉති භවො ඉති අභවො' (භවය මෙසේය අභවය මෙසේය) යම් ඒ නිරර්ථක කාරණයක් කියා පැවති කථාව ඉති භවාභව කථා නම්. මෙහි 'භවය, සාශ්වත යයි 'අභව' උච්ඡේදයයි. භව යනු වැඩිමයි අභව යනු හානියයි භව යනු කාම සුඛයයි, අභව යනු අත්තකිලමථයයි මෙසේ මේ සවැදැරුම් ඉති භවාභව කථාව සමග දෙතිස් තිරිසන් කථාද වෙති. මෙබඳු

ස්වභාව ඇත්තේ තිරිසන් කථා නම්. මෙබඳු තිරිසන් කථාව කථා කරන්නා සමග එක්ව හුන්නේ වෙයි. ඉක්බිති සන්දක පරිව්‍රාජක තෙමේ ඒ පරිව්‍රාජකයන් දෙස බලා මේ පරිව්‍රාජකයෝ ඔවුනොවුන්ට අතිශයින්ම අගෞරව ඇත්තෝ සැළකිලි නැත්තෝය. අපි ශ්‍රමණ ගෞතමයන් පහළවූ තැන් පටන් හිරු නැගීමේදී කණමැදිරියන්ට වන දේ මෙන් විය, අපේ ලාභ සත්කාරද පිරිහුණාහ.

ඉදින් මෙතැනට ශ්‍රමණගෞතම තෙමේ, ගෞතම ශ්‍රාවකයෙක්, ඔහුගේ ගිහි උපස්ථායකයෙක් හෝ පැමිණෙන්නේ නම් අපට බොහෝ ලජ්ජා වන්නේය, පිරිසෙහි දෛශය වනාහි පිරිසේ නායකයා මත වැටෙන්නේයයි එහා මෙහා බලන්නේ තෙරුන්වහන්සේ දැක්කේය. එහෙයින් 'අද්දසා බො සන්දකො පරිබ්බාජකො පෙ තුණ්හි අහෙසුන්ති, එහි 'සණ්ඨපෙසි' යනු හික්මවූයේය. ඔහුගේ වරද වැසුවේය. යම්සේ යහපත්ව තබන ලද්දේ වේද එසේ ඔහු තැබුවේය. යම්සේ වනාහි පිරිස් මැදට පිවිසෙන පුරුෂයා වරද වැසීම පිණිස හැදි වස්ත්‍රය මනාව තබා ගනියි. පාරුපනය මනාව තබයි, ධූලි ඇති තැන පිස දමයි. මෙසේ ඔහුගේ වරද වැසීම පිණිස පින්වත්ති, නිශ්ශබ්ද වෙන්වායි හික්මවන්නේ යම්සේ මනාව තබන ලද්දේ වේද එසේ ඔහු තැබුවේය යන අර්ථයි.

'අප්පසද්ද කාමා' ස්වල්පවූ ශබ්දය කැමති වෙති. තනිව හිඳිත්, තනිව සිටිත්, සමූහයා කෙරෙහි නොයැපෙත්.

'අප්පසද්ද විනිතා' අල්ප ශබ්දවූ රාව විරහිතවූ බුදුන් විසින් හික්මවන ලදී.

'අප්පසද්දස්ස වණ්ණ වාදිනො' යම් ස්ථානයක් අල්ප ශබ්ද වූයේද නිශ්ශබ්ද වූයේද එහිද ගුණ කියන්නාවූ යනුයි, 'උපසංඛම් තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා' මෙහි පැමිණිය යුතු බව සිතන්නේය. කුමක් හෙයින් මේ තෙමේ තෙරුන්ගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තු වන්නේයයි තමාගේ වැඩිම ප්‍රාර්ථනා කරන්නේය, පරිව්‍රාජකයෝ වනාහි තමන් සමීපයට බුදුන් හෝ බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් හෝ පැමිණි කල්හි අද අපේ සමීපයට ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම ආයේය, සැරියුත් තෙර තෙමේ ආයේය, ඔවුහු

අත් කිසිවකු ළඟට නොයන්නාහ, අපගේ උතුම් බව බලවියයි තමන්ගේ උපස්ථායකයන් සමීපයෙහි තමා ඔසවත්, උසස් කොට තබත්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ උපස්ථායකයන් ගන්නට උත්සාහ කරත්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ උපස්ථායකයන් දැක මෙසේ කියත්.

යුෂ්මතුන්ගේ ශාස්තෘභූ භවත් ගෞතමයන් වහන්සේද ගෞතම ශ්‍රාවකයන්ද අපගේ ළඟට පැමිණෙති, අපි ඔවුනොවුන් සමගි වූවෝ වෙමු. තෙපි වනාහි අප දකින්නටවත් නොකැමැත්තහුය. සාමීචි කර්මයක් නොකරන්නහුය. අප විසින් තොපට කුමන අපරාධයක් කරණ ලදද? ඉක්බිති ඇතැම් මිනිස්සු 'බුදුවරුද මොවුන් සමීපයට යෙහි, අපි කවර හෙයින් නොයමුදැයි' එතැන් පටන් ඔවුන් දැක නොපමා වෙති.

'තුණහි අහෙසුං' යනු 'සන්දක' පිරිවරා නිශ්ශබ්දව හුන්නාහ. 'ස්වාගතං භොතො ආනන්දස්ස' භවත් ආනන්දට යහපත් පැමිණීමක් වේවා. පින්වතුන් මෙහි පැමිණි කල්හි අපට සතුට ඇති වෙයි ගිය කල්හි ශොකය ඇතිවෙයි.

'විරස්සං බො' මේ ප්‍රිය සමුදවාර වචනයයි, තෙරුන් වහන්සේ වනාහි කලින් කල පරිව්‍රාජකාරාමයට වාරිකා පිණිස යෙහි යන මුල් ගමන ගෙන මෙසේ කිය.

මෙසේද කියා මානසෙන් තද නොවී හුන්නේය. ස්වකීය ආසනයෙන් නැගිට ඒ ආසනය ගසාදමා තෙරුන්ට ආසනයෙන් නිමන්ත්‍රණය කරන්නේ භවත් ආනන්ද තෙමේ හිඳගනිවා' මේ ආසනය පනවන ලදී' යනු කිය 'අන්තරා කථා විප්ප කථා' 'තොප හිඳගත් ආරම්භයෙහි පටන් මාගේ පැමිණීම තෙක් මේ අතර කවර නම් කථාවක් අඩාල වීද? මාගේ ගමන නිසා කවර නම් කථාවක් කෙළවරට නොගියේ දැයි' විචාරයි. ඉක්බිති පරිව්‍රාජකයෝ ඒවා හරයක් නැති අර්ථ රහිත සසරට හිතවූ කථාය. තොප ඉදිරියෙහි කියන්නට නොසුදුසුය, යනු ප්‍රකාශයෙන් 'තිට්ඨ තෙසා භොති' යනාදිය කිය. 'තෙසා භොතො' 'ඉදින් තොප අසනු කැමැත්තේ වන්නේද? පසුවද මේ කථා දුර්ලභ නොවන්නේය, මෙයින් අපට වැඩක් නැත. භවත්හුගේ පැමිණීම ලැබ අනික් යහපත් කරුණක් අසනු

කැමැත්තෙමුයි ප්‍රකාශ කරයි. ඉක්බිති දහම් දෙසීමක් ඉල්ලන්නේ 'සාධුවන භවත්තං යෙව' යනාදිය කිය. එහි 'ආවරිය කෙ' ආවරිය සමයෙහි යනුයි.

'අනස්සා සිකානි' අස්සාස වරහිත යනුයි. 'සසක්කා' ඒකං සාර්ථයෙහි නිපාතයයි. නුවණැති පුරුෂයා ඒකාන්තයෙන්ම නොවසන්නේය යන අර්ථයි.

නුවණැත්තේ වනාහි වසන්නේ හෝ සිත් නොගන්නේය. සම්පාදනය නොකරන්නේය, නොපිළිපදින්නේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. 'ඤ්ඤං ධම්මං කුසලං' ආරොග්‍ය අනවද්‍යාර්ථයෙන් කුසල ධර්මයයි, 'ඉධ' මේ ලෝකයෙහි යනුයි. 'නත්ථිදින්නං' යනාදිය සාලෙයාක සූත්‍රයෙහි කියන ලදී. 'වාතුම්මහා භුතිකො' වතු මහා භුතමය යනුයි, 'පඨවි පඨවි කායං' අධ්‍යාත්මික පෘථිවිය බාහිර පඨවිධාතුව යනුයි.

'අනුපෙති' අනුව ගමන් කරයි, 'අනුපගච්ඡති' එහිම අතික් වචනයකි, අනුව ගමනය කෙරේය යන අර්ථයි. දෙකින්ම එළඹෙයි, අනුවයේයයි දක්වයි. ආප (ජලය) යනාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි.

'ඉන්ද්‍රියානි' මනස සවෙනි කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයෝයි, 'සංකමන්තිමා' අහසට පැන නගිත්, 'ආසන්දි පඤ්ච' නිපත් ඇඳෙන් පංචමවූ යනුයි. ඇඳද ඇඳේ සතර පාද ගෙන සිටි පුරුෂයෝ සතරදෙනද යන අර්ථයි. 'යාව ආළාභනා' සොහොන තෙක් යනුයි. 'පදානි' මේ තෙමේ මෙසේ සිල්වත් වූයේ විය. මෙසේ දුශ්ශීල වූයේය යනාදී ක්‍රමයෙන් ආවාඩු ගුණ පදයෝයි. ශරීරයම හෝ මෙහි පදයෝයයි අදහස් කරණ ලදී. 'කාපෙත කානි' කපෙතක වර්ණ හෙවත් පරෙවි පියාපත් වර්ණ වූයේ යන අර්ථයි. සස්සත්තා' භස්මත්තා (අළුවූයේ) මෙයට හෝ පාළියයි, 'ආහුතියො' යම් බඳු දියයුතු තුටු පඬුරු ආදී වශයෙන් දියයුතු දීමයි. ඒ සියල්ල අළු වශයෙන්ම වෙයි. ඉන් ඔබ්බට එලඳයකව නොයයි යන අර්ථයි. 'දන්තු පඤ්ඤාත්තන්ති' අඤ්ඤායන් විසින් බාල මනුෂ්‍යයන් විසින් පණවන ලදී. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. බාලයන් විසින් බුද්ධිය නැත්තන් විසින් මෙය පණවන ලදී. දනය පණ්ඩිතයන් විසින් නොපණවන ලදී.

බාලයෝ දෙති, පණ්ඩිතයෝ ගනිත්යයි දක්වයි. 'අත්ථිකවාදය' දුන් දෙයෙහි ඵලය ඇතැයි යනාදී මෙය අත්ථික වාදයමයයි කියත්, ඔවුන්ගේ වචන හිස්ස, මුසාය, වැළඹීම් සහිතය.

'බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච' බාලයෝද පණ්ඩිතයෝද යනුයි. අකතෙන මේ එත්ථ කථන්ති' මාගේ නොකළාවුම ශ්‍රමණ ධර්මයන් මෙහි මොහුගේ සමයයෙහි කර්මය කරණ ලද්දේ නම් වෙයි. වාසය නොකරණලද බ්‍රහ්මචරීන් වාසය කළේ නම් වෙයි. 'එත්ථ' මේ ශ්‍රමණ ධර්මයෙහි යනුයි. 'සම සම' අතිශයින් සමවූයේ සම ගුණයෙන් සමවූයේ යනුයි. 'සාමඤ්ඤං පත්තා' සමාන බවට පැමිණිය යනුයි. 'කරොති' යනාදිය අපණ්ණක සූත්‍රයෙහි කියන ලදී. 'නත්ථිහෙතු' යනාදියද එසේමය.

'චතුත්ථ ඛුත්ම චරියවාසෙ අකටා' නොකරණ ලද යනුයි. 'අකට විධා' නොකරණලද විධාන ඇත්තාහු යනුයි. 'එවං කරොති' කිසිවකු විසින් නොකරණ ලද්දහු වෙත්ය යන අර්ථයි. 'අනිම්මිතා' සෘද්ධියෙන්ද නිර්මාණය නොකරණ ලද යනුයි කිසිවකු විසින් නිර්මාණය නොකරණ ලදැයි යන පදය කියත්.

එය පාළිය හා ද අර්ථ කථාව හා ද සංසන්දනය නොවෙයි. 'චඤ්ඤා' වද වූයේ පසුව කුඩා වූයේ තල ආදිය මෙන් ඵල රහිත වූයේ කිසිවකු නූපදවන්නේය යන අර්ථයි.

මෙයින් පෘථිවි කායාදීන්ගේ රූපයන් ජනකභාවය ප්‍රතික්ෂේප කරයි. 'පබ්බත කුටා විය ධීතා' කුටිය වූයේ ඉසි කටිය වූයේ යනුයි. 'බිජට්ඨිතා' මුදු තෘණයෙහි ඇට මෙන් සිටියාහු යනු එහි අදහසයි. යමක් මෙහි උපන්නේයයි කියාද එය මුදු තෘණයෙන් ධාන්‍ය මෙන් විද්‍යමාන වූයේම නික්මෙයි. 'එසිකටියා සිට්ඨිතා' යනුද පාළි වචනයයි. මනාකොට සිටුවන ලද නුවර දෙරටුවෙහි කණුව නිශ්චලව සිටියි, එසේ සිටියේය යන අර්ථයි. දෙකින්ම ඔවුන්ගේ විනාශභාවය දක්වයි. 'න ඉඤ්ජන්ති' එසිකාස්ථම්භය මෙන් සිටිය බැවින් නොසෙළ වෙති. 'න විපරිනාමන්ති' ප්‍රකෘතිය නොහරිති, 'න පඤ්ඤමඤ්ඤං ව්‍යාබාධෙන්ති' ඔවුනොවුන්ට පීඩා නොකෙරෙති. 'නාලං' යනු සමර්ථ නොවූයේ යන අර්ථයි. 'පඨවි කායො' යන ආදියෙහි පෘථිවියම පඨවිකා යයි පෘථිවි සමූහය හෝ වෙයි.

‘තත්ථා’ ඒ සප්තකායයන්හි.

‘නත්ථි හත්තාවා’ නසන්නට හෝ ඝාතනය කරන්නට හෝ අසන්නට හෝ අස්වන්නට හෝ දැනගන්නට හෝ දන්වන්නට හෝ සමර්ථයෙක් නම් නැත යනු දක්වයි. ‘සත්තත්තං යෙව කායානං’ යම් සේ, මුගුරු කඩු ආදියෙහි පහළාවූ ආයුධය මුගුරු කඩු ආදීන්ගේ අතරෙහිම පිවිසෙද මෙසේ සප්තකායයන්ගේ අතුරෙන් සිදුරු විවරින් යම් තැනක පිවිසෙයි, එහිදී මම මේ ජීවිතය තොර කරන්නෙමි යි හුදෙක් ඇඟවීම් මාත්‍රයම වේයයි දක්වයි. ‘යොනි පමුඛ සතසහස්සානි’ ප්‍රමුඛ යෝනීන් අතුරෙන් උත්තම යෝනීන් අතුරෙන් දසසතර ලක්ෂයක්ද අනිකුණු එක්සිය සැටක්ද එක්සියසැටසයක්ද පසක්ද කර්මයාගේ සියයක්ද පඤ්චකර්ම සියයක්දැයි හුදෙක් තර්ක මාත්‍රයෙන් නිරර්ථක දෘෂ්ටිය දක්වයි.

‘පඤ්ච ච කම්මානි නි ති ච කම්මානිති’ ආදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි කෙනෙක් මෙසේ කීය. එනම් ‘පඤ්ච කම්මානි’ යනු පඤ්චිනද්‍රිය වශයෙන්ම ගණන් කරයි, කායකර්මාදී වශයෙන් තුනකි යනුයි. ‘කම්මෙව අට්ඨකම්මෙව’ මෙහි වනාහි ඔහුගේ කායකර්ම වචිකර්මද කර්මයයි ලබ්ධියයි. මනො කර්මය එයින් අඩක්වූ කර්මය යනුයි. ‘දිට්ඨිපද’ දෙසැටක් පදයෝ යයි කියයි. ‘ද්විට්ඨන්තර කප්පා’ එක කල්පයක සැටසතරක් අන්තර කල්පයෝ වෙති, මේ තෙමේ අනික් දෙකක් නොදන්නේ මෙසේ කිය.

‘ඡාලාහිජා’ යමක් වේද එය අපණ්ණක සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලදී.

‘අට්ඨපුරිස භුමියො’ යනු මන්දභුමි බ්‍රිථ්ඨභුමි විමංසභුමි උජ්ජගතභුමි සෙඛභුමි සමණභුමි ජිනභුමි පණ්ණභුමි යයි මොවුහු අට්ඨ පුරුෂ භුමියයි කියයි. එහි උපන් දින පටන් දින සතක් සම්බාධ ස්ථානයකින් නික්මුණ බැවින් සත්වයෝ මන්දවූවෝ මෝහයෙන් මුළාවූවෝය, මේ මන්දභුමි යයි කියයි. යමෙක් තුමු දුර්ගතියේ සිට ආවාහු වෙද්ද ඔවුහු නිතර හඬත්, කෑගසත්, සුගතියෙන් ආවාහු එය සිහිකොට සිනාසෙති, මේ ක්‍රීඩාභුමි නම්. මවුපියන්ගේ අත හෝ පය හෝ ඇද හෝ පුටුව

හෝ අල්ලා බිම පය තබා යාම විමංසන භූමි නම්. පයින් යන්නට සමර්ථ කාලය උජ්ඣත භූමි නම්. ශිල්ප ඉගෙනගන්නා කාලය සෙබභූමි නම්. ගිහිගෙයින් නික්ම පැවිදිවන කාලය සමණ භූමි නම්. ඇදුරකු ආශ්‍රය කොට දැනගන්නා කාලය ජිනභූමි නම්. හික්බුහුද පන්නක වූයේ ජින වූයේ කිසිවක් නොකියයි.

මෙසේ අලාභී ශ්‍රමණයා පන්නභූමියයි කියයි. 'එකුන පඤ්ඤස ආජීව සතෙ' එකුන්පණස් ආජීව වෘත්ති සියයකි 'පරිබ්බාජක සතෙ' නාග මණ්ඩල සියයක් වෙති, විසෙ ඉන්ද්‍රිය සතෙ' ඉන්ද්‍රිය එක්සිය විස්සකි. 'තිංසෙ නිරය සතෙ' නිරය එක්සිය තිසකි, 'රජොධාතුයො' රජස් වැගිරෙන තැන් අත් පිටු පා පිටු සඳහා කියයි. 'සත්ත සඤ්ඤී ගබ්භාති' ඔටු, ගොන්, කොටළු, එළු සෙසු තිරිසනුන්, මග, මීමුන් සඳහා කියයි.

'අසඤ්ඤී ගබ්භා' හැල්, යව, තිරිඟු, මුං, තණ සහල්, වරක නම් ධාන්‍ය කුරක්කම් සඳහා කියයි. 'ත්‍රිසණ්ඨී ගබ්භා' හැට නැත්තෙහි ඇතිවූ ගර්භයෝයි, උක්, උණ බට, යනාදිය සඳහා කියන ලදී.

'සත්තදෙව' බොහෝ දෙවියෝයි හෙතෙම වනාහි සත්වයයි කියයි. මිනිස්සුද අනන්තයහ, හෙතෙම සත්වයෝයයි කියයි 'සත්ත පෙසාවා' පිසාවයෝයි. මහත් මහත් සත්වයෝ යයි කියයි. 'සරා' මහා විල්ය, එනම් කණ්ණමුණ්ඩක, රථකාර, අනොතත්ත, සීහප්පපාතක, තියග්ගල, මුවලින්ද, කුණාල යන විල් ගෙන කියන ලදී.

'පච්ච' ගැට ඇති යනුයි. 'පපාත' මහා ප්‍රපාතයෝයි. 'පපාත සතාති' කුඩා ප්‍රපාත සියයකි, 'මහා කප්පුනො' මහා කල්පයන්ගේ, යනුයි. එහි එක් මහ විලකින් අවුරුදු සියයකට සියයකට වරක් කුසතණ අගකින් එක් දියබිඳක් බැහැරකොට බැහැර කොට සත්වරක් ඒ විල නිරුද්‍රක කළ කල්හි එක් මහා කල්පයක්යයි කියයි.

මෙබඳු මහා කල්පයන්ගේ සාරලක්ෂයක් ගෙවා බාල වූයේද පණ්ඩිත වූයේද දුක් කෙළවර කෙරෙයි යනු මේ ඔහුගේ ලබ්ධියයි, පණ්ඩිතයාද වනාහි අතර සුද්ධ වන්නට නොහැකි වෙයි.

බාලයාද එයින් උඩට නොයයි. 'සිලෙන්' අවේලක ශීලයෙන් හෝ අන් යම් කිසිවකින් හෝ යනුයි. 'වතෙන්' එබඳුවම වුතයෙන්, 'තපෙන' තපො කර්මයෙන් යනුයි. 'අපරිපක්කං පරිපාවෙති' යමෙක් මම පණ්ඩිත වෙමිසි අතර පිරිසිදු වේද, මේරිම් බව ස්පර්ශ කොට අවසන් කරයි නම්, යමෙක් මම බාලයෙක්මිසි කී ප්‍රමාණ කාලයක් ගෙවා යයි. 'හෙවං තත්ථී' එසේ නැති කල්හි දෙකම කරන්නට නොහැකිසි දක්වයි. 'දෙණමිතෙ' ද්‍රෝණයෙන් මැන්නාක් මෙන් යනුයි. 'සුබද්ධකං' සුවද්ධකයෙකු 'පරියන්ත කටෙ' කී ප්‍රමාණ කාලයකින් කරණලද පරියන්තය ඇති, 'තත්ථිභාපනවඩ්ඪි නේ' භාපනයද වර්ධනයද නැත, සංසාරය පණ්ඩිතයාට නොවැඩෙයි. බාලයාට නොවැඩෙයි යන අර්ථයි. 'ඔක්කංසාව කංසං' ඔක්කංසාවකංසනයයි, වර්ධනයට හා හානියට මේ අනික් නමකි, දැන් ඒ කරුණ උපමාවෙන් සාධක කරන්නේ සෙය්‍යථාපි නාම යනාදිය කීහ.

එහි 'සුත්තගුලෙ' යනු වෙළා කළ නුල් පන්දුවයි. නිබ්බේධිය මානමෙව ඵාලති' පරිවතයෙහි හෝ රුක් අග හෝ සිට විසිකළ නුලෙහි ප්‍රමාණයෙන් වෙළුම් ඉවත් කළ ප්‍රමාණයෙන් යයි, නුල් අවසන්වූ කල්හි එතැනම සිටියි, නොයයි, එපරිද්දෙන්ම කී කාලයෙන් උඩට නොයේයයි දක්වයි. 'කිම්දං' තාගේ දැනීම මේ කිමෙක්ද? කිම? සර්වඥ නම් තොපද? මෙසේ විචාරණලද්දේ නියති වාදයෙහි බහාලන්නේ මාගේ ගෘහවාසය ශුන්‍යයයි යනාදිය කීය. 'අනුස්සවිකො හොති' අනුස්සව (පුරාණ කථා) නිශ්‍රිත වූයේ වෙයි. 'අනුස්සව සච්චො' ඇසීම සත්‍ය වශයෙන් ගෙන සිටියේ යනුයි. 'පිටක සම්පදයක වර්ග පණසක්වූ පිටක බන්ධ සම්පත්තියෙන් යනුයි. 'මන්ද' යනු මද නුවණැත්තේ යනුයි. 'මොමුත' ඉතා මුළාවූ යනුයි, 'වංචා වික්ඛේපං ආපජ්ජති' වචනයෙන් වික්ෂේපයට පැමිණෙයි, අමරා වික්ෂේපය කෙබඳුද අපරියන්ත වික්ෂේපය යන අර්ථයි, නොහොත් අමර යනු මත්ස්‍ය වර්ගයකි, ඒ මත්ස්‍ය වර්ගය ගිලීම් මතු වීම් වශයෙන් දියේ එහා මෙහා පැන යන බැවින් අල්ලන්නට නොහැකි වෙයි, එපරිද්දෙන්ම මේ වාදයද එහා

මෙහා දුවයි, ගන්නට නො පැමිණෙයි, එබැවින් අමරා වික්කෙපයයි කියයි, ඒ අමරා වික්කෙපයයි.

‘එවමිසි මෙ’ මෙය කුශලයයි විචාරණ ලද්දේ මෙසේද මට නැතැයි කියයි. ඉක්බිති අකුශලය කුමක්දැයි කී කල්හි එසේද මට නැතැයි කියයි. කීමෙක්ද දෙආකාරයෙන් අනික් ආකාරයකින්දැයි කීකල්හි අනික් ආකාරයකින්ද මට නැතැයි කියයි. ‘ඉක්බිත්තෙන් එපරිද්දෙන් තාගේ ලබ්ධිය නැතැයි කී කල්හි මෙසේ නැත්තේයයිද මට නැත්තේයයිද කියයි. ඉක්බිති අපට නැත්තේයයි තාගේ ලබ්ධිය දැයි කීකල්හි අපට නැත්තේයයි මට නැත්තේයයිද මෙසේ වික්ෂෙපයට පැමිණෙයි. එකම පක්ෂයක නොසිටියි. කලකිරී බැහැරයයි. මේ ශාස්තෘතෙමේ තමාටද පිහිට වන්නට නොහැකි වෙයි. මට කෙසේ පිහිට වන්නට හැකිවේදැයි කළකිරී බැහැර යයි.

මුලින් සැනසිම් රහිත කල්හිද මෙම ක්‍රමයයි. ‘සන්නිධි කාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතං’ යම් සේ පෙර ගිහි වූයේ රැස් කොට වස්තු කාමයන් පරිභෝග කරයි, මෙසේ තල සහල් ගිතෙල් වෙඬරු ආදිය රැස්කොට දැන් පරිභෝග කරන්නට අභව්‍යය යන අර්ථයි. ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වසන තැන තල සහල් ආදිය පෙනෙද්ද? මෙය තමන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස නොතබයි. අවාසුකවූ පැවිදි ආදීන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස තබයි. ‘අනාගාමිස්ස කථං’ ඔහුගේද පඤ්චකාම ගුණයෝ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම ප්‍රතිනවූවාහු දැහැමින් සෙමෙන් ලැබී විචාරණය කොට පරිභෝග කරයි. ‘පුත්ත මනාය පුත්තා’ හෙතෙම වනාහි මේ ධර්මය අසා ආජීවකයෝ මළාහු වෙතියි හැගීම් ඇතිව මෙසේ කිය. මේ වනාහි මෙහි අර්ථයි. ආජීවකයෝ පළහු නම්. මෙවූන්ගේ මව පුත්‍රයෝ මළ තැනැත්තිය වෙයි. මෙසේ ආජීවකයෝ පුත්‍රයන් මළ කල්හි පුත්‍රයෝ නම් වෙති.

‘සමණෙ ගොතමෙ’ ශ්‍රමණ ගොතමයන් කෙරෙහි චුන්මචරිය වාසය ඇත අනික් තැනක නැතැයි දක්වයි සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(සවැනි සන්දක සූත්‍රය නිමි.)

27. මහා සකුලුදය සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සුතං’ යනු මහා සකුලුදය සූත්‍රයයි. එහි ‘මොර නිවාපෙ’ යනු එතන මොනරුන්ගේ අභය භූමියයි සොෂණය කොට භෝජනය තැබූහ. එහෙයින් එතන මොර නිවාපයයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. ‘අන්තහාරො’ මේ පරිව්‍රාජකයාගේ නාමයයි, ‘තථාවරධරො’ අඤ්ඤෙව යනු මේ තිදෙනා පමණක් නොවෙයි. අනිකුදු ප්‍රකටවූ බොහෝ පරිව්‍රාජකයෝයි. ‘අප්පසද්දස්ස වණ්ණවාදී’ මෙහි අප්පසද්දවිනිතයයි නොකියාම කුමක් හෙයින් මෙය කියන ලද්දේද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනිකකු විසින් හික්මවන ලද්දේ නොවෙයි. ‘පුරිමාති’ ඊයේ දවස පටන් පෙරයයි නම් වෙති. එයට ඔබ්බපුරිමතර නම්. ‘කුතුහල සාලාය’ කුතුහල සාලා නම් වෙනම ශාලාවක් නැත. යම් තැනක වනාහි නානා තීර්ථකයෝ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ නානාවිධ කථා පවත්වති, ඒ ඒ කථා බොහෝවූ කල්හි මේ තෙමේ කුමක් කියාද මේ තෙමේ කුමක් කියාදැයි කුතුහලයට පැමිණි තැන බැවින් කුතුහල ශාලාවයයි කියයි. කොතුහල ශාලාවයයිද පාඨයයි, ‘ලාභා’ යම් මෙඳුණු ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් දකින්නට ප්‍රශ්න විචාරන්නට ඔවුන්ගේ ධර්ම කථා හෝ අසන්නට ලැබෙති. ඒ අග්‍ර මගධ දෙරට වැස්සන්ට මේ ලාභය යන අර්ථයි. ‘සංඝිනො’ යනාදී තත්හි ප්‍රවුජ්ජිත සමූහය නම්වූ සංඝ තෙමේ මොවුන්ට ඇත්තේනුයි ‘ගණිනො’ නම්. ආචාර ශික්ෂා වශයෙන් ඒ ගණයට ආවර්යනුයි ‘ගණාවරිය’ නම් ‘ඤ්ඤා’ පඤ්ඤාන ප්‍රකට යනුයි. නැති ගුණයෙන්ද ඇති ගුණයෙන්ද පිරිවැරූ කීර්තිය මොවුන්ට ඇත්තේනුයි ‘යසස්සිනො’ නම්. පුරණාදීන්ගේ වනාහි අප්පිච්ඡවුයේ සන්තුට්ඨ වූයේ ආශා අඩු බැවින් විස්තුද නොහදියි, ආදී කුමයෙන් කීර්තිය පිරිවරා ගත්තේ යනුයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ කාරණයෙන්ද යනාදී ඇති ගුණයන්ගෙන් යනුයි. ‘තිත්ථකර’ ලබ්ධිකර යනුයි. ‘සාධුසම්මත’ මොවුහු යහපත් සුන්දර සන්පුරුෂයෝයයි මෙසේ සම්මත වූයේ යනුයි.

‘බ්‍රහ්මජනස්ස’ අස්සුතවත්වූ අන්ධබාල පුටුප්පතයාගේද ප්‍රකටවූ පණ්ඩිත ජනයාගේද යනුයි. එහි තීර්ථකයෝ බාල

ජනයාගේයයි මෙසේ සම්මත කරණ ලදී. තථාගත තෙමේ පණ්ඩිත ජනයාගේයයි මේ ක්‍රමයෙන් පුරණ කාශ්‍යප තෙමේ සංඝිය යනාදීන්හි අර්ථය දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි යම් හෙයකින් අවතීස් අරමුණු බෙදන්නේ බොහෝ නිර්වාණයට බසින තීර්ථ කළසේක්ද එහෙයින් තීර්ථකරයයි කියන්නට වටියි කුමක් හෙයින් මේ සියල්ලෝමද එහි එක්වූ වාහුද? උපස්ථායකයන් රැකීම පිණිසද ලාභසත්කාර පිණිසද යනුයි. ඔවුන්ට මෙසේ අදහස් වෙයි. අපේ උපස්ථායකයෝ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් සරණ ගියාහු නම් ඔවුන්ව ආරක්ෂා කරමු. ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ උපස්ථායකයන් සත්කාර කරණු දැක අපේ උපස්ථායකයෝද අපට සත්කාර කෙරෙහි. එහෙයින් යම් තැනෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැරිසරා නම් එහි ඔහුද රැස්වෙති. 'වාදං ආරොපෙන්වා අපක්කතතා' පහව ගියාහු ඇතැම් කෙනෙක් දිශාවලට පැන ගියාහු ඇතැම් කෙනෙක් ගිහි බවට ගියාහු ඇතැම් කෙනෙක් මේ ශාසනයට ආවාහු යනුයි. 'සහිතං මෙ' මාගේ වචනය ධර්ම සාහිත්‍යයෙන් යුක්තය. සිලිටුය, අර්ථ යුක්තය, කාරණ යුක්තය, යන අර්ථයි.

'අසහිතං තෙ' තාගේ වචනය අසහිතය, අවිචිණ්ණය, තාගේ විපරාවක්තයයිද යම් හෙයකින් තා දිගු කලක් පුරුදු කිරීම වශයෙන් යහපත් කොට ප්‍රගුණ කරණ ලද යමක් ඇද්ද එය මාගේ එක් වචනයකින්ම විපරාවක්තය, පරිවර්තනය කොට සිටි කිසිවක් නූපන්නේය යන අර්ථයි. 'අරොපිතො තෙ වාදෙ' මා විසින් තාගේ වාදයෙහි දෙසය ආරොපිතය. 'වරවාදප්පමොක්ඛායාති' දෙසය මිදීම පිණිස හැසිරෙව. ඒ ඒ තැන ගොස් හික්මෙව යන අර්ථයි. නිබ්බේධෙනිවා සචෙ පහොසිති' ඉදින් තමාට හැකිනම් දැන්මම අවුල ලිහා දමව යනුයි.

'ධම්මක්කො යෙන' ස්වභාවක්කොසයෙන් යනුයි. 'තංතො' සොස්සාම' ඒ අපට දෙශිත ධර්මය අසන්නෙමු. 'බුද්දං මධුං' කුඩා මැස්සන් විසින් කරණ ලද දඬු මී යනුයි. 'අනෙලක' නිද්දෙස යනුයි. පහකළ මැස්සන් හා පිළවුන් ඇති 'පපිලෙය්‍ය' දෙන්නේය යනුයි.

‘පව්වා සිංසමානරූපො’ පුරවා අපට භාජනය දෙන්නේ යයි භාජනය ගත් අතැතිව බලාපොරොත්තු වන්නේ එළඹ සිටියේ වන්නේය. ‘සම්පයොජෙත්වා’ ස්වල්ප මාත්‍ර විවාදයක් කොට යනුයි. ‘ඉතිරිතරෙන්’ ලාමක ලාමක වශයෙන් යනුයි. ‘පව්විත්තො’ මේ පරිව්‍රාජක තෙමේ කාය විවේකත්‍රය සහා කියයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි විවේක මාත්‍රයෙන්ම විවේකවූ සේක. ‘කොසකාහාරාපි’ දනපතීන්ගේ ගෙයි අග්‍රහික්ෂාව තැබීම පිණිස කුඩා නැඹිලිය වැනි භාජනයක් වෙයි. දනපතීහු අග්‍ර භක්තය එහි තබා අනුභව කරත්. ප්‍රවුජ්තයකු පැමිණි කල්හි ඔහුට දෙති. ඒ සරාවකය කොසකයයි කියත්. එහෙයින් යමෙක් තුමු එක් බත් කොසකයකින් යැපෙද්ද ඒවා කොසකාහාරයයි කියනු ලැබේ.

‘බෙලුවාහාර’ නම් බෙලි ප්‍රමාණ භක්තයෝයි. ‘සමතිත්තිකං’ බද්ධපටියෙහි යට රේඛාව සමානවූ. ‘ඉමිනා ධම්මෙන’ මේ අල්පාහාර ධර්මයෙන් මෙහි වනාහි සියලු ආකාරයෙන්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අල්පාහාරයයි නොකිය යුතුය. දුෂ්කරක්‍රියා භූමියෙහි සවසක් අල්පාහාර වූයේම විය. වෙරඤ්ජාවෙහි තුන් මසක් පිටිජලයෙන්ම යැපුනේය. පාරිලෙය්‍යක වනලැහැබෙහි තුන් මසක් නෙළුඹල හා නෙළුඹුදැලින්ම යැපුණු සේක. මෙහි වනාහි මේ අර්ථය දක්වයි. මම එක් කලෙක අල්පාහාර වීමි. මාගේ ශ්‍රාවකයෝ ධූතංග සමාදනයේ පටන් දිවි ඇතිතාක් ධූතංගය නොබිඳිත් යනුයි. එහෙයින් ඉදින් ඔවුහු මේ ධර්මයෝ සත්කාර කරන්නාහු නම් මට සත්කාර නොකරන්නාහුය. යම් ධර්මයකින් ඔවුහු මට සත්කාර කෙරෙද්ද මා විසින් ප්‍රගුණ කරණ ලද විශේෂතරවූ අනිකුදු ඒ ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු වාරයන්හි යෙදීම දතයුතුය. ‘පංසුකුලිකා’ සමාදන්වූ පංසුකුලිකාංගයෝයි ලුබ්චිවරධරා යනු කැපීම් නූල් ආදී රූක්ෂ සිවුරු දරණු ලබන්නාහු නත්තකානි යනු කෙළවරක් නැති අන්තවිරහිතවූ වස්ත්‍ර බණ්ඩයෝයි. ඉදින් වනාහි ඔවුන්ගේ කෙළවරක් වන්නේ නම් පිලොතික යන ගණනට නොයන්නේය. ‘උච්චිත්වා’ පලා දුර්වල තැන් හැර සවි ඇති තැන්ම ගෙන යනුයි. ‘අලාපු

ලොමසානි' ලබු වැලේ නුල් මෙන් සියුම්යයි දක්වයි. මෙපමණකින් වනාහි ශාස්තෘන් වහන්සේ විවර සන්නොමයෙන් අසන්නුෂ්ටයයි නොකිය යුතුය. අනිමුත්තක නම් සොහොනෙන් උන්වහන්සේ පූර්ණදසිය පෙරවා හළ පොරොන්ය පංසුකුල වශයෙන් ගන්නා දිනයෙහි දිය කෙළවර කොට මහා පෘථිවිය කම්පා විය. මෙහි වනාහි ඒ කාරණය දක්වයි. මම එක් කලෙක පාශුකුලය ගත්තෙමි. මාගේ ශ්‍රාවකයෝ වනාහි ධූතංග සමාදනයේ පටන් දිවි ඇති තාක් ධූතංගය නොබිඳිත් යනුයි. 'පිණ්ඩපාතිකා' අතිරේක ලාභය ප්‍රතික්ෂේප කොට සමාදනවූ පිණ්ඩපාතිකංගයෝයි 'සපදනවාරිකො' ලොලුප්පවාරය ප්‍රතික්ෂේප කොට සමාදන්වූ සපදනවාරයෝයි. 'උඤ්ජපකෙ වතෙරතාති' උඤ්ජාවරිය නම්වූ භික්ෂූන්ගේ ප්‍රකෘති වතෙහි ඇලුනාහු උසස් පහත් ගෙදෙරවලට ගොස් මිශ්‍ර ඉදුල් ආහාරය පරිභෝග කෙරෙත්ය යන අර්ථයි. 'අන්තරසරං' බ්‍රහ්මායු සූත්‍රයෙහි එළිපතෙහි පටන් අන්තර සරයයි. මෙහි ඉන්ද්‍රඛිලයෙහි පටන් අදහස් කරණ ලදී. මෙපමණකින්ද ශාස්තෘන් වහන්සේ පිණ්ඩපාත සන්නොමයෙන් අසන්නුෂ්ටයයි නොකිය යුතුය, අල්පාහාර බැවින් කී පරිද්දෙන්ම වනාහි සියල්ල විස්තර කළ යුතුය. 'ඉති ඉධාපි' මේ කාරණය දක්වයි.

'මම එක් කලෙක නිමන්ත්‍රණ නොඉවසීමි, මාගේ ශ්‍රාවකයෝ වනාහි ධූතංග සමාදනයෙහි පටන් දිවි ඇතිතාක් ධූතංගය නොබිඳියි.'

'රුක්ඛ මූලිකා' වහළක් යට ප්‍රතික්ෂේප කොට සමාදන්වූ රුක්ඛ මූලිකාංගයයි. 'අබ්භොකාසික' වහළක් යටද රුක් මූලද ප්‍රතික්ෂේප කොට සමාදන්වූ අබ්භොකාසිකාංගයයි.

'අට්ඨ මාසෙ' හෙමන්ත ගිම්හාණයට අයත් ඇතුළු වසෙහි වනාහි විවරානුග්‍රහය පිණිස වහළක් යටට පිවිසෙති. මෙපමණකින්ම වනාහි ශාස්තෘන් වහන්සේ සෙනාසන සන්නොමයෙන් අසන්නුෂ්ටයයි නොකිය යුතුය. සෙනාසන සන්නොමයෙන් වනාහි උන්වහන්සේගේ අවුරුදු සියක්වූ මහාපධානයෙන්ද පාරිලෙයාක වන සණ්ඨයෙන්ද දැක්විය යුතුය. මෙහි වනාහි මේ කාරණය දක්වයි.

‘මම එක් කලෙක වහළක් යටට නොපිටිසියෙමි. මාගේ ශ්‍රාවකයෝ වනාහි ධුතංග සමාදනයෙහි පටන් දිවි ඇතිතාක් ධුතංගය නොබිඳිත් යනුයි. ‘ආරඤ්ඤිකා’ ග්‍රාමාන්ත සේනාසනය ප්‍රතික්ෂේප කොට සමාදන්වූ ආරඤ්ඤිකාංගයයි. ‘සංසමජ්ක්ඛ ඔතරන්ති’ අබද්ධ සීමාවෙහි කියන ලද බද්ධ සීමාවෙහි වාසය කරන්නෝ තමන් වසන තැනම පොහොය කරත්, මෙපමණකින් වනාහි අපගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ පවිචිත්තයයි නොකිය යුතුය. “මහණෙනි, මම අර්ධමාසයක් විවේක සුවයෙන් සිටින්නට, යන මෙසේ උන්වහන්සේගේ පවිචේකය පෙනෙයි. මෙහි වනාහි මේ කාරණය දක්වයි. මම තනි තනිවම එබඳු කාලයෙහි විවේක සුවයෙන් සිටියෙමි. මාගේ ශ්‍රාවකයෝ වනාහි ධුතංග සමාදනයෙහි පටන් ධුතංගය නොබිඳිත්, ‘මමං සාවකා’ මාගේ ශ්‍රාවකයෝ යනුයි. ‘සනිද්ධං’ ප්‍රත්‍යය සහිතවූ යනුයි. කීමෙක්ද අප්‍රත්‍යයවූ නිර්වාණයක් නොදෙසාද නැත, නොදෙසයි. සහේතුකවූ ඒ දෙශනාව කොට දෙශනා කරයි, අහේතුක නොවෙයි. ‘සප්පාටිභාරියං’ මුලින් කරුණටම අනික් වචනයකි. කරුණු සහිත වූයේ යන අර්ථයි. තංවත යනු මෙහි ‘වත’ යනු නිපාත මාත්‍රයයි. ‘අනාගතංවා වාද පථං’ අද සිට හෙට හෝ අනික් දවසක හෝ මාසයකදී හෝ අවුරුද්දකදී හෝ ඒ ඒ ප්‍රශ්නයාගේ මත්තෙහි පැමිණෙන වාදපථයයි.

‘නදක්ඛති’ යම්සේ සච්චක නිසංශ්ඨ තෙමේ තමාට නිග්‍රහ පිණිස ආ කරුණ විශේෂ කොට කියන්නේ නොදැක්කේය, මෙසේ නොදකිය යන මේ කාරණය විද්‍යමාන නොවෙයි.

‘සහ ධම්මෙන’ කරුණු සහිතව යනුයි. ‘අන්තරන්තරා කථං ධිපාතෙය්‍යුං’ මාගේ කථාවාරය සිදු දමා අතරතුර තමාගේ කථාව ඇතුළු කරත්. යන අර්ථයි. ‘නබො පනාහං උදයි’ ‘උදයීති, මම අම්බට්ඨ, සොණදණ්ඩ, කුට්ඳන්ත, සච්චක, නිසංශ්ඨාදීන් සමඟ මහා වාද පවත්නා කල්හිද මාගේ එක ශ්‍රාවකයෙකුද උපමාවක් හෝ කරුණක් හෝ ගෙනහැර දක්වන්නේ නම් යෙහෙකැයි මෙසේ ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි අනුශාසනයක් බලාපොරොත්තු නොවීම්. ‘මමං යෙව’ මෙබඳු තන්හි ශ්‍රාවකයෝ මාගේම අනුශාසනය අවවාදය බලාපොරොත්තු වෙති. ‘තෙසාහං

චිත්තං ආරාධෙමි' ඔවුන්ගේ මම ඒ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් සිත ගනිමි, සම්පාදනය කරමි, සම්පූර්ණ කරමි.

අඹ ගැන විචාළේ දෙල් ගැන මෙන් දෙල් ගැන විචාළේ අඹ ගැන මෙන් අනිකක් ගැන විචාරණ ලද්දේ අනිකක් ගැන නොකිමි. 'එත්ථ ච අධිසිලෙ සම්භාවෙන්ති' යන කී තැන්හි වෘද්ධ ශිලය නම් කියන ලදී. 'අභික්කන්තෙ ඤාණදස්සනෙ සම්භාවෙන්ති' යන කී තැන්හි සර්වඥතාඥනයයි. 'අධිපඤ්ඤය සම්භාවෙන්ති' යන කී තැන්හි ධානුප්පත්තික පඤ්ඤාවයි. 'යෙන දුක්ඛෙනා' යන කී තැන්හි සත්‍යව්‍යාකරණ ප්‍රඥාවයි. එහි සබ්බඤ්ඤාන ඥානයද සත්‍ය ව්‍යාකරණ ප්‍රඥාවද හැර සෙසු ප්‍රඥාව අධිප්‍රඥාව භජනය කරති. දැන් ඒ ඒ විශේෂාධිගමයන්ගේ ප්‍රතිපදාව ප්‍රකාශ කරන්නේ 'පුත්තවපරං උදයි' යනාදිය කීහ. එහි 'අභිඤ්ඤ වොසානං පාරමි පත්තා' අභිඤ්ඤ වොසාන නම්වූද අභිඤ්ඤ පාරමි නම්වූද අර්හත්වයට පැමිණියාහු, 'සම්මප්පධානෙන්' උපාය පධානයෙහි යනුයි. 'ජන්ද ජනෙති' කත්තු කම්‍යතා කුශලච්ඡන්දය උපදවයි. 'වායමති' ව්‍යායාමය කෙරෙයි. 'විරියං ආරහති' විරියය පවත්වයි. 'චිත්තං පග්ගණහාති' සිත ඔසවයි. 'පදහති' උපාය පධානය කරයි.

'භාවනාය පාරිපුරියා' වර්ධනයයි. පරිපුර්ණාර්ථයයි. නැවතද මෙහි යම් ධීතියක් යම් අසම්මොහයක් යම් විපුලත්වයක් වේද ඒ භාවනාව වෙයි, සම්පූර්ණ කිරීම වෙයි. මෙසේ මූලින් මූලින් කී දේ පසුව පසුව කී දේට අර්ථ වේයයි දත යුතුය. මේ සමයක් ප්‍රධානයන්ගෙන් කුමක් කියන ලද්ද? කස්සප සංයුත්ත පරියායයෙන් ශ්‍රාවකයාගේ පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව කියන ලද්දේ වෙයි. එහි මෙසේ කියන ලදී. 'ඇවැත්නි, මේ සමයක් ප්‍රධානයෝ සතරක් වෙති, කවර සතරක්ද යත්? ඇවැත්නි, මේ ශාසනයෙහි මහණතෙම මාගේ නූපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ උපදින්නාහු අනර්ථය පිණිස පවතින්නාහුයයි තැවීම කරයි. උපන් මාගේ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ ප්‍රහීණ නොකරණු ලබන්නාහු අනර්ථය පිණිස පවත්නාහුයයි තැවීම කරයි. නූපන් මාගේ කුශල ධර්මයෝ නූපදින්නාහු අනර්ථය පිණිස පවතින්නාහුයයි තැවීම කරයි. උපන් මාගේ කුශල ධර්මයෝ නිරුද්ධ වන්නාහු

අනර්ථය පිණිස පවතින්නාහුයයි තැවීම කරයි, යනුයි. මෙහිද ලාමක අකුශලයෝ යනු ලෝභාදීහුයයි දතයුතුය.

‘අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා’ සමථ විදර්ශනාවද මාර්ගයද යනුයි. ‘උප්පන්නා කුසලා’ සමථ විදර්ශනාවමැයි. මාර්ගය වනාහි චරක් ඉපිද නිරුද්ධ වන්නේ අනර්ථය පිණිස පවත්නේ නැත. එය වනාහි එලයට ප්‍රත්‍යයදී නිරුද්ධ වෙයි. මුලින්වූ සමථ විදර්ශනාම ගතයුතුයයි කියන ලදී. එය වනාහි යුතු නොවේ. එහි උපන් සමථ විදර්ශනාවෝ නිරුද්ධ වන්නාහු අනර්ථය පිණිස පවතිත් යන අර්ථය ප්‍රකට කිරීම පිණිස මේ කථාවස්තුවකි.

එක්තරා රහත් තෙර නමක් මහසෑයද මහා බොධියද වදින්නෙමිසි සමාපත්ති ලාභීවූ භණ්ඩග්‍රාහක සාමණෙරවරයා සමඟ ජනපදයෙන් මහා විහාරයට අවුත් විහාර පිරිවෙණට පිවිසියේය. සවස් කාලයෙහි මහ බික්සගන සෑය වදින කල්හි එය වදින්නට නොතික්මුනේය. කුමක් හෙයින්ද? කම්මොග්‍රවයන්ට තෙරුවන කෙරෙහි මහත් ගෞරවය වෙයි.

එහෙයින් හික්මු සංඝයා වැද බැහැර ගිය කල්හි මිනිසුන් සවස බත අනුභව කරණ වේලාවෙහි සාමණෙරයන්ටද නොදන්වා සෑය වදින්නෙමිසි තනිවම නික්මුණේය. සාමණෙර තෙමේද තෙරුන් වහන්සේ කුමක් හෙයින් අවේලාවෙහි තනිවයේද දැනගන්නෙමිසි උපාධ්‍යායයන්ගේ පසුපසම නික්මුණේය. තෙරුන්වහන්සේ ආචර්ජනය නොකළ බැවින් ඔහුගේ ගමන නොදන්නේ දකුණු දෙරිත් සෑමීදුලට නැංගේය. සාමණෙර තෙමේද පිය අනුවම නැංගේය. මහතෙර තෙමේ මහ සෑය බලා බුද්ධාලම්බන ප්‍රීතිය ගෙන සියලු සිතිවිලි එක් කොට තුටුපහටු වූයේ සෑය වදියි. සාමණෙර තෙමේ තෙරුන්ගේ වන්දනාකාරය දැක මාගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ අතිශයින් පැහැදුනු සිත් ඇත්තේ වදියි, කිමෙක්ද, කිමෙක්ද? මල් ලැබී පූජාකරන්නේ දැයි සිතිය. තෙරුන් වහන්සේ වැද නැගිට හිසෙහි ඇදිලි තබා මහ සෑය බලා සිටියේය. සාමණෙර තෙමේ කාරා තමා ආ බව දැන්වීය. තෙරුන් වහන්සේ පෙරළී බලන්නේ ‘කවර වේලාවක ආවෙහිදැයි’ විචාළේය, ‘ඔබ සෑය වදින කාලයෙහිය. ස්වාමීනි, ඉතාම පැහැදී සෑය වැන්දේය.’ ‘කිමෙක්ද

මල් ලැබ පූජා කෙළෙහිද?' 'එසේය, සාමණේරය. මේ සෑයෙහි මෙන් අන් තැනක මෙපමණ ධාතු නිධානයක් නම් නැත. මෙවැනි අසඳිස මහා ථූපයක් මල් ලැබ කවරෙක් පූජා නොකරන්නේද? 'ස්වාමීනි, එසේ වීනම් ඉවසනු මැනව, ගෙන එන්නෙමි' එකෙණෙහිම ධ්‍යානයට සමවැද සෘද්ධියෙන් හිමවතට ගොස් වර්ණ හා සුවදින් යුත් මල් පෙරහනෙහි පුරවා මහ තෙරුන් දකුණු දෙරටු පෙදෙසින් බටහිර දෙරටු පෙදෙසට පැමිණීමත් කලින් අවුත් මල් පෙරහන අතෙහි තබා 'ස්වාමීනි, පූජාකළ මැනවයි' කීය. තෙරුන් වහන්සේද 'සාමණේරය, අපට මල් ඉතා ටික නොවේදැයි' කීය. 'ස්වාමීනි, යනු මැනව, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගුණයන් ආවර්ජනය කොට පූජාකරණු මැනව.' තෙරුන් වහන්සේ පශ්චිම මුඛ නිශ්‍රිතවූ පටිපෙළින් නැගී කුච්ඡ වෙදිකා භූමියෙහි මල් පූජා කරන්නට පටන් ගත්හ. වෙදිකා භූමිය පිරි මල් වැටී දෙවෙනි බිම දණක් පමණ ප්‍රමාණයෙන් පිරුණාහ.

එයින් බැස පාද පිඩිකා පංක්තියට පූජා කළහ. එයද පිරුණේය. පිරුණු බව දැන එයට පහත පෙදෙසෙහි ඉසිමින් ගියේය සියලු වෙනියංගනය පිරුණේය. එයද පිරුණ කල්හි 'සාමණේරය, මල් ඉවර නොවන්නේ යයි' කීහ. 'ස්වාමීනි, පෙරහන යටි අතට හරවන්නයයි' කීය.

එය අධොමුඛ කොට සෙලවීය, එකල්හි මල් ඉවරවීය. පෙරහන සාමණේර භික්ෂුවට දී ඔහු සමග ඇත් පවුරෙන් සෑය තෙවරක් පැදකුණු කොට දෙරටු සතරෙහි මැද පිරිවෙණට යන්නේ මෙසේ සිතූහ.

'මේ සාමණේර තෙම මහා සෘද්ධි ඇත්තෙක, මේ සෘද්ධානුභාවය ආරක්ෂා කරන්නට හැකිවන්නේදැයි සිතන්නේ නොහැක්කේයයි' දැන සාමණේර භික්ෂුවට මෙසේ කීහ. 'සාමණේරය, තෝ දැන් මහා සෘද්ධි ඇත්තෙක, මෙබඳු සෘද්ධිය නසා පසු කාලයක ඇසක් කණවූ පෙසකාරියගේ අතින් මඩිනලද කැඳ බොන්නේය, මේ දෙසය සිදුවන්නේ දහර භාවය නිසාය.' හෙතෙම උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ කථාවෙහි සංවේගයට පැමිණ 'ස්වාමීනි, මට කර්මස්ථාන දෙනු මැනවයි' නොඉල්ලීය.

අපගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ කුමක් කරන්නේදැයි එය නොඇසුනාක් මෙන් ගියේය.

තෙරුන් වහන්සේ මහ සෑයද මහා බෝධියද වැද සාමණේර නම් ලවා පාත්‍ර සිවුරු ගන්වා කුල පිළිවෙළින් තිස්ස මහා විහාරයට වැඩසේක. සාමණේර තෙමේ උපාධ්‍යායයන්ගේ පිය අනුව යන්නේ පිඬු සිඟීමට නොයයි. 'ස්වාමීනි, කවර ගමකට පිවිසෙන්නහුදැයි' අසා දැන් මාගේ උපාධ්‍යාය තෙම ගම්දෙරට පිවිසියේ වන්නේයයි දැන තමාගේද උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ ද පාත්‍ර සිවුරු ගෙන අහසින් ගොස් තෙරුන්ට පාත්‍ර සිවුරු දී පිඬු පිණිස හැසිරෙයි. තෙරුන් වහන්සේ 'සාමණේරය, මෙසේ නොකරවයි' තෙරුන් වහන්සේ හැම කල්හි අවවාද කරති. 'පෘථග්ජන සෘද්ධිය අස්ථිරය අනිබද්ධය, අසප්පායවූ රූපාදී අරමුණු ලැබ ස්වල්ප මාත්‍රයෙන්ම බිඳෙයි සමාපත්තිය ඇතිනමුදු බලසර වාසය පිරිහුණු කල්හි වළක්වන්නට නොහැකි වෙති.' සාමණේර තෙමේද මාගේ උපාධ්‍යාය තෙම කුමක් කියයිදැයි අසන්නට නොයයි. එසේම කරයි. තෙරුන් වහන්සේ පිළිවෙළින් චෛත්‍ය වන්දනාව කරන්නේ කපුටෙණ නම් විහාරයට වැඩසේක. තෙරුන් වහන්සේ එහි වසන කල්හිද සාමණේර තෙමේ එසේම කරයි. ඉක්බිති එක් දිනක් ලක්ෂණවූ ප්‍රථමවියෙහි සිටි පෙසකාර දූවක් කපුටෙණ ග්‍රාමයෙන් නික්ම පියුම් විලකට බැස ගායනා කරන්නී මල් කඩයි. එසමයෙහි සාමණේර තෙමේ පියුම්විල මත්තෙන් යන්නේ ලාටු ඇති කණමසකු මෙන් ඇයගේ ගී හඬෙහි බැඳුනේය. එකෙනෙහිම සෘද්ධිය අතුරුදහන් විය. පියාපත් සිඳුන කටුවෙකු මෙන් විය. ශාන්තවූ සමාපත්ති බලයෙන් එහිම ජල මතුයෙහි නොවැටී ඉඹුල් පුළුන්ක් මෙන් වැටෙන්නේ පිළිවෙළින් විල් තෙර සිටියේය. හෙතෙම වේගයෙන් ගොස් උපාධ්‍යායයන්ට පාත්‍ර සිවුරුදී නැවතුනේය.

මහතෙර තෙමේද මුලින්ම මේ කරුණ මා විසින් දක්නා ලදී. වළක්වනු ලබන්නේද නොනවතින්නේයයි කිසිවක් නොකියා පිඬු පිණිස නික්මුණේය, සාමණේර තෙමේද ගොස් ඇය දියෙන් ගොඩවෙනතුරු පියුම් විල ඉවුරෙහි සිටියේය. ඒ

පේසකාර දූද සාමණේර නම අහසින් ගිය සැටිද නැවත අවුත් සිටි හැටිද දැක එකාන්තයෙන් මොහු මා නිසා (සසුනෙහි) කළකිරුණෙයයි දැන 'ඉවත්ව යන්න සාමණේරයෙනයි' කීවාය. හෙතෙම ඉවත් විය, ඇය එගොඩව සාටකය හැඳ ඔහු වෙත ගොස් 'ස්වාමීනි, කිමෙක්දැයි' ඇසුවාය. හෙතෙම ඒ කාරණය කීය. ඇ බොහෝ කරුණුවලින් ගෘහවාසයෙහි ආදීනවද බලසර වාසයෙහි ආනිශංසද දක්වා අවවාද කරන්නේද ඔහුගේ කළකිරීම 'දුරු කරන්නට නොහැකිවන්නී මේ තෙමේ මා නිසා මෙබඳු සෘද්ධියකින්ද පිරිහුනේය. මොහු අතහැරීම සුදුසු නොවේයයි, 'මෙහිම සිටුවයි' කියා ගෙට ගොස් මවුපියන්ට ඒ පුවත කීය. ඔවුහුද අවුත් නොයෙක් අයුරින් අවවාද කරන්නාහු ඒවා නොපිළිගන්නා බැව් දැන මෙසේ කීහ.

'ඔබ අප උසස් කුලවතුන් යයි' සිතුවෙහිද? අපි පේසකාරයෝ වෙමු. පෙසකාර කර්මය කරන්නට හැකි වන්නෙහිද? 'උපාසකය, ගිහිවූ තැනැත්තා පෙසකාර කර්මය හෝ කරන්නේය, නළකාර කර්මය හෝ කරන්නේය. එයින් කම් කිමිද? සඵවක් පමණකට ලොභ නොකරණු මැනවියි සාමණේර තෙම කීය. පෙසකාර තෙමේ ළයෙහි බැඳි සඵව දී දුටු පාවා දුන්නේය.

හෙතෙම සිවුරු මුද පෙසකාර කර්මය ඉගෙන පෙසකාරයන් සමග ශාලාවෙහි වැඩ කරයි අනික් ස්ත්‍රීවරු උදයෙන්ම බත් පිළියෙළ කොට ගෙනාවාහ.

ඔහුගේ භාර්යාව තවම නොඑයි. හෙතෙමේද අනික් අය වැඩ නවත්වා ආහාර අනුභව කරණ කල්හි ලියක නූල් ඔතමින් සිටියේය. ඇය පසුව පැමිණියාය, ඉක්බිති හෙතෙම ඇයට කල් පසුවී ආ නිසා තර්ජනය කළේය. 'ස්ත්‍රීහු නම් සක්විති රජු නමුත් තමා කෙරෙහි පිළිබඳ සිත් ඇත්තේ නම් දසයකු මෙන් පහත්කොට සලකති' එහෙයින් ඇ මෙසේ කීවාය. 'අන්‍යයන්ගේ ගෙදරවල දර පලා එණු ආදිය රැස්කොට ඇත, පිටතින් ඒවා ගෙනත් දෙන වැඩකරුවෝද ඇත. මා තනිවමය, ඔබද අපේ ගෙදර මේවා ඇත, මේවා නැතැයි නොදන්නෙහිය. ඉදින් කැමති නම් අනුභව කරන්න අකමැති නම් ඉවත් කරන්නයයි' ඇ කීවාය.

හෙතෙම කිසි මැය දවල්වී බත් ගෙනීම පමණක් නොව වචනයෙන්ද ගැටියයි ගසන්නට අනිකක් නොදක්නේ නුල් වෙළෙන ලිය නුල් මුදු විසි කළේය. ඇ ද ලිය එනු දැක මදක් හැරුනේය. නුල් වෙළෙන ලියේ කෙළවර තියුණු වෙයි. ඇ ඒ ලිය එනු දැක හැරීම නිසා එය ඇස කෙළවර හැපී සිටියේය. ඇ දෙඅතින් ඇස වසා ගත්තේය. බිඳුන තැනින් ලේ ගලන්නට වන. හෙතෙම එවේලෙහි උපාධ්‍යායයන්ගේ වචනය සිහි කළේය. මේ සඳහා මාගේ උපාධ්‍යාය තෙම අනාගතයෙහි ඇසක් කණවූ පෙසකාරිය අතින් මඩින ලද කැඳ බොන්නේයයි' කිය. මෙය තෙරුන් විසින් දක්නා ලද වන්නේය. අනේ ඇත පෙනෙන ආර්යයන් වහන්සේයයි මහ හඬින් හඬන්නට වන. ඔහුට සෙස්සෝ ඇවන, 'ඇඬීමෙන් කම් නැත. බිඳුනු ඇස ඇඬීමෙන් ප්‍රකෘතිමත් කරන්නට නොහැක. හෙතෙම 'මම ඒ කරුණෙන් නොහඬමි එනමුදු මේ කාරණය සඳහායයි' කරුණ විස්තර කොට කීයේය.

මෙසේ උපන් සමථවිදර්ශනා නිරුද්ධවනු ලබන්නාහු අතර්ථය පිණිස පවතිති.

අතික් කථාවකුදු ඇත. තිසක් පමණ හික්ෂුහු කැළණි මහ සෑය වැඳ අටවි මාර්ගයෙන් මහා මාර්ගයට බසින්නාහු අතරමග දැවුනු කෙතක වැඩ කොට එන්නාවූ මිනිසකු දැක්කාහ. ඔහුගේ ශරීරය දැලි තැවරුණේ විය. දැලි තැවරුණේම එක් කසාවතක් කිසිල්ල පෙළා හැන්දේ පිලිස්සුන කණුවක් මෙන් වෙයි. හෙතෙම මුළු දවසම වැඩ කොට අඩක් දැවුනු දර මිටියක් ඔසවාගෙන පිටෙහි විසුරුණ කෙස් ඇතිව කැලෑ පාරකින් අවුත් හික්ෂුන්ගේ හමුවෙහි සිටියේය. සාමණේරවරු ඔහු දැක ඔවුනොවුන් මුහුණ බලන්නාහු 'ඇවැත්නි අර තොපගේ පියාය, තොපගේ ලොකු පියාය. 'මාමායයි' කියා සිනහසෙන්නාහු ගොස් 'උපාසකය, තොපගේ නම කුමක්දැයි' නම විචාළහ. හෙතෙම නම විචාළ කල්හි විපිළිසරව දර මිටිය දමා වස්ත්‍රය හොඳට ඇඳ වැඳ සිට 'ස්වාමීනි, මදක් සිටිනු මැනවයි' කිය. මහ තෙරවරු සිටියාහ. දහර සාමණේරවරු අවුත් මහ තෙරුන්ගේ සමීපයෙහිද කවට බස් කියති. උපාසක තෙම මෙසේ කිය. 'නුඹවහන්සේලා

මෙපමණකින් කටයුතු සාර්ථකයයි සිතා මා දැක කවට බස් කියන්නෙය. මමද පෙර නුඹවහන්සේලා වැනිම ශ්‍රමණයෙක් වීමි. නුඹ වහන්සේලාට චිත්තෙකාග්‍රතා මාත්‍රයකුදු නැත. මම මේ ශාසනයෙහි මහන්සාද්ධි ඇති මහානුභාව වූවෙක්මි, අහසින් ගොස් එය පෘථිවිය සේ කරමි, පෘථිවිය අහස මෙන් කරමි. දුර දෙය ළඟ මෙන්ද ළඟ දෙය දුර මෙන්ද කරමි. චක්‍රවාල ලක්ෂයක් ක්ෂණයකින් විනිවිද බලන්නෙමි. මාගේ අත් බලනු මැනවි. දැන් වදුරු අත් සේය. මම මේ අතින්ම මෙහි සිටම සඳහිරු අතගැවෙමි. මේ පා වලින් සඳහිරු පා තබන ලී කැබලි සේ කොට හුන්නෙමි. මෙබඳු මාගේ සාද්ධිය ප්‍රමාදයෙන් අතුරුදන් විය. නුඹවහන්සේලා ප්‍රමාද නොවනු මැනවි. ප්‍රමාදයෙන් මෙබඳු ව්‍යාසනයට පැමිණෙත්. අප්‍රමාදව හැසිරෙන්නෝ ජාති ජරා මරණයාගේ කෙළවර කරත්. එහෙයින් ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේලා හැඟීමෙන් අරමුණුගෙන අප්‍රමාද වනු මැනවි' තර්ජනය කොට අවවාද කළේය. ඒ හික්ෂුහු ඔහු කියද්දීම සංවේගයට පැමිණ විදර්ශනා කරන්නාහු තිස් නමක් එහිම රහත් බවට පැමිණියාහුය. මෙසේද උපන් සමට විදර්ශනාවෝ නිරුද්ධ වන්නාහු අනර්ථය පිණිස පවතිත්තයයි දත යුතුය.

'අනුප්පන්නාහං පාපකානං' මෙහි නූපන් හෝ කාමාසවය නූපදිසි යනාදියෙහි කී පරිද්දෙන් අර්ථය දතයුතුය. 'උප්පන්නාහං පාපකානං' මෙහි වනාහි උප්පන්නය සතර වැදැරුමිය. වත්තමානුප්පන්නය, භූත්වාවිගතූප්පන්නය, ඔකාසකතූප්පන්නය භූමිලද්ධූප්පන්නය යනුයි. එහි යම් ක්ලේශයෝ විද්‍යමානවූවාහු උප්පාද්දී සමංගිවූවාහු මෙය වත්තමානුප්පන්න ද නම්. කර්මය වනාහි දිවූ කල්හි ආරම්භ රසය අනුභව කොට නිරුද්ධ විපාකය භූත්වා විගතය නම්. කර්මය ඉපද නිරුද්ධවූව භවිත්වා විගතය නම්. ඒ දෙකම භූත්වා විගතූප්පන්නයයි ප්‍රකට භාවයට පැමිණෙයි කුසලාකුසල කර්මය අන්‍යයාගේ විපාකය වළකා තමාගේ විපාකයට ඉඩ ඇති කරයි. මෙසේ ඉඩ ඇතිකළ කල්හි විපාකය උපදිනු ලබන්නේ ඉඩ ඇති කිරීමේ පටන් උප්පන්නයයි කියයි. මේ ඔකාසකතූප්පන්නය නම්. පඤ්චස්කන්ධයෝ විදර්ශනාවට භූමි

නම්. ඔවුහු අතීතාදී හෙද ඇත්තාහු වෙති. ඔවුන් අතුරෙන් අනුස්සිත ක්ලේශයෝ වනාහි අතීතවූ හෝ අනාගතවූ හෝ පව්වුප්පන්න හෝ යයි නොකිය යුතුය. අතීත ස්කන්ධයන් අතුරෙහි අනුස යිතයෝද අප්‍රහිත වූවෝම වෙති. අනාගත ස්කන්ධයන් අතුරෙහිද පව්වුප්පන්න ස්කන්ධයන් අතුරෙහිද අනුස්සිතයෝද අප්‍රහිත වූවෝම වෙති. මෙය භූමි ලද්දුප්පන්න නම්. එහෙයින් ඒ ඒ භූමීන්හි අසමුග්ඝාතවූ ක්ලේශයෝ භූමිලද්දුප්පන්නයයි ප්‍රකට බවට පැමිණෙති. තැවතද උප්පන්නය සතර වැදෑරුම් වෙයි. සමුද චාරුප්පන්නය, ආරම්මණාධිගතිතුප්පන්නය, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නය, අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නය යනුයි. එහි වර්තමානයම ඇති කල්හි සමුදචාරුප්පන්නය නම්. වරක් ඇසින් බලා අරමුණු නිමිති ගත් කල්හි අනුස්සරිතානුස්සරිතාක්ෂණයෙහි ක්ලේශයෝ නූපදින්නාහුයයි නොකිය යුතුය, කුමක් හෙයින්ද? ආරම්මණය අයිති කරගත් බැවිනි. කරුණු කිම? යම්සේ කිරි ගසට කෙටේරියෙන් ඇති ඇති තැනට කිරි නොනික්මේයයි නොකිය යුතුය. මෙසේ මෙය ආරම්මණාධිගතිතුප්පන්නය නම්. සමාපත්තියෙන් විෂ්කම්භනය නොවූ ක්ලේශයෝ වනාහි මෙබඳු නම් තැනක නූපදින්නාහුයයි නොකිය යුතුය. කුමක් හෙයින්ද? දුරු නොවූ බැවිනි. කරුණු කිම? යම්සේ සාරවූ කිරිගස කෙටේරියෙන් අනින්නාහු නම් මෙතැන කිරි නොනික්මෙන්නාහුයයි නොකිය යුතුය. මෙසේ මෙය අවික්ඛම්භිතුප්පන්නය නම්.

මාර්ගයෙන් නොනසන ලද ක්ලේශයෝ වනාහි භවාග්‍රයෙහි උපන්නහුටද උපදිත්. යනු පෙර ක්‍රමයෙන්ම විස්තර කළ යුතුය. මේ අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නය නම්. මේවා උපන් කල්හි චත්තමානුප්පන්නය, භුත්වා විගතූප්පන්නය, ඔකාසක තුප්පන්නය, සමුදචාරුප්පන්නයයි සතර වැදෑරුම් උප්පන්නය මග්ගවජ්ඣං වූවෝ (මාර්ගය වරදන්නන්) නොවෙති. භූමිලද්දුප්පන්නය. ආරම්මණාධිගතිතුප්පන්නය, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නය, අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නයයි සතර වැදෑරුම්වූව මාර්ගවධාය නම්. මාර්ගය උපදිනු ලබන්නේ මේ

කෙලෙස් දුරු කරයි. ඒවා අතීතය කියා හෝ අනාගතය කියා හෝ පව්වුප්පත්තය කියා හෝ යයි නොකිය යුතුය. මෙ කියන ලදී. ඉදින් අතීතයෙහි කෙලෙස් දුරු කෙරේද එහෙයින් ක්ෂීණය ක්ෂෙපණය කරයි. නිරුද්ධය නිරොධ කරයි. අත්ථංගනය අත්ථංගමය කරයි. අතීතවූ යමක් නැද්ද එය දුරු කෙරෙයි යනුයි ඉදින් අනාගතවූ කෙලෙස් දුරු කෙරේද එහෙයින් අජාතය දුරු කරයි අනිප්පත්තය අපාකුභුතය දුරු කරයි. අනාගතවූ යමක් නැද්ද එය දුරු කරයි. ඉදින් පව්වුප්පත්ත ක්ලේශයන් දුරු කරයි. එසේ හෙයින් රාගයෙන් රත්වූයේ රාගය දුරු කරයි. ද්වේෂයෙන් දූෂිත වූයේ ද්වේෂය මොහයෙන් මුළාවූයේ මොහයද විනිබද්ධ වූයේ මාතය පරාමට්ඨ වූයේ දිට්ඨිය අනිෂ්ටගත වූයේ විචිකිච්ඡාව ධාමගතවූයේ අනුසය දුරු කරයි. කණ්ඨ සුක්ක ධර්මයෝ එකට වෙලී පවතිත්. සංකිලෙසික මාර්ග භාවනාව වේය යනුයි. එසේ විනම් මාර්ග භාවනාව නැත. එල සච්ඡිකිරියාවක් නැත. කිලෙස ප්‍රභාණයක් නැත. ධර්මාහි සමයයක් නැත මාර්ග භාවනාව ඇත. පෙ කෙසේ නමුදු යම්සේ වනාහි තරුණගතයක් පෙ පහළ නොවූයේ පහළ නොවෙත් යන පාළියෙහි අජාත එල රුක්ඛය ආවේය.

ජාත එල රුකින් වනාහි ප්‍රකට කළ යුතුය. යම්සේ වනාහි ගෙඩි ඇති තරුණ අඹ ගසක් වේද එහි ගෙඩි මිනිස්සු අනුභව කරන්නාහුය. සෙස්ස බිම්හෙලා පැස්වල පුරවන්නාහුය ඉක්බිති අන් පුරුෂයෙක් එය පොරොවෙන් කපන්නේය එයින් ඔහු අතීත එල නොනැසුවා වෙයි. අනාගත පව්වුප්පත්තයෝද නොනැසුවේය, අතීතය මිනිසුන් විසින් අනුභව කරණ ලදී. අනාගතය ඇති නොවීය. එහෙයින් තසන්තට නොහැක, යම් කාලයක වනාහි ඒ ගස සින්දේ එකල්හි ගෙඩි නැත්තේම බැවින් පව්වුප්පත්තය නොතසන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ වනාහි ගස නොසින්දේද ඉක්බිති එයට පෘථිවි රසයද ආපො රසයද අවුත් යම්බඳු ගෙඩි ඇති කරවන්නාහුද ඒවා තසන ලද්දහු වෙති. ඒවා නූපන්නාහුම නූපදිත්. ඇති නොවූ වාහුම ඇති නොවෙත්, පහළ නොවූවාහුමය. මෙසේ මාර්ගය අතීතාදී හෙද ක්ලේශයන් නොම දුරු කරයි අත් නොහරින්නේ නොවෙයි.

යම් කෙනෙකුන්ගේ වනාහි ක්ලේශයන්ගේ මාර්ගයෙන් ස්කන්ධයන් අපරිඤ්ඤා කල්හි ඒ ක්ලේශයෝ නූපන්නානුම පහළ නොවෙත්. තරුණ පුතුවගේ ස්ත්‍රිය විසින් නැවත නොවැදීමේ අදහසින් ඇතිවූ රෝගය සංසිදීම පිණිස බොන ලද බෙහෙත්වලින්ද මේ අර්ථය ප්‍රකට කළ යුතුය. මෙසේ මාර්ගය යම් කෙලෙස් දුරු කෙරේද? අතීතයයි හෝ අනාගතයයි හෝ පව්වුප්පන්නයයි හෝ නොකිය යුතුය. මාර්ගය කෙලෙස් දුරුනොකෙරේද? මාර්ගය යම් කෙලෙස් දුරුකෙරේද? ඒවා සඳහා 'උපත් ලාමකවූ' යනාදිය කියන ලදී. හුදෙක් මාර්ගය කෙලෙස්ම දුරු නොකරයි, ක්ලේශයන්ගේ වනාහි අප්‍රහිත බැවින් යමක් උපදින්නාහුද උපදින්නස්කන්ධවූ ඒවාද දුරුකෙරේමය මෙය කියන ලදී. සොතාපත්ති මාර්ග ඥානයෙන් අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයාගේ නිරෝධයෙන් හව සතක් හැර අනමතග්ග සංසාරයෙහි යමක් උපදින්නාහුද මෙහි ඒ නාමයද රූපයද නිරුද්ධ වෙත් යයි විස්තරයයි, මෙසේ මාර්ගය උපදින්න අනුපාදින්න වශයෙන් නැගිටියි, හව වශයෙන් වනාහි සෝවාන් මාර්ගය අපාය භවයෙන් නැගිටියි, සකාදගාමී මාර්ගය සුගති භවයෙහි ඒක දෙශයකින්, අනාගාමී මාර්ගය සුගති කාම භවයෙන්, අරහත් මාර්ගය රූපාරූප භවයෙන් නැගිටියි, සියලු භවයන්ගෙන් නැගිටින්නෙමියි කියත්.

ඉක්බිති මාර්ග ක්ෂණයෙහි කෙසේ අනුප්පන්නයන්ගේ ඉපදීම පිණිස භාවනාව වේද? කෙසේ උපන්නවූන්ගේ ධීනිය පිණිස වේද? මාර්ග ප්‍රවෘත්තියෙන්මය, මාර්ගය වනාහි පවතිනු ලබන්නේ පෙර නූපත් විරු බැවින් අනුප්පන්න නමැයි කියයි. නොගියවිරු තැනට ගොස් අනුභව නොකරණ ලද හෝ අරමුණ අනුභව කොට කියන්නෝ වෙති. අනනුභූත.ආරම්භණය අනුභව කරමුයි අනාගත ස්ථානයට ආවෝ වෙමු. ඔහුගේ පැවැත්ම යම්තාක්ද යෙම ධීනිය නමැයි ධීනිය වඩායයි කියන්නට වටියි. ඉද්ධිපාදයන්හි සංක්ෂේප කථාව වෙතොබ්ල සූත්‍රයෙහි කියන ලදී. සංසිදීම පිණිස පැමිණෙයි. කිලේස සමනය පිණිස හෝ යේනුයි උපසමගාමී නම්. අවබෝධය පිණිස පැමිණෙයි මාර්ගය අවබෝධ කිරීම පිණිස පැමිණෙන්නුයි සම්බෝධගාමී නම්. විවෙක

නිශ්ශ්‍රීතාදී සියලු ආසව සංවරයෙහි කියන ලද්දහුය. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තර වශයෙන් මේ බොධිපක්ඛිය කථා විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී.

විමොක්ෂ කථාවෙහි විමොක්ඛ යනු කවර අර්ථයකින් විමොක්ෂ නම් වේද? අධිච්චන අර්ථයෙහි මේ අධිමුච්චනාර්ථය නම් කුමක්ද? පච්චනික ධර්මයන්ගෙන්ද යහපත්ව මිදීම් අර්ථය ඇත්තේ අරමුණෙහිද ඇලීම් වශයෙන් මනාකොට මිදීම් අර්ථය ඇත්තේ පියාගේ ඇකයෙහි විහිදුවන ලද අගපසග ඇති දරුවාගේ සයනය මෙන් අනිග්ගහිත භාවයෙන් සැක නැති බැවින් ආරම්භණයෙහි පවතියයි කියන ලද්දේ වෙයි. මේ අර්ථය පශ්චිම විමොක්ෂයෙහි නැත. පෙර සියල්ලෙහි ඇත 'රූපී රූපානි පස්සති' යන මෙහ අප්ප්කධන්තවූ කෙසාදී නිලකසිත වශයෙන් උප්පාදිතවූ ඒ රූපය ඔහුට ඇත්තේනුයි රූපී නම්.

'බහිද්ධා රූපානි පස්සති' යනු බහිද්ධ වූ නිල කසිනාදී රූප ධ්‍යාන වක්ෂ්‍යසින් බලයි. මේ අප්ප්කධන්ත බහිද්ධා වස්තුකවූ කසිණයන් කෙරෙහි ඉපදවූ ධ්‍යානය ඇති සතර රූපාවචර ධ්‍යානයෝ දක්වන ලදහ.

'අප්ප්කධන්තං අරූප සඤ්ඤා' යනු අප්ප්කධන්තවූ අරූප සංඥා ඇත්තේ තමාගේ කෙසාදී තන්හි අනුප්පාදිත රූපාවචර ධ්‍යානය යන අර්ථයි. මෙයින් බහිද්ධා පරික්රමය කොට බහිද්ධාවූම උපදවනලද ධ්‍යානයාගේ රූපාවචර ධ්‍යානයෝ දක්වන ලදහ.

'සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොති' යනු මෙයින් විශුද්ධිපු නිලාදී වර්ණ කසිණයන් අතරෙහි ධ්‍යානයෝ දක්වන ලදහ. එහි හුදෙක් ඇතුළත අර්පණාවෙන් සුභයයි ආභොගයක් නැත, යමෙක් වනාහි සුවිසුද්ධවූ සුභ කසිණ අරමුණ කොට වාසය කරයි. හෙතෙම යම් හෙයකින් සුභයයි අධිමුත්ත වූයේ යයි කියයුතු බවට බවට පැමිණෙයි.

එහෙයින් මේ දෙශනාව කරණ ලදී. ප්‍රතිසම්භිද මාර්ගයෙහි වනාහි කෙසේ විමොක්ෂ සුභයයි අධිමුත්තය වේද? මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම මෙමත්‍රිසහගත චේතනාවෙන් එක් දිසාවක් පෙ වාසය කරයි. මෙමත්‍රිය වඩන ලද බැවින් සත්වයෝ අප්පටිකුලවූවෝ වති. කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛා සහගත සිතින්

එක් දිසාවක් පතුරුවා වාසය කරයි, උපෙක්ෂාව වඩනලද බැවින් සත්වයෝ අප්පටිකුල වූවෝ වෙති. සුභයයිම අධිමුත්ත වූයේයයිම විමොක්ෂය කියන ලදී. 'සබ්බසො රූප සඤ්ඤානං' යනාදී තනහි කියයුතු යමක් ඇද්ද එය විඤ්ඤි මාර්ගයෙහි කී පරිදිමය. 'අයං අට්ඨමො විමොක්ඛො' යනු මෙය සතර ස්කන්ධයන් අතුරෙන් සර්ව ප්‍රකාරයෙන් විහිදුවන ලද බැවින් මිදීමෙන් අටවැනි උතුම් විමොක්ෂය නම්.

'අභිභායතන කථාවෙහි අභිභායතනයෝ යනු අභිභවන කාරණයෝයි. කුමක් අභිභවනය කෙරෙද්ද විරුද්ධ ධර්මයන්ද ආරම්භණයන්ද යනුයි. ඒ අරමුණු පුද්ගලයාගේ ඤාණත්තරිතාවය නිසා ප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන් විරුද්ධ ධර්මයන් අභිභවනය කරත්.

'අප්ප්ඛත්තං රූපසඤ්ඤි' යන ආදියෙහි වනාහි අප්ප්ඛත්ත රූපයෙහි පරිකර්ම වශයෙන් අප්ප්ඛත්තය රූපසඤ්ඤි නම් වෙයි, අප්ප්ඛත්තයෙහි වනාහි නිළ පරිකර්මය කරන්නේ කෙස්වල හෝ පිතෙහි හෝ ඇස් තාරකවෙහි හෝ කරයි. පිත පරිකර්මය කරන්නේ මේදයෙහි හෝ සිවියෙහි හෝ අතුල්තල පතුල්තලවල හෝ ඇස්වල කහපාට තැනහි හෝ කරයි. ලොහිත පිරිකර්මය කරන්නේ මාංශයෙහි හෝ ලේවල හෝ දිවෙහි හෝ ඇස්වල රතු තැන හෝ කරයි. ඔදන පරිකර්මය කරන්නේ ඇටෙහි හෝ දතෙහි හෝ නියෙහි හෝ ඇස්වල සුදු තැන හෝ කරයි. ඒ වනාහි යහපත්ව නිල් හෝ කහපාටවූ හෝ ලේ පාටවූ හෝ යහපත්ව සුදුවූ හෝ නොවෙයි, විසුද්ධ නොවූයේම වෙයි.

'එකො ඛහිද්ධා රූපානි පස්සති' යනු යමෙකුට මෙසේ පරිකර්මය අප්ප්ඛත්තව උපන්නේ වේද නිමිත්ත වනාහි ඛහිද්ධා වූයේය. හෙතෙම මෙසේ අප්ප්ඛත්ත පරිකර්මය කරන්නේ ඛහිද්ධා අප්පනා වශයෙන් අප්ප්ඛත්තං රූප සඤ්ඤි ඒකො ඛහිද්ධා රූපානි පස්සති යනු කියයි. 'පරිත්තානි' නොවැඩූ යනුයි. 'සුවණ්ණ දුබ්බණ්ණානි' යහපත් වර්ණ හෝ දුර්වර්ණ හෝ වේවා, පරිත්ත වශයෙන්ම මේ අභිභායතනය කියන ලදැයි දත යුතුය.

'තානි අභිභුයා' යනු යම්සේ යහපත් කුසගිනි ඇත්තෙක් සැන්දක් පමණ බත් ලැබ කීමෙක්ද මෙහි කෑ යුත්තක් ඇද්දැයි

එකතුකොට එක පිඩක්ම කෙරේද? එපරිද්දෙන්ම ඤාණත්තරික පුද්ගල තෙමේ පැතුරුණු ඤාණය ඇත්තේ කිමෙක්ද මෙහි පරිත්තක අරමුණෙහි සමවැදිය යුත්තක් ඇද්ද මෙය මට බර නොවේයයි එ' රූපයන් මැඩපවත්වා සමවදියි මෙහි නිමිත්තොත්පාදය සමගම අර්පණාව පැමිණේය යන අර්ථයි.

'ජානාමී පස්සාමී' යනු මෙයින් ඔහුගේ ආභොගය කියන ලදී. හෙද වනාහි සමාපත්තියෙන් නැගිටියහුගේ අත්තො සම්පත්තිය නොවේ.

මෙසේ සංඥාව වේයයි අභොග සඤ්ඤාවෙහිද ක්ධාන සඤ්ඤාවෙහිද මෙසේ සංඥා ඇත්තේ වෙයි, ඔහුගේ අභිභව සංඥාව වනාහි අත්තො සමාපත්තියෙහිද ඇත, අභොග සඤ්ඤාව වනාහි සමාපත්තියෙන් නැගිටින්නහුගේමය.

'අප්පමාණානි' යනු ප්‍රමාණයෙන් වැඩුන යනුයි. මහත්වූ යන අර්ථයි.

'අභිභූයා' යන මෙහි වනාහි යම්සේ මහත් ආශා ඇති පුරුෂයෙක් එක් බත් භාජනයක් ලැබ අනිකක්ද වේවා අනිකක්ද වේවා මෙය මට කලකටදැයි එය මහත් වශයෙන් නොබලයි. මෙසේම ඤාණත්තර පුද්ගල තෙමේ පැතුරුණ ඤාණ ඇත්තේ මෙහි සමවැදිය යුත්තක් ඇද්ද මෙය මට අප්‍රමාණ නොවේයයි මාගේ සිත එකඟ කිරීමේ භාරය ඇතැයි එය මැඩපවත්වා සමවදියි. නිමිත්තොත්පාදය සමගම අර්පණාව පැමිණේය යන අර්ථයි.

'අප්පිකම්බන්තං අරූප සඤ්ඤි' යනු අලාභිතාවෙන් හෝ අනර්ථකතාවෙන් හෝ අප්පිකම්බන්ත රූපයෙහි පරිකම්ම සඤ්ඤා විරහිත වූයේ යනුයි.

'එකො බහිද්ධා රූපානිප්පස්සති' යනු යමෙකුගේ පරිකර්මයද නිමිත්තද බහිද්ධා වූයේම උපන්නේ හෙතෙම මෙසේ බහිද්ධා පරිකර්මයාගේද අර්පණාවගේ වශයෙන් 'අප්පිකම්බන්තං අරූපසඤ්ඤි එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති' යයි කියයි.

සෙස්ස මෙහි සතරවැනි අභිභායනනයෙහි කී ක්‍රමයමැයි. මේ සතර තැන්හි පරිකර්මය විතක්ක වර්ත වශයෙන් ආයේය

අප්පමාණය මොහවරිත වශයෙන්, සුවිණ්ණය දෙස වරිත වශයෙන්, දුබ්බණ්ණය රාගවරිත වශයෙන් මොවුන්ට මේවා සප්පායයෝයි, යම් ඒ ඔවුන්ගේ සප්පාය විස්තර වශයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයේ වරයා නිද්දේශයේ කියන ලදී. පස්වන අභිභායනනාදියෙහි නිලානි යනු සබ්බසංගාහික වශයෙන් කියන ලදී. නිලවණ්ණානී යනු වර්ණ වශයෙන්, නිල නිදස්සනානි යනු නිදර්ශන වශයෙන්, නොබිඳුනු වර්ණ ඇති නොපෙණෙන සිවුරු එකම නිල් වර්ණය වී දක්නා ලදැයි කියන ලද්දේ වෙයි, නිල නිභාසනානි යනු මෙය වනාහි ඔහාස වශයෙන් කියනලද නිලොභාසනයෝයි. නිල ප්‍රභාවෙන් යුක්තය යන අර්ථයි, මෙයින් ඔවුන්ගේ සුවිසුද්ධතාව දක්වයි විසුද්ධ වශයෙන් වනාහි මේ සතර අභිභායනනයෝ කියන ලදහ

‘උම්මා පුප්ථං’ යනු මේ මල සිනිඳු වූයේ මෘදු වූයේ දකින්නේද නිල් වූයේම වෙයි. කටරොඵ් මල් ආදියෙහි වනාහි දකින්නේ සෙනධාතුක වෙති. එහෙයින් මෙයම ගන්නා ලදී. ඒවා නොවේ.

‘බාරාණසෙයාකං’ යනු බාරාණසියෙහි වූයේ බාරාණසෙයාක නම්. එහි වනාහි මෘදු වූ කපු වී නම් තුල් ඔතන්නෝද වස්ත්‍ර වියන්නෝද දක්ෂයෝ වෙන් නම් ජලයද සිනිඳුද එහි වස්ත්‍රය දෙපසින් මට්ටම් වූයේ වෙයි. දෙපසින්ම මට වූයේ මෘදු වූයේ සිනිඳු වූයේයයි වැටහේ. ‘පිතානිති’ ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයෙන්ම අර්ථය දත යුතුය, නිළ කසිතය උගන්නේ නිලයෙහි නිමිත්ත ගනියි, මලෙහි හෝ වස්ත්‍රයෙහි හෝ වර්ණ ධාතුවෙහි හෝ යයි ආදී වූ වනාහි මෙහි කසිණ කරණයද පරිකර්මයද අර්පණා විධානයද සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර වශයෙන් කී පරිදීමය.

‘අභිඤ්ඤ වොසනා පාරමිප්පත්තානි’ යනු මෙයින් පූර්ව සතිපට්ඨානාදියෙහි ඒ ඒ ධර්මයන් වඩා අර්හත්වයට පැමිණියේම අභිඤ්ඤ වොසාන පාරමිප්පත්ත නම්. කසිණ කථා සකලාර්ථයෙන් කසිණයෝ නම්.

තදරම්මණ ධර්මයන්ගේ ක්ෂේත්‍රාර්ථයෙන් හෝ ආයතනයෝ නම්.

‘උද්ධං’ උපරි ගගන තලාහිමුඛයයි, ‘අධො’ හෙට්ඨා භූමි තලාහිමුඛයයි ‘තිරියං’ බෙන්ත මණ්ඩලය මෙන් භාත්පස වටකොට යනුයි. ඇතැම් කෙනෙක් උඩම කසිණය වඩති, ඇතැම් කෙනෙක් යට ඇතැම් කෙනෙක් භාත්පස ඒ ඒ කාරණයෙන්ම මෙසේ දිගු කරයි, ආලෝකය මෙන් රූපය දකිනු කැමැත්තේ වෙයි, ‘පඨවි කසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධං අධො තිරියන්ති’ යනු එහෙයින් කියන ලදී.

‘අද්වයං’ යනු මෙය වනාහි එකෙකුගේ අනික් ආකාරයකට පැමිණීම පිණිසය, යම්සේ වනාහි ජලයට පිවිසියහුට සියලු දිශාවන්හි ජලයම වෙයි, අනිකක් නොවෙයි, මෙපරිද්දෙන්ම පෘථිවි කසිණය පෘථිවි කසිණයම වෙයි, ඔහුට අනික් කසිණ සම්භෙදයක් නැත. සියලු තන්හි මෙම ක්‍රමයමැයි.

‘අප්පමාණං’ යනු මෙය ඔහුගේ එරණ අප්පමාණ වශයෙන් කියන ලදී. එය වනාහි සිතින් එරණය කරන්නේ සියල්ලම එරණය කරයි. මේ ඔහුගේ ආදියය, මේ මධ්‍යයයයි ප්‍රමාණය ගනියි යනුයි.

‘විඤ්ඤාණ කසිණං’ යනු මෙහි කසිණග්ඝාටිකමාකාසයෙහි (කිසිණු ඉගුලු අභසෙහි) කසිණග්ඝාටිකමාකාස වශයෙන් එහි පැවති විඤ්ඤාණයෙහි උඩ, යට, සරස බව දැන යුතුය. මේ මෙහි සංක්ෂෙපයයි. කම්මට්ඨාන භාවනා නයින් වනාහි මේ පෘථිවි කසිණාදිය විස්තර වශයෙන් විගුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද්දේමය, මෙහිද විණ්ණවසිභාවයෙන්ම අභිඤ්ඤ වොසාන පාරමි ප්‍රාප්තයෝ වෙත්යයි දතයුතුය. එසේ මෙයින් අතර නැති සතර ධ්‍යානයන් කෙරෙහි මෙහි කියයුතු යමක් ඇත්නම් එය මහා අස්සපුර සූත්‍රයෙහි කී පරිදිමය, විදර්ශනා ඥානයෙහි වනාහි රූපී යනාදීන්ගේ අර්ථය කී පරිදිමය.

“එත්ථසිතං එත්ථපට්ඨබ්බං” මෙහි වතු මහා භූතිකකායයෙහි නිශ්‍රිත ප්‍රතිබ්බද යනුයි.

‘සුභ’ සුන්දර යනුයි. ‘ජාතිමා’ පරිශුද්ධ ආකාරයෙන් හටගත් යනුයි.

‘සුපරි කම්ම කතො’ යහපත්ව කරණලද පරිකර්ම ඇත්තේ ඉවත් කළ ගල්කැට කැබිලිති ඇත්තේ යනුයි.

‘අවිජ්ඣා’ තුනිවූ සිව් ඇත්තේ යනුයි.

‘විජ්ජාසන්ත’ මනාව පැහැදුනේ යනුයි.

‘සබ්බාකාර සම්පන්නො’ යමෙක් වනාහි සියලු ආකාරයෙන් සම්පන්න වූයේ යනුයි. ‘නිලං’ ආදියෙන් වර්ණ සම්පන්නිය දක්වයි, එබඳු වූයේ වනාහි අමුණන ලද්දේ ප්‍රකට වෙයි.

‘එව මෙව ඛො’ යනු මෙහි මෙසේ උපමා ගැලපීම දත යුතුය, කර්මකාය මැණික මෙනි. ඇමුණුන නූල මෙනි, විදර්ශනාඥනය, ඇස් ඇති පුරුෂයා මෙනි. විදර්ශනා ඥානලාභි භික්ෂුව, අතෙහි ගෙන සොයා බලන්නේ මේ මැණිකයයි මැණික ප්‍රකටවූ කාලය මෙනි. විදර්ශනා ඥානය බලාපොරොත්තුවෙන් හුන් භික්ෂුවගේ එය අරමුණු කොට ඇති ස්පර්ශය පස්වෙනි කොට ඇති හෝ සියලු චිත්ත චෛතසිකයන්ගේ හෝ විදර්ශනා ඥානයට ප්‍රකටවූ කාලයයි. කිමෙක්ද? මේ කරුණු ඥානයට ප්‍රකට වෙද්ද මේ විදර්ශනා ඥානය මාර්ගයට අනතුරුව වෙයි. මෙසේ ඇති කල්හිද යම් හෙයකින් අභිඤ්ඤ වාරය පටන් ගත් කල්හි එයට අනන්තර වාරයක් නැත. එහෙයින් මෙයම දක්වන ලදී. යමකට හෝ අනිත්‍යාදී වශයෙන් නොකරණ ලද සිහිකිරීම් ඇති දිව්‍ය ශ්‍රෝත ධාතුවෙන් භයානක ශබ්ද අසන්නේ පුබ්බෙනිවාසානුස්සන්තියෙන් භයානක ස්කන්ධයන් අනුස්මරණය කරන්නේ දිවැසින් භයානක රූප දක්නේ භයද තැති ගැනීමද උපදියි. අනිච්චාදී වශයෙන් කරණලද සම්මසනයට නොවේ.

එහෙයින් අභිඤ්ඤාවට පැමිණියහුගේ භය විනොදක හෙතු සම්පාදනය පිණිසද මෙය මෙහිම දක්වන ලදී. මෙහිද අරහත්ත වශයෙන්ම අභිඤ්ඤ වොසාන පාරමී ප්‍රාප්තභාවය දතයුතුය. මනොමය සෘද්ධියෙහි විණ්ණවසී බැවිහි එහි ‘මනොමයං’ යනු සිහින නිපදවන ලද යනුයි.

‘සබ්බංග පච්චංගං’ සියලු අංගයන්ගෙන් යුක්තවූයේ යනුයි. ‘අභිනිත්තියං’ සටහන් වශයෙන් විකල නොවූ ඉන්ද්‍රිය ඇති යනුයි. සෘද්ධිමතකු විසින් නිර්මාණය කරණ ලද රූපය වනාහි ඉදින් සෘද්ධි ඇත්තේ සුදු වූයේ එයද සුදුය, ඉදින් අවිද්ධ කරණ

වූයේ එයද අවිද්ධ කර්ණය, මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් ඔහු සමානම වෙයි.

‘මුඤ්ජම්භ ඉසිකං’ යන ආදී උපමායෙහි එයද සමාන භාවය දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. එහි කෙළවර මුදු තණ ගසෙහි මෙන් උල්වූයේ වෙයි. කඩු කොපුව මෙන් වෙයි, කඩු වළල්ලෙහි කොපුවෙහි රවුම පළල් පළල්වී බහාලති, කරණ්ඩ යනු මෙයද සර්ප සැවයට නමකි. උණ වලින් කළ කරඬුවක් නොවේ. අභිකඤ්චුකය හෙවත් සැවය සර්පයා හා සමානම වෙයි. එහි හුදෙක් පුරුෂ තෙමේ සර්පය සැවය ගන්නෙමිසි අතින් ගන්නාක් මෙන් දක්වන ලදී.

එසේ නමුදු සිතින් එය ඉදිරිම දතයුතුය. මේ සර්පයෝ නම් ස්වකීය ජාතියෙහි සිටියේ ලියක අතරක් හෝ ගසක අතරක් නිසා ශරීරයෙන් ශරීරය බැහැර කිරීම් ප්‍රයෝගයෙන් උත්සාහයෙන් ශරීරය කන්නාක් මෙන් පරණ සැව පිළිකුල් කරන්නේද මේ කරුණු සතරින් තෙමේම සැව පහ කරයි. එයින් අන් ආකාරයකින් බැහැර කරන්නට නොහැකි වෙයි. එහෙයින් සිතින් ඉදිරිම සඳහා මෙය කියන ලද්දේයයි දත යුතුය. මෙසේ මුදු තණ සමාන වෙයි. මේ හික්ෂුවගේ ශරීරය, ඉසිකාව මෙනි, නිමිත්ත රූපය මේ මෙහි උපමා ගැලපීමයි. මෙහි නිර්මාන විධානය පසුව කියන ඉද්ධිවිධාදි පංච අභිඤ්ඤ කථාද විස්තර වශයෙන් විඉද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී. එහි කී පරිදි දතයුතුය. උපමාව පමණක් මෙහි අධිකය, එහි දක්ෂ කුම්භකාරයා මෙන් ඉද්ධිවිධ ඥානලාභි හික්ෂුව දතයුතුය, මනාකොට පිළියෙළ කරණලද මැටි මෙන් ඉද්ධිවිධ ඥානය දතයුතුය.

කැමති කැමති එකිනෙක වෙනස් භාවිත කිරීම මෙන් ඒ හික්ෂුවගේ විකුබ්බණය දත යුතුය. මෙහිද කලක් පුරුදු කිරීම් වශයෙන්ම අභිඤ්ඤ වොසාන පාරමි ප්‍රාප්ත භාවය දත යුතුය. මෙයින් ඔබ්බෙහිවූ සතර අභිඤ්ඤවන්හිද මෙසේමය. එහි දිබ්බ සොතධාතු උපමාවෙහි ‘සංඛං ධම්මො’ සක් පිඹින්නායි. ‘අප්පකසිරොනවා’ නිදුකින් හෝ යනුයි. ‘විඤ්ඤපෙය්‍ය’ දක්වන්නේය යනුයි. මෙසේ සතරදිශාවට අඟවන්නාවූ

සක්පිඬුමෙහි සක්භඩ මේයයි වෙන්කර ගන්නා සත්වයන්ගේ ඒ සංඛ ශබ්දයාගේ ප්‍රකටවූ කාලය මෙන් යෝගියාගේ දුර ළඟ හෙද ඇති ශබ්දයන්ගේ ප්‍රකට කාලය දත යුතුය.

වෙනොපරියඥන උපමාවෙහි 'දහර' තරුණ යනුයි, 'යුවා' යොවනයෙන් යුක්ත වූයේ යනුයි. 'මණ්ඩනක ජාතිකෝ' තරුණ වූයේද කිලිටි වත් ඇඳි අලසයෙකු නොවේ. ප්‍රකෘතියෙන්ම අලංකාරයට කැමති දවසට දෙනුන් විටක් නා පිරිසිදු වත් හඳින අලංකාරයෙන් යුක්ත වූවෙක යන අර්ථයි.

'සකණිකං' යනු තල කැලැල්, මුඛදෙස, පිළිකා ආදී එක්තරා කරුණකින් දෙස් සහිතවූ යනුයි. එහි යම්සේ ඔහුගේ මුඛ නිමිත්ත බලන්නේ මුඛ දෙසය ප්‍රකට වෙයි. මෙසේ වෙනොපරිය ඥාණ සිත බලාපොරොත්තුවෙන් සිටි හික්ෂුට අනුන්ගේ සොළොස් වැදැරුම් සිත ප්‍රකට වේයයි දතයුතුය. පුබ්බෙනිවාස උපාදින්නි යමක් කිය යුතුද ඒ සියල්ල මහා අස්සපුර සූත්‍රයෙහි කී පරිදිමය. 'අයං ඛො උදයි පංචමො ධම්මො' එකුන්විසි පර්වයන් ප්‍රතිපද වශයෙන් එක් ධර්මයක් කොට පංචම ධර්මයයි කියන ලදී.

යම්සේ වනාහි අට්ඨක නාගර සූත්‍රයෙහි එකාදශ පර්වයෝ පුච්ඡා වශයෙන් එක ධර්මයයි කරණ ලදහයි දත යුතුය. මේ එකුන්විසි පර්වයන් අතුරෙන් පිළිවෙළින් කොටස් අටක විදර්ශනා ඥානයාගේ ආසවක්ඛය ඥානයෙහිද අරහත්ත වශයෙන් අභිඤ්ඤ වොසාන පාරමී ප්‍රාප්ත භාවය දතයුතුය. සෙස්සෙහිද කලක් පුරුදු කිරීම් වශයෙනි. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(සත්වැනි මහා සකුලදායී සූත්‍රය නිමි.)

28. සමණ මණ්ඩික සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සූතං' යනු සමණ මණ්ඩික සූත්‍රයයි. එහි 'උග්ගාහමානෝ' ඒ පරිව්‍රාජකයාගේ නාමයයි. 'සුමන' ප්‍රකෘති නාමයයි. කිසිවක් කිසිවක් වනාහි ඉගෙන ගන්නට සමර්ථ බැවින් උග්ගාහමානයයි හඳුන්වත්. මෙහි සමය කියන්නුයි

සමයප්පමාදක නම්, එතැන වනාහි වංකිතාරුක්ඛ පොක්ඛර සාති ආදී බමුණෝද නිසංඝ්ඨ අවෙලක පරිව්‍රාජකයෝද යන පැවිද්දෝ රැස්ව තම තමාගේ සමය කියත්, ප්‍රකාශ කරත්. ප්‍රකට කරත්. එහෙයින් ඒ ආරාමය 'සමයප්පමාදක' යයි කියත්. එයම තින්ද්‍රකා ධීර නම්වූ තිඹිරි ගස් පංක්තියකින් වට කරණ ලද බැවින් තින්ද්‍රකාවීර නම්. යම් හෙයකින් මෙහි පළමුව එක් ශාලාවක් වීද පසුව මහා පින් ඇත්තෝ පොට්ඨපාද පරිව්‍රාජකයා නිසා බොහෝ ශාලාවෝ කරණ ලදහ. එහෙයින් එයම එක් ශාලාවක් නිසා ලැබූ නම් වශයෙන් එකසාලකයයි කියයි. පසේනදී රජුගේ දේවියවූ මල්ලිකාවට වනාහි උයනක් වූයේ එය මල්ගෙඩි ආදියෙන් සැදුම් ලත් ආරාමයයි කොට මල්ලිකාවගේ ආරාමයයයි ප්‍රසිද්ධ විය. සමය ප්‍රවාදකවූ ඒ තින්ද්‍රකාවීරයෙහි මල්ලිකාවගේ ආරාමයෙහි වාසය කෙරේය යනු පහසුව සඳහා වසයි.

‘දිවා දිවස්සා’ දවසෙහි දිව්‍යනම් මධ්‍යාහ්ණය ඉක්මුණු තැනයි. ඒ දවස පිළිබඳ දිවා භූතය ඉක්මවූ මධ්‍යහ්නයෙහි නික්මුනේය යන අර්ථයි.

‘පතිසල්ලිතො’ ඒ ඒ රූපාදී ගොවරයන්ගෙන් සිත නික්මවා සඟවා ධ්‍යාන රති සෙවන වශයෙන් එකඟ බවට ගියේ යනුයි.

‘මනොභාවනීයානං’ මන වඩන්නවුන්ගේ යනුයි. යමක් ආවර්ජනාවෙන් සිහිකරන්නහුට සිත විනිවරණය වේද උන්නතියට වැඩීමට පත්වේද එයයි යාවතා යනු යම් පමණ යනුයි.

‘අයං තෙසං අඤ්ඤතරො’ යනු මේ ඔවුන්ගේ අභ්‍යන්තරිකවූ එක් ශ්‍රාවකයෙක යනුයි. ‘අප්පෙවනාම’ යනු ඔහුගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තුවන්නේ කීහ. ප්‍රාර්ථනා කාරණය වනාහි සන්දක සූත්‍රයෙහි කී පරිදීමය.

‘එතදවොච’ යනු මේ ගෘහපති තෙමේ නුවණමදය ධර්ම කථාවකින් ඔහුට සංග්‍රහ කොට තමාගේ ශ්‍රාවකයෙකු කරන්නෙමිසි සිතන්නේ මෙසේ ‘චතුහිබො’ යනාදී වචන කීයේය. එහි ‘පඤ්ඤපෙමී’ යනු දක්වමි තබමි යනුයි. ‘සම්පන්න කුසලං’ යනු පරිපුර්ණ කුසල යනුයි. ‘පරම කුසලං’ යනු උත්තම

කුසල යනුයි. 'අයොජ්ඣකං' වාද යුද්ධයෙන් යුදකොට සොලවන්නට නොහැකිවූ අවලවූ කම්පා නොවන ස්ථිර යනුයි. 'න කරොති' යනු නොකිරීම් මාත්‍රයක්ම කියයි. මෙහි වනාහි සංවර ප්‍රභාණය හෝ නුවණින් සලකා බැලීම නොකියයි. සෙසු පදයන්හිද, මෙම ක්‍රමයමය 'නෙව අභිනන්දි' තීර්ථකයෝ වනාහි දැනද නොදැනද යම් ඒ දෙයක් කියන්නයි හඟන්නේන් සතුටු නොවීය. 'න පටික්කොසි' ශාසනයට අනුලොම දෙයක් මෙන් පැහැදුනු ආකාරයක් මෙන් කියායයි හඟන්නේ නොවැලැක්වීය. 'යථා උග්ගාහ මානස්ස' යම්සේ ඔහුගේ වචනයම ඇති කල්හි උත්තාන සෙයාක (උඩ බලා හෝනා) කුමාර තෙමේ අයොජ්ඣක සමණ ථීරසමණ වන්නේය. අපි වනාහි එසේ නොකියමුයි අඟවයි. 'කායොතිපි න හොති' යනු ස්වකීය කයයැයි අනුන්ගේ කයයැයි විසෙස ශ්‍රේයයක් නොවෙයි. අඤ්ඤානු ඵද්දිතා මත්තා' පසතුරුණෙහි රැලි ස්පර්ශයෙන් හෝ මකුණු ආදීන් දෂ්ටකිරීමෙන් හෝ කයෙහි සෙලවීම් මාත්‍රයක් නම් වෙයි. එය හැර අනික් කයින් කරණ කර්මයක් නම් නැත. එයද ක්ලේශ සහගත සිතින්ම වෙයි.

'වාචාති පි නහොති' යනු මිච්ඡාවාචා සම්මාවාචායයි වෙනසක් නොවෙයි. 'රොදිත මත්තා' බඩහිනි පිපාසා වලින් යුක්තවූවහුට වනාහි හැඬීම් මාත්‍රයක් වෙයි. එයද ක්ලේශ සහගත සිතින්ම වෙයි. 'සංකප්පො' මිච්ඡාසංකප්පය සම්මා සංකප්පයයිද වෙනසක් නොවෙයි. 'විකුජ්ජිත මත්තා' විකුජ්ජිත මාත්‍රය වනාහි හසිත මාත්‍රය වෙයි. කුඩා ළමයින්ගේ සිත අතීතාරම්භණයට පවතියි. නිරයේ සිට පැමිණියාහු නිරය දුක සිහිකොට හඬත්, දෙවිලොව සිට පැමිණියාහු සිතහසෙති. එයද ක්ලේශ සහගත සිතින්ම වෙයි. 'ආජ්චො' මිච්ඡාජ්චො සම්මාජ්චයයි වෙනසක් නොවෙයි.

'අඤ්ඤානු මාතූථඤ්ඤ' යනු තනින් සොරකම් කරණ දරුවෝ නම් වෙති. මව් කිරි පොවන කල්හි නොබී අනික් වැඩක යෙදී සිටින විට පිටු පසින් අවුත් තන උරති. මෙපමණ දෙයක් මුද අනික් මිච්ඡාජ්චයක් නැත. මෙයද වනාහි ක්ලේශ සහගත සිතින්ම වේයයි දක්වයි. මෙසේ පරිව්‍රාජික වාදය

බැහැරකොට දැන් ශෛක්ෂ භූමියෙහි මේ මාතෘකාව තබන්නේ 'චතුති බො අහං' යනාදිය කිය. එහි 'සමධග්ග තිට්ඨති යනු විසෙස කොට සිටියි 'න කායෙන පාපං' යනාදියෙහි නොකිරීම් මාත්‍රයක් පමණක් නොවෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි සංවර ප්‍රභාත පටිසංඛා පනවයි. ඒ සඳහා මෙසේ කීහ. න වෙව සම්පන්න කුසලං' යන ආදියෙහි ක්ෂීණාශ්‍රවයා සඳහා කියන ලදී. දැන් අසෙබ භූමියෙහි මාතෘකා තබන්නේ 'දසහි බො අහං' යනාදිය කීහ. එහි පදතුන නිසා දෙකක් පළමුවැනි, සතරවැන්නෝ තබන ලදහ. එක් පදයක් නිසා දෙකක් පශ්චිම චතුක්කයෝයි. මේ අසෙබ භූමියෙහි මාතිකායි දැන් එය බෙදන්නේ 'කතමෙව ගහපති අකුසල සීලා' යනාදිය පිළිපත්තේනුයි. මෙහි සොතාපත්ති මාර්ගය තෙක් නිරොධය පිණිස පිළිපත්තේ නම් වෙයි. එල ප්‍රාප්තයා විසින් වනාහි ඔවුහු නිරොධිකයෝ නම් වෙති.

'චිත්තරාගං' යනාදියෙන් අට වැදෑරුම් කාමාවචර කුසල සිතම කියන ලදී. මෙයින් වනාහි කුසල සීලය උපදියි. 'සීලවා හොති' යනු සීල සම්පන්නවූයේ වෙයි. ගුණ සම්පන්න වූයේ වෙයි. 'සීලසමය' නොවෙයි යනු මෙපමණකින් මෙය නැත. මෙයින් මත්තෙහි කිසි කටයුත්තක් නැත. මෙසේ සීල සමය නොවෙයි. 'යත්ථස්ස තෙ' අරහත්ත එලභූමියෙහි අරහත්ත එලයට පැමිණ කුසල සීලය අසෙසව නිරුද්ධ වෙයි.

'නිරොධාය පටිපන්නො' යනු මෙහි අර්හත් මාර්ගය තෙක් නිරොධය පිණිස පිළිපත්තේ නම් වෙයි. එල ප්‍රාප්තයා විසින් වනාහි ඔවුහු නිරොධිකයෝ නම් වෙත්. කාම සංඥ ආදියෙහි 'කාමසඤ්ඤ' යනු අවිධිලෝභ සහගත චිත්ත සහගතයෝ උපන්න. අනික් දෙක දෙමනස්ස සහගත සිත් දෙක සමග උපන්න.

'පඨමජ්ඣිකානං' යනු අනාගාමී එලයෙහි ප්‍රථම ධ්‍යානයයි. 'එත්ථෙ තෙ' යනු අනාගාමී එල භූමියෙහි අනාගාමී එලයට පැමිණ අකුසල සංකප්පයෝ ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධ වෙත්. 'නිරොධාය පටිපන්නො' මෙහි අනාගාමී මාර්ගය තෙක් නිරොධය පිණිස පිළිපත්තේ නම් වෙයි. එල ප්‍රාප්තයා විසින්

වනාහි ඔවුහු නිරොධිතයෝ නම් වෙති. 'නෙක්බම්ම සඤ්ඤායෝ' යනු තුනම අටිය කාමාවචර කුසල සහජාත සංඥාවම වෙයි.

'එත්ථතෙ' යනු අරහත්ත ඵල භූමියෙහි දුතියජ්ක්ධානික අරහත්ත ඵලයට පැමිණ කුසල සංකප්ප වූයේ ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධවෙති. 'නිරොධාය පටිපන්නො' මෙහි අර්හත් මාර්ගය තෙක් නිරොධය පිණිස පිළිපන්නේ නම් වෙයි. ඵල ප්‍රාප්තයා විසින් වනාහි නිරොධිත වූයේ නම් වෙති. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(අටවැනි සමණ මණ්ඩක සූත්‍රය නිමි.)

29. චූල සකුලුදයි සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සුතං' යනු චූල සකුලුදයි සූත්‍රයෙහි එහි 'යදපත භන්තෙ භගවා' යනු මෙය පරිබ්‍රාජක තෙමේ ධර්ම කථාව අසනු කැමැත්තේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම දෙශනාවෙහි කාලය භාවය දක්වන්නේ මෙසේ කීහ. 'තං යෙවෙත්ථ පටිභාතු' යනු ඉදින් ධර්මය අසනු කැමැත්තේ මෙහි ඔබටම එක් ප්‍රශ්නයක් එක් කාරණයක් වැටහේවා. 'යථා මං පටිභාසෙය්‍ය' යනු යම් කරුණකින් මාගේ ධර්ම දෙශනාව වැටහෙන්නේ නම් මේ කරුණෙන් කථාව ඇතිවූ කල්හි සැපසේ ධර්මය දෙශනා කෙරෙත්වායි දක්වයි. තස්ස මය්හං භන්තෙ' යනු හෙතෙම වනාහි ඔහු කීපි බැව් දැන ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහි විනම් මෙය මේ භාසිතයාගේ මේ මොහුගේ අර්ථයයි. පහන් දහසක් මෙන් දල්වා අද මට ප්‍රකට කරන්නේයයි දසබලයන් වහන්සේම සිහි කළෙමි. එහෙයින් 'තස්ස මය්හං භන්තෙ' යන ආදිය කීහ. එහි 'අහො නූන' අනුස්සරණාර්ථයෙහි නිපාත දෙකකි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිහිකරණ ඔහුට මේ අදහස විය. ඒකාන්තයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආශ්වර්ජයවත් පුද්ගලයෙකි. ඒකාන්තයෙන් සුගතයන් වහන්සේ ආශ්වර්ජයවත් පුද්ගලයෙකි, යනුවෙනි.

‘යො ඉමෙසං’ යනු යමෙක් මේ ධර්මයන්ගේ දක්ෂයෙක් වූයේ මනා දක්ෂයෙක් වූයේ නිපුණවූයේ ඡෙකවූයේ වේද ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒකාන්තයෙන් කියන්නේය. ඒ සුගතයන් වහන්සේ ඒකාන්තයෙන් කියන්නේය. පූර්වෙ නිවාසය ඇති ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නොයෙක් කල්ප කොට් දහස් ගණන් එක මිදුලක් සේ ප්‍රකට වෙයි යනු මෙහි අදහසයි ‘තස්සවාහං පුබ්බන්තං.. ආරම්භ’ යනු යමෙක් ලාභියෙක් වේද, හෙතෙම පූර්වයෙහි ඔබ ක්ෂත්‍රියයෙක් වූයෙහිය. බ්‍රාහ්මණයෙක් වූයෙහියයි කී කල්හි දැනගන්නේ සකස්ව අසයි. නොලබන්නේ වනාහි මෙසේ වන්නේය. මෙසේ වන්නේයයි හෙතෙම කම්පා වන්නේ තමාම දක්වයි. එහෙයින් මෙසේ කිය. ඔහුට හෝ මට පූර්වාන්තය අරබයා ප්‍රශ්නයාගේ විසඳීමෙන් සිත ගන්නෙමි කියායි.

‘සොවා මං අපරන්තං’ දිබ්බ වක්ඛු ලාභින්ගේ අනාගත සඤ්ඤාණය සමෘද්ධ වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කිය. සෙස්ස මූලින් කී ක්‍රමයමය. ‘ධම්මං දෙසිස්සාමි’ යනු මේ තෙමේ වනාහි අතීතය දෙශනා කරනු ලබන්නේද අවබෝධ කරන්නේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සණ්ඨ සුබ්බිච්ඡ පච්චයාකාරය දෙසනු කැමැත්තේ මෙසේ කිය. ‘කිං පන තං බුජ්ක්ඨිස්සති’ යනු මෙය අවබෝධ නොකරන්නේයයි කියනුම කිමි? අනාගතයෙහි වනාහි ඔහුගේ වාසනාවට ප්‍රත්‍යය වන්නේයයි දැක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ දෙශනා කළ සේක.

‘පංසු පිසාවකං’ යනු අසුචි ඇති තැන උපන් පිසාවයායි. හෙතෙමේ වනාහි එක් මූලයක් ගෙන නොපෙනෙන කය ඇත්තේ වෙයි. මේ මෙහි කථා පුවතකි.

එක් යක්ෂණියක් දරුවන් දෙදෙනා පූජාරාමයේ හිඳුවා අහර සෙවීම පිණිස නගරයට ගියාය. දරුවෝ එක් පිණ්ඩපාතික තෙර නමක් දැක මෙසේ කීහ. ‘ස්වාමීනි, අපගේ මැණියෝ ඇතුළු නුවරට පිවිසියාය. ඇයට මෙසේ කියන්න එනම්, “යම් ලැබුණු දෙයක් ගෙන ඉක්මණින් යව. දරුවන්ට බඩගිනි ඇත්තේය” යන්නය “මම ඇය කෙසේ බලන්නෙමිදැයි” තෙරුන් වහන්සේ කීහ. “ස්වාමීනි, මෙය ගනු මැනවයි” එක් මූල

කැබෙල්ලක් දුන්න. තෙරුන් වහන්සේට නොයෙක් දහස් ගණන් යක්ෂයෝ පෙනුනාහ. උන්වහන්සේ දරුවන් දුන් ලකුණෙන් ඒ යක්ෂණිය දැක්කාහ. විරූපව භයජනකව කෙවට්ට විටියෙහි ගැබ්මල බලාපොරොත්තුවෙන් සිටිනු දැක ඒ කාරණය කිහ. "ඔබවහන්සේ කෙසේ මා දැක්කහුදැයි" ඇසූ විට තෙරුන් වහන්සේ මුල් කැබෙල්ල පෙන්වූහ. ඇය ඒ මුල් කැබෙල්ල පැහැර ගත්තාය. මෙසේ පංශු පිශාවයෝ එක් මුලක් ගෙන නොපෙනෙන කය ඇත්තෝ වෙත්. ඒ සදහා මේ තෙමේ පංශු පිශාවයකුදු, නොදක්නෙමිසි කිය. 'න පක්ඛායති' යනු නොපෙනෙයි නොවැටහෙයි යනුයි.

'දීසාපි බො තෙ එසා උදයි' යනු මේ තාගේ වචනය දිගද වන්නේය. මෙසේ කියන කල්හි වර්ෂ සියයක්ද දහසක්ද පවත්නේ අර්ථය හැඟෙන්නේය යන අදහසයි. 'අප්පාටිහිර කතං' යනු අනියහානිකවූ අමූලකවූ නිරර්ථකවූවක් සැපයේය යන අර්ථයි. දැන් ඒ ගුණය දක්න්නේ 'සෙය්‍යථාපි හත්තෙ' යනාදිය කිය. එහි පණ්ඩු 'කම්බලෙ නික්ඛිත්තො' විසභාග වර්ණවූ රත්තකම්බලියෙහි තබන ලද යනුයි. 'එවංචණණෙ අත්තාහොති' යනු මෙය හෙතෙම සුභකිණ්හ දිව්‍යලෝකයෙහි උපන් ස්කන්ධයන් සදහා අප මළ කල්හි ආත්මය සුභකිණ්හ දිව්‍යලෝකයෙහි ස්කන්ධයන් මෙන් බබලායයි කියයි. 'අයං ඉමේසං උභින්නං' යනු හෙතෙම වනාහි යම් හෙයකින් මැණිකෙහි පිටත ප්‍රභාව නොනික්මෙයි. කණමැදිරියාගේ අඟලක් දැඟලක් සතරඟලක් පමණ නික්මෙයි. මහා කණමැදිරියාගේ කලව්ටක ප්‍රමාණය නික්මේමයි. එහෙයින් මෙසේ කිය 'විද්ධො' දුරුවූ මේඝය ඉවත්වීමෙන් දුර්භූත යන අර්ථයි. 'විගත වලාහකෙ' ඉවත්වූ මේඝය ඇති යනුයි. 'දෙවෙ' අහසෙහියි. 'ඔසධි තාරකා' සුදු තාරකාවෝ ඒ තාරකාව වනාහි යම් හෙයකින් එහි පැවීමේ පටන් ඒ ලකුණෙන් ඖෂධයෝ ගණිත්, බොත් එහෙයින් ඔසධි තාරකායයි කියත්. 'අභිදෙ අභිසරත්ත සමයං' අභින්නවූ අර්ධ රාත්‍රි කාලයෙහි ගුවන් මැද සිටි වන්ද්‍යා දක්වයි. 'අභිදෙ මජ්ඣන්තිකෙ' යනුද මෙම

ක්‍රමයමැයි 'අතො බො' යමෙක් තුමු අනුභව කෙරෙද්දී ඔවුන්ට වඩා බොහෝවූ ඒ බොහෝ වුවත් වඩා බොහෝවූ යනුයි.

'ආභායනානුභොතති' ඔහාසය නොවළඳත් තමන්ගේ ශරීරාලෝකයෙන්ම ආලෝකය පතුරුවා වාසය කරත්. දැන් යම් හෙයකින් හෙතෙම එකන්ත සුඛවූ ලෝකය විචාරන්නෙමියි හුන්ගේ පූච්ඡා මූළ්භයෙක් විය. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුට ඒ පූච්ඡාව සිහිකර වන්නේ කිං පන උදයි අත්ථි 'එකන්ත සුඛො ලොකො' යනාදිය කිය. මෙහි ආකාරවතී යනු 'කාරණවතී' යනුයි. 'අඤ්ඤතරං වා පන තපොගුණං' යනු අවෙළක පාළිය සදහා කිය. 'සුරාපාන විරතී' ති කිං පන භන්නෙ අත්ථි එකන්ත සුඛො' යනු කුමක් හෙයින් විචාරාද? මෙසේ ඔහුට අදහස් විය. අපිද ආත්මය පිළිබඳ ඒකාන්ත සැපය කියමු. ප්‍රතිපදව වනාහි කලක් සැපය කලක් දුකයයි කියමු. ඒකාන්ත සැපවූ තමන්ගේ ප්‍රතිපදවෙහිද ඒකාන්ත සුඛය පිණිස විය යුතුය. අපගේ කථා අනෙකුත් රසානිකය. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ කථාවම නෙක රසානිකයයි දැන් ශාස්තෘන් වහන්සේම විචාරා දැන ගන්නෙමියි විචාරයි. 'එත්ථමයං අනස්සාම' යනු මේ කාරණයෙහි අපි නොනැසුනෙමු. කුමක් හෙයින් මෙසේ කීවාහුද? ඔවුහු වනාහි පෙර පඤ්ච ධර්මයන්හි පිහිටා කසිණ පරිකර්මය කොට තෘතීය ධ්‍යානය උපදවා නොපිරිහුණ ධ්‍යාන ඇතිව කථරිය කොට සුභකිණ්ණකයෙහි උපන්නාහයි දනිත්. කල් යත් යත්ම කිසුණු පිරියම්ද නොදත්තාහ. තෘතීය ධ්‍යානයද උපදවන්නට නොහැකිවූහ. පඤ්ච පූර්වභාග ධර්මයන් වනාහි ආකාරවතී ප්‍රතිපදයයි ඉගෙන තෘතීය ධ්‍යානය ඒකාන්ත සුඛ ලෝකයයි උගත්තාහ. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

'උත්තරිතරං' යනු මේ පංච ධර්මයන්ගෙන් උත්තරිතරවූ ප්‍රතිපදව හෝ තෘතීය ධ්‍යානයට වඩා ඒකාන්ත සැපවූ ලෝකයක් හෝ නොදන්නෙමුයි කියන ලද්දේ වෙයි. 'අප්පසද්දේ කත්වා' එක පහරින්ම මහා ශබ්දය කරන්නට පටන් ගත් කල්හි නිශ්ශබ්දකොට 'සච්ඡිකිරියා හෙතු' යනු මෙහි සච්ඡිකිරියා දෙකකි. පටිලාභ සච්ඡිකිරියාවද පච්චිකල් සච්ඡිකිරියාවද යනුයි. සතරවැනි තෙවෙනි ධ්‍යාන නිපදවා නොපිරිහුණ ධ්‍යාන ඇත්තේ

කළුරිය කොට සුභකිණ්භ ලෝකයෙහි ඒ දෙවියන්ගේ සමානායු වර්ණ ඇත්තෙක්ව උපදියි. මේ පටිලාභ සවිජ්කිරියා නම්. සතරවන ධ්‍යානය උපදවා සෘද්ධි විකුර්වණයෙන් සුභකිණ්භ ලෝකයට ගොස් ඒ දෙවියන් සමග සිටියි. කථා කරයි. සාකච්ඡාවට පැමිණෙයි. මේ පච්චක්ඛ සවිජ්කිරියා නම්. ඒ දෙදෙනාගේ ද තෘතීය ධ්‍යානය ආකාරවතී පටිපදා නම්. එය වනාහි නූපදවා සුභකිණ්භ ලෝකයෙහි උපදින්නට නොහැකිය. චතුත්ථජික්ඛානය උපදවන්නට නොවේ. මෙසේ මේ සත්‍යක්‍රියා දෙක සඳහා 'ස්වාමීනි' මොහුට ඒකාන්ත සුඛ ලෝකයාගේ සවිජ්කිරියාව වේවායි' කිය. 'උදේදෙක නිකතො' යනු උදය චාරකය යනුයි. අන්තරායමකාසි යනු යම්සේ පැවිද්ද නොලැබේද මෙසේ උපදන කළේය.

ඒ උපනිස්සය විපන්න භාවය මෙසේය. මේ තෙමේ කාශ්‍යප බුද්ධකාලයෙහි පැවිදිව ශ්‍රමණ ධර්මය කළේය. ඉක්බිති ඔහුට එක් සහායක භික්ෂුනමක් ශාසනයෙහි නොඇළුනේ 'ඇවැත්නි, සිවුරු හරින්නෙමියි' කියේය. හෙතෙම ඔහුගේ පාත්‍ර සිවුරු ගැන ලෝභය උපදවා ගිහි බවෙහි ගුණ කියේය. අනික් භික්ෂුව ඔහුට පාත්‍ර සිවුරු දී ගිහි විය. ඔහුගේ ඒ කර්මයෙන් දැන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ හමුවෙහි පැවිද්දට අනතුරු සිදුවිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ඔහුට අතිරේක බණවරක් පමණ වූ මුලින් සූත්‍රයද මේ බණවරක් පමණ දැයි මෙපමණ පාලියෙන් ධර්මය දෙශනා කළ සේක. එක දෙශනාවකින්ද මාර්ගඵල ප්‍රතිවේධයක් නූපන්නේය. අනාගතයෙහි වනාහි ඔහුට ප්‍රත්‍යය වන්නේයයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධර්ම දෙශනා කළ සේක. අනාගතයෙහි ඔහුට ප්‍රත්‍යය වන බව දැන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධර්මානවූ සේක' එක් භික්ෂුවකද 'මෙත්තා විහාරියයි' එතදග්‍රයෙහි නොතැබූ සේක. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ දක්නා සේක. මේ තෙමේ අනාගතයෙහි මාගේ ශාසනයෙහි පැවිදිව මෙත්තා විහාරීන්ට අග්‍රවන්නේය' යනුවෙනි. හෙතෙමේද බුදුන් පිරිනිව් කළේහි ධර්මාශෝක රජුන් කල පැළලුප් නුවර ඉපිද පැවිදිව රහත් බවට පැමිණ අස්සගුන්න තෙරයයි නම්ව මෙත්තා විහාරීන්ට අග්‍ර විය. තෙරුන්ගේ මෙත්තානුභාවයෙන්

තිරිසන් සත්තුද මෙන් සිත් ඇත්තෝ වූහ. තෙරුන් වහන්සේ සියලු දඹදිව හික්ෂුසංඝයාට අවවාදවාර්ය කෙනෙක්ව වත්තනිය නමැති සේනාසනයෙහි වාසය කළ සේක. තිස් යොදුනක් පමණ වනය එකම පටාන ඝරයක් විය. තෙරුන් වහන්සේ අභසෙහි සමිකඩ අතුරා එහි වැඩ සිටිසේක් කර්මස්ථානය කියයි. කලක් ගිය කල්හි පිඬු සිඟිමටද නොගොස් විහාරයෙහි වැඩ සිටි සේක් කර්මස්ථානය කී සේක. මිනිස්සු විහාරයටම ගොස් දන් දුන්හ. ධර්මශෝක රජ තෙරුන්ගේ ගුණ අසා දකිනු කැමැත්තේ තුන් වරක් පණිවිඩ යැවීය. තෙරුන් වහන්සේද හික්ෂු සංඝයාට අවවාද දෙමිසි එක වාරයකුදු නොගියහ.

(නව වැනි වූල සකුඵදය සූත්‍රය නිමි.)

30. වෙඛනස්ස සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු වෙඛනස්ස සූත්‍රයයි. එහි ‘වෙඛනස්ස’ යනු මේ තෙමේ වනාහි සකුලුදයිතෙරුන්ගේ ආචාර්යවරයායි. හෙතෙම සකුලුදයී පරිව්‍රාජකයා පරම චණ්ණ ප්‍රශ්නයෙහි පැරදුනේයයි අසා මා විසින් හෙතෙම මනාකොට උගන්වන ලදී. ඔහු විසින්ද මනා කොට උගන්නා ලදී. කෙසේ නම් පැරදුනේද දැන් මම මාම ගොස් ශ්‍රමණ ගෞතමයන් අතින් පරම චණ්ණ ප්‍රශ්නය විචාරා විශෙෂයෙන් දැනගන්නෙමි යි රජගහ නුවර සිට සතළිස් පස් යොදුනක් ඇති සැවතට ගොස් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනකද එතැනට ගියේය. ගොස් වනාහි නැගිට සිටියේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයෙහි ප්‍රීති වාක්‍යයක් පහළ කළේය. එහි පෙර මෙන් කී පරිද්දෙන්ම දත යුතුය. ‘පඤ්ච බො ඉමෙහි’ යනු කුමක් හෙයින් පටන් ගත්තේද? ඇතැම් ගිහියෝද කාමය ගරුකොට ඇත්තේ කාමයෙහි ඇලුනේ වෙයි. ඇතැම් පුද්ගලයෙක් නෙක්ඛම්මය ගරුකොට ඇත්තේ නෙක්ඛම්මයෙහි ඇළුනේ වෙයි. මේතෙමේ කාමය ගරුකොට ඇත්තේ කාමයෙහි ඇලුනේ හෙතෙම මේ කථාව කියන කල්හි තමා කාමයෙහි ඇලුන බැවින් එය සලකන්නේය. මෙසේ ඔහුට

මේ දෙශනාව සජ්ජාය වන්නේ යයි මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක.

‘කාමිග්ග සුඛං’ යනු නිබ්බානය අදහස් කරණ ලදී. ‘පාපි තො භවිස්සති’ යනු නොදන්නා බවට පමුණුවනු ලබන්නේය. ළමකවූයේම සැපයෙයි. නිරර්ථක වචනයම සැපයෙයි යනුයි. ‘තිට්ඨතු පුබ්බන්තො තිට්ඨතු අපරන්තො’ යනු යම් හෙයකින් තම අතීත කථාවට සුදුසුවූ පුර්වෙතිවාස ඥානයක් නැද්ද එහෙයින් මේ දෙකම සිටිවායි කිය. ‘සුත්තබන්ධනෙහි’ යනු සූත්‍රමයවූ බන්ධනයන් ගෙන් යනුයි. ඔහුගේ වනාහි ආරක්ෂාව පිණිස අත් පාවලද බෙල්ලෙහිද නූල් බඳිත්, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. මහලු කාලයෙහි වනාහි ඒවා දිරා වැටෙත්. කපා හෝ ඉවත් කරත්. ‘එවමෙව ඛො’ යනු මෙයින් මෙය දක්වයි. කුඩා කුමාරයාගේ නූල් බැඳීමේ නොදන්නා කාලය මෙන්. අවිද්‍යාවෙහි මුල් කෙළවර නොදැනීම, අවිද්‍යාවෙහි මුල් කෙළවර දක්නට නොහැකිය. මුදන කාලයෙහි දැනීම මෙනි. අර්භත් මාර්ගයෙන් වනාහි අවිද්‍යා බන්ධනයාගේ ප්‍රමුඛ බව උපන්නේය යන දැනීම, සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(දසවැනි වෙබ්නස්ස සූත්‍රය නිමි.)

(තුන්වැනි වර්ගය නිමි.)

31. සට්ඨකාර සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එව මෙ සුතං’ යනු සට්ඨකාර සූත්‍රයයි. එහි ‘සිතං පාත්වාකාසි’ මහා මාර්ගයෙන් යන්නේ එක්තරා භූමි ප්‍රදේශයක් බලා චාරිකාවෙහි හැසිරෙන මා විසින් මේ ස්ථානයෙහි පෙර වාසය කරණ ලදදැයි ආවර්ජනා කරන්නේ මේ කරුණ දැක්කේය කාශ්‍යප බුද්ධ කාලයෙහි මෙතැන වෙහළිග නම් නියම් ගමක් විය. මම එකල්හි ජොතිපාල නම් මාණවකයෙක් වීමි. මාගේ යහලුවා සට්ඨකාර නම් කුම්භකාරයෙකි. ඔහු සමග මා විසින් මෙහි එක් යහපත් වැඩක් කරණ ලදී. එය හික්ෂු සංඝයාට අප්‍රකටය, දැන් එය හික්ෂු සංඝයාට ප්‍රකට කරමිසි, මගින් ඉවත්ව එක්තරා පෙදෙසක සිටියේ සිනහ පහළ කළහ. දැන් අග දක්වා

මද සිනහවෙන් සිනහ විය. යම්සේ ලෝකික මනුෂ්‍යයෝ බඩට ගසමින් 'කහං කහං' යනුයෙන් සිනහ වෙති. බුදුවරයෝ එසේ නොවෙති. බුදුවරයින්ගේ වනාහි සිනාව තුටු පහටු ආකාර මාත්‍රයක්ම වෙයි. මේ සිනහවද තෙළෙස් සොමිනස් සහගත සිත්වලින් වෙයි. එහි ලෝකීය මහජන තෙමේ අකුසල සතරින්ද කාමාවචර කුසල සිත් සතරින්ද යන සිත් අටින් සිනහවෙයි. ශෛක්ෂයෝ අකුසල වශයෙන්ද දිට්ඨිසම්පයුත්ත දෙකහැර සිත් සයින් සිනහසෙති. ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ සහෙතුක ක්‍රියා සිත් සතරින් එක් අහෙතුක ක්‍රියා සිතින්දැයි සිත් පසින් සිනහසෙති. උත්චහන්සේලාද බලවත් අරමුණක් ආපාථගතවූ කල්හි ඤාන සම්පයුත්ත සිත් දෙකින් සිනහසෙති. දුර්වලවූ අරමුණෙහි දුහෙතුක සිත් දෙකින්ද අහෙතුක සිතින් දැයි සිත් තුනකින් සිනහසෙති. මෙතන ක්‍රියා හෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු සොමනස්ස සහගත සිත භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථානාකාරමාත්‍ර සිනහව ඉපදවීය. මේ සිනහව වනාහි අල්පමාත්‍ර වූයේද තෙරුන්ට ප්‍රකට විය. කෙසේද? එබඳු කාලයෙහි තථාගතයන් වහන්සේගේ සතර දඬුවලින් වාතුද්දිපික මහා මේස මුඛයෙන් නික්මුණු විදුලියක් මෙන් බබළන්නේ මහතල් කඳක්පමණ රශ්මි වැටී නැගී තුන් වරක් සිරස ප්‍රදක්ෂිණා කොට දළවලම අතුරුදන් වෙති. ඒ ලකුණෙන් ආනන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පස්සෙන් යන්නේද සිනා පහළ කළ බව දනියි.

'භගවත්තං එතදවොච' මෙහිදී වනාහි කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හික්ෂු සංඝයාට අවවාද කළ සේක. සිවුසස් ප්‍රකාශ කළ සේක, භාග්‍යවතුන් වහන්සේද මෙහි වැඩ සිටින්නට රුවිය උපදවන්නෙමි යි මෙසේ මේ භූමිභාගය බුදුවරයන් දෙදෙනෙකුත් විසින් පරිභෝග කරණ ලද්දේ වන්නේය. මහජන තෙමේ සුවද මල් ආදියෙන් පුද වෛත්‍යස්ථානයක් කොට හැසිරෙන්නේ ස්වර්ග පරායන වන්නේ යයි සිතා 'එතං තෙනහි භන්තෙ' යනාදී වචනය කීය. 'මුණ්ඩකෙන සමණ කෙන' මුඩුවූයේ මුණ්ඩයයිද ශ්‍රමණ වූයේ හෝ ශ්‍රමණයයි කියන්නට වටීයි. මේ තෙමේ වනාහි නොමේරූ ඤාණය ඇති බැවින්

බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහි ඉගෙන ගත් ව්‍යවහාර වශයෙන්ම පහත් කොට සිතන්නේ මෙසේ කිය. 'සොත්තිං සිනානිං' නෑම පිණිස කරණ ලද සොත්ති නම් වූර්ණයයි. සොත්ති නම් කුරුවින්ද පාෂාණ වූර්ණ ලාකඩ හා මිශ්‍රකොට ගුලි ගසන ලද දෙයකට කියයි. යමක් සඳහා 'එකල්හි වනාහි සවග හික්ෂුහු කුරුවින්දිය සුත්තිකාවලින් නාති' යනාදිය කියන ලදද දෙකෙළවර ගෙන ශරීරයෙහි ගටත්. 'එවං සම්ම' යනු යම්සේ දැනුදු මිනිස්සු සෑය වදින්නට යමු, බණ ඇසීමට යමුයි කියන ලද්දහු උත්සාහ නොකෙරෙද්ද නාට්‍ය දර්ශනාදිය දැකීමට යමුයි කියන ලද්දහු එක වචනයෙන්ම පිළිගනිද්ද එහිම තාත්තවයයි කී කල්හි එක වචනයෙන්ම පිළිගන්නේ මෙසේ කිය.

'ජොතිපාල මානවං ආමන්තෙසි' යනු එක් පැත්තක ආර්ය පරිහාරයෙන් පළමුකොට නා ගොඩ නැගී සිටියේ මහත්වූ ඵෙශ්වර්ය පරිහාරයෙන් නාත්තාවූ ඔහුගේ නෑම අවසන් වනතුරු බලාපොරොත්තුවී වස්ත්‍ර හැඳ කෙස්වල දිය හරිමින් සිටියහුට ඇමතිය. 'අසං' යනු ආසන්න බැවින් දක්වන්නේ කිය. 'ඔව්වටිකං විනිවෙයෙත්වා' යනු ඇත් බල ඇති බෝසත් තෙමේ යහඑව, ඉවත් වෙවයි මදක් පෙරලි ඔහුගේ අල්ලා ගැනීම අත්හරවා යන අර්ථයි. 'කෙසෙසු පරාමසිත්වා එතදවොව' යනු හෙතෙම වනාහි මෙසේ සිතිය. මේ ජොතිපාල තෙමේ නුවණැත්තේ වරක් දැකීම ලබන්නේ තථාගතයන් වහන්සේගේ දැකීමෙහි පහදින්නේය, බණ කථාවෙහිද පහදින්නේය. පැහැදුනේද පැහැදුනු ආකාරය කරන්නට හැකිවන්නේය. මිත්‍රයෝ නම් මේ කාරණය පිණිස වෙති. යම් කිසිවක්කොට මාගේ සහායකයා ගෙන දසබලයන් වහන්සේගේ සමීපයට යන්නෙමි' එහෙයින් ඔහුගේ කෙස්වලින් අල්ලා මෙසේ කිය.

'ඉත්තාර පච්චො' අන්‍ය ජාතිකයෙක් මා හා අසමාන ජාතිකයෙක් ලාමක ජාතිකයෙක් යන අර්ථයි. 'න වනිදං' මේ අපගේ ගමන ලාමක නොවන්නේය, කුඩා නොවන්නේය, මහත් වන්නේය. මේ තෙමේ වනාහි තමාගේ උත්සාහයෙන් නොගන්නේය. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ශක්තියෙන් ගත්තේ යයි අල්ලා ගැනීමෙහි නිගමනයට ගියේය. 'යාවෙනදෙහිපි'

යනු මෙහි දෙකාර හිකාර පිකාරයෝ නිපාතයෝය. යම්තාක් මෙය පරම කොට ඇති යන අර්ථයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි වචනයෙන් ඇමතිමද රෙදිපටෙන් අල්ලා ගැනීමද ඉක්මවා කෙස්වලින් අල්ලා ගැනීම එහි යාම පිණිස යෙදීම කටයුතුය යනුයි.

'ධම්මියා කථාය' යනු මෙහි සිහිය ලැබීම පිණිස පුබ්බේ නිවාස පටිසංයුත්ත ධර්ම කථාව දතයුතුය, ඔහුට වනාහි භාගාවතුන් වහන්සේ ජොතිපාලය තෝ ළාමක තැනකට බැසගත් සත්වයෙක් නොවේ. මහ බෝපළඟෙහි සබ්බඤ්ඤාන ඥානය ප්‍රාර්ථනා කොට බැසගත් කෙනෙකි. 'තා වැන්නෙකුට ප්‍රමාදය නම් නොසුදුසුය.' මේ ආදී ක්‍රමයෙන් සිහිය ලැබීම පිණිස බණ කථාවක් කියේය. පර සමුද්දවාසී තෙරුන් වහන්සේලා මෙසේ කියති. 'ජොතිපාලය, යම්සේ මම දස පාරමී පුරා සබ්බඤ්ඤාන ඥානය අවබෝධ කොට විසිදහසක් හික්ෂුන් පිරිවරා ලෝකයෙහි හැසිරෙමි, එසේම තෝද දසපාරමීන් පුරා සබ්බඤ්ඤාන ඥානය අවබෝධ කොට ශ්‍රමණ ගණයා පිරිවර කොට ඇත්තේ ලෝකයෙහි හැසිරෙන්නෙහිය. මෙබඳු තා විසින් ප්‍රමාදයට පැමිණීම යුතුනොවේය' යනුයි. යම්සේ ඔහුගේ සිත පැවිද්දට නැමේද මෙසේ කාමයන්හි ආදීනවද නෙක්ඛම්මයෙහි ආනිසංසද කියයි,

'අලත්ථ බො ආනන්ද පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පදං' යනු පැවිදිව කුමක් කළේද? බොධිසත්වයෝ වනාහි බුදුවරුන් හමුවෙහි පැවිදි වෙති. පැවිදිවද සෙසු සත්වයන් මෙන් හිස පාත්කොට නොසිටිති. සිවු පිරිසුදු කල්හි පිහිටා ත්‍රිපිටක බුද්ධ වචනය ඉගෙන තෙළෙස් ධූතාංග සමාදන්ව වනයට පිවිස ගිය ආපසු පැමිණි වත් පුරන්තාහු ශ්‍රමණ ධර්මය පුරන්තෝ විදර්ශනා වඩා අනුලොම ඥානයෙහි ගැටී සිටිති. මාර්ග ඵලය පිණිස වැයම් නොකරති. ජොතිපාල තෙමේද එසේම කළේය.

'අද්ධමාසුපසම්පන්න' යනු කුල දරුවකු පැවිදි කොට අඩමසක් වත් නොවැස ගිය කල්හි මවුපියන්ගේ ශොකය නොසංසිදෙති. හෙතෙමේද පාත්‍ර සිවුරු ගැනීම නොදනියි. කුඩා හික්ෂු සාමණේරයන් සමග විශ්වාසය නූපදවයි. තෙරුන්

සමග ස්නේහය නොතබයි. ගිය ගිය තන්හි අනභිරතිය උපදියි. මෙපමණ කල් විසීම ඇති කල්හි මවුපියන් දකින්නට ලැබෙති. එයින් ඔවුන්ගේ ශෝකය තුනී බවට පැමිණෙයි. පාත්‍ර සිවුරු ගැනීම දැනිය, සාමණේර කුඩා හික්මුණ සමග විශ්වාසය උප තෙරුන් සමග ස්නේහය පිහිටයි. ගිය ගිය තැන ඇලීම ඇති වෙයි, නොකලකිරෙයි, එහෙයින් මෙපමණ දිනක් වසන්නට වටනේයයි අඩ මසක් වැස බැහැර ගියේය. 'පණ්ඩුමුටිකස්ස සාලිතො' යනු මිටක් කොට වියන ලද රත් හැල් යනුයි. ඒ හැල් වලට වැපුරු කාලයෙහි පටන් මේ පරිහාරය වෙයි. කුඹුරු මනාකොට සමකරණ ලද්දහු වෙති. එහි බීජ පිහිටුවා සුවද දිය ඉස්සාහ. වැපුරු කාලයෙහි වියනක් මෙන් පැදුරු බැඳ මේරු කාලයෙහි වී මුදුනෙන් කපාගෙන මිටක් මිටක් පමණ මිටි කොට යොත් බැඳ උඩදිම වේලා සුවද සුණු ආදිය අතුරා කොටුවල පුරවා තුන් තුන් වර්ෂයකට වරක් විවෘත කළහ. මෙසේ තුන් වසක් තබන ලද සුවද රත් හැල් කළු ඇට අස් කොට පිරිසිදු හාල් ගෙන නොයෙක් කෑම වර්ගද බත්ද පිළියෙළ කළහ. ඒ සඳහා මෙසේ කියන ලදී. 'පණිතං බාදනියං භොජනියං පෙ කාලං අරොවාපෙසිති. 'අධිවුත්ථො මෙ' යනු කුමක් සඳහා කියයිද? වෙහලිංගයෙන් නික්මෙන කාලයෙහි සටිකාර තෙමේ තමාගේ සමීපයෙහි වස් වැසීම පිණිස පොරොන්දුවක් ගත්තේය. ඒ සඳහා මෙසේ කියයි.

'අහුදෙව අඤ්ඤාථත්තං අහු දෙමනස්සං' යනුවෙනි. තුන් මසක් දන් දෙන්නට බණ අසන්නට මේ ක්‍රමයෙන් විසි දහසක් හික්මුණ පොෂණය කරන්නට නොලැබියයි අලාභය නිසා සිතෙහි අන් ආකාරයක් සිතේ දෙමනසක් විය. තථාගතයන් අරබයා නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? සෝවාන්වූ බැවිනි. හෙතෙම වනාහි පෙර බමුණන්ට දැන්විය. එක්තරා සාලයක පසල්දනව්ව කුපිතවූ කල්හි සංසිද්ධිමට යන්නේ උරවිජදංතම් දියනියට මෙසේ කිය. 'දරුව, අපගේ දෙවියන් කෙරෙහි ප්‍රමාද නොවව' යනුවෙනි, බමුණෝ ඒ රාජදියණිය දැක විසංඥ වූහ. 'මේ කවුරුන්දැයි' කී කල්හි 'නොපගේ දෙවියෝයයි' කීහ. දෙවියෝ නම් මෙසේ වෙන්දැයි කාරාදමා පහයට නැංගාය. ඇ එක්

දිනක් විටිය දෙස බලන්නී කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අග්‍ර ශ්‍රාවකයන් වහන්සේ දැක කැඳවා පිණ්ඩපාතය දී අනුමෝදනාව අසමිත්ම සෝවාන්ව තවත් හික්මුන් ඇත්දැයි විචාළාය.

ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ විසිදහසක් හික්මුන් සමග ඉසිපතනයෙහි වාසය කෙරෙන්නිය යි අසා ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේට ආරාධනා කොට දන් දුන්නීය. රජතෙමේ පසල්දනව්ව සංසිදවා පැමිණියේය. ඉක්බිති ඔහු වෙත පළමුවම බමුණෝ අවුත් දුවගේ අගුණ කියා බිඳ වූහ. රජ තෙමේ වනාහි දුව උපන් කාලයේ ම වරයක් දුනි. එනම් ඇයට සත් දිනක් රාජ්‍යය දිය යුතුය කියායි. ඉක්බිති රජ තෙමේ සත් දිනක් රාජ්‍යය පාවා දුන්නේය. ඇ ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ වළඳවන්නී රජු කැඳවා තිරයෙන් පිටත වාඩි කරවීය. රජ තෙමේ ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේගේ අනුමෝදනාව අසාම සෝවාන් විය. සෝවාන් වූවහුගේ වනාහි ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ අරභයා ටෙවරයක් නැත. එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී. න තථාගතං 'ආරම්භ' යනුවෙනි.

'යං ඉච්ඡසි තං හරතු' යනු හෙතෙම වනාහි බුදුන් පුළුස්සා ගනුදෙනු නොකරයි. මෙසේ කියා දර පිණිස හෝ මැටි පිණිස හෝ පිදුරු පිණිස හෝ වනයට යයි. මහාජන තෙමේ සට්ඨකාරයා විසින් භාජන පුළුස්සනලදැයි පිරිසිදු සහල් එණු දී තෙල් පැණි ආදිය ගෙන පැමිණෙයි. ඉදින් බඳුන වටිනා එකක් වීනම් මිල අඩුවෙයි. යමක් හෝ දී ගනිමුයි නොගනිත්. ධාර්මික මේ වෙළඳ තෙමේ මවුපියන් පොෂණය කරයි. සමයක් සම්බුදුන් වහන්සේට උපස්ථාන කරයි. අපට බොහෝ කුසල් වන්නේය කියා නැවත ගොස් මුදල් ගෙන එති. ඉදින් භාජනය මිල අඩුවීනම් බොහෝ මුදල් දී ගෙන යන්නේ වෙයි. මේ වෙළඳ තෙමේ ධාර්මිකය අපට පින් අත්වන්නේය කියායි. ගෙන එන ලද්ද ගෙයි හිමියන් මෙන් සුරක්ෂිත කොට තබා යෙති. මෙසේ ගුණ ඇත්තේ කුමක් හෙයින් පැවිදි නොවේදැයි රජුගේ වචන මාර්ගය සිදින්නේ අන්ධ මවුපියන් පොෂණය කෙරේයයි කිය. 'කොනුබො' කෙතැන්හිද යනුයි. 'කුම්භියා' සැළියෙන් යනුයි, 'පරියොගා' සුප භාජනයෙන් යනුයි. 'පරිභුඤ්ජ' අනුභව කරව යනුයි. කුමක්

හෙයින් මොවුහු මෙසේ කියද්ද සට්කාර තෙමේ වනාහි බත් පිස වාඤ්ජන සම්පාදනය කොට මවුපියන් වළඳවා තෙමේද වළඳ භාගාවතුන් වහන්සේට පිළිගන්වන බත මනා කොට තබා ආසනයක් පනවා ආධාරකයක් ළඟ තබා වතුර පිළියෙල කොට මවුපියන්ට සංඥාව දී වනයට යයි. එහෙයින් මෙසේ කියත්. 'අභිවිස්සත්ථෝ' ඉතා විශ්වාසවූ යනුයි. 'පිතිසුඛං න විජ්ඣති' නිරතුරුව අත් නොහරියි ඉක්බිත්තෙන් රාත්‍රී භාගයෙහි හෝ දිවස භාගයෙහි හෝ ගමෙහි හෝ වනයෙහි හෝ යම් යම් වේලාවක දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගල තෙමේ මාගේ ගෙට පැමිණ ස්වකීය හස්තයෙන් ආමිසය පිළිගෙන වැළඳුන, යනුයි.

'ලාභාවත මෙ යනු' සිහි කරයි. ඒ ඒ ක්ෂණයෙහි පස්වණක් ප්‍රීතිය උපදියි. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'කලොපියා' පැසින් යනුයි. කුමක් නිසා භාගාවතුන් වහන්සේ මෙසේ කළසේක්ද ප්‍රත්‍යය ධාර්මිකය. හික්ෂුන්ගේ පාත්‍රයෙහි බත් සමානය, එහෙයින් මෙසේ කළසේක. ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්තියද ශ්‍රාවකයන්ටම වෙයි. බුදුවරුන්ට ශික්ෂාපද වේලාවක් නම් නැත. යම්සේ රජුගේ උයනෙහි පූෂ්ප ඵලයෝ වෙද්ද ඒවා ගන්නා අනුන්ට නිග්‍රහ කෙරෙති. රජ තෙමේ කැමති පරිදි අනුභව කරයි. මෙසේ මේ කරුණද දත යුතුය. පරසමුද්ද වාසී තෙරවරු දෙවියෝ වනාහි පිළිගෙන දුන්නාහුයයි කියත්.

'හරථ හත්තෙ හදමුඛා' යනු අපගේ පුත්‍රයා කොහි ගියෙහිදැයි කී කල්හි දසබලයන් වහන්සේ සම්පයට යයි කියයි. කොහි වනාහි යේද ශාස්තෘන් වහන්සේ වසන තැනට වස්තා බවද නොදනියයි පුතු කෙරෙහි අපරාධ සංඥ ඇත්තාහු ගැනීමෙහි සතුටු සිත් ඇතිව මෙසේ කීහ. 'තෙමාසං ආක සච්ඡදනං අට්ඨාසි' යනු භාගාවතුන් වහන්සේ වනාහි සතර වර්ෂා මාස අතුරෙන් එක් මසක් ඉක්මවා තෘණ ගෙන්වූ සේක. එහෙයින් මෙසේ කීය. මේ වනාහි පදාර්ථයයි මොහුට ආකාසච්ඡදනය ඇත්තේනුයි ආකාසච්ඡදන නම්. 'න වාති වස්සි' යනු හුදෙක් බොහෝ නොවැස්සේය. යම් තැනක වනාහි මෙහි ප්‍රකෘතියෙන් පිල් කෙළවර වතුර වැටෙන තැන අතර එක දිය බිඳකුදු බොහෝ නොවැස්සේය. මෙසේ සනවූ වහල

අතරෙහි මෙන් අවිච්ඡිසි පීඩා නොකළහ. ප්‍රකෘතියෙන් සෘතු පැතිරීම විය.

මෑතභාගයෙහි ඒ නිගමයෙහි බැහැර කළ නමුදු එතැන වැසි නැති බවම විය. මිනිස්සු කර්මාන්ත කරන්නාහු වැසි වස්තූ කල්හි එහි සඵ තබා වැඩ කරති. යම්සේ කල්පයක් ගතවේද එතැන එපරිදිම වන්නේය. එද වනාහි තථාගතයන් වහන්සේගේ ගුණ සම්පත්තියෙන් නොවේ. ඔවුන්ගේම වනාහි ගුණ සම්පත්තියෙන් ඔවුන්ට වනාහි සමයක් සම්බුද්ධ තෙමේ කවර තැනක නොලබන්නේද? අන්ධයන් දෙදෙනාවූ අපගේ නිවේසනය තෘණ රහිත කළේයයි ඒ නිසා දෙමිනසක් නූපන්නේය. දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගල තෙමේ අපගේ නිවේසනෙන් තෘණ ගෙන්වා ගෙකිළිය වැස්වියයි ඔවුන්ට බලවත් ප්‍රීතියක් ඇති විය. මෙසේ ඔවුන්ගේ ගුණ සම්පත්තියෙන්ම මේ ප්‍රාතිහාර්ය ඇතිවියයි දතයුතුය. 'තණ්ඩුලවාහසතානි' යනු මෙහි සකට දෙකක් එක් වාහසකැයි දත යුතුය. 'තදුපිකඤ්ච සුපෙය්‍යං' යනු සුපය පිණිස එයට අනුරූපවූ තෙල් පැණි ආදිය හික්ෂුන් දහසකගේ තෙමසක් යැපීමට ප්‍රමාණයයි යන හැඟීමෙන් රජතෙමේ මෙපමණ යැවිය.

'අලම්මෙ රඤ්ඤෙව හොතු' යනු කුමක් හෙයින් ප්‍රතික්ෂෙප කළේද? අධිගම අප්පිච්ඡතාවෙන් මෙසේ වනාහි විය. රජු විසින් මම නොදකින ලද්දේ වීම්. කෙසේ වනාහි යැවුයේදැයි ඉක්බිති සිතිය. ශාස්තෘන් වහන්සේ බරණැසට වැඩිසේක් ඒකාන්තයෙන් රජු විසින් උන්වහන්සේට වස් විසීමට ආරාධනා කරණ ලද්දේ මට පොරොන්දු වූ බැව් දන්වා මාගේ ගුණ කථාව කීයේය. ගුණ කථාවෙන් ලැබූ ලාභය වනාහි නැට්ටුවකු නටා ලද්දක් මෙන් ගායකයකු ගායනා කොට ලද්දක් මෙන්ද වෙයි. කිමෙක්ද මට මේ කර්ම කොට උපන් දෙයින් මවුපියන්ටද භාග්‍යවතුන් වහන්සේටද උපස්ථාන කරන්නට හැකිය යනුයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(සට්ඨකාර සූත්‍රය නිම.)

32. රටිඨපාල සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' යනු රටිඨපාල සූත්‍රයයි. එහි 'පුල්ල කොට්ඨිතං' යනු මහත් වූ කොෂ්ටය හෙවත් පරිපූර්ණ කොෂ්ටාගාරයයි හෙතෙම වනාහී ජනපදයෙහි නිත්‍ය සභ්‍ය ඇත්තේ හැම කල්හි බිජු භාණ්ඩ නිකුත් කරයි. කලවිටිවල පැතු භාණ්ඩ ඇතුළු කරයි. එහෙයින් ඒ නිගමයෙහි කොටු නිතර පිරුණාහු වෙති. එහෙයින් හෙතෙම පුල්ල කොට්ඨිතයයි ව්‍යවහාරයට පත්විය. 'රටිඨපාලො' යනු කුමක් හෙයින් රටිඨපාලයයි නම් වේද බිඳුනු රට ඒ බිඳීම වළක්වන්නට පාලනය කරන්නට සමර්ථතාවය රටිඨපාල නම්. කවර දිනෙක මේ නම උපන්නේද පදුමුත්තර සම්මා සම්බුද්ධ කාලයෙහියි. මෙයින් පෙර කල්ප ලක්ෂයකට මතුයෙහි අවුරුදු දහසක් ආයු ඇති මිනිසුන් අතුරෙහි පදුමුත්තර නම් ශාස්තෘන් වහන්සේ ඉපද හික්මුන් ලක්ෂයක් පිරිවර කොට ඇත්තේ ලෝකයට හිත පිණිස වාරිකාවෙහි හැසුරුනේය.

'හංසවතී නගරයෙහි ආනන්ද නම් ක්ෂත්‍රිය තෙම පදුමුත්තර ශාස්තෘන් වහන්සේගේ පියා විය. මව සුජාතා නම් විය.'

පදුමුත්තර බුදුන් නූපන් කල්හිම හංසවතී නගරයෙහි කෙළෙඹියෝ දෙදෙනෙක් ශ්‍රද්ධා ඇත්තෝ දිළිඳු මගී යාවකාදීන්ට දන් වැට තැබූහ. එකල්හි පර්වත වාසී පන්සියයක් තාපසයෝ හංසවතියට පැමිණියාහුය. ඒ දෙදෙනම තාපස ගණයා දෙකට බෙදගෙන උපස්ථාන කළහ. තවුසෝ ස්වල්ප කාලයක් වැස පර්වත පාදයටම ගියාහුය. සඟ තෙර දෙනමක් නැවතුනෝය. ඔවුහු ඒ තෙර දෙනමට දිවි ඇති තාක් උපස්ථාන කළහ. තවුසන් වළඳ අනුමෝදනා කරණ කල්හි එක් තවුසෙක් ශක්‍ර භවනයේ ගුණ කියයි, එක් තවුසෙක් භූමින්ධර රාජ නාග භවනයේ ගුණ කියයි. කෙළෙඹියන්ගෙන් එක් පුද්ගලයෙක් ශක්‍රභවනය ප්‍රාර්ථනාකොට ශක්‍රයා වී උපන්නේය. එක් පුද්ගලයෙක් නාග භවනයෙහි පාලිත නාග රාජයා නම් විය. ශක්‍ර තෙමේ තමාගේ උපස්ථානයට පැමිණි ඔහු දැක නාග යෝනියෙහි ඇලෙන්නෙහිදැයි විචාළේය. හෙතෙම නොඇලෙමිසි කීය. එසේ වී නම් පදුමුත්තර බුදුන්ට දන්දී මෙතන ප්‍රර්ථනා කරව

දෙදෙනාම සුවසේ වෙසමුයි කීහ. නාගරාජ තෙමේ ශාස්තෘන් වහන්සේට ආරාධනා කොට හික්මුන් ලක්ෂයක් පිරිවර කොට ඇති භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සත් දිනක් මහ දන් දෙන්නේ පදුමුත්තර බුදුන්ගේ පුත්‍ර උපරේවත නම් සාමණේරයන් දැක සත් වැනි දිනයෙහි බුදුන් ප්‍රමුඛ සංඝයාට දිවසළ දී සාමණේර නමගේ තනතුර පැතිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනාගතය බලා අනාගතයෙහි ගෞතම නම් බුදුන්ගේ පුත්‍ර වූ රාහුල කුමාරයා වන්නේයයි දැක තාගේ ප්‍රාර්ථනාව ඉටුවන්නේයයි වදළහ. නා රජ තෙමේ ඒ කරුණ ශක්‍රයාට කීය. ශක්‍රයා ඔහුගේ බස් අසා එසේම සත් දිනක් දන්දී බිඳුනු රට සංසිඳවා ශ්‍රද්ධාවෙන් මහණවූ රටියාල නම් කුල පුතු දැක මමද අනාගතයෙහි ලෝකයෙහි ඔබ වැනි බුදු කෙනෙකු උපන් කල්හි බිඳුනු රට සංසිඳවා පාලනය කරන්නට සමර්ථ කුලයක ඉපද මේ කුල පුතු මෙන් ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදි වූයේ රටියාල නම් වෙම්වායි ප්‍රාර්ථනා කළේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ සමෘද්ධවන බැව් දැන මේ ගාථාව වදළහ.

‘රාජ්‍යය සහිත වාතුර්වර්ණ ජනයා පොෂණය කරන්නට යම් කුලයක් පොහොසත් වන්නේද රටියාල කුලය නම්වූ එහි මේ තෙමේ උපදින්නේය’ යනුයි.

මෙසේ පදුමුත්තර බුදුන් කාලයෙහි ඔහුට මේ නම උපන් නේයයි දත යුතුයි.

‘එතදහොසි’ යනු කුමක් වීද? ‘යථා යථා බො’ යනාදිය ඒ මෙහි සංක්ෂේප කථාවයි. ‘මම වනාහි යම් යම් කරුණකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරණ ලද ධර්මය දනිමි. ඒ ඒ කරුණෙන් මා විසින් පරීක්ෂා කරණු ලබන්නේ මෙසේ වෙයි. යම් හෙයකින් මේ ශික්ෂාත්‍රය බ්‍රහ්මචාරියාව එක දිනය කුඳු කඩ නොකොට අවසන් සිතට පැමිණ විය යුතු බැවින් ඒකාන්තයෙන් සම්පූර්ණ කොට හැසිරිය යුතුය. එක් දිනකුඳු කෙලෙස් මලයන්ගෙන් කිළිටු නොකොට අන්තිම සිතට පැමිණිය යුතු බැවින් ඒකාන්තයෙන් පිරිසිදුය ‘සංඛලිඛිතං ලියවු හක් ගෙඩියක් සමානවූ සකක් සේ පිරිසිදුව හැසිරිය යුතුය, ‘ඉදං න සුකරං අගාරං අජික්ඛාවසනා’ යනු ගිහිගෙයි වසන්නහු

විසින් ඒකාන්තයෙන් පරිපූර්ණවූ පෙ හැසිරෙන්නට 'මම දැලිරවුළු කපාහැර කසට රස පෙවූ කසාවත බඹසර වසන්නවුන්ට සුදුසු වස්ත්‍ර හැඳ ගිහිගෙයින් නික්ම අනගාරික නම්වූ ශාසනයෙහි මහණ වෙමි නම් ඉතා යෙහෙක්' යනු රට්ඨපාල තෙමේ ඔවුන් නොනැගිටි කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් පැවිද්ද නො ඉල්ලිය. කුමක් හෙයින්ද? එහි ඔහුගේ නෑ සහ ලේ නෑයෝ මිත්‍රාමාත්‍යයෝ ඇත්තාහ. ඔවුහු 'තෝ මවුපියන්ගේ එකම පුත්‍රයාය. පැවිදි වන්නට නොසුදුසු යයි අතින්ද ගෙන අදින්නාහ. එහෙයින් පැවිද්දට අනතුරු වන්නේයයි පිරිස සමගම නැගිට ටිකක් දුර ගොස් නැවත ශරීරකෘත්‍යය කරණ පරිද්දෙන් නැවතී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත ගොස් පැවිද්ද ඉල්ලිය. එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී. එනම් 'අථබ්බො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො අචිර වුට්ඨිකාය පරිසාය පෙ පබ්බාපේතු මං හගවාති' යනුවෙනි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහී යම් හෙයකින් රාහුල කුමරුවාගේ පැවිද්දෙහි පටන් මවුපියන් විසින් අවසර නො දෙන ලද කුල පුත්‍රයකු පැවිදි නොකරයි. එහෙයින් ඔහු අතින් විවාළුහ. 'රට්ඨපාලය තෝ මවුපියන් විසින් අවසර දෙන ලද්දෙහිද පෙ පැවිද්දට යනුයි' 'අම්ම, තාත' යනු මෙහි අම්ම යනු මවට ආමන්ත්‍රණය කරයි. තාත යනු පියාටයි 'එකපුත්තකො' එකම පුත්‍රයායි අනික් කිසි වැඩිමහල්ලෙකු හෝ බාලයකු හෝ නැත. මෙහි එක පුත්තයයි කියයුතු වුවත් අනුකම්පා වශයෙන් එකපුත්තකොයි කියන ලදී. 'පියො' පිතිජනකවූ යනුයි 'මනාපො' මන වඩන්නාවූ යනුයි. 'සුබ්බෙතො' සැපය ලබන්නාවූ සැපයේ සංවර්ධනය වූයේ යන අර්ථයි. සුබපරිත්තො' සැපසේ පරිහරණය කරණ ලද උපන් කාලයෙහි පටන් කිරි මවුන් විසින් පරිහරණය කොට දරණු ලබන්නේ අශ්ව, රථාදී ළමා ක්‍රීඩා භාණ්ඩවලින් ක්‍රීඩා කරණු ලබන්නේ රසවත් භෝජන වළඳන්නේ සැපසේ වැඩුනේ යනුයි.

'න ත්වං තාත රට්ඨපාල කස්සචි දුක්ඛස්ස ජානාසි' යනු 'දරුව, රට්ඨපාලය, තෝ ස්වල්ප මාත්‍රවූද දුකක් නොදන්නෙහිය. සිහි නොකරන්නෙහිය' යන අර්ථයි.

‘මරණෙනපි, තෙ මයං අකාමකා විනා භවිස්සාමාති’ ඉදින් වනාහි අප ජීවත්වන කල්හි තාගේ මරණය සිදුවන්නේ නම් තාගේ මරණයෙන්ද තොප ගැන ඇති කැමැත්ත නොහරින්නේය. අපගේ රූපිය නොහරින්නෙමු. වියෝගයට හෝ පැමිණෙන්නෙමු යන අර්ථයි. ‘කිම්පන මයං තං’ යනු මෙසේ ඇති කල්හි ජීවත්වන අපි ඔබගේ පැවිද්දට කෙසේ අවසර දෙමුද යන අර්ථයි.

‘තත්ථෙව්’ යම් තැනක ඔහු සිටියේ මවුපියවරු නොඅනුදන්නාහුද එතැන යනුයි. ‘අනන්තරහිතාය’ කිසියම් ඇතිරියකින් නොඇතුරු යනුයි. ‘පරිවාරෙහි’ ගන්ධර්ව නාටකාදිය ළඟට ගෙන එහි සභායකයන් සමග සුවසේ ඉන්ද්‍රියයන් පවරව ඔබ්බොබ පමුණුවයි කියන ලද්දේ වෙයි. නොහොත් පරිවාරෙහි යනු ගන්ධර්ව නාටකාදිය ළඟට ගෙන සභායකයන් සම නැලවී ක්‍රීඩා කරවයි කියන ලද්දේ වෙයි. ‘කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තො’ තමන්ගේ පුත්‍ර දරාවන් සමග භොගයන් අනුභව කරමින් යනුයි. ‘පුඤ්ඤානි කරොන්තො’ බුදුන්ද දහමිද සඟුන්ද අරඬයා දන් දිම් ආදී සුගති මාර්ගය පිරිසිදු කරන්නාවූ කුශලකර්මයන් කරන්නේ යනුයි. ‘තුණ්හි අහොසි’ යනු කථානූප්පබන්ධ විච්ඡේදනය පිණිස ආලාපසල්ලාපයක් නොමැති විය. ඉක්බිති ඔහුගේ මවුපියවරු තුන්වරක් කියා ප්‍රතිවචනයකුදු නොලැබ යහළුවන් කැඳවා මේ තොපගේ යහලුවා පැවිදිවනු කැමැත්තේය. ඔහු වළක්වවයි කිය. ඔවුහුද ඔහු වෙත එළඹ තුන්වරක් කීහ. ඔවුන්ටද නිශ්ශබ්ද විය. එහෙයින් ‘අථ ඛො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සභායකා පෙ තුණ්හි අහොසි’ යනුවෙන් කියන ලදී. තුන් වරක් කියා ඉක්බිති යහළුවන්ට මේ සිත විය.

‘ඉදින් මේ තෙමේ පැවිද්ද නොලබන්නේ මැරෙන්නේ නම් කිසිදු ගුණයක් ඇති නොවන්නේය. පැවිදි වූවහු වනාහි කලින් කල දකින්නාහුය, අපිද දකින්නෙමු.

මේ පැවිද්ද බැරැරුම් දෙයකි. දිනපතා මැටි පාත්‍රය ගෙන පිඩු පිණිස හැසිරිය යුතුය, එකසෙය්‍යාව ඇති එක හත්තය ඇති බ්‍රහ්ම වරියාව අති දුෂ්කරය. මේ තෙමේද සිවුමැලිය,

නාගරික කුලජාති ඇත්තේය. හෙතෙම එය නොහැකිවන්නේ නැවත මෙහිම එන්නේය. දැන් ඔහුගේ මවුපියවරුන් ලවා අවසර ලබා දෙමුයි' කියායි ඔවුහු එසේ කළහ. මවුපියවරුද ඔහුට අවසර දිය යුතුයයි මේ කතිකාව කොට අනුදත්ත. එහෙයින් කියන ලදී. 'අථ ඛො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සහායකා යෙන රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස මාතා පිතරො පෙ අනුඤ්ඤතොසි මාතා පිතුහි පෙ උද්දෙස්සෙතබ්බාති' යනුවෙනි. එහි 'උද්දෙස්සෙතබ්බා' යම්සේ ඔහු කලින් කල දකිද්ද, මෙසේ අවුත් තබා දැක්විය යුතුය යනුයි.

'බලං ගහෙත්වා' යනු සප්පාය භොජන වළඳන්නේ ඇඟ ඉලිම් තැවිම් ආදියෙන්ද කය පරිහරණය කරන්නේ කයින් බලය උපදවා යනුයි.

මවුපියන් වැද කඳුළු මුසු නෑ සමූහයා හැර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනකද එතනට ගියේය පෙ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මා පැවිදි කරවයි කිය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ළඟ සිටි එක්තරා භික්ෂුවකට ඇමතුසේක. 'එසේ වීනම් භික්ෂුව, රට්ඨපාලයා මහණකරව උපසම්පදද කරව' කියායි.

'යහපත හිමියෙනයි' එ' භික්ෂුතෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දී රට්ඨපාල කුලපුත්‍රයා නමැති බුදුන් වහන්සේ දුන් සද්ධිවිහාරිකයා ලැබ පැවිදි කරවිය. උපසම්පදද කරවිය. එහෙයින් කියන ලදී. 'අලත්ථඛො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පදං' යනුවෙනි.

'පහිතත්තො විහරන්තො' යනු දෙළොස් වසක් මෙසේ වාසය කරන්නේ විය. මේ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ නෙය්‍ය පුද්ගලයෙකි. එහෙයින් පින් ඇත්තෙක, අහිනිහාර සම්පන්න වූයේ අද අදම රහත්බවයයි මහණදම් කරන්නේ නමුදු දෙළොස්වන වසෙහි රහත් බවට පැමිණියේය. 'යෙන භගවා තෙනුපසංකම්' යනු මාගේ මවුපියෝ පැවිද්දට අවසර දෙන්නාහු නා කලින් කල අවුත් අපගේ දර්ශනයට ඉඩදිය යුතුයයි කියා අවසර දුන්හ. මවුපියවරු දුකින් වසන්නෝය. මමද යම්

අදහසකින් පැවිදි වූයෙමි නම් එය මට මුදුන් පැමිණියේය, දැන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් අසා තමා මවුපියන්ට දක්වන්නෙමිසි සිතා විවාරණු කැමැත්තේ පැමිණියේය. 'මනසාකාසි' යනු කිමෙක්ද රටියපාලයා ගිය කල්හි කිසියම් උපද්‍රවයක් වන්නේදැයි සිතා බැලූසේක. ඉක්බිති වන්නේයයි දැන එය මැඩලන්නට රටියපාලයාට හැකිවන්නේදැයි බලන්නේ ඔහුගේ රහත්බවට පැමිණීම දැන හැකි වන්නේයයි දැන අනුදන්සේක.

එහෙයින් 'යද හගවා අඤ්ඤාසි පෙ කාලං මඤ්ඤාසිති' 'මිගාවීරෙ' මෙනම් ඇති උයනෙහි යනුයි. එය වනාහි රජු විසින් අකාලයෙහි පැමිණි පැවිද්දන්ට මෙය සුවසේ පරිභෝග කළ යුතුයයි මෙසේ අනුදන්නේම විය. එහෙයින් තෙර තෙමේ මා පැමිණි බව දන්වන්නෙමි, ඔවුහු මාගේ පා දෝනා උණුදිය පාදයෙහි ගල්වන තෙල් ආදිය එවත්යයි සිතකුදු නූපදවා උයනටම පිවිසියේය. 'පිණ්ඩාය පාවිසි' යනු දෙවැනි දිනයෙහි පැමිණියේය. 'මජ්ඣිමාය' දෙරටු සතක් ඇති ගෙයි මැද දෙරටුවෙහි යනුයි. 'උල්ලෙඛාපෙති' කපුවා විසින් කෙස් සරසා තබයි යනුයි. 'එතදවොව' යනු මේ ශ්‍රමණයෝ අපගේ පිය පුත්‍ර මහණකරවා සොරුන් අත තබා මෙන් එක්දවසකුදු නොපෙන්වති. මොවුහු වනාහි මෙසේ රළු වැඩ කරන්නෝය, මෙතනට පැමිණිය යුතු වන්නේය. මොවුහු මෙතනින් බැහැර කළයුතු වන්නේයයි සිතා මෙසේ 'ඉමෙහි මුණ්ඩකෙහි' යනාදී වචන කීය.

'ඤ්ඤාසි' යනු නැයන්ගේ දැසියයි. 'ආභිදෙසිකං' පාරිවාසිකවූ එක් රැයක් ඉක්මුන කුණුවූ යනුයි. එහි පද්‍ර්ථ මෙසේය. කුණුවූ දෙසයෙන් යුක්තවූයේනුයි අභිදෙස නම්, අභිදෙස වූයේම ආභිදෙසික නම්. එක රැයක් ඉක්මවූ දෙයට මේ නමකි.

'කුම්මාස' (පිට්ටු යනු) යව කුම්මාසයයි. 'ජඩ්ඝෙතු කාමා හොති' යනු යටත්පිරිසෙයින් දස කම්මකාරයන්ට හෝ ගවයින්ගේද පරිභෝගයට නොසුදුසුද එහෙයින් එය කසල මෙන් ඉවත දමනු කැමැත්තේ වෙයි. 'සචෙතං' යනු ඉදින් මොහුට

භගිනියයි ආර්ය ව්‍යවහාරයෙන් තමන්ගේ ශ්‍රේති දසියට ආලපනය කරයි.

‘ජඩ්ඨනිය ධම්මං’ ඉවත් කළ යුතු ස්වභාව ඇති යනුයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ‘යෙහෙළිය, මෙය ඉදින් පිටත දැමිය යුතු නම් පරිභොගයට නොසුදුසු නම් මෙහි මේ පාත්‍රයෙහි බහාලව’ යනුයි. කීමෙක්ද මෙසේ කියන්නට ලැබේද? ඉල්ලීම් හෝ යොදන ලද වචනයක් හෝ වෙයිද? නැත. කුමක් හෙයින්ද? එය පරිභොගයට නොසුදුසු බැවිනි. යමක් ඉවත දැමියයුතු නම් පරිභොගයට නොසුදුසු නම් එහි හිමියන්ගේ ආලයක් නැත. ඒ සියල්ල දෙව්. ගෙන එව් මෙහි බහා ලවයි කියන්නට වටියි. එසේ හෙයින් මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ අග්‍රවූ ආර්යවංශිකයෙක් වූයේ මෙසේ කිය.

‘හත්ථානං’ හික්ෂාව ගැනීම පිණිස පාත්‍රය දිගුකරන්නේ මැණික්කටුවෙහි පටන් දැතෙහි යනුයි.

‘පාදනං’ යනු නිවාසනයෙහි පටන් පා දෙකෙහි.

‘සරස්ස’ යනු ඉදින් ඇයට භගිනියයි වචන පිට කරන්නේ හඬේද

‘නිමිත්තං අග්ගහෙසි’ යනු අත්පිටු ආදිය බලන්නේ මාගේ පුත්‍ර රට්ඨපාලයාගේ මෙන් රත්වත් කැස්බෙකුගේ පිටක් මෙන් මේ අත්පා පිටු ඇත්තේ වෙයි. හිරියල් වැටීමෙන් මනාව වටවූ ඇඟිලි ඇත්තේය. හඬ මිහිරිය යනාදීන් ගිහි කාලයෙහි සැලකූ ආකාරය සැලකිය. හැඳිනිය. ඒ ආයුෂ්මතුන්ගේ දෙළොස්වසක් වනයෙහි විසීම නිසාත් පිණ්ඩාහාරය වැළඳීම නිසාත් අනෙකෙකුගේ මෙන් ශරීර වර්ණය විය. එහෙයින් ඒ ශ්‍රේති දසිය දැකම නොහැඳින්නිය. නිමිත්ත පමණක් ගත්තිය.

‘රට්ඨපාලස්ස මාතරං එතදවොච’ යනු තෙරුන්ගේ අඟ පසඟ තැත්පත් කොට කිරි පොවා වර්ධනය කළ කිරිමවද පැවිදිව මහා ක්ෂිණාශ්‍රව බවට පැමිණි ශාක්‍ය පුත්‍රයා සමග ස්වාමීනි, ඔහු රට්ඨපාලදැයි’ ආදී වචන කියන්නට නොහැකි වන්නී වේගයෙන් ගෙදරට ගොස් රට්ඨපාලගේ මවට මෙසේ කිය. ‘යග්ජේ’ යනු ආරොචනාර්ථයේ නිපාතයයි, ‘සචෙ ජෙ සච්චං’ යනු මෙහි ජෙ යනු ආලපනයෙහි නිපාතයයි. මෙසේ ඒ

දෙගයෙහි දැසි ජනයාට ආමන්ත්‍රණය කරයි. එහෙයින් එම්බා දැසිය, ඉදින් ඇත්තක් කියන්නෙහිදැයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දතයුතුය.

‘උපසංකම්’ යනු කුමක් හෙයින් එළඹියේද? මහා කුලයෙහි ස්ත්‍රීහු පිටත නික්මෙන්නාහු නින්දාවට පැමිණෙති, මෙයද ඉතා වැදගත් කරුණකි, සිටාණන්ට මෙය කියන්නෙමිසි සිතුවාය, එහෙයින්..එළඹියාය, ‘අඤ්ඤතරං කුඩ්ඛං’ යනු ඒ දේගයෙහි දනපතින්ගේ ගෙවල ශාලාවෝ වෙති, මෙහි ආසනයෝද පණවන ලද්දහු වෙති, පිඩු පිණිස හැසිර ළඟට ලැබුන දිය හා කැඳ එහි වැඩහිඳ වළඳති, ඉදින් කැමති නම් දනපතින්ගේ සමීපයෙන්ද ගනිත්, එහෙයින් එයද එක්තරා කුලයක මෙබඳු ශාලාවක එක්තරා කුඩ්ඛලයකැයි දත යුතුය. පැවිද්දෝ හිඟන්නන් මෙන් නුසුදුසු තැනක හිඳ වළඳන්නාහු නොවෙති. ‘අත්ථි නාම තාතාති’ මෙහි අත්ථි යනු විද්‍යමානාර්ථයෙනි. ‘නාම’ යනු ප්‍රච්ඡනාර්ථයෙහි හෝ මඤ්ඤනාර්ථයෙහි නිපාතයයි.

මෙය වනාහි කියන ලද්දේ වෙයි, ‘දරුව, රට්ඨපාලය අපට ධනය ඇත. රට්ඨපාලය, ඔබ මෙබඳු තැන හිඳ ඉවතලන පිට්ටු අනුභව කරන්නෙහි නම් අපට නිර්ධනීහුයයි කිය යුතු නොවේද? දරුව, රට්ඨපාලය, අපට ජීවිතය ඇත. ඔබ මෙබඳු තැන සිට ඉවත්කළ පිට්ටු අනුභව කරන්නෙහි නම් අප මළවුන්යයි කියයුතු නොවේද? එසේම දරුව රට්ඨපාලය, තාගේ අභ්‍යන්තරයෙහි ශාසනය නිසා ලැබූ ශ්‍රමණ ගුණය ඇතැයි සිතමි. යම් හෙයකින් ඔබ යහපත් හෝජන රසය නිසා වැඩුණේද මෙසේ පිළිකුල් කටයුතු ඉවත් කළ පිට්ටු අමෘතය මෙන් වෙනසක් නැතුව වළඳන්නෙහිද? යනුවෙනි.

ඒ ගෘහපති තෙමේ දුකින් පීඩිත බැවින් මේ කාරණය සම්පූර්ණ කොට කියන්නට නොහැකි වන්නේ ‘අත්ථිනාම තාත රට්ඨපාල ආභිදෙසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසිති යන මෙපමණක්ම කිය. අක්ෂර වින්තකයෝ වනාහි මෙහි මේ ලක්ෂණය කියත්. අනොකප්පන ඇදහිම් අර්ථ වශයෙන් මේ අර්ථ ශබ්දයෙහි උප පදයෙහි පරිභුඤ්ජිස්සසි යන අනාගත චචනය කරන ලදී. මේ එහි අර්ථයයි. අතීතය නම් පෙ

පරිභුඤ්ඤාසි යන මෙය ප්‍රත්‍යක්ෂවුවද අහං න සද්දහාමි මරිස්සාමි යන මෙය ගෘහපති තෙමේ තෙරුන්ගේ පාත්‍ර මුවවිට ගෙන සිටියේම බිඳුන තැන කුණුව දෑ වැගිරෙන කිකිළිබිජුවක් මෙන් ශුන්‍ය ව්‍යාප්තිය සේ ඒ පිළිවෙලට පිටිවුවගෙන වැළඳීය. පෘථග්ජනයාට එබඳු පිළිවෙලට පිටිවුවක් පරිභොග කිරීම නොකට හැකිය. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ආර්ය සිද්ධියෙහි සිට දිව්‍ය ඕෂස් ඇති අමාත් රසය වළඳන්නාක් මෙන් වළඳ ඩබරාවෙන් ගෙන පාත්‍රයද මුඛයද අත් පාද සෝද 'කුතො නො ගහපති' යනාදිය කීහ. එහි 'කුතො නො' යනු කොතැනින් ද යනුයි. 'තෙවදනං' යනු දෙයා ධර්ම වශයෙන් දනය නොලැබීම.

'න පච්චිකාමානං' යනු 'දරුව, රටියපාලය, ඔබට රුවිද කිමෙක්ද ස්වල්පවූ ක්ලාන්තවීමකින් පැමිණියෙහිද? දරුව, තවම ගෙයි බත සම්පාදනය නොවීයයි' මෙසේ පිළිසඳර වශයෙන් පිළිතුරුකුදු නොලැබීම. කුමක් හෙයින් තෙරුන්වහන්සේ මෙසේ කී සේක්ද? පියාට අනුග්‍රහ වශයෙන් උන් වහන්සේට මේ අදහස විය. 'යම්සේ මේ තෙමේ මට මෙසේ කියාද? අනික් පැවිද්දන්ටද මෙසේ කියායයි සිතමි. බුද්ධ ශාසනයෙහිද කොළ අතුරෙහි පියුමක් මෙන් අළු යට ඇති ගින්නක් මෙන්, එළයෙන් වැසුන සඳුන් හරය මෙන් නූලෙන් වැසුන මුතුරුවන මෙන් වලාකුලින් වැසුන සඳු මෙන් මා වැනි වැසුන ගුණ ඇති භික්ෂූන්ගේ ඇතුළත නැත. ඔවුන් කෙරෙහි නැවත මෙබඳු වචනයක් නොපවත් වන්නේය. සංවරයෙහි පිහිටියයි' අනුග්‍රහ වශයෙන් මෙසේ කීහ.

එහි 'තාත' යනු 'දරුව තොපට ගෙයක් නොවේවා එනු මැනව් ගෙට යන්නෙමුයි කියයි. 'අලං' යනු උත්කෘෂ්ට එකාසනිකතාව බැවින් ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ මෙසේ කිය.

'අධිවාසෙසි' යනු තෙරුන් වහන්සේ ප්‍රකෘතියෙන් උත්කෘෂ්ට සපදනවාරිකවූයේ හෙට පිණිස හික්ෂාව නො ඉවසයි. මවට අනුග්‍රහයෙන් ඉවසූ සේක. ඔහුගේ මවට තෙරුන් සිහිකොට බලවත් ශෝකය උපදියි. හැඬීමෙන්ම දැවුණු ඇසක් මෙන් විය. එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ ඉදින් මම ඇය නොදැක යන්නෙමි නම් ඇගේ හෘදය පැලෙන්තේයයි අනුග්‍රහයෙන් ඉවසූ සේක.

‘කාරාපෙත්වා’ යනු අමුරන් ගොඩක්ද රත්රන් ගොඩක්ද යන ගොඩවල් දෙකක් කොට පූජාව කොපමණ මහත්වූයේද යත් යම්සේ මෙතෙර සිට පුරුෂයා මෙතෙර සිට මධ්‍යම ප්‍රමාණ පුරුෂයා නොදකින්නේද එසේ මහත්වූ ඒවායි.

‘ඉදං තෙ තාත’ කහවණු ගොඩද රත්රන් ගොඩද දක්වමින් කිය. ‘මත්තිකං’ මවුපසින් ආවා වූ යනුයි. මේ ඔබගේ මවගේ මව මේ ගෙට එන ඔබගේ මවට මල් සුවඳ ගැනීම පිණිස දුන් ධනය යන් අර්ථයි. ‘අඤ්ඤං පෙත්තිකං අඤ්ඤං පිතා මහං’ යනු ‘තාගේ පියාගේද මුත්තණු ආදීන්ගේද තැන්පත් කරණ ලද්දවූද වැඩට යොදන ලද්දවූද ධනය බොහෝය. මෙහි ‘පිතා මහං’ යනු (ව්‍යාකරණය පරිදි) තදධිත ලොපයයි දත යුතුය. ‘පෙතා මහං’ යනුද පාඨයි. ‘සක්කා තාත රට්ඨපාල’ යනු ‘දරුව, රට්ඨපාලය, පින් කිරීමට හැක්කේ පැවිදිවීමෙන්ම පමණක් නොවෙයි. ගිහිගෙය වසන්නහු විසින්ද භොගයක් අනුභව කරන්නටද තිසරණයෙහි පිහිටා පන්සිල් සමාදන්ව මහත්වූ දුනාදී පින්කම් කරන්නට හැකිවෙයි.

‘එහි ත්වං තාතාති පෙ පුඤ්ඤනී ච කරොති තතො නිදනං’ යනු ධන හේතුවෙන් ධනය නිසා ඒ ඒ ධනය රකින්නාවූ රාජාදීන්ගේ වශයෙන් ධනය පිරිහෙන විටද උපදනා ශොකාදිය සඳහා මෙසේ කිය.

මෙසේ කී කල්හි සිටු ගහපති තෙමේ ‘මම මොහු සිවුරු හරවන්නෙමිසි අණ කෙළෙමි. හෙතෙම දැන් මට ධර්මකථා කියන්නට පටන් ගත්තේය. මාගේ වචනය නොකරන්නේ යයි’ නැගිට ගොස් අන්තෞපුර ස්ත්‍රීන්ගේ දෙරටුව විවෘත කොට ‘මේ තොපගේ හිමියා වෙයි. යථා, යම්කිසි දෙයක් කොට ගන්නට උත්සාහ කරවියයි’ පිටත් කළේය. යහපත් වයසෙහි සිටි නාටකස්ත්‍රීහු නික්ම තෙරුන් පිරිවැරුහ. ඔවුන් අතුරෙන් ජ්‍යෙෂ්ඨ ස්ත්‍රීන් දෙදෙනෙකු සඳහා ‘පුරාණ දූතියකි’ ආදිය කියන ලදී.

‘පච්චෙක පාදෙසු ගහෙත්වා’ යනු එක එක පාදය ඔවුන් ගෙන ‘කිදිසා නාම තා අය්‍ය පුත්ත අච්ඡරායො’ යනු කුමක් හෙයින් මෙසේ කීවාහුද? එකල්හි වනාහි බොහෝ ක්ෂත්‍රිය

කුමාරයන්ද බ්‍රාහ්මණ කුමාරයන්ද සිටු පුත්‍රයන්ද මහා සමීපත් අතැර පැවිදිවනු දැක පැවිද්දෙහි ගුණ නොදන්නාහු කථා උපදවත්. කුමක් හෙයින් මොවුහු පැවිදි වෙද්ද යනුයි. ඉක්බිති කෙනෙක් දිව්‍යජ්‍යෙෂ්ඨත් හා දිව්‍යනාටක නිසායයි කියත්. ඒ කථාව විස්තර එකක් වෙයි. උන්වහන්සේ ගෙන ඇලා මෙසේ කීහ. 'තෙරුන් වහන්සේ ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ 'නබ්බා මයං හගිති' යනාදිය කීහ. 'සමුදවරති' යනු ව්‍යවහාර කරයි කියයි.

එහිම මූර්ච්ඡා වූවාහු වැටුනාහ යනු හගිති වාදයෙන් කථාකරණ ඔහු දැක අපි අද එන්නේය, අද එන්නේයයි දෙළොස් වසක් පිටත නොනික්මෙන්නාහු මොහු නිසා අපි දරුවෝද නොලැබීමු. යමෙකුගේ ආනුභාවයෙන් ජීවත් වීමු නම් මෙයින් පිරිහුණෝ වමිහ. දැන් අපි අනාථ වූවෝ වෙමුයි තමන් ගැනම සිතන්නාහු දැන් අපට වූයේ අවැඩෙක. අප අමුවත් වුවද තමා සමග එක මවකුස විසූ දැරියන් මෙන් සිතායයි උපන් බලවත් ශෝකය ඇතිව ඒ පෙදෙසෙහි මූර්ච්ඡාව වැටුනාහ.

'මා නො විහෙයෙමි' යනු අපට ධනය පෙන්වා මාගමුන්ද පිටත් කොට වෙහෙස නොකරවී.

'විහෙසා එසා පබ්බජිතානං' යනු කුමක් හෙයින් මෙසේ කියේද? මවුපියන්ට අනුග්‍රහයෙනි.

ඒ සිටු තෙමේ වනාහි පැවිදිවෙශය නම් කිව්වයි. පැවිදිවෙස අත්හරවා නහවා තුන්දෙනා එකතුව බුද්ධත්තෙමුයි හඟින්නේ තෙරුන්ට භික්ෂාව නොදෙයි. තෙර තෙමේ මා වැනි ක්ෂීණාශ්‍රවයකුට ආහාරන්තරාය කොට මොවුහු බොහෝ අකුසල් රැස්කරන්නාහයි ඔවුන්ට අනුග්‍රහයෙන් මෙසේ කිය.

'ගාථා අභාසි' යනු ගාථා කීහ. 'පස්ස' යනු සමීපයෙහි සිටි ජනයා සඳහා කියයි. 'චිත්තං' යනු චිත්‍ර විචිත්‍රවූ 'බිම්බං' ආත්මභාවයයි. 'අරුකායං' නවවණ මුඛ වශයෙන් වණ ඇති කයයි 'සමුස්සිතං' යනු ඇට තුන්සියයකින් නහර නවසියයකින් බැඳ මස් පිඬු සියයකින් ආලේප කොට හාත්පසින් වටකරණ ලද 'ආතුරං' යනු ජරාතුර බැවින් රෝගාතුර බැවින් ක්ලෙසාතුර බැවින්ද නිත්‍යයෙන් ආතුරවූ 'බහු සංකප්පං' යනු උපන් අන්‍යවූ ප්‍රාර්ථනා කල්පනාවලින් බොහෝ කල්පනා ඇති ස්ත්‍රීන්ගේ

කයෙහි පුරුෂයන්ට කල්පනා උපදිත්. ඒ ස්ත්‍රීන්ගේ කය සොහොනෙහි දමන කලෙබරයක් වන බවද එය කාක ගිජුලිහිණි ආදීන් විසින් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත්ය යනු බහු සංකප්ප නම් වෙයි. 'යස්ස නත්ථි ධුවං ධීති' යනු යම් කයක් මිරිගුව පෙණපිඩ දියබුබුල ආදීන් මෙන් ඒකාන්තයෙන්ම ස්ථිර පැවැත්මක් නැත. බිඳීම ඇති බව නියතය.

'තවෙන ඔනද්ධං' තෙත්වූ මිනිස් සමින් වැසුවේ යනුයි. 'සහ වත්ථෙහි සොහති' යනු සුවද ආදියෙන්ද මැණික් කොඩොල් ආදියෙන්ද විසිතුරු කරණ ලද රූපය වස්ත්‍රය හැඳි කල්හි හොබනේ වෙයි. වස්ත්‍රය නැතිවිට පිළිකුල් වෙයි. බැලීමට අයොග්‍ය වෙයි.

'අලත්තක්කතා' ලතු දියෙන් සායම් කළ යනුයි. අබ කල්කයෙන් මුඛ පිලිකා ආදිය හැර පණු මැටි ආදියෙන් දූෂිත වූ ලේ වියලවා තල පිට්ටලින් ලේ පහදවා කහ පාටකොට කුඩු වර්ගයකින් කට මදිත්, එබැවින් අතිශයින් බබළත් ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'අට්ඨපාද කතා' රසොදකයෙන් තවරා තළල් කෙළවර ආවති පරිවතී කොට අට්ඨපදක රවනාවෙන් රචිත යනුයි. 'අඤ්ජනී' යනු අඤ්ජන නාලිකා යනුයි. ඔදහි යනු තැබුවේය යනුයි. 'පාසං' මුවන් අල්ලන දැලයි. 'නාසද' නොගැටිය යනුයි. 'නිවාප' යනු නිවාප සූත්‍රයෙහි කියන ලද නිවාප තෘණ සමාන භොජනයයි.

'කන්දන්තෙ' යනු හඬන්නේ වැළපෙන්නේ, මේ ගාථාවෙන් ස්ථවිරතෙමේ මවුපියන් මිගලුද්දකයන් මෙන් කොට දැක්වීය. සෙසු නැයින් මිගලුද්දක පිරිස මෙන්ද රන් රුවන් මුවන් බඳනා දැල මෙන්ද තමා වැළඳූ භොජන තෘණ සහිත සතුන්ගේ භොජනයක් මෙන්ද තමා මහ මුවකු කොටද දැක්වීය. යම්සේම මුවා ඇතිතාක් තෘණ සහිත සතුන්ගේ කෑම කා පැන් බී බෙල්ල ඔසවා පිරිස බලා මෙනැනට ගියහුට යහපත වන්නේ යයි මිගලුද්දකයන් හඬද්දීම දැල නොගටා උඩින් පැන වනයට පිවිස සනවූ ඡායා ඇති ඡත්‍රයක් මෙන් වන රොදයට මද මදවූ වාතයෙන්, පවන් සලන්නාක් මෙන් වන්නේ ආ මග බලන්නේ සිටියි. මෙපරිද්දෙන් ස්ථවිර තෙමේ මේ ගාථා කියා අහසින් ගොස් මිගාවිරයෙහි බැස්සේය. කුමක් හෙයින් තෙරුන් වහන්සේ

අහසින් වැඩි සේකද? ඔහුගේ සිටුවූ පිය තෙමේ දෙර කොටු සහම අගුල්ලා මල්ලවයන්ට මෙසේ අණ කළේය. 'ඉදින් නිකම් යේනම් ඔහුගේ අත් පා අල්ලා කසාවත් බැහැර කොට ගිහි බස් ගන්වනුයි' කියයි. එහෙයින් තෙර තෙමේ 'මොවුහු මා වැනි ක්ෂීණාශ්‍රවයකුගේ අතින් අල්ලා අකුසල් රැස් කරන්නාහුය. එය ඔවුන්ට නොවේවායි සිතා අහසට නැංගාහ. පරසමුද්දවාසී තෙරවරුන්ගේ කීම නම් නැගිට සිටීම මේ ගාථා කියා අහසට නැග කොරව්‍ය රජුගේ මිගාවීර උයනෙහි බැස්සාහ යනුයි. මේ වචන මාර්ගයයි.

'මිගව' යනු ඒ උයන්පල්ලාගේ නමයි. 'සොධෙන්තො' යනු උයන් මග සම කරවා උයන ඇතුළත සැසිය යුතු තැන් සැස හැමද යුතුතැන් හැමද වැලි ඉස මල් ඉස කෙසෙල්ගස් තැබීම ආදිය කරන්නේය යන අර්ථයි. යෙන රාජා කොරවෙයා තෙතුවසංකම්' යනු අපගේ රජ තෙමේ හැම කල්හි මේ කුල පුත්‍රයාගේ ගුණ වර්ණනාව කියයි දකිනු කැමැත්තේ මොහු ආ බව නොදනියි මහත්වූ පුද පඬුරු ගෙන ගොස් රජුට කියන්නෙමිසි සිතා කොරව්‍ය රජු යම් තැනකද එතනට ගියේය.

'කිත්තයමානො හොසි' යනු ඒ රජ තෙමේ තෙරුන් සිහි කොට බල මධ්‍යයෙහිද නාටකයන් මධ්‍යයෙහිද උන්වහන්සේ විසින් දුෂ්කර දෙයක් කරණ ලදී. කුල පුත්‍රයා විසින් මහත් සම්පත හැර පැවිදිව නැවත නොනැවතී නොබලන ලද්දේයයි ගුණය කියේය. එය ගෙන මේ තෙමේ මෙසේ කිය. 'විස්සජ්ජෙථාති වත්ථා' යනු අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන් සහ මහාමාත්‍ය බල කායාදීන් අතුරෙන් යමෙකුට යමක් සුදුසුද ඔහුට එය දී යන අර්ථයි. 'උස්සටාය උස්සටායා' යනු උසස් උසස්වූ මහාමාත්‍ය රටෙහි අධිපතින්ගේ වශයෙන් උසස් උසස් පිරිස ගෙන පැමිණියේය යන අර්ථයි.

'ඉධහවං රට්ඨපාලො හත්ථත්ථරෙ නිසිදතුති හත්ථතර' නම් ඇතුපිට අතුරණ වස්ත්‍රය තුනිවූයේ මල් බහුල කොට ඇත්තේ දෙපටක් කොට ඇතුරුයේ ලකුණු කළේ වෙයි. එවැනිවුන් නොවිචාරා හිදින්නට යුතු නොවේයයි සිතන්නේ මෙසේ කිය.

‘පාරිජුඤ්ඤති’ පාරිජුඤ්ඤා බවට පිරිහීමට ගිය යනුයි. ‘ජිණ්ණ’ ජරාවෙන් ජීර්ණවූ යනුයි. ‘වුද්ධ’ වයොවෘද්ධ යනුයි ‘මහල්ලක’ ජාති මහල්ලක යනුයි. ‘අද්ධගත’ අන්තිම වයසට පැමිණි යනුයි.

‘පබ්බජති’ යනු ළග විහාරයට ගොස් හික්ෂුන් වැද ස්වාමීනි, මා විසින් කුඩා කාලයෙහි බොහෝ කුසල් කරණ ලදී. දැන් මහලු වූයේ වෙමි. මහල්ලාගේ මේ පැවිද්ද නමි. චෙතියංගනය හැමද තෘණ නැති කොට ජීවත් වෙමි. ‘ස්වාමීනි, කරුණා උපදවා පැවිදි කළ මැනවයි ඉල්ලයි. තෙරහු අනුකම්පා කොට පැවිදි කරවති. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. දෙවෙනි වාරයෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි.

‘අප්පාබාධ’ නිරෝග වූයේ යනුයි. ‘අප්පාතංකො’ දුක් නොවූයේ යනුයි. ‘සමචෙපාකිනියා’ සම විපාක ඇති යනුයි.

‘ගහනියා’ කර්මජ තෙජො ධාතුවෙන් යනුයි. එහි යමකුගේ කැ කල්හිම ආහාරය දිරයිද, යමෙකුගේ කොළයෙහි බැදී බතක් මෙන් එසේම සිටියිද මේ දෙදෙනාම සම චෙපාකිනිය ග්‍රහණියෙන් යුක්තවූයේ යනුයි. යමෙකුගේ ව්‍යාභි නැවත බත් කන කාලයෙහි බත් ආශාව ඇති වේද මේ තෙමේ සමවූ ගින්න ඇත්තෙකි.

‘නාතිසීතාය නාව්චුණ්හා’ ඒ කාරණයෙන් අතිසීත නොවූ අති උෂ්ණ නොවූ යනුයි. ‘අනුපුබ්බෙන’ රජවරු හෝ පැහැර ගනිත් යනාදී වශයෙන් පිළිවෙළින් යනුයි. දෙවෙනි වාරයෙහි රාජ් භය චොර භය බඩගිනි භය ආදී වශයෙන් පිළිවෙළින් යනුයි.

‘ධම්මුද්දෙසා උද්දිට්ඨා’ ධර්ම නිර්දෙශවූ හෙවත් දක්වන ලද යනුයි. ‘උපනියාති’ යනු ජරා මරණ සමීපයට යයි. ආයුක්ෂයෙන් හෝ එහි පමුණුවයි. ‘අඩුවො’ ධූවට්ඨාන විරහිත යනුයි. ‘අත්තාතො, ආරක්ෂා කරන්නට සමර්ථ භාවයෙන් විරහිත යනුයි ‘අස්සකො’ ස්වකීය දෙයක් නැති ස්වකීය භාණ්ඩ රහිත යනුයි. ‘සබ්බං පහාය ගමනියං’ ස්වකීය භාණ්ඩ යනුයි. සැලකූ සියල්ල හැර ලෝකයෙන් යා යුතුය. ‘තණ්හාදසො’ තෘෂ්ණාවට දසවූ යනුයි. ‘හත්ථිස්මිං’ හස්ති ශිල්පයෙහි යනුයි.

‘කතාවි’ යනු කරණ ලද කටයුතු ඇති හික්මෙන ලද ශික්ෂා ඇති ප්‍රගුණවූ ශිල්ප ඇති යනුයි. සෑම තන්හි මෙම ක්‍රමයයි.

‘උගරුබලී’ යනු උගරු බල සම්පන්න (කලවාහි හෙවත් පාදයේ මුල් කෙළවර ශක්තිය ඇති) යමෙකුගේ පලකද ආයුධද ගෙන පර සෙනග මැදට පැමිණ නොබිඳු තැන් බිඳීමින් බිඳුනු තැන් ගලපමින් අනුන් සතු රාජ්‍යය ගන්නට උගරු උසුලද්ද මේ උගරුබලී නම්. ‘බාහුබලී’ බාහු බලසම්පන්න යනුයි. සෙස්ස කී පරිදිමය. ‘අලමත්තො’ සමර්ථ ආත්ම භාව ඇත්තේ යනුයි.

‘පරිසොධාය චත්තිස්සන්ති’ උපන් උපද්‍රව සීමාකොට නොපතුරුවා පවතිත්යයි සලකා ගන්නා ලද යනුයි.

‘සංවිජ්ජති ඛො රට්ඨපාල ඉමස්මිං රාජකුලෙ පහුතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං’ මෙය ඒ රජ තෙමේ ධර්මය උදෙසාත්තට කලින් කරුණක් ගෙන හැර දක්වන්නේ කිය.

‘අථාපරං එතද වොච’ ලෝකයෙහි මෙය දකිමි යනාදී ක්‍රමයෙන් ධම්මද්දෙස සතරෙහි අනුගීතිය කිය. එහි ‘භියොභාව කාමෙ අභිපත්ථයං’ යනු එකක් ලැබ දෙකක් ප්‍රාර්ථනා කරයි. දෙකක් ලැබ සතරක් යයි මෙසේ මතු මත්තෙහි වස්තුකාම ක්ලේශ කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කරත්මය.

‘පසය්ථ’ සතුරු ජනයා අභිභවනය කොට යනුයි.

‘සසාගරන්තං’ සාගර කෙළවර සමග යනුයි.

‘ඔරං සමුද්දස්ස’ යම්හෙයකින් ස්වකීය රට මුහුදින් එතර වුවද එයින් තෘප්තිමත් නොවූයේ යන අදහසයි.

‘න හත්ථී’ නොම ඇත්තේය යනුයි.

‘අභොචතානො’ අභොචතනො යනුද පාඨයි.

‘අමරාති වාහු’ අමරා යනුද කියත්. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ඥාතිහු මළ තැනැත්තා පිරිවරා හඬති. කෙසේද? ‘අනේ අපගේ සහෝදරයා මළේය, පුත්‍රයා මළේය, මේ ආදී වශයෙනි.

‘ඵ්‍රසන්නි එස්සං’ යනු මරණ ස්පර්ශය ස්පර්ශ කරත්.

‘තථෙව ඵ්‍රට්ඨො’ යනු යම්සේ බාලයාද ධීරයාද එසේම මරණ ස්පර්ශයෙන් ස්පර්ශ වූයේය ස්පර්ශ නොවූවෙක් නම් නැත. මේ වනාහි වෙනසයි. බාලයෙහි මැරුණේද සයනය කෙරේනුයි බාලවූයේ වෙයි. බාල භාවයෙන් මරණ ස්පර්ශයට පැමිණ මරණයට පැමිණියේ සයනය කරයි. පහර ලැබූයේ සයනය කරයි. ඒකාන්තයෙන් මා විසින් යහපතක් නොකරණ

ලදැයි ආදී විපිළිසර වශයෙන් සෙලවෙයි, කම්පා වෙයි වෙවුලයි.

‘ධිරොව න වෙධති’ නුවණැත්තේ සුගති නිමිත්ත බලන්නේ කම්පා නොවෙයි. නො සෙලවෙයි.

‘යායවොසානං ඉධාධිගච්ඡති’ යනු යම් ප්‍රඥාවකින් මේ ලෝකයෙහි සියලු කෘත්‍යයන්ගේ අවසානය වූ අර්හත්වයට පැමිණේද එය විනාශයට පත් කිරීම් අතුරෙන් ඉතා උතුම්ය. ‘අසොසිතත්තා’ යනු නොවියලන ලද ආත්ම භාවය ඇති අර්හත්වය ලැබීමෙන් අභාවයෙන් යන අර්ථයි.

‘භවාභවෙස්ස’ යනු හීනප්‍රණීත භවයන්හි යනුයි.

‘උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකා’ යනු ඔවුන් පව් කරණ කල්හි යම්කිසි සත්වයෙක් පරම්පරාවෙන් සසරට පැමිණ ගර්භයටද අන්‍ය ලොකයකට පැමිණෙයි.

‘තස්සප්පඤ්ඤෙ’ එවැනි මද නුවණැති ඔහු අනික් මද නුවණැත්තෙක් විශ්වාස කරන්නේ යනුයි.

‘සකම්මතා හඤ්ඤති’ යනු තමා කළ කර්ම වශයෙන් කස වලින්ද තලත්, ආදී වශයෙන් දඬුවම් වලින් පීඩා කරයි.

‘පෙච්චපරම්භි ලොකෙ’ යනු මෙයින් ගොස් පරලොව අපාය ලෝකයෙහි,

‘විරූපරූපෙන්’ යනු විරූප වූ රූපයෙන් නොයෙක් ස්වභාවයෙන් යන අර්ථයි.

‘කාමගුණෙස්ස’ යනු දිට්ඨධම්මික සම්පරායික සියලු කාම ගුණයන්හි ආදීනව දැක

‘දහර’ යනු යටත්පිරිසෙයින් කලල මාත්‍ර භාවය පටන් තරුණ වයස තෙක්,

‘වුද්ධ’ යනු අවුරුදු සියය ඉක්මවූ යනුයි.

‘අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යා’ යනු අවිරුද්ධ නිවරද ඒකාන්ත නෛයර්යානික සාමඤ්ඤයම ශ්‍රේෂ්ඨය, ඉතා උසස් බවද ඉතා ප්‍රණීත බවද සලකා මහරජ පැවිදි වීමයි. එහෙයින් යමක් තෝ කියෙහිද කුමක් දැක කුමක් අසාදැයි මෙය දැකම පැවිදි වීමයි මා සලකවයි දෙශනාව නිම කළසේක.

(රට්ඨපාල සූත්‍රය නිමි.)

33. මධ්‍යදෙව සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මේ සූතං' යනු මධ්‍යදෙව සූත්‍රයයි එහි 'මධ්‍යදෙවම්බවනේ' යනු පෙර මධ්‍යදෙව නම් රජ තෙමේ ඒ අභ්‍යවනය රෝපනය කළේය. ඒ ගස් සිඳි බිඳී ගිය කල්හි මෑත කාලයෙහි අනික් රජවරු රෝපනය කළහ. එය වනාහි මූලින් ව්‍යවහාර වශයෙන් මධ්‍යදෙවම්බ වනයයයි ව්‍යවහාරයට ගියේය.

'සිතංපාත්වාකාසි' යනු සවස් කාලයෙහි විහාර වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ රමණීය භූමිභාගය දැක මා විසින් පෙර වාසය කරණ ලද වාසස්ථානයකැයි ආවර්ජනා කරන්නේ 'පෙර මම මධ්‍යදෙව නම් රජව මේ අභ්‍යවනය රෝපනය කළෙමි. මෙතනම පැවිදිව සතර බඹ විහරණ වඩා බඹලොව උපන්නෙමි. ඒ මේ කාරණය භික්ෂු සංඝයාට අප්‍රකටය. එය ප්‍රකට කරණ සේක් දන් අග දක්වමින්' සිතා පහළ කළ සේක.

ඔහුට ධර්මය ඇත්තේනුයි ධම්මික නම්. ධර්මයෙන් රජ බවට පැමිණියේනුයි. ධම්මරාජා නම්. 'ධම්මෙ ධීතො' යනු දශ කුසල කර්මපථ ධර්මයෙහි සිටියේ යනුයි. 'ධම්මං වරති' යනු සමච්ඡාදන හැසිරෙයි එහි බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතිකයන් කෙරෙහි. හෙතෙමේ පෙර යම් රජවරුන් විසින් බ්‍රාහ්මණයන්ට දුන් පුද පූජා ඇද්ද එය නොපිරිහෙලා දුන් පරිද්දෙන්ම දුන්නේය. ගෘහපතිකයන්ටද එසේය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

'පක්ඛස්ස' යනු මෙයින් ප්‍රාතිහාර්ය පක්ෂය කියන ලදී. අට්ඨමි උපොසථයට පෙර ගමන් පසු ගමන් වශයෙන් සත්තමියද නවමියද වාතුද්දස පණ්ණරසයන්ට පෙර ගමන් පසු ගමන් වශයෙන් තෙළෙස්වක දිනයෙහිද පෝයට පසුදද යන මේ දවස් ප්‍රාතිහාර්ය පක්ෂයයි දත යුතුය. ඒ උපොසථයන්හි පෙහෙවස් විසිය.

දෙවදුතයෝ යනු මෙහි 'දෙව' යනු මරණය හෝ මරුවායි ඔහුගේ දුතයෝනුයි දෙවදුත නම්. හිසෙහි පැසුණු කෙස් පහළවූ කල්හි මෘතයු රාජයාගේ සම්පයෙහි සිටියාක් මෙන් වෙයි. දෙවියන් මෙන්වූ දුතයෝනුයිද දෙවදුත නම්. යම්සේ අලංකාර කොට සැරසුන දෙවියන් විසින් අහසෙහි සිට අසවල් දිනයෙහි මැරෙයයි කී කල්හි එය එසේම වෙයි. මෙසේ හිසෙහි පලිනයන්

පහළවූ කල්හි දෙවියන් කීවාසේ වෙයි. එසේ හෙයින් පැසුණු කෙස් දෙවදුතයන් වැනි වෙයි. විශුද්ධි දෙවියන්ගේ දූතයෝනුයිද දේවදූත නම්. සියලු බොධිසත්වයෝම ජීර්ණ ව්‍යාධි මෘත හා ප්‍රවුර්ණයන්ද යන ලකුණු දැක සංවේගයට පැමිණ නික්ම පැවිදි වෙති.

“මහල්ලකුද දැක, දුකට පැමිණි ලෙඩවූවකුද දැක, හළ ආයු ඇති මෘත ශරීරයද දැක, කසාවත් හැඳි පැවිද්දකුද දැක, මහරජ මම එහෙයින් පැවිදිවිමි”

මේ ක්‍රමයෙන් පළිතයෝ විශුද්ධි දෙවියන්ගේ දූතයෝනුයි දේවදූතයෝයයි කියත්.

‘කප්පකස්ස ගාමවරං දන්වා’ යනු ලක්ෂයක් ලක්ෂයක් උපදනා ජ්‍යෙෂ්ඨ ගමක් දී, කුමක් හෙයින් දුන්නේද සංවේගයට පැමිණි බැවිනි. ඔහුගේ දෝතෙහි තබන ලද පලිතයන් දැක සංවේගය උපනී. තවත් අසුසාර දහසක් ආයු ඇත මෙසේ ඇති කල්හි මෘතූ රාජයාගේ සම්පයෙහි සිටියාක් මෙන් තමා ගැන සිතන්නේ සංවේග වූයේ පැවිද්ද රූපි විය. එහෙයින් කියන ලදී.

‘මබාදේව නම් නුවණැති රජතෙමේ සංවේගයට පැමිණියේය. පැවිද්ද රූපි කළේය.”

අනිකකුදු කියන ලදී.

“උත්තමංගරුහ නම්වූ මාගේ හිසෙහි වයස දුරු කරන්නාවූ දේවදූතයෝ පහළ විය. මට මේ පැවිද්දට කාලයයි.”

‘පුරිසයුගෙ’ වංශ සම්භව වූ පුරුෂයන් යනුයි.

‘කෙස මස්සුං ඔහාරෙත්වා’ යනු තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදිවන්නෝද පළමුව දැලි රවුළු කපා පැවිදි වෙති. එතැන් පටන් වැඩුණු කෙස් බැඳ ජටා කලාප ධරව හැසිරෙති. බෝසත් තෙමේද තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදි විය. පැවිදි වූයේ වනාහි අනෙසනසෙහි නොයෙදී (නුසුදුසු ජීවිකා විරහිතව) රජ ගෙදරින් ගෙනා හික්ෂාවෙන් යැපෙන්නේ බ්‍රහ්ම විහාර වැඩිය. එහෙයින් හෙතෙම මෙත්තා සහගතෙන යනාදිය කියන ලදී.

‘කුමාරකිළකං කිළි’ යනු ඇකයෙන් ඇකයට වැඩෙමින් ක්‍රීඩා කළේය. මල් කලඹක් මෙන් ඔහු ඔසවාම හැසුරුණහ.

රජුගේ මධ්‍යදෙව නම් පුත්‍ර තෙමේ පෙ පැවිදිවියයි යනු මොහු පැවිදිවූ දිනයෙහි මංගල පසක් වූහ. එනම්, මධ්‍යදෙව රජුගේ මතක බත ඒ රජුගේ පැවිදිවූ මඟුල ඒ පුත්‍රයාට ඡත්‍රය ඔසවන මඟුල ඔහුගේ පුත්‍රයාගේ යුවරාජ මංගලය, ඔහුගේ පුත්‍රයාට නම් කිරීමේ මංගලයයි එක් කාලයෙහිම මඟුල් පසක්ම වූහ. සියලු දඹදිවි තලය එකම මඟුල් ගෙයක් විය. 'පුත්තප්පපුත්තකා' යනු පුත්‍රයෝද පුත්‍රයින්ගේ පුත්‍රයෝ දැයි මෙසේ පැවති ඔහුගේ පරම්පරාව යනුයි.

'පවිෂ්මකො අනොසි' යනු පැවිද්දෙන් අන්තිමයා විය. බෝසත් තෙමේ වනාහි බ්‍රහ්ම ලොකයෙහි උපන්නේ මා විසින් මිනිස් ලොව තබන ලද කලාණ පැවැත්ම පවත්නේදැයි ආචර්ජනා කරන්නේ මෙපමණ කලක් පැවතුනේය. දැන් නොපවතියි. දැන් නොපවතින්නේය මම මාගේ ප්‍රවේනිය සිදින්නට ඉඩ නොදෙන්නෙමි යි තමන්ගේ වංශයෙහි උපන් රජුගේම අග මෙහෙසියගේ කුසෙහි පිළිසිඳගෙන තමාගේ වංශයාගේ නෙමිය ගටන්නාක් මෙන් උපන්නේය. එහෙයින් ඔහුට නිමියයි නමක් විය. මෙසේ හෙතෙම පැවිදිවූ රජුන් අතුරෙන් සියල්ලන්ට අන්තිමයාව පැවිදි වූයේනුයි පැවිද්දෙන් අන්තිමයා විය. ගුණයෙන් අධික විය. ඒ සියලු රජවරුන්ට වඩා අතිරේකතරව ගුණ දෙකක් වූහ. දෙර සතරෙහි ලක්ෂය ලක්ෂය වියදම් කොට දිනපතා දන් දුන්නේය. පෙහෙවස් නොවිසුවන්ට දක්නට ඒමද ප්‍රතික්ෂේප කළේය. පෙහෙවස් නොවූසුවන් රජු දකිමුයි ගිය කල්හි දෙරටුපල්ලා තෙපි උපොසථිකයෝදැයි විචාරයි. යම් හෙයකින් අනුපොසථිකයෝ වෙත්නම් ඔවුහු වළක්වයි. අනුපොසථිකයන්ට රාජ දර්ශනය පිණිස ඉඩ නොදෙයි. අපි ජනපද වාසීහුය. සුදුසු කාලයෙහි භෝජනය කොහිත් ලබමුදැයි කියන්නට ඉඩක් නැත. දෙර සතරෙහිද රාජංගනයෙහිද නොකේ බත්සැළි දහස් ගණන් පිළියෙල කළ පරිද්දෙන්ම වෙති. එහෙයින් මහජන තෙමේ කැමති කැමති තැන රැවුල බා නා වස්ත්‍ර මාරුකොට කැමති පරිදි බොජුන් වළඳ උපොසථාංගයන් අධිෂ්ඨාන කොට රජුගේ ගෙදෙරට යයි. දෙරටුපල්ලා විසින් තෙපි උපොසථිකයෝදැයි ඇසූ ඇසූ කල්හි

එසේය එසේයයි කියත් එසේනම් එවයි ඇතුළු කොට රජුට දක්වයි. මෙසේ මේ ගුණ දෙකින් වැඩි විය.

'දෙවනානං තාවතීංසානං' යනු තවුතිසා භවනයෙහි උපන් දෙවියන්ගේ ඒ දෙවියෝ වනාහි විදේහ රට මියුළු නුවර වාසී රජුගේ අවවාදයෙහි සිට පන්සිල් රැක උපොසථ කරමි කොට එහි උපන්නාහු රජුගේ ගුණ කථාව කියත්. ඔවුන් සඳහා 'දෙවනං තාවතීංසානං' යනු කියන ලදී.

'නිසින්තො හොති' යනු උතුම් ප්‍රාසාදයාගේ මතු මහලට ගියේ දනයද ශීලයද සිහි කරන්නේ වැඩහුන්නේ වෙයි. මෙසේ ඔහුට අදහසක් විය. වඩා උසස් දනයද ශීලයද යනුයි. ඉදින් දනය උසස් නම් එහිම ඇලී දනයම දෙන්නෙමි. ශීලය උසස් නම් ශීලයම පුරන්නෙමිසි සිතමින් සිටියේය. ඔහුට කුමක් උසස්දැයි නිශ්චයට බසින්තට නොහැකිව සිටියදී ශක්‍රයා ගොස් ඉදිරියේ පහළ විය. කියන ලදමය 'අථබ්බො ආනන්ද පෙ පමුබ්බො පාතුරහොසි' යනුවෙනි. මෙසේ වනාහි ඔහුට අදහසක් විය. 'රජුට සැකයක් උපන. ඔහුගේ සැකය දුරු කිරීම පිණිස ප්‍රශ්නද කියන්නෙමි. මෙහි පැමිණීම පිණිස පොරොන්දුද ගන්නෙමි.' යනුවෙනි. එහෙයින් ගොස් ඉදිරියේ පහළ විය.

රජ තෙමේ පෙර නොදැකි රුවක් දැක භය වූයේ කෙළින් සිටි ලොම් ඇත්තේ විය. ඉක්බිති ශක්‍ර තෙමීම ඔහුට මෙසේ කීය. 'මහරජ, බිය නොවනු මැනවි. විශ්වාස ඇතිව ප්‍රශ්න විචාරව. ඔබගේ සැකය දුරු කරන්නෙමි' කියායි. රජ තෙමේ මෙසේ කීය.

"සියලු භූතයන්ට ඊශ්වරවූ මහා බාහු ඇත්ත. ඒ කරුණ ඔබගෙන් විචාරමි. දන, බ්‍රහ්මචරියා දෙක අතුරෙන් කුමක් මහත් එලද?" යනුවෙන් ප්‍රශ්න විචාළේය. ශක්‍ර තෙමේ "දනය නම් කුමක්ද? ශීලයම බොහෝ ගුණයෙන් මහත්ය. මහරජ මම වනාහි පෙර අවුරුදු දසදහසක් ජට්ටියන්ට දන්දී ප්‍රේත විෂයෙන් නොමිදුනෙමි. ශීලවත්තයෝ වනාහි මාගේ දනය වළඳ බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි උපන්නාහයි' කියා මේ ගාථා කීය.

"හීනවූ බඹසරින් ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහි උපදියි. මධ්‍යම බඹසරින් දෙවත්වයද උතුම් බඹසරින් පිරිසිදු බව ලැබෙයි.

‘ගිහිගෙය අත්හළ තපස්සීහු යම් ඒ කයක උපදින්නේ කිසිවකුට යාවයෝගයෙන් මේ ශරීරයෝ සුලභ නොවෙති.”

මෙසේ රජුගේ සැකය දුරුකොට දෙවිලොව ගමනට පොරොන්දු ගැනීම පිණිස ‘ලාභා තෙ මහා රාජ’ යනාදිය කිය. එහි ‘අවිකම්පමානෝ’ යනු බිය නොවන්නේ යනුයි. ‘අධිවාසෙසී, යනු ‘ම මහාජනයා කුශලයෙහි සමාදන් කරවමි පුණ්‍යවත්තයන් වසන තැන දැක ආවහු විසින් මිනිස් පියෙහි සැපත කියන්නට වේයයි ඉවසිය.

‘එවං භද්දත්තවා’ යනු සොඳුරුවූ තාගේ සොඳුරු වචනය එසේ වේවා කියා,

‘යොජේත්වා’ යනු එකම (යුග) විය ගසෙහි දහක් අශ්වාජාතියයන් යොදා ඔවුන්ට වනාහි වෙනම යෙදීම් වැඩක් නැත. සිත ආවිටම යෙදුනාහු වෙති. ඒ දිව්‍ය රථය යොදුන් එකසිය පණහක් වෙති. වර පටෙහි පටන් රථ හිස පණස් යොදුනකි. අග කඳ පණස් යොදුනකි. අග කඳෙහි පටන් පසු භාගය පණස් යොදුනකි. සියල්ල රක්ත වර්ණ වූයේ රුවන්මය වූයේ වෙයි. දෙවිලොව උඩය මිනිස් ලොව පහළය. එහෙයින් මුව යටිකුරු කොට රථය යැවිය යි නොසැලකිය යුතුය. යම්සේ ප්‍රකෘති මාර්ගයෙහි යේද මෙපරිද්දෙන්ම මිනිසුන්ගේ සවස බත නිමි කල්හි අළුත් හඳ සමග වියගස හා වරපට කොට යැවිය. සඳ දෙකක් පහළ වූවාක් මෙන් විය. මිනිස්සු දැක සඳ දෙකක්යයි කීහ. එන එන කල්හි සඳ දෙකක් නොවේ. විමානයකි. විමානයක් නොවේ. එක් රථයක් යයි කීහ. රථයද එන්නේ ප්‍රකෘති රථයක ප්‍රමාණයක් විය. අශ්වයෝද ප්‍රකෘති අශ්වයන්ගේ ප්‍රමාණය විය. මෙසේ රථය ගෙනවුත් රජුගේ ප්‍රාසාදය ප්‍රදක්ෂිණා කොට ප්‍රාවීන සිහ පඤ්ජරස්ථානයෙහි රථය නවතා ආ අභිමුඛය සිහ පඤ්ජරයෙහි තබා ගනින්නට පහසු සේ තැබීය. ‘මහරජ, නගිනු මැනවයි’ කිය. දිව්‍ය යානයක් මට ලැබුනේයයි එකෙනෙහිම නොනැංගේය. නුවරැන්ට අවවාද දුන්නේය. ‘දරුවෙනි, බලව්, මට ශක්‍ර දිව්‍යරාජයා විසින් දිව්‍ය රථයක් එවන ලදී. එයද ජාතියක් හෝ ගෝත්‍රයක් හෝ කුල ප්‍රදේශයක් නිසා නො එවන ලදී. මාගේ ශිලාවාර ගුණයන්හි පැහැද එවන ලදී. ඉදින් නුඹලාද

සිල් රකින්නහු නම් නුඹලාටද එවන්නෙහිය. මෙසේ මේ ශීලය රකින්නට යුතුය. මම දෙව්ලොව ගොස් කලක් නොසිටින්නෙමි. අප්‍රමාද වව්‍යයි' මහජනයාට අවවාද කොට පන්සිල්හි පිහිටුවා රථයට නැංගේය. ඉක්බිති මාතලී රථාචාර්ය තෙමේ 'මමද මහරජුට මට සුදුස්සක් කරන්නෙමි' අහසෙහි මාර්ග දෙකක් පෙන්වා 'අපි ව මහා රාජ' යනාදිය කිය. එහි 'කතමෙන' යනු මහරජ, මේ මාර්ග දෙකින් එකක් නරකයට යන මගයි. ඒවායින් කවරකින් ගෙන යමිද 'යෙන්' යනු යම් මාර්ගයකින් ගොස් යම් තැනක පව් කම් කළාහු පව්කම්වල විපාකය විදිත්ද එතන දකින්නට හැකිවෙයි යන අර්ථයි. දෙවෙනි පදයෙහිද ක්‍රමය මෙසේමය.

ජාතකයෙහිද,

"දිසම්පතිවූ රාජශ්‍රේෂ්ඨය, යම් තැනක පව් කම් කළාහු වෙද්ද යම් තැනක පින්කම් කළාහු වෙද්ද කවර මාර්ගයකින් රථය ගෙන යමිද? ගාථාවෙහි මේ අර්ථය වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කිය."

"පව් කම් කරන්නන්ගේ වාසස්ථානයවූ සතුන් මැරීමාදී කර්මයන්ගේ ස්ථානයවූ දුශ්ශීලයන්ගේ යම් ගතික් වේද ඒ නරකය පළමුකොට දකින්නෙමි."

මන්ත්‍රී මාතලිය, මේ දෙතැනටම යන මාර්ග දෙකින් මා කැඳවාගෙන යව. මම නිරයද දෙව්ලොවද යන දෙකම දකිනු කැමැත්තෙමි. පළමුව කවර මාර්ගයකින් ගෙන යමිද? පළමුව නිරය මාර්ගයෙන් ගෙන යව,' ඉක්බිති මාතලී තෙමේ තමන්ගේ ආනුභාවයෙන් රජුට පසක්ද දසසක්ද මහා නරකයන් දැක්වීය.

මෙහි විස්තර කථා වනාහි,

"කැළඹුන, ක්ෂාර සංයුක්තවූ රත්වූ ගිනි සිඵ වැනිවූ දුර්ගවූ චෙතරණී නදිය රජුට දැක්වීය." යනාදීන් ජාතකයෙහි කී පරිද්දෙන් මෙය දත යුතුය. නිරය දක්වා රථය නවතා දෙව ලොකාහිමුඩ කොට ධීරණී දෙව්දූවගේද සොණදින්න දෙව් පුතූගේ සහ ගණ දෙව් පුතූගේද විමානයන් දක්වන්නේ දෙව්ලොවට පැමිණ විය.

එහිද විස්තර කතාව.

ඉදින් ඒ බිරණි නම් දිව්‍ය ලොකයෙහි දෙවිද්‍රව පැමිණි කල් ඇති ආගන්තුකයා දැක පුත්‍රයකු දැකි මව මෙන් සතුටු විය. සංයමවූ සංවිභාග ඇති අූ විමානයෙහි සතුටු වෙයි.

ජාතකයෙහි කී පරිද්දෙන්ම දත යුතුය. මෙසේ යන කල්හි රථයේ නිමි වළල්ල විත්තකට දෙර කොටුවේ එළිපතෙහි වැදුන විගසම දෙවි නුවර කැළඹීමක් ඇති විය. සක් දෙවිද්‍ර තනි කොට තබා දිව්‍ය සමූහයා බෝසතුට පෙර ගමන් කළහ. දෙවතාවන්ගේ ඒ ආදරය දැක ශක්‍රයාද සිත දරාගන්ට නොහැකිවන්නේ 'මහරජ තුමනි' දෙවියන් කෙරෙහි දිව්‍යානුභාවයෙන් රමණය කරණු මැනවයි' කිය. ඔහුට මෙසේ සිත් විය. මේ රජ තෙමේ අද අවුත් එක දවසින්ම දිව්‍යසමූහයා තමාට අභිමුඛ කළේය. ඉදින් එක් දිනක් දෙදිනක් වසන්නේ නම් දෙවියෝ මා නොබලන් යයි' හෙතෙම ඊර්ෂ්‍යා කරන්නේ මහරජ තුමනි, තොපට මේ දිව්‍ය ලොකයෙහි වසන්නට පිනක් නැත. අනුන්ගේ පිනින් වසවියි මේ අදහසින් මෙසේ කිය. බෝසත් තෙමේද රජ ශක්‍රයා සිතා දරා ගන්නට නොහැකැයි අනුන් නිසා ලැබූ දෙය වනාහි ඉල්ලා ගත් බඩුවක් මෙන් වේයයි ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ 'නිදුකානනි, ඕනෑ නැතැයි, යනාදිය කිය. ජාතකයෙහිද කියන ලදී.

"අනුන්ගේ දන හේතුවෙන් ලත් මෙය ඉල්ලා ගන්නා ලද යානය යම්සේද ඉල්ලා ගන්නා ලද ධනය යම්සේද එමෙන් දත යුතුය. මේ සියල්ල මම නොකැමැත්තෙමි"

සියල්ල කිය යුතුය. බෝසත් තෙමේ මිනිසත් බවින් කී වරක් දිව්‍ය ලෝකයට ගියේද? සතර වරකි. මන්ධාතු රාජ කාලයෙහි සාධිත රාජ කාලයෙහි, ගුත්තිල විණාවාද කාලයෙහි, නිමි මහාරාජ කාලයෙහි යනුයි. හෙතෙම මන්ධාතු කාලයෙහි දිව්‍යලෝකයෙහි අසංඛ්‍ය කාලයක් විසිය. එහි වසන කාලයේම ශක්‍රයෝ සතිස් දෙනෙක් වූහ වූහ. සාධිත රාජ කාලයෙහි සත් දිනක් විසිය. මිනිස් ගණනින් අවුරුදු සත් සියයකි. ගුත්තිල විණාවාද කාලයෙහිද නිමි මහා රාජ කාලයෙහිද මොහොතක් පමණක් විසිය. මිනිස් ගණනින් සත් දිනකි. එහිම මිටිලාවට

ආපසු කැඳවාගෙන ආවේය යනු ආපසු කැඳවාගෙනවුත් ප්‍රකෘති සිරියහන් ගබඩාවෙහිම පිහිටුවාලිය.

‘කළාරජනකො’ යනු ඔහුගේ නාමයයි. කළාර (කිඹුල්) දත් ඇති බැවින් කළාර ජනකයයි කියන ලදී.

‘න අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජි’ යනු මෙපමණක්ම නොකළේය. සෙසු සියල්ල ප්‍රකෘති වූයේම විය. ‘සමුවිජ්ජෙදෙ හොති’ යනු මෙහි කලාශාණ වට්ටය කවරෙක් සිද්දි? කවරකු විසින් සිදින ලද්ද? කවරෙක් පවත්වයිද? කවරකු විසින් පවත්වන ලද්දේ වේද? මේ විභාගය වනාහි දත යුතුය. එහි සිල්වත් හික්මු තෙමේ මා විසින් අර්භත්වය ලබන්නට නොහැකැයි වීර්ය නොකරන්නේ සිද්ධිය. දුශ්ශීලයා විසින් සමුවිජ්ජන්න නම් වෙයි. සත්ත සෙබයෝ පවත්වත්. බිණාශ්‍රවයා විසින් පවත්තික නම් වෙයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(මධ්‍යදේව සූත්‍රය නිමි.)

34. මධුර සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු මධුර සූත්‍රයයි එහි ‘මහාකච්චානො’ යනු ගිහි කාලයෙහි උදේනී රජුගේ පුරොහිත පුත්‍ර තෙමේ අහිරුප වූයේ දැකුම්කථ වූයේ දුටුවන් පහදවන්නේ රන්වන් වූයේ වෙයි.

‘මධුරායං’ මෙනම් නගරයෙහියි. ‘ගුන්දවනෙ’ යනු කණ්භ ගුන්ද වනයෙහියි. ‘අවන්ති පුත්තො’ යනු අවන්ති රටෙහි රජුගේ දුවගේ පුත්‍රයායි.

‘වුද්ධො චෙව අරහා ච’ යනු කුඩා වියෙහි වූවෝ එසේ සැළකිළිනොලබත්. යම්සේ මහලු තෙර තෙමේ වෘද්ධ වූයේද රහත් වූයේද විය.

‘බ්‍රාහ්මණ භොකච්චානාති’ ඒ රජතෙමේ බ්‍රාහ්මණ ලබ්ධිකයෙකි. එහෙයින් මෙසේ කිය. ‘බ්‍රාහ්මණොච සෙට්ඨො වණ්ණෙති’ යනාදියෙහි ජාති ගොත්‍රාදීන් පැනවීම් අර්ථයෙන් පිරිසිදු වෙති. ‘බ්‍රහ්මිනො පුත්තො’ මහාබ්‍රහ්මයාගේ පුත්‍රයායි.

‘ඔරසා මුඛතො ජාතා’ යනු ළයෙහි වැස මුඛයෙන් නික්මුනාහු ළයෙහි කොට වැඩුන බැවින් හෝ ඔරස නම්.

‘බ්‍රහ්මජා’ යනු බ්‍රහ්මයාගෙන් උපන්නානු යනුයි. ‘බ්‍රහ්ම නිමිමිතා’ බ්‍රහ්මයා විසින් නිර්මාණය කරණ ලද යනුයි. ‘බ්‍රහ්ම දයාද’ යනු බ්‍රහ්මයාගේ දයාදයෝයි. ‘සොසො යෙව ඛො එසො’ යනු මෙය ව්‍යවහාර මාත්‍රයකි.

‘ඉප්ඤ්ඤාය’ යනු සමාද්ධි වන්තේය යනුයි. යම් පමණ ධනයක් ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ නම් එපමණකින් මනොරථය පිරෙන්නේය යන අර්ථයි.

‘ඛන්තියො පිස්ස’ යනු ක්‍ෂත්‍රියයකුද වන්තේය. අස්ස යනු මේ ඵෙශ්වරිය සම්පන්නයාට පුබ්බට්ඨායි වන්තේය.

‘නෙසං එත්ථ කිඤ්චි’ යනු මොවුන්ට මෙහි කිසිවක් නැත.

‘ආසනෙන වා නිමන්තෙය්‍යාමි’ යනු හුන් ආසනය ගසා දමා මෙහි හිඳ ගනුවයි කියමු.

‘අභිනිමන්තෙය්‍යාමපිතං’ යනු ඉදිරියට පත්කොට ඔහුට නිමන්ත්‍රණය කරමු. එහි ඉදිරියට පත් කිරීම හෙවත් අභිහාරය දෙවැදෑරුම්ය. වචනයෙන්ද කයින්ද යනුයි. ‘යුජ්මතුන්ට කැමති කැමති ක්ෂණයෙහි මට විවරාදියෙන් කියවි. යම් කරුණකින්යයි’ කියන්නේද වචනයෙන් ඉදිරිපත් කොට නිමන්ත්‍රණය කරයි නම්. ‘විවරාදි අඩුපාඩුවක් සලකා මෙය ගනුවයි ඒවා දෙන්නේ වනාහි කයින් ඉදිරිපත් කොට නිමන්ත්‍රණය කරයි නම්. ඒ දෙකම සඳහා ‘අභිනිමන්තෙය්‍යාම පිතං’ යනාදිය කිහි.

‘රක්ඛාවරණගුත්ති’ යනු ආරක්ෂා නම් වූද ආවරණ නම් වූද ගෝපනයයි. එය වනාහි ආවුධත් ඇති පුරුෂයන් නොතබන්නානු විසින් ධාර්මික නම් ඇති වූයේ සංවිහිත වූයේ වෙයි. යම්සේ වනාහි අවේලාවෙහි දර ගෙනෙන්නෝ පත් ගෙනෙන්නෝ විහාරයට නොපිවිසෙද්ද මිගලුද්දකාදීහු විහාර සීමාවෙහි මුවන් හෝ මසුන් හෝ නොගනිත් මෙසේ යෙදූ බැවින් ධාර්මිකව පිළියෙළ කරණ ලද්දේ වෙයි. ඒ සඳහා මෙසේ ‘ධම්මික’ යයි කිය.

‘එවං සන්නෙ’ යනු මෙසේ සතර කාලයෙන් පැවිදි වූවන්ට පැවිදි සත්කාර සමවූ සමානවූ, සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(මධුර සූත්‍රය නිමි.)

35. බෝධිරාජ කුමාර සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු බෝධිරාජ කුමාර සූත්‍රයයි. එහි ‘කොකන්ද’ යනු කොකන්දයයි පියුමට කියයි. ඒ මංගල ප්‍රාසාදය එල්බෙන පියුමක ආකාරයෙන් කරණ ලදී. එහෙයින් කෝකන්දයයි ව්‍යවහාරයට ගියේය.

‘යාව පච්ඡිමා සොපානකළෙපරා’ යනු මෙහි පශ්චිම සෝපාන..කලේපර යනු පළමු සෝපාන එලකය කියන ලදී.

‘අද්දසා බො’ යනු බැලීම පිණිස දෙර කොටුවෙහි සිටියේ දැක්කේය. ‘භගවා තුණ්හි අහොසි, යනු කවර දෙයක් නිසා රජ කුමරුවා විසින් මේ මහා සත්කාරය කරණ ලද්දැයි ආවර්ජනා කරන්නේ පුත්‍රයකු ප්‍රාර්ථනා කොට කරණ ලද බව දැනගත් සේක. ඒ රාජ පුත්‍ර තෙමේ පුත්‍රයන් නැත්තේ ශ්‍රැත වන්නෙයක් විය. බුදුන්ට වනාහි දුෂ්කර දෙයක් කොට ප්‍රාර්ථනා කළ දේ ලබන්නෙයි සිතා ඉදින් මම පුත්‍රයකු ලබන්නෙමි නම් සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ මේ රෙදිකඩ පාගන්නේය. ඉදින් නොලබන්නේ නම් නොපාගන්නේයයි ප්‍රාර්ථනා කොට බිම දිගහැර විය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහුට පුත්‍රයෙක් උපදින්නේදැයි ආවර්ජනා කොට නූපදින්නේයයි දැක්කේය. පෙර හෙතෙම එක් දිවයිනක වාසය කරන්නේ ඇටිකුළු පක්ෂිපොතකයන් කෑවේය. ඉදින් ඔහුගේ භාර්යාව පින් ඇත්තේ නමුදු දෙදෙනාගේම කැමැත්තෙන් පව්කම් කරණ ලදී. එහෙයින් ඔහුට පුත්‍රයකු නූපදින්නේයයි දැනගත් සේක. රෙදි කඩ පෑගු කල්හි බුදුන්ට අධිකාර කොට ප්‍රාර්ථනා කරණ ලද්දේ ලබන්නෙයි ලෝකයෙහි කථාවක් ඇත. මා විසින්ද මහත්වූ අධිකාරයක් කරණ ලදී. පුත්‍රයකු නොලබමි. මේ වචනය හිස්සයි මිත්ථ්‍යා දෘෂ්ටියක් ගත්තේය. තීර්ථකයෝද ශ්‍රමණයන් විසින් නොකරණ දෙයක් නැත. රෙදිකඩ පාගමින් ඇවිදින්නෙයි දෙස් පවරන්නාහ. දැන් මෙය පාගන කල්හි බොහෝ හික්ෂුහු පරසින් ඇත්තෝය. ඔවුහු යොග්‍ය මාත්‍රයක් දැන පාගත්. නුසුදුස්ස දැන නොපාගත්, අනාගතයෙහි උපතිශ්‍රය මද වන්නේය. අනාගතය නොදන්නාහ. ඔවුන් පෑගු කල්හි ඉදින් ප්‍රාර්ථනා කරන ලද්ද සමෘද්ධ වන්නේ නම් එය යහපත්ය. ඉදින් සමෘද්ධ නොවන්නේ නම් පෙර හික්ෂු

සංඝයාට අධිකාර කොට කැමති කැමති දේ ලබන් දැන් නොලබන්. ඒ හික්ෂුහුම ප්‍රතිපත්ති පූරකයෝ වූහ. මොවුහු ප්‍රතිපත්ති පුරන්නට නොහැක්කෝය. කියා මිනිස්සු විපිළිසර වන්නෝය. මේ කාරණයන් නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පාගන්නට නොකැමැත්තේ නිශ්ශබ්ද වූහ. ශික්ෂාපදද පැණ වූහ. 'මහණෙනි, රෙදි පාවාඩ නොපැගිය යුතුය' යනුයි. නොපාගන කල්හි පැගීම පිණිස අනුප්‍රඥාප්තියක්ද පණවන ලදී. 'මහණෙනි, ගිහිනි මගුල් කරුණු පිණිස පාවාඩ එළන කල්හි ඒවා පැගිය යුතුයි.' යනුයි.

'පච්ඡිමං ජනතං තථාගතො අපලොකෙති' යනු මෙය තෙරුන් වහන්සේ කී කාරණයක් අතුරෙන් තුන් වැනි කාරණය සඳහා කීහ.

'න ඛො සුඛෙන සුඛං' යනු කුමක් පිණිස කියේද? කාමසුඛල්ලිකානුයෝග සඤ්ඤීව සම්මා සම්බුද්ධ තෙම නොපැගිය. එහෙයින් මමද ශාස්තෘන් වහන්සේ සමාන ඡන්දය ඇත්තෙක් වන්නෙමිසි හඟින්නේ 'සො ඛො අහං' යනු මෙසේ කීය.

'යාව රත්තියා පච්ඡිමයාමෙ' යනු මහා සච්චක සූත්‍රයෙහි දත යුතුය. ඉන් ඔබ්බෙහි පංච වර්ගිකයන්ගේ ආශ්‍රව ක්ෂය තෙක් පාසරාසි සූත්‍රයෙහි කී පරිද්දෙන් දත යුතුය. 'අංකුස ගය්හසිප්පෙ' යනු අංකුස ගැනීම ශිල්පයෙහි යනුයි.

'කුසලො අහං' යනු ඡෙකවූ මම යනුයි. ඔහුගේ සම්පයෙහි ශිල්පය උගනුවයි පියා සම්පයෙහිම උගත්තේය. කොසඹෑ තගරයෙහි වනාහි පරන්නප නම් රජ තෙමේ රජ කළේය. රාජ මෙහෙසිය ගරු බර ඇත්ති ආකාස තලයෙහි රජු සමග තරුණ සූර්ය රශ්මිය තපින්නේ රත් කම්බිලිය පෙරවා සිටියා වෙයි. එක් හත්ටිලිංග නම් පක්ෂියෙක් මස් පිටුවකැයි හඟින්නේ ගෙන අහසට පියාසර කළේය. ඕ තොමෝ බීමට හෙලායයි හයින් නිශ්ශබ්ද විය. හෙතෙම ඇය පර්වත පාදයෙහි අතු බෙදී ගිය රුකක තැබීය. ඇ අත් පොළසන් දෙන්නී මහා ශබ්ද කළාය. පක්ෂියා පලා ගියේය. ඇයගේ එතනම දරුවා බිහිවීම සිදු විය. තුන්යම් රැය වැසි වසිද්දී කම්බිලිය පොරවා හුන්නීය. එයට

නුදුරෙහි තාපසයෙක් වසයි. හෙතෙම ඇයගේ ශබ්දයෙන් අරුණ නැගී කල්හි රුක්මුලට ආයේ ඇගේ ජාතිය විවාරා හිණිමගක් බැඳ බස්වා තමන් වසන තැනට පැමිණ කැඳ පෙවීය.

දරුවා මේස සෘතුවද පර්වත සෘතුවද ගෙන උපන් බැවින් උදෙනයයි නම් කළේය. තාපස තෙමේ එලා එල ගෙනවුත් දෙදෙනාම පොෂණය කරයි. ඇ එක් දිනක් තාපසයා එන වේලාව බලා සිහි මායම් දක්වා තාපසයාගේ ශීල හෙදය කළාය. ඒ දෙදෙනා එකතුව වසන කල්හි කලක් ගිය පසු පරන්තප රජ තෙමේ කචරිය කළේය. තාපස තෙමේ රාත්‍රී භාගයෙහි නැකතක් බලා රජු මළ බැව් දැන තොපගේ රජු මළේය. කුමක් නිසා තොපගේ පුත්‍රයා මෙහි වසන්නට කැමැත්තේද? නැතහොත් පියා සතු රාජ්‍යයෙහි ඡත්‍රය ඔසවා වසන්නට කැමැත්තේදැයි විචාළේය. ඇ පුත්‍රයාට මුල පටන් සියලු පුවත කියා ඔහුගේ ඡත්‍රය ඔසවීමෙහි කැමැත්ත දැන තවුසාට කීය. තවුසාද හස්ති ගන්ථසීල්පය දැනියි. එය කොතනින් ලැබුණේද? ශක්‍රයාගේ ළඟිනි. පෙර ශක්‍රයා ඔහුගේ උපස්ථානයට අවුත් කවර කරුණකින් කරදර ඇද්දැයි විචාළේය. හෙතෙම ඇතුන්ගෙන් කරදර ඇතැයි කීය. ශක්‍රයා ඔහුට හස්තිගන්ථ ශීල්පයද විණාවක්ද දී ඇතුන් එලවා දැමීමට කැමති කල්හි 'මේ තත වාදනය කොට මේ මන්ත්‍රය වාදනය කරවයි' කීය. තාපසයා ඒ ශීල්පය කුමාරයාට දින. හෙතෙම එක් ගසකට නැගී ඇතුන් ආ කල්හි තත වාදනය කොට මන්ත්‍රය කියයි. බියවූ ඇත්තු පලා ගියහ. හෙතෙම ශීල්පයේ ආනුභාවය දැන අනික් දිනයෙහි ඇතුන් ගෙන්වීමේ ශීල්පය ක්‍රියාවේ යෙදීය.

ජ්‍යෙෂ්ඨ ඇතා අවුත් පිට නැමීය. හෙතෙම ඔහුගේ කඳට නැංගේ යුද්ධයට සමර්ථවූ තරුණ ඇතුන් රැස් කොට කම්බිලියද මුද්දද ගෙන මවුපියන් වැඳ නික්මුනේ පිළිවෙළින් ඒ ඒ ගමට පිවිස 'මම රජුගේ පුත්‍රයා වෙමි. සම්පත් කැමැත්තෝ පැමිණෙත්වා'යි ජන සංග්‍රහ කොට නගරය පිරිවරා 'මම රජුගේ පුත්‍රයා වෙමි. මට ඡත්‍රය දෙවයි' කීය. එය නො අදහන විට කම්බිලියද මුද්දද පෙන්වා ඡත්‍රය එසවීය. හෙතෙම ඇතුන් ප්‍රිය කරන්නෙක් වූයේ අසවල් තැන යහපත් ඇතෙකු ඇත්තේයයි

කී කල්හි ගොස් අල්ලා ගනියි. එණ්ඩප්‍රදේශන රජතෙමේ ඔහුගේ සමීපයෙහි ශිල්පය ගන්නෙමියි ලී ඇතෙකු යොදවා උතුළුත යොධයන් සඟවා ඒ ඇතා ඇල්ලන්නට පැමිණි රජ අල්ලා ඔහුගේ සමීපයෙහි ශිල්පය ගැනීම පිණිස දුව පිටත් කළේය. හෙතෙම ඔහු සමග සංවාස කොට ඇය රැගෙන තමන්ගේ නගරයටම ගියේය. ඇයගේ කුස උපන් මේ බොධිරාජ කුමාර තෙමේ තමාගේ පියාගේ සමීපයෙහි ශිල්පය උගත්තේය.

‘පධානියංගානි’ පධානයයි පදගන භාවය කියයි. ඔහුට පධානය ඇත්තේනුයි පධානය නම්. පධානිය හික්ෂුවගේ අංගයෝනුයි පධානියංගය නම්.

‘සද්ධො’ ශ්‍රද්ධාවෙන් යුක්ත වූයේ යනුයි. මේ ශ්‍රද්ධාව ආගමන ශ්‍රද්ධාව, අධිගමන ශ්‍රද්ධාව, ඔකප්පන ශ්‍රද්ධාව, පසාද ශ්‍රද්ධාවයයි සතර වැදෑරුම් වේ. එහි සබ්බඤ්ඤ බොධිසත්වයන්ගේ ශ්‍රද්ධාව මුල් ප්‍රාර්ථනාවේ පටන් පැමිණි බැවින් ආගමන ශ්‍රද්ධා නම්. ආර්ය ශ්‍රාවකයන්ගේ ප්‍රතිවේධයෙන් පැමිණි බැවින් අධිගමන ශ්‍රද්ධා නම්. බුද්ධ, ධම්ම, සංඝයයි කී කල්හි අවල භාවයෙන් ස්ථිර වූයේ ඔකප්පන ශ්‍රද්ධා නම්. ප්‍රසාද ඉපදවූයේ ප්‍රසාද ශ්‍රද්ධා නම්. මෙහි ඔකප්පන ශ්‍රද්ධාව අදහස් කරණ ලදී.

‘බොධි’ යනු චතුමග්ග ඥානයයි. තථාගතයන් වහන්සේ විසින් එය අවබෝධ කරණ ලදී යනු අදහසයි. මෙය දෙගනා සීසයමය. මේ අංගයෙන් රත්නත්‍රයයේ ශ්‍රද්ධාව අදහස් කරණ ලදී. යමෙකුගේ බුද්ධාදීන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය බලවත් වූයේ ඔහුගේ ප්‍රධන් වීර්ය සමාද්ධ වෙයි.

‘අප්පබාධ’ යනු නිරෝගි යනුයි.

‘අප්පාතංකො’ නිදුක් යනුයි. සමචෙපාකිනියා යනු සම විපාක ඇති යනුයි.

‘ගහනියා’ කර්මජ තෙජො ධාතුවෙන් යනුයි.

‘නාති සීතාය නාවච්චනාභාය’ යනු ඉතා ශීත දෙය ගන්නේ ශීතලට බිය ඇත්තේ වෙයි. ඉතා උෂ්ණ දෙය ගන්නේ උෂ්ණයට බිය ඇත්තේ වෙයි. ඔවුන්ගේ පධානය සමාද්ධ නොවෙයි.

මධ්‍යම වශයෙන් ගන්නාම සමෘද්ධ වෙයි. එහෙයින් කීහ.
මජ්ඣිමාය පටානක්ඛමාය' යනුවෙනි.

'යථාභූතං අත්තානං අවිකත්තා' තත්චු පරිදි තමාගේ
අගුණය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ, යනුයි.

'උදයත්ථ ගාමිනියා' නැගීමටද බැසීමටද යන්නට
පිරිසිදින්නට සමර්ථ බැවින්, මෙයින් සම පණස් ලක්ෂණ
පරිග්‍රාහක උදයවාය ඥාණය කියන ලදී.

'අරියාය' පිරිසිදු වූ යනුයි.

'නිබ්බේධිකාය' විනිවිද නොබැලූ ලෝභස්සත්තාදිය
විනිවිද බලන්නට සමර්ථ වූ යනුයි.

'සම්මාදුක්ඛක්ඛයගාමිනියා' යනු තදංග වශයෙන්
ක්ලේශයන්ගේ ප්‍රහීන බව ඇති බැවින් යම් දුක්ඛ ක්ෂය වේද
ඒ දුක්ඛයාගේ ක්ෂය ගාමිනිවූ මේ සියලු පදයන්ගෙන් විදර්ශනා
ප්‍රඥාවම කියන ලදී. නුවණ මද තැනැත්තාට පටානය සමෘද්ධ
නොවෙයි. මේ පඤ්ච පටානියංගයෝ ලෞකික වශයෙන්ම
දත යුතුය.

'සායමනුසිට්ඨො පාතො විසෙසමධිගච්ඡති ති' අරුණොද්
ගමනයෙහි අනුසිමයෙහි හිරු නැගෙන වේලාවෙහි මේ
දෙශනාව නෙය්‍ය පුද්ගල වශයෙන් දෙශනා කරණ ලදී.
දන්ධපඤ්ඤාය නෙය්‍ය පුද්ගල වූයේ සත් වසකින් අර්හත්වයට
පැමිණෙයි. තික්ඛ පඤ්ඤාය එක් දිනකින්, සෙස්ස මජ්ඣිම
පඤ්ඤායාගේ වශයෙන් දත යුතුය. අහො බුද්ධො, අහො ධම්මො,
අහො සංඝස්ස සම්පද යනු යම් හෙයකින් බුද්ධ ධර්මයන්ගේ
මහත් බැවින් ධර්මයාගේ ස්වාක්ඛාත බැවින් උදෑසන
කර්මස්ථාන කියවා සවස අර්හත්වයට පැමිණෙයි. එහෙයින්
ප්‍රශංසා කරන්නේ මෙසේ කීහ.

'යත්‍ර හි නාම' යනු විෂමයාර්ථයෙහි නිපාතයයි.

'කුච්ඡමති' යනු ඇතුළත වැදුන ආපන්න සත්වයෝයි.
'ස්වාමීනි, මේ තෙමේ කුක්ෂිගත වූයේ කිමෙක්ද මෙසේ සරණ
ගියේද නොවෙයි. අවිත්තක සරණ ගමනයක් නම් නැත.
ආරක්ෂාව වනාහි එළඹ සිටියේ වෙයි. ඉක්බිති ඔහුට යම් ඒ

මහලු කල මවුපියෝ දරුව, කුක්ෂිගතවූ විටම ඔබට සරණය ගත්වමිසි සිහි කරවත්. හෙතෙමේද සලකා මම සරණ ගිය උපාසකයෙක් වෙමිසි සිහිය උපදවයි. එකල්හි සරණ ගත්තේ නම් වෙයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(බොධිරාජ කුමාර සූත්‍රය නිමි.)

36. අංගුලිමාල සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු අංගුලිමාල සූත්‍රයයි. එහි ‘ඇඟිලි මාලා දරයි’ යනු කුමක් හෙයින් දරාද? ආචරිය වචනයෙනි. මේ එහි පිළිබඳ කථාවයි. මේ තෙමේ කොසොල් රජුගේ පොරෝහිතවූ ‘මන්තානි’ නම්වූ බැමිණියගේ කුස පිළිසඳු ගත්තේය, බැමිණියට රාත්‍රිභාගයෙහි දරුවා බිහිවීම සිදුවිය. ඔහු මවුකුසින් බිහිවන කාලයෙහි සියලු නුවර ආයුධ දිලිසුනහ. රජුගේ මංගල කොන්තයද ස්වකීය ස්ථානයෙහි තබන ලද්දේ දිලිසුනේය.

බමුණා නික්ම නැකතක් බලන්නේ සොර නැකතින් උපන්නේයයි රජු සමීපයට ගොස් සැපසේ නිදීම කළේදැයි විචාළේය.

රජ තෙමේද ‘ඇදුර, මට සුබසෙය්‍යාවක් කොයින්ද? මාගේ මංගලාවුධය දිලිසුණේය, රාජ්‍යයට හෝ ජීවිතයට හෝ අන්තරාය වන්නේයයි’ සිතමි.

‘මහරජ, බිය නොවෙව, මාගේ ගෙයි කුමරෙක් උපන. ඔහුගේ ආනුභාවයෙන් ඔබගේ නිවසෙහි පමණක් නොව සියලු නගරයෙහි ආවුධයෝ දිලිසුනාහ’ යනුයි.

‘ඇදුර, ඔහු කවර කෙනෙකු වන්නේද?’

‘මහරජ, සොරෙක් වන්නේය.’

‘කිමෙක්ද? එක සොරෙක්ද?’

‘සොරා නම් එකම සොරෙකි, එහෙත් ස්වාමීනි, රාජ්‍ය දූෂකයකු වන්නේය.’

මෙසේ කියාද වනාහි රජුගේ සිත ගනු කැමැත්තේ මෙසේ කීය. ‘ස්වාමීනි, ඔහු ඉවත් කරමු, රජුද ‘එකෙක් කෙනක එක් හැල් කරලක් මෙනි. ඔහු පොෂණය කරව’ කියායි.

ඔහුට නම් කරණ දිනයෙහි සයනයෙහි තබන ලද මඟුල් කඩුවද මිදලෙහි තබන ලද ඊතලද කපු පුළුන්වල තබන ලද විජිතිපත් ආවුඩ යන මේවා දිලිසෙන්නාහු කිසි හිංසාවක් නොවූ බැවින් 'අහිංසක' යයි නම් කළහ.

ශිල්ප උගන්නා කාලයෙහි ඔහු තක්සලාවට පිටත් කළහ. හෙතෙම අතවැස්සෙක්ව ශිල්ප උගත්තේය. වත් සම්පන්නවූයේ කීකරු වූයේ මනාව හැසිරෙන්නේ ප්‍රියවාදී විය. සෙසු අන්තවාසිකයෝ බාහිරකයෝය. ඔවුහුද අහිංසක මානවකයා පැමිණි තැන් පටන් අපි ප්‍රකට නොවමු. කෙසේ බිඳවම්දැයි හිඳ මන්ත්‍රණය කරන්නාහු. සියල්ලන්ට වඩා නුවණැති බැවින් මඳ නුවණ ඇත්තේයයි කියන්නටද නො හැකිය. වත් සම්පන්න බැවින් නොකීකරුයයි කියන්නටද නොහැකිය. ජාති සම්පන්න බැවින් තරක ජාති ඇත්තේයයි කියන්නටද නොහැකිය. කුමක් කරන්නෙමුදැයි එක් කෲර මන්ත්‍රණයක් කළේය. ආචාරිනිය ඇතුළත් කොට ඔහු බිඳින්නෙමුයි කාණ්ඩ තුනක්ව පළමුව සමහරු ඇදුරා වෙත ගොස් වැඳ සිටියහ.

'කිම දරුවෙහි.'

'ස්වාමීනි, මේ ගෙයි එක්තරා කථාවක් අසා තිබේය' යනුයි.

'කුමක්ද දරුවෙහි?'

'අහිංසක මානවකයා ඔබවහන්සේට ද්‍රෝහිකම් කෙරේ යයි සිතමුයි' කියායි.

ආචාර්ය තෙමේ තර්ජනය කොට යව්, වසලයෙනි, මාගේ පුත්‍රයා හා මා බිඳවන්නට අවුදැයි' තර්ජනය කොට බැහැර කරවීය.

ඉක්බිති සෙයයයෝද, ඉක්බිති සෙස්සෝදැයි කොටස් තුනක් වශයෙන් ගොස් කියා 'අප නොඅදහන්නහු නම් පරීක්ෂා කොට බලනු මැනවයි' කීහ. ඇදුරු තෙමේ භක්තියෙන් මෙන් ඔවුන් කියන කල්හි මිත්‍රත්වයෙන් සිත බිඳී මෙසේ සිතීය. ඔහු මරවන්නෙමි කියාය. ඉක්බිති මෙසේ සිතීය. ඉදින් මරවන්නෙමි නම් 'දිශාපාමොක් ඇදුරු තෙමේ තමාගේ සම්පයට ශිල්ප ඉගෙනීමට පැමිණි මානවකයන්ට වැරදි ඇති කොට මරවන්නේය' කියායි. 'ශිල්ප ඉගෙනීමට කිසිවකු

නොපැමිණෙන්නේය. එසේ කල්හි මාගේ ලාභය පිරිහෙන්නේයයි ඉක්බිති ඔහුගේ ශිල්පයට අවසාන උපචාරයයි කියා පාරේ යන මිනිසුන් දහසක් මරවයි කියන්නෙමි, ඒකාන්තයෙන් ඉන් එකෙකුගෙන් ඔහුගේ මරණය සිදුවන්නේයයි සිතා ඔහුට මෙසේ කිය.

‘දරුව, එව, පාරේ යන මිනිසුන් දහසක් මරව, මෙසේ කළ කල්හි තෝ ශිල්පයට උපචාර කළා වන්නේය.’

‘අපි අහිංසක කුලයෙහි උපන්නේය, ඇදුරුතුමනි, නොහැකිය.’

‘දරුව, උපචාරය නොකළ කල්හි ශිල්පයේ ඵලය නො දෙයි.’

හෙතෙම පඤ්චාවුධ ගෙන ආචාර්යවරයා වැද වනයට පිවිසියේය. වනයට පිවිසෙන තැනද වනමධ්‍යයේද වනයෙන් නික්මෙන තැනද සිට මිනිසුන් මැරිය.

වස්ත්‍රයක් හෝ හිස් වෙළුමක් හෝ නොගනියි, එක දෙකයයි ගණන් කිරීමෙන්ම පමණක්යයි, ගණනද සිහියේ නොසිටියි.

ප්‍රකෘතියෙන්ම නුවණැති හෙතෙම ප්‍රාණසාතකයකු වූයේ සිත නොපිහිටයි. එහෙයින් පිළිවෙළින් ගණනද නොසැලකිය, එක එක ඇඟිල්ලක කපා තබයි, තැබූතනහි ඇඟිලි විනාශවී යයි, ඉක්බිති විද ඇඟිලි මාලාවක් දරයි. එනිසාම ඔහුට අංගුලි මාලායයි නමක් විය. හෙතෙම සියලු වනය මිනිසුන්ගේ සඤ්චාරයෙන් තොර කරවීය. දර ආදිය පිණිස වනයට යන්නෙක් නැත. රාත්‍රිකාලයෙහි ගමටද අවුත් පයින් ගසා දෙර හැර නිදසිටියවුත් මරා ගණන් කොට යයි. මිනිස්සු ගම් හැර නියම්ගමට ගියහ. නියම්ගමින් නගරයට ගියහ. තුන් යොදුනක පටන් ගෙවල් හැර දරුවන් අතින් ගෙන සැවැත්නුවර පිරිවරා කඳවුරු බැඳ රාජාංගනයෙහි රැස්ව ‘දේවයනි, ඔබගේ විජිතයෙහි අංගුලිමාල නැමැත්තෙකැයි’ මේ ආදිය කියමින් හඬත්.

ගර්ග නම්වූ (අංගුලිමාලගේ පියා) මාගේ පුතා වන්නේයයි දැන බැමිණියට කිය. සොදුර, අංගුලිමාල නම් සොරෙක් උපන්නේය, හෙතෙම අනිකෙක් නොවේ. තාගේ පුත්‍රවූ ‘අහිංසක’ කුමාරයාය, දැන් රජ ඔහු අල්ලන්නට නික්මෙන්නේය. කුමක් කටයුතුදැයි,

‘යව, හිමියනි, එසේ නම් මාගේ පුත්‍රයා ගෙන එව.’

‘සොඳුර, මම උත්සාහ නොකරමි. ජනයන් සතර දෙනෙකුත් කෙරෙහි විශ්වාසය නැත. එනම්: සොරා මාගේ පුරාණ යහළුවෙකැයි විශ්වාස නොකළ යුතුය.

සාධාව මාගේ පුරාණ ඇතිරියයයි විශ්වාස නොකළ යුතුය. රජ මට සළකන්නේයයි විශ්වාස නොකළ යුතුය. ස්ත්‍රිය මට වසගයයි විශ්වාස නොකළ යුතුය යනුයි.

මවුගේ හෘදය මෘදු වෙයි, ‘එසේ නම් මම ගොස් මාගේ පුත්‍රයා ගෙන එන්නෙමි’ පිටත් වූවාය.

එදවසද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලෝකය දෙස බලනුයේ අංගුලිමාලයා දැක ‘මා ගිය කල්හි මොහුට සැප වන්නේය. අගාමක ආරණ්‍යයෙහි සිටියේ සතර පද ගාථාවක් අසා මා ළඟ පැවිදිව අභිඥ සය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේය’ කියායි. ඉදින් නොයන්නෙම් නම් මව කෙරෙහි වරද කොට ගොඩගන්නට නොහැක්කෙක් වන්නේය. ඔහුට සංග්‍රහ කරන්නෙමි’ පූර්වාභ්ණ සමයයෙහි හැඳ පොරවා පිඬු පිණිස හැසිර කරණ ලද බත් කිස ඇතිව ඔහුට සංග්‍රහ කරණු කැමැත්තේ විහාරයෙන් නික්මුණේය, මේ කාරණය දක්වන්නට ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යනාදිය කියන ලදී.

‘සංහරිත්වා සංහරිත්වා’ එකතුව වර්ග වර්ගව යනුයි.

‘හත්ථත්ථං ගච්ඡන්ති’ යනු අතෙහි අත විනාශයට පැමිණෙත්. කිමෙක්ද ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හැඳින මෙය කියද්ද නොහැඳින කියද්ද? නොහැඳිනයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනික් වෙශයකින් තනියම වැඩිසේක. සොරාද ඒ කාලයෙහි දිගුකලක් නිසි භෝජන නොලැබීමෙන්ද දුක්ඛ සෙය්‍යාවෙන්ද කලකිරුණේ වෙයි.

මොහු විසින් කොපමණ මිනිසුන් මරණ ලදද, එකක් අඩු දහසකි, හෙතෙම වනාහි දැන් එකක් ලැබ දහස පුරවන්නේයයි සංඥ ඇතිව පළමුව යම් කෙනෙකු දකිමිද ඔහු ගෙන ගණන පුරවා ශිල්පයට උපචාර කොට රැවුල් කපා නා වස්ත්‍ර මාරුකොට මවුපියන් දකිමිසි අටවි මධ්‍යයෙන් අටවිමුඛයට අවුත් එකත්පසෙක සිටියේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැක්කේය. මේ කාරණය දක්වන්නට ‘අද්දසාබො’ යනාදිය කියන ලදී.

‘ඉද්ධානි සංඛාරං අභිසංඛාසි’ යනු මහා පාරිවිය රැල නනින්නාක් මෙන් හකුළා පරභාගයෙහි ආක්‍රමණය කරයි. ඔරභාගයෙහි වලිහු නික්මෙති. අංගුලිමාල තෙමේ ඊයක් මුද යයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි මහන්වූ අංගනයක් දක්වා මධ්‍යයෙහි වැඩසිටියි.

සොරා කෙළවර වෙයි. හෙතෙම දැන් ඔහු වෙත පැමිණ යන්නෙමිසි සියලු උත්සාහයෙන් දුවයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අංගනයාගේ කෙළවර වැඩ සිටිසේක.

සොරා මැද වෙයි, හෙතෙම මෙහි පමුණුවා ගන්නෙමිසි වේගයෙන් දුවයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු ඉදිරියෙහි දිය අගලක් හෝ ගොඩක් හෝ දක්වයි. මේ ක්‍රමයෙන් යොදුන් තුනක් ගෙන ගියේය. සොරා ක්ලාන්ත වූයේය.

මුඛයෙහි කෙළ වියලිණ ශරීරයෙන් ඩාදිය ගිලිහුනේය. ඉක්බිති ඔහුට මහා පුදුමයකිසි මේ අදහස විය.

‘මිගම්පි’ යනු මුවා කුමක් නිසා ගනිසිද? සාගත කාලයෙහි ආහාර පිණිසය.

හෙතෙම වනාහි එක් වනරොදක් ගටා මුවන් නැගුවුවයි. ඉක්බිති සිතට රුවිවූ මුවකු ලුහුබැඳ අල්වා පිස කයි.

‘පුච්ඡෙය්‍යං’ යනු යම් කරුණකින් මේ තෙමේ යන්නේම සිටියේ නම් වෙයි. මම සිටියේද නොසිටියේ නම්. මේ ශ්‍රමණයාගෙන් ඒ කාරණය විචාරන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙක යන අර්ථයි.

‘නිධාය’ යනු යමෙක් හිංසා කිරීම පිණිස සතුන් කෙරෙහි දණ්ඩක් යෙදිය යුතුය. එය බහා තබා ඉවත් කොට මෙමත්‍රියෙන් හා ක්ෂාන්තියෙන් ඉවසා මම අවිහිංසාවෙහි සාරාණිය ධර්මයන්හි සිටියේ වෙමි යන අර්ථයි.

‘තුච්චට්ඨිතොසි’ යනු ‘සතුන් කෙරෙහි හික්මීමක් නැති බැවින් මෙපමණ ප්‍රාණීන් දහස් ගණනක් මරන්නාවූ ඔබට මෙමත්‍රියක් හෝ ක්ෂාන්තියක් හෝ නුවණින් බැලීමක් හෝ අවිහිංසාව හෝ සාරාණිය ධර්මය හෝ නැත. එහෙයින් ඔබ නොසිටියේ වෙහිය. දැන් ඉරියාපථයෙන් සිටියේද නරකයෙහි

දුවන්නේය. තිරවිජාන යෝනියෙහි, ප්‍රේත විෂයයෙහි අසුර කායයෙහි දුවන්නේය' කියන ලද්දේ වෙයි. ඉක්බිති සොර තෙමේ 'මේ සිහනාදය මහත්ය, ගර්ජනය මහත්ය, මෙය අන්‍යයෙකුගේ නොවන්නේය. මහාමායා දේවියගේ පුත්‍රවූ සිද්ධාර්ථ රජුගේ මේ ගර්ජනය වෙයි. සම්බුද්ධයන් වහන්සේ විසින් තියුණු ඇසින් ඒකාන්තයෙන් දක්නා ලද්දේ වන්නේය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට සංග්‍රහ කිරීම පිණිස පැමිණි සේකැ'යි සිතා 'විරස්සං වත' මේ යනාදිය කිය.

එහි මහිතො දෙවි මිනිසුන් විසින් සිවුපස පූජාවෙන් පූජාකරණ ලද්දේ යනුයි.

'පච්චපාදි' යනු බොහෝ කලකින් මට සංග්‍රහ කිරීම පිණිස මේ මහ වනයට පිළිපත්තේය.

'පහස්සං පාපං' යනු පාපය දුරුකරන්නෙමි.

'ඉච්චෙවාති' යනු මෙසේ කියාම යනුයි.

'ආවුධ' යනු පංචායුධයි.

'සොබ්භෙ' යනු භාත්පසින් සිඳුනු යනුයි.

'පපාත' යනු එකතුව සිඳුනු යනුයි.

'නරකෙ' යනු පලිත ස්ථානයෙහියි. මේ තුනෙන්ම අරණ්‍යය කියයි.

'අත්චකාරි' යනු විසි කළේය. ඉවත් කළේය යනුයි.

'තමෙහි භික්ඛුති තද ආවොච' යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහු පැවිදි කරන්නේ භිසකේ කපනා ආවුධයක් කොහින් ලබන්නේද? පාත්‍ර හා සිවුරු කොහින් ලබන්නේ දැයි සෙවීම කෘත්‍යයක් නැත. කර්මය වනාහි බැලූහ. ඉක්බිති ඔහු පෙර ශීලවත්තයන්ට අටපිරිකර බඩු දුන් බැව් දැන දකුණු අත දිගුකොට 'භික්ෂුව එව, මනාකොට දුක් කෙළවර කිරීම පිණිස ධර්මය ස්වාක්ඛාතය බඹසර හැසිරෙවයි' කීහ. හෙතෙම වචනය සමගම සෘද්ධිමය පාත්‍ර සිවුරු ලැබූහ. එකෙනෙහිම ඔහුගේ හිහි ලිංගය අත්තර්ධාන විය. ශ්‍රමණ ලිංගය පහළ විය.

සිවුරු තුනද, පාත්‍රයද, දැලිපිතියද, ඉදිකටුවද, කායබන්ධනයද, පෙරහනදැයි මේ අටයෝගයෙන් යුත්ත භික්ෂුවගේ පිරිකර අට වෙති' මෙසේ කී අෂ්ට පරිෂ්කාරයෝ ශරීර ප්‍රතිබද්ධව උපන්න.

‘එසෙව තස්ස අහු හික්ඛු භාවො’ යනු මේ ඒහිහික්ඛු භාවය ඔහුගේ උපසම්පන්න හික්ඛු භාවය විය. එහි හික්ඛුන්ට වෙනම උපසම්පදව නැත.

‘පච්ඡාසමණෙන’ යනු බඩු ගෙනයන පසුව යන ශ්‍රමණයා ලවා තමාගේ පාත්‍ර සිවුරු ගන්වා ඔහු පසු ශ්‍රමණයා කොට ගියේය යන අර්ථයි. ඔහුගේ මවද උසභමාත්‍ර අටක් තැන අතර ‘දරුව, අහිංසකයා කොහි සිටියෙහිද? කොහි හුන්නෙහිද? කොහි ගියෙහිද? මා සමඟ නොකියන්නෙහිද? දරුවයි’ කියත්. සොයා නොදකින්නී එතනින් ගියාය.

‘පඤ්ච මත්තෙහි අස්සසතෙහි’ යනු ඉදින් සොරාට පරාජය වන්නේනම් ලුහුබැඳ ඔහු අල්ලන්නෙමි, ඉදින් මට පරාජය වන්නේ නම් වේගයෙන් පලායන්නෙමියි’ සැහැල්ලුව බලයකින් පිටත් විය. ‘යෙන ආරාමො’ යනු කුමක් හෙයින් ආරාමයට ගියේද? හෙතෙම වනාහි සොරාට බිය වෙයි. යන්නට සිතක් නැතත් හැරහීමට බියෙන් ගියේය. එහෙයින් ඔහුට මේ අදහස විය. සම්මා සම්බුදුන් වැඳ හිඳගන්නෙමි. හෙතෙම විචාරන්නේය. කුමක් හෙයින් බල සෙනඟ ගෙන නික්මුණෙහිද? කියායි. ඉක්බිති මම මෙසේ කියන්නෙමි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි මට පරලොව අර්ථයෙන් පමණක් සංග්‍රහ නොකරන්නේය, මෙලොව අර්ථයෙන්ද සංග්‍රහ කරන්නේය. ඉදින් උන්වහන්සේ මට ජය වන්නේ නම් ඉවසන්නේය, ඉදින් පරාජය වන්නේ නම් මහරජ, එක සොරකු නිසා ඔබ කුමට යන්නෙහි දැයි කියන සේක. ඉක්බිති ජනයා මා මෙසේ හඳුනන්නේය. රජ තෙමේ සොරා අල්ලන්නට නික්මුනේය. සමයක් සම්බුද්ධයන් විසින් නවත්වන ලද සේක යනුවෙන් මෙසේ නින්දාවෙන් ගැලවීම බලන්නේ සිටියේය.

‘කුතො පනස්සාහි’ යනු කුමක් හෙයින් කීයේද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ හෙතු සම්පත් බලා ඔහු කැඳවා පැවිදි කරවත්දැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරීක්ෂා කරන්ට ‘රඤ්ඤෙ’ යයි කීය. රජුට පමණක් භය ඇතිවූයේ නොවේ, සෙසුද මහජනයා බියවූයේ එලකාවුධ හැරදමා හමුවූ හමුවූ තැනින් පලා ගොස් නුවරට පිවිස දෙර පියා අටලු නැග බලමින්

සිටියේය. මෙසේද කිය. අංගුලිමාල තෙමේ රජු තමා ළඟට එන්නේයයි දැන පළමුව අවුත් දෙවරමෙහි සිටියේය. ඔහු විසින් රජු ගන්නා ලදී. අපි පැන අවුත් මිදුනේවෙමු යනුයි.

‘නත්ථි තෙ අතො භයං’ යනු මේ තෙමේ වනාහි දැන් කුඩා සතෙකුදු ජීවිතයෙන් තොර නොකරයි, තොපට මොහුගේ සම්පයෙන් බියක් නැත’ යන අර්ථයි.

‘කථා ගොතකේනකො’ යනු කුමක් හෙයින් විචාරාද? ප්‍රවර්තයා දරුණු කර්මයෙන් උපන් නම ගෙන ව්‍යවහාර කරන්නට යුතු නැත. මවුපියන්ගේ ගොත්‍ර වශයෙන් ඔහු ව්‍යවහාර කරන්නෙමිසි හගින්නේ මෙසේ විචාළේය. ‘පරික්ඛාරානං’ යනු මොවුන් නිසා මම උපාසක කරන්නෙමිසි යන අර්ථයි. කියන්නේද උදරයෙහි බැඳි සමට මුදු තෙරුන්ගේ පාමුල තැබිය. ‘අරඤ්ඤකො’ යනාදී සතර ධූතංගයෝ පාළියෙහි ආවාහ. තෙරුන් විසින් ඒ තෙළෙසම සමාදන්වන ලදහ. එහෙයින් ‘අලං’ යනාදිය කිය.

‘යම්හි මයං හන්තෙ’ යනු කුමක් සඳහා කියයිද? ඇතුද දුවන්නහු අනුව දුවමින් ගනිමිසි ආ තැන රජු විසින් යවන ලද ඇත්තු ආදීහු හෙතෙමේම ගත්තේය. රජු තෙමේද ඇතුන් ලවා ඔහු වටකොට ගනිවී, අසුන් ලවා රථවලින් යයි මෙසේ නොයෙක්වර බොහෝ ඇතුන් ආදීන් යැවීය. මෙසේ ඔවුන් ගිය කල්හි කොලෙහි, ‘මම අංගුලිමාලයායයි’ නැගිට ගබ්ද කළ කල්හි එකෙකුදු ආයුධයක් සමවන්නට නොහැකි විය. සියල්ලෝම කොටා මැරීය. ඇත්තු වනයෙහි ඇත්තු මෙනි. අශ්වයෝ වනයෙහි අශ්වයෝය. රථයෝද එහිම බිඳෙන්නයි මේ සඳහා රජු තෙමේ මෙසේ කියයි.

‘පිණ්ඩාය පාවිසි’ යනු මෙය පළමුව නො පිවිසියේය. ස්ත්‍රිය දැකි දවස සඳහා මෙය කියන ලදී. දවස් පතා මේ තෙමේ පිවිසෙන්නේමය. මිනිස්සු ඔහු දැක ත්‍රස්ත වෙති. පලා යෙති. දෙරද වසන්. කෙනෙක් අංගුලිමාලයයි අසාම පලා ගොස් අරණ්‍යයට හෝ පිවිසෙති. ගෙට හෝ ගොස් දෙර වසා ගනිත්. පලායන්ට නොහැකිවන්නේ පිටුපා සිටිත්. තෙර තෙමේ කැඳ හැන්දක් බත් හැන්දක් නොලබයි. පිණ්ඩපාතයෝ ක්ලාන්ත වෙයි. පිටතින් නොලබන්නේ නගරය සියල්ලන්ට සාධාරණයයි

නගරයට පිවිසෙයි. යම් දෙරකින් පිවිසේ නම් එහි අංගුලිමාලයා ආවේයයි' ගල්කුළු දහසක් බිඳෙන තරම් කරුණු වෙයි.

'එතදහොසි' යනු කරුණාවක් ඇති විය. එකෙකු අඩු මිනිසුන් දහසක් මරන්නාහුට එක් දිනකුදු කරුණාවක් නොවීය. දරු ප්‍රසූතය නොහැකිව දුක් විඳින ස්ත්‍රීය දැකි මාත්‍රයෙන් කෙසේ කරුණාව උපන්නේද පැවිදි බලය මේ පැවිදි බලයයි යම් හෙයකින් තව කරුණාව උපන්නේද එහෙයින් යන අර්ථයි.

'අරියාය ජාතිය' යනු 'අංගුලිමාලය, තෝ මෙය නොගනුව එ කරුණු තාගේ ගිහි කාලය ගැනයි. මේ ගිහියෝ නම් සතුන් මරති, සොරකම් ද කරන්, මේ ඔබගේ ආර්ය නම් ජාතියයි. එහෙයින් තෝ සොහොයුරිය, මම උපන් තැන් පටන් යනු මෙසේ කියන්නට සැක කරන්නෙහිද? එසේ හෙයින් ආර්ය ජාතියයි මෙසේ විශේෂ කොට කියවයි' පිටත් කළේය.

'තං ඉත්ථිං එවං අවචාති' යනු ස්ත්‍රීන්ගේ ගබ්භවුට්ඨානය පුරුෂයකුගේ පැමිණීමෙන් කළ නොහැකිය. තෙර තෙමේ කුමක් කළේද? අගුල්මල් තෙර තෙමේ සත්‍යක්‍රියා කොට ශාන්තියක් කිරීම පිණිස ආවේයයි දැන් විය. ඉක්බිති ඔවුහු තිරයෙන් වටකොට තෙරුන්ට තිරයෙන් පිට පුටුවක් පැණවූහ. තෙර තෙමේ එහි වැඩ හිඳ 'සොහොයුරිය' මම ආර්යවූ සම්බුදුන්ගේ ආර්ය ජාතියෙහි උපන් තැන් පටන්' යයි සත්‍යක්‍රියා කළේය. සත්‍ය වචනය සමගම ඩබරාවකින් මිදුන ජලයක් මෙන් දරුවා නික්මුනේය. මවටද දරුවාට සැපතක් අත්විය. මේ පිරිත කිසි උවදුරකින් පීඩා නොකරයි. මෙය මහා පරිත්තයයි කියයි. තෙරුන් විසින් වැඩහිඳ සත්‍යක්‍රියා කළ තැන පුටුවක් පැණවූහ. මුළුගර්භ ඇති තිරිසන්ගත වුට්ඨානය විය. යම් තැනැත්තියක් දුර්වල වීනම් ගෙන එන්නට නොහැකි නම් ඔහුට පුටුව සේද දිය ගෙනවුත් හිසේ ඉසිති. එකෙනෙහිම ළමයා බිහිවීම වෙයි. අනික් රෝගද සංසිදෙයි. මෙය කල්පය දක්වා සිටින ප්‍රාතිහාර්යයකි. කිමෙක්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙරුන් ලවා වෙදකම් කරවීද? නොකරවීය. තෙරුන් වහන්සේ දැක මිනිස්සු බියව පලා යෙති. තෙර තෙමේ හික්මාහාරයෙන් ක්ලාන්ත වෙයි. ශ්‍රමණ ධර්මය කරන්නට නොහැකි වෙයි. ඔහුට අනුග්‍රහයෙන්

සත්‍යක්‍රියා කරවිය. උන්වහන්සේට මෙසේ අදහස විය. 'දැන් වනාහි අංගුලිමාල තෙර' තෙමේ මෙන් සිත ලැබ සත්‍ය ක්‍රියාවෙන් මිනිසුන්ගේ යහපතට වැඩ කෙරේයයි මිනිස්සු තෙරුන් වෙත එළඹිය යුතු යයි හඟින්නාහුය. ඉක්බිති භික්ෂාභාරයෙන් ක්ලාන්ත නොවන්නේ ශ්‍රමණ ධර්මය කරන්නට හැකිවන්නේයයි' අනුග්‍රහයෙන් සත්‍යක්‍රියා කරවිය. සත්‍යක්‍රියාව වෙදකමක් නොවේ. තෙරුන් වහන්සේටද ශ්‍රමණ ධර්මය කරන්නෙමියි මූල කර්මස්ථාන ගෙන රාත්‍රිස්ථාන දිවා ස්ථානයෙහි සිටියහුට සිත කර්මස්ථානාභිමුඛව නොයයි. වනයෙහි සිටි මිනිසුන් මැරූ තැනම ප්‍රකට වෙයි. දුප්පතෙක්ම කුඩා පුත්‍රයෙක්ම හිමියනි, මට ජීවිතය දෙවයි, මරණයට බියවූවන්ගේ වචනාකාරයද අත්පා විකාරද සිතහමුවට පැමිණෙයි. හෙතෙම විප්පටිසාරීව එතනින් නැගිට යයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ජාතිය ගණන් නොගත යුතු කොට මේ විදර්ශනා වඩා අර්හත්වය ගන්නේයයි ආර්ය ජාතියෙහි සත්‍ය ක්‍රියා කරවිය.

'එකොවුපකට්ටෙ' යනාදිය වත්ථ සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලදී.

'අඤ්ඤෙනපි ලෙඩ්චු බිත්තො' යනු කවුචු, බඵ, සුකරාදීන් දුරු කිරීම පිණිස භාත්පස ඊතලයක් විදි විට වැටීම් ප්‍රමාණ තැන යම්කිසි දිශාභාගයකින් විසි කරණ ලද්ද අවුත් තෙරුන්ගේ කයෙහි වදියි. කොපමණ තැනක මෙසේ වේද? ගණ්ඨිය (සිවුරේ යටිපට දෙක එකට බැඳීමේ ගැටය) මුදු පිටු පිණිස හැසිර ආපසු අවුත් යම්තාක් ගණ්ඨිය මිදු තැනට ඒද එපමණ තැන සිදු වෙයි. 'හින්තෙන සිසෙන' යනු මහ සම බිඳ ඇට කෙළවර බිඳීමෙන්,

'බ්‍රාහ්මණෙති' ක්ෂිණාශ්‍රව භාවය සදහා කිය.

'යස්ස ඛො, ත්වං බ්‍රාහ්මණ කම්මස්ස විපාකෙන' යනු මෙය වනාහි ඔහුගේ දිට්ඨධම්මවෙදනීය කර්මය සදහා කියන ලදී. කර්මය වනාහි කරණු ලබද්දීම කොට්ඨාස තුනක් පුරයි. සිත් සත අතුරෙන් කුසල් හෝ අකුසල් හෝ ප්‍රථම ජවන වෙතනාව දිට්ඨධම්මවෙදනීය කර්ම නම්. එය මේ ආත්ම භාවයේදීම විපාක දෙයි. එසේ නොහැකි වුවොත් අහොසි

කර්මය, නාහොසි කර්ම විපාකය, න හවිස්සති කර්ම විපාකය, නත්ථි කර්මවිපාකයයි මේ තුන වශයෙන් අහොසි කර්ම නම් වෙයි. අත්ථිසාධක සත්වන ජවන චේතනාව උපපජ්ජවේදනීය කර්ම නම්. මෙය ඊළඟ ආත්ම භාවයෙහි විපාක දෙයි. එසේ නොහැකි වූයේ කී පරිද්දෙන්ම ආහොසි කර්ම නම් වෙයි. මේ දෙක අතරෙහි පඤ්ච ජවන චේතනාව අපරපරියාය වේදනීය කර්ම නම් වෙති. එය අනාගතයෙහි යම් ඉඩක් ලබයිද එකල්හි විපාක දෙයි. සංසාර ප්‍රවාහ්නිය ඇති කල්හි අහොසි කර්ම නම් නොවෙයි. තෙරුන්ට වනාහි උපපජ්ජවේදනීයද අපරාපරියවේදනීයදැයි මේ කර්ම දෙක කර්මක්ෂයකරවූ අර්හත් මාර්ගයෙන් නසන ලද්දහ.

දිට්ඨධම්ම වේදනීය ඇද්ද එය අර්හත්වයට පැමිණියහුටද විපාකදේමය, ඒ සඳහා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යස්ස ඛො ත්වං යනාදිය කිය.

එහෙයින් 'යස්ස ඛො' යනු මෙහි බ්‍රාහ්මණය තෝ යම්බඳු කර්ම විපාකයකින්යයි මේ අර්ථය දත යුතුය.

'අබ්භාමුත්තො, යනු මෙය දෙශනා ශීර්ෂමාත්‍රයයි. වළාකුල මිදුම, දුම්, රජස්, රාහු යන මේ උපක්ලේශයන් ගෙන් මිදුන වන්දුයා මෙහි අදහස් කරණ ලදී. යම්සේ මෙසේ උපක්ලේශයන් ගෙන් මිදුන වන්දුයා ලෝකය බබළවයිද මෙසේම ප්‍රමාද කිලෙස විනිමුත්ත අප්‍රමත්ත හික්ෂු තෙමේ මේ තමාගේ බන්ධායතන ධාතුලෝකය බබළවයි. පහ කළ ක්ලේශාන්ධකාරය කරයි

'කුසලෙන පීටීයති' යනු මග්ග කුසලයෙන් වසාදමයි. අප්‍රතිසන්ධිය කරයි.

'යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ' යනු බුද්ධශාසනයෙහි කයින්, වචනයෙන්, මනසින්, යුක්තප්‍රයුක්තව වාසය කරයි. මේ තුන තෙරුන්ගේ උදන ගාථා නම්.

'දිසාහි මෙ' යනු මේ මේ තෙර තෙමේ තමාගේ ආරක්ෂා ආකාරයක් කරන්නේ කිය. 'දිසාහි මෙ' යනු මාගේ සතුරෝ මට මෙසේ උපවාද කෙරෙත්ද යම්සේ අපි අංගුලිමාලයා විසින් මරණ ලද නැයන්ගේ වශයෙන් දුක විදිමු. මෙසේ අංගුලිමාලයාද විදිවායි ඔවුහු සතුරුවූ මාගේ චතුසච්ච ධර්ම කථා අසත්වා යන අර්ථයි. 'යුඤ්ජන්තු' යනු කය, වචනය, සිත යන මෙයින්

යුක්තප්‍රයුක්තව වාසය කෙරෙන්නා යමෙක් ධර්මයට උසස් වශයෙන් ගනිද්දී ඔවුහුයි.

‘සන්නො’ යනු යම් සත්පුරුෂ කෙනෙක් ධර්මයම සමාදන් වෙද්දී ගන්වද්දී ඒ මිනිසුන් මාගේ සතුරෝ භජනය කෙරෙන්නා, සෙවනය කෙරෙන්නා, පුරුපාසනය කෙරෙන්නා යන අර්ථයි.

‘අවිරොධ පසංසිතං’ යනු අවිරොධය මෙමිත්‍රියයයි කියයි, මෙත්තාපසංසකයන්ගේ යන අර්ථයි, ‘සුනන්තු ධම්මං කාලෙන්’ යනු ක්ෂණක්ෂණයෙක්හි ධනිති මෙත්තා පටිසංඛා සාරාණීය ධර්මය අසන්නා!

‘තඤ්ච අනුවිධියන්තු’ යනු ඒ ධර්මයට අනුකාර කෙරෙන්නා, පුරවන්නා,

‘නහි ජාතු සො මමං හිංසෙති’ යනු හෙතෙම මාගේ සතුරෙකි. හෙතෙම මා ඒකාන්තයෙන්ම හිංසා නොකරන්නේය.

‘අඤ්ඤං වා පන කංචිතං’ යනු මා පමණක් නොවෙයි. අනිකුදු කිසි පුද්ගලයකු හිංසා නොකෙරේවා, වෙහෙස නොකෙරේවා.

‘පප්පුයා පරමං සන්නිං’ යනු පරමවූ ශාන්තියවූ නිර්වාණයට පැමිණ යනුයි.

‘රක්ඛෙය්‍ය තසථාවරො’ යනු තසා යනු මෙහි තෘෂ්ණා සහිත වූවට කියයි. මෙහි ථාවරා යනු තෘෂ්ණා රහිතවූවට කියයි. යමෙක් නිර්වාණයට පැමිණේද හෙතෙම සියලු තසථාවර රකින්නට සමර්ථ වූයේ වෙයි. එහෙයින් මාගේ සතුරෝ නිර්වාණයට පැමිණෙන්නා! මෙසේ මා ඒකාන්තයෙන්ම හිංසා නොකරන්නෙමි යනුයි.

මේ ගාථා තුන තමන්ගේ ආරක්ෂාව කරන්නුයි කිය. දැන් තමාගේම ප්‍රතිපත්තිය ප්‍රකාශ කරන්නේ ‘උදකං හි නයන්ති නෙත්තිකා’ යනාදිය කිය.

එහි ‘නෙත්තිකා’ යනු යමෙක් මානිකා හෙවත් දිය ඇලවල් පිරිසිදු කොට බැඳිය යුතු තැන බැඳ දිය බැහැර කරද්දී

‘උසුකාරා’ ඊතල සාදන්නේ යනුයි.

‘නමයන්ති’ යනු තෙල් කැඳ තවරා ගින්නෙහි තව තවා උස් උස් තැන නමන්නාහු ඇඳ නැති කෙරෙද්දී,

‘තෙජනං’ යනු ඊතලයයි. එය දුන්නේ තේජස ඇති කරයි. අන්‍යයාට තර්ජනය කරයි. එහෙයින් තේජනයයි කියයි.

‘අත්තානං දමයන්ති’ යනු යම්සේ දියලුවෝ සෘජු මාර්ගයෙන් දිය බැහැර කරද්ද, ඊවඩුවෝ ඊතලයද ලීවඩුවෝ දැවද ඇද නැති කරත්. එපරිද්දෙන්ම නුවණැත්තෝ තමා දමනය කරත්, සෘජු කරත්, නිබ්බි සේවනය කරත්.

‘තාදිනා’ ඉෂ්ටානිෂ්ටාදියෙහි වෙනසක් නැති වීමෙන් යනුයි.

ආකාර පසකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තාදී නම් වන සේක. ඉෂ්ටානිෂ්ටයෙහි තාදී නම් වන සේක, වත්තාවී බැවින් තාදිය, වත්තාවී බැවින් තාදිය, තිණ්ණාවී බැවින් තාදිය.

‘තාදිතං නිද්දෙසා තාදියයි’ මෙසේ තාදී ලක්ෂන ප්‍රාප්ත ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් යනුයි.

‘භවනෙත්ති’ යනු භව රජ්ජවයි. (රැහැනයි) තෘෂ්ණාවට මෙය නමයි. යම් බඳු ඒ ලණුවෙන් ගොනුගේ ගෙළ මෙන් සත්වයෝ බැඳ ඒ ඒ භවයට පමුණුවත්, එහෙයින් භව නෙත්ති යයි කියත්.

‘වුට්ඨො කම්ම විපාකෙත’ යනු මාර්ග වෙනනාවෙන් ස්පර්ශ කරණ ලද්දේ යම් හෙයකින් මාර්ග වෙනනාවෙන් කර්මය පැසේද, විපාක දේද, දැවේද, පිරිහීමට පැමිණේද එහෙයින් එය කර්ම විපාකයයි කියන ලදී. එයින් ස්පර්ශ කරණ ලද බැවින් මේ තෙමේ අණන වූයේ කෙලෙස් රහිත වූයේ දුක්ඛ වේදනා නොවූයෙහි අණන නොවූයේ වෙයි.

‘භුඤ්ජාමි’ යනු මෙහි ථෙය්‍ය පරිභොගය, ඉණ පරිභොගය දයජ්ජ පරිභොගය, සාමි පරිභොගයයි සතර පරිභොගය දත යුතුය. එහි දුශ්ශීලයාගේ පරිභොගය ථෙය්‍ය පරිභොගය නම්, හෙතෙම සිවුපසය සොරකම් කොට අනුභව කරයි. එසේ හෙයින් මෙය කියන ලදී. ‘මහණෙනි, සොරකම් කිරීමෙන් රටියපිණ්ඩය වළඳන ලද්දේය යනුයි. ශීලවත්තයාගේ වනාහි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකොට කරණ පරිභොගය ඉණ පරිභොගය නම්. සත්ත සෙබයන්ගේ පරිභොගය දයජ්ජ පරිභොගය නම්.

බිණාශ්‍රවයාගේ පරිභොගය සාමි පරිභොග නම්. මෙහි ක්ලේශ ණය නැති බැවින් අණනයයි කියන ලදී.

‘අණිනො’ යනුද පාඨයි, සාමී පරිභොගය සඳහා භොජනය වළඳමිසි කියන ලදී.

‘කාමරති සන්ථවං’ යනු දෙවැදෑරුම් කාමයන්හි තෘෂ්ණා රතිසන්ථවය (නොයෙදෙව් නොකරව්) යනුයි.

‘නයිදං දුම්මන්ති තං මමා’ යනු මා විසින් යම් බඳු සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ දැක පැවිදි වන්නෙමිසි මන්ත්‍රණය කරණ ලදද, ඒ මාගේ මන්ත්‍රණය නරක මන්ත්‍රණයක් නොවේ.

‘සවිහත්තෙසු ධම්මෙසු’ යනු මම ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙමිසි මෙසේ ලෝකයෙහි උපන්නවුන් විසින් යම් ධර්ම කෙනෙක් බෙදන ලද්දහුද ඒ ධර්මයන් අතුරෙහි යම් ශ්‍රේෂ්ඨවූ නිර්වාණයක් වේද එයටම මම පැමිණියෙමි. එළඹියේ සම්ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙමි, එහෙයින් මාගේ මේ පැමිණීම යහපත් ගමනකි. නරක ගමනක් නොවේ.

‘තිස්සො විජ්ජා’ යනු පුබ්බෙනිවාස, දිබ්බවක්ඛු, ආසවක්ඛය ප්‍රඥවෝයි.

‘කතං බුද්ධස්ස සාසනං’ යනු බුද්ධ ශාසනයෙහි කටයුතු යම් කෘත්‍යයක් ඇද්ද ඒ සියල්ල මා විසින් කරණ ලදී. ත්‍රිවිද්‍යාවන්ගෙන්ද ලොකොත්තර ධර්ම නවයෙන්ද දෙශනාව මුදුන් පැමිණ වූහ.

(අංගුලිමාල සූත්‍රය නිමි)

37 පියජාතික සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු පියජාතික සූත්‍රයයි. එහි ‘නෙව කම්මන්තා පටිහන්ති’ යනු සියල්ලෙන් සියල්ල නොවැටහෙති, ප්‍රකෘති නියාමයෙන් වනාහි නොවැටහෙති.

දෙවෙනි පදයෙහිද මේ අයුරුයි, මෙහි වනාහි නොවැට හෙයි, රුවි නොවෙයි යනුයි.

‘ආලාහනං’ යනු සොහොනයි.

‘අඤ්ඤාථත්තං’ යනු විවර්ණ බැවින් අනික් ආකාරයයි, ඉන්ද්‍රියයෝ නම් මනො විඤ්ඤායා ධර්මයෝයි. පිහිටීමට අවකාසය සඳහා වනාහි මෙය කියන ලදී.

‘පියජාතිකා’ යනු ප්‍රිය වශයෙන් උපදිත්.

‘පියප්පහවිකා’ යනු ප්‍රිය වශයෙන් උපදිත්. ඉදින් මහරජ, එයයි, එහි අර්ථය නොසලකනු ලබන්නේද ශාස්තෘන් වහන්සේ සඳහා මෙසේ කියන ලදී.

‘වරපිරෙ’ යනු අපෙත් වෙන්වූ තැනැත්ත, ඉවත්වෙව, තමාගේ පක්ෂයට අයත් නොවූ යන අර්ථයි. නොහොත්

‘වරපිරෙ’ යනු අන්තූනකට යව, මෙහි නොසිටුව යන අර්ථයි.

‘ද්විධාෂේත්වා’ යනු කඩුවෙන් දෙකඩ කොට කපා

‘අත්තානං ඔපාදෙසිති’ ඒ කඩුවෙන් තමන්ගේ බඩ පැලිය, ඉදින් වනාහි ඔහුට ඇය අප්‍රියවන්නේ නම් දැන් අතික් ස්ත්‍රියක් ගන්නෙමිසි තමා මරා නොගන්නේය, යම් හෙයකින් ඔහුට ඇය ප්‍රිය විය, එහෙයින් පරලොව ඇය සමග සමගි බවක් ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ මෙසේ කළේය.

‘පියා තෙ වජිරිති’ (වජිරි නම් රජුගේ එකම දූව සඳහා කිය.) මෙසේ ඇයට අදහස් විය, ඉදින් මම මහරජ, පෙරටු වූවක් කියමි. මේ සැවතෙහි එක්තරා ස්ත්‍රියකගේයයි යනාදී කථාව කියන්නේ නම් කවරෙක් තට මෙසේ කියන්නේද ඉවත් වෙව, මෙසේ නැතැයි මා වළක්වන්නේයයි පවත්නා කල්හිම ඇයට අඟවන්නෙමිසි සිතා මෙසේ කිය.

‘විපරිණාමඤ්ඤාභාවාති’ යනු මෙහි මරණ වශයෙන් විපරිණාමය කිසිවකු සමග පලා ගොස් ගමන වශයෙන් අන්‍යථාභාවය දත යුතුය.

‘වාසභාය’ යනු වාසභා නම් රජුගේ එකම දෙවිය සඳහා කිය.

‘පියා තෙ අහං’ යනු කුමක් හෙයින් සියල්ලට කියේද මෙසේ ඇයට මේ අදහස විය. ‘මේ රජතෙමේ මට කිපියේ ඉදින් මම සියල්ලට පළමුව තට මා ප්‍රියදැයි විචාරන්නෙමි නම් ඉවත්වෙව, බාහිරකය, මට තා ප්‍රිය නොවේයයි කියන්නේය. මෙසේ ඇති කල්හි කථා ප්‍රතිෂ්ඨාය නොලබන්නේ යයි’ කථාවට පිහිට පිණිස සියල්ලට පසුව විචාළේය. කාසි කෝසලයන්ගෙන් බැහැර කරණ ලද බැවින් වෙනස් වූයේ විරුද්ධ රජවරුන්ගේ අතට පැමිණීමෙන් අන්‍යථාභාවය දත යුතුය.

‘ආවාමෙහි’ යනු සෝදන ජලය දෙව ආවමනය කොට අත්පා සෝද කට සෝද ශාස්තෘන් වහන්සේ වදිනු කැමැත්තේ මෙසේ කිය, සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය.

(පියජාතික සූත්‍රය නිමි.)

38. බාහිනිය සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු බාහිනිය සූත්‍රයයි. එහි එක ‘පුණ්ඩරික නාගං’ යනු මෙසේ නම් ඇති ඇතැයි. ඔහුගේ ඉලඳැටය මත්තෙහි තල් ගෙඩියක් ප්‍රමාණ සුදු තැනක් ඇත. එහෙයින් ඔහුට එක පුණ්ඩරිකයයි නම් කළහ.

‘සිරිවඩිසං මහා මත්තං’ යනු වෙනම ඇතෙකු පිට නැගී කථාවේ පහසුව පිණිස මෙබඳු නම් ඇති මහාමාත්‍යයා සමග යන්නේ යනුයි.

‘ආයස්මානෝ’ යනු මෙහි නො යනු ප්‍රච්ඡාවෙහි නිපාත යයි. මහාමාත්‍ය තෙමේ තෙරුන්ගේ සඟළ සිවුර හා පාත්‍රය දැරීම් ආකාරය සලකා එසේය, මහරජයයි කිය.

‘ඔපාරම්භෝ’ යනු උපාරම්භන දෙශය ආරෝපනය කිරීමට සුදුසු යනුයි. කුමක් විචාරම්ඳැයි රජ තෙමේ විචාරයි. සුන්දරී වස්තුයෙහි උපන් මේ සූත්‍රය ඔහුගෙන් විචාරමියි විචාරයි.

‘යං හි මයං භන්නෙ’ යනු ස්වාමීනි, අපි යමක් යනුයි. ‘විඤ්ඤානි’ යන මේ පදය ගෙන ප්‍රශ්නයෙන් පුරවන්ට නොහැකි වීමු ඒ කාරණය මෙසේ කියන්නාවූ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ විසින් සම්පූර්ණ කරණ ලදී.

‘අකුසලො’ යනු අදක්ෂවූ යනුයි.

‘සාවජ්ජ’ යනු දෙස් සහිත යනුයි.

‘සවාපජ්ජකං’ දුක් සහිත යනුයි.

‘දුක්ඛ විපාකො’ යනු මෙහි නිස්සන්ද විපාකය කියන ලදී.

‘තස්ස’ මෙසේ අත්තබ්‍යාබාධ ආදීන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස පැවති කාය සමාවාරයාගේ යනුයි. ‘මහරජ, තථාගත තෙමේ සියලු අකුසල ධර්මයන් ප්‍රහීන කළේ කුසල ධර්මයෙන් යුක්ත වූයේය යනුයි. මෙහි සියලු අකුසල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය

වර්ණනා කරයි. එසේය වර්ණනා කෙරෙයයි කී කල්හි ප්‍රවිෂාව යම්සේද එසේ අර්ථය කියන ලද්දේ වන්නේය. මෙසේ විවරණය කිරීම වනාහි බැරෑරුම් නොවේ. අප්‍රහිත අකුසල ඇත්තේ නමුදු ප්‍රභාණය වර්ණනා කරන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ප්‍රහිත අකුසල ඇති බැවින් යථාකාරී තථාවාදියයි දක්වන්නට මෙසේ ප්‍රකාශ කළ සේක. ශුක්ල පක්ෂයද (යහපත් පැත්තද) මේ ක්‍රමයමැයි.

‘බාහිනිය’ යනු බාහිත රටෙහි ඔසවන ලද වස්ත්‍රයට මේ නමයි.

‘සොලසසමා ආයාමෙන’ ආයාමයෙන් සම සොළොස් රියන් යනුයි.

‘අථිඨසමා විත්ථාරෙතා ති’ විස්තර වශයෙන් සම අට රියන් යනුයි.

‘භගවතො පාදසි’ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පාවා දුන්නේය. දී වනාහි ගදකිළියෙහි වියනක් කොට බැන්දේය එතැන් පටන් ගදකිළිය වඩාත් බැබළුණි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය. නෙය්‍ය පුද්ගලයාගේ වශයෙන් මේ දෙශනාව නිමවන ලදී.

(බාහිනිය සූත්‍රය නිමි.)

39. ධම්මචේතිය සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු ධම්ම චේතිය සූත්‍රයයි. එහි මෙදනඑම්ප යනු ඒ නිගමයාගේ වනාහි මෙදවණ්ණ පාසාණයෝ වනාහි බොහෝ වූහ. එහෙයින් මෙදනලුම්පයයි ව්‍යවහාරයට පත්විය. මෙහි සේනාසනය වනාහි අනියතය එහෙයින් එය නොකියන ලදී.

‘නගරක’ යනු මෙසේ නම්වූ ශාක්‍යයන්ගේ නිගමයයි.

‘කෙනවිදෙව කරණියෙන’ යනු අනික් කරුණකින් නොවේ. මේ තෙමේ වනාහි බන්ධුල සේනාපතියා සමග දෙතිස් පුත්‍රයන් එක දවසින්ම ගනුවයි අණ කරවීය. ඒ දවසද ඔහුගේ භාර්යාවවූ මල්ලිකාව විසින් පන්සියක් හික්මූන් සමග භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ නිමන්ත්‍රණය කරණ ලදී. බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයා ගෙදරට අවුත් හිඳගත් කල්හිම සෙන්පතියා කථරිය කළේයයි ලියුමක් ගෙනවුත් මල්ලිකාවට දුන්හ. ඇ ලියුම ගෙන කටින්ද පුවත විචාළේය. 'ආර්යාවනි, රජු විසින් සෙන්පතියා සමග දෙතිස් පුත්‍රයෝ එක පහරින්ම අල්ලා මරණ ලදැයි' කීහ. මහජනයාට නොකියවයි ලියුම ගුලි කොට ඉතෝ තබා භික්ෂු සංඝයාට වැළඳවූවය. එසමයයෙහි එක් ගිතෙල් කළයක් බැහැරට ගෙනාවාහ. ඒ ගිතෙල් කළය එලිපතෙහි හැපී බිඳුනේය. එය අත්හැර අනිකක් ගෙනවුත් භික්ෂු සංඝයාට වැළඳ විය. ශාස්තෘන් වහන්සේ කරණ ලද බත්කිස ඇත්තේ කථාව ඇති කිරීම පිණිස ගිතෙල් කළය බිඳීම ගැන නොසිතිය යුතුයයි කීහ. එසමයයෙහි මල්ලිකා තොමෝ ලියුම බැහැර කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ඉදිරියෙහි තබා 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මේ දෙතිස් පුත්‍රයන් සමග සේනාපතිහුගේ මරණය පිළිබඳ ලියුමයි. මම මේ ගැනද නොසිතමි. ගිතෙල් කළය ගැන කුමකට සිතන්නෙමිදැයි' කීවාය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේද 'මල්ලිකාවෙනි, නොසිතන්න, කෙළවරක් නොපෙනෙන සසර වසනවුන්ට මෙය සිදුවෙයි' යනාදීන් අතිවිචතා පටිසංයුත්ත ධර්ම කථාවක් කොට වැඩි සේක.

මල්ලිකා තොමෝ දෙතිස් යෙහෙළියන් කැඳවා අවවාද දුන්නීය. රජ තෙමේ මල්ලිකාව කැඳවා 'සේනාපතිහුගේ අප කෙරෙහි කෝපයක් ඇද්ද නැද්දැයි විචාළේය.'

'නැත, හිමියනියි' කීවාය. හෙතෙම ඇයගේ වචනයෙන් ඔහුගේ නිදෙස් බව දැන විපිළිසර වූයේ බලවත් දෙමිනසට පත් විය. හෙතෙම මෙබඳු වරදක් නැති මට ගරුකොට පැමිණි සභායකයා විනාශ කළෙමි යනුවෙන් සිතීය. එතැන් පටන් ප්‍රාසාදයෙහි හෝ නාටක ස්ත්‍රීන් කෙරෙහි හෝ රාජ්‍ය සුඛයෙහි හෝ චිත්තාශ්වාදයක් නොලබන්නේ ඒ ඒ තන්හි හැසිරෙන්නට පටන් ගත්තේය. මෙයම ඔහුගේ කටයුත්ත විය.

'කෙනවි දෙව කරණියෙන' යනු මේ සඳහා කියන ලදී. 'දීඝකාරායනං' යනු දීඝකාරායන නම් බන්ධුල මල්ල සේනාපතියාගේ බෑනායි. මා විසින් දෙසක් නැති මොහුගේ

මාමා කරුණක් නැතිව මරණ ලදැයි සිතා රජු විසින් ඔහු සේනාපති තනතුරෙහි තබන ලදී. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘මහාවිච රාජානුභාවෙන්’ යනු මහත්වූ රාජානුභාවයෙන් ධරණී තලය බිඳින්නාක් මෙන් සාගරය පෙරළන්නාක් මෙන් විචිත්‍රවූ වෙශ සොභාවෙන් මහත්වූ බලකායයෙන් යන අර්ථයි.

‘පාසාදිකානි’ යනු දර්ශනයෙන්ම ප්‍රශාද ජනකවූ යනුයි.

‘පසාද නියානි’ යනුද එයටම සමාන වචනයයි නොහොත් ‘පසාද නියානි’ යනු දර්ශනියවූ යනුයි. ‘පාසාද නියානි’ පසාද ජනකවූ යනුයි. ‘අප්ප සද්දනි’ නිශ්ශබ්දවූ යනුයි. ‘අප්ප නිශ්සොසානි’ අවිභාවිතාර්ථයෙන් නිර්සොෂ රහිතවූ යනුයි.

‘විජනවාතානි’ මිනිසුන්ගෙන් තොර යනුයි.

‘මනුස්සරාහසෙයාකානි’ යනු මිනිසුන්ගේ රහස් වැඩවලට යොග්‍ය රහස් මන්ත්‍ර මන්ත්‍රණය කරන්නට සුදුසු යන අර්ථයි.

‘පටිසල්ලාන සාරුප්පානි’ නිලියන භාවයට එකීභාවයට සුදුසු යනුයි.

‘යන්ථසුදං මයං’ යනු එහෙයින් එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආශ්‍රය නොකළ විරූය. එබඳු වූවන් වනාහි ආශ්‍රය කළ විරූය. එහෙයින් යම්බඳු අපි යනු මේ මෙහි අර්ථයයි.

‘අන්ථි මහා රාජා’ යනු පණ්ඩිතවූ සේනාපති තෙමේ රජු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මමායනය කරන්නේයයි දැනිය. හෙතෙම ඉදින් මාගෙන් රජ තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කොහිදැයි කියන්නේ නම් නොදන්නහු විසින් කියන්නට යුතුයයි වරපුරුෂයන් යොදවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වසන තැන දැනම වාසය කරයි. එහෙයින් මෙසේ කිය.

‘ආරාමං පාවිසි’ යනු පිටත නිගමයෙහි කඳවුරු බඳවා කාරායනයා සමග පිවිසියේය.

‘විහාර’ යනු ගඳකිළිය සඳහා කිය.

‘ආලින්ද’ යනු ඉදිරි ප්‍රදේශයයි.

‘උක්කාසිත්වා’ කැරිම් කොට යනුයි.

‘අග්ගළං’ යනු දෙර පඵවයි.

‘ආකොටෙහි’ යනු නිය අගින් මදක් යතුරු සිදුර සමීපයෙහි තට්ටු කරවයි කියන ලද්දේ වෙයි. දෙරෙහි ඉතා උඩ

අමනුෂ්‍යයෝද ඉතා යට සර්පාදී දීර්ඝජාතිහුද තට්ටු කරත්. එසේ තට්ටු නොකොට මැද සිදුර සමීපයෙහි තට්ටු කළ යුතුය. මේ දෙරට තට්ටු කරණ වනයයි ප්‍රකට කොට කියත්.

‘තත්ථෙව’ හික්ෂුන් වාසය කළ තැනම යනුයි. කඩුවද නළල් පටද යනු මෙය දෙශනා මාත්‍රයයි.

“වල්විදුනාව, නළල්පට, කඩුව, ඡත්‍රය, වහන් සඟල යන කකුඩ භාණ්ඩ තබා රජ තෙමේ යහතින් බැස යනුයි.”

මෙසේ ආවාඩු පංච රාජ කකුඩ භාණ්ඩ දුන්නේය. කුමක් හෙයින් දුන්නේද? ඉතා ගරු වූ සමායක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ ළඟට උඩඟු ආකාරයෙන් යන්නට යුතු නැත. තනියම පැමිණ තමන්ට රුවි වශයෙන් සතුටු වන්නෙමියයිද පංච රාජ කකුඩ භාණ්ඩ නතර කළ කල්හි ‘තෝ නවතුවයි’ කිය යුතු කෙනෙක් නොවෙයි. සියල්ලෝ තුමුම නවතිත්. මෙසේ මේ කරුණු දෙකින් දුන්නේය.

‘රහායති’ යනු රහසක් කරයි. සඟවයි. මේ එහි අදහසයි. මේ ඔහුගේ අදහසයි. පෙරද මේ රජ තෙමේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් සමග සතර කන් මන්ත්‍රණයෙන් මන්ත්‍රණය කොට මාගේ මාමා සමග දෙතිස් පුත්‍රයන් මැරවීය. දැනුදු සතර කන් මන්ත්‍රණයෙන් මන්ත්‍රණය කරන්නේ කීමෙක්ද මා මරවන්නටදැයි මෙසේ කෝප වශයෙන් ඔහුට මේ අදහස විය.

‘විවරි භගවා ද්වාරං’ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නැගිට දෙර විවෘත නොකළ සේක. හැරේවායි අත දිගු කළ සේක. නොයෙක් කල්ප කෝටි ගණන් කාලයන්හි දන් දෙන්නාවූ ඔබ විසින් සිය අතින් දෙර විවෘත කිරීම් කර්මයක් නොකරණ ලදයි දෙර තෙමේම විවෘත විය. එය යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිතින් විවෘත වූයේද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙර විවෘත කළ සේක යනු කියන්නට වටීයි.

‘විහාරං පච්ඡිත්තවා’ යනු ගඳකිළියට පිවිස යනුයි. ඔහු පිවිසි කල්හිම කාරායන තෙමේ පඤ්ච රාජ කකුඩ භාණ්ඩ ගෙන කඳවුරට ගොස් විඩුඩ හයාට කථා කළේය. යහළුව, ඡත්‍රය ඔසවන්නෙහිද යනුයි. ‘මාගේ පියා කුමක් කරන්නේ දැයි’ විඩුඩහයා ප්‍රශ්න කළේය.

‘පියා ගැන නොවිචාළව, ඉදින් තෝ නොඔසවන්නෙහි නම් එය ගෙන මම ඔසවමි.’

‘එසේනම් ඔසවන්නෙමි යහළුවයයි’ පිළිගත්තේය.

කාරායන තෙමේ රජුට එක් අසෙකුද කඩුවද එකම පරිවාරක ස්ත්‍රියක්ද තබා ‘ඉදින් රජ තෙමේ ජීවිතය කැමැත්තේ නම් නොඒවායි’ කියා විඩුඩහයාට ඡත්‍රය ඔසවා ඔහුත් රැගෙන සැවැත්තුවරටම ගියේය.

‘ධම්මන්වයෝ’ යනු පව්වක්බ ඤාණය නම් වූ ධර්මයාගේ පිළිවෙළයි. අනුමානය අනුබුද්ධිය යන අර්ථයි. දැන් යම් කරුණකින් ඔහුට ධර්මන්වයයෙන් සම්මා සම්බුද්ධිය, හගවාය, යනාදිය වේද එය දක්වන්නට ‘ඉදති හත්තෙ’ යනාදිය කිය.

‘එහි ආපාණකොට්ඨං’ යනු ප්‍රාණය කෙළවර කොට ජීවිතය සීමා කොට කෙළවර කොට මරණ කාලයෙහිද හැසිරෙන්නේය. ඉක්මවන්නේ නොවේය යනු කියන ලද්දේ වෙයි.

‘ආනාපාන කොට්ඨකං’ යනුද පාඨයි. ජීවිතය කෙළවර කොට ඇත්තේය යනු පාඨයි. යම්සේ ඇතැම් කෙනෙක් ජීවිත හේතුවෙන් ඉක්ම වන්නාහු ප්‍රාණය සීමා නොකොට හැසිරෙත්, එසේ නොවේය යන අර්ථයි.

‘අයම්පි බො මෙ හත්තෙ’ යනු පිරිසිදු බුද්ධ බැවින් ධර්මය ස්වාක්ඛාත බැවින් සංඝයා සුප්‍රතිපන්න බැවින් මෙය මෙසේ වෙයි. ‘ස්වාමීනි, මෙසේ වනාහි මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙරෙහි ධම්මන්වය වේයයි දක්වයි.’ සියලු තත්ති මේ ක්‍රමයයි.

‘න විය මඤ්ඤෙ වක්ඛුං බන්ධන්තෙ’ යනු ඇස නොබැන්දක් මෙන් ප්‍රසාද නොවන්නෙක් දැක නැවත බැලීම් කෘත්‍යයක් නොවෙයි. එහෙයින් හෙතෙම ඇස නොබදීයි නම්. පැහැදීම ඇතිකරන්නක් දැක නැවත නැවත බැලීම් කෘත්‍යය වෙයි. එහෙයින් හෙතෙම ඇස බදීයි නම්. මොවුහු අපාසාදිකයෝය එහෙයින් මෙසේ කිය.

‘බන්ධුක රොගො නො’ යනු කුල රෝගයයි. අපේ කුලයෙහි උපන්නෝ මෙබඳු වෙත්යයි කියත්.

‘උළාර’ මහෙඤාකාය යනුයි.

‘පුබ්බෙනාපරං’ යනු පෙරදිගින් අපරදිගට එහි කිසුණු පිරියම් කොට සමවන් උපදවන්නේ උළාරවූ පූර්වයෙහි විශේෂය හැඳින් ගනියි නම්.

‘සාතෙ තායං වා සාතෙතං’ මැරිය යුත්තෙකු මරන්නට, යනුයි.

‘ජාපෙතායංවා ජාපෙතං’ ධනයෙන් හෝ හානි කළ යුත්තෙකුට හානි කරන්නට නිර්ධන කරන්නට යනුයි.

‘පබ්බාපෙතං’ යනු රටින් හෝ තෙරපිය යුත්තෙකු තෙරපන්නට

‘ඉසිදත්ත පුරාණා’ ඉසිදත්තද පුරාණද යනුයි, එයින් එකෙක් බ්‍රහ්මචාරිය. එකෙක් ස්වකීය අභිවෘද්ධියෙන් සතුටු වන්නෙකි.

‘මම භත්තා’ මා සතු බත මේවානුයි මාගේ බත යනුයි.

‘මම යානා’ යනු මා සතු යානය මේවානුයි මාගේ යානා යනුයි.

‘ජීවකංදතා’ ජීවිත වෘත්තිය දෙන්නාවූ යනුයි.

‘විමංසානො’ පරීක්ෂා කරණු ලබන්නේ, එදින වනාහි රජ තෙමේ නින්දට නොබැස බැස්සාක් මෙන් වැදහොත්තේය. ඉක්බිති ඒ වඩුවෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කවර දිශාභාගයක්දැයි විචාරා අසවල් තැනයයි අසා මන්ත්‍රණය කළහ. සම්මා සම්බුද්ධයන් වහන්සේ යම් තැනකද උන් වහන්සේ හිස්දෙර වූ කල්හි රජ තෙමේ පා පසින් වෙයි. කුමක් කරන්නෙමිද යනුයි. ඉක්බිති ඔවුන්ට මේ අදහස විය. ‘රජතෙමේ කිපෙන්නේ අපට යමක් දේද එය පැහැර ගන්නේය. අපි එය නොහැක්කෙමු. දැන ගන්නාහු ශාස්තෘන් වහන්සේ පාපසින් කරන්නටයයි’ රජු පා පසින් කොට වැදහොත්තාහ. ඒ සඳහා මේ රජ තෙමේ මෙසේ කිය.

‘පක්කාමි යනු ගඳකිළියෙන් නික්ම කාරායනයා සිටි තැනට ගියේය. ඔහු එහි නොදැක කඳවුර ඇති තැනට ගියේය. එහිද අනිකකු නොදැක ඒ ස්ත්‍රිය ගෙන් විවාළේය. ඇ සියලු ඒ පුවත කීවාය. රජ තෙමේ දැන් මා විසින් ඒකාන්තයෙන් එහි නොගිය යුතුයයි රජගහ නුවරට ගොස් බැනා සමග අවුත් මාගේ රාජ්‍යය ගන්නෙමියි රජගහ නුවරට යන්නේ අතරමග කාඩි හොඳි සමග

බත් අනුභව කළේය. සනවු දියද පානය කළේය. සුබ්බමාල ප්‍රකෘතිකවූ ඔහුට ආහාරය මනාකොට දිරීමට නොගියේය. හෙතෙම රජගහ නුවරට පැමිණෙන්නේ විකාලයෙහි දෙරවල් වැසූ කල්හි පැමිණියේය. 'අද ශාලාවේ නිද හෙටම මාගේ බෑනා දකින්නෙමි' පිට නුවර ශාලවක වැදහොත්තේය. ඔහුට රාත්‍රි භාගයෙහි එළියට යන්නට ඕනෑ විය. කීප වාරයක් ගියේය. එතැන් පටන් පයින් යන්නට නොහැක්කේ ඒ ස්ත්‍රියගේ උකුළෙහි වැදහෙව ඉතා අළුයම කළුරිය කළේය. ඇ ඔහු මළ බව දැන 'රටවල් දෙකක රාජ්‍යය කොට දැන් අනුන්ගේ පිට නගරයෙහි අනාථ ශාලාවෙහි අනාථ කාලක්‍රියාව කොට වැදහොත්තේය. අනේ! මාගේ හිමියනි, කොසොල් රජුනිසි ආදිය කියමින් මහා හඬින් හඬන්නට වැළපෙන්නට පටන් ගත්තිය. මිනිස්සු අසා රජුට කීහ. රජ අවුත් දැක හැඳින ආ කරුණ අසා මහා පෙරහරින් ආදහන කෘත්‍යය කොට 'විඩුඩහයා අල්ලන්නෙමි' බෙර හසුරුවා බලසෙනග රැස්කරවිය. ඇමතියෝ පාමුල වැටී ඉදිත් දෙවයන් වහන්ස, ඔබගේ මාමා ජීවත්ව සිටියේ නම් ඔබ යන්නට යුතුය. දැන් විඩුඩහ තෙමේද ඔබ නිසා සේසත දරන්නට සුදුසුමයයි දන්වා එය වැළැක් වූහ.

'ධම්ම චෙතියානි' යනු ධර්මයට ගෞරව වචනයෝයි. රත්නත්‍රය අතුරෙන් යම් කිසිවකට ගෞරව කළ කල්හි සියලු තත්හි ගෞරව කළා නම් වන්නේය.

එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරව කළ කල්හි ධර්මයටද ගෞරව කළා නම් වන්නේයයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'ධම්ම චෙතියානි' යනු කීහ.

'ආදිබ්‍රහ්මචරියකානි' යනු මාර්ග බ්‍රහ්මචරියයට ආදිභූතවූ පූර්වභාග ප්‍රතිපත්තිභූතවූ යන අර්ථයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(ධම්ම චෙතිය සූත්‍රය නිමි.)

40. කණ්ණකත්ථල සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' යනු කණ්ණකත්ථල සූත්‍රයයි. එහි 'උජ්ඣුකුසං' යනු රටටද නගරයටද මේ නාමයයි. භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ උජුඤ්ඤ නගරය ආශ්‍රය කොට කණ්ණකත්ථල මිගදයයෙහි වැඩවසන සේක. ඒ නගරයට නුදුරෙහි කණ්ණකත්ථල නම් එක් රමණීය භූමිභාගයක් ඇත. එය මුවන්ට අභය පිණිස දුන් බැවින් මිගදයයයි කියයි. ඒ කණ්ණකත්ථල මිගදයයෙහි යනුයි.

‘කෙනවිදෙව කරණියෙන’ යනු අන් කරුණකින් නොවේ. පෙර සූත්‍රයෙහි කී කාරණය නිසාම යනුයි.

‘සොමා ව භගිනී සකුලා ව භගිනී’ යනු මේ සොහොයුරියෝ දෙදෙනා රජුගේ භාර්යාවෝ වෙති.

‘භත්තාහි භාරො’ යනු බත් ගෙනත් තබන තැන යනුයි. රජු බත් බුදින තැන සියලු අන්තඃපුර ස්ත්‍රීහු හැදි ආදිය ගෙන රජුට උපස්ථානයට යති. ඇලාද එසේම ගියාහ.

‘කිං පන මහාරාජ’ යනු කුමක් හෙයින් මෙසේ කියේද? රජු නින්දාවෙන් මිදීම පිණිසයි, මෙසේ පිරිස සිතන්නේය. ‘මේ රජ තෙමේ එන්නෙම ස්ත්‍රීන්ට පණිවුඩ කියන්නේය. තමන්ගේ ධර්මතාවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දකින්නට ආවේයයි අපි සිතීමු. මේ තෙමේ ගැහැනුන්ගේ පණිවුඩ ගෙනාවේය, ගැහැනු දසයෙකැයි හඟිමු’ යනුවෙනි. මේ තෙමේ පෙරද මේ කාරණයෙන්ම ආයෙයයි විචාරණ ලද්දේ වනාහි හෙතෙම තමාගේ පැමිණීම කාරණය කියන්නේය, මෙසේ ඔහුට මේ නින්දාව නුපදින්නේයයි නින්දාවෙන් මිදීම පිණිස මෙසේ කීය.

‘අඛිභුදහාසි’ කියේය යනුයි.

‘සකිදෙව සබ්බං ඤස්සති සබ්බං දක්ඛිනී’ යනු යමෙක් එක් ආවර්ජනයකින් එක් සිතකින් එක් ජවනයකින් අතීතානාගත පච්චුපන්න සියල්ල දැනී නම් හෝ දකී නම් හෝ එය නැත යන අර්ථයි. එක් සිතකින් වනාහි අතීතවූ සියල්ල දැන ගන්නෙමිසි ආවර්ජනය කොටද අතීත සියල්ල දක්නටද නොහැකිය.

එක් කොටසක්ම දනියි. අනාගත පච්චුපන්නයෝ වනාහි ඒ සිතින්ම සියල්ලම නොදනියි, සෙසු තත්තිද මෙම ක්‍රමයමැයි. මෙසේ එක් සිතක් වශයෙන් මේ ප්‍රශ්නය කියන ලදී.

‘හෙතුරූපං’ යනු හෙතු ස්වභාවයයි, කරුණු ජාතික බවයි.

‘සහෙතුරූපං’ යනු සකාරණ ජාතික බවයි.

‘සම්පරායිකාභං භන්තෙ’ යනු පරලොව ගුණය ස්වාමීනි මම විචාරම් යනුයි.

‘පඤ්චිමානි’ යනු මේ සූත්‍රයෙහි පටානියංග පස ලෝකිය ලොකුත්තර මිශ්‍රකොට කියන ලද්දහ.

ගවිලංගන වාසී චූල සමුද්ද තෙර තෙමේ වනාහි ‘ස්වාමීනි, ඔබට කුමක් රුචිදැයි’ කී කල්හි ‘මේ ලොකුත්තරයෝම රුචි වේයයි’ කිය.

‘පටාන වෙමත්තං’ යනු පටානයන්ගේ වෙනසයි. පෘථග්ජනයාගේ පටානය අනික් ආකාරයකි, සොතාපන්නයාගේ අනික් ආකාරයකි, සකෘදගාමීහුගේ අනික් ආකාරයකි, අනාගාමීහුගේ අනික් ආකාරයකි, රහත්වූවහුගේ අනික් ආකාරයකි, අසීති මහා ශ්‍රාවකයන්ගේ අනික් ආකාරයකි, අග්‍ර ශ්‍රාවක දෙනමගේ අනික් ආකාරයකි, පසේබුදුවරුන්ගේ අනික් ආකාරයකි, සර්වඥ බුදුවරයන්ගේ අනික් ආකාරයකි.

පෘථග්ජනයාගේ පටානය සොතාපන්නයාගේ පටානයට නොපැමිණෙයි, පෙ පසේබුදුවරයාගේ පටානය සබ්බඤ්ඤ බුදුවරයාගේ පටානයට නොපැමිණෙයි.

මේ කාරණය නිසා පටානයන්ගේ වෙනස් බව කියමි යනු දෙශනා කළහ.

‘දන්තකාරණං ගච්ඡෙය්‍යං’ යනු යම් අකුට කාරණයක් ධුරයාගේ නොසිදීමක් ඉවත නොදැමීමක් හික්මුණ කරුණක් දකියි. ඒ කරුණට එළඹිය යුතුය යන අර්ථයි.

‘දන්තුභූමි’ යනු දැමුනවුන් විසින් යායුතු භූමියයි. ‘අස්සද්ධො’ යනාදියෙහි පුට්ඨජන සොතාපන්න, සකදගාමී, යන සතරද අස්සද්ධා නම්. පෘථග්ජනයා වනාහි සොතාපන්නයාගේ ශ්‍රද්ධාවට නොපැමිණියේනුයි අස්සද්ධ නම්. සොතාපන්නයා සකදගාමීහුගේ සකදගාමියා අනාගාමීහුගේ අනාගාමියා රහත්හුගේ ශ්‍රද්ධාවට නොපැමිණියේයනුයි අස්සද්ධ නම්.

‘ආබාධො අරහතොපි උප්පජ්ජති’ යනු බව්භාබාධ පසක් නම් වෙති. ආර්ය ශ්‍රාවකයාට කෙරෙහිකයාය මායාවියයි නමක් නැත. එහෙයින්ම ස්ථවිර තෙමේ ලොකොත්තර පටානියංග පස කීවාහුය යනු මට රුචි වේයයි කිය.

'අස්ස ඛලංක, සුත්තාන්තයෙනි' වනාහි 'මහණෙනි, අස්සඛලංක තුනක්ද පුරුෂ ඛලංක තුනක්ද දෙශනා කරන්නෙමි' මෙහි ආර්ය ශ්‍රාවකයාටද සංයයි නමක් ආවේය, ඔහුගේ වශයෙන් ලොකොත්තර මිශ්‍රකයෝ කීවාහුයයි කියන ලදී.

පෘථග්ජනයා වනාහි සොකාපත්ති මග්ග වීර්යයට නොපැමිණියේ පෙ අනාගාමී අරහත්ත මාර්ග වීර්යයට නොපැමිණියේයයි කුසිතයාද අස්සද්ධියා මෙන් කොටස් සතරක් වෙති. දුප්පඤ්ඤයාද එසේමය. මෙසේ වනාහි ඔපමිම සංසන්දනය දතයුතුය. නොදැමුණු හස්ති ආදීන් මෙනි. මග්ග පටාන රහිතවූ පුද්ගලයා, දැමුණු හස්ති ආදීන් මෙනි. මග්ග පටානය ඇත්තේ, යම්සේ නොදැමුණු ඇත් ආදීහු හීලෑ අයුරක් නොකොට ඉවත් නොකොට ධුරයට නොපමුණුවා දැමුණු ගමනට හෝ ඉවත් නොකොට ධුරයට නොපමුණුවා දැමුණු ගමනට හෝ යන්නට දැමුණු බිමට හෝ පැමිණීමට නොහැකි වෙති, එපරිද්දෙන්ම මග්ග පටාන රහිත වූයේ මග්ග පටානවතයා විසින් පැමිණිය යුත්තකට පැමිණෙන්නට ඉපදවිය යුතු ගුණය උපදවන්නට නොහැකි වෙයි, යම්සේ වනාහි දැමුණු ඇත් ආදීන් මෙන් නොදැමුණු ආකාරයක් නොකොට ඉවත් නොකොට ධුරයෙහි නොහෙලා දැමුණු ගමනක් හෝ යන්නට දැමුණු බිමට හෝ පැමිණෙන්නට හැකි වෙති. එපරිද්දෙන්ම මග්ග පටානයා පැමිණිය යුත්තකට පැමිණෙන්නට ඉපදිය යුතු ගුණයක් උපදවන්නට හැකි වෙයි, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. සොකාපත්ති මග්ග පටාන පුද්ගලයා අරහත්ත මග්ග පටාන වතයා විසින් පැමිණෙන ලද ඔකාසයම පැමිණෙන්නට ඉපදිය යුතු ගුණය උපදවන්නට හැකි වෙයි යනුයි.

'සම්මප්පටානා' මග්ග පටානයා විසින් සම්මප්පටානයෝ යනුයි. වෙනසක් නැතැයි කියමි.

'යදිදං විමුක්තියා විමුක්තිං' යනු යම් බඳු එකෙකුගේ එල විමුක්තිය පිණිස අනිකාගේ එල විමුක්තිය අරහයා වෙනස් බව කිය යුතු වන්නේය, ඒ කිසිවක් නොකියමි යන අර්ථයි.

‘අවිච්ඡා වා අවිචං’ ගිනිසිලෙන් හෝ ගිනිසිලෙහි යනුයි. සෙසු පද දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. සත්තම් අර්ථයෙහි දුතියා වචනයයි.

‘කිං පන ත්වං මහාරාජ’ යනු කිමෙක්ද මහරජ, කිමෙක්ද ඔබ යනුයි. වාතුර්මහාරාජික දෙවියෝ ඇත, තාවනිංස දෙවියෝ ඇත පෙ පරනිම්මිත වසවත්ති දෙවියෝ ඇත. එයට මත්තෙහි දෙවියෝ ඇත, මෙසේ දෙවියන් ඇති බව නොදන්නෙහිය. යම් කරුණකින් එසේ කියන්නෙහිය යනු එහෙයින් ඇති බව දනිමි. මිනිස් ලොවට එද්ද නොඑද්දැයි මෙය විචාරන්නේ ‘යදිවා තෙ භන්නෙ’ යනාදිය කිය.

‘සඛ්‍යාපජ්ඣං’ යනු දුක් සහිතවූ සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයෙන් (අප්‍රතිණ) චෛතසික දුක්ඛයෝයි.

‘ආගන්තාරො’ උත්පත්ති වශයෙන් පැමිණෙන්නාවූ යනුයි.

‘අඛ්‍යාපජ්ඣං’ යනු සමුච්ඡන්න දුක්ඛයෝයි.

‘අනාගන්තාරො’ යනු උත්පත්ති වශයෙන් නොපැමිණෙන්නාවූ.

‘පහොති’ යනු හැකි වෙයි, රජවරු වනාහි පුණ්‍යවත්ත වූද ලාභ සත්කාර සම්පන්නයා යම් සේ කිසිවකු වෙත නොඑළඹේද මෙසේ කරන්නේ එතැනින් පහකරන්නට හැකි වෙයි, සියලුම ගම පිඬු පිණිස හැසිර යැපෙන පමණක් යැපෙන පමණක් නොලබන අපුණ්‍යවත්තයාද යම්සේ ලාභ සත්කාර සම්පන්නවූයේ වේද එසේ කරන්නේ එතැනින් පහකරන්නට හැකි වෙයි. බ්‍රහ්මවරිය වත්තයාද ස්ත්‍රීන් සමග යොදවා ශීල විනාශයට පමුණුවමින් බලාත්කාරයෙන් හෝ උපැවිදි කරන්නේ එතැනින් පහකරන්නට හැකි වෙයි. කාම ගුණ සම්පන්නවූ අබ්‍රහ්මවරිය ඇති කාමගුණ සම්පන්නවූ අමාත්‍යයා බන්ධනාගාරයට පමුණුවා ස්ත්‍රීන්ගේ මුහුණ පවා දකින්නට නොදී එතනින් චූත කරයි. රටින් යමෙකු ඉවත් කරන්නට කැමති නම් ඉවත් කරයි.

‘දස්සනායපි තප්පහොන්ති’ යනු කාමාවචර අඛ්‍යාපජ්ඣං දෙවියන් කෙරෙහි සඛ්‍යාපජ්ඣං දෙවියෝ චක්ඛුවිඤ්ඤාණ දර්ශනයෙන්ද ප්‍රමාණ නොවෙති. රහතන් වහන්සේට එහි

අභාවයෙන් රූපාවචරයෙහි එක විමානයක යමෙක් හිඳිත් ද සිටිත්ද වක්ඛු විඤ්ඤාණ දර්ශනයෝද වෙති.

‘කො නාමො අයං භන්නෙ’ යනු රජ තෙමේ තෙරුන් හඳුනන්නේද නොහඳුනන්නාක් මෙන් විචාරයි. කුමක් හෙයින්ද? ප්‍රශංසා කිරීමේ කැමැත්තෙනි.

‘ආනන්දරූපො’ යනු සතුටු ස්වභාව බ්‍රහ්ම ප්‍රවිෂාවද කී පරිද්දෙන්ම දත යුතුය.

‘අථංඛො අඤ්ඤතරො පුරිසො’ යනු ඒ කථාව විඩ්ඛහයා විසින් කියන ලදී. ඔවුහු තා විසින් කියන ලදී. තා විසින් කියන ලදීයි ඔවුනොවුන් මෙනතම තම තමාගේ බල සෙනග නැගුටුවා කලහ කරන්නාහු නම් එය වැළැක්වීම පිණිසය. ඒ රාජ පුරුෂ තෙමේ මෙය කිය. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය. මේ දෙශනාව නෙය්‍ය පුද්ගලයාගේ වශයෙන් නිමවන ලදී.

(කණ්ණ කන්ටල සූත්‍රය නිමි.)

(සතර වැනි වර්ගය නිමි.)

41. බ්‍රහ්මායු සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ පුතං’ යනු බ්‍රහ්මායු සූත්‍රයයි. එහි ‘මහතා භික්ඛු සංඝෙන සද්ධිත්ති’ යනු මහත්වූ භික්ෂු සංඝයා සමග මහත්වූ ගුණයෙන්ද මහත්වූ සංඛ්‍යාවෙන්ද යුක්තවූ ඒ භික්ෂු සංඝයා ගුණයෙන්ද මහත් විය. අප්පිවිජාදී ගුණයෙන් යුක්ත බැවින් ගුණනින්ද මහත් විය. පන්සියයක් පමණ භික්ෂු සංඝයා විසින් දිට්ඨි, සීල, සාමඤ්ඤ සංඝාත සංඛ්‍යාතවූ ශ්‍රමණ ගුණයෝ යන අර්ථයි.

‘සිද්ධං’ සමග යනුයි. ‘පඤ්ච මත්තෙහි භික්ඛු සතෙහි’ පන්සියයක් පමණ ප්‍රමාණය මොවුන්ට නුයි. පඤ්චමත්තානි යනුයි.

‘මත්තානි’ යනු ප්‍රමාණයට කියයි. යම්සේ භෝජනයෙහි මත්තඤ්ඤායයි කී කල්හි භෝජනයෙහි මාත්‍රය දනියි. ප්‍රමාණය දනියි යන අර්ථ වෙයි. මෙසේ මෙහිද ඒ භික්ෂූන්ගේ පන්සියයක් ප්‍රමාණය යන අර්ථය දත යුතුය. භික්ෂූන්ගේ සියයක් භික්ඛුසත

නම්. එයින් පස් කොටසක් අධිකවූ හික්මුන් සියයක් සමග යනුයි.

විසංවස්සසතික' විස්සක් අධික වර්ෂ සියයක් යනුයි. 'තිණ්ණං වෙදනං' සෑග්, යජුෂ්, සාම, වෙදයන්ගේ මැතිරීම් වශයෙන් ප්‍රගුණ කොට පරතෙරට ගියේ යනුයි.

'නිසණ්ඩුද කෙටුහද සහිත වූයේ' සතිසණ්ඩු කෙටුහ යනුයි. 'නිසණ්ඩු' යනු නාම නිසණ්ඩුවයි. ගස් ආදීන්ගේ සමාන වචන ප්‍රකාශ කරණ ශාස්ත්‍රයයි. කෙටුහ යනු ක්‍රියා කල්ප විකල්ප නම්වූ කච්ඡට උපකාරවූ ශාස්ත්‍රයයි. අක්ෂර ප්‍රභේද සහිත බැවින් 'සාක්ඛරප්පභේදනං' යනුයි.

'අක්ඛරප්පභේදෙ' ශික්ෂාවද නිරුක්තියද යනුයි. 'ඉතිහාස පඤ්චමානං' අවර්චණ වෙදය සතර වැන්න කොට 'මෙය මෙසේ වූයේය' යන මෙබඳු වචන යුක්තවූ පුරාණ කථා නම්වූ ඉතිහාසය පස් වැනි කොට ඇත්තේනුයි. ඉතිහාස පංචම යනුයි. ඒ ඉතිහාසය පස්වැනි කොට ඇති ඒ පදයද ඉතිරි සෙසු ව්‍යාකරණයද හදාරනුයි. 'පදකො වෙය්‍යාකරණො' යනුයි.

'ලොකායන' යනු චිතණ්ඩ වාද ශාස්ත්‍රයයි.

'මහාපුරිස ලක්ඛණං' යනු බුද්ධාදී මහා පුරුෂයන්ගේ ලක්ෂණ ප්‍රකාශවූ දෙළොස්දහසක් ප්‍රමාණවූ ගන්ථ ඇති ශාස්ත්‍ර යයි. යම් තැනක සොළොස් දහස් ගාථා පද ප්‍රමාණ බුද්ධ මන්ත්‍රයෝ වූහ. මේ ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූවෝ බුදුවරු නම් වෙති. මෙයින් පසේ බුදුවරයා අග්‍ර ශ්‍රාවක දෙනම, අසුමහා ශ්‍රාවකයෝ, බුද්ධ මාතාව බුදුන්ගේ පියා, අග්‍ර උපස්ථායකයා, අග්‍ර උපස්ථායිකාව, චක්‍රවර්ති යයි මේ විශේෂය දනියි.

'අනවසො' මේ ලොකායන මහාපුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් අනූන පරිපූරකාරීවූ යනුයි. අවසො යනු නොවේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. සකේ තුමු ඒවා අර්ථ වශයෙන්ද ග්‍රන්ථ වශයෙන්ද ප්‍රගුණ කරන්නට නොහැකි වෙද්ද 'අස්සොසි ඛො' යනාදීන්හි යමක් කිය යුතු වන්නේද එය සාලෙය්‍යක සූත්‍රයෙහි කියන ලද්දේමය.

'අයංතාන' යනු තෙමේ මහඵ බැවින් යන්නට නොහැක්කේ මාණවකයා අමතා මෙසේ කිය. නැවතද මේ

බ්‍රාහ්මණ තෙමේ සිතිය. මේ ලෝකයෙහි මම බුද්ධයයි නැගුන නම ගෙන බොහෝ දෙනා හැසිරෙත්. එහෙයින් මා විසින් ඇසූ මාත්‍රයෙන්ම එළඹෙන්නට යුතු නැත. ඇතැම් කෙනෙකු වෙත එළඹෙන විට ඉවත් වීමද ගරු වෙයි. අනර්ථයද උපදියි, මම අන්තවාසිකයා යවා බුද්ධද නොවේදැයි දැනම එළඹෙන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙක. යනුයි. එහෙයින් මාණවකයා අමතා අයං තාත යනාදිය කිය.

‘තං භගවත්තං’ ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට යනුයි.

‘තථාසත්තංයෙව’ එසේ ඇත්තාවුම යනුයි. මෙය ඉත්ථම් භූතාර්ථයෙහි දුතියා වචනයයි.

යථා කථම්පනාහ. හෝ’ යනු මෙහි කෙසේ වනාහි මම භවත් භාග්‍යවත්වූ ගෞතමයන් වහන්සේ දනිමිද? උන්වහන්සේ දැන ගන්නට යම්සේ හැකිදේ එසේ මට කියව යන අර්ථයි. යථා යන මෙය නිපාත මාත්‍රයකි.

‘කථන්ති’ යන මෙය ආකාර පූච්ඡාවයි. කචරාකාරයකින් මම භාග්‍යවත් ගෞතමයන් වහන්සේ දනිමිද යන අර්ථයි. මෙසේ කී කල්හි උපාධ්‍යාය තෙමේ ඔහුට කීමෙක්ද දරුව, තෝ පෘථිවියෙහි සිටියේ පෘථිවිය නොදකිමිසි කියන්නාක් මෙන් වතු සූර්යයන්ගේ ආලෝකයෙහි සිටියේ වන්දු සූර්යයන් නොදක්නාක් මෙන් කියන්නෙහිද? යනාදිය කියා දන්නා ආකාරය දක්වන්නේ ‘ආගතාති බො තාත’ යනාදිය කිය.

එහි ‘මන්තෙසු’ වෙදයන්හි යනුයි. තථාගත තෙමේ උපදින්නේයයි පළමුවම සුද්ධාවාස දෙවියෝ වෙදයන්හි ලක්ෂණ බහා බුද්ධ මන්ත්‍රයෝ නම් වේවායි බ්‍රාහ්මණ වශයෙන් වෙදයන් කියවත්. ඒ අනුසාරයෙන් මහෙශාකාස සත්වයෝ තථාගතයන් වහන්සේ හැඳින ගනිත්යයි යනුයි. එහෙයින් පෙර වෙදයන්හි මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෝ පැමිණෙත්. තථාගතයන් වහන්සේ පිරිනිවී කල්හි අනුක්‍රමයෙන් අතුරුදහන් වෙති. එහෙයින් දැනුණු ඇත.

‘මහා පුරුෂස්ස’ යනු පණ්ඩි සමාදන ඤාණ කරුණා ගුණ මහත්වූ පුරුෂයාගේ ගති දෙකක් වෙති. නිට්ඨා දෙකක් වෙති. ඒකාන්තයෙන් මේ ගති ශබ්දය පඤ්ච බො පනිමා ‘සාරිපුත්ත ගතියො’ යනාදියෙහි භව හෙදයෙහි පවතියි.

‘ගති මිගානං පවත්තන්ති’ යනාදියෙහි නිවාසස්ථානයෙහියි.

‘එවං අධිමත්තං ගති මත්තො’ යනාදියෙහි ප්‍රඥවෙහියි. ගතිගතං යනාදියෙහි විසම භාවයෙහියි. මෙහි නිව්ඨාවෙහි පවතියයි දතයුතුය. එහි හුදෙක් යමකින් යුක්තවූයේ රජවේද ඒ කරුණුවලින්ම බුද්ධ නොවෙයි. ජාති සමානත්වයෙන් වනාහි එයම එයමයයි කියත්.

‘යෙහි සමන්තාගතස්ස’ යනු එහෙයින් කියන ලදී.

‘සවෙ අගාරං අජ්ඣ්ඤාචසති’ යනු ඉදින් ගිහිගෙය වසයි නම් වක්‍රවර්ති රජ වෙයි. සතර ආශ්වර්ය ධර්මයන් ගෙන්ද සංග්‍රහ වස්තූන් ගෙන්ද ලෝකයා සතුටු කෙරේනුයි රජ නම්, වක්‍ර රත්නය පවත්වයි. සතර සම්පත්ති වක්‍රයෙන් පවතියි. ඒවායින් අන්‍යයා පාලනය කෙරේනුයි වක්කවත්ති නම්, පරහිතවූ ඉරියාපට වක්‍රයන්ගේ පැවතීම මෙහි ඇත්තේනුයි වක්කවත්ති නම්.

‘මෙහි රාජ’ යනු සමාන බවයි.

‘වක්කවත්ති’ යනු විශේෂණයයි. දැහැමින් හැසිරේනුයි ධම්මික නම්. න්‍යායයෙන් සම බැවින් පවතිනුයි යන අර්ථයි.

දැහැමින් රාජ්‍යය ලැබ රජ වූයේනුයි ‘ධම්ම රාජා’ නම්.

‘අනුන්ට හිත දම් කිරීමෙන් හෝ ධම්මික නම්. තමන්ට හිත දැහැමි කරණයෙන් හෝ ‘ධම්මරාජා’ නම්.

සතර දිගට අධිපතිනුයි ‘වාතුරත්ත’ නම්. මුහුදු සතර කෙළවර කොට ඇති සතර දිවයින් බබළවන බැවින්ද පෘථිවියට ඊශ්වර වූයේය යන අර්ථයි.

‘ආධ්‍යාත්මික කෝපාදි සතුරන්ද පිටත සියලු රජවරුන්ද ජය ගත්තේනුයි විජ්ජාවි’ නම්.

‘ජනපදන්ථා වරියප්පත්තො’ යනු ජනපදයෙහි ස්ථිර බවට පැමිණියේ කිසිවකු විසින් ජය ගන්නට නොහැකිය, ජනපදය හෝ ඔහු කෙරෙහි ස්ථිර බවට ගියේය. අනුස්සුක්කාය ස්වකර්මයෙහි නිරතය, අවලය, අසම්පවෙධිය යන අර්ථයෙන් ජනපදන්ථා වරියප්පත්ත නම්.

‘සෙය්‍යවීදං’ යනු නිපාතයයි. ඔහුගේ ඒවා කවරහුද? යන අර්ථයි.

‘වක්කරතනං යනාදියෙති වක්කයද එයමය රතිජනනාර්ථයෙන් රතනයද එයමනුයි වක්කරතන නම්. සියලු තනිහි මෙම ක්‍රමයමැයි.

මේ රත්නයන්ගෙන් මේ සක්විති රජ තෙමේ නොදිනු තැන දිනයි. ඇත් අස් රත්නයන්ගෙන් විජිතයෙහි සුවසේ හැසිරෙයි. පරිත්‍යාසක රත්නයෙන් විජිතය ආරක්ෂා කරයි. සෙස්සෙන් උපභොග සුඛය අනුභව කරයි. පළමුවැන්නෙන් ඔහුගේ ‘උත්සාහ ශක්ති යෝගයයි. හස්ති අශ්ව ගෘහපති රත්නයන්ගෙන් පභුසන්නි යෝගයයි. පච්ඡිම කරුණෙන් මන්ත්‍ර ශක්ති යෝගය සුපරිපූර්ණ වූයේ වෙයි. ස්ත්‍රී මණි රත්නයන්ගෙන් ත්‍රිවිධ ශක්ති යෝග ඵලයයි. තෙතෙම ස්ත්‍රී මණි රත්නයන්ගෙන් භොග සුඛය අනුභව කරයි. සෙසු කරුණුවලින් ඵෙශ්වරිය සුඛයයි. විශේෂ වශයෙන් ඔහුට මුල් තුන අදෙස කුසල මූල ජනිත කම්මානු භාවයෙන් හටගනිත් මධ්‍යමයෝ අලොභ කුසල මූල ජනිත කර්මානු භාවයෙහි පශ්චිමවූ එක අමොහ කුසල මූල ජනිත කර්මානුභාවයෝයයි දත යුතුය. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි විස්තර වශයෙන් වනාහි බොජ්ක්ඛංග සංයුත්තයෙහි රතන සූත්‍රයේ උපදෙශයෙන් ගත යුතුය. නැවත බාල පණ්ඩිත සූත්‍රයෙහිද මේ රත්නයන්ගේ උත්පත්ති ක්‍රමය සමග වර්ණනාව එන්නේය.

‘පරො සහස්සං’ යනු දහසකට වැඩි යනුයි.

‘සූරා’ යනු අභිරුක ජාතිකයෝයි.

‘වීරංගරූපා’ යනු දෙවපුත්‍ර සමාන කායයෝයි. මෙසේ පළමු කොට ඇතැම් කෙනෙක් වර්ණනා කරත්. මේ මෙහි ස්වභාවයයි. වීරා යන්නෙන් උත්තම සූරයෝ කියත්. වීරයන්ගේ අංගය වීරාංගයයි. වීර කරණය වීරියයයි කියන ලද්දේ වෙයි. වීරංග රූපය මොවුන්ටනුයි වීරංග රූප නම් වීරියයෙන්ම තැනු ශරීරය මෙන්නය යන අර්ථයි.

‘පරසෙනප්පමද්දනා’ යනු ඉදින් වීරුද්ධව සිටින්නේ නම් පරසේනාව හෝ ඔහු මර්දනය කරන්නට සමර්ථය යන අර්ථයි. ‘ධම්මෙන’ යනු සතුන් නොමැරිය යුතුය යනාදී වශයෙන් පඤ්ච ඝීල ධර්මයෙන් යනුයි.

අරහං හොති සම්මා සම්බුද්ධො ලොකෙ විචත්තච්ඡද්දෙ' යනු මෙහි රාග, දෙස, මොහ, මාන, දිට්ඨි, අවිජ්ජා, යන වැසුම් සහිත වැසුන කල්හි ක්ලේශාන්ධකාර ඇති ලෝකයෙහි ඒ ඡදනය ඉවත් කොට හාත්පසින් හටගත් ලෝකය වී සිටියේනුයි විචත්තච්ඡද්ද නම්. එහි පළමු පදයෙන් පූජාරහ බවයි. දෙවැන්නෙන් එයම හේතුවයි. යම් හෙයකින් සම්මා සම්බුද්ධ යයි තුන් වැන්නෙන් බුද්ධත්වයට හේතු භූතවූ විචත්තච්ඡද්දතාවය කියන ලදැයි දන යුතුය. නොහොත් ඉවත් කළේ සිද දැමූයේනුයි. විචත්තච්ඡද නම්. වට්ට රහිත වූයේ ඡදන රහිත වූයේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් වට්ටා භාවයෙන් අරහං යනුද ඡදනා භාවයෙන් සම්මා සම්බුද්ධදැයි මෙසේ මුල් පද දෙකටම හෙතුභූතවූ කරුණු දෙක කියන ලද්දේ වෙයි. 'දුතිය වෙසාරාජ්ජයෙන්' වනාහි මෙහි පුරිම සිද්ධියයි. පළමු වැන්නෙන් දෙවැනි සිද්ධියයි. තුන් වැන්න හා සතර වැන්නෙන් තුන් වැනි සිද්ධිය වෙයි. ප්‍රථමය ධම්මචක්ඛවයි, දෙවැන්න බුද්ධ චක්ඛවයි. තෙවැන්න සමන්ත චක්ඛව සාධායයිද දන යුතුය.

'ත්ථං මන්තානං පටිග්ගහෙනා' යනු මෙයින් ඔහුගේ ශූරභාවය උපදවයි. මෙතෙමේද ඒ ආචාර්ය කථාවෙන් ලක්ෂණයන්හි පහවූ සම්මොහ ඇත්තේ එකම ආලෝකයක් උපන්නාක් මෙන් බුද්ධ මන්ත්‍රයන් දකිනු ලබන්නේ එවං හොති යනාදිය කිය 'පින්වත' මා ඔබට කියන්නෙහිද එසේ කරන්නෙමි යනු එහි අර්ථයි.'

'සම්මන්තෙසි' යනු සෙවිය යනුයි. එකය දෙකයයි ගණන් කරන්නේ ගැලපිය.

'අද්දසාබො' යනු කෙසේ දැක්කේද? වැඩහුන් හෝ වැදහෝනා බුදුවරුන්ගේ කිසියම් ලක්ෂණයක් සොයන්නට නොහැකි වෙයි, වැඩ සිටි කල්හි හෝ සක්මන් කරණ කල්හි හැකිවෙයි. එහෙයින් ලක්ෂණ පරික්ෂා කිරීම පිණිස ආවහු දැක බුදුවරු අසුනෙන් නැගිට සිටීමට හෝ සක්මන් කිරීමට අධිෂ්ඨාන කරත්.

මෙසේ ලක්ෂණ දර්ශනානුරූපවූ ඉරියාපටයන් පවත්නා කල්හි දැක්කේය.

‘යෙහුයෙහන’ යනු බොහෝ දැක්කේය, ප්‍රකෘතියෙන්ම බොහෝ දේ දැක්කේය, ස්වල්පයක් නොදැක්කේය යනුයි. ඉක්බිති යමක් නොදැක්කේද ඒ දෙක පිළිබඳ දැක්වීම් තබා යනුයි.

‘කංඛිති’ යනු දැකීමට ඇත්නම් යෙහෙකැයි ප්‍රාර්ථනාවක් උපදියි.

‘විචිකිචිජනි’ යනු ඉක්බිති ඒවා සොයන්නේ දැක්මට දුෂ්කර වෙයි, නාඨිමුච්චනි යනු ඒ විචිකිචිජාවෙන් අවසන් තීරණයකට නොයයි.

‘න සම්පසිදති’ යනු ඉක්බිත්තෙන් මේ තෙමේ සම්පූර්ණ ලක්ෂණ ඇත්තේයයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙරෙහි ප්‍රසාදයට නොපැමිණෙයි. සැකයෙන් හෝ දුර්වල විමතිය කියන ලදී. විචිකිචිජාවෙන් මධ්‍යමවූ, අනධිමුච්චනතාවෙන් අසම්පසාදනයෙන් බලවත්යයි ඒ ධර්ම තුනින් චිත්තයාගේ කිළ්බු බව යනුයි.

‘කොසොහිතෙ’ වස්ති කොෂයෙන් වැසුනාවූ යනුයි.

‘චන්ථගුය්හෙ’ අංගජාතයෙහි යනුයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ඇතාගේ මෙන් චන්ථගුය්හය කොසොහිත වෙයි. හෙතෙම එය චන්ථගුය්හ බැවින් නොදකින්නේ ඇතුළු මුඛයෙහි දිව ඇති බැවින් පහුතභාවය නොසලකන්නේ ඒ ලක්ෂණ දෙකෙහි සැකයක් විචිකිචිජාවක් ඇති විය.

‘අථංඛො භගවා’ යනු ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ සිතුවේක. ඉදින් මම මොහුට මේ ලක්ෂණ දෙක නො දක්වන්නෙමි නම් සැක නැත්තෙක් නොවන්නේය. මොහුට සැකය ඇති කල්හි මොහුගේ ඇදුරාද නිසැක කෙනෙකු නොවන්නේය. ඉක්බිති මා දැක්ම පිණිස නොඑන්නේ නම් නොඑන්නාවූ හෙතෙමේ ධර්මය නොඅසන්නේය. ධර්මය නොඅසන්නේ සාම්ඤ්ඤඵල තුන ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරන්නේය.

මෙහි සැක නැති කල්හි මොහුගේ ඇදුරාද සැක නැත්තේ මා වෙත පැමිණ ධර්මය අසා සාම්ඤ්ඤ ඵල තුන ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේය. මා විසින් පාරමිහු පුරුණ ලද්දේ මේ නිසාය. මොහුට

මේ ලක්ෂණයන් පෙන්වන්නෙමිසි එබඳු සෘද්ධියක් කළසේක. කීමෙක්ද මෙහි අතිකකු විසින් කිය යුත්තක් ඇත්තේද? මෙය නාගසේන තෙරුන් විසින්ම මිලිඳු රජු විසින් අසන ලද කල්හි මෙසේ කියන ලදී.

‘ස්වාමීනි, නාගසේනයන් වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දුෂ්කර දෙයක් කරණ ලද්දේ නොවේද? යනුයි.

‘කීමෙක්ද මහරජ, මහාජනයා විසින් ලප්ථාවට කාරණයක් කරණ ලද අවකාශ ස්ථානය බ්‍රහ්මායු බමුණාටද ඔහුගේ අතවැසි උත්තරටද පාවාරියගේ අතවැසි තුන්සියයක් මාණවකයන්ටද දැක්වූහ.’ යනුයි. මහරජ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගුය්භය නොදක්වයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඡායාව දැක්වූසේක.

සෘද්ධියක් සකස්කොට හදනය හැඳ කායබන්ධනය බැඳ සිවුර පොරවා ඡායාරූප මාත්‍රයක් දැක්වූසේක යනුයි.

ඡායාව දැකි කල්හි දැක්කාම නොවේද ස්වාමීනි,

‘මහරජ සිටිනු මැනවි, හෘදය රූපය දැක අවබෝධ කරණ සත්වයෙක් වන්නේ නම් සමයක් සම්බුද්ධ තෙමේ හෘදයමාංශය බැහැර කොට දක්වන්නේය.’

‘ස්වාමීනි, නාගසේනයන් වහන්ස, දන්ථය, යනුයි.

‘නින්නාමෙන්වා’ බැහැර කොට යනුයි. ‘අනුමතර’ යනු මසන ඉදිකටුව මෙන් පිරිමැද්දේය, එසේ කිරීමෙන් වනාහි මෙහි මෘදුබව, කන් සිදුරු ආමර්ශකය කිරීමෙන් දික්බව, නහයෙහි සිදුරු ආමර්ශනයෙන් තුනී බව, නළල වැසීමෙන් පළල් බව ප්‍රකාශ කරණ ලදැයි දත යුතුය.

‘උභොපි කණ්ණ සොතානි’ යනාදියෙහි මෙහි බුදුවරුන්ගේ කන් සිදුරුවල මලයක් හෝ තට්ටුගැසී ඇති කුණු හෝ නැත. සෝද තැබූ රිදී ප්‍රණාලිකා මෙන් වෙති. එහෙයින් දිව බැහැර කොට මසන ඉදිකටුවක් මෙන් කොට මුඛ කෙළවරින් ගෙන දකුණු කන් සිදුරට පමුණුවා එයින් බැහැර කොට පළල් බව දක්වන්නේ රත්වලාවෙන් අඩ සඳක් මෙන්ද රන් පටක් මෙන්ද රත්කම්බිලි පටලයකින් විදුලි එළියක් මෙන්ද දිවින් නළල් මඩල වැසූහ.

‘යන්නුනාහං’ යනු කුමක් හෙයින් සිතීද මම වනාහි මහා පුරුෂ ලක්ෂණ මනාව සොයා බලා ගියේ දරුව, නුඹ මහා

පුරුෂ ලක්ෂණයන් දැක්කෙහිදැයි ආචාර්යවරයා විසින් විචාරණු ලැබුයේ එසේය, ඇදුරයි කියන්නට හැක්කෙමි. ඉදින් වනාහි මාගෙනුදු ඔහුගේ කටයුතු පිළිවෙල කෙසේදැයි විචාරන්නේය. එය කියන්නට නොහැක්කෙමි, නොදන්නෙමි කී කල්හි ඇදුරා කිපෙන්නේය. මා විසින් තෝ යවන ලද්දේ මේ සියල්ල දැනගැනීම පිණිසය. කුමක් හෙයින් නොදැන ආවෙහිදැයි අසන්නේය එහෙයින් දැනගැනීම යෙහෙකැයි පරීක්ෂාවෙන් පසුපසම ගියේය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නහන තැන, මුඛ දෙවනය කරණ තැන, ශරීරය පිළිදැගුම් කරණ තැන, රාජ රාජ මහාමාත්‍යාදීන් සමග සිටින තැන, අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන් පිරිවරා සිටින තැන යන සතර තැන හැර සෙසු තැන්වල ගඳකිළිය පවා අත්නොහැර පරීක්ෂා කළේය. කල් පසුවන කල්හි මේ බ්‍රහ්මායු බමුණාගේ මාණවක උත්තර තෙමේ බුද්ධද නැද්දැයි තථාගතයන් වහන්සේගේ බුද්ධභාවය පරීක්ෂා කරමින් හැසිරෙයි. මේ තෙමේ බුද්ධ විමංසක මාණව නමැයි ප්‍රකට විය. යම් යම් තැන්වල බුදුවරු වසද්ද උන්වහන්සේලා කෘත්‍ය පසක් කරන්නාහුම වෙති. ඒවා යට දක්වන ලද්දහු මය. එහි පසුබත අලංකෘත ධර්මාසනයෙහි වැඩහිද ඇත් දළින් විසිතුරු කැටයම් කළ විජිතිපත ගෙන මහාජනයාට ධර්මය දෙශනා කරණ කල්හි උත්තර තෙමේද ළගම සිටියි. ධර්මශ්‍රවණාවසානයෙහි සැදැහැති මිනිස්සු හෙට පිණිස දැනින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට මාණවකයා වෙතද ගොස් මෙසේ කියත්. 'දරුව, අප විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිමන්ත්‍රණය කරණ ලදී.

තෝද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග අවුත් අපගේ ගෙදර බත් අනුභව කරව යනුයි. දෙවන දිනයෙහි භික්ෂු සංඝයා පිරිවරණ ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගමට පිවිසෙති. උත්තර තෙමේද පදවාරයක් පදවාරයක් පාසා පරීක්ෂා කරමින් අනුව යයි. කුල ගෙදරට පිවිසි කල්හි දක්ඛණොදකය ගැනීම ආදී කොට ඇති සියල්ල බලන්නේ හිඳගනියි.

බත්කිස අවසානයෙහි තථාගතයන්ගේ පාත්‍රය බිම තබා සිටි කාලයෙහි මාණවකයාටද බත පිළියෙළ කරත්. හෙතෙම

එකත්පසෙක සිටියේ අනුභවකොට නැවත අවුත් ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයෙහි සිටි භත්තානුමෝදනාව අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමගම විහාරයට යයි.

එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හික්ෂුන්ගේ භත්තකිව්ව පරියොසානය බලාපොරොත්තු වෙමින් මණ්ඩල මාලයෙහි වැඩ සිටියි.

හික්ෂුන් බත්කිස කොට පාත්‍ර සිවුරු බහා තබා අවුත් වැද සිටි කල්හි දැන්වූ විට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගදකිළියට පැමිණෙති. මාණවකයාද ඒ සමගම යයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා පැමිණි හික්ෂු සංඝයා ගදකිළිය ඉදිරියෙහි සිටියේ අවවාද කොට පිටත්කොට ගදකිළියට පිවිසෙයි, මානවකයාද පිවිසෙයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුඩා ඇඳෙහි ස්වල්ප කාලයක් වැඩහිදිති. මාණවකයාද නුදුරෙහි බලා සිටිමින් සිටියි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහොතක් වැඩහිදි හිස සෙලවීම දක්වයි. භවත් ගෞතමයන් වහන්සේගේ විහාර වේලා වන්නේයයි මාණවක තෙම ගදකිළි දෙර වසන්නේ නික්ම එක් පසෙක හිඳගනියි.

මිනිස්සු පෙර බත දන්දී වැළඳු උදෑසන බත් ඇත්තෝ සමාදන්වූ උපොසථාංග ඇතිව සුදු උතුරුසඵ ඇතිව මල් සුවඳ ආදිය අතින් ගෙන බණ කථාව අසන්නෙමුයි විහාරයට එති. සක්විති රජුගේ බන්ධාවාරස්ථානය මෙන් වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහොතක් සිහසෙය්‍යාව කොට නැගිට පෙර කළු වැඩ පිරිසිඳු සමවතට සමවදියි. සමවතින් නැගිට මහාජනයා ආ බව දැන ගදකිළියෙන් නික්ම මහාජනයා පිරුවැරූ සේක් ගන්ධ මණ්ඩල මාලයට ගොස් පැණවූ උතුම් බුද්ධාසනයට ගියේ පිරිසට ධර්මදෙශනා කරති, මාණවකයාද නුදුරෙහි සිටි කිමෙක්ද ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ගෙහ සිත වශයෙන් පිරිස උස්සාදනය කරන්නේ හෝ අපසාදනය කරන්නේ හෝ ධර්මය දෙශනාකෙරේද, නැතහොත් නොවේ දැයි අකුරක් අකුරක් පදයක් පාසා පරීක්ෂා කර බලයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එබඳු කථාවක් නොකොට කාලය දැන දෙශනාව තබයි. මාණවක තෙමේ මේ ක්‍රමයෙන් පරීක්ෂා කරන්නේ සත්මසක් එකට හැසිර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කායද්වාරාදියෙහි ස්වල්ප මාත්‍රවූද

වරදක් නොදැක්කේය, මෙය පුද්ගලයෙක් නොවේ. බුදුටු උන්වහන්සේගේ වරදක් මිනිසකු කෙසේ සොයන්නද?

සවසක් දුෂ්කරකියා භූමියෙහි අමනුෂ්‍යභූතවූ මාරයා ගෙන සිත. විහර්ක මාත්‍රයකුත් නොදැක බුදුටු පසු එක අවුරුද්දකුත් ලුහුබැඳ කිසි දෙයක් නොදන්නේ.

‘සත්වසක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ’ පදනුපදිකව ලුහුබැන්දෙමි. සිහි ඇති සම්බුදුන්ගේ වරදක් ඇති තැනක් නොදැක්කෙමි’ යන මේ (අදහස් ඇති) ගාථාව කියා බැහැර ගියේය. ඉක්බිති මාණවකයා මෙසේ සිතීය. ‘මම භාග්‍යවත් ගෞතමයන් සත්වසක් ලුහුබදින්නේ කිසි වරදක් නොදැක්කෙමි. ඉදින් මම තවත් සත්වසක් හෝ සත් අවුරුද්දක් හෝ අවුරුදු සියයක් හෝ දහසක් හෝ ලුහුබදින්නේ නමුදු කිසි වරදක් නොදකින්නෙමි. මාගේ ආචාර්යවරයාද මහල්ලෙකි. යෝගක්ෂෙමය නම් දැනගන්නට නොහැකි වෙයි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ස්වභාව ගුණයෙන්ම බුද්ධභාවයට ගොස් ඇදුරාට කියන්නෙමි’ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විචාරා භික්ෂු සංඝයා වැඳ නික්මුණේය.

ආචාර්යවරයාගේ සමීපයට ගොස් ‘කිමෙක්ද දරුව, උත්තරය, ඒ භාග්‍යවත් ගෞතමයන්ගේ ඇත්තාවූම කීර්ති සොෂාව පැන නගුනේදැයි’ විචාරණ ලද්දේ ‘ඇඳුර, කුමක් කියන්නෙහිද’ චක්‍රවාලය ඉතා සම්බාධය, භවාග්‍රය අතින්වය ඒ හවත් ගෞතමයන්ගේ අහස මෙන් කෙළවරක් නැති ගුණ සමූහය ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට එසේම ඇත්තේම යයි’ ආදිය කියා දැකි පරිදි දෙතිස් පුරුෂ ලක්ෂණ පිළිවෙළින් කියා ක්‍රියා සමාචාරයද කිය, එසේ හෙයින් කියන ලදී.

‘අප්පකො උත්තරො මාණවො පෙ එදිසොව සො භවං ගොතමො තතොව භියොති’ යනුයි.

‘එහි ‘සුප්පතිට්ඨිත පාදෙ’ යනු යම්සේ බිම පය තබන අනික් අයගේ පා අග හෝ බිමේම පසුපස හෝ පළමුව ස්පර්ශ කරයි. මධ්‍යයෙහි සිදුරක් වෙයි. ඔසවන්නේද පා අග ආදියෙන් එක කොටසක්ම පළමුව ඔසවයි. උන්වහන්සේගේ එසේ නොවේ.

උත්වහන්සේගේ වනාහි රන්මුවා පාදාකා තලයක් මෙන් එක පහරින්ම සියලු පාදතලය බිම ස්පර්ශ කරයි. බිමින් ඔසවයි. ඒ හවන් ගෞතම තෙමේ එසේ වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සුප්පතිවිධිත පාද ඇති බැවින් ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නොයෙක් සියගණන් පුරුෂ ප්‍රමාණ ඇති නරකය ආක්‍රමණය කරන්නෙමිසි සිතන්නහුටද සිනෙරු ප්‍රමාණවූ පර්වතයක් නැගී එන වේවැල් අංකුරයක් මෙන් නැමී පාදය සමීපයට එන්නේ හෙතෙම එය ආක්‍රමණය කොට දෙවෙනි පයින් තවුනිසා හවනය ආක්‍රමණය කළේය. එසේ වුවද චක්‍ර ලක්ෂණය පිහිටිය යුතු තැන විසම වන්නට නොහැකි වෙයි. කුණු හෝ කටු හෝ කැටකැබලිති හෝ මල මුත්‍ර හෝ කෙළ සොටු හෝ පළමුව පැමිණෙත්. එහි එහිම පොළොවට පිවිසෙත්, තථාගතයන් වහන්සේගේ වනාහි සිල් තෙදින් පැණ තෙදින්, දම් තෙදින් දසපාරමීන්ගේ ආනුභාවයෙන් මේ මහා පාරිච්ඡය සමච මාදුව මල් ඇතුරුවාක් මෙන් වෙයි. එහි තථාගත තෙමේ සමවූ පාදය තබයි, සමච ඔසවයි, සියලු පාදතලයෙන් බිම ස්පර්ශ කරයි.

‘වක්කානී’ පා දෙකෙහි චක්‍ර දෙකක් යනුයි. ඒවායේ අරද තෙමිද නාහිද පාළියෙහි කියනලද මය.

‘සබ්බාකාරපරිපූරානී’ යනු මේ මෙහි වෙනසයයි දතයුතුය, ඒ චක්‍රයන්ගේ පාදතලය මධ්‍යයෙහි නාහිය දැක්වෙයි. නාහිය වට කොට වට රෙඛාවක් පෙනේ. නාහිමුඛ පරික්ෂෙප වට්ටය පෙනේ, පානාළි මුඛය පෙනේ, අරයෝ පෙනෙත්, අරයන්හි වට රේඛා පෙනෙත්. නෙමිහු පෙනෙත්. නෙමි මණිකාවෝ පෙනෙත්. මෙය පාළියෙහි ආවේමය. සම්බහුල වාරය එහි නොපැමිණියේය. එය මෙසේ දත යුතුය. ශුභවූ සිරිවච්ඡය, නන්දිය, සොවත්ථිකය, වටංසකය, වද්ධමානකය, මච්ඡි යුගලය, හද්ද පිටිය, පාසාදය, තොරණය, සෙතච්ඡත්තය, බග්ගය, තාලවණ්ටය, මොරහත්ථකය, වාළච්ඡනිය, (මැණිකය) සුමන දමය, නිලුප්පලය, රත්තූප්පලය, පදුමය, පුණ්ඩරිකය, පූර්ණසංඝය, පූර්ණපාත්‍රය, සමුදය, චක්‍රවාලය, හිමවනය’ මහමෙරය සඳු හිරුය, නැකැත් තරුය, සතර මහා දිවයින්ය, කුඩා දිවයින් දෙදහසය, යටත් පිරිසෙයින් චක්‍රවර්ති රජුගේ පිරිස පටන් සියලු

චක්‍ර ලක්ෂණයම් පිරිවර කොට ඇති සියලු චක්‍ර ලක්ෂණයාගේ පිරිවරයෝයි. ආයත පණ්ඨි යනු දීඝ පණ්ඨි යයි. පරිපුර පණ්ඨිය යන අර්ථයි.

යම්සේ අනුන්ගේ අග්‍ර පාදය දීර්ඝ වෙයි. පත්ථණි මස්තකයෙහි ජංඝාව පිහිටයි. පෘෂ්ණිය සෑස තැබුවාක් මෙන් වෙයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ එසේ නොවෙයි. තථාගතයන්ගේ සතර කොටසින් කොටස් දෙකක් අග්‍ර පාදය වෙයි. තුන්වන කොටසෙහි ජංඝාව පිහිටයි. සතරවන කොටසෙහි හිදි කටු අගින් වට කොට තැබුවාක් මෙන් රත්කම්බිලි පන්දුවක් මෙන් පෘෂ්ණිය වෙයි. දීඝංගුලී යනු යම්සේ අන්‍යායන්ගේ කිසියම් ඇඟිල්ලක් දික්වූයේ වෙයි. කිසියම් එකක් හුස්වවූයේ වෙයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ එසේ නොවෙයි. තථාගතයන්ගේ මකුළුවගේ මෙන් දික්වූ අත්පා ඇඟිලි මුලින් ස්ථූලව පිළිවෙළින් ගොස් අග තුනිව නියර්යාය තෙලින් මැද වට කළ හිරියල් වැට සමාන වූයේ වෙයි. එහෙයින් දීඝංගුලීයයි කියන ලදී.

‘මුදුතලුන හස්ථපාදෙ’ යනු සප්පි මණ්ඩයෙහි බහා තැබූ සියවාරයක් පෙලූ පුළුන් රොදක් මෙන් මෘදු වූ උපන් කෙනෙහි කුමරුවාගේ මෙන් නිත්‍යවූ මෘදු වූ හස්තපාදයෝ උන් වහන්සේට ඇත්තේනුයි මුදු තැලුන හස්ථපාද නම්.

‘ජාලහත්ථපාද’ යනු සමින් සම්බන්ධවූ ඇඟිලි නොවෙයි. මේ වැන්නා ‘පණ්හත්ථක’ නම්. පුරුෂ දෙසයෙන් යුක්ත වූයේ පැවිද්ද නොලබයි. තථාගතයන්වහන්සේට එක ප්‍රමාණ අතේ ඇඟිලි සතරක් වෙති. එසේම එක ප්‍රමාණ පසේ ඇඟිලි පසක් වෙති. ඒවා එක ප්‍රමාණ වූයේම අන්‍යාන්‍ය ලක්ෂණය විනිවිද සිටියි එබැවින් උන්වහන්සේගේ අත් පා දක්ෂ වඩුවකු විසින් යොදන ලද දැල් කවුළු මෙති.

එහෙයින් ජාල හත්ථපාදයයි කියන ලදී. උඩ පිහිටි ගොප් මස ඇති බැවින් උස්සංඛ පාදය මොහුට ඇත්තේනුයි උස්සංඛ පාද නම්. අන්‍යායන්ගේ පිටුපසෙහි ගොප්මස වෙති. එබැවින් ඔවුන්ගේ පා ආර්ණිවට්ටයෝ මෙන් තද වූවෝ වෙති. පහසුවෙන් නොපෙරළෙති. යන විට පාදතලයෝ නොපෙනෙත්. තථාගතයන් වහන්සේට වනාහි ආරුහනය කොට මස්තකයෙහි

ශෝභාකයෝ පිහිටත්. එහෙයින් ඔහුට නාභියේ පටන් උපරිම ශරීරය නැවෙහි තැබූ රන් පිළිමයක් මෙන් නිශ්චල වූයේ වෙයි. අධර කයම සෙලවේ. සුවසේ පා පෙරළෙත් පුර පසින්ද පසුපසින්ද යන උභයපක්ෂයෙහි සිට බලන්නවුන්ට පාදතලයෝ පෙනෙත්. ඇතුන්ගේ මෙන් පස්සෙන්ම නොවෙයි.

‘එණිජංඝ’ යනු ඒණිමුවන්ගේ මෙන් කෙණ්ඩා ඇති මාංශවලින් පිරුණු කෙණ්ඩා ඇත්තේ වෙයි. එකට බද්ධවූ පිඩුවු මස් හාත්පසින් ඇත්තේ වෙයි. සමව සිටි මාංශයෙන් වට කරණ ලද්දේ වටවූ හැල් ගැබ් සමාන කෙණ්ඩාවලින් යුක්ත වූයේය යන අර්ථයි.

‘අනොණ මත්තො’ යනු නැමුණේ නැති යනුයි. මෙයින් උන්වහන්සේගේ කුඳු නොවූ මිටි නොවූ බව ප්‍රකාශ කරණ ලදී. සෙසු ජනයෝ කුඳු හෝ වෙති, මිටි හෝ වෙති. කුඳුවුන්ගේ පෙර කය සම්පූර්ණ නොවූයේ වෙයි. මිටි අයගේ යට කය සම්පූර්ණ නොවූයේ වෙයි. සම්පූර්ණ කය නැති බැවින් නොනැමී දණ පිරිමදින්නට නොහැකි වෙයි.

‘තථාගත තෙමේ වනාහි සම්පූර්ණ දෙපසෙහිම කය ඇති බැවින් පහසුවෙන් එය හැකි වෙයි. වෘෂභ ඇත් ආදීන්ගේ මෙන් රන්වන් පියුම් කර්ණිකා සමාන කොසයෙහි බහනලද වැසූ වස්ත්‍ර ගුය්හය මුත්වහන්සේටනුයි කොසොහිත වත්ථගුය්හ නම්. වත්ථගුය්හ යනු වස්ත්‍රයෙන් වැසිය යුතු අංග ජාතය කියයි.

‘සුවණ්ණ වණ්ණ’ යනු ජාති හිංගලකයෙන් මැද දිවි දළින් ඔප් නගා සායම් කොට තබන ලද රන්වන් රූපයක් සමාන යන අර්ථයි. එයින් ඔහුගේ ඝන සිනිඳු ශරීර ඇති බව දක්වා ඔහුගේ ජවි වර්ණය දැක්වීම පිණිස කැඳව න සන්නි හත්තවො යනාදිය කිය. මූලින් කී වචනයට පරියාය වචනයකි මෙය.

‘රජොජල්ලං’ රජස් හෝ කුණු යනුයි.

‘න උපලිම්පති’ නොලැගෙයි. පියුම් කොළයෙහි දිය බිඳ මෙන් වැටෙයි. අත් දෙවිම් පා දෙවිම් ආදිය වනාහි ඍතු ගැන්වීම පිණිසද දයකයන්ට පුණ්‍ය ඵලය පිණිසද කරත්. සෙනාසනයට පිවිසෙන හික්ෂුව විසින් පා දෙවා පිවිසිය යුතු යයි මේ වනකි.

‘උද්ධග්ග ලොමො’ යනු කැරකීම අවසානයෙහි අග් උඩ ඇතිව මුඛ ශෝභාව බලන්නාක් මෙන්ද සිටි ලෝමයෝ ඔහුට

ඇත්තේනුයි. උද්ධග්ග ලොම නම්. 'බ්‍රහ්මස්ප්‍ර ගත්තෝ' බ්‍රහ්ම මෙන් සෘජු ගාත්‍ර ඇත්තේ උස්වූ සිරුර ඇත්තේ යනුයි. බොහෝ සෙයින් සත්වයෝ කඳෙහි, කටියෙහි, දණ බල යන තුන් තැන නැමෙති. ඔවුහු කටියෙහි නමන්නාහු පසුපසින් නමත්, අනිත් දෙතැන්හි ඉදිරියෙහි දික් ශරීර ඇති සමහරුන්ගේ පසුපස වක් වෙයි. සමහරු මුහුණ බලා නැකැත් තරු ගණින්නාක් මෙන් හැසිරෙත්. සමහරු මස් ලේ අඩුව උල් මෙන් වෙති. වෙවුලමින් යති. තථාගත තෙමේ සෘජුව නැගී සිට දීර්ඝ ප්‍රමාණ ඇත්තේ දෙව නගරයෙහි එසවූ රන් තොරණක් මෙන් වෙයි.

'සත්තුස්සදෙ' යනු දෙඅත් පිටු දෙපා පිටු අංශකුට දෙක කඳයයි මේ සත් තැන පරිපූර්ණවූයේ උස්වූ මස් උන්වහන්සේට ඇත්තේනුයි. සත්තුස්සද නම්. අන්‍යයන්ගේ වනාහි අත් පා පිටුවල නහර ජාලා පෙනෙත්. අංශකුට ස්කන්ධයන්හි ඇට කෙළවරවල් ඇත. ඔවුහු මනුෂ්‍ය ප්‍රේතයන් මෙන් නැඟී යයි. තථාගතයන් වහන්සේ එසේ නොවේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි සත් තැනක පිරිපුන් උස් මස් ඇති බැවින් සැගවුන නහර දැල්වලින් අත් පිටු ආදියෙහි වටකොට තබන ලද රන් ගෑ කඳක් ඇති ගල් රුවක් මෙන් චිත්‍ර කර්ම රූපයක් මෙන් වැටහෙයි.

සිංහයාගේ පෙරඩ කය මෙන් කයක් උන්වහන්සේට ඇත්තේනුයි. සීහපුබ්බද්ධකාය නම්. සිංහයාගේ පෙර කයද සම්පූර්ණ වූයේ වෙයි. පශ්චිම කය අපරිපූර්ණය. තථාගතයන් වහන්සේගේ සිංහයාගේ පෙරඩ කය මෙන් සියලු කය පරිපූර්ණය. එයද සිංහයාගේ මෙන් ඒ ඒ තන්හි නැමීම් උස්වීම් වශයෙන් දුස්සණ්ඨිත විසණ්ඨිත වූයේ දික්විය යුතු තැන දික්වූයේ හුස්ව ස්ථුල අනුවර්ථ යුක්ත ස්ථානයන්හි එසේම වෙයි. මෙය කියන ලදී. 'මහණෙනි, මනාපවුම කර්ම විපාකය වැටහුන කල්හි යම් 'අංගයකින්' දීර්ඝවූයේ හොබනේද වූයේ වෙයි.

යම් අංගයකින් හුස්වවූයේ හොබනේද ඒ අංගයෝ හුස්ව වූයේ වෙයි. යම් අංගයකින් ස්ථුලවූයේ හොබනේද ඒ අංගයෙන් ස්ථුලවූයේ වෙයි. යම් අංගයකින් කෘෂ වූයේ හොබනේද ඒ අංගයෝ කෘශ වූවාහු වෙති. යම් අංගයකින් වටවූයේ හොබනේද

ඒ අංගයෝ වටවූයේ හොබනේයයි මෙසේ නානා සිතින් පුණ්‍ය විචිත්‍රයෙන් විචිත්‍රවූයේ දශපාරමීන් ගෙන් සැදුනේ තථාගතයන් වහන්සේගේ ඒ ආත්මභාවය ලෝකයෙහි සියලු ශිල්පීහු හෝ සෘද්ධිමත්තු හෝ ප්‍රකෘති රූපකව කරන්නට නොහැකි වෙති.

‘චිතත්තරංසෝ’ යනු අත්තරංසයි කොෂ්ට දෙක අතරට කියයි. එය මුත්තවහන්සේට පරිපූර්ණ වූයේනුයි චිතත්තරංස නම්. අන්‍යයන්ගේ එතැන පහත් වූයේ වෙයි. පිටිඨී කොට්ඨාස දෙක වෙනම පෙනෙත්. තථාගතයන් වහන්සේගේ වනාහි කටියෙහි පටන් මාංශ පටලය දක්වා කඳ උඩට නැගී මනාව උස්වූ රන් පෝරුවක් මෙන් පිට වසා පිහිටියේය.

‘නිග්‍රොධ පරිමණ්ඩල’ යනු නුග වෘක්ෂය මෙන් පරිමණ්ඩලය ඇත්තේ යම්සේ පණස් රියන් හෝ සියක් රියන් හෝ සමවූ කඳ ඇති නිග්‍රොධය දිගින් ද පුළුලින්ද එකම ප්‍රමාණ වූයේ වෙයි. මෙසේ කයින්ද බඹයෙන්ද විසමවූ ප්‍රමාණ නොවූයේය යන අර්ථයි. එබැවින්ම යාවතබවස්සකායෝ යනාදිය කියන ලදී. එහි යම් බඳු ප්‍රමාණයක් ඔහුටනුයි. යාවතබවස්ස යනුයි.

සමචත්තක්ඛන්ධ, යනු සමවූ වටවූ කඳයි. යම්සේ ඇතැම්හු කොස් ශ්‍රිතිණියන් මෙන්ද කොකුන් මෙන්ද දික්වූ බෙල්ල ඇත්තෝ වක්වූ බෙල්ල ඇත්තෝ මහත්වූ බෙල්ල ඇත්තෝද වෙති. කථා කරණ කාලයෙහි සිරාජාලා පෙනෙයි. මදවූස්වරය නික්මෙයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ එසේ නොවෙයි. තථාගතයන් වහන්සේට වනාහි මනාව වටව රන් ආලිප්ත කළාක් මෙන්වූ බෙල්ල වෙයි. කථා කරණ කාලයෙහි නහර වැල් නොපෙනේ. මෙසයාගේ මෙන් මහා ස්වරය වෙයි.

‘රසග්ගසග්ගි’ යනු මෙහි රසය ගනිනුයි රසග්ගසා යනුයි රසහරණයට මෙය අධි වචනයකි. එහි අග ඇත්තේනුයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ සත් දහසක් රස නහරයෝ අග් උඩ ඇතිව බෙල්ලෙහිම සැරසී සිටියාහු තල ඇටයක් පමණ ආහාරයක් පවා දිව අග තැබූයේ සියලු කයෙහි පතුරුවයි. එහෙයින්ම දුෂ්කර ක්‍රියා කරණ සමයයෙහි එක සහල් ඇටයකිනිදු කොල්ලු යුෂ දෙහොතක් පමණකිනුදු ශරීරයේ යැපීම විය. අන්‍යයන්ගේ එසේ නැති බැවින් සියලු කයෙහි

ඕජාව නොපැතිරෙයි. එහෙයින් ඔවුහු බොහෝ ආබාධ ඇත්තෝ වෙති. මේ ලක්ෂණය වනාහි ස්වල්පාබාධතා සංඛ්‍යාත නිස්සන්ද එල වශයෙන් ප්‍රකට වෙයි. සිංහයාට බඳු හනුව ඇත්තේනුයි 'සිහ' යනු නම්. එහි සිංහයාගේ යට හනුවම පරිපූර්ණ වූයේ වෙයි. උපරිම කය එසේනොවේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි සිංහයාගේ යටි හනුව මෙන් පරිපූර්ණ වූයේ වෙයි. පක්ෂයේ දෙළොස්වන දින වන්දයා මෙන් වෙති.

'වත්තාරිසදන්තා' යන ආදියෙහි උපරිම හනුකයෙහි පිහිටි විස්සද යටි පෙදෙසෙහි විස්සද දැයි ඔහුට සතළිස් දත් ඇත්තේනුයි. 'වත්තාරිස දන්ත' නම්. අන්‍යයන්ටද පරිපූර්ණ දන්තයෝද දෙතිසක් වෙති. තථාගතයන් වහන්සේට සතළිසක් වෙති. අන්‍යයන්ගේ සමහර දත් උස්ය, සමහර දත් මිටිය විසම වෙති. තථාගතයන් වහන්සේගේ කියතින් කැපූ සක් පටලයක් සමානය, අන්‍යයන්ට කිඹුලන්ට මෙන් දත් විරල වෙති. මත්ස්‍යමාංශ කන විට දත් පුරා පිරෙයි.

තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි රත්ලියෙහි අමුතා එසවූ චූපංක්තියක් මෙන් විවර නොවූයේ තෙලි තුඩින් ඉරි ඇඳ වෙන් කළාක් මෙන් වෙති, අන්‍යයන්ගේද නරක දත් නැගී එති. එනිසා ඇතැම් දන්ද විවර්ණ වූවාහු වෙති. තථාගත තෙමේ මනාව සුදු වූ දත් ඇත්තේ ඔසඬි තාරකාවද ඉක්මවා බබළන්නාවූ ප්‍රභාවෙන් යුක්තවූ දත් ඇත්තේ වෙයි.

'සුසුක්කදයො' යනු එහෙයින් කියන ලදී.

'පහුත ජීවිහො' යනු අන්‍යයන් දිවි ස්ථුල වූවාහුද වෙති. කාශ වූවාහුද තදවූවාහුද විසම වූවාහුද වෙති.

තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි මෘදු, දීඝවූ, පෘථුලවූ වර්ණ සම්පන්න වූයේ වෙයි. උන්වහන්සේ ඒ ලක්ෂණය සොයන්නට ආවවුන්ගේ සැක දුරලීම පිණිස මෘදු බැවින් ඒ දිව මසන ඉදිකටුව මෙන් වටකොට නැහැයෙහි සිදුරු දෙක පිරිමදීයි. පෘථුල බැවින් කෙශාන්තය කෙළවර කොට ඇති නළල පමණක් වසයි.

මෙසේ මෘදු දීඝ පෘථුලභාවය ප්‍රකාශ කරමින් ඔහුගේ සැකය දුරු කරයි. මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණ සම්පන්න දිව සඳහා පහුත ජීවිහයයි කියන ලදී.

‘බ්‍රහ්මස්සරො’ යනු අත්‍යයෝ සිදුනු ස්වර ඇත්තෝද බිඳුනු ස්වර ඇත්තෝද කාකස්වරයේද වෙති. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි මහාබ්‍රහ්මයාගේ ස්වරය සමාන ස්වරයෙන් යුක්ත වූයේය.

මහා බ්‍රහ්මවරු පින් සෙමින් පලිබොධ නොවූ බැවින් ස්වරය පිරිසිදු වූයේ වෙයි. තථාගතයන් වහන්සේ විසින්ද කළ කර්මය උත්තරාසනයේ ගර්වය පිරිසිදු කරයි. ගර්වයේ නාහියේ පටන් උපන්නාවූ ස්වරය පිරිසිදුවූයේ අට්ඨංග සමන්තාගතව උපදියි. කරවික සකුණයාමෙන් හස්තය කෙරෙහියි. කරවිකභාණි නම්. මන්වූ කොවුල් හඬ වැනි මිහිරි හඬය යන අර්ථයි. ඒ කොවුලාගේ හඬ මිහිරිබව මෙසේය. කොවුලා මිහිරි රසැති අඟ්ගෙඩිය මුව තුඩින් පහැර වැගුරුණු රසය බි පියා පත්වලින් තාලය දී හඬලයි. එවිට සිවුපා, ආදිහුද මත් වූවාක් මෙන් ක්‍රීඩාකරන්නට පටන් ගනිත්. ගොදුරු සෙවීමට ගිය සිවුපාවෝ මුවට ගත් තෘණ අත්හැර ඒ ශබ්දය අසත්. ව්‍යාල මාගයෝ කුඩා මුවන් ලුහුබඳිමින් එසවූ පය නොමසවාම සිටිත්.

ලුහුබඳිමට අසුවූ මුවෝද මරණ හයින් හය ඇතිවද සිටිත්, අහසට නැගි පක්ෂිහුද පියාපත් පහරා සිටිත්.

දියෙහි මත්ස්‍යයෝද කන් පටල නොසොල්වා ඒ ශබ්දය අසමින්ම සිටිත්. මිහිරි නාදය ඇති කොවුලෝ මෙසේ වෙති.

ධර්මාශෝක රජුගේ දේවිය වූ අසන්ධිමිත්‍රාව මෙසේ විවාළාය. එනම් ‘ස්වාමීනි, බුදුන්ගේ ශබ්දය සමාන කිසිවකුගේ ශබ්දයක් ඇද්ද’ යනුයි. ‘කරවික සකුණයාට හෙවත් කොවුලාට ඇත’ යනුයි.

‘ස්වාමීනි, ඒ සකුණයෝ කොහි ඇද්ද?’ යනුයි.

‘හිමවතෙහි’ යනුයි.

ඇ රජුට මෙසේ කිය. ‘දේවයන් වහන්ස, කරවික සකුණයින් දකිනු කැමැත්තෙමි’ කියායි.

රජ තෙමේ මේ කුඩුවෙහි හිඳ කොවුලෙක් පැමිණේවායි රන් කුඩුවක් අහසට දැමීය. රන් කුඩුව ගොස් එක් කොවුලෙකුගේ ඉදිරියෙහි සිටියේය. උතුරු අණින් ආ කුඩුවය, නොගොසින් බැරියයි එහි හිඳ ගත්තේය, කුඩුව අවුත් රජුගේ ඉදිරියෙහි සිටියේය. කොවුලන් ලවා (හඬ) ශබ්ද කරවන්නට නොහැකිය.

ඉක්බිති රජ තෙමේ කොලෙනි, 'මොවුන් ශබ්ද කරන්නේ කවර විටකදැයි' මිනිසුන් අතින් විචාළේය.

'නැයින් දැකයයි' ඔවුහු කීහ.

ඉක්බිති රජ තෙමේ උභ්‍යංගියෙහි ආදසයක් තැබීය. උභ්‍යංගියෙහි ඡායාව දැක ආවේ නැයෙකැයි සිතා පියාපත් වලින් තාලදී මිහිරි ස්වරයෙන් මැණික් නළාවක් පිඹින්නාක් මෙන් නාද කළේය. සියලු නුවර මිනිස්සු මත්වුවාක් මෙන් කැළඹුනහ.

අසන්ධිමිත්‍රාව මෙසේ සිතීය. 'මේ පක්ෂියාගේ ශබ්දය මෙතරම් මිහිරි නම් සර්වඥ බවට පැමිණි බුදුන්ගේ හඬ කෙසේ වීදැයි ප්‍රීතිය උපදවා ඒ ප්‍රීතිය අත්නොහැරම සත්දෙනෙකුත් සමග සෝවාන් ඵලයට පැමිණියහ. මෙසේ කොටුල් ශබ්දය ඉතා මිහිරිය, ලෝකයෙහි වනාහි කරවිකයාට වඩා අනික් මිහිරි හඬ ඇති සතකු නැති බැවින් කරවිකභාණියයි කියන ලදී.

'අභිනිල නෙත්තෝ' යනු සියලු තන්හි නිල්වූ නෙත්‍ර ඇත්තේ නොවෙයි, නිල් යුතු තන්හි නිල් කටරොඵ් මල් මෙන් ඉතා පිරිසිදු නිල වර්ණයෙන් යුතු ඇස් වෙති. කහපාට යුතු තැන කිණිහිරිමල් සමාන කහපාටින්ද ලේ පාටින් යුත් තැන බඳුවද මල් සමාන රතු පාටින්ද සුදු පාටින් යුත් තැන ? සධ්‍ය තාරකා සමාන සුදුපාටින්ද කලුපාටින් යුත් තැන අද්දරිථික සමාන කළුපාටින් යුක්ත වූවාහු රත්විමනෙක නගා තැබූ මණිසිහපඤ්ජරජයක් මෙන් වැටහෙයි.

'ගොපබුමො' යනු මෙහි පබුම යනු සියලු ඇස් ගෝලය අදහස් කරණ ලදී. එය කලු වස්සෙකුගේ බහලධාතුකය වෙයි. එවේලෙහි උපන් රතු වස්සකුගේ සමාන ඇස් ගෝලය වෙයි යන අර්ථය. අන්‍යයන්ගේ අක්ෂිමණ්ඩයෝ අපරිපූර්ණ වූවාහු වෙති, ඇත්, මී. කවුඩු ආදීන්ගේ ඇස් සමාන විනිවිද පෙනෙන ගැඹුරු ඇස්වලින් යුක්ත වූවාහු වෙති.

තථාගතයන්ගේ වනාහි ධොවනය කොට මැද තැබූ මැණික් ගෝලයක් මෙන් මුදු, සිනිඳු, නිල්, සියුම්, ගෝලයක් ඇති ඇස් යනුයි. 'උණ්ණ' යනු උභ්‍යංගිය රෝමයයි.

'ගමුකන්තරො' යනු දෙබැම මැද නැහැය මත ම යනුයි. 'ජාතා' උඩට නැග නළල් මැද උපන් යනුයි. 'ඔදත' පිරිසිදු

ඔසාධි තරුව මෙන් යනුයි. මුදු, යනු ගිතෙලෙහි බහා තැබූ සියක් වරක් පොළන ලද කපු පුළුන් සමාන යනුයි. මේ එහි සුදු බවට උපමායි. එය කෙළවරින් ගෙන අඳිනු ලබන්නාහු බාහුවෙන් අර්ධයක් පමණ වූයේ වෙයි. අත හැරී විට දක්ෂිණාවර්ත වශයෙන් කැරකී අග් උඩුව සිටිත්, රන් පෝරුවක් මැද තැබූ රිදී බුබුළක් මෙන් රන් කළයෙන් නික්මෙන්නාවූ ක්ෂීර ධාරාවක් මෙන් අරුණ ප්‍රභා රශ්මිය ඇති අහස් තලයෙහි ඔසාධි තාරකාව මෙන්ද අතිමනෝහර ශ්‍රියාවෙන් බබළයි.

'උණ්හිස සිස' යනු පිරිපුන් නළල් තලයද පිරිපුන් හිසද යන අර්ථ දෙකක් නිසා කියන ලදී.

තථාගතයන් වහන්සේට වනාහි දකුණු කන් සුළියෙහි පටන් මාංශ පටලය නැග සියලු නළල වසමින් පුරනු ලබන්නේ ගොස් වම් කන් සුළියෙහි වැටුනේය. රජුගේ බැඳි උණ්හිස පට්ටය මෙන් බබළයි, පශ්චිම භවික බොධිසත්වයන්ට වනාහි මේ ලක්ෂණය දැක රජවරුන්ට උණ්හිස පට්ටය කළහ. මේ එක් අර්ථයකි.

අන්‍ය ජනයෝ අපරිපූර්ණ හිස ඇත්තෝ වෙති. සමහරු කප්පසීස ඇත්තෝය, සමහරු අට්ඨිසීස ඇත්තෝය, සමහරු තුම්බසීස ඇත්තෝය. සමහරු පබ්භාරසීස ඇත්තෝය. තථාගතයන් වහන්සේට ඉදිකටු අගින් වටකොට තැබුවාක් මෙන් සුපරිපූර්ණ දියබුබුළ සමාන හිස ඇත්තේ වෙයි. එහි පෙර පරිද්දෙන් නළල් පටින් වෙළෙන ලද හිස වැනිනුයි උණ්හිස සිස නම්. දෙවෙනි ක්‍රමයෙන් නළල්පට මෙන් සියලු තන්හි වටකොට ගත් සිස ඇත්තේනුයි උණ්හිස සිස නම්.

මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණයෝ කර්මය කර්මයට සරිලන ලක්ෂණය ලක්ෂණානිශංසය යන මේ සතර කොටස එක එක ලක්ෂණයෙහි දක්වා කියන ලද්දහු මනාකොට කියන ලද්දහු වෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ලක්ෂණ සූත්‍රයෙහි කියන ලද මේ කර්මාදීන් දක්වා කිය යුත්තාහ. සූත්‍ර වශයෙන් නිශ්චය කරන්නට නොහැක්කහු විසින් සුමංගල විලාසිනී දීඝනිකායට්ඨ කථාවෙහි ඒ සූත්‍රයෝ වර්ණනාවෙහි කී පරිද්දෙන්ම ගත යුතුය.

‘ඉමෙති ඛො සො භවං ගොතමො’ යනු භවත් ආචාර්යවරය, මේ දෙතිස් මහාපුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් ඒ භවත් ගොතම තෙමේ යුක්තය. දෙව් නුවර ඔසවන ලද රතීන් විසිතුරු කරණ ලද රන් තොරණක් මෙන් යොදුන් සියයක් උස සෑම තැනම පිපී පරසතු රුකක් මෙන් ගල් අතර පිපිගිය සල් රුකක් මෙන් කාරකා සමූහය විසින් සෑදුම්ලත් ගගන තලය මෙන් තමන්ගේ මහත් ශ්‍රියෙන් ලෝකය ආලෝක කරණු ලබන්නාක් මෙන් හැසිරෙයයි මේ අර්ථය ප්‍රකට කොට ක්‍රියාවාරය කියන්නට ‘ගච්ඡන්තො ඛො පන’ යනාදිය කිය.

‘දක්ඛණෙන’ යනු බුද්ධාදීන්ගේ චනාහි සිට හෝ හිඳ හෝ වැදහෙව හෝ සිට නැවත ගමන ආරම්භ කරන කල්හි දකුණු පසම පෙරටුව වෙයි. මෙය සත්ත පටිභාරිය නම්.

‘නාතිදුරෙ පාදං උද්ධරති’ යනු ඒ දකුණු පස ඉතා ළඟ තබන්නෙමිසි ඔසවයි. ඉතා දුරට තබන කල්හි දකුණු පසින් වම්පස අදිනු ලබන්නේ වඩින්නේය. දකුණු පසද දුරට යන්නට නොහැකි වන්නේය. ආසන්නයෙහිම පිහිටන්නේය. මෙසේ ඇති කල්හි පදවිච්ඡේදය නම් වෙයි, දකුණු පසෙහි ප්‍රමාණයෙන්ම ඔසවනලද්දේ වම් පසද ප්‍රමාණයෙන්ම ඔසවනු ලබයි. ප්‍රමාණයෙන්ම උදුරණ ලද්දේ තබන්නේද ප්‍රමාණයෙන්ම පිහිටයි. මෙසේ මේ අයුරින් තථාගතයන්ගේ දක්ෂිණ පාදකෘත්‍යය වම් පයින් නියමිතයයි දත යුතුය.

‘නාතිසීසං’ යනු දිවාචිහාරයෙන් බත් පිණිස යන හික්ෂුව මෙන් ඉතා සීඝ්‍රව නොයයි.

‘නාති සනිකං’ යනු යම්සේ පස්සෙන් එන්නේ ඉඩ නොලබාද මෙසේ ඉතා සෙමින් නොයයි.

‘අඩ්ඛුවෙන අඩ්ඛුවං’ දණින් දණ යනුයි.

‘න සත්ථිං’ යනු ගැඹුරු ජලයෙහි යන්නාක් මෙන් කලවා නොනමයි.

‘න ඔනාමෙති’ යනු ගස් අතු කපන දණ්ඩංකුස පාදයක් මෙන් පසුපසින් වක් නොකරයි.

‘න සත්තාමෙති’ යනු වට වටකොට පාදය කොටන්නාක් මෙන් තද නොකරයි.

‘න විනාමෙති’ යනු යන්ත්‍ර රූපයක් ක්‍රීඩා කරවන්නාක් මෙන් එහාමෙහා ලාළනය නොකරයි.

‘අධර කායො’ යට කයම ක්‍රියා කරයි. උඩුකය නැවත තැබූ රන් පිළිමයක් මෙන් නිශ්චල වෙයි. දුර සිට බලන්නෝ වනාහි බුදුවරුන් සිටි බව හෝ වඩින බව නොදනිත්.

‘කායබලෙන’ යනු බාහුව විසිකොට ශරීරයෙන් ඩාදිය මුදමින් කාය බලයෙන් නොයයි.

‘සබ්බකායෙ නෙව’ යනු ශ්‍රීවය පරිවර්තනය නොකොට රාහුලොවාදයෙහි කී නාගාවලොකිත වශයෙන්ම බලයි.

‘න උද්ධං යනාදියෙහි’ නැකැත් තරු ගණින්නාක් මෙන් උඩ නොබලයි, නැතිවූ කාකණිකයක් හෝ මාසකයක් හෝ බලන්නාක් මෙන් යට නොබලයි. ඇත් අස් ආදීන් බලන්නාක් මෙන් එහා මෙහා බලන්නේ නොවෙයි.

‘යුගමත්තං’ යනු නව වියත් පමණ තැන් ඇසින් බලා යන්නේ යුග මාත්‍රයක් බලයි නම්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද වියදණ්ඩෙහි යොදන ලද මනාව දැමුණු ආජාතියයකු මෙන් මෙපමණ බලන්නේ වඩිති.

‘තතො වස්ස උත්තරිං’ යුග මාත්‍රයෙන් එහා වනාහි නොබලායයි නොකිය යුතුය. බිත්තියක් හෝ කවාටයක් හෝ ගසක් හෝ වැලක් හෝ ආවරණය කරන්නට නොහැකි වෙයි. ඉක්බිත්තෙන් උත්චන්තේසේගේ අනාවරණ ඤාණයයි නොයෙක් චක්‍රවාල දහස් ගණන් එකම මිදුලක් මෙන් වෙති.

‘අත්තරඝරං’ යනු යට මහා සකුළුදැයි ඝූත්‍රයෙහි ඉන්ද්‍රබිලයෙහි පටන් අත්තරඝර යයි. මෙහි ගෙයි එළිපත්තෙහි පටන් යයි දකයුතුය. ‘න කායං’ යනාදිය ප්‍රකෘති ඉරියාපටයෙන්ම පිටිසේයයි දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. දිළිඳු මිනිසුන්ගේ පහත් ගෙයකට පිටිසෙන කල්හිද වහළ හෝ උඩට යයි. පෘථිවිය හෝ පහළට යයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ප්‍රකෘති ගමනින්ම වඩිති.

‘නාතිදුරෙ’ යනු ඉතා දුර පෙරළීමෙන් පදවාර එකක් දෙකක් පිටිමි භාග්‍යෙන් ගොස් වැඩ හිදිය යුතු වෙති. ඉතා ආසන්නයෙහි පෙරළීමෙන් පදවාර එකක් දෙකක් පෙරටුව ගොස් වැඩහිදිය යුතු වෙයි. එහි පරිවර්තනය වෙයි.

‘පාණිනා’ යනු කට්ඨානාබාධයෙකු මෙන් අසුන අතින් ගෙන වැඩ නොහිඳිති,

‘පක්ඛිපති’ යනු යමෙක් කිසි කර්මයක් කොට ක්ලාන්ත වන්නේ නැතිට සිටියේම වැටෙයි. යමෙක් වනාහි ඔරිම (මෙහා) අංගය නිසා හිඳගත්තේ ගැටෙන්නේ එහා අංගය තෙක් යෙයි. එහා අංගය නිසා හිඳගත්තේ එසේම මෙහා අංගය තෙක් යයි. ඒ සියලු කරුණින්ම ආසනයෙහි කය බහාලන්නේ නම්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි මෙසේ නොකොට ආසනය මැද එල්බෙන පුවරුව වළක්වන්නාක් මෙන් පුළුන් පිඩක් තබන්නාක් මෙන් හිමින් වැඩ සිටියේක. හත්ථකුක්කුවිචං’ යනු පාත්‍ර මුවවිට දියබිඳු තැබීම විජ්නිපතෙහි කොළ කැඩීම පැලීම් ආදී අතින් අසංයත කරණයයි. පාදකුක්කුවිචං යනු පයින් බිම ගැටීම් ආදී අසංයත කරණයයි.

‘නජම්භති’ යනු නොබිය වෙයි.

‘න කම්පති’ යනු නොසැඟවෙයි.

‘න වෙධති’ යනු වලනය නොවෙයි.

‘න පරිතස්සති’ යනු භය ඇති නමුත් ත්‍රස්ත නොවෙයි. ඇතැම් කෙනෙක් ධර්ම කථාදිය නිසා අවුත් මිනිසුන් මැද සිටි කල්හි ඔවුන්ගේ සිත ගනිමින් ධර්මය හෝ කියන්නට විචාරණ ලද ප්‍රශ්නය හෝ විසඳනට හත්තානුමෝදනය හෝ කරන්නට හැකිවන්නෙමිදැයි භයෙන් ත්‍රස්තවෙයි. ඇතැම් කෙනෙක් මට මනාපවූ කැඳ ලැබේද අන්තර් බජ්ජකය (අතුරු පස) පැමිණේදැයි තෘෂ්ණා තැති ගැන්මෙන් තැති ගනියි. ඒ දෙකම ඔහුට නැත්තේනුයි’ ත්‍රස්ත නොවෙයි.

‘විවෙකාවත්තො’ යනු විවෙකවූ නිර්වාණයෙහි ගැටී සිටින සිත් ඇතිව යනුයි. විටෙක වත්තා යනුද පාඨයි. විවෙක වත් යුතුව යන අර්ථයි. විවෙක වන නම් කරණ ලද බත් කිසි ඇති හික්ෂුර්ගේ දිවා විහාරයෙහි සමථ විදර්ශනා වශයෙන් මූල කර්මස්ථානය ගෙන පළඟක් බැඳ වැඩ සිටීමයි. මෙසේ හුන්නහුට වනාහි ඉරියා පථය උපශාන්ත වූයේ වෙයි.

‘න පත්තං උන්නාමෙති’ යන ආදියෙහි ඇතැම් කෙනෙක් පාත්‍ර මුව විටෙන් බඩට අනින්නාක් මෙන් පාත්‍රය උඩුකුරු

කරයි. කෙනෙක් පා පිට තබන්නාක් මෙන් යටිකුරු කරති. මෙසේ අයෙක් තදකොට ගනිත්, තවත් කෙනෙක් එහා මෙහා සොළවත්, මෙසේ නොකොට දැනින් ගෙන මදක් නැමී ජලය පිළි ගනියි යන අර්ථයි.

‘න සම්පරිවත්තකං’ යනු පෙරළා පළමුව පාත්‍රයේ පිටිපස බොවනය නොකරයි.

‘නාතිදුරෙ’ යනු යම්සේ හිඳගත් ආසනයෙන් දුර වැටෙයි මෙසේ නොදමයි.

‘න අවිචා සත්තෙ’ යනු පාදමූලයෙහිම නොදමයි.

‘විච්ඡිඬියමානො’ යනු යම්සේ ප්‍රතිග්‍රාහකයා තෙමේද මෙසේ නොදමයි.

‘නාතිථොකං’ යනු යම්සේ ඇතැම් කෙනෙක් අප්පිච්ඡතාව දක්වන්නේ මිටක් පමණ ගනියි. එසේ නොවේ.

‘අතිබ්‍රුං’ යැපෙන පමණට වඩා අතිරේකතර යනුයි.

‘බ්‍යඤ්ජනමත්තායති’ බ්‍යඤ්ජනයට ප්‍රමාණ නම් බිහිත් සතරින් එක් කොටසකි, බත් ගැන වැඩි මනාප ඇති බොහෝ දෙනා බත් වැඩිපුර ගනිති. බ්‍යඤ්ජන මනාපවූවෝ බ්‍යඤ්ජන බොහෝ ගනියි. ශාස්තෘන් වහන්සේ එසේ නොගනියි.

‘නවබ්‍යඤ්ජනෙන’ යනු මනාප නොවූ බ්‍යඤ්ජන හැර බත්ම අනුභව කරන්නාහුද බත් හැර බ්‍යඤ්ජනම කන්නේද බ්‍යඤ්ජනයෙන් ආලෝපය ඉක්මවයි නම්. ශාස්තෘන් වහන්සේ බත් හා බ්‍යඤ්ජන එක පමණ ගනිති. බතද බ්‍යඤ්ජනද එක පමණටම සිටියි.

‘දිවත්තිකබ්‍රුං’ යනු තථාගතයන් වහන්සේගේ වනාහි දිවින් දත්වලට කිට්ටුකළ භෝජනය දෙතුන්වරක් දත්වලින් ස්පර්ශ කළ කල්හිම සිනිදු වූයේ ඉතා සියුම් විලේපනයක් සේ වෙයි, එහෙයින් මෙසේ කීහ.

‘මුබ්බෙ අවසිට්ඨා’ යනු නෙළුම් කොළයෙහි වැටුණු දිය බිඳ මෙන් පෙරළි යටි උගුරටම යයි. එහෙයින් ඉතිරි නොවේ.

‘රසපටිසංවේදී’ යනු මධුර, තිත්ත, කටුකාදී රසය දනියි. බුදුවරුන්ගේ වනාහි යටත්පිරිසෙයින් පැන්වල පවා දිව්‍ය ඕෂ්ඨ

බහන ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් උන්වහන්සේලාට සියලුම රසය ප්‍රකට වූයේ වෙයි. රසයට ගිජු කමක් නම් නැත.

‘අට්ඨංග සමන්තාගතං’ ක්‍රීඩා පිණිස නොවේය යනාදීන් කියන ලද අංගයන්ගෙන් යුක්ත යනුයි. විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මෙහි විස්තරය ආවේයයි’ සබ්බාසව සූත්‍රයෙහි මෙය කියන ලදී.

‘හත්තේසු ධොතෙසු’ යනු ශාස්තෘන් වහන්සේ කුමක් කෙරෙත්ද? පළමුවෙන්ම පාත්‍රය අල්ලන තැන ධොවනය කරයි, එහි පාත්‍රය ගෙන සියුම් ජාලහත්ථය යවා දෙවරක් සඤ්චාරය කරවයි. මෙපමණකින් නෙළුම් පත්‍රයෙහි වැටුනු දිය මෙන් කැරකී වැටී යයි.

‘න ච අනත්ථිකො’ යනු යම්සේ ඇතැම් කෙනෙක් පාත්‍රය ආධාරකයෙහි තබා පාත්‍රයෙහි ජලය පිස නොදමයි. ධූලි වැටෙන කල්හි බලා සිටියි. එසේ නොකරයි.

‘න ච අති වෙලානුරක්ඛි’ යනු යම්සේ ඇතැම් කෙනෙක් ප්‍රමාණය ඉක්මවා ආරක්ෂාව තැබුවේය. වළඳ හෝ පාත්‍රයෙහි ජලය පිස විවර ගර්භය ඇතුළට ප්‍රවේශ කොට පාත්‍රය උදරයෙන් ආකුමණය කොට ගනියි. එසේ නොකරයි.

‘න ච අනුමෝදනස්ස’ යනු යමෙක් වැළඳූ කල්හිම දයකයන්ගේ දරුවන් බත් පිණිස අඬන කල්හි බඩගිනිවූ මිනිස්සු අනුභව කොට නොපැමිණි කල්හි හෙතෙමේම අනුමෝදනාව පටන් ගනියි, ඉක්බිති සියලු වැඩ අත්හැර සමහරු පැමිණෙත්, සමහරු නොපැමිණෙත්. මේ තෙමේ කාලය ඉක්මවයි. යමෙක් මිනිසුන් අවුත් අනුමෝදනාව පිණිස වැද සිටි කල්හි අනුමෝදනාව නොකොට කෙසේද? තිස්සයෙනි, කෙසේද ඵ්‍රස්සයෙනි, කෙසේද සුමනයෙනි, නිරොගිකම කෙසේද, ධාන්‍ය සමෘද්ධිය තිබේද, ආදී වෙනම කථා උපදවයි. මේ තෙමේද අනුමෝදනාවට කාලය ඉක්මවයි. මිනිසුන්ට ඉඩ ඇති අවස්ථාව දැන ආරාධනා කළ කාලයෙහි කරන්නේ නොඉක්මයි නම්. ශාස්තෘන් වහන්සේ එසේ කරති.

‘න තං භත්තං’ යනු කිම මේ බත්ද? නරක භාලය, ඉතාම කිලුටුය ආදිය කියා නොගරහයි.

‘න අඤ්ඤං භත්තං’ යනු ‘හෙට පිණිස හෝ අනික් දිනයක හෝ බත උපදවන්නෙමි’ අනුමෝදනාව කරන්නේ අනික් බතක් බලාපොරොත්තු වෙයි, යමෙක් හෝ යම්තාක් ස්ත්‍රීන් බත් පිසන කල්හි ඒතාක් අනුමෝදනාව කරන්නෙමි, අනුමෝදනාව අවසානයෙහි මට තමා පිසූ බතින් ටිකක් දෙන්නේයයි අනුමෝදනාව දියුණු කරයි, මෙයද බලාපොරොත්තුවීම නම්. ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ නොකරති.

‘න නිමුච්චිතු කාමො’ යනු සමහරු පිරිස මුද මුද යයි. වේගයෙන් ලුහුබැදිය යුතු වෙයි. ශාස්තෘන් වහන්සේ වනාහි එසේ නොයයි. පිරිස් මැද සිටියේ යයි.

‘අච්චුක්කට්ඨං’ යනු යමෙක් හඤ්ඤ ඇටයෙහි පටන් ඔසවා පෙරවයි. එය අච්චුක්කට්ඨ නම් වෙයි. යමෙක් ගොප් ඇටයෙහි පටන් වටකොට පොරවාද එයද අච්චුක්කට්ඨ නම් වෙයි. යමෙක්ද දෙපසින් ඔසවා උදරය විවෘත කොට යේද ඔහුටද අච්චුක්කට්ඨ නම් වෙයි. යමෙක් එකාංශ කොට තන විවෘත කොට යේද ඔහුටද අච්චුක්කට්ඨය වෙයි. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඒ සියල්ල නොකරයි.

‘අල්ලිතං’ යනු යම්සේ අත්‍යයන්ට ඩාදියවලින් ශරීරය තෙමේද ශාස්තෘන් වහන්සේට එසේ නොවේ.

‘අපකට්ඨං’ යනු කිලිටි සාටකයක් මෙන් කයින් මුදවාද නොසිටියි.

‘වාතො’ යනු වෙරම්බ වාතයද නැග සොළවන්නට නොහැකි වෙයි. පාදමණ්ඩනානුයෝගං යනු ගඩොල්වල ගටා පාද ශොභනාදී යෝගයයි.

‘පක්ඛාලෙන්වා’ යනු පයින්ම පය සෝද යනුයි.

‘සො තෙව අත්තව්‍යාබාධායාති’ ආදීවූ පූර්වෙනිවාස ඥානයන් ඇති බැවින් නොකියයි, ඉරියාපට සන්තති ය වනාහි දැක අනුමානයෙන් කියයි.

‘ධම්මං’ යනු පරියත්ති ධර්මයයි.

‘උස්සාදෙති’ යනු කිම මහරැටිය, මහා කුටිම්භිකය යනාදිය කියා ගෙහසිත වශයෙන් උසස් කොට නොකියයි.

‘අපසාදෙති’ යනු කිම උපාසකය, කෙසේ ඔබ විහාරයට එන මාර්ගය දැනගත්තෙහිද කිම භයෙන් නොආවෙහිද? හික්මුණු කිසිවක් පැහැර නොගනිත්, බිය නොවෙව්, කිම නොපගේ මේ මසුරු ජීවිතය නමැයි මේ ආදිය කියා ගෙන සිත වශයෙන් කථා නොකරත්.

‘විස්සට්ඨොති’ යනු අසන්දිට්ඨ අපලිබුද්ධ යනුයි.

‘විඤ්ඤායා’ යනු දැන්විය යුතු ප්‍රකට විස්සට්ඨ බැවින්ම මෙය විඤ්ඤායා වෙයි.

‘මඤ්ජු’ මධුර යනුයි.

‘සවනිය’ ඇසීමට සුව ඇති, මධුර බැවින්ම මෙය සවනිය වෙයි.

‘බින්න’ පිඬු කොට ගත් යනුයි.

‘අවිසාරි’ යනු නොවිසුරුන බින්න බැවින්ම මෙය අවිසාරි නම්.

‘ගම්හිර’ යනු ගැඹුරු බැවින් හටගත් ‘නින්නාදිති’ නාදවූ ගැඹුරු ඇති බැවින්ම මෙය නින්නාදී වෙයි.

‘යථාපරිසං’ යනු සක්වල කෙළවර කොට ඇත්තාවූද එකාබද්ධ පිරිස අගවයි.

‘බහිද්ධා’ යනු ඇඟිලි මාත්‍රයකුත් ඇඟිලි අඩක් පමණකුත් පිරිසෙන් පිටට නොයයි. මෙබඳු මිහිරි ස්වරයක් කරුණක් නැතිව විනාශ නොවේවා යන හැඟීමෙනි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ඥාණය පිරිසෙහි මස්තක මස්තකයෙන්ම හැසිරෙයි.

‘අටලොකය මාතා’ යනු සිරසෙහි ඇඳිලි තබා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දකිමින්ම ආපසු හැරී දර්ශනය අත්හරින තැනදී වැද යෙති.

‘අවිජ්ජන්තා’ යනු යමෙක් කථාව අසා නැගිටියේ අනික් දැකි ඇසු ආදී කථා කථාකරන්නේයයි මේ ස්වභාවයෙන් අත්හැරීම නම්. යමෙක් වනාහි ඇසු ධර්ම කථාවෙහි ගුණය කියමින්ම යයි. මේ තෙමේ දුරු නොකරයි නම්, අත් නොහැරීම වශයෙන් බැහැර යති.

‘ගව්ෂන්තං’ යනු රජ්ජු යන්න වශයෙන් සියක් රියන් උස් ඇති රන් ඇඟවක් මෙන් යන්නහු දැක්කෙමු.

‘ධීතං’ යනු උස්වූ කාඤ්චන පර්වතයක් මෙන් සිටියහු දකිමු.

‘ත තො ව භියොයා’ විස්තර කොට ගුණය කියන්නට නොහැක්කේ සෙසු ගුණයන් සංක්ෂේප කොට කලාපයක් මෙන් මිටියක් බැන්දක් මෙන් කොට විසුරුවන්නේ මෙසේ කීය.

‘මේ මෙහි අදහසයි, මා විසින් කියන ලද ගුණයන්ගෙන් නොකී ඒවා බොහෝ වෙති. මහා පඨවි මහා සමුද්දේය මෙන් ඒ පින්වත්හුගේ අනන්ත අප්‍රමාණ ගුණයෝ අහස මෙන් විස්තර කරණ ලදී යනුයි.

‘අප්පටි සංවිදිතො’ යනු නොදන්වා ගමනයි. පැවිද්දන් වෙත එළඹෙන්නවුන් විසින් චීවර පරිකර්මාදී සමයෙහි හෝ එකක් හැඳ ශරීරයෙහි තෙල් ගැල්ලීම් ආදිය කරණ කාලයෙහි හෝ එළඹ එයින්ම නැවතිය යුතුවෙයි, පිළිසඳරක්වත් නොකට යුතුයි. මුලින් අවසර ගත් කල්හි දිවාස්ථානය හැමද සිවුර පොරවා හික්ෂු තෙමේ විවේක තැනක හිඳ ගනියි. එතනට පැමිණ දකින්නාහු දර්ශනයෙන්ද පහදිත්, පිළිසඳරද ඇති වෙයි. ප්‍රශ්න විසඳීමක් හෝ ප්‍රශ්න කථාවක් හෝ නොලැබෙයි. එහෙයින් නුවණැත්තෝ කලින් අවසර ගනිත්. ඔහුද ඔවුන්ගෙන් එක්තරා කෙනෙකි. එහෙයින් ඔහුට මේ අදහස විය.

‘ඒත්තො වුද්ධො’ යනු තමන්ගේ උසස් බව නොකියා කුමක් හෙයින් මෙසේ කියේද? බුදුවරු නම් කරුණා සම්පන්නයෝ වෙති. මාගේ මහලු බව දැන ඉක්මනට ඉඩ ලබාදෙයයි මෙසේ කීය.

‘අථ නං ඔකාසමකාසී’ යනු වේගයෙන් නැගිට දෙකට බෙදා ඉඩ ඇති කළහ. ‘යෙමෙ’ යනු මා විසින් යමක් යනුයි.

‘නාරිසහනාමසව්හයා’ යනු නාරි සහනාමය නම් ස්ත්‍රී ලිංගයයි. එයින් කථා කළ යුතුනුයි නාරි සහ නාම සව්හයා යනුයි. ස්ත්‍රී ලිංගයෙන් කියයුතු වුවද ව්‍යවහාර පහසුව නිසා මෙසේ කියයි.

‘පහුනජ්චිතො’ පළල් දිව ඇති යනුයි.

‘නින්තාමයෙනං’ මෙය බැහැර කරව යනුයි.

‘කෙවලිති කෙවලි’ සියලු ගුණ සම්පන්න යනුයි.

‘පච්චිභාසි’ එක පහරින්ම විවෘළ කල්හි ප්‍රශ්න අටක් විසඳමින් පිළිතුරු දුන්න.

‘යොවෙදී’ යමෙක් කියාද දැනිද යමෙකුට පූර්වෙනිවාසයන් ප්‍රකටය යන අර්ථයි.

‘සග්ගාපායඤ්ච පස්සති’ යනු දිබ්බචක්ඛු ඥානය කියන ලදී.

‘ජාතික්ඛයං පත්තො’ අරහත්වයට පැමිණියේ යනුයි.

‘අභිඤ්ඤාවොසිතො’ ඒ අරහත්වය අවබෝධ කොට අවසන් කළ කිසි ඇත්තේ යනුයි.

‘මුනි’ යනු අරහත්ත ඥාන මොනෙයායෙන් යුක්ත යනුයි.

‘විසුද්ධං’ සුදු වූ පිරිසිදු වූ යනුයි. මුත්තං රාගයෙහි යනු ක්ලෙශ රාගයෙන් මිදුනු යනුයි. පහිනජාතිමරණො යනු ජාතික්ෂයට පැමිණි බැවින් පහින ජාතික වූයේ ජාති ප්‍රභාතයෙන්ම ප්‍රතිණ මරණ ඇත්තේ යනුයි.

‘බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලි’ යනු හුදු යම් බ්‍රහ්මචරියයාගේ සකල භාවයයි. එයින් යුක්ත වූයේ සියලු චතුමග්ග බ්‍රහ්ම චරිය වාසය යන අර්ථයි.

‘පාරගු සබ්බධම්මානං’ යනු සියලු ලෝකික ලෝකොත්තර ධර්මයන්ගේ අභිඤ්ඤාවෙන් පරතෙරට ගියේ සියලු ධර්මයන් මනාව දැන සිටියේ වෙයි යන අර්ථයි.

‘පාරගු’ යනු හෝ මෙපමණකින් පරිඤ්ඤා පාරගු පඤ්චස්කන්ධයන්ගේයි, පහාන පාරගු සියලු ක්ලේශයන්ගේයි, භාවනා පාරගු සතර මාර්ගයන්ගේයි, සච්ඡිකිරියා පාරගු නිරෝධයාගේයි, සමාපත්ති පාරගු සියලු සමාපත්තින්ගේ යයි මේ අර්ථය කියන ලදී. නැවත සියලු ධර්මයන්ගේ යන මෙයින් අභිඤ්ඤා පාරගු කියන ලදී.

‘බුද්ධො තාදී පවුච්චති’ යනු එබඳු ආකාර එයින් පරතෙරට ගියේනුයි සියලු ආකාරයෙන් සතර සත්‍යයන් අවබෝධ කළ

බැවින් බුද්ධයා කියයි, කිමෙක්ද මෙපමණකින් සියලු ප්‍රශ්න විසඳනාහු වෙත්ද එසේය, විසඳන ලදී. රාගයෙන් මිදුන පිරිසිදු සිත අහිමි යන මෙයින් පළමුකොට බාහිත පාප ඇති බැවින් බ්‍රාහ්මණයා පළමු පැණය විසඳන ලදී. පරතෙරට ගියේය යන මෙයින් වෙදයන්ගෙන් එසේ ගියේනුයි වෙදගුයයි දෙවෙනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලද්දේ වෙයි.

'පුබ්බෙතිවාසං' යනාදීන් මේ තුන් විද්‍යාවන්ගේ ඇති බැවින් තෙවිජ්ජයයි තුන්වෙනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලද්දේ වෙයි. සර්වප්‍රකාරයෙන් රාගයෙන් මිදුනේයයි යනු මෙයින්ද පාප ධර්මයන්ගේ වෙන්වීම ඇති බැවින් සොත්ථිභාවයයි සතරවැනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලද්දේ වෙයි.

'ජාතිකංඛයං පත්තො' යන මෙයින් අර්හත්වයටම කියන ලද බැවින් පස්වැනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලදී.

'හොති වොසිතො' යනුද බ්‍රහ්ම චරියස්ස කෙවළි යන මෙයින් සවෙනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලද්දේ වෙයි.

'අභිඤ්ඤාවොසිතො මුනි' යන මෙයින් සත්වැනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලද්දේ වෙයි.

'පාරගු සබ්බධම්මානං බුද්ධො තාදී පච්චිච්චි' යන මෙයින් අටවැනි ප්‍රශ්නය විසඳන ලදී. 'දුනකථං යනාදිය' යට සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලද්දේමය.

'පච්චපාදී' පිළිපැද්දේය යනුයි.

'ධම්මස්සානුධම්මං' මේ සූත්‍රයෙහි ධර්මය නම් අරහත්ත මාර්ගයයි. අනුධර්මය නම් යට තුන් මාර්ග, සාමඤ්ඤ ඵල තුන, යන මේවා පිළිවෙළින් ලබයි යන අර්ථයි.

'න ච මංඛම්මාධිකරණා ච විහෙසෙයි යනු මේ ධර්ම කාරණ වලින් වෙහෙස නොකරයි, නැවත නැවත කථා නොකරවයි කියන ලද්දේ වෙයි.

සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය, එහි පරිනිබ්බාය යන මේ පදයෙන් දෙශනාවෙහි අර්හත්වයෙන්ම අවසන් කරණ ලදී යනුයි.

(බ්‍රහ්මායු සූත්‍රය නිමි.)

42. සේල සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' යනු සේල සූත්‍රයයි. එහි 'අංගුත්තරාපෙ' යනාදිය පොතලිය සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලද්දේමය.

'අඩ්ඨතෙළසෙහි' යනු අඩ්ඨ තෙළෙස් දෙළොස් සිය පණසක් හික්ෂුන් සමග යනු කියන ලද්දේ වෙයි. ඒ ශ්‍රාවක සන්නිපාතයෙහි රැස්වූ සියලු හික්ෂුහුම එහි හික්ෂු ප්‍රවුජ්‍යාවෙන් පැවිදිවූ ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ යනුයි.

'කෙණියො' ඔහුගේ නමයි.

'ජටිල යනු තාපසයායි. හෙතෙම වනාහි බ්‍රාහ්මණ මහාසාර වූයේ ධනය ආරක්ෂා කිරීම පිණිස තවුස් පැවිද්ද සමාදන්ව රජුට පඬුරු දී භූමි භාගයක් ගෙන එහි ආශ්‍රමයක් කරවා ගැල් පන්සියයකින් වෙළඳුම් යොදවා කුල දහසක් ආශ්‍රය කොට වසයි. ඔහුගේ ආශ්‍රවයෙහිද එක් තල් රුකක් දිනපතා එක් රන්වන් එලයක් මුද්‍රයයි කියත්. හෙතෙම දවල් කාෂාය වස්ත්‍ර දරයි. ජටාද බිඳීයි. රාත්‍රියෙහි කාම සම්පත්තිය අනුභව කරයි.

'ධම්මියා කථාය' පානකානිසංස පටිසංයුත්ත දැහැමි කථාවෙන් යනුයි. මේ කෙණිය තෙමේ හිස් අතින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දක්නට යන්නට ලජ්ජාවන්තේ විකාල භෝජනයෙන් විරත වූවන්ටද පැත්තැපයයි සිතා මනාව පිළියෙළ කළ ධෙබර පානය කත් පන්සියයකින් ගෙන්වාගෙන ගියේය.

මොහු ගිය පසු, "ඉක්බිති කෙණිය ජටිලයාට මේ අදහස විය. මම කුමක් ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේට ගෙන යන්නෙමිද?" යනු භෙසජ්ජක්ඛන්ධකයෙහි පාළියට නගා තිබේ.

'දුතියම්පි බො භගවා' යනු කුමක් හෙයින් නැවත නැවත ප්‍රතික්ෂෙප කළේද, තිර්ථකයන්ගේ ප්‍රතික්ෂෙපය ප්‍රසන්න බැවින් මේ ආකාරණයක් නැත. බුදුවරුන්ට ප්‍රත්‍යය හේතුවෙන් මෙවැනි කුහක බවක් නැත. මේ අඩ්ඨ තෙළෙස් සියයක් හික්ෂුන් දැක පෙමණ හික්ෂුන්ට හික්ෂුව පිළියෙළ කරන්නේය. හෙටම සේල තෙමේ තුන් සියයක් පුරුෂයන් සමග පැවිදි වන්නේය. නවකයන් අතික් තැනකින් යවා මොවුන් සමගම යන්නට නොවටතේය. එබැවින් සියල්ලන් ගෙන යන්නෙමි නම් හික්ෂාභාරය ප්‍රමාණ නොවන්නේය. එබැවින් හික්ෂුන් පිඩු පිණිස

හැසිරෙන කල්හි මිනිස්සු දෙස් නගන්නාහ. කලකින් කෙණිය තෙමේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් නිමන්ත්‍රණය කොට යැපෙන මාත්‍රයක් දෙන්නට නොහැකිවියයි තෙමේද විසිළිසර වන්නේය. ප්‍රතික්ෂෙප කළ කල්හි ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ නැවත නැවත තෝද බ්‍රාහ්මණයන් කෙරෙහි ප්‍රසන්නයයි බමුණන්ගේ නම් ගත්තේයයි සිතා බමුණන්ද නිමන්ත්‍රණය කරණු කැමැත්තේ වන්නේය. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණයන් කෙරෙහි වෙනම නිමන්ත්‍රණයක් වන්නේය.

ඉක්බිති නිමන්ත්‍රික භික්ෂූහු වළඳන්නාහ. මෙසේ ඔහුගේ ශුද්ධාව ආරක්ෂා වන්නේ යයි නැවත නැවත ප්‍රතික්ෂෙප කළේය.

‘කිඤ්චාපි හෝ’ යනු මෙයින් මෙය ප්‍රකාශ කරයි. හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, මම බමුණන් කෙරෙහි ප්‍රසන්න ඇත්තෙමි. හවත් ගෞතම තෙමේ ඉවසාවා මම බමුණන්ටද ඔබ වහන්සේටද දෙනු කැමැත්තෙමි.

‘කායවෙය්‍යාවටිකං’ යනු කාය වෙය්‍යාවට්චයයි.

‘මණ්ඩල මාලං’ යනු දුස්ස්‍යමණ්ඩපයයි.

‘ආවහෝ’ යනු කන්‍යාවක් ගෙන ඒමයි.

‘විවාහෝ’ යනු කන්‍යාවක් දීමයි.

‘සො මෙ නිමන්තිතො’ යනු මා විසින් හෙතෙම නිමන්ත්‍රණය කරණ ලදී. ඉක්බිති බ්‍රාහ්මණ තෙමේ මුහු කුරාගිය උපනිශ්‍රය ඇති බැවින් බුද්ධ ශබ්දය අසාම අමතයෙන්ම අභිෂෙක කරණ ලද්දේ ප්‍රශාදය පළ කරන්නේ ‘බුද්ධොති හො කෙණිය වදෙසිති’ යනු කිය. ඉක්බිති එය නැවතද දැඩි කිරීම පිණිස විවාළේය. අනික් තැනැත්තේ ද ඉක්බිති කල්ප ලක්ෂයකින්ද බුද්ධ ශබ්දයාගේ දුර්ලභ බව කල්පනා කරන්නාවූ ඔහුට මේ අදහස වියයි යන මෙය “ඝොසොපි ඛො” ආදිය විය.

‘නිලාවතරාජී’ යනු නිලවර්ණ වෘක්ෂපංක්තියයි.

‘පාදෙපාදං’ යනු පා ප්‍රමාණයෙහි පයයි. ඉතා ආසන්නයෙහිද ඉතා දුරද පය තබන්නේ ශබ්දය නැගෙයි. එය වළක්වන්නේ මෙසේ කිය.

‘සිභාව එකවරා’ යනු ගණවාසී සිංහයා සිංහ පෝතකාදීන් සමග ප්‍රමාදයට පැමිණෙයි.

‘එකවරො අප්පමත්තො හොති’ මෙසේ අප්‍රමාද විහාරය දක්වන්නේ එකවර සිංහයා උපමා කරයි.

‘මා මේ භොන්නො’ යනු ආචාරය උගන්වන්නේ කීය. මේ මෙහි අදහසයි. ඉදින් තෙපි කථාවාරය නොලැබ මාගේ කථාව අතරෙහි කථාවක් ඇතුළු කරන්නෙහිද? අන්තෙවාසිකයන් හික්මවන්නට නොහැකිවියයි මට නින්දා උපදින්නේය. එහෙයින්, ඉඩ බලා මන්ත්‍රණය කරව යනුයි.

‘නො ව බො තං න ජානාමි’ යනු විපස්සී බෝසත් තෙමේද අසුසාර දහසක් පැවිද්දන් පිරිවර කොට ඇත්තේ සය වසක් බොධිසත්ත වාරිකාවෙහි හැසුරුනේය. මෙසේ පරිපූර්ණ ලක්ෂණයන්ගෙන් යුක්ත වූවාහුද බුදුවරු නොවෙති. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ තෙමේ ‘නොව බො තං න ජානාමි’ යනු කීය.

‘පරිපුර්ණකායො’ යනු ලක්ෂණයන්ගෙන් පරිපූර්ණ බැවින් හිතාංග නොවන බැවින් පරිපූර්ණ ශරීරයයි.

‘සුරුචි ති’ සුන්දර ශරීර ප්‍රභාවයයි.

‘සුජාත’ ආරෝහ පරිණාහ සම්පත්තියෙන් සණ්ධාන සම්පත්තියෙන් මනාව උපන්නේ යනුයි.

‘වාරුදස්සනො’ බොහෝ වේලාවක් බලන්නවුන්ටද තෘප්ති රහිත වන්නේ මනොහර දර්ශනය ඇත්තේ යනුයි.

‘සුවණ්ණවන්නො’ යනු සුවණ්ණවණ්ණ සමාන වූයේ,

‘සුසුක්කදයො’ මනා සුදු දළ ඇත්තේ යනුයි.

‘මහාපුරිසලක්ඛණා’ යනු පළමුව කී ලක්ෂණයන්ගෙන්ම වචනාත්තරයන්ගෙන් නිගමනයට බසින්නේ කීය. දැන් මේ ලක්ෂණයන්ගෙන් තමාගේ සිත රුවියක් ගෙන ස්තුති කරන්නේ ‘පසන්නතෙත්තො’ යනාදිය කීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි පඤ්ච වණ්ණ පසාද සම්පත්තියෙන් ප්‍රසන්නවූ නෙත්‍ර ඇත්තේ යනුයි. පුත් සඳක් වැනි මුහුණක් ඇති බැවින් සුමුඛ නම් ආරොහ පරිණාහ සම්පත්තියෙන් බ්‍රහ්‍ය නම් බ්‍රහ්මච්ඡ්‍ර ගත්තතා බැවින් උජ්‍ජ නම්. ජුතිමත්තතා බැවින් ප්‍රතාපවත් නම්. මෙහි යමක් පෙර කියන ලදද එය මජ්ඣිම නිකායේ ‘සමණසංඝස්ස’ යන මේ පරියායයෙන් ස්තුති කරන්නේ නැවත කියන ලදී. මෙබඳු වූයේද මෙසේ බබළයි. මත්තෙහි ගාථාද මෙම ක්‍රමයමැයි.

‘උත්තමවණ්ණිනො’ උත්තම වණ්ණ සම්පන්නවූ යනුයි. ‘රථෙසහ’ යනු උතුම් සාරවීයායි.

‘ජම්බුසන්ධස්ස’ යනු ජම්බුද්වීපයට යනුයි. ප්‍රකට වශයෙන් ඵෙශ්වර්ය ස්තුති කරන්නේ මෙසේ කීය. සක්විති රජ තෙමේ සහර දිවයිනට ඵෙශ්වර්ය වූයේ වෙයි. බත්තියා යනු ජාති ක්ෂත්‍රියයෝයි.

‘හොගි’ යනු හොග ඇත්තේ යනුයි. ‘රාජානො’ යනු යම් කිසිවෙක් තුමු රාජ්‍යය කරන්නාහුද ඔවුහුයි.

‘රාජාහි රාජා’ යනු රජුන් විසින් පිදිය යුතු උසස් රජ කෙනෙක්ව චක්‍රවර්තිය යන අදහසයි.

‘මනුජිත්ඥ’ යනු මිනිසුන්ට අධිපති පරමෙශ්වරයෙක්ව යනුයි. මෙසේ කී කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් ඒ අර්හත් සමයක් සම්බුද්ධයෝ ඇද්ද උත්චන්තේඝ්‍රා ස්වකීය ගුණය කියනු ලබන්නේ තමා පහළ කෙරෙත් යනු මෙය සෙලයාගේ මනොරූප පුරවමින් ‘රාජාහමස්මි’ යනාදිය කීය. එහි අදහස මෙසේය. සෙලය, හෝ මාගෙන් රජකු වන්නට සුදුසුයයි ඉල්ලයි. මෙහි අල්පොක්සාහවත් වේව. මම රජ වෙමිසි ඇති කල්හිද රජ බවෙහි යම්සේ අනික් රජවරු යොදුන් සියයක් හෝ දහසක් හෝ අනුශාසනා කරත්. සක්විති රජව සහර දිවයිනක් කෙළවර කොට ඇති මාත්‍රයක් හෝ මෙසේ මම පරිච්ඡින්න විසය ඇත්තේ නොවෙමි. මම වනාහි ධර්මරාජ වූයෙමි නිරුත්තර වූයෙමි භවාග්‍රයේ සිට අවිච්ඡිද කෙළවර කොට සරස අප්‍රමාණ ලෝක ධාතුන්ට අනුශාසනා කරමි.

යම්තාක් අපද විපදදී හෙද ඇති සත්වයෝ ඇද්ද මම ඔවුන්ට අග්‍රවූයේ වෙමි. සීලයෙන් හෝ පෙ විමුත්ති ඥාන දර්ශනයෙන් හෝ සමවූවෙක් නැත. ඒ මේ මෙසේ නිරුත්තර ධර්මරාජ වූයේ වෙමි. අනුත්තරවූ චතු සතිපට්ඨානාදී ධර්මයෙන් චක්‍රය පවත්වමිසි මෙය දුරුකරව මෙයට පැමිණ වාසය කරවි යනු ආණ වක්‍රයයි. ‘මහණෙනි, මෙය දුක්ඛාර්ය සත්‍යයයි’ යන ආදී පරියත්ති ධර්මයෙන් ධර්ම චක්‍රයම හෝ චක්‍රය යනුයි.

‘අප්පතිවත්තියං’ යනු ලෝකයෙහි ශ්‍රමණයකු විසින් හෝ පෙ කවරකු විසින් හෝ නොපැවත්විය හැකි වෙයි. මෙසේ තමා පිළිබඳ ප්‍රකාශයක් කරණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැක ප්‍රීති සොම්නස් හටගත් සේලතෙමේ නැවත එය දැඩි කරණු පිණිස ‘සම්බුද්ධො පටිජානාසි’ යන ගාථා දෙක වදළහ.

එහි ‘කො නු සෙනාපති’ යනු හවත් දහම් රජුගේ ධර්මයෙන් ප්‍රවර්තිතවූ චක්‍රයාගේ අනුප්‍රවර්තක සේනාපතියාදැයි විවාළේය. එසමයෙහිද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දකුණු පසින් ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ රන් ගොබක් මෙන් ශ්‍රියෙන් බබළමින් වැඩ සිටියහ. එය දක්වමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘මයාපවත්ති තං’ යන ගාථාව දෙශනා කළ සේක.

එහි ‘අනුජාතො තථාගතං’ යනු තථාගතයන් නිසා අනුජාතය. තථාගතයන් වහන්සේ හේතුවෙන් ජාතය යන අර්ථයි.

නැවතද අනුජාතය, අවජාතය, අතිජාතයයි පුත්‍රයෝ තුන් දෙනෙක් වෙති. ඔවුන් අතුරෙන් අවජාතයා දුශ්ශීලය. හෙතෙම තථාගතයන්ගේ පුත්‍රයා නම් නොවෙයි. අතිජාතයා නම් පියාට වඩා උසස්ය. එබඳු පුත්‍රයෙක් තථාගතයන් වහන්සේට නැත. තථාගතයන් වහන්සේට එකම අනුජාත පුත්‍රයෙක් වෙයි. එය දක්වමින් මෙසේ කීහ. මෙසේ කීමෙක සේනාපතියාදැයි යන ප්‍රශ්නය ව්‍යාකරණය කොට යං සෙලො යනාදිය කීය.

‘සම්බුද්ධො පටිජානාසි’ යනු එහි ඔහු සැක නැත්තෙකු කරණු කැමැත්තේ මම ප්‍රතිඥා මාත්‍රයෙන්ම නොපිළිගනිමි. නැවතද මම මේ කාරණයෙන් බුද්ධියයි අඟවන්නට අභිඤ්ඤායාම යන ගාථාව වදළහ.

එහි ‘අභිඤ්ඤායාමං’ යනු විජ්ජාවද විමුක්තියද වැඩිය යුතුය. මාර්ග සත්‍යය දුරු කළ යුතුය. සම්මදය සත්‍යය හේතු වචනයෙන් එල සිද්ධි වශයෙන් ඒවායේ එලයෙන් නිරෝධ සත්‍යය දුක්ඛ සත්‍යය කියන ලද්දහුම වෙති. මෙසේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කරණ ලදී. අවබෝධ කළ යුත්ත අවබෝධ කරණ ලදී. යනු මෙය වනාහි මෙහි සංගෘහිත කරණ ලද්දේම වෙයි.

යනු චතුස්සත්තය වැඩීම සත්‍යභාවනාව වූයේ එලයද විමුක්තියද දක්වමින් අවබෝධ කළ යුත්ත අවබෝධ කොට බුද්ධ වූයේ වෙමියි යුක්තවූ හේතුවෙන් බුද්ධ භාවය සාධනය කරයි. මෙසේ නිෂ්පරියාය වශයෙන් තමා ගැන කියා තමා කෙරෙහි සැක දුරුකිරීම පිණිස බ්‍රාහ්මණයාට කරුණු දක්වන්නේ 'විනයස්සු' යන ගාථා තුන දෙගනා කළහ.

එහි 'සල්ලකත්තො' යනු රාගාදී සලායන් කපා දමන්නේ යනුයි.

'අනුත්තරො' යනු යම්සේ බාහිර වෙදකු විසින් සනීප කරණ ලද රෝගය මේ ආත්ම භාවයෙහි නැවත කිපෙයි. මා විසින් සංසිදුවන ලද රෝගය හචාන්තර යෙහිද ඉපදීමක් නැත. එහෙයින්ම මම අනුත්තරය යන අර්ථයි.

'බ්‍රහ්ම භුතො' ශ්‍රේෂ්ඨ භූතවූ යනුයි.

'අතිතුලො' යනු සමානත්වය ඉක්ම වූයේ උපමාවක් නැත යන අර්ථයි. 'මාරසෙනප්ප මද්දනො' "කාමයෝ තාගේ පළමුවන සේනාවය"යි මෙසේ පැමිණි මාර සේනාව දුරු කරන්නේ යනුයි.

'සබ්බා මිත්තෙ' බන්ධ, කිලෙස, අභිසංඛාර, මව්වූ, දෙවපුත්ත මාර තම්වූ සියලු පසම්තුරන් යනුයි.

'වසිකත්වා' තමාගේ වශයෙහි පවත්වා යනුයි.

'අකුතුභයො' කොතැනින්වත් භය නැති යනුයි. මෙසේ කී කල්හි සෙල බ්‍රාහ්මණ තෙමේ ඒ මාණවකයන් කෙරෙහි සතුටු සිත් ඇත්තේ ඔවුන්ද දක්වන්නේ පැවිද්ද ඉල්වන්නේ 'බ්‍රහ්මණ' යන ගාථාව කිය.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් සේල තෙමේ අතීතයෙහි පළමුත්තර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි ඒ-සුරුෂයන් තුන්සියයට ගණ ශ්‍රේෂ්ඨයෙක්ව ඔවුන් සමග පිරිවෙණක් කරවා දනාදී පින් කොට ක්‍රමයෙන් දිව්‍ය මනුෂ්‍ය සම්පත්තිය අනුභව කරන්නේ පශ්චිම භවයෙහි ඔවුන්ගේම ආචාර්යවරයෙක්ව උපන්නේය. ඔවුන්ගේ ඒ කර්මය විමුක්තිය පැසවීම පිණිස මෝරා ගියේය. එහි හික්ෂු භවයටද උපනිශ්‍රයභූතය. එහෙයින් ඒ සියල්ලෝම ඒහිහික්ෂු

ප්‍රවෘජ්ජයාවෙන් පැවිදි වන්නාහු 'ස්වාක්ධාතං' යන ගාථාව කිය.

එහි 'සන්දිට්ඨිකං' යනු තමා විසින් දැක්ක යුතු, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ, 'අකාලිකං' යනු මාර්ගයට අනතුරුව එලොක්පත්තිය ඇති, කලක් ගොස් එලයට නොපැමිණෙන යනුයි.

'යත්ථ අමොඝා' යනු යම්කිසි මාර්ග බ්‍රහ්ම වරියාවක අප්‍රමත්වූ ශික්ෂාත්‍රය පුරණයෙන් හික්මෙන්නේ පැවිද්ද නොසිස් වෙයි. සඵල වූයේ යන අර්ථයි. මෙසේ 'එථ හික්ඛවො' (එව් මහණෙනයි) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදළහ. ඒ සියල්ලෝ පාත්‍ර වීචර දරුවෝව අහසින් අවුත් සියක් වස් ඇති තෙරවරුන් මෙන් සුවිනිත වූවාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැද සිටියහ. මෙබඳු වූ මේ ඔවුන්ගේ ඒහිහික්ෂුභාවය සඳහා 'අලත්ථ ඛො සෙලො' යනාදිය කියන ලදී.

'ඉමාහි' මේ කෙනියගේ සිතට අනුකූල ගාථාවලින් යනුයි. එහි ගිහි පිදීම හැර බමුණන්ගේ යාග කිරීමක අභාවයෙන් 'අග්ගිහුත්ත මුඛා යඤ්ඤ' යනු කියන ලදී.

'අග්ගිහුත්ත මුඛා' ගිහි පිදීම ශ්‍රේෂ්ඨ කොට ඇත්තේ ගිහි පිදීම උතුම් කොට ඇත්තේ යනුයි. 'වෙදය සජ්ක්ඛායනා කරණ කල්හි පළමුව සජ්ක්ඛායනා කළ යුතු බැවින් 'සාවිත්ති ඡන්දසො මුඛං' යනු කියන ලදී.

මනුෂ්‍යයන්ට ශ්‍රේෂ්ඨ බැවින් 'රාජ මුඛං' යනාදිය කියන ලදී.

ගංගාවන්ට ආධාර බැවින් පිළිසරණ බැවින්ද 'සාගරො මුඛං' යනාදිය කියන ලදී. වන්ද්‍ර යෝග වශයෙන් අද කැති නැකතය අද රෝහිණිය, යන පැණවීමෙන් ආලෝක කිරීමෙන්ද සෞම්‍ය භාවයෙන්ද නැකැත් තරුවලට වන්ද්‍රයා ප්‍රධානයයි කියන ලදී. තවන්නවුන්ට අග්‍ර බැවින් 'ආදිපච්චාතපතං මුඛං' යනාදිය කියන ලදී. දක්ඛිණෙය්‍යයන්ට වනාහි අග්‍ර බැවින් විශේෂයෙන් එසමයයෙහි බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයා සඳහා පින් බලාපොරොත්තු වන්නන්ට 'සංඝො වෙ යජතං මුඛං' යනාදිය කියන ලදී. එහෙයින් සංඝයා පිනට අයමුඛයයි කියන ලදී.

‘යං තං සරණං’ යනු අඤ්ඤාචාරාකරණ ගාථා කීහ. එහි අර්ථය නම්, පසැස් ඇති බැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වක්ඛුමා නම්. යම් හෙයකින් අපි මෙයින් අටවැනි දිනයෙහි ඒ සරණයට පැමිණ එහෙයින් සිත් රැසකින් ඔබගේ ශාසනයෙහි නිරුත්තර දමටයෙන් දැමුනෝ වෙමු.

ඔබවහන්සේගේ සරණයෙහි ආනුභාවය ආශ්වර්‍යයි. එයට ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගාථා දෙකින් ස්තූති කොට වැදීම ඉල්ලන්නේ තුන් සියයක් හික්මුන් මොවුහුයයි යනාදී ගාථාව දෙගනා කළ සේක.

(සෙල සූත්‍රය නිමි.)

43. අස්සලායන සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු අස්සලායන සූත්‍රයයි. එහි ‘නා නා වෙරජ්ජකානං’ යනු අංග මගධාදී වූ නානාප්‍රකාර වෙරජ්ජයන්ගෙන් පැමිණි ඒ ඒ රටවල උපන් වැඩුනවුන්ගේ යන අර්ථයි.

‘කෙනච්චි දෙව’ යාග උපාසකාදී නියමක් නැති වැඩකින් යනුයි.

‘වාතුවණ්ණං’ යනු වාතූර් වර්ණයන්ට සාධාරණවූ අපි වනාහි නහාන ශුද්ධියෙන්ද භාවනා ශුද්ධියෙන්ද බ්‍රාහ්මණයෝම පිරිසිදු වෙත්යයි කියමි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ අයුත්තක් කෙරෙයයි හඟින්නාහු මෙසේ සිතූහ.

‘චුත්තසිරො’ යනු වාපිත සිර යනුයි.

‘ධම්මවාදී’ යනු ස්වභාව වාදී යනුයි.

‘දුප්පතිමත්තයා’ යනු අප වැනි ධර්මවාදීන් සමග දුකින් සේ ප්‍රති මන්ත්‍රණය කටයුත්තාහු වෙති. ධර්ම වාදීහු නම් පරාජය කරන්නට නොහැකැයි දක්වයි.

‘පරිබ්බාජකං’ යනු ප්‍රවුජ්‍යා විධානයයි. තුන් වේදය ඉගෙන සියල්ලට පසුව පැවිදි වෙන්නාහු යම් බදු මන්ත්‍රයකින් පැවිදි වෙද්ද පැවිද්දේ යම් මන්ත්‍රයක් පරිහරණය කරද්ද යම් බදු ආචාරයක් හෝ ආවරණය කෙරෙද්ද ඒ සියල්ල භාවනා විසින් උගන්නා ලදී. එහෙයින් ඔබට පරාජයක් නැත. තට ජය

වන්නේයයි හඟින්නාහු මෙසේ කීහ. 'දිස්සන්නෙ බොපන' යන මේ ආදිය ලබ්ධිය බිඳීම පිණිස කියන ලදී.

එහි 'බ්‍රාහ්මණියෝ' යනු බමුණන්ට පුතුන් ලැබීම පිණිස කුලයෝ කැඳවන ලද්දහු බැමිණියෝ දකිත්. ඒ ස්ත්‍රීහු මෑත කාලයක උතුනිහු වෙති. හටගත් පුෂ්ප ඇත්තේය යන අර්ථයි.

'ගබ්හිනියෝ' හටගත් ගැබ් ඇත්තේය යනුයි.

'විජායමානා' යනු දු පුතුන් ලබන්නාහු

'පාය්මානා' දරුවන්ට කිරි පොවන්නාවූ යනුයි.

'යොනිජාතාව සමානා' බැමිණියන්ගේ පස්සාව මාර්ගයෙන් උපන්නායයි සමානවූ යනුයි.

'එවමාහංසු' යනු මෙසේ කියත් කෙසේද? බමුණෝම ශ්‍රේෂ්ඨද වර්ණ සම්පන්න වූයේද පෙ බ්‍රහ්ම දයාදයදැයි ඉදින් වනාහි ඔවුන්ගේ සත්‍ය වචනයක් වන්නේ නම් බැමිණියන්ගේ කුස මහාබ්‍රහ්මයාගේ පපුව වන්නේය. බැමිණියන්ගේ පස්සාව මාර්ගය මහාබ්‍රහ්මයාගේ මුඛය වන්නේය. මෙපමණකින් අපි මහාබ්‍රහ්මයාගේ හෘදයයෙහි වැස මුඛයෙන් නික්මුණාහුයයි කියන්නට නොලැබෙත්වායි මේ තෙමේ මුඛයෙන් ජාතවිජේදක වාරය කියනලදී. 'අයොගා හුත්වා දසො හොති' ආර්යයෙක්ව දසයෙක් වෙයි. දසයෙක්ව ආර්යයෙක් වෙයි. බිරියන් ඇති බමුණෝ වෙළඳුමෙහි යෙදෙන්නේ යොන් රටට හෝ කම්බොජ රටට හෝ ගොස් කළුරිය කරයි. ඔහුගේ ගෙයි වයස්ගත පුත්‍රයන් නැති කල්හි බැමිණිය දසයකු සමග හෝ කම්කරුවකු සමග සංවාසය කරයි. එක් දරුවකු උපන් කල්හි ඒ පුරුෂයා දසයෙක්ම වෙයි. ඔහුට උපන් දරුවා වනාහි දයාදයට හිමියෙක් වෙයි. මවු පසින් පිරිසිදුය. පිය පසින් අපිරිසිදුය. හෙතෙම වෙළඳුමෙහි යෙදෙන්නේ මධ්‍යම ප්‍රදේශයට ගොස් බමුණු දැරියක් ගෙන ඇයගේ කුසෙහි පුත්‍රයකු ලබයි. හෙතෙමේද මවු පසින් පිරිසිදු වූයේ වෙයි. පිය පසින් අශුද්ධ වූයේ වෙයි. මෙසේ බ්‍රාහ්මණ සමයයෙහිම ජාති සම්භෙදය වේයයි දැක්වීම පිණිස මෙය කියන ලදී.

'කම්බලං කො අස්සාසො' යම් තැනක තෙපි දසයෝ වන්නාහු සියල්ලෝම දසයෝ වව් ආර්යයෝ වන්නාහු සියල්ලෝම ආර්යයෝ වව්. මෙහි තොපගේ ශක්තිය කවරේද?

පිහිට කවරේද? යම් කරුණකින් බමුණෝම ශ්‍රේෂ්ඨ වර්ණ ඇත්තෝයයි කියවිදැයි අඟවයි.

‘බත්තියො ව නු බො’ ආදිය සුක්කච්ඡේදක වාරයෝයයි කියත්. දැන් වාතුර් වර්ණ ශුද්ධිය දක්වමින් ‘ඉධ රාජා’ යනාදිය කිය.

‘සා පානදෙනියා’ සුතබයන් බොන ඔරුවයි.

‘අග්ගි කරණියං’ යනු සිත විනෝදන අන්ධකාරය නැති කිරීම, බත් පිසීම ආදී අග්ගි කෘත්‍යයයි. මෙහි ‘අස්සලායන’ යනු සියලු අග්ගි කෘත්‍යය කරණ කල්හි දැන් යම් ඒ බමුණෝම වාතුර් වර්ණ ශුද්ධිය ඇතැයි කියත්. මෙහි වාතුර් වර්ණයයි නියමයක් නැත. පස්වැනි පාරාසවර්ණයද ඇතැයි සංක්ෂේපයෙන් ඔවුන්ගේ වාදයෙහි දෛෂ දැක්වීම පිණිස වෙයි.

‘ඉධ බත්තිය කුමාරාති’ යනාදිය කිය. එහි ‘අමුත්‍ර පනෙසානං’ යනු එබඳු පෙරකී ක්‍රමයෙහි මේ මාණවකයන්ගේ කිසියම් වෙනසක් නොදකිමි යි කියයි. වෙනස වනාහි ඔවුන්ටද ඇත්තේමය. ක්ෂත්‍රිය කුමාරයාට වනාහි බ්‍රාහ්මණ කන්‍යාවගෙන් උපන්නේ ක්ෂත්‍රිය පාරාසක නම්. අනිකා බ්‍රාහ්මණ පාරාසක නම්. මොවුන් අතුරෙන් ජාති මානවකයෝ නැත. මෙසේ පස්වැනි වර්ණයාගේ ඇති බැවින් වාතුර්වර්ණ ශුද්ධිය යන මොවුන්ගේ වාදයෙහි දෛෂ දක්වා දැන් නැවත වාතුර් වර්ණ ශුද්ධියට බසින්නේ ‘තං කිං මඤ්ඤෙසි’ යනාදිය කිය.

‘එහි ‘සද්ධො’ මතක බතෙහි යනුයි.

‘ථාලිපාකො’ යනු පණ්ණාකාර බතෙහියි.

‘යඤ්ඤෙ’ යනු යාග බතෙහියි.

‘පාහුණෙ’ යනු ආගන්තුකයන්ට කළ බතෙහියි.

‘කිංහි’ යනු කුමන මහත් ඵලයක් වන්නේද කුමක් නොවන්නේදැයි දක්වයි.

‘භුත පුබ්බං’ යනු පෙර අස්සලායනවු ජාතියෙන් හීන තරවු මා කෙරෙහි තෙපි ශ්‍රේෂ්ඨ බව ඇත්තෝද මා විසින් ජාති වාදයෙහි ප්‍රශ්න විචාරණ ලද්දේ කුමක් සම්පාදනය කරව්ද මෙහි සිතිවිල්ලක් නොකට යුතුයයි මාණවකයා උත්සාහවත් කරන්නේ මේ දෙශනාව පටන්ගත් සේක.

එහි 'අසිත' යනු කාළක යනුයි.

'දෙවල' යනු ඔහුගේ නමයි. මෙයට භාගාවතුන් වහන්සේ එසමයයෙහි යනාදිය දෙසූහ.

'අටලියෝ' යනු ගණංගන උපාදනයෝයි.

'පත්ථණ්ඩිලෙ' යනු පණ්ණසාලා පරිවෙනයෙහියි.

'කො නු බො' යනු කහංනුබො යනුයි.

'ගාමණ්ඩල රූපො වියාති' යනු ගම් දරුවන් මෙන් යනුයි.

'සො බො අහම්භො හොමි' යනු පින්වත ඒ මම අසිත දෙවලයා වෙමියි කියයි. එකල්හි වනාහි මහසත් තෙමේ කොණ්ඩ දමයෙක්ව හැසිරෙයි.

'අභිවාදෙතුං උපක්කමිංසු' යනු වදින්නට උපක්‍රම කළහ. එතැන් පටන් වයසින් අවුරුදු සියයක්වූ තාපසයාද එද උපන් බ්‍රාහ්මණ කුමාරයාට නොවදින්නේ කොට්ඨිත සුකොට්ඨිත වූයේ වෙයි.

'ජනි මාතා' යනු උපත ලබා දුන් මවයි.

'යො ජනි පිතා' යනු යම් ජනිකවූ පිය තෙමෙයි 'යො ජනිකො' පිතා යනුද පාළිය එයි.

'අසිතෙන' යනු පංචාභිඥ ඇති අසිත නම් දෙවල ඍෂිවරයා විසින් යනුයි. මේ ගන්ධබ්බ ප්‍රශ්නය විචාරණ ලද්දේ යම් ඒ සප්ත ඍෂිවරයන්ට නොසැපයෙන්.

'නපුණ්ණො දබ්බිගාහො' යනු ඒ සප්ත ඍෂිවරයන්ට සැන්ද් ගෙන කොළ පිස දෙන පූර්ණ නම් එකෙක් විය. 'හෙතෙම සැන්ද ඇල්ලීමේ ශිල්පය දනියි. තෝ ආචාර්යවරයා සහිත වූයේද ඔවුන්ගේ පූර්ණයාද නොවූයේ යනුයි. සැන්ද ඇල්ලීමේ ශිල්පය පමණවත් නොදන්නෙහියයි එයින් දන්නා ලදී. සෙසු සියල්ල කී පරිදිමය. මේ අස්සලායන තෙමේ ශ්‍රද්ධා ඇත්තෙක් විය. පැහැදුනේ තම තමාගේම ඇතුළු නිවෙස්නවල වෙතිය කරවීය. අද තෙක් අස්සලායන වංශයෙහි උපන්නෝ නිවෙසන කරවා ඇතුළු නිවෙස්නෙහි වෙතිය කරවති.

(අස්සලායන සූත්‍රය නිමි.)

44. සොටමුඛ සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු සොටමුඛ සූත්‍රයයි. එහි ‘බෙමියම්බ වනේ’ යනු මෙනම් ඇති අඹ වනයෙහියි.

ධම්මිකො පරිබ්බාජො’ යනු ධාර්මික පරිව්‍රාජකයෝයි.

‘අදස්සනා’ යනු ඔබ වහන්සේ වැනි පණ්ඩිතයන්ගේ අදර්ශනයෙන් යනුයි.

‘යොවා පනෙන්ථ ධම්මො’ යනු යමෙක් වනාහි මෙහි ධර්ම ස්වභාවයයි, එහි හෝ අදර්ශනයෙන් මෙයින් අපගේ කර්ම අප්‍රමාණය. ධර්මයම ප්‍රමාණයයි දක්වයි. ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ අළුත් උපොසඨාගාරයෙහි මෙන් බොහෝ කර්මයෙන් මෙහි විය යුතුයයි සිතා සක්මණින් බැස පන්සලට පිවිස හුන්නේය. එය දක්වන්නට එවං වුන්නො (මෙසේ කී කල්හි) යනාදිය කියන ලදී.

‘වත්තාරො මෙ බ්‍රහ්මණ’ යනු තෙරුන් වහන්සේට මේ අදහස විය. මේ බ්‍රාහ්මණ තෙමේ දැහැමි පැවිද්දට පැමිණියේ ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ නැතැයි කියයි. මේ සතර පුද්ගලයන් කෙරෙහි පිරිස් දෙක දක්වා සතර වැනි පුද්ගලයා කවර පිරිසක බහුලව පෙනේදැයි විචාරන්නෙමි. දැනගනු ලබන්නේ අනගාරිය පිරිසෙහියයි කියයි. මෙය මෙසේ ස්වකීය මුඛයෙන්ම දැහැමි පිරිවැජ්ජියෙකු ඇතැයි කියවන්නෙමි මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක.

එහි ‘සාරත්තරත්තා’ යහපත් ඇලීමෙන් ඇළුනේ යනුයි.

‘සානුග්ගහ භාසිතා’ යනු උපකාරකයෝ කියන ලදහ, අපගේ කර්ම අප්‍රමාණය ධර්මයම ප්‍රමාණයයි අප විසින් මෙය කියන ලදී. කිමෙක්ද ඔවුන් විසින් ගිහියෝ නම් කැප දේද අකැප දේද කියන්නේයයි විවේචනය පිණිස විචාළේය.

‘කාරාපෙසි’ කරවූයේය යනුයි. කරවාද වනාහි කළුරිය කොට ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය. මොහු වනාහි දන්නා ශිල්පයෙහි මවද පියාද මරා තමාම බැබළිය යුතුයයි එයි. මේ ශිල්පය දන්නෝ මොහු හැර අනික් ස්වර්ගයෙහි උපන්නෙක් නම් නැත. මේ තෙමේ වනාහි තෙරුන් ආශ්‍රය කොට පින් කොට එහි ඉපද

වනාහි මම කවර කර්මයකින් මෙහි උපන්නෙමිදැයි ආවර්ජනා කොට ඇති තතු දැන එක් දිනක් ජීර්ණවූ භොජන ශාලාවක ප්‍රතිසංස්කරණය පිණිස සංඝයා රැස්වූ කල්හි මිනිස් වෙසින් අවුත් මෙසේ විචාළේය. එනම්, 'ස්වාමීනි, කුමක් නිසා සංඝයා රැස්වූයේද?' යනුවෙනි.

'භොජන ශාලාව ප්‍රතිසංස්කරණය පිණිසයයි' උන්වහන්සේලා කිවේය.

'මෙය කවුරුන් විසින් කරවන ලදද?'

සොටමුඛයා විසිනි.

'දැන් හෙතෙම කොහිද?'

'කථරිය කළේය.'

'ඔහුගේ යම් කිසි නෑයෙක් ඇද්ද?'

'එක් සොහොයුරියක් ඇත.'

'ඇය කැඳවනු මැනවි.'

මේ කථා සල්ලාපයෙන් පසු හික්ෂුණු ඇය කැඳවූහ. හෙතෙම වෙත ඇය ගොස් 'මම තිගේ සහෝදරවූ සොටමුඛ නම්. මේ ශාලාව කරවා ස්වර්ගයේ උපන්නේ වෙමි. අසවල් අසවල් තැන මා විසින් තබන ලද ධනය ඇත. එය ගෙන මේ භොජනශාලාව කරව. දරුවන්ද පොෂණය කරවයි' කියා හික්ෂු සංඝයා වැඳ අහසට නැගී දෙව්ලොවටම ගියේය. සියල්ල කී පරිදීමය.

(සොටමුඛ සූත්‍රය නිම.)

45. වංකි සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං' යනු වංකි සූත්‍රයයි. එහි දෙව වනෙ සාල වනේ' යනු එහි වනාහි දෙවියන්ට බලි කර්මය කරයි, එහෙයින් එය දෙව වනයයිද ශාල වනයයිද කියනු ලැබේ.

'ඔපසාදං අජ්ඣාධාමසනි' යනු ඔපසාද නම්වූ බමුණුගම වසයි. අධිභවනය කොට හෝ වසයි. එයට හිමියාව යම් සීමාවක් ඇතිව විසිය යුතුද ඒ සීමාවෙහි වසයි. උපසර්ග වශයෙන් වනාහි මෙහි සත්තම් අර්ථයෙහි දුතියා වචනයයි දත යුතුය. එහි ඔහුගේ

අනුප්‍රයෝගය ඇති බැවින්ම එහි සෙසු පදයන්ගේ ලක්ෂණය ශබ්ද ශාස්ත්‍රයෙන් සෙවිය යුතුය.

'සත්තුස්සදං' යනු සත්වයන්ගෙන් උස්සදවූ උත්සන්න බොහෝ ජනයා ඇති ගැවසී ගත් මිනිසුන් ඇති පොෂණය කටයුතු ඇත් අස් මොනර මුවාදී නොයෙක් සත්වයන්ගෙන් ගැවසී ගත්තේය යන අර්ථයි. යම් හෙයකින් වනාහි ඒ ගම පිටත නොසොයා උපන් ඇත් අස් ආදීන් කන තෘණයෙන්ද ගෙවල් සෙවිල්ලන තෘණයන්ගෙන්ද යුක්තවූයේ එසේම දර දැව ආදියෙන්ද ගෙවල්වලට වුවමනා දෙයින්ද යුක්ත වූයේය. යම් හෙයකින් ඒ ග්‍රාමයාගේ අභ්‍යන්තරයෙහි වට, සිවුරැස් ආදී සටහන් ඇති බොහෝ පොකුණු ජලජ පූෂ්පයන්ගෙන් විවිත්‍ර වූයේද වෙයි. නිතර හරිද්වර්ණවූ ජලය ඇති නොයෙක් තටාකයෝ ඇත්තාහ. එහෙයින් 'සතිණකට්ඨොදකං' යනු කියන ලදී.

'සධඤ්ඤං' ධාන්‍ය සමග යනුයි. පුබ්බන්ත අපරන්ත හෙදවූ බොහෝ ධාන්‍ය රැස් කොට යන අර්ථයි. මෙපමණකින් එගම බමුණු තෙමේ සේසත ඔසවා රාජ ලීලාවෙන් වසයි. ඔහුගේ සමාද්ධි සම්පත්තිය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ වෙයි. රජුගෙන් ලත් භොගය රාජභොගග්‍ර නම්. කවරකු විසින් දෙන ලද්දේද යත්? පසේනදී කොසොල් රජු විසිනි.

'රජදයදං' යනු රජුගේ දයභූතවූ දයාද යන අර්ථයි.

'බ්‍රහ්මදෙයං' ශ්‍රේෂ්ඨ දයාදය යනුයි. ඡත්‍රය ඔසවා රාජ සංක්ෂෙපයෙන් වැළඳිය යුතුය යන අර්ථයි. නැවතද 'රාජ භොග්ගං' යනු සියලු ඡේද්‍ය භෙද්‍යයන්ට අනුශාසනා කරන්නාවූ තීර්ථ පර්වතාදියෙහි සුවෙන් ගන්නාවූ ශ්වෙතච්ඡත්‍රය ඔසවා රජුව වැළඳිය යුතුය. එහි පසේනදී කොසොල් රජු විසින් දෙන ලද රාජ දයනුයි මෙහි රජු විසින් දෙන ලද බැවින් රාජදයවූ දුන් රජු දැක්වීම පිණිස ඔහුට පසේනදී කොසොල් රජු විසින් දෙන ලදැයි මෙය කියන ලදී.

'බ්‍රහ්මදෙයං' යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ දීමයි. යම්සේ දෙන ලද්ද නැවත නොගත යුතු වෙයි. සම්පූර්ණයෙන් අත්හල පරිත්‍යාග

යයි. මෙසේ දුන්නේය යන අර්ථයි. බොහෝ බොහෝව
රැස්වේනුයි සංඝ නම්. එක් එක් දිශාවෙන් පැමිණි සමූහය
ඔවුන්ට ඇත්තේනුයි සංඝී නම්. පෙර ගම ඇතුළත සමූහය
රහිතව පිටත නික්මී සමූහ සම්පන්න වූයේනුයි ගණිභූත නම්.
උතුරු දිගින් අභිමුඛ වූයේනුයි උත්තර දිශාභිමුඛ නම්.

‘ධත්තං ආමන්තෙසි’ යනු ධත්ත යනු විවාළ ප්‍රශ්න
විසඳන්නට සමර්ථවූ මහාමාත්‍ය තෙමේයි. ඔහුට ඇමතිය.
ආගමෙන්තු’ යනු මොහොතක් ප්‍රමාද වෙත්වා සිටිත්වායි කියන
ලද්දේ වෙයි.

‘නානාවෙරජ්ජක’ යනු නන් වැදෑරුම් රාජ්‍යයන්හි හා
අනික් කාසි කොසළාදියෙහි උපන්නාහුනුයි හෝ වාසය
කෙරෙන්නුයි හෝ එයින් හෝ පැමිණියේනුයි නානා වෙරජ්ජක
නම්. ඒ නානා වෙරජ්ජකයන්ට යනුයි.

‘කෙනවි දෙව’ නියමයක් නැති යාග උපාසනාදි ඇතැම්
වැඩකින් යනුයි. ඔවුහු ඔහුගේ ගමන අසා සිතූහ. බොහෝ
සෙයින්ම අනික් බ්‍රාහ්මණයෝ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ
සරණ ගියාහ. මේ වංකී උග්ගත බ්‍රාහ්මණ තෙමේ නොගියේය.
හෙතෙමේ ඉදින් එහි යන්නේ නම් ඒකාන්තයෙන් ශ්‍රමණ
ගෞතමයාගේ ආවර්තනීමායාවෙහි පැටලී සරණ යන්නේය.
ඉක්බිති මොහුගේ ගෙදර බමුණන්ගේ රැස්වීමක්
නොවන්නේය. එබැවින් ඔහුගේ ගමනට අනතුරක් කරමුයි
මන්ත්‍රණය කොට එහි ගියහ. ඒ සඳහා ‘අථබො තෙ බ්‍රාහ්මණ’
යනාදිය කියන ලදී.

එහි ‘උභතො’ මවුපසින්ද පියපසින්ද යන දෙපසින් පිරිසිදුවූ
යනුයි.

‘සංසුද්ධ ගහණිකො’ යනු ඔහුගේ මවු කුස පිළිසිද ගැනීම
පිරිසිදුය යන අර්ථයි.

‘යාව සත්තමා පිතාමහයුගා’ යනු මෙහි පියාගේ පියා
පිතාමහ නම්. පිතාමහ යුගලය පිතාමහ යුග නම්. යුග යනු
ආයු ප්‍රමාණය කියයි. මෙය වචන මාත්‍රය පමණකි. අර්ථයෙන්
වනාහි පියාගේ පියාට පිතා මහ යුග නම්. එයින් උඩ සියලු

පූර්ව පුරුෂයෝ පිතෘමහ ගැන්මෙන්ම ගන්නා ලදී. මෙසේ යම්තාක් සත්වැනි පුරුෂයා වේද ඒතාක් සංසුද්ධ ගහණික නම්. නොහොත් අක්ඛිත්තො අනුපක්කුටියො ජාතිවාදෙන යනු දක්වත්.

‘අක්ඛිත්තො’ මොහු ඉවත් කරවී මොහුගෙන් කවර ප්‍රයෝජනදැයි මෙසේ ඉවත් නොකරණ ලද්දේ යනුයි.

‘අනුපක්කුටියො’ යනු උපක්‍රොශ නොලැබුවේ ආක්‍රොශය හෝ නින්දාව හෝ නොලැබුවේ යනුයි. කවර කරුණකින්ද? ජාතිවාදයෙන් යනුයි. මේ කරුණෙන්ද මේ තෙමේ හින ජාතිකයෙක මෙබඳු වචනයෙන්ය යන අර්ථයි.

‘ඉමිනා පංගෙන’ යනු මේ කාරණයෙන් යනුයි.

‘අඬිඪ’ ඊශ්වර යනුයි.

‘මහද්ධන, මහත්වු ධනයෙන් යුක්තවූයේ යනුයි. පින්වතාගේ ගෙයි පෘථිවියෙහි පස්වැලිමෙන් බොහෝ ධනය ඇත. ශ්‍රමණ ගොතම තෙමේ නිර්ධන වූයේ භික්ෂුවෙන් බඩ පුරා ජීවත් වෙත් යන අර්ථයි.

‘මහාභාග’ පංචකාම ගුණ වශයෙන් මහා උපභාග ඇත්තේ යනුයි. මෙසේ යම් යම් ගුණයක් කියද්ද ඒ ඒ ගුණය ප්‍රතික්ෂෙප කිරීම් වශයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අගුණම දක්වමුයි සිතන්නාහු කියත්.

‘අභිරූප’ අනික් මිනිසුන්ට වඩා අධික රූ ඇත්තේය යනුයි.

‘දස්සනියො’ දවසක් දකින්නවුන්හට පවා අතෘප්තිකරය දර්ශනයට යොග්‍යය යනුයි. දැකීමෙන්ම සිත පහදවන බැවින් පාසාදික නම්. පොක්බරතා යනු සුන්දර භාවයට කියයි, වර්ණයාගේ සුන්දර භාවය වණ්ණ පොක්බරතා නම්. ඒ වණ්ණ පොක්බරතාවෙන් වර්ණ සම්පත්තියෙන් යන අර්ථයි. පැරණියෝ වනාහි පොක්බරයයි ශරීරයට කියත්. වර්ණා වර්ණයම යනුයි. ඔවුන්ගේ මතයෙන් වණ්ණයද පොක්බරයද වණ්ණ පොක්බරයෝයි, ඔවුන්ගේ භාවය වණ්ණ පොක්බරතා නම්. මෙසේ පරමාය වණ්ණ පොක්බරතාය යනු උතුම් පිරිසිදු වර්ණයෙන්ද ශරීර සටහන් සම්පත්තියෙන් දැයි යන අර්ථයි.

බ්‍රහ්ම චණ්ණී යනු සෙට්ඨ චණ්ණී යනුයි. පරිශුද්ධ වර්ණයෙන් යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ ස්වර්ණයෙන්ම යුක්ත වූයේය යන අර්ථයි.

'බ්‍රහ්ම චච්චසී' යනු මහා බ්‍රහ්මයාගේ ශරීරය සමූහන ශරීරයෙන් යුක්ත වූයේ යන අර්ථයි.

'අක්ඛුද්දමකායො දස්සනාය' යනු පින්වතාගේ ශරීරයෙහි දස්සනොකාසය කුඩා නොවෙයි. විශාලය. සියලුම ඔබගේ අංග ප්‍රත්‍යංගයෝ දර්ශනීයමය, ඒවාද මහත්යයි දක්වයි. ඔහුට ශීලය ඇත්තේනුයි ශීලවා නම්. වෘද්ධවූ වැඩුනාවූ ශීලය ඔහුට ඇත්තේනුයි වුද්ධශීලී නම්.

'වුද්ධ ශීලෙන' යනු වෘද්ධවූ වැඩුනාවූ ශීලයෙන් යනුයි.

'සමන්තාගතො' යනු යුක්තවූ යනුයි මෙය වුද්ධසීලපදයාගේම සමාන වචනයි. මේ සියල්ල පඤ්චසීල මාත්‍රයම සඳහා කියත්.

'කල්‍යාණ වාවො යනාදියෙහි කල්‍යාණවූ සුන්දරවූ පරිමණ්ඩල පදබ්‍යඤ්ඤා වචන ඔහුටනුයි කල්‍යාණ වාව නම්. කල්‍යාණවූ මධුරවූ වාක්කරණය මොහුටනුයි කල්‍යාණ වාක්කරණ නම්. වාක්කරණ යනු උදහාර භෞෂයයි. ගුණ පරිපුණ්ණ බැවින් පෙරටුව වූයේනුයි පොරි නම්. පෙරටුවූ බැවින් පොරි නම්. නාගරික ස්ත්‍රියගේ සුබ්‍රමාල බැවින් සමාන වූයේනුයිද පොරි නම්. එබඳු පොරි බැවින් යනුයි.

'විස්සට්ඨය' අපලබුද්ධවූ සන්දිද්ධ විලම්බිතාදී දෙස රහිතවූ යනුයි.

'අනෙල ගලාය' කෙළතොළ බැවින් විරහිතවූ යනුයි. ඇතමෙකුට කථා කරණ කල්හි කෙළ වැගිරෙයි. කෙළ බිත්ඳු හෝ නික්මෙත්, ඔහුගේ වචනය එළගල නම්. එයට විපරිතය යන අර්ථයි.

'අත්ථස්ස විඤ්ඤපනියා' ආදී මධ්‍ය පරියොසානය ප්‍රකට කොට භාසිතයාගේ හැඳින්වීමට සමර්ථවූ යනුයි. මෙහි සෙස්ස බ්‍රාහ්මණ වර්ණයෙහි කියන ලද්දේමය.

'එවං චූත්තෙ' යනු මෙසේ ඒ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් කී කල්හි මේ වංකී බ්‍රාහ්මණයෝ තමන්ගේ වර්ණයන් කියනු ලබන කල්හි

සතුටු නොවන සත්වයෙක් නම් නැත. මොහුගේ චර්ණය කියා වළක්වන්නෙමුයි ජාති ආදියෙන් මාගේ චර්ණය කියත්. තමාගේ චර්ණයෙහි ඇලීමට මට යුතු නොවේ. එබැවින් මම මොවුන්ගේ වාදය බිඳ ශ්‍රමණ ගෞතමයාගේ මහත් බව හඳුන්වා මොවුන්ට එහි ගමනට වැඩ කරමිසි සිතා එබැවින් පින්වත්නි මාගේ වචනයද අසවියයි මේ ආදිය කීය. එහි 'යෙපි උභතො සුජාතො' යන ආදිය ඔවුහු තමන්ගේ ගුණයන් සමාන ගුණ ඇත්තෝය. මම කවරෙක් වෙමිද? ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ජාති සම්පන්නි ආදිය කවරේද? ගුණයෝ නම් තමන්ගේ ගුණයන්ගෙන් උසස් බවම හඟින්නේ සෙසු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මහත් බව දැක්වීම පිණිස ප්‍රකාශ කරයි.

'මයමෙව අරහාමාති' යනු මෙසේ නියම කරන්නේ මෙහි මෙය දක්වයි. ඉදින් ගුණ මහත් බැවින් එළඹිය යුතු නම් වෙයි. යම්සේ මහමෙර දෙස බලා අබ ඇටයද මහා සමුද්‍රය දෙස බලා ගෝ කුරයද මහා විල් සත දෙස බලා වැසි පොදද කුඩාය ලාමකය, එපරිද්දෙන්ම ශ්‍රමණ ගෞතමයාගේ ජාතිසම්පන්නි ආදී ගුණයන් දෙස බලා අපගේ ගුණයෝ කුඩාය, ලාමකය. එහෙයින් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත යන්නට අපිම සුදුස්සෝ වෙමු.

'භුමිගතඤ්ච වෙහාසට්ඨඤ්ච' මෙහි රාජංගනයෙහිද උයනෙහිද ප්‍රධාමණ්ඩප පොකුණු සත්රුවන් පිරිම කොට බිම තැබූ ධනය භුමිගත නම්. ප්‍රාසාද සඳළු ආදිය පුරවා තබන ලද්ද වෙහාස ගත නම්. මෙසේ එපමණක් කුල පරම්පරාවෙන් ආවේය. තථාගතයන් වහන්සේ උපන් දිනයෙහිම සංඛය, එලය, උප්පලය, පුණ්ඩරිකය, යන නිධන් සැළිසතරක් පැමිණියාහ. ඒවායින් සංඛය ගවුචක් පමණද එලය අඩ යොදුනක් පමණ ද උප්පලය තුන්ගවුචක් පමණද පුණ්ඩරිකය යොදුනක් පමණද වෙති. ඒවා හිඳ ගත් ගත් තැන පිරේමය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බොහෝ රන් රුවන් හැර පැවිදි වූයේ යයි දත යුතුය.

'දහරොවා' යනාදිය යට විස්තර කරණ ලද්දේමය.

'අක්ඛද්දමකාසො' යනු මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අප්‍රමාණවූම දර්ශනාවකාශයයි දතයුතුය. මෙහි කථාවක් එයි.

රජගහනුවර එක්තරා බමුණෙක් ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන් වහන්සේගේ ප්‍රමාණය ගන්නට නොහැකියයි අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිඩු පිණිස හැසිරෙන කල්හි සැටරියන් උණගසක් ගෙන නුවර දෙරටුවට පිටත සිට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැමිණි කල්හි උණ ගස ගෙන සමීපයෙහි සිටියේය. උණගස භාග්‍යවතුන්ගේ දණ මාත්‍රය පමණ විය. දෙවන දින උණ ගස් දෙකක් ගෙන වෙලා සමීපයෙහි සිටියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උණගස් දෙක අතුරෙන් ඉතාම උස උණ ගස සමීපව පෙනෙමින් සිටි සේක.

‘බමුණ, කුමක් කරන්නෙහිදැයි’ විචාළ සේක.

‘ඔබ වහන්සේගේ ප්‍රමාණය ගනිමි’ බමුණා කීය.

ඉදින් තෝ සියලු සක්වල ගැබ පුරා ඇති උණගස් ගෙන වෙලා පැමුණුනේ නමුදු මාගේ ප්‍රමාණය ගන්නට නොහැකි වන්නෙහිය, මා විසින් සාරාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් එසේ පාරමී පුරණ ලදී. මාගේ ප්‍රමාණයක් ගන්නට නොහැකි වන්නේය. බ්‍රාහ්මණය, තථාගතයන් වහන්සේ අතුලය, තථාගතයන් වහන්සේ අප්පමෙය්‍යයයි’ කියා ධම්මපදයෙහි ගාථාවක් වදළහ.

ගාථා පරියොසානයෙහි අසුසාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මානිසමය විය. තවද කථාවක් ඇත. රාහු අසුරෙරන්ද්‍ර තෙමේ යොදුන් සාරදහස් අට සියයක් උසය. බාහු දෙක අතර දෙළොස් යොදුන් සියයකි. හත්ථතල පාදතලයන්ගේ පුළුල් බව යොදුන් තුන්සියයක. ඇඟිලි පුරුක් පණස් යොදුන්ය. බැමි අතර පණස් යොදුනකි. නළල යොදුන් තුන් සියයකි. හිස යොදුන් නවසියයකි. හෙතෙම මම උස්වෙමි. ශාස්තෘන් වහන්සේ නැමී බලන්නට නොහැකි වන්නෙමි නොයයි. හෙතෙම එක් දවසක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශුණ කථාව අසා කෙසේ නමුදු බලන්නෙමි පැමිණියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ අදහස දැන ඉරියව් සතරින් කවරකින් දක්වන්නෙමිදැයි සිතා නැගිට සිටියේ වනාහි මිටිවූයේ නමුදු උසැත්තකු මෙන් පෙනෙයි. වැදහෙව දක්වන්නෙමි ‘ආනන්දය, ගදකිළි පිරිවෙණෙහි ඇඳක් පණවවයි’ කියා එහි සිහ සෙය්‍යාවෙන් සයනය කළසේක. රාහු

අවුත් වැදහොත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හිස ඔසවා අහස මැද පුන්සඳ මෙන් බලයි.

‘අසුරේන්ද්‍රය, මේ කිමෙක්දැයි’ කී කල්හි ‘භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නැව් බලන්නට නොහැකියයි නො පැමිණියෙමි ස්වාමීනි’ කියේය.

‘අසුරේන්ද්‍රය, මා විසින් අධොමුඛකොට පාරමී නොපුරන ලදී. එඩුකුරුකොට දනය දෙන ලදී යනුයි. එදවස රාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සරණ ගියේය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැක්මට අපරිමාණ දර්ශනාවකාශ ඇති සේක. සිවුපිරිසිදු සිල්වලින් සිලවා නමි.

ඒ ශීලය ආර්යය, උත්තරය, පරිශුද්ධය, අරියසීලී යනාදිය එහෙයින් කීහ. ඒ මෙය අනවදාාර්ථයෙන් කුසලය එහෙයින් කුශල ශීලියයි කීහ. කුසලෙන සීලෙන යනු මේ මෙයට පරියාය වචනයයි.

‘බහුන්තං ආචරිය පාචරියො’ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ එක් එක් ධර්ම දෙශනාවකදී අසුසාර දහසක් හා අප්‍රමාණ දෙවිමිනිස්සු මාර්ග ඵලාමාත්‍ය බොත්, එහෙයින් බොහෝ දෙනාට ආචාර්ය සේක. ශ්‍රාවක වෙනෙය්‍යයන්ට පැවරිය සේක.

‘බිණකාමරාගො’ යනු මෙහි ඒකාන්තයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු කෙලෙස් දුරු කළසේක. බ්‍රාහ්මණයා වනාහි එය නොදනියි, දැනීම ඇති තැනම ගුණ කියති,

‘විගතවාපල්ලො’ යනු පාත්‍ර මණ්ඩනය, විවර මණ්ඩනය, සේනාසන මණ්ඩනය, මේ පූතිකායයාගේ ක්‍රීඩා කරවීම යයි කියන ලද වපලකමින් වෙන් වූයේ යනුයි.

‘අපාපපුරෙක්ඛාරො’ යනු අපාප නව ලොකුත්තර ධර්මයන් පෙරටු කොට හැසිරෙයි.

‘බ්‍රහ්මඤ්ඤය පජාය’ යනු සැරියුත්, මුගලන්, මහකසුප් ආදී හෙද ඇති ප්‍රජාව අතුරෙන් එක්තරා ප්‍රජාවක් පෙරටු කොට ඇති යනුයි, මේ ප්‍රජාව ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ පෙරටු කොට ඇත්තේය යන අර්ථයි.

නැවතද අපාප 'පුරෙක්ඛාරො' යනු පාපය පෙරටු කොට නොහැසිරෙයි. පාපයට නොකැමති වේය යන අර්ථයි.

ඔහුගේ බ්‍රහ්ම ප්‍රජාව තමා සමග ප්‍රතිවිරුද්ධ නමුදු බ්‍රාහ්මණ ප්‍රජාවෙහි විරුද්ධයක් නැත. හිත සුව ඇත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'තිරො රට්ඨා' අන්‍ය රටකින් යනුයි.

'තිරොජනපද' අන්‍ය ජනපදයකින් යනුයි.

'සම්පුච්ඡතුං ආගච්ඡන්ති' යනු ක්ෂත්‍රිය පණ්ඩිතයෝද බ්‍රාහ්මණ ගන්ධර්වාදීහුද ප්‍රශ්න සකස් කොට විචාරන්නෙමුයි පැමිණෙත්. එහි ප්‍රශ්න කිරීමෙහි යම්කිසි දෛශයක් හෝ විස්සර්ජනය පිළිගැන්මෙහි යම්කිසි අසමර්ථ බවක් හෝ සලකා නොවිචාරා නිශ්ශබ්දව හිඳගනිත්, සමහරු විචාරත්, කිසිවෙකුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේම පුච්ඡාවෙහි උත්සාහය උපදවා විසඳති. මෙසේ සියල්ලන්ගේමද ඔවුන්ගේ විමතිහු වෙරළට පැමිණි මහා සමුද්‍රයාගේ රැළ මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ළඟටම පැමිණ බිඳෙත්. මෙහි සෙස්ස තථාගතයන් වහන්සේගේ ගුණ වර්ණනාවෙහි කියන ලද්දේමය.

'අතිටීනොහොන්ති' යනු ඒ අපගේ ආගන්තුක නවක පාහුනකයෝ වෙත්ය යන අර්ථයි.

'පරියාපුණාමි' දනිමි යනුයි.

'අපරිමාණ වණ්ණො' යනු එබඳු සර්වඥයන් වහන්සේ විසින්ද කියා ප්‍රමාණ නොකළ වර්ණනා ඇතිසේක. මා වැන්නවුන් විසින් කියනුම කවරේදැයි දක්වයි.

"බුදු රජ තෙමේද බුදුවරයකුගේ ගුණය කපක් මුළුල්ලෙහි අනික් කිසිවක් නොදෙසමින් දෙශනා කරන්නේ නමුදු කලක් ගිය පසු කල්පය ගෙවෙන්නේය. තථාගතයන් වහන්සේගේ ගුණය අඩු නොවෙයි."

මේ ගුණ කථාව අසා ඒ බමුණෝ මෙසේ සිතූහ යම්සේ වංකි තෙමේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ගුණය කියයි.

ඒ හවත් ගෞතම තෙමේ උසස් ගුණ ඇති කෙනෙකි. මෙසේ උන්වහන්සේගේ ගුණයන් දන්නවුන් විසින් ද මෙසේ

කලක් ගොස් එසේ නම් උන්වහන්සේ අනුව යමුයි ඉවසන ලදී. අනුව පවතින්නාහු එසේ නම් පින්වන්නි, යනාදිය කීහ.

‘ඔපාතෙති’ යනු ප්‍රවේශනය කරයි.

‘සම්පුරෙක්ඛරොත්ති’ යනු පුත්ත මාත්‍ර වූයේද නත්ත (මුණුබුරු) මාත්‍ර වූයේද සමානය, පෙරටු කොට හැසිරෙත්.

‘මත්තපදං’ යනු මන්ත්‍රයෝම මන්ත්‍ර පදය නම්, වේදය යන අර්ථයි.

‘ඉතිහීතිහ පරම්පරාය’ යනු මෙසේ මෙසේයයි පරම්පරාවෙන් ආවේයයි දක්වයි.

‘පිටක සම්පදය’ යනු වචන සංඝාත සම්පන්නියෙහි යනුයි.

සාවිත්ති ආදී ඡන්දස් බන්ධනයන්ගෙන්ද වර්ග බන්ධනයන්ගෙන්ද සම්පාදනය කොට ආවේයයි දක්වයි.

‘තත්ථව’ යනු ඒ මන්ත්‍ර පදයෙහියි.

‘පවත්තාරො’ පවත්වනු ලබන්නාවූ යනුයි.

‘යෙසං’ යම් කෙනෙකුත් සන්නකවූ යනුයි.

‘මත්ත පදං’ යනු වේද සංඛ්‍යාවූ මන්ත්‍ර පදයයි.

‘ගීතං’ අට්ටකාදී පුරාණ දශ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් ස්වර සම්පන්නි වශයෙන් සජ්ක්ධායිතවූ යනුයි.

‘පවුත්තං’ අන්‍යයන්ට කියන ලද වචනය කරණ ලද යන අර්ථයි.

‘සම්භිතං’ යනු එකතු කරණ ලද රැස් පිටු කොට තබන ලද යන අර්ථයි.

‘තදනුගායන්ති’ යනු දැන් බමුණෝ එය ඒ සියල්ලන් හා ගීතය අනුව ගයති, අනුව සජ්ක්ධායනා කරති.

‘තදනුභාසං’ යනු එයට අනුව කියත්, මෙය මුල් කරුණටම පරියාය වචනයයි.

‘භාසිත මනුභාසිතං’ යනු ඔවුන් විසින් කියන ලද්ද සජ්ක්ධායනය කරණ ලද්ද අනුව සජ්ක්ධායනා කරත්.

‘වාචිතමනුවාවෙන්ති’ යනු ඔවුන් විසින් අනුත් කියන ලද්ද අනුව කියත්.

‘සෙය්‍යාටීදං’ යනු ඔවුහු කවරහුද යන අර්ථයි.

‘අට්ටකො’ යන ආදිය ඔවුන්ගේ නාමයි. ඔවුහු වනාන් දිවැසින් බලා පරුපසානය නොකොට කසුප් සම්මාසම්බුදුන්ගේ වචනය සමග සංසන්දනය කොට මන්ත්‍රයන් ගෙතුහ. අනික් අනික් බ්‍රාහ්මණයෝ ප්‍රාණසාතාදිය බහා තබා තුන්වේදය බිඳ බුද්ධ වචනය සමග විරුද්ධව කළහ.

‘අන්ධවෙණි’ යනු අන්ධ ප්‍රවේණියයි. ඇස් ඇති එකකු විසින් ගත් සැරයටි කොන එක් අන්ධයෙක් ගනියි, ඒ අන්ධයා අනික් අන්ධයෙක්ද ඒ අන්ධයා අනිකෙක්දැයි මෙසේ පණසක් සැටක් අන්ධයෝ පිළිවෙළින් ගැළපුනාහු අන්ධවෙණියයි කියනු ලැබේ.

‘පරම්පරා සංසත්තා’ යනු ඔවුනොවුන් අල්ලාගත් සැරයටිය ඇස් ඇත්තා විසින් ගෙන වාසය කරණලදී. යන අර්ථයි.

එක් ධූර්තයෙක් අන්ධ සමූහයා දැක අසවල් ගමෙහි කෑම බීම සුලභයයි උත්සාහවත් කොට ඔවුන් විසින් යමක් අපි දෙමුයි කී කල්හි ඒ අල්ලස ගෙන ඔවුන් සමග ගොස් අතරමග මගින් ඉවත්ව මහත්වූ ගසකට මුවාවී මුල් අන්ධයාගේ අතින් පසු අන්ධයාගේ ඉණ ගන්වා ‘මට කිසියම් වැඩක් ඇත, එතෙක් තෙපි යවයි’ කියා පලා ගියේය. ඔවුහුද දවසක්ම ගොස් මගක් නොබලන්නාහු ‘පින්වත, පාර කොහිද? පින්වත, පාර කොහිදැයි’ හඬ වැළපී පාරක් නොලබන්නාහු මළහ.

‘පරම්පරා සංසත්තා’ යනු ඔවුන් සඳහා කියන ලදී.

.. ‘පුරිමොපි’ යනු පෙර දශ බ්‍රාහ්මණයන්ගෙන් එකෙකුදු යනුයි.

‘මජ්ඣිමොපි’ යනු මධ්‍යමවූ ආචාර්ය ප්‍රාචාර්යයන්ගෙන් එකෙකුදු යනුයි.

‘පච්ඡිමොපි’ යනු දැන් බ්‍රාහ්මණයන්ගෙන් එකෙකුදු පඤ්ච බෝ යනු පාළියෙහි ආ කරුණු දෙක අතුරෙන් අන්‍යවූද මෙබඳුවූ තුන්දෙනෙකුත් බහා කියයි.

‘ද්විධා විපාකං’ හැක විපාක හෝ අහුත විපාක හෝ යනුයි.

‘නාලමෙත්ථ’ යනු භාරද්වාජ සත්‍යය ආරක්ෂා කරන්නෙමි පිළිපත් නුවණැත්තා විසින් ‘යමක් මා විසින්

ගන්නා ලද්ද මෙයම සත්‍යය අනික හිස්සයි' මෙසේ ඒකාන්තයෙන්ම නිෂ්ටාවට යන්නට සුදුසු නොවේ, යුක්තියක් නොවේයයි මත්තෙහි විචාරීමෙන් මාර්ගය විවෘත කොට තබයි, භාරද්වාරය, මෙහි හික්ෂුවයයි ජීවක සූත්‍රයෙහි මෙන් මහාවච්ඡ සූත්‍රයෙහි මෙන්ද තමාම සඳහා කියයි.

'ලොභනියෙසු ධම්මෙසු' ලොභ ධර්මයන්හි යනුයි, සෙසු පද දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

'සද්ධං' නිවෙසෙති' යනු ඔකප්පනිය සද්ධං නිවෙසෙති.

'උපසංකමති' එළඹෙයි.

'පසිරූපාසති' යනු සමීපයෙහි හිඳගනියි.

'සොතං' යනු ප්‍රසාද කණ නමයි.

'ධම්මං' යනු දෙශනා ධර්මය අසයි.

'ධාරෙති' යනු ප්‍රගුණ කොට දරයි.

'උපපරික්ඛති' යනු අර්ථයෙන්ද කාරණයෙන්ද විමසයි.

නිජ්ක්ධානං බමන්ති' යනු ඔලොකනය ඉවසන්. මෙහි ශීලය කියන ලදී. මෙහි සමාධිය යනු මෙසේ වැටහේය යන අර්ථයි.

'ඡන්ද' යනු සත්තුකම්‍යතා ඡන්දයයි.

'උස්සහති' යනු වෑයම් කරයි.

'තුලෙති' යනු අනිත්‍යාදී වශයෙන් තීරණය කරයි.

'පදහති' යනු මාර්ග පඬානයට බසියි.

'කායෙන වෙව පරමසච්චන්ති' යනු එකට උපන් නාම කයින්ද නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි' නුවණින්ද ක්ලේශයන් පසු බස්වා එයම විභූත කොට ප්‍රකට කොට දකියි.

සච්චානුබොධො' යනු මග්ගානුබොධයයි. 'සච්චානුපත්ති' යනු ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමයි.

'තෙසඤ්ඤෙව' යනු දෙළොස් වැදෑරුම් දීර්ඝ මාර්ග වාදය අනුලෝමිකය කරයි. එහෙයින් මේ අර්ථය නොවේ මේ වනාහි මෙහි අර්ථයයි.

තෙසඤ්ඤෙව' යනු ඒ මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ යනුයි.

‘පධානං’ යනු මාර්ග පධානයයි, එය වනාහි එල සච්ඡිකිරියා සංඛ්‍යාත සච්චානුපත්තිය වීමෙන් බහුකාරය වෙයි. මාර්ගය නැති කල්හි එලය අභාවයෙන් යන මේ ක්‍රමයෙන් සියලු පදයන්හි අර්ථය දනුයුතුය. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(වංකී සූත්‍රය නිමි)

46. එසුකාරී සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු එසුකාරී සූත්‍රයයි. එහි ‘බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුං’ යනු කොටසක් එල්බවන්නාහුය. මෙයින් ගැල්කරු ධර්මය දක්වයි. ගැල්කරු නායකයා වනාහි මහා කාන්තාරයට පිළිපත්තේ අතරමග ගොනකු මළ කල්හි මස් ගෙන සියලු ගැල්කරුවන්ට මෙය කා මෙපමණ මුදල් දිය යුතුයයි කොටසක් ඉල්වයි. ගෙරිමස් කන්නෝද නොකන්නෝද ඇත්තාහ. මුදල් දෙන්නට හැක්කෝද නොහැක්කෝද ඇත. ගැල්කරු තෙමේ යම් මුදලකින් ගොනකු ගනියිද එය ගෙවීම පිණිස සියල්ලෝම බලාත්කාරයෙන් කොටස දී මුදල් ගනියි. මේ සත්ථවාහ ධර්මයයි. මෙසේ බමුණෝද ලොකයාගේ ප්‍රතිඥාව නොගෙන තමාගේම ධර්මතාවෙන් සතර පාරිවරියා පණවත්යයි දක්වන්නට එවමීමේ බො යනාදිය කිය.

‘පාපියො අස්ස’ පාපය ඔහුගේය යනුයි.

‘සෙය්‍යො අස්ස’ හිතවත් බව ඔහුටය යනුයි. නැවතද පාපියො යනු පාපකවූ ලාමකවූ ආත්මභාවය ඔහුට ඇත්තේය යනුයි.

‘සෙය්‍යො’ ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ උත්තම වූයේ යනුයි.

‘සෙය්‍යං සො’ ශ්‍රේෂ්ඨ යනුයි.

‘උච්චා කුලීනතා’ යනු උසස් කුල ඇති බැවින් ශ්‍රේෂ්ඨය.

‘පාපියං සො’ පාප බහුල කොට ඇත්තේ යනුයි. උසස් කුල ඇති බැවින්ද කුල දෙකක වැඩෙයි. එනම් ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහිද බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහිද යනුයි. උළාර වණ්ණාව තුන් තැනක වෙයි. වෛශ්‍ය තෙමේද උළාර වණ්ණ ඇත්තේ වෙයි.

උළාර භොග ඇති බව සතර තැනෙකිනි වෙයි. ශුද්ධාද යටත් පිරිසෙයින් චණ්ඩාලයාද උළාර භොග ඇත්තේ වේමය.

‘හික්කා වරියං’ කොටසක් ධනය ඇත්තේ නමුදු බමුණා විසින් හික්කාවෙහි හැසිරිය යුතුය. පුරාණ බමුණෝ අසු කෝටියක් ධනය ඇත්තේ නමුදු එක් වේලාවක් හික්කාවෙහි හැසිරෙත්. කවර හෙයින්ද? දුප්පත් කාලයෙහි පිඩු සිඟා ආවිට දැන් සිඟන්නට පටන් ගත්තේදැයි යන නින්දාවක් නොලැබීමටය.

‘අතිමඤ්ඤමානෝ’ යනු යමෙක් ශික්කාවරිය වංශය හැර ගැලින් වෙළඳම් කිරීමාදියෙන් ජීවත් වෙයි. මෙය (වංශය) ඉක්මවීම නම්.

‘ගොපොවා’ යනු යම්සේ ගෝපකයා (ආරක්ෂකයා) තමා විසින් රැකික යුතු බඩු සොරකම් කරන්නේ අකිවිච්ඡාරී වෙයි. මෙසේය යන අර්ථයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු වාරයන්හි අර්ථය දත යුතුය.

‘අසිතව්‍යාභංගිං’ තෘණ කපන දැකැත්තද කදද යනුයි.

‘අනුස්සරතෝ’ යනු යම් තැනක උපන්නේ එහි පොරාණික මවුපියන් සතු කුලවංශයන් සිහිකරණු ලබන්නේ යන අර්ථයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(එසුකාරී සූත්‍රය නිමි.)

47. ධනඤ්ජානී සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු ධනඤ්ජානී සූත්‍රයයි. එහි ‘දක්ඛණාගිරිස්මිං’ යනු ගිරි යනු පර්වතයයි. රජගහ නුවර වටකොට සිටි පර්වතයාගේ දකුණු දිග ජනපදයට මේ නමකි.

‘තණ්ඩුල පාලද්වාරායං’ යනු රජගහ නුවර දෙතිස් මහා දෙරටු වෙති. සැට සතරක් කුඩා දෙරටු වෙති. ඒවායින් එක් දෙරක් තණ්ඩුල පාලද්වාර නම්. ඒ සඳහා මෙසේ කිය.

‘රාජානං නිස්සාය’ යනු යව, මිනිසුන් නොපෙළා සංග්‍රහයක් ගනුවයි රජු විසින් යවන ලද්දේ ගොස් සියලුම සංග්‍රහ ගනියි.

‘ස්වාමීනි, අප නොනසවයි, කියන ලද්දේ රාජ කුලයෙහි වැටුප් මදය. රජු විසින් මම ආගමන කාලයෙහිම අණ ලදිමි නොහඬවයි. මෙසේ රජු නිසා බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතිකයන්ගේ දෙය බැහැර ගනියි. ධාන්‍ය බොහෝ සෙයින් තමන්ගේ ගෙදෙරට පමුණුවා ස්වල්පයක් රාජ කුලයට යවයි. කීමෙක්ද? බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතිකයන්ට පීඩාවක් නොකෙළෙහිදැයි කියන ලද්දේ ‘එසේය. මහරජ, මේ වාරයෙහි කුඹුරු පාළු වී තිබිණ. එහෙයින් පීඩා නොකොට මා ගන්නා කල්හි බොහෝ නොලැබුනේයයි’ මෙසේ බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතිකයන් නිසා රජු පෙළයි.

‘පයො පියාතං’ කිරි බොනු ලැබේවා යනුයි.

‘තාව හත්තස්ස’ යනු කිරි බී යමිනාක් හිඳ ගන්නහු නම් එකෙනෙහිම බතට කාලය වන්නේය. මෙහිම අපට උදය බත ගෙන එන්නාහුයයි දක්වයි.

‘මාතාපිතරො’ යනාදියෙහි මෘදුදු ඇතිරිලි පොරෝනා සියුම් වස්ත්‍ර මිහිරි බොජුන් සුවඳ මල්ද සොයා මහළු මවුපියෝ පොෂණය කටයුතුය. දූ පුතුන්ගේ නම් තැබීම් මංගලාදී සියලු වැඩ කරමින් අඹු දරුවන් පොෂණය කටයුතුය. මෙසේ නොකරණු ලබන්නේ නින්දා උපදින්නේයයි මේ ක්‍රමයෙන් අර්ථය දත යුතුය.

‘අධම්මචාරී’ යනු පස් දුසිල්කම් හෝ දශ දුසිල් කම් හෝ මෙහි අධර්මය නම්.

‘උපකඩ්ඨෙය්‍යං’ යනු පඤ්චවිධ බන්ධනාදී කර්ම කිරීම පිණිස ඒ ඒ නිරයට අදින්නාහ.

‘ධර්මචාරී’ යනු ධාර්මිකව ගොවිතැන වෙළඳම් ආදිය කොට හැසිරෙන්නවු යනුයි.

‘පටික්කමන්ති’ යනු අවසරණය නොකරත්, පිරිහෙත්.

‘අභික්කමන්ති’ ඉදිරියට එත්, වැඩෙත් යනුයි.

‘සෙය්‍ය’ ඉතා උතුම් යනුයි.

‘හින’ නිහින ලාමකවු යනුයි.

කාලකතො සාරිපුත්ත’ යනු මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහි ගොස් ඔහුට ධර්මය දෙශනා කරවයි යන අදහසින් එකෙනෙහිම තෙරුන් වහන්සේට කීහ. තෙරුන් වහන්සේද

එකෙනෙහිම ගොස් මහා බ්‍රහ්මයාට ධර්මය දෙශනා කරයි. එතැන් පටන්ද සතර පද ගාථාවක් කියන්නේද වතු සච්ච විමුක්තය නම් නොකිවේය.

(ධනඤ්ජානී සූත්‍රය නිමි.)

48. වාසෙට්ඨ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' යනු වාසෙට්ඨ සූත්‍රයයි. එහි 'ඉච්ඡානංගල වන සණ්ඨෙ' යනු ඉච්ඡානංගල ගමට නුදුරු වන ලැහැබෙහියි, වංකී යනාදී පස්දෙනා පසේනදී කොසොල් රජුගේ පොරොහිතයෝමය.

'අඤ්ඤෙව අභිඤ්ඤතා' යනු අනික් බොහෝ ප්‍රකට බමුණෝයි. ඔවුහු වනාහි සවෙනි සත්වෙනි මස්ති දෙනැතක රැස් වෙත්. යම් කලෙක ජාතිය පිරිසිදු කරණු කැමැත්තාහු වෙද්ද එකල්හි පොක්බරසාති බමුණා සමීපයෙහි ජාති ශොධනය පිණිස උක්කට්ඨාවෙහි රැස් වෙත්. යම් කලෙක මන්ත්‍රයන් පිරිසිදු කරණු කැමැත්තාහු වෙද්ද එකල්හි ඉච්ඡානංගලයෙහි රැස්වෙත්. මේ කාලයෙහි මන්ත්‍ර සංශොධනය පිණිස එහි රැස්වූහ.

'අයමන්තරා කථා' යනු යම්බුදු තමන්ගේ සභාවට අනුරූපවූ කථා කියන්නේ හැසුරුණාහ. ඒ කථාවට අනතුරුව මේ අනික් කථාක් පහළ විය.

'සීලවා' ගුණවත් යනුයි.

'වත්ත සම්පන්න' ආචාර සම්පන්න යනුයි.

'අනුඤ්ඤත පටිඤ්ඤත' තොප විසින් හික්මෙන ලදැයි මෙසේ ඇදුරන් විසින් අනුදන්තා ලද්දවූ යනුයි.

'අසම' යනු අසමාන වීම යනුයි.

'අහං පොක්බර සාතිස්ස තාරුක්ඛස්සායං මාණවො' යනු මම පොක්බර සාතියාගේ ජෙට්ඨන්තෙවාසී අග්‍ර ශිෂ්‍යයා වෙමි. මේ තාරුක්ඛයාටයයි අඟවයි.

'තෙවිජ්ජානං' ත්‍රිවෙද ඇති බමුණන්ට යනුයි, යදක්ඛාතං යනු යමක් අර්ථ වශයෙන්ද ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද එක පදයකුදු

කියන ලදද, එහි 'කෙවලිනො සමයෙ' යනු ඒ සියල්ල දැනීමෙන් එහි නිව්ඨාවට ගියේ වෙමුයි යන අර්ථයි.

දැන් ඒ කෙවලි බව ප්‍රකාශ කරන්නේ 'පදකස්මා' යනාදිය කිය. එහි

'ජප්පෙ ආවරිය සාදිසා' කථනස්ථානයෙහි අපි ආචාර්යය සමානයෝ වෙමු, යනුයි.

'කම්මනා' දශ කුශල කර්මපථ කර්මයෙන් යනුයි. මේ තෙමේ වනාහි පෙර සත් වැදෑරුම් කාය වාග් කර්ම සඳහා පින්වත, යම් හෙයකින් සිල්වත් වූයේ වේද යනාදිය කිය. ත්‍රිවිධ මනා කර්ම සඳහා වත්ත 'සම්පන්නො' යනු එයින් යුක්ත වූයේ වනාහි ආචාර සම්පන්න වූයේ වෙයි.

'චක්ඛුමා' පස් ඇස්වලින් යුක්ත බැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ආලපනය කරයි.

'බයානිතං' යනු උභයභාවය ඉක්ම වූයේය පරිපූර්ණ වූයේය යන අර්ථයි.

'පෙච්ච' පැමිණ යනුයි.

'නමස්සන්ති' නමස්කාර කරන් යනුයි.

'චක්ඛුං ලොකෙ සමුප්පන්නං' යනු අවිද්‍යාත්මකාර ඇති ලෝකයෙහි ඒ අත්මකාරය නැතිකොට ලෝකයාට දිට්ඨධම්මිකාදී අර්ථ දැක්වීමෙන් ඇස් ඇත්තේව සමෘද්ධි භාවයට පත් වූයේයයි මෙසේ වාසෙට්ටියා විසින් ස්තුතිකොට යාවිඤ්ඤ කරණ ලද්දේ, යනුයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙදෙනෙකුට සංග්‍රහ කරණ සේක. 'තෙසංවොහං ව්‍යක්ඛිස්සන්ති' යනාදිය කිය.

එහි 'ව්‍යක්ඛිස්සන්ති' ප්‍රකාශ කරන්නෙමි යනුයි.

'අනුප්‍රබ්බං' යනු බ්‍රාහ්මණ චිත්තාවෝ මදක් සිටිවා තෘණ වෘක්ෂ පණු පළඟැටි ආදීන්ගේ පටන් පිළිවෙළින් කියන්නෙමි යන අර්ථයි.

'ජාති විභංගං' යනු ජාති විස්තාරයයි. ජාතීහු එකිනෙක වෙති. ඒ ඒ ජාතීන්ගේ ප්‍රාණීහු එකිනෙක නානාප්‍රකාරය යන අර්ථයි.

'තිණරුක්බේ' යනු අනුපාදිණ්ණක ජාතිය කියා පසුව උපාදිණ්ණක ජාතිය කියන්නෙමි. මෙසේ ඔහුට ජාති හෙදය ප්‍රකට වන්නේයයි මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක.

මෙසේ ඔහුගේ ජාති හෙදය ප්‍රකට වන්නේයයි මේ දෙශනාව පටන් ගත් සේක. මහා සිව්ලී තෙර තෙමේ වනාහි 'කිම ස්වාමීනි, අනුපාදිණ්ණකය බිජු නානත්තාව පිණිසද වෙන්වූ උපාදින්නකය කම්ම නානතා බව පිණිස වේයයි මෙසේ කියන්නට නොවටියයි' විචාරණ ලද්දේ 'එසේය, නොවටියි. කර්මය යෝනියෙහි බහයි යෝනි සිද්ධියෙන් මේ සත්වයෝ නොයෙක් වර්ණ ඇත්තෝ වෙත්ය යනුයි.

'තිණරුක්බේ' යන මෙහි ඇතුළත එළියයි පිටත සාරයයි. යටත් පිරිසෙයින් තල් නාළිකෙරාදිහුද තෘණයෝමය. ඇතුළත හරය ඇති පිටත එළය ඇති සියලු ගස් වෘක්ෂයෝ නම් වෙති.

'න වාපි පටිජානරෙ' යනු අපි ගස් වෙමු' අපි රුක් වෙමුයි. මම තෘණ වෙමි. මම රුක්වෙමියි හෝ මෙසේ නොදනිත්.

'ලිංගං ජාතිමයං' යනු නොදන්නවුන්ටද ඔවුන්ගේ ජාතිමයවූ සටහන් තමන්ගේ මූලභූත තෘණ සමානම වෙයි. කුමන කරුණකින්ද? ජාතිහු ඔවුනොවුන් හා වෙනස් වෙති. යම් හෙයකින් තෘණ ජාති අන්‍යය. වෘක්ෂජාති අන්‍යය. තෘණ යන්ගෙන් තාලජාති අන්‍යයෝය. නාළිකෙර ජාති අන්‍යයෝය. මෙසේ විස්තර කටයුතුය. මෙයින් මෙය දක්වයි. යමක් ජාති වශයෙන් වෙන් වූයේ වේද, එය තමාගේ ප්‍රතිඥාව හෝ අන්‍යයන්ගේ උපදෙශය හෝ හැරද අන්‍ය ජාති වශයෙන් විශේෂයෙන් ගනියි. ඉදින් ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණ වන්නේ නම් හෙතෙමේද තමාගේ ප්‍රතිඥාව හෝ අන්‍යයන්ගේ උපදෙශය හැර ක්ෂත්‍රිය වශයෙන් චෛශ්‍ය වශයෙන් ශුද්‍ර වශයෙන් විශේෂයෙන් ගන්නේ නම් නොගනියි. එහෙයින් ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණ නොවේය යනුයි. පර වශයෙන් වනාහි යථා එතාසු ජාතිසු යන ගාථාවෙන් මේ කාරණය වචි හෙදයෙන්ම ප්‍රකාශ කරන්නේය.

මෙසේ අනුපාදිණ්ණයන් අතුරෙහි ජාතිය දක්වා උපාදිණ්ණයන් අතුරෙහි දක්වන්නේ ඉක්බිත්තෙන් කීටෙ යනාදිය කිය.

‘යාව කුන්ටකිපිල්ලකේ’ යනු කුරු කුහුඹි ආදීන් කෙළවර කොට ඇති යන අර්ථයි. මෙහිද මේ කුඩා සත්තු උඩට පැන යෙත්ද ඔවුහු පටංගයෝ නම්.

‘අඤ්ඤමඤ්ඤාහි ජාතියෝ’ යනු ඔවුන්ගේද නිල් රතු ආදී පාට වශයෙන් ජාතිහු නන්වැදැරුම් වෙති.

‘බුද්දකෙ’ යනු කාලකාදිහුයි.

‘මහල්ලෙක’ යනු බළල් ආදිහුයි.

‘පාදුදරො’ යනු බඩම පාදකොට ඇති සත්තු වෙති.

‘දීඝ පිට්ඨිකෙ’ යනු සර්පයන්ගේ හිස පටන් නගුට දක්වාම නගුට වෙයි. එහෙයින් ඔවුහු දීඝ පිට්ඨිකයෝයයි කියනු ලබයි.

‘උදකෙ’ යනු දියෙහි උපන් යනුයි.

‘පක්ඛි’ යනු පියාඹන සත්තු වෙති. ඔවුහු පත්‍රයන් යන්නාහුනුයි. ගෙන්ම ‘පන්නයානා නම්’ අහසට යේනුයි විභංගම නම්. මෙසේ ගොඩ හා දිය ගෝවරකොට ඇති ප්‍රාණීන්ගේ ජාති හෙද දක්වා දැන් යම් අදහසකින් එය දැක්වී නම් එය ප්‍රකට කරමින් ‘යථා එතාහු’ යන ගාථාව කිය එහි අර්ථය සංක්ෂේපයෙන් කියන ලද්දේමය.

විස්තර වශයෙන් යමක් කිය යුතු නම් එය තමාම දක්වන්නේ න කෙසෙහි යනාදිය කීහ. එහි යෙදීම මෙසේය. ‘නත්ථි මනුස්සෙසු ලිංගං ජාතිමයං පුපු’ යන යමක් කියන ලද එය මෙසේ නැතැයි දත යුතුය. ඒ කවරේද? ‘න කෙසෙහි’ යනු බමුණන්ට මෙබඳු කෙශයෝ නොවෙති. ක්ෂත්‍රියයන්ගේ මෙබඳුයයි නියමයක් ඇත. යම්සේ ඇත් අස් මුවාදීන්ගේ මේ ක්‍රමයෙන් සියල්ල යෙදිය යුතුය.

ලිංගය හෙවත් උත්පත්ති පැහැ සටහන් ජාතිමය වෙයි. අනික් ජාතියක් හා සමාන නොවේය යන මෙය වනාහි කී අර්ථයාගේම නිගමනයයි දත යුතුය. එහි යෙදීම මෙසේය. මෙසේ යම් හෙයකින් මේ කෙස් ආදියෙන් මිනිසුන් අතුරෙහි ජාතිමයවූ ලිංගයක් නැත. බොහෝ සෙයින් එහෙයින් මෙය දත යුතුය. බ්‍රාහ්මණාදී හෙද ඇති මිනිසුන් අතුරෙහි ලිංගය ජාතිමය වෙයි. යම්සේ අනික් ජාතින් පිළිබඳ නොවේයයි මෙසේ දැන් ජාති හෙදය නැති කල්හිද බ්‍රාහ්මණය ක්ෂත්‍රිය යයි යම්සේ

උපන් මේ නානත්වයක් වේද එය දක්වන්නට 'පව්වත්තං' යන ගාථාව කිය.

එහි 'වොකාරං' යනු වෙනසයි. මේ මෙහි සංක්ෂේපාර්ථයයි.

යම්සේ තීරව්‍යාන යෝනි ආදීන්ගේ කෙසාදී සටහනින් වෙනස් බව සිද්ධම විය. බමුණු ආදීන්ගේද එසේමය. තම තමාගේ ශරීරයෙහි එය නැත. මෙසේ ඇති කල්හිද බ්‍රාහ්මණය ක්ෂත්‍රියයයි වොකාරයක් වේද ඒ වොකාරයද මිනිසුන් කෙරෙහි සමඤ්ඤාවෙන් කියයි. ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙන්ම කියයි යනුයි. මෙපමණකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ භාරද්වාජයාගේ වාදයට නිගාකොට දැන් ඉදින් ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණයෙක් වන්නේ නම් ආජීව ශීලාවාර විපත්තයාද බ්‍රාහ්මණයෙක් වන්නේය. යම් හෙයකින් වනාහි පැරණි බමුණෝ ඔහුගේ බමුණු බව නොකැමති වෙද්ද, ලෝකයෙහි අනික් පණ්ඩිත මනුෂ්‍යයෝ එහෙයින් වාසෙට්ඨයාගේ වාදය දැඩි කොට ගන්නා බැව් දක්වමින් යොහි කොව් මනුස්සෙසු යන ගාථා අට ප්‍රකාශ කළහ.

'එහි ගොරක්ඛං' යනු කෙත් රැකීමයි. කෘෂි කර්මයයිද කියනු ලැබේ. 'ගො' යනු පෘථිවියට නමෙකි. එහෙයින් මෙසේ කිහ.

'පුච්ඡ සිප්පෙන' යනු රෙදිවිවිම් ආදී නොඑක් ශිල්ප වලින් යනුයි.

'වොහාර' යනු වෙළඳමයි.

'පරපෙස්සනා' අනුන්ට වතාවත් කිරීමෙන් යනුයි.

'ඉස්සත්ථං' ආයුධ ජීවිකාවයි.

'උසුඤ්ච සත්ථංච' යනු එහෙයින් කියන ලදී.

'පොරොහිව්වෙන්' පුරොහිත කර්මයෙන් යනුයි. මෙසේ බ්‍රාහ්මණ සමයයෙන්ද ලොක ව්‍යවහාරයෙන්ද ආජීව ශීලාවාර විපත්තනුගේ අබ්‍රාහ්මණ බැව් ශෝධනය කොට මෙසේ ඇති කල්හි ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණයෙක් නොවේ. ගුණයෙන් වනාහි බ්‍රාහ්මණයෙක් වෙයි. එහෙයින් යම් කිසි තැනක කුලයෙහි උපන් යම් ගුණවතෙක් වේද හෙතෙම බ්‍රාහ්මණ නම්. මේ ක්‍රමයයයි ඒ මේ ක්‍රමය අර්ථ වශයෙන් දක්වා දැන් එය වව්

හෙදයෙන් ප්‍රකාශ කරමින් 'න වාහං බ්‍රාහ්මණං' යනාදිය කීය. එහි අර්ථය මෙසේය. 'මම වනාහි යම් මේ සතර යෝනීන්ගෙන් යම්කිසි තැනක උපනෙමි එහිද හෝ විශේෂයෙන් යමෙක් වර්ණනා කරණ ලද බමුණාගේ මව කෙරෙහි හටගත්තේ වේද ඔහු යෝනිජ මැනියන්ගෙන් උපන්නේය යනුයි. මේ යෝනිජ මවගෙන් උපන් මාත්‍රයෙන් බමුණකු නොකියමි. කවර හෙයකින් යම් හෙයකින් හෝ හෝ යයි වචන මාත්‍රයෙන් අනික් පළිබෝධ ඇතියන්ට වඩා උතුම් බැවින් හෙතෙම භෝවාදී නම් වෙයි. ඉදින් කිඤ්චන පළිබෝධ සහිතවූයේ වේද යමෙක් වනාහි යම් කිසි තැනක උපන්නේද රාගාදී කිඤ්චන රහිත බැවින් අකිඤ්චන නම් වූයේ සියලු ගැනීම් දුරු කළ බැවින් අකිඤ්චන අනාදන ඔහු මම බ්‍රාහ්මණයයි කියමි. කුමක් හෙයින්ද යම් කරුණකින් බාහිත පාප ඇත්තේද එහෙයිනි.

'සබ්බ සංයෝජනං ඡේත්වා' යනාදී සක්චිති ගාථා මෙසේය. එහි 'සබ්බ සංයෝජනං' යනු සියලු දහ විධ සංයෝජන යනුයි.

'න පරිතස්සති' තෘෂ්ණා පරිතස්සනයෙන් පරිතස්සනය නොවෙයි යනුයි.

'සංගාතිගතං' රාග සංගාදීන් ඉක්මවූ යනුයි.

'විසඤ්ඤත්තං' සතර යෝනීන්ගෙන් සියලු කෙලෙසුන් ගෙන් හෝ විසංසුත්තවූ යනුයි.

'නද්ධිං' යනු බුද්ධිවේරයයි.

'චරත්තං' යනු තෘෂ්ණාවයි.

'සන්ධානං' යනු යෝනීන් කළ මළපුඩුවයි. දිට්ඨිපරිපූට්ඨානයට මේ තවත් නමකි.

'සහනුක්කමං' යනු අනුක්කමයයි. පාසයෙහි ප්‍රවේශ කරණ ගැටයයි. දිට්ඨානුසයට මේ නමෙකි.

'උක්කිත්තපලිසං' යන මෙහි පලිස යනු අවිද්‍යාවයි. බුද්ධ යනු චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කළ යනුයි.

'තිතික්ඛති' ඉවසයි යනුයි.

'බන්ති බලං' ඉවසීම නමැති ක්ෂාන්ති බලයයි. එය වනාහි වරක් උපන්නේ බලානිකයයි නොකියයි. නැවත නැවත උපන් කල්හිම එසේ කියයි. එය ඇති බැවින් බලානික නම්.

‘වතවත්තං’ යනු ධූතංගවත්තයායි.

‘සීලවත්තං’ ගුණවත් යනුයි.

‘අනුස්සදං’ රාගාදී උස්සද විරහිත යනුයි. අනුස්සදං යනුද පාඨයකි. අනවස්සුත යනු අර්ථයි.

‘දත්තිං’ තිබ්බිසේවන යනුයි. ‘න ලිප්පති’ නො ඇලෙයි. කාමෙසු යනු කිලෙස කාම වස්තු කාමයන්හි යනුයි. දුක දැන ගනියි. මෙහිම ක්ෂය වෙත් යන මෙහි රහත් ඵලය දුක්ඛයාගේ ක්ෂයයයි අදහස් කරණ ලදී.

‘පජානාති’ යනු අධිගම වශයෙන් දනියි.

‘පත්තභාරං’ බහා තැබූ බර ඇති යනුයි. බන්ධ කිලෙස අභිසංඛාර කාම ගුණ භාරයන් බහා තබා සිටී යනුයි. විසංයුත්ත පදය කී අර්ථ ඇත්තේමය.

‘ගම්භීර පඤ්ඤං’ යනු ගැඹුරු අරමුණෙහි පැවති ප්‍රඥාවයි.

‘මෙධාවිං’ ප්‍රකෘති ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රඥවත්වූ යනුයි.

‘අනාගාරෙහි වූහයං’ යනු අනාගාරයෙහිද දෙතැනම විසංසට්ඨවූ සිත් දෙකින් විසංසට්ඨ වූයේය යන අර්ථයි.

‘අනොකසාරිං’ යනු ඕකයයි පංච කාම ගුණාලය කියයි. එයට නොඇලේය යන අර්ථයි.

‘අපිච්ඡං’ ආශා නැති යනුයි.

‘තසෙසු’ තෘෂ්ණා සහිත දෙයෙහි යනුයි.

‘ථාවරෙසු’ තෘෂ්ණා රහිත දෙය කෙරෙහි යනුයි.

‘අත්තදණ්ඩෙසු’ ගත් දඩු ඇත්තවුන් කෙරෙහි යනුයි.

‘නිබ්බූතං’ කෙලෙස් නිවීමෙන් නිවුණු යනුයි.

‘සදනෙසු’ උපාදන සහිත වූවන් කෙරෙහි යනුයි.

‘ඕහිත’ වැටුනේ යනුයි.

‘අකක්කසං’ නිද්දෙස යනුයි. දෙස් සහිත ගස වුවද සකක්කසයයි කියයි.

‘විඤ්ඤපතිං’ අත්ථ විඤ්ඤපිකවූ අපිසුණවූ යනුයි.

‘සච්චං’ අවිසංවාදික යනුයි.

‘උදිරයෙ’ කියයි යනුයි.

‘යාය නාහි සජ්ජෙ’ යනු යම් වචනයකින් අන්‍යයාට සජ්ජනයක් හෝ ලගනයක් හෝ නොකෙරේද එබඳු ඵරුස නොවූ වචන කියයි යන අර්ථයි.

‘දීසං’ යනු නූලක් මෙන් දික්වූ භාණ්ඩයයි.

‘රස්සං’ විප්‍රකීර්ණ භාණ්ඩයයි.

‘අණුං’ කුඩා යනුයි.

‘ථූලං’ මහත් යනුයි.

‘සුභාසුභං’ යහපත් අයහපත් යනුයි. දීර්ඝ භාණ්ඩය වනාහි වටිනාකමින් වැඩි වූයේද වෙයි. අඩු වූයේද වෙයි. හුස්වාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. මෙසේ මෙපමණකින් සියල්ල පරියාදින්න නොවූයේ වෙයි.

‘සුභාසුභං’ යනු මෙයින් වනාහි පරියාදින්නවූයේ වෙයි.

‘නිරාසං’ තෘෂ්ණා රහිත යනුයි.

‘ආලයා’ තෘෂ්ණාලයෙන් යනුයි.

‘අඤ්ඤය’ දැන යනුයි.

‘අමනොගධං’ අමතබ්භ්‍යන්තර යනුයි.

‘අනුප්පත්තං’ අනුප්පට්ඨි යනුයි.

‘උභො සංගං’ මේ රැස් කිරීම් දෙකයි. පින ස්වර්ගයෙහි එල්බවයි. පව ආපයයෙහියි. එහෙයින් ‘අභයම්පෙතං සංගං’ යනු කිය.

‘උපච්චගා’ යනු අතීතයයි.

‘අනාවිලං’ ආවිලකාරක කිලෙස රහිතවූ යනුයි.

‘නන්දිභව පරික්ඛිනං’ යනු පරික්ෂිණ නන්දිය පරික්ෂිණභාවය යනුයි.

‘යො ඉමං’ යන ගාථාවෙහි අවිද්‍යාවම විසංවාදකාර්ථයෙන් පලිපථයයි. මහා විදුග්ගතාවෙන් දුර්ගයයි. සංසරණාර්ථයෙන් සංසාරයයි. මොහනස්ථානයෙහි මොගයයි කියන ලදී.

‘තිණ්ණ’ ඔස සතරින් එතරවූ යනුයි.

‘පාරගතො’ නිර්වාණයට ගියේ යනුයි.

‘ක්ඛායි’ යනු ‘අරම්මණ ලක්ඛණූපනිජ්ක්ඛාන’ වසයෙන් ධ්‍යානකරණසුඵල යනුයි.

‘අනෙජො’ තෘෂ්ණා රහිතවූයේ යනුයි.

‘අනුපාදය නිබ්බූතො’ කිසි ගැනීමක් නොගෙන සියලු කෙලෙස් නිවීමෙන් නිවුනේ යනුයි.

‘කාමෙ’ දූවිධවූද කාමයෙන් යනුයි.

‘අනාගාරො’ අනාගාරයෙක්ව පරිබ්බපේ යනු දුරු කරයි යනුයි.

‘කාමභවපරික්ඛේණං යනු ක්ෂිණ කාමයයි. ක්ෂිණන්ධයයි.

‘මානුසකං යොගං’ යනු මානුසක පඤ්ච කාම ගුණ යෝගයි.

‘දිබ්බං යොගං’ යනු දිව්‍යවූ පංචකාම ගුණ යෝගයයි.

‘සබ්බයොග විසංයුත්තං’ යනු සබ්බකිලෙසයොග විසංයුත්තයයි.

‘රතිං’ යනු පඤ්චකාම ගුණ රතියයි.

‘අරතිං’ කුශල භාවනාවෙහි කළකිරුණේ යනුයි.

‘වීර’ යනු වීර්යවත්තයයි.

‘සුගතං’ යනු සුන්දරවූ තැනට ගියේනුයි. සුන්දරවූ ප්‍රතිපත්තියෙන් ගිය යනුයි.

‘ගතිං’ යනු නිෂ්පත්තියයි.

‘පුරෙ’ අතීතයෙහි යනුයි.

‘පුරෙ’ යනු අතීතයෙහියි.

‘පච්ඡා’ යනු අනාගතයෙහියි.

‘මජ්ඣං’ යනු පච්චුප්පත්තයෙහියි.

‘කිඤ්චනං’ යනු කිඤ්චන කාරක කිලෙසයෙහියි,

‘මහෙසිං’ යනු මහත්වූ ගුණයෙහි පර්යෙෂණාර්ථයෙන් මහෙසිං යනුයි.

‘විජ්ඣාචිතං’ විජිත විජයවූ යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගුණයෙන් ක්ෂිණාග්‍රවයාම බ්‍රාහ්මණයයි දක්වා යම් කෙනෙක් ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණයයි අභිනිවෙසය කරද්ද ඔවුහු මෙය නොදන්නාහු යම්තාක් ඔවුන්ගේ දෘෂ්ටිය නරක දෘෂ්ටිය යයි දක්වන්නාහු සමඤ්ඤ හෙසා යන ගාථා දෙක කීහ.

එහි අර්ථය මෙසේය. ‘යම් ඒ බ්‍රාහ්මණය, ක්ෂත්‍රියය, භාරද්වාජය, වාසෙට්ඨයයයි නාමගොත්‍රය කරණ ලද්ද මෙය සමඤ්ඤවයි. ලොකයෙහි ව්‍යවහාර මාත්‍රය යන අර්ථයි. යම් බද්ධ ක්‍රමයකින් එකතු වූ සමුදයයෙන් පැමිණි සමනුඤ්ඤවෙන් පැමිණි මොහුට වනාහි ඒ ඒ තන්හි උපන් කාලයෙහිම ඔහුගේ

නෑ සහ ලේ නෑයන් විසින් තබන ලදද කරණ ලදද ඉදින් ඔහුට මෙසේ නොකරන්නාහු නම් කිසිවකු කිසිවක් දැක මේ තෙමේ බ්‍රාහ්මණයයි කියා හෝ භාරද්වාජයයි කියා හෝ දන්නේය. මෙසේ කරණලද ඔහුට දිගු කාලයක් අනුව සයනය කරණ ලද නාමගොත්‍රය වෙයි. මේ නාමගොත්‍ර මාත්‍රය ව්‍යවහාරය පිණිස කරණ ලදැයි නොදන්නාවූ සත්වයන්ගේ හෘදයෙහි දීර්ඝ කාලයක් දෘෂ්ටි ගැන්ම අනුසායිතය. එය අනුසායිත බැවින් ඒ නාමගොත්‍රය නොදන්නා බැවින් නොකියත්. ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණයෙක් වේයයි නොදන්නාහුම මෙසේ කියත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

මෙසේ යමෙක් ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණයයි අභිනිවෙසය කෙරෙත්. ඔවුහු මේ ව්‍යවහාර මාත්‍රය නොදන්නාහු ඔවුන්ගේ ඒ දෘෂ්ටිය දුද්දිට්ඨියයයි දක්වා දැන් නිෂ්පරියායවූම ජාතිවාදය ප්‍රතික්ෂෙප කරමින් කර්මවාදයද තබන්නේ නපව්වා යනාදිය කිහි.

එහි 'කම්මනා' යන අර්ධ ගාථාවෙන් විස්තර කිරීම පිණිස 'තස්සකො කම්මනා' යනාදිය කියන ලදී. එහි කම්මනා යනු පව්වුප්පන්නවූ කසිකම්මාදිය නිපදවන වෙනතා කර්මයෙන් යනුයි.

'පට්ඨිවසමුප්පාදයා' යනු මේ ප්‍රත්‍යයෙන් මෙසේ වේයයි මෙසේ පට්ඨිවසමුප්පාදය දක්වන්නාවූ යනුයි.

'කම්මවිපාකකොවිද' යනු සම්මානයට හා අවමානයට සුදුසු කුලයෙහි කර්ම වශයෙන් උත්පත්තිය වෙයි. අනිකුදු හීන ප්‍රණීත බැවින් හීන ප්‍රණීත කර්මයෙහි විපච්චමානය වේයයි මෙසේ කර්ම විපාක කුශලයෝයි.

'කම්මනා වත්තනී' යන ගාථාවෙන් වනාහි ලෝකයයි කියා හෝ ප්‍රජායයි කියා හෝ සත්වයයි කියා හෝ මේ සියල්ලම එකම අර්ථයමය වචන මාත්‍රයෙහි හෙදය මුල් පදයෙහි වනාහි ඇත. බ්‍රහ්ම, මහාබ්‍රහ්ම, සෙට්ඨ, සඤ්ජිත යනු දෘෂ්ටියෙන් ඉවත්යයි දත යුතුය. කර්මයෙන් වනාහි ඒ ඒ ගතිවල සත්වයා පවතියි. ඔහුගේ සඤ්ජිතය කවරේ දැයි දෙවෙනි පදයෙන්

මෙසේ උපන්නේද ප්‍රවෘත්තියෙහි අතින් පවිටුප්පන්න හෙදයෙන් කර්මයෙන් පවතියි. සුවදුක් අනුභව කරන්නේ හීන පණිකාදී හෙදයටද පැමිණෙන්නේ පවතියයි දක්වයි. තුන්වැන්නෙන් ඒ අර්ථයම නිගමනය කරයි. මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන් සත්වයෝ කර්ම නිබන්ධනයෝය. සත්වයෝ කර්මයෙන්ම බැඳුනෝම පවතිත්. අනික් ආකාරයකින් නොවේය යන අර්ථයි. සතර වැන්නෙන් ඒ අර්ථයි උපමාවෙන් ප්‍රකට කරයි.

යම්සේ වනාහි රථය ගමන් කරණ කල්හි ඇතයේ බැඳීම වෙයි. එයින් නොබැඳුනේ නොයයි. මෙසේ ලෝකයාගේ ඉපදීමද පැවැත්මද කර්මයේ බැඳීමෙන්ම වෙයි. එයින් නොබැඳුනේ නොඋපදියි. නොපවතියි. දැන් යම් හෙයකින් මෙසේ ලෝකය කර්ම නිබන්ධන වූයේ වෙයි. එහෙයින් ශ්‍රේෂ්ඨ කර්මයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨභාවය දක්වන්නේ තපෙන යන ගාථා දෙක කීහ.

එහි 'තපෙන, ධූතංග තපයෙන් යනුයි.

'බ්‍රහ්මචරියෙන්' මෙටුන විරතියෙන් යනුයි.

'සංයමෙන' සීලයෙන් යනුයි.

'දමෙන' ඉන්ද්‍රිය දමනයෙන් යනුයි.

'එතෙන' යනු මේ ශ්‍රේෂ්ඨවූ පිරිසිදු බ්‍රහ්මභූතවූ කර්මයෙන් බ්‍රාහ්මණ වූයේ වෙයි. කුමක් හෙයින් යම් හෙයකින් මේ බ්‍රාහ්මණයා යම් ඒ කරුණකින් බ්‍රාහ්මණයා උත්තම වූයේ වේද යම් හෙයකින් මෙසේ කර්මය උතුම් වූයේ බ්‍රාහ්මණ ගුණයයි කියන ලද්දේද වෙයි. බ්‍රහ්මාණං යනුද පාඨයි. මේ මෙහි චවනාර්ථයයි බ්‍රහ්මයා පුදනුයි බ්‍රහ්මානං නම්. බ්‍රාහ්මණභාවයට පැමිණෙනුයි කියන ලද්දේ වෙයි.

දෙවෙනි ගාථාවෙහි සන්නො යනු ශාන්තවූ කෙලෙස් ඇත්තේ යනුයි. 'බ්‍රහ්මා සක්කො' යනු බ්‍රහ්මයාද ශක්‍රයාද යනුයි. යමෙක් මෙබඳු වූයේ හෙතෙම හුදෙක් බ්‍රාහ්මණ වූයේ පමණක් නොවෙයි. බ්‍රහ්මයාද ශක්‍රයාද වූයේ වෙයි. හෙතෙම දන්තාවූ පණ්ඩිතයන්ට මෙසේ වාසෙට්ඨය දැන ගනුවයි කියන ලද්දේ වෙයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(වාසෙට්ඨ සූත්‍රය නිමි.)

49. සුභ සුත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනු සුභ සුත්‍රයයි. එහි ‘තොදෙය්‍ය පුත්තො’ යනු තුදී ශ්‍රාම වාසී තොදෙය්‍ය බ්‍රාහ්මණයාගේ පුත්‍රයායි.

‘ආරාධකොභොති’ යනු සම්පාදක වූයේ පරිපූරක වූයේ වෙයි.

‘ඤ්ඤං ධම්මං’ කාරණ ධර්මයයි.

‘කුසලං’ අනවද්‍යවූ යනුයි.

‘මිච්ඡාපටිපත්තිං’ යනු අනිය්‍යානික අකුශල ප්‍රතිපදවයි.

‘සම්මා පටිපත්තිං’ යනු නිය්‍යානික කුශල පටිපදවයි.

‘මහට්ඨං’ යනු මහත්වූ බොහෝ වතාවත් කිරීමෙන් හෝ උපකරණයන්ගෙන් හෝ අර්ථය මෙහිනුයි මහට්ඨං නම්. මහත්වූ නම් තැබීම මගුල් ආදී වැඩ ඇත්තේනුයි. මහාකිව්වනම්. මෙය අද කටයුතුය මෙය හෙටයයි මෙසේ මහත්වූ අධිකාර සංඛ්‍යාත අධිකරණ මෙහිනුයි මහාධිකරණ නම්, බොහෝ කර්මයෙහි යුක්ත ප්‍රයුක්තතා වශයෙන් පීඩා සංඛ්‍යාත මහා කටයුතු මෙහි ඇත්තේනුයි මහා සමාරම්භ නම්.

‘සරාවාසකම්මට්ඨානං’ යනු සරාවාස කම්ම නම්. මෙසේ සියලු වාරයන්හි අර්ථය දතයුතුය. මෙහි කසිකම්මයෙහි නගුල් කෙළවර ආදී කොට උපකරණයන්ගේ සෙවීම වශයෙන් මහට්ඨතා නම්. වෙළඳමෙහි සිටි පරිදීම භාණ්ඩ ගෙන පරිවර්තන වශයෙන් අප්පට්ඨතා දතයුතුය.

‘විපජ්ජමානං’ යනු වැසි නැතිවීම වැසි වැඩිවීම ආදියෙන් කෘෂිකර්මයද මැණික් රත්රන් ආදී වෙළඳමෙහි අදක්ෂ බැවින් වෙළඳම ස්වල්ප ඵල ඇත්තේ වෙයි, මුදල් විනාශයටද පැමිණෙයි. විපරියායයෙන් සැපයෙන්නාවූ මහත්ඵලය චූලන්තෙවාසිකයාට මෙනි.

‘එවමෙව ඛො’ යනු යම්සේ කෘෂිකර්මස්ථානය කඩා බිදීගිය කල්හි ස්වල්ප ඵල ඇත්තේ වෙයි, ගෘහවාස කර්මස්ථානයද මෙසේය. නොකරණ ලද යහපත් කර්ම ඇත්තේ වනාහි කථරිය කොට නරකයෙහි උපදියි.

මහාදත්ත සේනාපති නම් එක් බමුණක් වළඳවන්නෙක් විය. ඔහු මැරෙණ කාලයෙහි නිරය බිය වැටහුනේය. හෙතෙම

බමුණන් විසින් කුමක් පෙනේදැයි ඇසූ කල්හි ලේගෙයක් යයි කිය.

‘පින්වත, ඒ බ්‍රහ්ම ලෝකයයි.

‘පින්වත බ්‍රහ්ම ලෝකය කොහිද? මත්තෙහිය, මට යට බැව් හැගෙයි, හුදෙක් යටයයි වැටහෙයි, මත්තෙහි මත්තෙහියයි’ කථරිය කොට නරකයෙහි උපන්නේය.

මේ අපගේ යාගයෙහි දෙසය දෙන ලදැයි දහසක් ගෙන බැහැර කරන්නට දුන්න. සැපයුණු කල්හි මහත්ඵල වෙයි. කරණ ලද යහපත ඇත්තේ වනාහි කථරිය කොට ස්වර්ගයෙහි උපදියි. සියලු ගුත්තිල විමාන කථාවෙන් ප්‍රකට කළ යුතුය. යම්සේ වනාහි ඒ වෙළඳ කර්මාන්තායතනය සමෘද්ධි නොවූ කල්හි ස්වල්ප පල ඇත්තේ වෙයි. සිල් පුරා විදර්ශනා වඩන්නේ අර්හත්වයටද පැමිණෙයි.

‘බ්‍රාහ්මණා භො ගෞතම’ යනු මෙහි කුමක් විචාරම්දැයි විචාරයි, බමුණෝ කියත්. ‘පැවිද්ද මේ පංච ධර්මයන් සම්පූර්ණ කරන්නට සම්පූර්ණ නොවේ.’ ගෘහස්ථයාම සම්පූර්ණ කරවයි. ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ‘මාණවකය, මම ගිහියාට හෝ පැවිද්දටයයි’ නැවත නැවත කියයි.

පැවිද්ද නොමුදැයි, මාගේ පුච්ඡාවම නොසලකායයි, සිතමි යයි ත්‍යාග ශීර්ෂයෙන් පංච ධර්මයන් විචාරමයි විචාරයි.

‘සවෙනෙ අගරු’ යනු ඉදින් තට බමුණෝ යම්සේ පණවද්ද මෙසේ මෙහි කියන්නට බරක් නොවෙයි. ඉදින් කිසි අපහසුවක් නොවේ නම් කියාවා යන අර්ථයි.

‘න ඛො මෙ භොති’ යනු කුමක් සඳහා කීයේද? පණ්ඩිත ප්‍රතිරූපකයන් සම්පයෙහි කියන්නට අපහසු වෙයි. ඔවුහු පදයක් පදයක් පාසා අකුරක් අකුරක් පාසා දෙසයම කියත්. ඒකාන්ත පණ්ඩිතයෝ වනාහි කථාව අසා යහපත්ව කියන ලදැයි ප්‍රශංසා කෙරෙත්. නපුරුව කී පාළිපද අර්ථ ව්‍යඤ්ජනයන්හි යමක් යමක් විරුද්ධ වේද, ඒ ඒ දෙය සෘජුකොට දෙති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමාන ඒකාන්ත පණ්ඩිතයෙක් නම් නැත. එහෙයින් ‘නඛො මෙ භො ගෞතම ගරු යන්ටස්සු භවත්තො වා නිසින්නා භවත්තරූප වා’ යනු එහෙයින් කීහ.

“සච්චං” යනු වාක් සත්‍යයයි.

‘තපං’ යනු තප වරියාවයි.

‘බ්‍රහ්මචරියං’ යනු මෛත්‍රීය විරතියයි.

‘අජ්ඣේධනං’ යනු මත්ත්‍ර ග්‍රහණයයි.

‘වාගං’ යනු ආමිස පරිත්‍යාගයයි.

‘පාපිතො භවිස්සති’ යනු අපානනභාවය පවිටු බැවින් වන්නේය.

‘එතදවොච’ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අන්ධ වෙණුපමාවෙන් නිග්‍රහ කරණ ලද්දේ එය මග හරවන්නට නොහැකිවන්නේ යම්සේ වනාහි දුර්වල ශූන්‍යයෙක් මුවකු අල්ලා ස්වාමියා ඉදිරියෙහි තබා තෙමේ ඉවත් වෙයි. එපරිද්දෙන්ම ආචාර්යවරයා ඉවත්කොට දකින්නේ එවං බ්‍රාහ්මණො යනාදී වචන කිය.

එහි ‘පොක්ඛරසානී’ යනු මේ ඔහුගේ නාමයයි. පොක්ඛරසාදියයිද කියනු ලැබේ. ඔහුගේ කය සුදු නෙළුම් මලක් සමානය. දෙව් නුවර එසවූ රිදී තොරණක් මෙන් ශෝභමාන වෙයි.

ඔහුගේ හිස කථපාටය, ඉන්ද්‍රනීල මැණිකක් මෙනි. රැවුලද වන්දුමණ්ඩලයෙහි කථවළා රොදක් මෙන් හැඟෙයි, ඇස් නිලුපුල් සමානය. නැහැය රිදී නලයක් මෙන් වටවූයේ පිරිසිදු වෙයි. අතුල් පතුල්තලද මුහුණද කරණ ලද ලාක්ෂා රිස පරිකර්මයක් මෙන් හොබියි.

මෙසේ අනිශයින් ශෞභාග්‍යයට පැමිණි බමුණාගේ ආත්මභාවය අරාජකස්ථානයෙහි රජ කරන්නට සුදුසුය. මේ බ්‍රාහ්මණයා මෙපරිද්දෙන්ම සස්සිරික වූයේ නෙළුම් මල සමාන බැවින් පොක්ඛරසාදියයි හඳුන්වත්. නෙළුම් මලෙහි වනාහි හෙතෙම උපන්නේය. මවුකුසෙහි නොවේයයි මෙසේ නෙළුම් මලෙහි සයනය කරණලද බැවින් පොක්ඛරසාදියයි හඳුන්වත්.

‘ඔපමඤ්ඤ’ උපමඤ්ඤ ගොත්‍ර ඇත්තේ යනුයි,

‘සුභගචනිකො’ උක්කට්ඨාවෙහි සුභග වනයෙහි ඊශ්වර වූ යනුයි. ‘හස්සකං යෙව’ සිතහසිය යුතුවූම යනුයි.

‘නාමකංයෙව’ ලාමකවූම යනුයි. ඒ මේ අර්ථයාගේ අභාවයෙන් හිස් වූයේ වෙයි. හිස්වූ බැවින් තුච්ඡ වූයේ වෙයි. දැන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුට ආචාර්යවරයා සහිතවම නිග්‍රහ කරන්නට ‘කිං පන මානව’ යනාදිය කීහ.

එහි ‘කතමා නෙසං සෙය්‍යො’ යනු ඔවුන් අතුරෙන් කවර වචනයක් ශ්‍රේෂ්ඨද? ශ්‍රේෂ්ඨයන් අතුරෙන් ඉතා උතුම්ය යන අර්ථයි.

‘සමුවිවා’ යනු සම්මුතියෙන් ලොක ව්‍යවහාරයෙන් යනුයි.

‘මන්තා’ සමාන කොට ප්‍රමාණ කොට යනුයි.

‘පටිසංඛාය’ යනු දැන යනුයි.

‘අත්ථසංහිතං’ කාරණ නිශ්‍රිතවූ යනුයි.

‘එවං සන්නේ’ ලොක ව්‍යවහාරය නොමුදු තුලනය කොට දැන කාරණ නිශ්‍රිත කොට කී ශ්‍රේෂ්ඨභාවය ඇති කල්හි යනුයි.

‘ආවුත’ ආවර්ත යනුයි.

‘නිවුත’ නිවාර්ත යනුයි.

‘ඔවුත’ ඔනද්ධ යනුයි.

‘පරියොනද්ධ’ වටකොට ගත් යනුයි.

‘ගටීතො’ යන ආදිය කී අර්ථ පරිදීමය.

‘සවෙ තං හො ගොතම යානං’ යනු ඉදින් මේ කරුණක් ඇත්තේය.

‘ස්වාස්ස’ යනු දුම් අලු ආදීන්ගේ අභාවයෙන් අග්ගිය අවිච්ඡාය, වණ්ණිමාය, පහස්සරයයි එය වන්නේය.

‘තදුපමාහං මානව’ එයට ප්‍රතිභාගවූ මම යනුයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි.

යම්සේ තෘණ කෘෂ්ටාදිය නිසා දිලිසෙන්නාවූ ගින්න දුම් අළු අඟුරු ඇති බැවින් දෙස් සහිත වූයේ වෙයි. මෙසේ පංචකාම ගුණයන් නිසා උපන් ප්‍රීතිය ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණ ශොකාදීන් ඇති බැවින් දෙස් සහිතය. යම්සේ වනාහි ඉවත්කළ තෘණකෘෂ්ට ඇති බැවින් දුම් ආදිය අභාවයෙන් පිරිසිදුය. එපරිද්දෙන්ම ලෝකොත්තර ධ්‍යාන දෙකින් යුක්තවූ ප්‍රීතිය ජාති ආදීන්ගේ අභාවයෙන් පිරිසිදුයයි යන අර්ථයි. දැන් යම් ඒ බමුණන් විසින්

තර්කාගාරයෙන් පසුව ධර්මයෝ පණවන ලද්ද. ඒවාද යම් හෙයකින් පසක්ම වී නිශ්චලව නොසිටිත්. අනුකම්පා ජාතිකයා සමග සයකට පැමිණෙත්. එහෙයින් ඒ දෙසය දක්වන්නට යෙතෙ මාණව යනාදිය කීහ.

එහි 'අනුකම්පා ජාතික' යනු අනුකම්පා ස්වභාවයයි.

එහි බහුලං සමනුපස්සති' යනු මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් මේ තෙමේ පැවිදිවූයේ මේ පසුව ධර්මයන් පුරන්ට සමර්ථ වූයේ නම් නැත, ගෘහස්ථයා පුරායයි කීහ.

එහෙයින් ඔහුගෙන් පැවිදි වූයේම මේවා පුරයි, ගෘහස්ථ වූයේ පුරන්නට සමර්ථයෙක් නම් නැතැයි ඔහු ලබාම කටින් කියවන්නට විචාරයි. 'න සතතං සමිතං සචච්චාදී' යනාදියෙහි ගෘහස්ථයා අනිකක් නැති කල්හි වලඤ්ඡනක මුසාවාදයද කෙරේමය, පැවිද්දේ කඩුවෙන් හිස කපන කල්හිද කථා දෙකක් නොකියත්, ගෘහස්ථයා තුන්මසක් පමණකුදු ශික්ෂාපදයක් රකින්නට නොහැකි වෙයි. පැවිද්ද නිතරම තපස් ඇත්තේ සිල් ඇත්තේ තපසෙහි ඇත්තේ වෙයි. ගෘහස්ථයා මාසයට අටදවසක් පමණ උපොසථ කර්ම කරන්නට නොහැකි වෙයි. පැවිද්දේ දිවි ඇතිතාක් බ්‍රහ්මචාරීහු වෙති. ගෘහස්ථයා රතනසූත්‍ර, මංගල සූත්‍ර මාත්‍රයකුදු පොතේ ලියා තබයි. පැවිද්දෝ නිතර සජ්ක්ඛායනා කරත්. ගෘහස්ථයා සලාක බතද නොකඩ කොට දෙන්නට නොහැකි වෙයි.

පැවිද්දෝ අනිකක් නැති කල්හි කාක ශුන්‍යකාදීන්ටද පිණිඩය දෙති. භණ්ඩගාහක දහරයාටද පාත්‍රයෙහි බහන් යනු මෙසේ මේ අර්ථය දතයුතුය.

'චිත්තස්සාහං එතෙ' යනු මම මේ පසුව ධර්මයන් මෙමුත් සිතට පිරිවරයයි කියමිසි යන අර්ථයි.

'ජාතවද්ධො' උපන්නේද වැඩුනේද යනුයි. යමෙක් වනාහි හුදෙක් එහි උපන්නේද වෙයි. අනික් තැනක වැඩුනේය. ඔහුට භාත්පස ග්‍රාම මාර්ගය සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවෙයි. එහෙයින් ජාතවද්ධයයි කිය. ඉපදී වැඩුන තැනැත්තේ වුවද යමෙක් නික්මී බොහෝ කල් නම් ඔහුට සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන්

ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවෙයි. එහෙයින් 'තාවදෙව අවසං' යනු කිහි. එකෙනෙහිම නික්මුනේය යන අර්ථයි.

'දන්ධායි තත්තං' යනු මේ මාර්ගයද මේ මාර්ගයදැයි සැක වශයෙන් කල් ගතකරණ යනුයි.

යම්සේ සියුම්වූ අර්ථය වහා විචාරණ ලද්දවූ කිසිවකුගේ ශරීරයේ තද බව ගනියි. මෙසේ තද බව ගැනීමයි.

'න ත්වෙව' යනු මෙයින් සබ්බඤ්ඤාත ඤාණයාගේ අප්පටිහතභාවය දක්වයි. ඒ පුරුෂයාගේ මාරාවර්තනාදී වශයෙන් ඤාණයාගේ ප්‍රතිඝාතය වන්නේය. එහෙයින් හෙතෙම දන්ධ බැවින් හෝ විස්තර වශයෙන් හෝ සබ්බඤ්ඤාත ඤාණය අප්‍රතිහතය ඔහුට කිසිවකු විසින් අනතුරක් කරන්නට නොහැකිය යනු දක්වයි.

'සෙය්‍යථාපි මානව බලවා සංඛධමො' මෙහි බලවා යනු බලසම්පන්න යනුයි.

'සංඛ ධමො' සක් පිඹින්නෙක් යනුයි. 'අප්පකසිරෙන' යනු කිවිෂයක් නැතිව දුකක් නැතිව යනුයි.

'දුර්වලවූ සක්පිඹින්නාට සතර දිශාවට ඇසෙන සේ සක පිඹීම නොහැකි වෙයි. ඔහුගේ සංඛ ශබ්දය සෑම තත්ති නොපැතිරෙයි. බලවතාට එය පතුරුවන්නට හැකිවෙයි. එහෙයින් බලවා යනාදිය කිය.

'මෙත්තාය වෙනො විමුත්තියා' යනු මෙහි මෙත්තායයි කී කල්හි උපචාරයද අර්පණාවද වටීයි, වෙනොවිමුත්තියයයි කී කල්හි අර්පණාවට වටීයි.

'යං පමාණකතං කම්මං' යනු රූපාවචරයයි. ඔවුන් අතුරෙන් මෙහි බ්‍රහ්මචිහාර කර්මයට අදහස් කරණ ලදී. එය ප්‍රමාණය ඉක්මවා ඔදිස්සක අනොදිස්සක දිසාවරණවශයෙන් කරණ ලද්ද අප්‍රමාණ වශයෙන් කරණ ලදැයි කියයි.

'නතං තත්‍රාවසිස්සති න තත්‍රාතිට්ඨති' යනු ඒ කාමාවචර කර්මය රූපාවචරවූ ඒ කර්මයෙහි නොසිටීයි. කුමක් කියන ලද්දේ වේද? එ කාමාවචර කර්මය රූපාවචරවූ ඒ කර්මයට අතරෙහි එල්බෙන්නට හෝ සිටින්නට හෝ රූපාවචර කර්මය

පතුරුවා වටකොට තමාගේ ඔකාසය ගෙන සිටියි. ඔහුගේ විපාකය පසු බස්වා තෙමේම බ්‍රහ්මයන් හා එකිනාචයට පැමිණේය යනුයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.

(නවවැනි සූහ සූත්‍රය නිමි.)

50. සංගාරව සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’ යනු සංගාරව සූත්‍රයයි. එහි ‘මණ්ඩලකප්පෙ’ මෙබඳු නම් ඇති ගමෙහි යනුයි.

‘අභිජ්ජසන්නා’ අවල ප්‍රසාද වශයෙන් ප්‍රසන්නවූ යනුයි, ඇ වනාහි සෝවාන් ආර්යශ්‍රාවිකාවකි. භාරද්වාජ ගොත්‍ර ඇති බමුණාගේ බිරියයි. ඒ බමුණා පෙර කලින් කල බ්‍රාහ්මණයන්ට ආරාධනා කොට ඔවුන්ට සත්කාර කරයි. මේ බැමිණිය ගෙදරට කැඳවා රුවැනි මහා කුලයක බැමිණියගේ සිත කෝප කරන්නට නොහැකිව බමුණන්ට සත්කාර කරන්නට නොහැකි විය. ඉක්බිති ඔහුට බමුණෝ දුටු දුටු තැන්වලදී ‘බ්‍රාහ්මණය, තෝ දැන් බ්‍රාහ්මණ ලබ්ධිකයෙක් නොවෙහිද? එක් දිනකවත් බමුණන්ට සත්කාර නොකරන්නේ මන්ද? යනුවෙනි.

හෙතෙම ගෙට අවුත් බැමිණියට ඒ කාරණය කියා පින්වතිය, ‘ඉදින් තිට එක් දිනක් කට රැකගන්නට හැකි නම් බමුණන්ට එක් දිනක් භික්ෂාව දෙන්නට හැකිය’යි කිය.

‘බ්‍රාහ්මණය, තොපගේ දෙයාධර්මය රුවි ඇති තැනකට දෙව, මේ කරුණෙහි මගේ අමනාපයක් නැත.

හෙතෙම බමුණන් නිමන්ත්‍රණයකොට දිය නැති කිරිබත් පිසවා ගෙය පිරිසිදු කොට අසුන් පණවා බමුණන් වාඩිකරවැලිය. බැමිණි මහ සඵචක් හැඳ හැන්දක් ගෙන වළඳවන්තී රෙදි කොන පටලැවී බමුණන් වළඳවමිසි සංඥාවකුදු නොකොට ආසේවන වශයෙන් වහාම ශාස්තෘන් වහන්සේම සිහිකොට ප්‍රීති වාක්‍ය පහළ කළේය.

බමුණෝ උදනය අසා ‘උභතො පාක්ෂිකවූ මේ බමුණා උභතො පාක්ෂිකයෙක, මේ තෙමේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ

සභායයෙක. මොහුගේ දෙයා ධර්මය නොගන්නෙමුයි කුපිතවුවාහු භෞජනයන් හැර නික්මුණාහ.

බමුණාද 'මම පළමු කොටම අද එක් දිනකට කට රැකගන්නටයයි කලින් කීවා නොවේද? තී විසින් මෙපමණ කිරිද ගිතෙල්ද නසන ලද්දේ නොවේදැයි අභියය කෝපයට පැමිණියේ මේ වසලිය. ඒ ඒ තැනදී මුඩු ශ්‍රමණයාගේ ගුණය කියයි. වසලිය, මම ඒ ශාස්තෘවරයා සමග වාදයට යන්නෙමි' කිය.

ඉක්බිති ඔහුට බැමිණිය මෙසේ කිය. 'බමුණ' එසේ නම් ගොස් දැනගනුව, දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි පෙ වාසයක් පණවණ කෙනෙක් මම නොදකිමි' ඇ කීවාය. හෙතෙම ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත ගොස්

"කුමක් නැති කොට සැපසේ හොව්ද? කුමක් නැති කොට ශොක නොකෙරේද? ගෞතමයන් වහන්ස, කිනම් එකම ධර්මයක්හුගේ විනාශය රැව් වන්නෙහිද?"

යන ප්‍රශ්නය විචාළේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ

"ක්‍රොධය නැති කොට සැපසේ හොවියි. ක්‍රොධය නැති කොට ශොක නොකරයි. වීස මුල් කොට ඇති අග මිහිරි ඇති ක්‍රොධයාගේ නැති කිරීම ආර්යයෝ ප්‍රශංසා කරත්. එය විනාශ කොට ශොක නොකරයි. යන ප්‍රශ්නය කිය."

හෙතෙම පැවිදිවී රහත් බවට පැමිණියේය. ඔහුගේ බාල සහෝදරයා අක්කොසක භාරද්වාජ නම්. 'මාගේ සහෝදරයා පැවිදි වියයි' අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ ආක්‍රොශ කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් හික්මවන ලද්දේ පැවිදිව අර්හත්වයට පැමිණියේය.

අනික් ඔහුගේ බාල සහෝදරයා අසුන්දරික භාරද්වාජ නම්. හෙතෙමේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත ගොස් ප්‍රශ්න විචාරා විස්සර්ජනය අසා පැවිදිව රහත් බවට පැමිණියේය.

ඔහුගේ කනිටු සහෝදරයා පිංගලක භාරද්වාජ නම්. හෙතෙම ප්‍රශ්න අසා ප්‍රශ්න විසඳ අවසානයෙහි පැවිදිව රහත් බවට පැමිණියේය.

‘සංගාරත්වා මානවො’ යනු මේ ඔවුන්ගේ සියල්ලටම බාලයාය. එදවස බමුණන් සමග එක බත් හලෙහි හුන්නේ වෙයි.

‘අවතුතා ච’ වර්ධනය නොවූ අමංගලවූ යනුයි.

‘පරාතුතා ච’ යනු විනාශයට පැමිණියානුමය.

‘විජ්ජමානානං’ විද්‍යමාන කල්හි යනුයි.

‘සීලපඤ්ඤානං’ යනු ශීලයද ඥානයද නොදන්නෙහිය.

‘දිට්ඨං ධම්මාභිඤ්ඤා වොසාන පාරමිප්පත්තා’ යනු දිට්ඨ ධම්මයෙහි මේ ආත්ම භාවයෙහි දැන වොසිතව වොසානව පාරමි සංඛ්‍යාත සියලු ධර්මයන්ගේ පාරතුනවූ නිර්වාණයට පැමිණියාවූ අපියයි කියා ආදිබ්‍රහ්මවරියාව දැන ගනිත් යන අර්ථයි.

‘ආදිබ්‍රහ්මවරියං’ යනු බ්‍රහ්මවරියාවට ආදිතුනවූ උත්පාදක ජානකයෝයයි මෙසේ දැනගනිත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘තක්කි’ තක්කගාහි යනුයි.

‘විමංසි’ විමංසක පඤ්ඤාචාරය හසුරුවා මෙසේ වාදිවූ යනුයි.

‘තෙසානමස්මි’ යනු ඒ සම්මා සම්බුද්ධයන් අතුරෙන් ම එක්තරා කෙනෙක් වෙමි.

‘අට්ඨිත වතා’ යනු අට්ඨිත පදයාගේ ප්‍රධාන පදය හා සම්බන්ධය වෙයි. සප්පුරිස පදයාගේද එසේමය. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. හවත් ගෞතමයන්ගේ ඒකාන්තයෙන් අට්ඨිත පධානය විය. ඒකාන්තයෙන් සප්පුරිස පධානය විය.

‘අත්ථදෙව’ යනු කියන ලද්දේ මේ මාණවකයා සමාසක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ නොදැනම ප්‍රකාශ කළ සේකැයි සංඥාවෙන් මෙසේ කිය.

‘එවං සන්නෙ’ ඔබගේ නොදන්නා බව ඇති කල්හි යනුයි.

‘තුච්ඡං මුසා හොති’ යනු තොපගේ කථා අවල වූයේ නිෂ්ඵල වූයේ වෙයි. මෙසේ මානවක තෙමේ මුසාවාදයෙන් නිශ්‍රව කරයි නමි.

‘විඤ්ඤා පුරිසෙන’ පණ්ඩිත මිනිසා විසින් යනුයි. තෝ වනාහි නොදන්නා බැවින් මා විසින් ප්‍රකාශ කරණ ලද්දේද නොදන්නෙහියයි දක්වයි.

‘උච්චෙ සම්මතං’ යනු උස්වූ හඬින් මනාව ප්‍රකටවූයයි දන්නා ලදී.

‘ලොකස්මිං’ අත්ථී දෙව’ යනු බාල දරුවෝද දෙවියෝ නම් වෙති. දෙවියෝ වනාහි අති දෙව නම් වෙති. දෙවියෝ නම් ලෝකයෙහි දේවයයි දේවියයි ලැබූ නාමයන්ගෙන් මිනිසුන්ගෙන් අධිකය යන අර්ථයි. සෙසු සියල්ල කී පරිදීමය.
(සංගාරව සූත්‍රය නිමි.)

පපංව සුදනි නම් මජ්ඣිම නිකායටය කථාවෙහි
මජ්ඣිම පණ්ණාසක වර්ණනාව නිමිසේය.

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව -3

ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා
සිංහලයට පරිවර්තනය කළ
සම්පූර්ණ ත්‍රිපිටකය පොත් සෙළ

1. දීඝ නිකාය 1
2. දීඝ නිකාය 2
3. දීඝ නිකාය 3
4. මජ්ඣිම නිකාය 1
5. මජ්ඣිම නිකාය 2
6. මජ්ඣිම නිකාය 3
7. මජ්ඣිම නිකාය 4
8. මජ්ඣිම නිකාය 5
9. සංයුත්ත නිකාය 1
10. සංයුත්ත නිකාය 2
11. සංයුත්ත නිකාය 3
12. සංයුත්ත නිකාය 4
13. සංයුත්ත නිකාය 5
14. සංයුත්ත නිකාය 6
15. සංයුත්ත නිකාය 7
16. අභිභුත්තර නිකාය 1
17. අභිභුත්තර නිකාය 2
18. අභිභුත්තර නිකාය 3
19. අභිභුත්තර නිකාය 4

20. චූළදක නිකාය 1
21. චූළදක නිකාය 2
22. චූළදක නිකාය 3
23. චූළදක නිකාය 4
24. චූළදක නිකාය 5
25. චූළදක නිකාය 6
26. චූළදක නිකාය 7
27. විනය පිටකය 1
28. විනය පිටකය 2
29. විනය පිටකය 3
30. විනය පිටකය 4
31. අභිධර්ම පිටකය 1
32. අභිධර්ම පිටකය 2
33. අභිධර්ම පිටකය 3
34. අභිධර්ම පිටකය 4
35. අභිධර්ම පිටකය 5
36. අභිධර්ම පිටකය 6
37. අභිධර්ම පිටකය 7
38. අභිධර්ම පිටකය 8
- අටුවා තොත්
39. විඤ්ඤි මාර්ගය 1
40. විඤ්ඤි මාර්ගය 2
41. දීඝ නිකාය අටුවාව 1
42. දීඝ නිකාය අටුවාව 2
43. දීඝ නිකාය අටුවාව 3
44. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1
45. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2
46. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3
47. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4
48. සංයුත්ත නිකාය අටුවාව 1

425/-

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

රාජ්‍ය සම්මාන ලත් පොත් ප්‍රකාශකයෝ
661, 665, 675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10,
දුරකථන: (011) 2685369, 2686925 ෆැක්ස්: 2674187

www.godage.com godageem@slit.lk

ISBN 978-955-30-3653-7

9 789553 036537